

**DECADENCE KAVRAMI BAĞLAMINDA
POSTMODERN MEDYA KÜLTÜRÜNE
NIETZSCHE’Cİ AÇIDAN BİR YAKLAŞIM**

Aydın KARABULUT

**DOKTORA TEZİ
Prof. Dr. Hüseyin KÖSE
TEMEL İLETİŞİM BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI**

2017

Her hakkı saklıdır.

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Aydın KARABULUT

***DECADENCE* KAVRAMI BAĞLAMINDA POSTMODERN MEDYA
KÜLTÜRÜNE NIETZSCHE’Cİ AÇIDAN BİR YAKLAŞIM**

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Hüseyin KÖSE

ERZURUM – 2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

24/11/2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "DECADENCE KAVRAMI BAĞLAMINDA POSTMODERN MEDYA KÜLTÜRÜNE NETZSCHE'CI AÇIDAN BİR YAKLAŞIM" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezimin/Raporumun 3 (Üç) yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

24.11.2017
Aydın KARABULUT]

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Hüseyin KÖSE danışmanlığında, Aydın KARABULUT tarafından hazırlanan bu çalışma 24/11/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Temel İletişim Bilimleri Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Cengiz ANIK

İmza: .

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mustafa YAĞBASAN

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Naci İSPİR

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Hüseyin KÖSE

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Hakan TEMİZTÜRK

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 24/11/2017

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Enstitü Müdürü

F-84/01/21.10.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
ÖNSÖZ.....	VII
DECADENCE KAVRAMI BAĞLAMINDA POSTMODERN MEDYA	
KÜLTÜRÜNE NIETZSCHE’CI AÇIDAN BİR YAKLAŞIM	1
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DECADENCE KAVRAM ALANI VE NIETZSCHE’CI DÜŞÜNCEDE

DECADENCE BİLİNÇ

1.1. DECADENCE KAVRAM ALANI: TANIM VE KAPSAM.....	6
1.1.1. Tanım	7
1.1.2. Kapsam.....	10
1.1.2.1. Çağın Egemen Ahlakı Olarak <i>Decadence</i>	14
1.1.2.2. Kültür Eleştirisi Olarak <i>Decadence</i>	21
1.1.2.3. Akla İsyanın Gerekçesi Olarak <i>Decadence</i>	26
1.1.2.4. Pozitivist Tinin Krizi Olarak <i>Decadence</i>	31
1.1.2.5. <i>Decadence</i> ve Dürtüsel Varlığın Ululanışı.....	38
1.1.2.6. <i>Decadence</i> ve Yabancılaşmış Bilinç	43
1.1.2.7. Sanatta, Felsefede, Bilimde, Dinde <i>Decadence</i>	48
1.2. FRIEDRICH NIETZSCHE VE AHLAKIN SOYKÜTÜĞÜ	60
1.2.1. Nietzsche’ci Ahlak ya da İyinin ve Kötünün Ötesi.....	61
1.2.2. <i>Decadence</i> Uşçuluğa Karşı Dionysos’çu Birey ve Aydınlanma.....	67
1.2.3. <i>Decadence</i> Karanlığa Karşı Üstinsan ve Eşsiz Ahlak.....	71
1.2.4. <i>Decadence</i> Kuşatmaya Karşı Trajik Yaşam/Trajik Kültür	76
1.2.5. <i>Decadence</i> Üsluba Karşı Trajik Varoluş ya da Tanrıyla Muharebe	80
1.2.6. “Zayıf <i>Decadence</i> ”a Karşı Çekiçle Felsefe ya da Güçlü <i>Decadence</i>	86
1.3. DECADENCE KAVRAMINA KARŞI NIETZSCHE’CI SAVUNMA	90
1.3.1. “Güç İstenci”	91
1.3.2. “Moralite”	95
1.3.3. “Bengi Dönüş”	99

1.3.4. “Olumlama”	103
1.3.5. “Amor Fati”	104
1.4. NIETZSCHE VEYA ZERDÜŞT AHLAKI YA DA “DEĞERLERİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ”	108
1.5. DECADENCE KAVRAMI-KÜLTÜREL BİLİNÇ İLİŞKİSİ.....	113
1.5.1. Hakikat Algılaması Açısından <i>Decadence</i> ve Kültürel Bilinç	115
1.5.2. Yücelik Algılaması Açısından <i>Decadence</i> ve Kültürel Bilinç	118
1.5.3. Değer Algılaması Açısından <i>Decadence</i> ve Kültürel Bilinç.....	122

İKİNCİ BÖLÜM

POSTMODERNİN AHLAKI OLARAK “DECADENCE”: NIETZSCHE’Cİ

FELSEFEYE DIŞARIDAN YAPILAN KATKILAR

2.1. JACQUES DERRIDA VE POSTMODERN AHLAKIN ALDIRMAZLIĞI.....	128
2.2. JEAN BAUDRILLARD VE POSTMODERN AHLAKIN BELİRSİZLİĞİ	136
2.3. FRANÇOİS LYOTARD VE POSTMODERN AHLAKIN LİBİDİNAL EKONOMİSİ.....	144
2.4. GILLES DELEUZE VE POSTMODERN AHLAKIN PSİKOANALİZİ	151
2.5. JEAN-LUC NANCY VE POSTMODERN AHLAKIN TUTARSIZLIĞI	162
2.6. MICHEL FOUCAULT VE POSTMODERN AHLAKIN ARKEOLOJİSİ ..	171
2.7. FREDRIC JAMESON VE POSTMODERN AHLAKIN META-ESTETİĞİ.....	179
2.8. ZYGMUNT BAUMAN VE POSTMODERN AHLAKIN MÜPHEMLİĞİ	185
2.9. EMMANUEL LEVINAS VE POSTMODERN AHLAKIN BAŞKA’LIĞI	196

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ İÇERİKLERİNDE VE POSTMODERN MEDYA

KÜLTÜRÜNDE “DECADENCE” UNSURLAR VE ETKİLER

3.1. POSTMODERN MEDYA KÜLTÜRÜNÜN BAZI TEMEL KARAKTERİSTİKLERİ.....	212
3.1.1. Mit ve Eğlence	216
3.1.2. Haz ve Esrime	220

3.1.3. Geçicilik Döngüsü.....	224
3.1.4. Kopukluk.....	229
3.1.5. Tutarsızlık.....	234
3.1.6. Yüzeysellik.....	240
3.1.7. Duygusallık	243
3.2. ENFORMASYON-HIZ İLİŞKİSİNDEN KAYNAKLANAN ANLAMSA	
SORUNLAR	247
3.2.1. Algının Hızlanması-Anlamın Dağılışı	251
3.2.2. Küresel Hız ve Algıda Parçalanmanın Anlamsal Sonuçları.....	256
3.2.2.1. Amnezi (Bellek Kaybı).....	260
3.2.2.2. Afazi (Söz Kaybı)	264
3.2.2.3. Hipostazlaşma (Bağlam Kaybı).....	267
3.3. <i>DECADENCE</i> UNSURA YATAKLILK EDEN MEDYA PROGRAM	
İÇERİKLERİ	273
3.3.1. Yüzleşme Programları.....	273
3.3.1.1. “Müge Anlı ile Tatlı Sert”	274
3.3.1.2. “Kaybolan Çiçekler”.....	281
3.3.2. Dizi Film ve İçerikleri	288
3.3.2.1. “Türk Malı” Dizi filmi.....	288
3.3.2.2. “Cesur ve Güzel” Dizi filmi	298
3.3.3. Reality Show Programları	304
3.3.3.1. “Survivor”	304
3.3.3.2. “İşte Benim Stilim”	313
3.3.3.3. “Çarkıfelek”.....	321
3.3.3.4. “Dünya Güzellerim”	328
3.3.4. Reklam Metinleri.....	336
3.3.4.1. “Nike” Reklamı	337
3.3.4.2. “Biscolata Mood” Reklamı.....	344
3.3.4.3. “Popeyes, Terbiyesiz Tavuk” Reklamı.....	348
3.3.4.4. “Elidor” Reklamı	351
3.3.4.5. “LP7 Parfüm” Reklamı.....	354
3.3.4.6. “Koton Fahriye Evcen” Reklamı.....	359

3.3.4.7. “Deichmann” Reklamı.....	362
3.3.4.8. “Mavi – Kıvanç Tatlıtuğ” Reklamı	365
3.3.5. Dini Sohbet Programları.....	369
3.3.5.1. Dinsel <i>Decadence</i> ’ın Sürekliliğine Katkıda Bulunan Bir Figür Olarak Nihat Hatipoğlu Örneği	369
3.3.5.2. Dinsel Olanın İslami Sosyo-Erotiği: Adnan Oktar Örneği.....	378
3.3.6. Dinsel <i>Decadence</i> ’ın Güncellenen Fetvası: Hayrettin Karaman Örneği	392
SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME	398
KAYNAKÇA	413
ÖZGEÇMİŞ.....	432

ÖZET

DOKTORA TEZİ

“*DECADENCE* KAVRAMI BAĞLAMINDA POSTMODERN MEDYA
KÜLTÜRÜNE NİETZSCHE’Cİ AÇIDAN BİR YAKLAŞIM”

Aydın KARABULUT

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin KÖSE

2017, 433 sayfa

Jüri: Prof. Dr Cengiz ANIK
Prof.Dr. Mustafa YAĞBASAN
Prof. Dr. Naci İSPİR
Prof.Dr. Hüseyin KÖSE
Doç.Dr. Hakan TEMİZTÜRK

Decadence’la mücadelesini felsefesinin merkezine koyan Alman düşünür Friedrich Nietzsche, yaşadığı dönemde birçok kurumu eleştirerek *decadence* olarak nitelemiştir. Nietzsche’nin yaklaşık yüzyıl önce kendi çağının ahlak ve kültür sistemine yönelik yaptığı eleştiriler ve eleştirisinin merkezine aldığı *decadence* kavramı bu çalışmanın temel izleği olarak ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, Nietzsche’nin çağına yönelik sosyo-kültürel ve ahlaksal eleştirilerine yön veren kavram ve argümanlar ekseninde postmodern medya kültürü içeriklerinin eleştirel bir analizini yapmaya çalışmaktır. Bu açıdan çalışmanın birinci bölümünde Nietzsche’ci felsefenin temel kavramları irdelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde postmodern felsefenin dokuz önemli ismi Nietzsche’ci perspektifin tümleyenleri olarak ele alınmıştır. Bu düşünürlerin kendi çağlarına yönelik yaptıkları eleştiriler geniş biçimde tartışılarak, çalışmanın üçüncü bölümü için gerekli teorik zemin oluşturulmak istenmiştir.

Çalışmanın analitik çerçevesini oluşturan üçüncü bölümde ise, günümüz postmodern medya söylemi ve içerikleri ayrıntılı biçimde incelenerek olası *decadence* durum ve unsurlar teşhis edilmeye çalışılmıştır. Analizi hedeflenen medya program içerikleri söylem analizi ve göstergebilimsel yöntem aracılığıyla, amaçlı tabakalı örneklem üzerinden analiz edilmiştir. Görsel medyadaki gösterge dizgelerinin incelenmesinde göstergebilim, sözel ve metinsel içeriklerin incelenişinde ise söylem çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nietzsche, *decadence*, postmodernizm, medya, kültür, ahlak

ABSTRACT**PH. D. DISSERTATION****A NIETZSCHIAN LOOK AT THE POSTMODERN MEDIA CULTURE IN THE
CONTEXT OF *DECADENCE* CONCEPT****Aydın KARABULUT****Advisor: Prof. Dr. Hüseyin KÖSE****2017, Page: 433****Jury: Prof. Dr. Cengiz ANIK****Prof.Dr. Mustafa YAĞBASAN****Prof. Dr. Naci İSPİR****Prof.Dr. Hüseyin KÖSE****Assoc. Prof. Dr. Hakan TEMİZTÜRK**

Putting his combat against decadence into the center of his philosophy, the German thinker Friedrich Nietzsche criticized many institutions and defined them as decadence. The "decadence" concept and the criticisms He made against the moral and cultural system of his time nearly a hundred years ago are central to this study. This study aims to make a critical analysis of the contents of the postmodern media culture in the context of the concepts and arguments of Nietzsche against the cultural and moral structure of his time. To this end, the first part of the study examines the basic concepts of his philosophy. The second part of the study deals with the nine outstanding names of the postmodern philosophy as the complements of his perspective. By deeply scrutinizing these philosophers' criticisms against their own time, the necessary theoretical ground was formed for the third part of the study.

In the third part, which is the analytical frame of the study, today's postmodern media discourse and contents were analyzed in detail, and possible decadence situations and items were tried to be identified. The target media program contents were analyzed by discourse analysis and semiotic methods. Layering technique was used. Semiotics was utilized while analyzing semiotic systems in the visual media, and discourse analysis was used for the analysis of verbal and textual contents.

Keywords: Nietzsche, *decadence*, postmodernism, media, culture, morality

ÖNSÖZ

Zaman bütün hızıyla akıp geçerken değerleri de değiştirip dönüştürmektedir. Bu akış içerisinde değerler sistemi en çok değişenidir. Nietzsche bu çevrimde dünya düşün tarihinde özgünlüğü bakımından en çok üzerinde tartışılan isimlerden biridir. Nietzsche'nin kendi zamanında ahlaka başkaldırışını, değer çevrimi bağlamında düşünmek gerekir. Değişimin ve dönüşümün yaşam lehine çevrilmesi gerektiğini düşünen Nietzsche, bu açıdan yaşadığı zamandaki değerler sistemini inceleyerek *decadence* olarak nitelemiştir. Sonrasında gelen birçok filozof Nietzsche'nin değerleri değerlendirmesine ve yeni değerler sunmasına benzer tavırlar sergilemiştir.

Bu açıdan çalışmanın birinci bölümü Nietzsche'nin kendi çağında ele aldığı değerleri *decadence* olarak nitelemesi bağlamında *decadence* ana izleğine ayrılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Nietzsche'ci felsefeye dışardan yapılan katkılar ele alınmış ve *decadence* sorgulaması zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise medya içerikleri incelenerek teorik kısma somut dayanaklar sunulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma birçok kişinin emeği üzerine kuruludur. Başta araştırmanın konusu ve yöntemini belirleyen, sıkıntıların aşılmasında ilham aldığım ve öğrencisi olmaktan gurur duyduğum değerli hocam Prof. Dr. Hüseyin KÖSE'ye; yol göstericiliği, yapıcı yönlendirmeleri, 18 yılı aşkın dostluğuna ve hocalığına minnettar olduğum ve yaptığı Almanca çevirileriyle çalışmaya anlamlı katkılar sunan kıymetli hocam Prof. Dr. Mustafa YAĞBASAN'a; yazılanları yalnızca tashih etmeyen fikirleriyle de katkılar sunan dostum Salih YURTEN'e teşekkürü borç bilirim.

GİRİŞ

DECADENCE KAVRAMI BAĞLAMINDA POSTMODERN MEDYA KÜLTÜRÜNE NIETZSCHE’Cİ AÇIDAN BİR YAKLAŞIM

Yaşanılan postmodern zamanların etik ve ahlak ilkelerinin insanlığı mutlu etmediği gözlemlenmektedir. Özellikle postmodern evrede medya kültürü; eğlenceyi, esrimeyi, görselliği, hazzı, akıldışılığı, yüzeyselliği, kopukluğu, banallığı, anlığı, sıradanlığı dürtü ve dileklerin serbest kalışını kutsarken, özneliği ve benliği denetleyen akıl ve ideolojinin sonunu ilan eden bir tutum sergilemektedir. Alman filozof Nietzsche de yaşadığı süre zarfında; akli ve denetimi Dionysos kültünü yüceltmek suretiyle eleştirmiştir. Ancak düşünürün eleştirisinin dolaysız hedefi araçsal aklın yıkıcı işlevlerinedir. Aklın tahakkümcü uygulamasını tüm hayata yayan egemen yaklaşımadır. Oysa postmodern medya kültürü salt eğlence ve hazzı odağa alışıyla, hem akli ve dürtüleri dengeleyen iradeyi, hem de Nietzsche’ci yaşamsal coşkuyu ululayan Dionysos mitini de geçersiz kılmakta ve *decadence* bir ahlaksal yapı inşa etmektedir. Bu anlamda çağdaş medya kültürünün üzerine bina edilen eğlence güçleri, göndereni olmayan bir gösterge olarak büyük ölçüde düşünsel derinlikten yoksun, içeriksiz, postmodern nitelikli bir ahlaksal iklim inşa etmektedir.

Postmodernizm, topluma; ilkelerin katılığından uzak, dayanıksız, gevşek, kaypak ve de toplumsal gerçeklik ve anlamın sürekli değiştiği, sabitliklerin ve belirlenimlerin uçucu hale geldiği bir dünya yaratmaktadır. Bu genel algılama çerçevesine medyanın yaptığı katkı ise hayati önemdedir. Apolloncu yaklaşımın karşısında yer alan antik Dionysos kültünün etik ve felsefi içeriklerinin salt haz, esrime, eğlence, coşku, keyif ve duyusal sarhoşluk bağlamlarına indirgenerek yolundan saptırılmasının postmodern ahlak açısından ifade ettiği anlamlar önemlidir. Postmodern medya kültüründe kopukluğun, bağlamsızlığın, yüzeyselliğin, tutarsızlığın, geçiciliğin ve anlamdan ziyade görsel algılama, imaj ve imaların toplumsal gerçekliğin tanımlanmasında göreve çağırılması, modern sonrası çağın egemen duyuş ve düşünüş biçimini olduğu kadar yeni ve müphem ahlaksal çerçevesini de belirleme gücüne sahiptir. Çalışmada hem Nietzsche’nin Dionysos kavrayışının egemen kültürel alanla ilişkilendirilerek postmodern medya kültürünün hem genel bir eleştirisi, hem de eğlence, tüketim ve haz odaklı medya kültürünün ürettiği egemen toplumsal ahlak açısından ifade ettiği referans çerçeveleri *decadence* kavramının sacayağını oluşturacaktır. *Decadence* kavramının,

felsefik ve sosyolojik bağlam üzerinden günümüz medyasındaki yansımalarını analitik açıdan ele alan çalışmalara pek rastlanılmamıştır. Bu açıdan, kavramın bu denli geniş bir perspektiften analiz edilerek ele alınmasından dolayı, bu çalışmanın medya sosyolojisi alanına, özellikle de iletişim felsefesi alanına önemli bir katkıları sağlayacağı varsayılmaktadır.

Bilindiği üzere, zaman bütün devinimleriyle her şeyi yok oluşa gark etmesiyle *decadence* unsurları yaratmaktadır. Zamanın bu yıkıcı özelliği Nietzsche tarafından yetkin biçimde müşahade edilmiştir. Bu açıdan Nietzsche “*Decadence’i hızlandırarak çabuk geçmesini sağlamaktan başka bir çaremiz yok artık*” (2015d: 92) tespitinde bulunarak, bu durumun kaçınılmaz olduğunu belirterek, yaşadığı dönemde bütün değerlerin *decadence* değerler olduğunu ilan etmiştir. Bu *decadence* durumun da trajik kültürün ölümüyle (Nietzsche, Sokrates’e bu yüzden düşmandır, çünkü ona göre, Sokrates Euripides yardımıyla tragedyadaki dengeyi akıl lehine çevirmeyi başarmıştır.) başladığını ve bu kültürün yaşamı değersizleştirdiğini belirtir. Nietzsche *decadence’i* daha çok yozlaşma ve çürüme olarak görür. Bu bağlamda hem Spengler hem de Nietzsche Batı uygarlığının bir inkıraz devri yaşadığını, yozlaşıp çöküş dönemine girdiğini belirtir. Bu perspektifle yapılan çalışmanın muhtelif yerlerinde bahsedilen Nietzsche’nin *decadence* olarak nitelediği benzer durumlar, günümüzde birçok alanda mevcuttur denilebilir. Dolayısıyla tüketilen postmodern medya kültür ürünlerinin toplumu birçok açıdan yoz bir duruma ittiği varsayılabilir. Çalışma, *decadence* kavramı bağlamında 2017 yılından sonra üretilen medya ürünlerinin (görsel, işitsel ve yazılı) incelenmesine dayanmaktadır.

Çalışma, genel olarak üç bölüm halinde planlanmıştır. Birinci bölümde *decadence* kavramının tanım ve unsurlarının detaylı bir araştırması yapılarak, Nietzsche’nin kendi yaşadığı çağda ve toplumda gördüğü *decadence* unsurların günümüzdeki yansımalarının irdelenmesi hedef alınmıştır. Araştırma bu bağlamda içinde yaşadığımız geç modern dönemin *decadence* durumlarını Nietzsche’ci bir perspektifle yorumlanmasını denemektedir. Bu deneme, kuşkusuz bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Zira yüzyıl önceki şartların günümüzde hazır bulunduğunu varsaymak mümkün görünmemektedir. Fakat yozlaşma ve yabancılaşmanın her çağda mevcudiyetini koruduğunu söylemek daha makul bir varsayım olabilir. Bu açıdan *decadence*, insana bakan her kavram ve alanda mevcuttur. Dolayısıyla Nietzsche’nin yaşadığı devirdeki

egemen anlayışta pozitif tinin yüceltilmesi ve her şeyde aklın ön plana çıkarılması gibi durumların filozof tarafından eleştirilmesi doğal karşılanmalıdır. Bu bakımdan bütün bir kültürün *decadence* unsurlarla iç içeliği filozof tarafından irdelenmiştir.

Şüphesiz Nietzsche tarafından ele alınan konuların başında ahlak gelmektedir. O, çağındaki hastalıklı belirtilerin bozuk bir ahlaktan kaynaklandığını teşhis etmiştir. Bu ahlakın da iki bin yıllık Hristiyan yaşam geleneğinden kaynaklandığını öne sürmüştür. Elbette ahlakta bu çürümüşlüğün semptomlarını yaşadığımız postmodern zamanlarda da görmek mümkündür. Medyanın öncülük ettiği bu *decadence* kuşatma, zamanın bütün ahlaki, felsefi ve de estetik kavramlarında köklü değişimler yaratmış, adeta metastaz yapmıştır denilebilir. Bu durumun Nietzsche’ci bakışla ele alınması, kuşkusuz medya ürünlerinin değerlendirilerek analiz edilmesiyle mümkün olabilir.

Araştırmanın ikinci bölümünde Nietzsche ile başlayan modern zamanların genel topografisi sunulmuştur. Bu topografide özellikle postmoderne kapı aralayan filozoflar ele alınarak postmodernitenin algılama, düşünme alışkanlıkları ve ahlaki ölçütlerinin genel bir görüntüsü elde edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda zamanını etkileyen önemli filozoflar literatür taramasıyla araştırılmış ve elde edilen veriler birinci bölümde Nietzsche’ci argümanlarla ilişkilendirilmiştir. Hedef, ebetteki bütün postmodern felsefi düşünümün açık ve eksiksiz bir fotoğrafını çekmek değildir; izleyen üçüncü bölüm için daha çok teorik bir destek mahiyetindedir.

Çağımızın karizmatik nitelikleri olan yoğun söylemler, belirsizliğin çekiciliği, ezoterik olanın somut olana kurban edilişi gibi çok yönlülüğü yakalamış bir düşünür olan Nietzsche, bir bakıma modernitenin hem kurucusu hem de yıkıcısıdır. Ecce Homo’da ölümsüzlüğün ağır bir bedeli olduğundan söz eden düşünür, bilginin belirsizliğe, bilimin insanı tanımaya, dinin bir edebiyata dönüşeceği kehanetlerinde bulunmuş ve bu doğrultuda yapabileceği en iyi şey olan “yaşama uyarlanabilir bir felsefe geliştirilebilir mi?” sorusuna yanıt arar.

Nietzsche, sistematik bir felsefe ortaya koymamış, sözü ve düşünceyi bir daha asla kopmayacakmışçasına Alman dili ile birbirine bağlamıştır. Bu tez çalışması, özetle çağımızdan takriben yüz yıl önce yaşamış bir filozofun temel savlarının yaşadığımız zamanı anlamak açısından önemli bir perspektif sunacağını varsaymaktadır. Ancak Nietzsche’nin yaşadığı modern zamanlarda büyük anlatılar hüküm sürmekteydi. Günümüzde ise teleolojik yaklaşımlardan daha çok modernizm sonrası yaklaşımlar

görülmektedir. Bu yaklaşımlarda anlamın ve anlatıların parçalanmasıyla bir simülakr kültürünü oluşturduğu söylenebilir.

Nietzsche'nin yaşadığı modern zamanlarda -her şeyin henüz buharlaşmadığı yıllarda- bilimlerin birbiri ile olan ilişkisi daha güçlüydü ve çağrışım yapma, göndergesel ifadeler oluşturma daha kolaydı. Tüm bilgilerin ortaklığından damıtılmış felsefe tümceleri kurmak, özgün ve yeni olanı ortaya koymak çok zor değildi, denilebilir. Ancak disiplinlerin birbirinden giderek ayrıştığı, soyut öğelerin (psikopatoloji, astroloji...) bilim tarafından aforoz edildiği çağımız dünyasında, Nietzsche figürü daha önemli olmaktadır. O'nun eleştirel tekniğine örnek olarak kestirme bir yol olan evrenin merkezine üstinsanı oturtması alınabilir. Başka bir ifadeyle insanın bütün yönlerini ortaya koyacak bir tecessüse ya da Nietzschevari bir söylemle "uçurumlu bir düşünceye" (2014a: 164) ihtiyaç vardır.

Postmodernizm tartışmalı bir kavram olmakla beraber özellikle Fransız filozofları Lyotard ve Baudrillard'ın çalışmalarıyla tartışılmaya başlar. Bu mülahazalar daha sonraları kültürel ağırlıklı olarak Jameson (özellikle Postmodernizm: ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantiğı adlı eseri) ile devam eder. Bu bağlamda 1930'larda Frankfurt Okulu Yaklaşımı, İngiliz Kültürel Çalışmaları ve Postmodern/postyapısalcı yaklaşımlar olarak görmek mümkündür. Ayrıca postmodern kültürel yaklaşımlar 1990'larda kültürel incelemelerde çoğalmıştır. Bu minvalde Baudrillard'ın simülasyon teorisini örnek vermek mümkündür. Ayrıca "*Altheide ve Snow (1991) çağdaş iletişimin formatının 'gazetecilik, siyaset, spor ve dinin medya dünyasını' belirlediğini incelemiştir. Gitlin, Rishe, Grossberg, Altheide, Fiske ve benzerleri belli medya pratiklerini postmodernist yaklaşımla açıklamaktadırlar*" (Erdoğan, 2009).

Nietzsche'nin yaşadığı dönemdeki *decadence* unsurların adeta röntgenini çekerek teşhis etmesi ve onları *decadence* olarak nitelemesinden ilham alan bu çalışma, günümüzde bilimsel yöntemler kullanılarak medya ürünlerini eleştirel bir bakışla bakmayı denemektedir. Bu perspektifle günümüz medya ürünlerine Nietzsche'ci açıdan yaklaşılması ve postmodern filozofların görüşleriyle araştırmanın zenginleştirilmesi bakımlarından bu araştırma, iletişim bilimlerine yeni açılımlar sağlayacağını varsaymaktadır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde kültür endüstrisi içeriklerinde ve postmodern medya kültüründe "*decadence*" unsurlar ve etkiler başlığıyla postmodern medya

kültürünün genel karakteristikleri araştırılacaktır. Bu bölümde görsel-işitsel ve yazılı medyalar incelenecektir. Elde edilen bilgiler ışığında *decadence* unsura yataklık eden medya içerik  rnekleri (Reality Show programları, yarışma programları, diziler, vb), söylem analizleri ile göstergebilimsel yöntemle ve amaçlı tabakalı örnekleme aracılığıyla analiz edilecektir. Görsel medyalardaki gösterge dizgelerinin incelenmesi bakımından gösterge bilim tercih edilmiştir. Söylem analizleri de uygun görülen medya ürünlerinde kullanılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DECADENCE KAVRAM ALANI VE NIETZSCHE’CI DÜŞÜNCEDE DECADENCE BİLİNÇ

Enerjinin olduğu yerde hayat, azaldığı yerde ise yok oluşun (*decadence*) varlığı vakıdır. Bu ‘azlık’ ve ‘çokluk’ durumlarının nedenleri elbette *decadence*’ın sebepleri olarak görülebilir. Nietzsche bu çöküşün sonuçları olarak, ahlaksızlık, ahlaksızlığa müptela olma, hasta olma, suç, suçluluk, bekârlık, steril olma isteği, isteri, istencin zayıflığı, alkolizm, pesimizm, anarşizm, özgürlükçülük (tin özgürlüğü dahil) vb. nedenleri öne sürmektedir (Nietzsche, 2010: 47-48).

Decadence, Nietzsche felsefesinin özü olarak ele alınması gereken kavramların başında gelmektedir. Nietzsche’nin çağına karşı isyanında başat etken *decadence*’dır. Bu açıdan çağın ruhunu okuyan filozof, bütün oluşlarda değer gerilemesinin analizlerini yaparak felsefesini şekillendirmiştir. Şekillenen bu yeni felsefe hem kendi deneyimleriyle hastalıklarından kurutulmuş *decadence*’ı yok etme yöntemlerini barındırır hem de kişinin kendi olma bilincini aşılır. Zira *decadence* yaşamın bir sonucudur. Bu açıdan Nietzsche’ci felsefenin ana unsuru hayatın tabii bir sonucu olan *decadence*’ın tamamen yok edilmesi de değildir, filozof *decadence*’ı hızlandırmayı önermektedir. Bu hızlanımda değerlerin yeniden değerlendirilmesi Nietzsche’ci düşüncede temel izlektir.

1.1. DECADENCE KAVRAM ALANI: TANIM VE KAPSAM

İnsanlar yaşamlarını devam ettirebilmek için bir dayanak noktası ararlar. Bu dayanak çoğu zaman kişiyi yok oluştan, nihilizmden kurtarmaktadır. Aksi halde doğacak boşluk, ontolojik referanslardan yoksunluk, konumsuzluk karmaşayı da beraberinde getirmektedir. Bu karmaşa, yahut uçurum, nihilizm olarak görülebilir. Bu açıdan kişinin sahip olduğu değerlerin değerden düşmesi ve anlamsızlık *decadence*’ın bir türüdür. Çünkü *decadence* salt psikolojik değil aynı zamandan da fizyolojik olabilmektedir.

Decadence kavram alanı çeşitli inanç ve felsefelerde de mevcuttur. Nitekim Nietzsche Hristiyan inancını ve onun felsefesini *decadence* olarak niteler. Yalnızca Nietzsche değil, aynı zamanda Spengler da, “*Batı kültürü, 19.yüzyıldan, yani*

kapitalizmin kuruluşundan bu yana, bir önceki 'kültür'ün 'uygarlık' halinde yozlaşmasıyla çöküş dönemine girmiş bulunmaktadır" (Frolov, 1991: 445). Çöküşün bu denli yoğun olması elbette buna karşı olan tutumların da yoğun olmasını gerektirmektedir. Bu açıdan 19.yy'da yaşamış bir filozof olan Nietzsche, bu olguya en çok eğilmiş filozoflardan biridir. Onun bütün felsefesi *decadence* ile savaş olarak düşünülebilir.

Decadence'i belirleyen özellikler şunlardır:

1. Yorgunluğun arttığı her yerde ilerlemeden söz edilir, Hristiyanlıkta olduğu gibi.
2. Aşırı duyarlılığa sahip bünyeler acıyı büyütür ve bu birliğe dayanan hastalıklı bir ahlak türü ortaya çıkar.
3. Sebep sonuç karıştırılır, kişi *decadence*'i başka yerlerde arar.
4. Acının olmadığı koşullar istenir (Nutku, 1968: 139-140).

Yukarıdaki maddeler Nietzsche'nin *decadence* ile anlatmak istediklerinin kısa bir özetini sunması bakımından önemlidir. *Decadence*, sonuçta bozukluğun ilerlemesi sonucunda olmaktadır.

1.1.1. Tanım

Nietzsche'nin sıkça atıfta bulunduğu *decadence* kelimesinin etimolojisine bakıldığında, Latince; çürüme, çöküntü, yozlaşma, bozulma, zayıflama, yabancılaştırma vb. (Toprak, 2007: 1) anlamları içerdiği görülür. Bu sözcüğün Latince 'decadentia' şeklinde modern Avrupa dillerindeki bağlantılı sözcüklere (İngilizcede "*decadence*", Fransızcada "*décadence*", İtalyancada "*décadenzia*", Almancada "*dekadenz*" vb.) dayanak oluşturulduğu söylenebilir. "*Decadence Ortaçağdan önce kullanılmamış olsa bile, düşüncenin kendisi çok daha eskidir, hatta büyük olasılıkla insanın kendisi kadar eskidir*" (Calinescu, 2013: 167).

Decadence'in Osmanlıcada da benzer ancak farklı kelimelerle ifade edildiği görülmektedir. Bu bağlamda kavram; "inkıraz, tefessüh, tecanüp, inhilal, izmihlal" gibi kelimelerle anlamlandırılmaya çalışılmıştır (Baykan, 2008: 7). Ayrıca *decadence*'in yabancılaştırma anlamı da mevcuttur. Bununla beraber bu kavramın geniş kapsamı göz önünde bulundurulursa; bozulma, çöküş, sonbahar, depresyon, çözülme, ahlaki dejenerasyon, çürüme, yaşlılık, hastalık, yetersizlik gibi zamanın döngüselliğinde yeni

anlamları da ortaya çıkmaktadır (Calinescu, 2013: 171). Bu kavram diğer taraftan antik Roma'nın çöküş nedenlerini anlamak için de kullanılmıştır. Genel bir perspektif ile kavram irdelendiğinde; 19. Yüzyılın ortalarından beri bir çözülme ve yabancılaşma yeni yeni ortaya çıkmaya başlar. Bu durum, dönemin muhalifleri tarafından güncel koşulları adlandırmak için kullanılır. Yine *decadence* kavramı, Fransa'daki kültürel yozlaşmanın özellikle 18. Yüzyılda gerçekleşir, sanat anlamında ise geç Roma dönemi edebiyat ürünlerinde ve erdemlerin yok olmasıyla birlikte kullanılır (Toprak, 2007: 1). Ayrı olarak “ (...) *Paul Bourget'nin (bilindiği kadarıyla, zaten Nietzsche'den ödünç alınmış olan) ünlü 'style de decadence' betimlemesinin Nisard'ın yarım yüzyıl önceki yaklaşımına ne çok şey borçlu olduğunu keşfetmek etkileyicidir*” (Calinescu, 2013: 173).

“Platon'u, *decadence düşüncesinin karmaşık bir ontolojisini inşa eden ilk büyük Batılı filozof olarak görmek*” (Calinescu, 2013: 167-168) mümkün olsa bile, tarihsel süreç içerisinde Platon'dan önce de çöküşe dair düşüncelerin varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Platon, bu anlamda varlığı idealar âleminde yüceltmıştır. Bu anlam, her şeyin ilk örneği, yani orijinalin varlığı, sonuçta ondan türeyenlerin de *decadence*'a sürüklendiği gibi bir sonucu ortaya çıkarır. Bu bakımdan, çoğu soyutlamalar Apolloncu'dur, fakat ışık akla geldiğinde gölge fikri de akla gelmektedir. Bu bağlamda Platon, her şeyin ilk örneği (idealar âlemi) teorisini ortaya atarak gerçekliği dünyevi perspektiften ulaşılmaz kılar. Çünkü “*her şeyin arketip, kusursuz, değişmeyen, gerçek modellerinden ve algılanan nesnelerinden (duyular dünyasındaki, her şeyin zamanın ve değişimin yozlaştırıcı etkisine tabi olduğu) dünyadaki basit 'gölgelerinden' bahsettiğinde Nietzsche açıkça metafizik bir decadence (ya da bozulma) kavramına atıfta bulunmaktadır*” (Calinescu, 2013: 167-168).

Nietzsche'nin sosyolojik anlamda en zorlandığı kavramsal açıklamada *decadence*'ın kendisini etkilediğini söylemek mümkün görünmektedir. Zira o, “*hiçbir şey zihnimi decadence probleminden daha çok uğraştırmadı*” (Baykan, 2008: 7) demektedir. Nietzsche *decadence* kavramını 1887-89 yılları arasında kaleme almıştır ve o dönemki yazılarında bu kavramı hastalıklı ruh hali ile bir tutmaktadır ve daha da ötesi söz konusu dönemin sanatını da hastalıklı bulur. “*Bu kültürel çökme ve yozlaşma decadence'in bir sonucudur, kendisi değil*” (Toprak, 2007: 3). Bu doğrultuda Nietzsche, “*moderniteyi decadence illetinden hastalanmış olarak görür*” (Schotten, 2009: 42).

Nietzsche'deki bu karmaşa, çöküşün her şeyden önce bedende başladığını söyleyebilecek duruma kendisini götürür. Ona göre, kişinin bedenindeki Dionysosçu unsur (yaşamı sevmeye) düştüğünde çöküş başlar (Baykan, 2008: 80).

Nietzsche özellikle Fransızca olarak *decadence* sözcüğünü tercih eder, Almanca olan *dekadenz* sözcüğünü kullanmaz. Bunun nedeni çöküşün ilk belirtilerinin Fransa'da ortaya çıkmasıdır. Nietzsche *decadence* kavramını “ (...) insanlığın kendisini yenilenmesinin (idrakin inkişafından, içgüdülerin ve arzuların dönüşümüne evrilmesi) ve ‘Bengi Dönüş’ ile rehabilitasyon öğretisinin önkoşulu olarak görür” (Molnar, 1976: 314). Yıllar sonra Rostovtzeff bunu “aristokratik normlara karşı proletaryanın ayaklanması (Roma’da ve 1917 yılında Rusya’da) şeklinde tasavvur eder”; Diğer taraftan Guardini, “Hristiyanlığın bir kazanım çerçevesi içerisinde ele alır ve Ortega’da bunu illüstrasyon marifetiyle sanat ve edebiyatta anlamlı hale getirir” (Molnar, 1976: 314). Yine bu bağlamda Pannwitz, Nietzsche’ci *decadence*’in psikolojik kullanımını benzer şekilde görür. Ona göre; “Nietzsche’ci psikoloji adeta *decadence*’in tamamlanmasıdır – kısmi olarak *decadence*, aynen bir kısıp ve aynı zamanda bir doğruluk” gibidir (Schuster, 2005: 202). Bu çalışmanın nüvesini görüşleriyle inşa eden Nietzsche’ye yüzeysel olarak bakıldığında; çöküşün yok edilemezliğinin ve süreçlerin kaçınılmaz bir sonucu olduğunun ayırında olduğu görülür. Bu nedenle Nietzsche, *decadence* kavramının ve sürecinin tamamlanmasını daha uygun görmektedir. Böylece *decadence* süreci hızlandırılacak ve çöküşün çabuk atlatılması, çöküşten çabuk kurtulmak sağlanacaktır.

Nietzsche insanlığın ve bireyin düştüğü çöküntüye aynı zamanda çözüm önerileri de getirmeyi ihmal etmez. Ona göre, çöküşten kaçmak imkânsızdır varlığın her ilerleyişinin devamında *decadence* da mevcut olacaktır. Önemli olan *decadence*’in sağlıklı hücrelere ulaşmasının engellenmesidir. Dolayısıyla bu sürecin anlamlandırılmasında o, sebep ile sonucun karıştırıldığını öne sürer. Bu cümleden hareketle “Her türlü çöküşün ve hastalığın sürekli olarak değer yargıları oluşturmaya yardımcı olduğu; çöküşün kabul edilen değer yargılarında üstünlük kazandığı; dejenerasyon felaketinin sadece mevcut sonuçlarına karşı mücadele etmenin gerekliliği değil, önceki tüm çöküşlerin de hâlâ mevcut olduğu, yani devam etmekte olduğudur” (Nietzsche, 2010: 46), ifadelerini kullanır ve şunu ekler: “Çöküşün kendisi, mücadele edilmesi gereken bir şey değildir. Kesinlikle gereklidir ve her yaşa ve her insana aittir.

Enerjik bir biçimde mücadele edilmesi gereken bir şey varsa, o da organizmanın sağlıklı parçalarının bulaşıcılığıdır” (Nietzsche, 2010: 46).

Nietzsche felsefesinin “*ana çizgisi kendi çağına toptan bir karşı çıkıştır denilebilir, çağındaki akılcılığa, felsefe dizgelerine, tarih akımlarına çağında egemen olan tarih anlayışına ve bütün değerlere bir karşı çıkıştır*” (Akarsu, 1979: 14). Yaşadığı yüzyılı *decadence* yüzyılı olarak gören Nietzsche, bütün değerlerin dejenerasyona uğradığını gözlemlemektedir. Bu nedenle “*onun bütün istediği insanı kurtarmak, kuru akılcı uygarlıktan uzaklaştırıp kendisinin ne olduğu üzerinde düşündürmektir*” (Akarsu, 1979: 44). Bu açıdan Nietzsche’nin bütün felsefesi; “*hastalıkları derinlemesine bir gözleme ve teşhis olarak okunabilir*” (Schotten, 2009: 42). Onun buradaki temel gayesi ahlaki (Üstinsan ahlakı) açıdan bireyin yücelmesidir. İnsanlığın teolojik prangalardan kurtulması demek olan yoz değerlerin reddi için öncelikle ahlakın değişmesi gerektiği bilincine varır. Zira “*(...) zamanının ahlakını ‘köle ahlakı’ olarak niteleyen Nietzsche Hristiyanlığın bütün değerlerine başkaldırmış ve bu ahlaka karşı savaş açmıştır. Çünkü bu ahlak, ona göre yaşamı ortadan kaldırmaktadır; çünkü bu ahlakın arkasında güçlü ve bağımsız olanlara karşı yığın içgüdüleri vardır, mutlulara karşı acı çekenlerin, olağanüstü olanlara karşı orta hallilerin, sıradan insanların içgüdüleri vardır*” (Akarsu, 1979: 48) demektedir.

1.1.2. Kapsam

Birçok dinin eskatolojisinde her şeyin sonlu olduğu ve hesap gününün varlığı mevcuttur. Her şeyin sonlu olması ve zamanın bütün varlığı yıkıma uğratması, onları dönüştürmesi ve her şeyi yeniden var etmesi elbette ki *decadence* olgusunu da beraberinde getirecektir, zaman; değişimin görülmesi hali şeklinde düşünülürse, bütün bu dönüşümlerin merkezinde, hayatın bilinmezliği bağlamında, kimilerine göre Tanrı kimilerine göre ise yalnızca değişimin kendisi vardır. Elbette ki doğaya bakıldığında yaratımın ve yok oluşun ardından gelen doğumlar ve ölümler mevcuttur ve çevrede görülen hemen hemen her şey enerjinin görünümlerinden başka bir şey değildir.

Decadence’ın teolojik bağlamda ele alınmasına örnek olarak, Müslümanların kutsal kitabı Kuran-ı Kerim’de özellikle Ankebut suresinin 28-29. ayetinde Lût kavmine atfen, “*Siz daha önce hiçbir milletin yapmadığı iğrenç bir iş yapıyorsunuz. Siz nasıl*

oluyor da [kadınları bırakıp] erkeklerle ilişkiye giriyor, sırf zorbalık yapıyor ve bir araya geldiğinizde edepsizlik edebiliyorsunuz?!" (Öztürk, 2014: 450) şeklindeki gönderme, büyük yıkımların (*decadence*) ardından yeni bakış açıları ile sunulduğu gibi teolojinin genelde insanlığa, özelde ise bireyin yaşayışlarını düzeltme yoluna gittiği bilinmektedir. Bu bakımdan Tanrı'nın insanlığı "Sırat-ı Müstakim"e iletmek için birçok buyrukla uyardığı anlaşılabılır.

Yunan mitolojisinde Kronos'un her şeyi yıkıma uğrattığı ve kaostan sonra düzenin oluştuğu bilinmektedir. Bu bağlamda *decadence* olgusu, şu ya da bu biçimde, bütün antik halkların tamamı tarafından biliniyordu denilebilir. Zamanın yıkıcılığı ve çöküşün kader olması bütün bu tür büyük mit ve din geleneklerinin önde gelen motifleri ve ritüelleri arasında yer alır: "*Hintlilerin Kali çağından, Musevi peygamberlerin aktardığı ve o korkunç yozlaşma ve günahkârlık sahnelerine; Yunan ve Romalıların demir çağına yönelik kırılgan inancından Hristiyanların, Vahiy'de bildirdiği gibi, mutlak kötülüğün egemenliğine (Deccal'ın hükümrânlığına) doğru giden kötü bir dünyada yaşama duygusuna denk gelen her yerde*" (Calinescu, 2013: 167) bu tür deneyimlere dair izlenimlere rastlamak mümkündür.

Her ne kadar Nietzsche *decadence*'ı (çöküntüyü) teolojik değerlere dayanarak oluşturacak şekilde açıklamasa da, kavramsal olarak aynı referanslardan hareket ettiğini söylemek mümkündür. Bu kavram ona göre salt felsefik çıkarsamaların dışında, bütün bir varoluşu kapsamaktadır. Tıpkı Janus'un iki yüzü olduğu gibi, bu kavram mistik dünyayı ve maddi yaşamı da içermektedir. Uhrevi yaşamın uzamına dokunan, onu yeren ve hatta onun varoluşuna dayanak oluşturan parametrelerin tümünü Nietzsche'de bulmak mümkündür. Diğer bir anlatımla bireyin kurtuluşuna dair söylenceler paralellik arz etmektedir. Dolayısıyla *decadence* kavramının kapsamını dar bir perspektiften alımlamak (reception) yanlış olur. Ancak *decadence*, ontolojik ve epistemolojik bağlamda "*(...) daha önce bilinmeyen bir yoğunlukla eşsiz bir kriz olarak hissedilir ve zaman daraldığından, daha fazla beklemeksizin, insanın kendisinin ve yakını olanın Kurtuluşu için ne yapması gerekiyorsa onu yapması en önemli şey haline gelir*" (Calinescu, 2013: 170) olarak görülebilir.

Bir yerde yükselen değerlerden bahsedildiğinde, düşen değerlerin de varlığı kaçınılmaz olur. Büyük anlatılar büyük çöküşlerin ardı sıra gelmektedir. Dolayısıyla

Montesquieu, modern bireylerin edebi başarısının, zenginliğinin ve çeşitliliğinin de gelmekte olan *decadence*'ın bir göstergesi olarak görülebileceğini öne sürer. “ (...) *İmparatorluklar tarihinde hiçbir şey, büyük refahtan daha yakın değildir decadence'a; aynı şekilde, bizim edebi cumhuriyetimizde de, refahın decadence'a yol açmasından korkuyor insan*” (Calinescu, 2013: 174) diyerek yükseliş ve çöküşün kardeş olduğunu imler.

Sonuç olarak Nietzsche'ci zamanın döngüsel dışavurumlarında *decadence*'ın kaçınılmaz bir sonuç olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Bu savrulma, bütün evrende mevcuttur. Dolayısıyla salt kavramsal dönüşümlerle meseleye yaklaşmak anlamı ve varoluşu sığ cümlelere sığdırmak olanaksız görünmektedir. Çünkü döngüsellik bütün zamanının örtüsüdür. Dolayısıyla, her şeyi alnından yakalayan Kronos'un bir tabii sonucu olarak görülmesi gerekir. Bu nedenden dolayı, bu çalışmayı *decadence* kavramıyla ve bağlantılı olgularla sınırlamak kuşkusuz zordur. Gerek teolojik ve mitik referanslarda, gerekse de Nietzsche'ci anlayışta çöküntüyle kast edilen dönemsel olgulardır. Derinlemesine analiz edildiğinde her iki yaklaşımın aslında günümüz için de geçerli olabileceği elbette varsayılabilir. Ancak insanın maruz kaldığı çöküntünün veya yozlaşmanın da geçmişle bağlantısını kurmak, doğru görünmektedir. İşte bireyin ve toplumun yaşadığı dejenerasyona ve çözülmeye atıfta bulunan *decadence* tam da bu noktada anlam bulmaktadır. Kuşkusuz kapsam olarak bu kuramsal yaklaşımın amacı salt semantik bağlamda *decadence* kavramını ele almak değildir. Medya, belki de bu yergilerin asıl müsebbibidir.

Postmodernizm, topluma ilkelerin katılığından uzak, dayanıksız, esnek, adeta net olan her şeyin bulanıklaştığı, toplumsal gerçeklik ve anlamın sürekli değiştiği, sabitliklerin ve belirlenimlerin olmadığı bir dünya yaratmaktadır. Bu bağlamda Baudrillard'a göre, “*medya yeni postmodernliği oluşturmada hayati rol oynar*” (Erdoğan, 2010). Bu anlayışla Baudrillard'a göre yaşanan gerçekliğin adı hiper gerçekliktir. Medya ise bu gerçekliği yaratır ve mekaniksel olarak da çoğaltır. Böylelikle gerçekle gösterge yani kopya arasındaki temel farklılıklar kaybolur (Erdoğan, 2009). Elbette üretilen bu gerçeklik sahteliği *decadence* olarak nitelemek mümkündür. Bu türlü bir yozlaşma (hipergerçeklik) bütün değerlerin değerden düşmesi bakımından dikkate değerdir. Bu nedenle bu gidişata yön veren medya ürünlerinde *decadence*'ın araştırılması önemli olmaktadır. Bu çalışma postmodern medya kültürü

odağında, söz konusu ahlaksal düşkünlüğün Nietzsche’ci *decadence* kavrayışı açısından bir eleştirisi amaçlanmaktadır.

Bugün içinde yaşanan süreçte, etik ve ahlak ilkelerinin insanlığı mutlu etmediği gözlemlenmektedir. Özellikle medya kültürü; eğlenceyi, esrimeyi, görselliği, hazzı, dürtü dileklerinin serbest kalışını kutsarken, özneliği ve benliği denetleyen akıl ve ideolojinin sonunu ilan eden bir tutum sergilemektedir. Alman filozof Nietzsche de akıllı ve denetimi Dionysos kültünü yüceltmek suretiyle eleştirmiştir. Ancak düşünürün eleştirisinin dolaysız hedefi, araçsal aklın yıkıcı işlevlerinedir. Oysa postmodern medya kültürü salt eğlence ve hazzı odağa alışıyla, hem akıllı ve dürtüleri dengeleyen iradeyi, hem de Nietzsche’ci Dionysos mitini de geçersiz kılmakta ve *decadence* bir ahlaksal yapı inşa etmektedir. Bu anlamda çağdaş medya kültürünün üzerine bina edildiği eğlence güçleri, göndereni olmayan bir gösterge olarak postmodern nitelikli bir ahlak biçimi inşa etmektedir.

Bu genel algılama çerçevesine medyanın yaptığı katkı ise hayati önemdedir. Apolloncu yaklaşımın karşısında yer alan antik Dionysos kültünün etik ve felsefi içeriklerinin salt haz, esrime, eğlence ve duyuşal sarhoşluk bağlamlarına indirgenerek yolundan saptırılmasının postmodernin ahlaki açısından ifade ettiği anlamlar önemlidir. Postmodern medya kültüründe kopukluğun, bağlamsızlığın, yüzeyselliğin, tutarsızlığın, geçiciliğin ve anlamdan ziyade algı ve imaların toplumsal gerçekliğin tanımlanmasında göreve çağırılması, modern sonrası çağın egemen duyuş ve düşünüş biçimini olduğu kadar yeni ve müphem ahlaksal çerçevesini de belirleme gücüne sahiptir. Hem Nietzsche’nin Dionysos kavrayışının egemen kültürel alanla ilişkilendirilerek postmodern medya kültürünün genel bir eleştirisi, hem de eğlence, tüketim ve haz odaklı medya kültürünün ürettiği egemen toplumsal ahlak açısından ifade ettiği referans çerçeveleri *decadence* kavramının sacayağını oluşturacaktır. Her ne kadar konu, daha önce iletişim bilimleri alanında çalışılmamış olsa da, kavramın bu denli geniş perspektiften ele alınması(nın) kuşkusuz medya sosyolojisi alanına, özellikle de iletişim felsefesi alanına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1.2.1. Çağın Egemen Ahlakı Olarak *Decadence*

Her devrin çöküntüsünü ilk hisseden o devrin büyük insanlarıdır, denilebilir. Karlar öncelikle doruklara uğrarlar. Dolayısıyla yüceliğin dağlarında gezinen Nietzsche'nin *-benim çıktığım yükseklikte çağdaşım olan düşünürler nefes bile alamaz,* diyen filozofun- bu çöküntüyü hissetmemesi olanaksız gibiydi. O, *"Savım, insanlığın bugün en yüce, en arzulanan değerler olarak en tepeye yerleştirdiği değerlerin tümünün decadence değerler olduğudur"* (Nietzsche, 2014b: 12) diyerek, çağının egemen ahlak anlayışına topluca karşı çıkmıştı. Yaşadığı dönemde zevkin dışlandığı, güdünün ayıplandığı insan olmanın gereklerinin bilinçsizce hor görüldüğü bir dönemde, felsefesinin nirengi noktasına olarak çöküşü oturtmuş olması dikkate değerdir. Bu açıdan *decadence* olgusunu yaşamın birçok noktasında araştıran ve gözlemleyen düşünür, maddi varlığın hor görülmesi adına gerek felsefe gerekse diğer disiplinler bakımından dini, kalıplaşmış ahlakı, dönemin bilim anlayışını sorgulamıştır. Bu bilgiler ışığında Nietzsche, *"...neredeyse geçmişteki bütün felsefeler, dinler; hayattan, zevkten uzak durmakla yaşamı nefretle doldurur. Nietzsche tükenme fizyolojisi üzerinde oldukça çok düşünerek, zayıflığın eseri olan en yüksek felsefi, dini ve ahlaki değerlerin dünyada büyük ölçüde hüküm sürdüğü kanısına varmıştır. Böyle değerlerin hayatın decadence'ına sebep olması, kişiyi de hayata düşman etmiştir"* (Huszar, 1945: 260) demektedir. Nietzsche, -çürümüşlüğün kokuşması bağlamında- bu denli keskin öngörülerini burnuna atfettiği önemle de ilişkilendirir. Hissetmek elbette önemli, ancak o salt hisleriyle değil çağın realist olgularıyla da olayları analiz etmektedir. O *"bütün ahlâk sistemlerini söz konusu incelemesi sonucunda birbirine tamamen zıt iki ahlâk olgusuna rast geldiğini ve bunların tarihte ve halen yaşamakta olduğunu ifade etmektedir. Bunlardan birincisi, köle ahlâkı (Sklaven Moral), İkincisi ise 'efendi ahlâkıdır' (Herren Moral). Ona göre bu iki tür ahlâka Avrupa medeniyetinin başlangıcından itibaren rastlamak mümkündür"* (Dedeoğlu, 2012: 30). Dolayısıyla Nietzsche'ye göre *"artık çağın ahlakı, varoluş için bundan böyle bize daha fazla hizmet temin etmemektedir"* (Scott, 1998: 61).

Nietzsche'nin yaşamış olduğu dönemde çöküntü doruğa ulaşmıştır. Özellikle *"köle ahlakı" (Sklaven Moral), güç istemi doğası gereği zayıf ve güçsüz olan güçsüz insanın sürü ahlâkı olup insanlığın içinde bulunduğu çöküş ve mutsuzluğun da*

sebebidir. Bu nedenle Nietzsche'nin ahlâk problemini ele alıp incelemesi, aynı zamanda *decadence* sorununu ele alıp incelemesiyle aynı şeydir". Bu konuya ilişkin olarak Nietzsche; " Bir filozof kendisinden ilk ve son olarak neyi talep eder?" diye sorarken aynı zamanda bu soruna işaret etmekte ve bir filozofun *decadence* çağına karşı yapması gereken şey olarak da; " (...) çağını aşmayı ve çağından bağımsız olmayı, ..." (Dedeoğlu, 2012: 30) öğütlemektedir. Böylece bir anlamda da kendi çağının *decadence* sorununa karşı bir çözüm ileri sürmüş olmaktadır. Kısacası onun yapmak istediği şey, insanlığı içinde bulunduğu *decadence* halinden, yine insan aracılığıyla ama üstün bir insan aracılığıyla kurtarmaktır. Bu bakımdan yapılması gereken şey insana, üstün insandan bir kurtuluş mesajı getirmektir. Bu konuda Nietzsche, Zerdüşt'ü şöyle konuşturur: "İnsan, hayvanla üstinsan arasına gerilmiş bir iptir,-uçurum üstünde bir ip. (...) 'İnsanda büyük olan, onun köprü olmasıdır, erek değil: insanda sevebilecek olan, onun karşıya geçiş ve batış olmasıdır'" (Nietzsche, 2014a: 28).

Nietzsche yaşadığı çağı tasvir ederken temel referans olarak ve metaforlardan istifade etmeye çalışır "Adım adım rastlantı deviyile çarpışıyoruz daha, bütün insanlığa şimdiye dek anlamsızlık, anlam – yokluğu buyruk yürütmüştür" (Nietzsche, 2014a: 86) demektedir. Ancak *decadence* durumunu tanımlarken mümkün olduğunca söyleyeceklerini örtük olarak değil, apaçık ifade etmeye çalışır. Bu bağlamda "klasik felsefecilerin insan zihnini bir takım kavramlarla ve spekülatif tartışmalarla doldurma çabaları tamamen yanlıştır" (Dedeoğlu, 2012: 22-23). Örnek olarak belirtmek gerekirse, Platon'u bu dünyanın (Ona göre asıl gerçeklik, Platon'a göre gelip-geçici bir fenomen) düşmanı olmakla ve onu salt böylesi bir düşmanlığından ötürü aşkın-ideal bir dünya yarattığı gerekçesiyle eleştirmektedir. Ona göre Platon, "insan yaşamından kaynaklanan deneyimlerden hoşlanmaz ve insanı bir takım ahlaki kabullere dayanarak mahkûm etmeye çalışmaktadır" (Dedeoğlu, 2012: 22-23)

Bu bağlamdan hareket edildiğinde çağın temel uzamının bu olgular üzerine inşa edildiği görülür. Tüm negatiflerden etkilenen insandır, ancak sorumlu da insanın bizatihi kendisidir. Dolayısıyla ona göre;

"(...) hayattaki *decadence*'in sebebi olan sürü ahlâkını yaratan sürü insanıdır. Ancak sürü ahlâkının oluşmasında asıl faktör, bu insan tipinin

güçsüz yapısıdır. Çünkü temelde sürü insanının doğası, realite ve hayatı kendine özgü bir değerlendirme tarzına bağlı olarak anlamlandırmayı zorunlu kılmaktadır. Bu konuyla ilişkin olarak Nietzsche; ahlâkî olgu (moralische Tatsachen) diye bir şey yoktur... Ahlâk yalnızca belli fenomenlerin yorumu, 2daha doğrusu yanlış bir yorumudur (mit Bedeutung)” demektedir (Dedeoğlu, 2012: 31).

Nietzsche yaşadığı devirdeki çökkünlüğü eleştirirken aynı zamanda kişinin bunları aşabilmesi için cesaret verir. Çünkü bilmektedir ki binlerce yılın tortusunu bir anda silkip atmak mümkün değildir. Yürekli bir edayla “ (...) *mutluluk, binyılların istemine yazmak, tunç üstüne yazar gibi yazmak, -tunçtan daha sert, tunçtan daha soylu. Ancak en soylu kişiler sert olur tepeden tırnağa. Şu yeni levhayı yerleştiriyorum üstünüze, kardeşlerim: sert olun!*” (Nietzsche, 2014a: 220) derken kişideki, yırtıcı bir soylulukla değerler öğüten ve yaratan Dionysosçu ruha seslenmiştir.

Decadence, birçok sürecin tabii bir sonucu olmaktadır. Her yükselen değer bir başka gün çöküşe sürüklenmektedir. Varlık her daim yok oluşla yüz yüze kalmaktadır. Bu açıdan Nietzsche “*aslında decadence’a kökten karşı değildir?. Zira O decadence’i; hayat ve realitenin tabii bir olgusu olarak görmekte ve en azından hayatın yükselmesi olarak gerekli görmektedir*” (Dedeoğlu, 2012: 59) denilebilir. Çünkü *decadence*, yaşamın doğal süreci içerisindeki bir öge ya da fenomendir. Doğal olan her şeyi daha sağlıklı ve daha üstün görme anlayışımız, çöküş öğelerini yaşamın kendisi ile beraber dünyamıza dâhil edip yerleştirmemize neden olmuş olabilir.

Nietzsche’nin ahlâk ve değerler alanıyla bu denli ilgilenmesinin sebebi, kendi çağında belli bir ahlâkın insan hayatı üzerinde çöküşe neden olmasıdır. Nietzsche, çöküş düşüncesinin temelini Bourget’ın kitaplarını okuyarak kazanmıştır. Genç iken okuduğu Schopenhauer’un onu bu yola, yani çöküş psikolojisine çekmiş olduğunu söylemek mümkündür. Bilindiği gibi Schopenhauer biraz da karamsarlığın felsefesini yapmıştır. Ancak Nietzsche, onunla kıyaslandığında daha umutludur. Çünkü Nietzsche, yazgısını sevmeyi başarmış (amor fati) ve bengi dönüşe inanmış bir yenilikçidir. Zira devir, anlamın çöküşünün ve parçalanmışlığının devriydi. Bu onu etkilemiş ve eserlerini parçalı (aforistik) bir tarzda yazmasına vesile olmuştur denilebilir. Bu bağlamda

Nietzsche'nin tüm eserleri bir bütüne ulaşmaya yöneliktir. Ancak hiçbiri de bir bütüne ulaşamamış gibi birbirinden bağımsızdır. Ufalanmış şekilsiz bir kayayı yeniden oluşturmak gibi bir emel sezilir. Kültürel parçalanma onun eserlerine yansımıştır. Nietzsche Avrupa'nın o dönem yaşadığı krizin ete kemiğe bürünmüş halidir (Jaspers, 2008: 13-17). Değişik yerleri gezmiş olması, kitaplarının bir kısmını yayınlamaya fırsat bulamayışı, aşk yaşamındaki düzensizlik vs. gibi ögeler böyle bir dağınık yaşama eklemlenebilir.

“Nietzsche'nin bu benim dünyam dediği evren ve realite, iyi ve kötünün ötesinde (sürünün değerlendirdiği gibi olmayan) ebedî bir dönüş, Dionysosçu bir değişim halindedir. Ve bu gerçeklik kendi kendisini sonsuzca yaratıp, yok eden bir oluş halini de dile getirmektedir” (Dedeoğlu, 2012: 59). Çağının birçok filozofu insan ötesi kavramlarla gökler otağına göndermelerle ve ‘kendinden olan şey’lerle insan zihnini gereksiz yere yıpratmıştır. Nietzsche, çağını yorumlarken bu soyutlamaların bir geçerliliği olmadığını, felsefik bir *decadence* durumu olduğunu ifade eder. Bunu da; *“Aşağı türler (kitle, sürü) alçak gönüllülükten habersiz, gereksinimlerini metafizik değerlere üfleyip duruyorlar. Ender bulunanı eziyorlar. Bu ender bulunanlar da kendi inançlarını yitirip nihilist oluyor”* (Bull, 2013: 98) şeklinde ifade etmektedir.

Nietzsche metafizik bir öteki dünyanın, mevcut dünyamızı parçaladığını hatta benliğimizi dahi parçaladığını ileri sürmektedir. Daha da önemlisi insanların basit ihtiyaçları uğruna yeni değerler ortaya atıp sonra da bunları kutsal saymalarıdır. Devlet kurmak, savaşmak, aldatmaca, zafer kazanınca bağrışmak... İşte bunlar hep hayvani özelliklerdir Nietzsche'ye göre insan, en gaddar hayvandır (Jaspers, 2008: 202). İnsan gaddardır, çünkü yeni uğruna eskiyi feda eder. Severken de böyledir. Biri için diğerini harcar. Tanrıyı yok sayar ama şeytana olan inancını sürdürür. Nietzsche bu bağlamda var olan *decadence*'in gittikçe arttığını, nihilist karakterlerin bir çöl gibi insanlığı kuşattığını ileri sürerek *“Çölleri büyüyor: vay haline çöl gizleyenini!”* (Nietzsche, 2014a: 307) demektedir. Ayrıca derinlemesine düşünüldüğünde Nietzsche, insan hayatının anlamsızlığının arttığını da belirtmektedir. Nietzsche bunu, *“Ne kadar derin bakılırsa, değer takdirimiz o kadar fazla kaybolur – Anlamsızlık, gün geçtikçe daha da yakınlaşmaktadır”* (Möde, 1994: 51) şeklinde ifade eder. Möde'ye göre Nietzsche bu anlamsızlığı, Tanrının ölümünü tüm Avrupa'ya bir gölge olarak saçan (Avrupalı) nihilizm başlığı altında ortaya koymaktadır.

Bütün hayatı boyunca *decadence* ile mücadele eden Nietzsche bu olguyu dört ana başlığa ayırmıştır:

1. *Dinde çöküntü: Bu dünyayı ve bedeni görmezden gelmek.*
2. *Felsefede çöküntü: Duyular ötesi bir ütopya yaratmak.*
3. *Ruhsal çöküntü: Vicdan azabı, günahkârlık duygusu ve pişmanlık.*
4. *Fiziksel çöküntü: Çok yemek, oturganlık, halsizlik* (Baykan, 2008: 20-21).

Nietzsche salt yaşamış olduğu coğrafyadaki *decadence* durumuna değil, tüm coğrafyaları kapsayıcı *decadence*'a vurgu yapmaktadır. Diğer bir deyişle *decadence* yaşanılan ortamın ötesinde bir durumdur. Daha açık ifade edilirse Nietzsche'ye göre *decadence*, “(...) hayata hayır demenin bir türüdür. Her ne olursa olsun hayatı, gerçeği inkâr etmek ve karşı gelmektir ve onun sabit halleri bildiğimiz çağdaş dünyanın her yerindedir” (Silk, 2005: 594). Bu anlamda çağını *decadence* durumu olarak nitelerken, elinden geldiği ölçüde bir Doğu toplumu sayılabilecek Rusya'daki bazı akımlardan ve Rus Nihilistlerin görüşlerinden de yararlanmaya çalışmıştır.

Nietzsche yaşadığı çağdaki egemen ahlaka dair görüşlerini farklı metaforlar kullanarak kişinin eril duruma erişmesini betimler. Bu bakımdan yüklendiği ağırlıkları anlatması bakımından “deve” metaforunu kullanır. “Oysa insanın kendisidir ağır yük olan! Omuzlarında bir sürü yabancı şey taşır da ondan. Deve gibi çöker de, bol bol yük yükletir sırtına” (Nietzsche, 2014a: 199). Bir başka yerde de Nietzsche (2015a: 106); “Kişi kendini Tanrıya borçlu hisseder. İlk günah gibi nedenlerle kendini suçlu hisseder. Bu nedenle Tanrıtanımazlık (ateizm) içerisinde bir duruluk (masumiyet) vardır”. Nietzsche için inanmamak bir nevi temiz bir sayfa açmaktır. Daha da önemlisi bu yeni ve duru sayfaya her şeyi yazmak mümkündür. Tanrı inancını bıraktığımızda doğan boşluk, işte Nietzsche gibilerin yani nihilistlerin tek sermayesi budur. Hristiyanlık inancı acıya, merhamete vb. nihilistik değerlere bağlıdır, bu değerler kişinin kendisinden ve hayattan uzaktır. Nietzsche'nin çağı algılayışındaki şu cümleleri bu bağlamda manidardır: “Kişioğlu kendine acı çekirtmeye bağımlıdır. Din bunun için güzel bir araçtır” (Nietzsche, 2015a: 108). Dolayısıyla acı çekmek anlaşılabilir ancak, bunun bir bağımlısı olmak, örneğin her Pazar kilisenin yolunu tutmak, cehennem korkusu, günahın verdiği vicdan azabı gibi bağımlılıkları eleştiriye tabi tutmaktadır o...

Nietzsche için Tanrı, kişinin kendi kendini bulamamasından doğan ontik bir algılayıştır. Kişi kendisinden uzaklaşmak için gökler ötesine muhtaçtır, bunun sonucunda kişi kendisini var edememiştir. Bu savı destekler mahiyetteki sözler şunlardır: *“Tanrı, ortadan kaldıramadığımız hayvani içgüdülerimizin karşısı olarak yaratılan bir kavramdır”* (Nietzsche, 2015a: 108). İnsanların en çok yarattığı şey yeni Tanrılardır. Nietzsche, kendimizi yadsıyamadığımız için Tanrı’ya inandık, demeyi dener. Kendimizi inkâr edemedik ve Tanrı denilen bir ülkü yarattık, demeye çalışır...

Ancak, *“ilginç olan şudur ki, aptallık suç sayılmamıştır. Eski Yunanlılar şöyle derdi: Bir Tanrı onu baştan çıkarmış olmalı... Aptallık böylece doğal olarak alışlageldi”* (Nietzsche, 2015a: 110). İnsanoğlu, eksikliklerini Tanrıya ya da Şeytana mal etmekte ustadır. Gizlenmiş bir aksaklık ve eksiklik kadar toplumu tehlikeye düşüren bir şey olamaz ve bu gizli çöküş Nietzsche’nin bakışlarından kaçmamıştır.

Trajik varoluş kişinin bütün varlığı neden sonuç döngüsünden kurtarmasıyla mümkündür. Böyle bir anlayış yaşam hakkında derinlemesine sezgisel bilgi ile mümkündür. Çağın *decadence* hastalığına kapılan kişi bu derinliğe ulaşamaz. Zira Nietzsche trajik olan *“soğuk dağ rüzgârı gibidir”, sarsar insanı çünkü... Sürü değerleri bu bakımdan kişinin varlığını olumsuzlayarak edilgen hale getirir. Böylece Nietzsche “Yaşamdan tat almak için bilgisizlik korunuyor”* demektedir (Nietzsche, 2015c: 41). Eğer bilselerdi mutlu olamazlardı, öyleyse cehalet mutluluktur, onu yüceltelim, şeklindeki sığ insan görüşünü öne çıkarmaktadır.

İnsandaki Dionysosçu varlık vahşidir, bu vahşilik sürekli savaş ister. Savaşacağı bir alan bulamayınca kişinin kendisine yönelir. Nietzsche bu durumu şu veciz sözlerle dile getirmektedir; *“Barış zamanında savaşçı insan kendisine saldırır”* (Nietzsche, 2015c: 81). Zekâ vahşi bir köpek gibidir, saldıracağı bir şey bulamayınca sahibine yönelir cinsinden bir anlatımdır Nietzsche’deki ve bireyi kendisi için yeni uğraşlar bulma noktasında uyarır.

Modernlik miti adeta ilerlemeyi Tanrı edinir. İlerleme ülküsü hep yüceltilir. Apolloncu göz, aklı ön plana koyarak çoğunlukla nicelikler üretir. İlerleme ise aslında döngüsel zaman bağlamında bir gerilemedir. Bu durum aslında zamanın sonsuz bir ilerlemeye doğru gittiği çizgisel zamana özgü bir durum olarak alınabilir. Dolayısıyla çizgisel zaman Nietzsche’de *decadence*’a tekabül eder, bu bağlamda ilerlemeye kuşkulu

bir biçimde yaklaşanlar olmuştur. Analitik olarak bir durum değerlendirmesi yapan Nietzsche; “*Ödevimin büyüklüğü ile çağdaşlarımın küçüklüğü arasındaki orantısızlığı şuradan belli ki işitmediler, görmediler bile*” (2015b: 1). O, büyüklüğünün daha doğrusu büyük ödevinin farkında ve sorumluluğundadır. Onun büyük ödevi çökmekte olan Avrupa kültürünü ve *decadence* değerlerin alanı olan dini bir nevi arınmadır. Ancak Hristiyanlık nereden tutmuşsa elinde kalmış olmalı ki, hakkında pek de iyi şeyler söylemediği bir inanç alanı olmuştur. Çağdaşı Emile Zola da benzer tespitler de bulunmaktadır. İlerlemenin bir tür hastalık olduğunu ve bunun zamanın her çevriminde oluştuğunu, her alanda bu belirtilerin var olduğunu, özellikle de edebiyatta bunları teşhis ettiğini belirtir. Bu noktada; “*Biz hastayız, bu kesin, ilerleme hastasıyız... Sinirlerin kan üzerindeki bu zaferi bizim halimizi, edebiyatımızı, bütün çağımızı belirledi*” (Calinescu, 2013: 183) ifadeleri anlamlıdır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Almanya’nın 19. yüzyılın sonlarında Prusya, Fransa ve Avusturya’nın istilasına maruz kaldığı görülür. İngilizlerin böyle bir istilaya maruz kalması ise onlarda bir üstünlük olduğu izlenimi kazandırmıştır. Sömürgeler elde etmeyi olumlayan Bacon felsefesi ile güçlenen daha doğrusu semiren İngiliz ulusunun Almanları kendine hayran bırakması Nietzsche için utanç vesilesidir ve bunu sağlam temellere dayandırmak istemiştir. Ayrıca Nietzsche; “*İnsanlık, bugün inanıldığı şekliyle, daha iyi ya da daha güçlü ya da daha üstün olanın gelişimini temsil etmiyor. İlerleme modern bir düşüncedir yalnızca, başka bir deyişle, yanlış bir düşünce*” (2014b: 11) diyerek ilerleme mitinin o masalsi durumundan bizi dürterek ilerleme diye adlandırılanın gelişim olmadığını imlemektedir.

Sonuç olarak *decadence*’ın çağın baskın ve başat hastalığı olduğu görülmektedir. Nietzsche de kendisini bu çöküntü içerisinde hissetmekte ve sorumlu aramaktadır. Bu durum ebetteki zamanın insanların bir saat gibi kendisini hayatın akışına vermesi ve zaman ve mekân algılayışları üzerinde tefekkürü elden bırakmasıyla açıklanabilir. Bu nedenle ‘*düşünmeyi düşünmek*’ Nietzsche’nin önemseydiği bir durumudur. Ona göre okullar bu içsel ve dışsal aydınlanmaya yetmemektedir (bkz. Nietzsche, 2015d: 56). Çağın egemen ahlaki olarak *decadence* olgusunu, “*Alkol ve din ve müzik, başka hiçbir yerde Almanya’daki kadar kötüye kullanılmamıştır*” (Nietzsche, 2015d: 50) diyerek, belki de günümüzün medya sarmalına atıfta bulunmaktadır. Zira Almanların düşünür yetiştiren bir toplum olmaktan giderek uzaklaştığını belirterek, içsel bilgiye sırt çevirdiklerini iddia eder.

1.1.2.2. Kültür Eleştirisi Olarak *Decadence*

İçgüdülerin tarihi bilinçten daha eskidir. Bilgi vardır, olduğu yerde durmaktadır. İnsanın taşıdığı potansiyel, kendisinin tek m l  için bilgiye (içsel olana) ulaşması yeterlidir. Bunun için dogmatik yaklaşımlara gerek yoktur. Ona ulaşmak için içsel devinimlerin kaynaması, onu istemesi gerekmektedir. Diğer taraftan Platonik kültür de zaten bilginin dolaylımsız halini reddetmiştir. Ancak Nietzsche’ye göre devralınan kültür değildir;  r m ş , yani en alttakini kayırma senaryosudur. Öyleyse ona göre en iyisi yıkmak ve yeniden inşa etmektir. Bu yaklaşımla Nietzsche’nin ‘ eki le nasıl felsefe yapılır’ deyişini de akla getirmektedir. *“Yahudiler, dini kullanarak yalnızca sefiller iyidir, yoksullar, güçsüzler, yoksunlar, hastalar, acı çekenler dindardır yalnız, yalnızca onlar Tanrı’nın övgüsüne layıktır biçiminde bir inanç örgüsü ile iyi sözcüğünü  arpıttılar. Bu kalıntı, inanç yoluyla Hristiyanların eline geçti”* (Nietzsche, 2015a: 48) söyleyerek Nietzsche nihilizmi yeni değerler yaratma noktasına yüceltmiş ve elindeki malzemenin kokuşmuşluğundan şikâyet etmiştir. * yle ki decadence değerleriyle narkozlanan beyinlere; “Ah! Kim anlatacak bize bütün bu narkotik tarihini!— Neredeyse ‘kültür’ tarihi o, sözde ‘yüksek kültür’ tarihi!”* (Nietzsche, 2011: 86) diyerek derin bir serzenişte bulunur.

Nietzsche, David Strauss’a karşı bir saldırı olarak kaleme aldığı “Zamansız Düşünceler” adlı eserinde dehaya, sanata, bilime kulak tıkayan bağnaz “Filistenler”den söz eder (Bull, 2013: 33). Nietzsche Hristiyan toplumunu (sürü insanını) aşağılarken onların sanata olan duyarsızlıklarını göstermek istiyordu. Diğer taraftan Nietzsche, Doğu kültüründeki ölüm sonrası kaygıyı da anlamsız bulur. *“ l mden sonrası bizi ilgilendirm z” der. Dolu dolu geçmiş bir yaşam için ölüm bir özveri (fedak rlık) olur* (Jaspers, 2008: 511). Doğu kültüründeki vaktin oğlu ( bn’ l Vakt) yani anı yaşayan insan tiplerini yakalamaya çalışmıştır. Nietzsche bunu ‘oluşla bir olma’ şeklinde dile getirmiştir birçok eserinde...

Aslında Nietzsche bu *decadence* halinden kurtulmada asli görevi insana bırakır. Fakat bu ruh halini yeni değerler bağlamından ele alır ve halka değerleri göstermenin değer yaratmaktan daha önemli olduğunu vurgular. Cennet fikrinin dünyayı öldürdüğünü anlatmaya  alışan Nietzsche; *“ (...) insanlığı düzeltmek herhalde benim söz vereceğim en sonuncu iş olurdu. Putları devirmek, asıl sanatım budur benim.*

İnsanlar ülküsel bir dünya uydurdıkları ölçüde gerçeğin değerini, anlamını, doğruluğunu harcadılar” (2015b: 2)der. Bu bağlamda Nietzsche gençlere inanıyordu ama ateşli, ikna edilmeye susamış bu gençlerin kendi anlatılarını rehber etmemeleri gerektiğini söyleyerek onları uyarmış ve eleştirel düşünceye davet etmiştir (Jaspers, 2008: 42). Diğer filozoflar gibi kendisine hayran tipler aramamıştır. Hegel’i ve öğrencilerinin çokluğunu kıskanan Schopenhauer gibi olmamıştır. Yol gösterici teoloji değil, yaşanılan hayattır, çünkü canlıdır ona göre. Bu bağlamda Nietzsche; “ (...) dünyada en iyi şeyler dahi, göstereni olmazsa, değersizdirler: bu göstericilere büyük adam der halk. Halk pek anlamaz büyüktan, yani yaratıcılıktan. Ama büyük şeylerin bütün göstericilerinden ve oyuncularından hoşlanır” (2014a: 62) ifadelerini kullanır.

Nietzsche Roma’yı da kültürel açıdan Dionysosçu öğelerinden dolayı yüceltir. Ona göre “*Hristiyanlık Imperium Romanum’un vampiriydi. Romalıların engin başarılarını bir gecede yok etti; zamanını bekleyen dev bir kültürü... Bu gerçek hala anlaşılmamış olabilir mi?*” (Nietzsche, 2014b: 81). Bu cümleden hareketle Hristiyanlığın hastalıklı hali, kendini koruma içgüdüsü bütün tarihsel mirası yok etmeye götürmüştür denilebilir. Bu hastalıklı hali Nietzsche; “*Hristiyanlık, bizi, antik kültürün mirasından yoksun bıraktığı gibi, daha sonra İslam kültürünün bütün mirasından da yoksun bıraktı. İspanya’daki Mağribilerin, bize Roma ve Grek kültüründen daha yakın olan, duyularımıza ve beğenilerimize daha çok hitap eden yetkin kültürü ayaklar altında ezildi*” (2014b: 85) şeklinde açıklamaya çalışır. “*Çağlar boyu süren bir savaş vardı. Roma soyluları ile Yahudiler arasındaki savaş. Yahudiler, Hristiyanlık dini ve Fransız Devrimi ile soyluları devirmeyi başardılar. Soyluluk daha doğrusu insanlık yenildi*” (Nietzsche, 2015a: 67) ifadeleri bu anlamda önemlidir. Nietzsche’nin Yahudi karşıtı olmadığı bilinmekle beraber (Crepon, 2001: 18), tam tersine onlardan birçok şey öğrenildiğini düşünmektedir. Ancak Nietzsche, yoksul ve eksik azınlıklar uğruna bireysel soyluluğun yitirilmiş olduğunu vurgulamaya çalışır. Zira kendi felsefesinde ortaya attığı bütün değerler toplumdan daha çok bireye, yani üstinsana yöneliktir. Çünkü insan ancak üstinsana bir köprü olabilir, ama o bile mevcut değildir (Nietzsche, 2001: 201).

Avrupa kendisini Greklerin varisi olarak görür, Apolloncudur. Promete onlara ateşi getirmiştir. Bu Batının her şeyi aydınlatan meşalesi (aklı) belki de en önemli Apollonik metafordur. Dolayısıyla kültür ve anlam Apolloniktir. Kültür ise hayali bir

dünya (içgüdülerden azade) bir tür simülasyon evrenidir. Bundan dolayı bu yanılsama bir yabancılaşma (*decadence*) türüdür. Çünkü Nietzsche'ye göre Apollonik ilke bizi varoluşun acısından, trajedisinden kurtarmaya çalışır. Bunu yaparken de kişiye masalsı, sanal bir illüzyon sunar, sağaltıcı merhemiyile iyileştirir (uyuşturur), ama Dionysos bu yanılsamayı yırtar atar (Megill, 1998: 77).

Nietzsche, yaşayarak yaratmak ve deneyerek bulmak anlayışındadır. Entelektüel dünya bir bakıma kitaplardan akan bilgiler yığınıdır. Bu insanı durağanlaştırmaktadır. Zira hayat canlıdır, karanlık harflerin içine sığmayacak kadar büyüktür, *“Kitap açıp kapayan bir bilgin sonunda kendi düşünce yetisini tamamen yitirir. Tepkileri evet ve hayır ile sınırlanmaya başlar”* (Nietzsche, 2015b: 27). Ve yazının zaten bir teknoloji olduğu düşünülürse (Ong, 2014), sözün akıcılığına karşı yazı bir *decadence* halidir denilebilir.

Nietzsche; *“ (...) Yunan kültürüne gönülden bağlıdır ve onun bir dalı olan Alman kültürü Nietzsche tarafından hep eleştirilecektir”* (Jaspers, 2008: 370). Nietzsche için tarih yüreklenme ve teselli kazanma aracıdır. Ne var ki geçmiş olayların anlatısı tam ve detaylı bir gerçek değildir. Tarih gaddarlık ve anlamsızlıklarla doludur. Sonuçta her şeyin yok olacağına dair bir inanç daha doğrusu alaycı bir duygu yaratır. Bu yüzden gelecek bilimi diye bir bilim yaratılmalıdır. Nietzsche'nin *“büyük yönetim”* kavramıyla anlatmak istediği budur (Jaspers, 2008: 374-376). Bu açıdan bu kültürün adeta bir pamuk ipliğine bağlı olduğu hep söylene gelmiştir. Zira kültürün statik değil, dinamik olduğuna dair birçok emareye rastlamak mümkündür. Bunu Gülmez (2013: 9) şu şekilde ifade eder: *“Bir kültür içinde yaşayan toplulukların kendi kültürleri içindeki farklı kültürlerin inançlarından, adetlerinden, hayat tarzlarından etkilenmemesi şaşırtıcı olurdu. Her ne kadar çatışmalar bazen şiddetli gerçekleşse de, hiçbir kültür, etkileşimden, değişimden ve çekişmelerden kendisini koruyamaz”*. Kültürün bu özelliğini Nietzsche *“Kültür sadece kor halinde bulunan bir belirsizliğin üzerindeki incecik elma kabuğudur”* der. O, burada *“insanlık çok vahşi dürtülerden sonra ancak böyle bir kültür bırakabilmiştir”* (Jaspers, 2008: 369) iddiasındadır. Olumlu şeyler kalıcı olmayı başarmıştır ancak, arkasındaki kan, öfke ve çarpışma bizden kendini gizlemiştir. Dolayısıyla olumsuz gerçeklerin bir kültür ögesi sayılmadığı dikkate alınırsa, ancak onlarsız da bir kültür ortaya koyulamayacağını fark eden Nietzsche, en başa dönmek zorunda kalmıştır. Nietzsche der ki: *“Fransız devrimiyle devam eden Hristiyan tutum,*

Rousseau ile acı çeken kadını, köleleri, yoksulları, işçileri, ahlak düşkünlerini, hastaları bir anda salıvermiştir. Yoksunluğun krallığı başlamıştır” (Bull, 2013: 75). Nietzsche’nin tüm bu olgulara karşı duruşu, çağına karşı bir isyandır. Onun çabası, *decadence*’ın sağlıklı hücrelere bulaşmasını engellemeye yöneliktir. Bu savı teyit eder anlamda Nietzsche (2014a: 253) “*Birçok şeyi yarım yamalak bilmektense, hiç bilmemek daha iyidir! Başkalarının düşünceleriyle bilgelik etmektense, kendi hesabına delilik etmek daha iyidir! Ben her şeyin ta dibine, temeline inerim*” demektedir. Nietzsche bu açıdan birçok filozun bir kitapta söylediği şeyi on satırda söylemek ister gibidir. Her çağda olduğu gibi kültürü kutsayan anlayış ona sığ gelmektedir. “*Tiyatro ve müzik, Avrupalının afyon içmesi (Hint asması otu çiğnemesi) gibidir!*” (Nietzsche, 2011: 86) diyen düşünöre göre kültür, “*(...) oluş’un bir uzantısıdır. O halde kültürde de aynı yaratıcı ve yıkıcı güçlerin aynı yükseliş ve bozuluş sürecini görmek gerekir. Ve Nietzsche kendi kültürünü, Batı kültürünü de bu açıdan ele alır*” (Özlem, 2004: 107). Kültürü yapan da yıkan da insanın ta kendisidir. *Decadence*’ı yıkacak olan yaratıcılardır. Çağın ruhuna uygun, hayatla derin bağları olan bir nefes üfleyen kişidir Nietzsche... Bu açıdan kültür bir değerler topluluğudur. Nietzsche’nin kültüre başkaldırmasındaki temel espri, çağın *decadence* değerlerinden oluşmuş bir kültüre sahiplik etmesi idi. Bu açıdan onun

“*(...) kültürü yeniden yaratma felsefesinde idealizm ve realizm daha sıkı bağlarla bağlıdır, iç içe geçmiştir. Kültür, yani değerler yaratıcısı Üstinsan (Übermensch), sürüden ibaret olan insanlara kendi yarattığı yeni değerler levhasını kabul ettirme uğraşısı içindedir. İşte bu decadence dünyasında Üstinsan kendi değerlerini dikte etmeye çalışmaktadır. Fakat bu, çoğu düşünöre fiction (= yapıntı, kurgu) olarak görünmektedir. Nietzsche, Sokrates sonrası tüm felsefe geleneğine karşı olumsuz bir tavır sergilemiştir*” (Dok, 2015: 70).

Hijyen modern toplumun en önemli mitlerinden biridir. Hayat hijyenik olmalı, yok oluşu gizlemedir ve bu anlamda mezarlıklar dahi uzaklarda kurulmalı, gözler önünde olmamalıdır. Bu durum hayattan kaçıştır aslında. Gerçek, her daim varoluş ve yok oluş durumları üzerinedir. Dolayısıyla yabancılaşma, değerlerin sahteliğinden, hayattan uzak ve ‘gösteri toplumu’nun özelliğidir. Bu da sahici değildir. Bu açıdan o; “

göz alıcı insanlardan sakının” der (Nietzsche, 2015b: 39). Nietzsche için görünüş değil, nitelik önemlidir. Kendisini nitelikli bulduğu söylenebilir ve o niteliği üstün düşüncelerde görmüştür. Bu açıdan niteliğin görselliğe ve nicelik Tanrısına kurban edildiği bir *decadence* durumu noktasında okuyucularını uyarır.

Nietzsche kendi dönemindeki değerlerin değersizleştiğini iddia eder (Dedeoğlu, 2012: 58). Bu durumun sonucu olarak Nietzsche’nin ortaya koyduğu felsefe yaratılan bütün kültürel birikimlerin, bir kültür problemi olarak ele alınmasına sebebiyet verir. Nietzsche bu *decadence* durumunu çoğunlukla retorikle aşmayı dener. Onların ahlaki değer tablolarına karşılık yeni değer levhaları yaratır. Nietzsche toptancı bir anlayışa sahip olan Hristiyanlık’ı ‘farklılığı dışlayıcı’ bularak *decadence* ögesi olarak görür. Bu açıdan o, Tanrıya inanmaz fakat Tanrı tanımazlar ile inananlar arasındaki derin farkı gösterir: “*Biz onları ortadan kaldırmaya çalışmıyoruz ama onlar bizi ortadan kaldırmaya çalışıyorlar*” (Jaspers, 2008: 696). Nietzsche, incelikten söz etmektedir ve hangi ucun doğaya aykırı bir şiddet içerdiğinin gözlemlenmesini arzulamaktadır. Nietzsche’ye göre *decadence*’ın nedeni, toplumun bünyesindeki din ve felsefeden gelen süprüntü ve artık maddeleri eyleyememesidir (Baykan, 2008: 16). Bunun nedeni hızlı gelişimin ve üretimin sadece maddi planda atık madde üretmesi değil, aynı zamanda fikir ve felsefe planında da atıkların, yozlaşmanın yahut çürümenin olabileceğidir. Nietzsche bu çevrimi keşfetmiş olmalı ki, kolay olan ve yararlı bir yıkımdan söz eder. Örnek vermek gerekirse Baudrillard gibi bazı batılı filozoflar fikir planında Batının artık bir şey yaratacağından şüphe etmektedirler (Adanır, 2008: 98).

Sürü, değer yaratanları örseler hep. Çünkü sürü değerleri sürü tarafından en çok korunandır. Kendi heykelini yontmaya çalışanı, sürü ötekileştirir. Işık saçanlar hep lanetlenir. “*Ey kardeşlerim, ilk doğan kurban edilir: Bizse, ilk doğanlarız! Hepimizin kanı gizli sunak taşlarına akar, hepimiz eski putlar şerefine yanar, kızartılırız*” (Nietzsche, 2014a: 206) der. Bunu yapanlar kendilerine iyilik maskeleri takan ve maskelerinden bihaber olanlardır. Orkestra şefi dışardan görüldüğünde delilikle suçlanır. “*Ve iyilerle doğrulara karşı tetikte ol! Onlar, kendi erdemini yaratanları çarmıha germeye can atarlar. Onlar, yalnızlardan nefret ederler*” (Nietzsche, 2014a: 74). Ve Nietzsche zamanın yüksek dağlarına lanetler yağdırır, onları gerçeği tersyüz etmekle suçlar. Bunu; “*Siz halka hizmet ettiniz ve halkın boş inançlarına, gerçeğe değil! Ey bütün ünlü bilginler! Salt bu yüzden saygı gösterdiler size*” (Nietzsche, 2014a: 111)

diyerek somutlaştırır. Zira sürü değerleri insanın tinselliğini yok saymıştır ve en büyük tehdit, en çok masum görünendedir. En çok yüceltilenler en kolay bilincimize sızanlardır. Sürü insanı, sürü değerleri onların kuşatması altındaki sözde kültür, bizi gerçekliğin dağlarındaki o temiz havadan yoksun bırakarak kendi kaosumuzun o yaratıcı kaosu unutturmasına neden olur. Bu bağlamda “*Ruhun burada nasıl söz oyununa çevrildiğini işitmiyor musun? Söz yalı kusuyor ruh! Bu söz yalından da gazete yapıyorlar*” (Nietzsche, 2014a: 183) der. Bütün bunlar nasıl oluyor günümüzde bütün devinimler hiçlikten mi geldi? Ebetteki hayır! Bütün şerlerin kaynağı binlerce yıllık yoz değerler olamaz. Sebep ve sonuç karıştırılmamalı. Zira günümüzde medyanın katalizörlük görevini üstlendiğini de unutmamak gerekir.

1.1.2.3. Akla İsyanın Gerekçesi Olarak *Decadence*

Nietzsche'nin yaşadığı çağa yönelttiği eleştirilerinden biri de aklın merkeze alınmasıdır. Bu minvalde o aklın her şeyin başı olduğuna dair inanca şiddetle karşı çıkmıştır. Güdüler Nietzsche için aklın ötesinde anlamlara sahiptir. Alman dilinde ‘gerçek’ (die Wirklichkeit), ‘doğru’ (die Richtigkeit) ve ‘hakikat’ (die Wahrheit) vb. kavramların belki de doğrusal zaman içerisinde bir yere oturtulması mümkündür ama Nietzsche’ci zaman perspektifinden bakıldığında, bu tür kavramların birer yorumdan ibaret olduğu ve varlıklarının geçerli olmadığını söylemek mümkündür. Nietzsche’nin felsefesi genel olarak “ (...) irrasyonalist bir kalkış noktasına sahiptir. O, akılsal yoldan kavranabilir olan bir dünya, bir kozmos fikrini reddeder. Ona göre dünyayı akılsal yoldan kavrama girişimlerin tümü, birer basitleştirmedir” (Özlem, 2004: 105). Ona göre nesnelerin durumu kış öğretisinden farklıdır, nesneler durağandır hareket etmez, fakat yaz geldiğinde suda yüzen kütüklerin aslında hareket etmediği ve hareket etmek gibi bir çabasının olmadığı, bize kavramların görünenden farklı olduğu ve onların izafiliğine göndermede bulunduğu söylenebilir.

Yukarıdaki perspektifle var olan kavramlar, gerek Weber gerekse de Habermas tarafından nitelendirilen doğru, hakikat ve gerçek arasındaki o ince çizgi, Batı tarafından Nietzsche’den yıllar sonra bile çözilememiş olması, felsefik planda dahi karmaşanın hala devam ettiğine delalet eder. Batının despotik bir yaklaşımla akli her şeyin merkezine koyması (pozitivizm), elbette ki Nietzsche tarafından eleştirilmesini gerekli kılmıştır. Zira ona göre akıl yani bilincin tarihi, güdüler kadar eski değildir. Bu

önermeden yola çıkarak sezgisel bilincin (mitsel olanın) tarihi, aydınlanma ve moderniteden çok daha eskidir. Kadim zamanların eşyayı (nesneyi) algılayış tarzları ile modernite uyum içerisinde görünmemektedir. Bu bağlamda Nietzsche, aslında salt bir felsefeci değildir, zamanın şartları onu felsefik çıkarmalara sevk etmiştir, demek daha doğru olur (Jaspers, 2008, s.11). Nietzsche, sistematik bir felsefeci değildir, gençlik yıllarını hesaba katmazsak o daha çok yoğun söylemleri olan bir düşünürdür. Mantık kurallarının gerek duyduğu sistemli çalışma ilkeleri Nietzsche'nin ellerini bağlıyordu belki de. Esinlenmeye gerek duyuyordu ve ilham, 'kuraltanımsı'dır. O, Dionysos'un öğrencisidir ve yaratılış ile yok edişlerin düzensiz gerçekleşen eylemler olduğunun farkındadır. Düzene uymak onun yaratıcılığını sınırlıyor olmalıydı. Bu bakımdan Nietzsche, diğer filozoflardan daha farklı bir perspektif sunmaktadır, hatta Nietzsche'yi “(...) Nietzsche yapan şey, bazılarının sandığı gibi eleştirileri değil; onun batılı olmayan bir zihniyetle felsefe yapmasıdır. İşte bu nokta tam olarak fark edilmediği için, çoğu zamanda yanlış anlaşılan ve yorumlanan bir filozof olagelmıştır” (Bayrakdar, 2015: 561).

Akılcılık denildiğinde akla ilk gelecek filozoflardan biri de kuşkusuz Descartes'tır. Batılı anlamda Descartes, akla izafe ettiği değer bakımından önemlidir. Oysa Nietzsche'ye göre “Akılcılığın babası, yalnızca aklın egemenliğini onaylayan Descartes, belki de tek aykırı örnektir. Oysa akıl yalnızca bir araçtır. Descartes yüzeyseldi” (2015c: 105). Bu açıdan Descartes gönül kavramını ve Dionysos'u atlamıştır. Yüzeysel her birey için akılcı olmak daha kazançlıdır. Eğer Dionysosçu perspektiften bakılırsa, -üzümü ezerek şarabın oluşumu bağlamında- akıl yapmaktan gönül yıkmaktan yanadır. Nietzsche, bu bağlamda adeta yıkım ustasıdır da.

Nietzsche'nin felsefesindeki en önemli kavramlardan biri de 'perspektif' kavramıdır. Bu açıdan kavramların zihinsel olduğunu ve onu yaratan kişiye bağımlı olduğunu belirtmiştir. Diğer bir anlatımla Nietzsche Dok'un belirttiği gibi “Aklın kategorilerine inanmak, nihilizmin sebebidir” (2015: 34-35). Gerçek dünyanın insan zihninde bir deformasyon olduğunu ifade eden Nietzsche; “ (...) cevher, a'raz, varlık, öz, mahiyet, suret ve madde (beden) gibi temel kavramlara içleri boş kavramlar olarak bakmış ve bu bağlamda klasik felsefeyi masal ürünü bir felsefe olarak” görmüştür (Bayrakdar, 2015: 567-568). Bu bakımdan Nietzsche'nin felsefesi “ (...) mutlak akla karşı mutlak iradenin tepki felsefesidir” (Dedeoğlu, 2012: 173) denilebilir. Nietzsche

birçok eserinde bütün batı akılcılığına ve onun en son erek olarak addedilmesine karşı çıkmıştır, nitekim Nietzsche, “ *Her şeyde olmayacak tek şey vardır,- usauyarlık!*” (2014a: 173). Bir başka yerde metaforik anlamda ‘gündüz - Apollon – akıl’ ilişkisinden yola çıkarak aklın dünyevi gerçekliği kuşatamayacağını, dünyanın çok derin (güdüler bağlamında düşünülebilir) olduğunu ifade etmektedir. “*Derindir dünya, daha derin, gündüzün düşündüğünden!*” (Nietzsche, 2014a: 322).

Nietzsche birçok yerde bilimin parçalayıcı tutumunu eleştirirken, aklın gerçekliğin sadece dejenere olmuş bir resmini yapabileceğini ifade eder. Bütün eleştirilerinin merkezinde Sokrates’ten beri gelen ve tapınılan o “akıl putu” vardır. Bu bağlamda Bayrakdar’ın aktardığı (2015: 574) Nietzsche’ci bakış açısına göre;

“Hristiyanlık aklın ve aklın ürettiği başarıların karşısında olmuştur ve zihinsel hastalıklar üretmiştir; Nietzsche bunu şöyle ifade eder: Hristiyanlık, bütün en güzel akli başarıların da antitezidir; Hristiyanı çıkarları savunmada kullanması için Hristiyanlığa başta akıl gereklidir; Hristiyanlık aptallığın bütün şekillerine ortak olur; gerçek ruhu, sağlıklı aklın yüceliğini küfür ilan eder. Hristiyanlığın özüne hastalık girdiğinden, Hristiyanlığa tipolojik olarak uygun olan imanın da marazi bir surette olması gerekirdi ve Kilise'nin, ilmi, sağduyulu ve dosdoğru olarak bilgiye götüren bütün yolları yasak yollar olarak reddetmesi gerekirdi...”

Nietzsche bir yaşam filozofu olması nedeniyle yaşama aykırı her şeyin bir yoz değer olduğunu ve onunla mücadele edilmesi gerektiğini düşünür. Bu bağlamda Sokrates, Nietzsche tarafından akli merkeze almasından ötürü decadent olarak nitelendirilir. Eski Yunan tragedyasında Apolloncu ve Dionysosçu özellikler iç içeydi. Bu tragedya aynı zamanda esrimeyi ve aklın biçimleştirici bütün öğelerini barındırmaktaydı. Bu bağlamda tragedya sanatı, doğadaki iki zıt öğenin birleşimi gibi zor bir durumu başarmıştır. Bu özelliğinden dolayı Nietzsche, tragedya sanatını yüceltmıştır. Ona göre tragedya, doğadaki bir sanatın yansımasıydı. Bu durum ebetteki

sonsuz kadar süremezdi ve sürmedi de... Sokrates'in Tragedya'ya akli merkezileştirmesi nedeniyle Nietzsche Sokrates'i bir bozguncu olarak niteler.

Bilindiği üzere diyalektik eski Yunan'da soylu bir davranış biçimi değildi ve bu yüzden hor görülmüştür. Hatta Nietzsche birçok yerde diyalektiği ayaktakımının kullandığı bir argüman olarak hor görür. Nietzsche'ye göre bu durum, binlerce yıllık süren *decadence* durumudur. İçgüdülerin yok sayılması, trajik olandan kaçınılması ile insanın kendisine ve doğaya yabancılaşması ortaya çıkmıştır (Türkyılmaz, 2016: 98-101). Bu bağlamda Sokrates'in akla verdiği bu önem sayesinde felsefe, “*akıl ve düşünme, fizyolojik birer fonksiyon olarak kavrayıcı ve bilişsel (cognitive) bir nitelik taşımazlar, onlar ancak oluşu adlandırma aracı olabilirler. Düşünmenin yapabileceği tek şey, oluşu, bir fizyolojik psikolojik vetire olarak görmek ve onaylamaktır, onun yaşamadan ibaret olduğunu tasdik etmektir*” (Dok, 2015: 70).

Apollonik aklın bir özelliği de şeylerin biçimleyiciliğidir. Nietzsche, şeylerin özünün değişken yapısının biçime doğru kaydığını, içteki değişimlerin dış bünyedeki değişime uzanan bir temel teşkil ettiğini vurgular. İç dünyanın zenginliğini sezdirmek ve bildirmek ister. İçsel olan, akılla kavranılamaz. Nietzsche hep bir gönül insanı olmak özlemi taşır. Biçim, sahip olduğu koşullar itibarıyla sınırlıdır ve fiziksel kurallara bağlıdır, prangalıdır. Anlam (Semantik) ise, zihnimizde her gün değişen yok olan şeylerin, yaratımların tözsel varlığının zihnimizde bıraktığı izlenimler olarak tasavvur edilebilir. Hayat, anlamın kabuğa sirayet etmesi ve iç içe geçmesidir belki de. Bu bağlamda Nietzsche, “*Biçim akıcıdır, anlam daha da akıcı ve değişkendir*” (2015a: 94) diyerek Dionysosçu varoluşu yüceltir.

Nietzsche 1873'te yazdığı "Ahlaki Olmayan Anlamda Doğruluk ve Yalan Üstüne" adlı denemesinde aklın, varlığın devinimlerini farklılaştıran, çarpıtan, başkalaştıran yaşanılan evrene ait bilgileri sunduğunu iddia etse de bundan uzak bir güçtür, demektedir. Kavramların temsiliyet sorunu üzerinde durarak, kavramın temsil ettiği şeyin yanlışlamasının nedeni olduğunu belirtir. Bu bağlamda “her kavram eşitsiz olanı eşitleme yoluyla doğar” demektedir. Örneğin; yaprak der. Nietzsche ona isim vermemiz varlığa kendine ait olmayan dışardan bir saldıdır, yapraklar belki sonsuz kadardır ve imgelememizde yaprak daha katı bir biçime, farklılıkları dışlayıcı, çokluğu yok edici, bir mahiyete sahiptir. Zihinde yaratılan yaprağın aslında doğada var olduğu bir süre

sonra düşünölmeye başlanılır. Bu yüzden kavramlar, gerçekliğe ilişkin sahici bilgiden uzaktır. Bu bağlamda doğa yasalarının doğada mevcudiyetine iman edilmiştir. Fakat doğayı bütünüyle yasaların egemenliği altında tahayyöl etmek çok kolaydır. Oysa doğa bütünselliği, sonsuz yansımalarıyla, çokluğun tekrarlanmaz devinimleriyle bütün yasaların kat kat üstünde yeni yaratımlar sunar, bireye aklın sınırlamasını değil, çokluğun, fasit (kısır) olmayanı sunar. Nietzsche'nin sunduğu evrende insanlar onulmaz bir biçimde kendilerine karşı bilgisizdir. Gerçekliğin pınarından içilmemiştir henüz. Doğa ise, insanın özüne ait 'anahtarı fırlatıp atmıştır', insan gerçekliğe hiçbir zaman ulaşamaz (Megill, 1998: 89-91).

Nietzsche'ye göre, *“bize ait olan, yaşadığımız bu varlık olgusu yansıtmaktan kendimizi alamayız ve bu da bilginin bir yorum olduğu sonucuna bizi ulaştırır”* (Guevara, 2014: 24). Perspektifin egemen bir ahlak olması bağlamında, insan yapay sunumlarla oyalanmaktadır. Gerçekliğe tamamen duyarsızdır. O halde insana dair elimizde neler var, insanın hangi özelliklerine, bilgisine, statüsüne olanak vardır? Bu cevap Nietzsche'ci açıdan “estetik” olacaktır. İnsanın estetik imkânlarının olduğunu, varlığının özünde saklı olduğunu söyler. Nietzsche'nin bu açıklamaları göz önünde tutularak Schelling'in “Aşkın İdealizm Sistemi”nde sanatı felsefenin doruğu olarak betimler çünkü gerçeğe dair özler ancak sanat yardımıyla ulaşılabilir olmaktadır. Nietzsche ise, estetiğe öncelik tanınmasının temelinde gerçeğe dair bize bir şey sunmaması, irrasyonel olduğu görüşüne sahiptir. Çünkü sanat ancak yanılsamadır, diyalektiğin karşı kutbundadır. Rasyonel devrin yalnızca metaforlar yarattığı ve bunlara kuşkusuz bir şekilde iman ettiği bunun da bir tür yabancılaşma, *decadence* olduğunu imler. Rasyonun yarattığı dilin mantıksal bir birleşim değil, estet bir üretim olduğunu söyler (Megill, 1998: 91). Yaratılan bu metaforların aklın ürünleri olması bağlamında Nietzsche, aklın düşlem özelliğine vurgu yaparak bilimselliğin aklını *“ (...) düşünme hayal edilir ve ikinci olarak sadece ve sadece her düşünme eyleminin kökeni olan bir özne alt katmanı (subject-substratum) hayal edilir, yani hem eylemin kendisi hem eylemi yapan kurgudur”* (Nietzsche, 2010: 323) demektedir. Kısacası Nietzsche'ye göre, *“ (...) nesneyi çeşitli perspektiflerle yorumlama dışında onun hakikatini kendinde hakikat olarak bilmenin yolu yoktur. Hakikatin bilgisine tam olarak ulaşamamada sadece dil ve bakış açıları engel teşkil etmiyor; Nietzsche göre hakikat için insani kapasitemizin sınırlı oluşu da engel teşkil ediyor”* (Bayrakdar, 2015: 567).

Aklın bir şeyi değerlendirmesi için bir değerlendirme sürecinin mevcut olması yani yorumlama (derleme) zamanına ihtiyacı vardır. Hız, bu bakımdan aklın yorumlama yeteneğine ket vurulmasıdır. Sürekli bir devinimin olması durumunda akıl, oluşu idrak etmekte zorlanır. Bu durum günümüz insanını yaşadığı olayları algılama ve yorumlama yetenekleri açısından, medya özelinde, bir sıkıntının var olduğu gerçeğine götürülebilir. Dolayısıyla sağanağın durağansızlığı kişinin oluşu algılayamamasına sebep olmaktadır. Bu da çokluğun anarşizminin akıl üzerinde egemen olmasına sebep olmaktadır.

1.1.2.4. Pozitivist Tinin Krizi Olarak *Decadence*

Gelişkinlik, çağcılık yani modernite, 17. Yüzyıl sonunda eski-yeni tartışması sonucunda yenileri temsil edecek bir kelime arayışından doğmuş Fransızca bir kavramdır. (Lefebvre, 2010: 51). Bu kavram geçmiş anlayışa dair bir kırılmayı, güvensizliğin bir sonucudur (Küçükalp, 2003: 48). Modernite, dünyayı büyüden, kadim bilgelikten, yaradılışa dair mitlerden, insanın ruhani boyutundan ve Tanrı algısından arındırma projesiydi (Arslan, 2010: 196). Aklın duygudan üstün olduğu, duygusal tarafımızın hayvanlara daha yakın bulunduğu gibi insanın bir yarısını yadsıyan bir çalışma mantığıyla sol taraf, yani gönül yanımız, şaraptan gelen coşkunluğun merkezi, ikinci plana atılmış hatta unutulma yoluna gitmişti. Bu *decadence* durumunu ayırt eden postmodern teori, “büyüsü bozulmuş dünyayı tekrar büyülemek” olarak yorumlandı. Daha önceki tarihlerde Weber, modern zamanlarda “(...) insanın, böyle gizemli güçlerin var olduğuna inanan barbarlar gibi ruhlara egemen olmak ya da onlara yalvarmak için büyü araçlarına başvurmaya artık ihtiyacı yoktur” (Ritzer, 2000: 94) demektedir ve modernitenin en önemli sonuçlarından biri olan sekülerleşmeyi ‘büyünün bozumu’ sözcükleri ile betimlemektedir (Arslan, 2010: 196).

Çöküşün, yabancılaşma bağlamında ele alındığında modern zamanların, adeta insanı yeniden vaftiz ederek doğadan ve gerçeklikten uzaklaştırdığını düşünmek mümkündür. Bunun nedenini çağın pozitivist felsefesinde görmek mümkündür. Pozitivizmin bütün görüngüleri, değişmez doğa yasaları gibi kabul etmesi (Küçükalp, 2003: 71) sonucu insan Dionysosçu anlayıştan uzaklaşır.

Bu bağlamda yaşam filozofu olan Nietzsche, yaşadığı çağın bilimsellik anlayışını eleştirmiştir. Çünkü Nietzsche 19. yy Avrupa'sında Hristiyanlık ve pozitivistizmin olmak üzere genel eğilimlerin yaşama karşıt olan *decadence* düşünceyi hâkim kıldıkları için eleştirir. (Akdeniz, 2013: 112). Bu bağlamda Nietzsche'nin karşı çıktığı pozitivistizm ve onun felsefi önermelerinin dahi doğrulanamaz olmasıyla, metafiziğe karşı olmasına rağmen kendini metafizik olmaktan kurtaramadığı görülür (Frolov, 1991: 389). Çünkü Nietzsche aynı zamanda bir “ (...) *anti-rasyonalisttir; yani her şeyi akla ve/veya evrensel ve/veya nesnel ve/veya mutlak sözde gerçeklere indirgeyen bir evren görüşüne karşıdır*” (Öymen, 2009). Bilimin görünür olan dünyayı tek kabul etmesi insanın farklı yönlerinin reddedilmesi anlamına gelmektedir. Nietzsche yaşadığı dönemdeki bu tek yanlı bilim anlayışını “*Hayretle bilimin bugün görünürdeki dünyaya boyun eğdiğini görüyorum: gerçek bir dünya—neye benzerse benzesin—onu tanımak için hiçbir organımız yoktur*” (Nietzsche, 2010: 378) şeklinde eleştirir. Pozitivistizm'i Frolov “ (...) *gerçek bilginin biricik kaynağının doğa bilimleri (ampirik bilimler) olduğunu söyleyen ve felsefi incelemenin bilme değerini reddeden bir eğilim*” (Frolov, 1991: 389) şeklinde tanımlar. Bu anlayış Nietzsche tarafından benimsenmez; çünkü pozitivistizmin gerçek dediğini Nietzsche yorum (2010: 326) olarak tashih eder. “*Pozitivist bilgi anlayışına göre, doğada zorunlu bağlantılar olmadığı gibi, doğada olan yegane şey bilimsel teorilerin evrensel yasalarında yansımaları bulmuş olayların birbirini izlemesi ve bunların düzenlilikleridir*” (Küçükalp, 2003: 70). Gözlemin teoriyi öncelediğini düşünen pozitivist yaklaşım, bir şeyin doğruluğunun yegane referans kaynağı olarak, onun hakkında bilimin ortaya koyduğu verileri öncelikli görme eğilimindedir (Küçükalp, 2003: 71). Modernizmle birlikte ortaya çıktığını düşünebileceğimiz ‘pozitivist tin’ niçin bir krize neden olmuştur, sorusu şu şekilde cevaplanabilir: Öncelikle Nietzsche'nin, Para-Pozitivist öğeler olarak nitelendirebileceğimiz savunma mekanizmalarından birkaçını ortaya atmada Hint kaynaklarından yararlandığı Salomé'nin tanıklığı ile saptanmış bir bilgidir. (2007: 139). Bengi dönüş bu bağlamda düşünülebilir. Açıktır ki bengi dönüş, reenkarnasyonun daha katı ve seküler bir tarzıdır. Eğer Hristiyanlık, engizisyon mahkemelerinin zulmüyle insanlık dışına çıkmamış olsaydı Nietzsche belki de bu gizemli bilgidен yani hikmetten yararlanma yoluna gidecekti. Bu yüzden kilise, Platoncu geleneğin karşısında çok cılız kalmıştır denilebilir. İnsanlık, Paradise (cennet) düşüncesini belki de Platona borçludur. İdealara ulaşmak

adına bedenlerini hor gören Hristiyanlık felsefesi mantıkçı geleneğin karşısına gönülcü bir gelenek çıkaramamıştır. Hristiyan tarikatları Pazar günleri bir araya gelme ve birbirlerine maddi destek olma dışında esaslı bir ortaklık yaratamamıştır.

Nietzsche yaşadığı dönemde, pozitivist tiple barışık olan birçok felsefecinin önermelerine karşı çıkmıştır. Örneğin Kant'ın kurucu ilke olarak benimsediği 'a priori' (*"İdealist felsefede, A priori, aposteriori bilgiye karşıt olarak, deneyimden önce ve ondan bağımsız bilgiyi, ta başından bilinçte barınan bilgiyi nitelemek için kullanılır. Bu iki terimin karşı karşıya konuşu, özellikle Kant felsefesinin tipik bir yanıdır"*) (Frolov, 1991: 25) yaklaşımı Nietzsche'de anlam bulmaz. Ona göre, akılcılığı bireye zerk eden teoloji değildir, insanın deneyimleri içsel birikimleridir. Teolojik değerler olmadan da insan kendisini bulabilir. Bu yüzden pozitivizm ve uzantısı determinizme de bir karşı duruş sergiler. Nietzsche " (...) Kant'ın dünyaya ilişkin deneyimimizi anlaşılır ve hesaplanabilir kılma amacıyla dünyaya kategoriler dayattığımız görüşünün yanında yer alarak, hakikate dair bir tekabüliyet teorisini -yani, sahip olduğumuz kavram ve yargıların, "gerçekliğe" katıksız bir şekilde ulaşmamızı sağladığı görüşünü - reddediyordu" (Ansel-Pearson, 2011: 34).

Nietzsche, Hegel'in usçu yaklaşımından Schopenhauer'in karamsar felsefesine kaçtığı gibi, Kant Felsefesinin kapalı anlatımını iki yöntemle aşmaya çalışmıştır. Bunun için kullandığı iki yöntem ise, yoğun söylemler ve nüktedir. Ecce Homo kitabı kendini beğenmişliğe dayanan bir mizahla ve Kant'a yapılan iğneleyici göndermelerıyla ünlüdür. *"Kötü yemekler yedim hep... Leipzig yemeklerini yemekle yaşam istencimi iyiden iyiye yadsıyorum... Almanların yemek üstüne içme alışkanlıklarını da sayarsanız, Alman düşüncesinin nereden çıktığını anlarsınız: Bozuk bağırsaklardan!"* (Nietzsche, 2015b: 22-23).

Nedenselliğe Nietzsche birçok eserinde karşı çıkmıştır. Ona göre nedensellik bir sistemin var olduğunu kabul etmek anlamındaydı. Bu perspektifin de insanı Tanrı'ya götüreceğini düşünüyordu. Dolayısıyla *"Nedensellik bizi anlatıyor, mantığın yaptığı gibi, düşünceler arasında doğrudan nedensel bir bağlantının var olduğunu ileri sürmek -en kaba ve en hantal gözlemin sonucu budur. İki düşünce arasında her türlü ani heyecan oyunlarını oynarlar: ama hareketleri çok hızlıdır, bu nedenle onları fark*

edemeyiz, onları inkâr ederiz” (Nietzsche, 2010: 322) diyerek çağın pozitivist anlayışını reddeder.

Nietzsche’ye göre bütün varlık nedensellik ilişkisiyle var olmaz her şeyde görülen rastlantısallık, oluşun çevrimine aittir. Bütün varlık Nietzsche’ye göre, bilgeliğin kırıntılarını barındırır ve her şey o bilgelikte somut ve donuk değil, devri daim içerisinde adeta dans etmektedir. Bu doğrultuda *“Doğrusu, bir parça bilgelik olabilir; ama şu kutlu güvenliği buldum her şeyde: rastlantının ayaklarıyla hora tepmeyi yeğ tutuyorlar”* (Nietzsche, 2014a: 173) demektedir. Nedenselliğe başkaldırışını bir başka bölümde de şöyle ifade etmektedir. *“Orta, her yeredir. Eğridir yolu sonrasızlığın”* (Nietzsche, 2014a: 223). Dolayısıyla Aristo’dan başlayarak *“dünyayı evrenin merkezinde görme düşüncesi”*ni kıran tüm oluşların başı ve sonu olmayan ve de ortası olmayan döngüsel bir düzlemde gerçekleştiği düşüncesini ileri sürer.

Nietzsche çağın *decadence* çağı olduğunu düşünerek, bütün kavramları bu bakış açısıyla değerlendirir. Bu söylem içerisinde Ansel-Pearson (2011: 34) ise, *“Nietzsche, pozitivizm olarak bilinen ve dünyaya ilişkin olgulara duysal deneyim ve ampirik gözlem aracılığıyla ulaşabileceğimizi savunan düşünce okulunun iddialarının reddedilmesine katılıyordu”* ifadesini kullanmıştır. Bu koşutlukta, Nietzsche’ye göre insan, hayvandan üstinsana ulaşmaya çalışan bir ara değer olarak hastalıktan başka bir şey değildir. Yazgıya ve Tanrıya başkaldırarak yarı hayvan olmayı başarmıştır (Jaspers, 2008: 204). Oysa yazgıyı ve Tanrı’yı yaratan yine insandır. Kendisini aşmak için bu değerleri çiğnemiştir. Akılcı olanın bir başka ‘akıl’la reddedilmesidir tüm yaptığı...

Pozitivist bilimin dayandırdığı niteliklerden biri de varlığı bir sistem çerçevesinde algılama temayülüdür. Oysa Nietzsche *“Sistemli felsefe yapmayı dürüstlüğe aykırı buluyorum”* (Baykan, 2008: 10) der. Çünkü bizim kurduğumuz düzen(cik)ler doğanın düzenine bir başkaldırı, cılız bir karşılık, kötü bir taklit olacaktır. Sürekli kendini yenileyen tekrar etmeyen doğa, statik olanı (sistemi) elbette sürekli yok edecektir. Çünkü sistem bir tez olarak ele alındığında içerisinde bir tez barındırdığı gibi bir de antitez imler. Bu Nietzsche’nin *“(…) düşüncesine göre, akılsal ve tinsel olanı merkeze olan bütün metafizik evren tasarımları aslında birer yorumdur. Bir meta yorum olarak metafizik düşünme tarzı, hem ürettiği dikotomilerle hem de bu dikotomileri, tözsel olanı*

olumsal olana dikte ederek aşma çabasıyla, modern nihilizmin ve decadence'ın sorumlusudur” (Çörekçioğlu, 2014: 41).

Jaspers, Nietzsche'deki doğruluğun hep çift anlamlı bir oluş gizlediğini vurgular. Bilimin 'akıl yolu birdir' söylemini suya düşüren bu Nietzsche'ci bakış açısı felsefenin bilimden ayrı olarak ikili bir yol tuttuğunu göstermesi açısından kayda değerdir (2008: 37-38). Heisenberg'in 1926'da anlatmaya başladığı Quantum mekaniğinde de oluşlar hep “hem hemli” yani iki karşıt gerçekliğin (dikotomik) aynı anda olması nevinden bir sonuç gösterince, determinist mantıktan, pozitivist dünya görüşünden bambaşka bir atom altı gerçekliğin varlığı ile yüz yüze gelinmiş olunur.

Nietzsche, “Sokratesçilik araştıran gözlerini nereye çevirirse çevirsin orada içgörü eksikliğini ve yanılsamanın gücünü görür ve bu eksiklikten yola çıkarak var olan her şeyin özünde sapkın ve kusurlu olduğu sonucuna varır” diyerek açmaya çalıştığı yeni bir kol olan Dionysosçuluk için, kült bir düşünür olan Sokrat'ı eleştirmeyi göze alır. Nietzsche Sokrates'ten en çok Grek dehasını küçümsemeye çalıştığı için öfke duyar. Ona göre, Sokrates'in Apollonik zekâsı (Kiklop gözü), (mantıksal şematizm kozası) –ki Apollonculuğa da yozlaşmıştır der Nietzsche-, bilinci Tanrılaştırarak ve içgörüyü olumsuzlayarak, değerleri tersine çevirerek (Nietzsche'nin yaptığı gibi) bütün bir çöküşü başlatmıştır. Çünkü Grek dehası bilinç yoksulluğundan kaynaklanan hesapsız bir yaratımının sonucudur. Bu yaratımın sonucunda varlığı sadece akla indirgeyen, oluşun bütün çoğulluğuyla yalnızca ışığın tayflarına indirgeyen ‘teorik insan’ doğmuştur. Sokrates, determinist oyunlarla ve barındırdığı derin yanılsamayla, çöküşün peygamberi olmuştur (Megill, 1998: 99-100).

Nietzsche ampirik (gözlemci) araştırmalar yapanlara değil, Montaigne ve Stendhal gibi anlayan, toplumbilim ve ruhbilim açısından değerlendiren Fransız ustalara daha çok hayrandır (Jaspers, 2008: 54). Nietzsche için donuk gözlemlerin pek bir anlamı yoktur. Deney sonuçlarındaki insana uzaklık ve yaşantıdan kopuş, doğanın yaşanılmaz tarafı hep soğuk ve sakil gelişimlerdir.

Pozitivist tinin sancılarına ayrılmış bir anlayış olarak Nietzsche, felsefenin bilimselliğe kurban edilmesini reddetmiştir. Çünkü oluş her daim değişmekte ve sistemüstü bir durum arz etmektedir. Bu bağlamda içsel bilginin her görünüşü, tecellisi akıl yordamıyla algılanamamaktadır. Zaten aklın öte bilgisinin bir tezahürü olan hikmet,

doğulu bilgeliğin kaynağıdır. Nietzsche'nin anlaşılmasının zorluğu biraz da bundandır. Buna ek olarak Nietzsche'ye göre bilim, daha az acıyı ve daha uzun bir ömrü vaat etmektedir. Nietzsche, “*dindeki vaatler daha büyük*” der (Jaspers, 2008: 282).

Nietzsche'ye göre sistemli düşünmeyi gerektiren kuşkuculuk yani septisizmdir. Onun bu tutumu “küçük insan”a yakışır bir erdemdir. Nietzsche, bilim adamlarını sanatçılardan daha soylu bulur ancak onları daha sade, daha az hırslı, daha azla yetinen ve daha sessiz bireyler olmak zorunda kalmış hissetmektedir. Okumuş kişi ve bilim adamları adeta vahşi özelliklerini yitirmiş, “düşünen doğa” vasfı kalmamıştır onlarda. Filozoflar, kendileri için deneyenlerdir. Ve denemek tehlikelidir. Bilim adamlarının aksine filozoflar kendi kendine yeten kişilerdir. Filozofun yasa koyucu özelliği vardır. Bilimsel yöntemi de felsefe belirlemelidir (Jaspers, 2008: 285-289). Bilim her şeyi bilmeye çalışırken felsefe yalnızca bilinmesi gerekenleri bilmeye çalışır. Kilise nasıl felsefeye direnmişse, felsefe de bilime karşı direndi (Jaspers, 2008: 288). Bilimin çoğulluğu içerisinde boğulan insan ruhu, felsefeden medet umacaktır. Nietzsche, bunun bilincindeydi.

Dolayısıyla Nietzsche mantığa dört şekilde saldırır:

1. *Düşünülen her şey bir görünüştür, öz değildir.*
2. *Yaşamak için mantık gereksizdir. İnsanlık şimdiye değin mantıkla hareket etmiş olsaydı çoktan yok olmuştu. Mantığa bağlı kalmak güzel olurdu eğer tek bir mantık olsaydı.*
3. *Evrendeki belirsizlik ve zorunluluk, mantığı reddeder.*
4. *Düşünce gerçeğin kendisi değildir. Parmenides'in “olmayan şeyi düşüneyiz” tezine karşılık Nietzsche, düşünülebilen hiç olmayandır tezini ileri sürmüştür (Jaspers, 2008: 333-338).*

Somut bilgilerin felsefeye yer bırakmayacak derecede kesin oluşu Nietzsche'nin canını sıkmış olmalıydı. O, tümünden yapıcı olmakla sesini duyuramayacağını oldukça iyi biliyordu. Bu nedenle etkili ve yoğun söylemler geliştirerek yapıcı değil yıkıcı olmanın kolaylığının gölgesinde, putları devirmeye girişti. Nietzsche'nin olumsuz söylemleri hep daha etkili ve sarsıcı olmuştur (Jaspers, 2008: 194). Zeus “kendinizi yontmayı unutmayın” der. O bunun farkındaydı. Kazımadan, kırmadan bir heykel yapamayacağını

anlamış bir yontucu edasıyla Platoncu, Aguste Comte'çu ve İsevi olan tüm değerlerin karşısına elinde bir çekiçle çıkma yürekliliğini göstermiştir. Bunu destekler mahiyette Wittgenstein da felsefenin amacının felsefeyi, yani belirsiz olanı yok etme olduğundan bahseder (Wittgenstein, 2013: 61).

Nietzsche'ye göre bilim gerçeği değil gerçeğe giden yolu belirlemek için vardır (Jaspers, 2008: 278). Çünkü tüm bilgiler zamanla unutulur. Bilim, yönlendirme işini üstlenmelidir. Elinde bilgi nereye gideceğini bilmeyen kişiler olmak istemiyoruz, demeye çalışır Nietzsche (Jaspers, 2008: 278). Bilimin analiz ve sentez düzenleme işini, tündengelim ve tümevarım tekniklerini felsefeciler tarafından yeniden düzenlemeye çağırır. Nietzsche'ye göre kişi kendini gözlemleyemez. Kendi dış duvarlarımızı algılar, asıl kaleye ulaşamayız. *“Her gün yeniden şaşıyorum. Ben kendimi tanımıyorum”* (Jaspers, 2008: 610) der Nietzsche. Kendini gözlemlemeyen bir ulusun ortaya koyduğu bilim de kendiliğinden uzak olacaktır. Psikolojinin bilim olarak kendini gerçekleştirememesinin altında yatan neden, iç dünyamızı gözlemlemenin mümkün olmayışıdır.

Nietzsche'ci bir epistemolojiden bahsederken, kendisine özgü bir durumu ortaya çıkarır. Nietzsche, sezgisel olanın (içgüdülerin Dionysosça olanın) sahici bir izlek, bir bağlam olduğunu kabul eder. Bu bağlama da varılamayacağını ancak onun hissedilebileceğini (ilkel bazda) düşünür. Bu bağlamda elde dilen bilgiyi insandaki estetik anlamda yaratıcı bir öge olarak betimler (Megill, 1998: 95-96). *“Bilinçli düşünmenin büyük bir bölümü içgüdüsel etkinlikten sayılmalıdır”* (Nietzsche, 2015c: 19). Nietzsche'ci sıralamaya göre bilinç duygulardan, duygular da güdülerden oluşmuştur. *“Modern düşünceler insanı, bu mağrur maymun, mutsuzdur. Acı çeker ve budalalıkla bunu paylaşır”* (Nietzsche, 2015c: 145). Pozitivizm, mutsuzluğun nedenini araştırmak dururken insana en uzak ögeleri incelemeyi, benimizden uzaklaştırıcı tüm küçük uğraşları önümüze sermeyi adet edinmiştir ve bu da Nietzsche tarafından eleştirilmektedir. *“Asla gözlemlemek için gözlemlememeli. Yanlış bir bakış kazandırır bu, bir şaşılık, zorla elde eden ve abartan bir bakış”* (Nietzsche, 2015d: 62). Pozitif bilimler yalnızca gözlemlemek için gözlemler ve bütünü kaçıır. Detayı abartır ve bu da bakış açımızı sınırlar.

Günümüz medyasında 5N 1K yöntemi, neden – sonuç ilişkisi üzerinde durması, inandırıcılık için görsellerden yararlanmayı şart olarak görmesi, onun pozitivist tarafı yücelttiğinin göstergesidir. Bu elbette bir kriz doğuracaktır. Akıldan kuşkuya, soyuttan somuta, neliksizlik ve niteliksizlik ilkesinden nedenselliğe kayan insan zihni, varlığının diğer yarısı olan metafiziği tümünden reddetmiş durumdadır. Kendi ezoterik yanına sırt çeviren, soyut ne varsa hepsini reddeden günümüz insanı en sonunda sırf soyut olduğu için kendi aklını da reddetme noktasına gelmiştir. Aşırı kuşkucu ve bu yüzden korku dolu olan günümüz bireyi, doğal olanın başıboş olduğunu, doğal olanın ya da soyut olanın gelişigüzel gerçekleştiğini, evrenin dahi bir tesadüfler yığını olduğu inancını gütmeğe başlamıştır.

1.1.2.5. *Decadence* ve Dürtüsel Varlığın Ululanışı

Nietzsche yaşamı tutkular bağlamında yüceltir; çünkü tutkular ve içgüdüsel olan bir bakıma insanın batını yönü ile hayatın gidişatını belirleyen temel faktörlerden biridir. Nietzsche, “*Ne denli yükseğe ve ışığa çıkmak isterse, o denli yaman kök salar yere, aşağılara, karanlığa, derinliğe- kötülüğe. ‘Öyle ya, kötülüğe!’*” (Nietzsche, 2014a: 53) diyerek yaşamın çift yönlülüğünü vurgular. Bir ağacın büyümesi için çift yönlü bir gelişim evresi olduğunu belirtir, yani ağaç ne kadar çok yücelmek istiyorsa, o kadar çok ışığa ve aynı zamanda köklerini en derine, en karanlığa salması gerekir diye düşünür. Varlığımızın da en derin kökleri içgüdülerdir denilebilir. Yaşam, ağaç metaforunda olduğu gibi tek yönlü değildir görünen ve görünmeyen güçlerin egemenliği altındadır. Işık ve karanlığın temerküz ettiği sonsuzca değişen ve sürekli “kendi kendini alt eden” bir olgudur Nietzsche’ye göre. Bunu destekler mahiyette Dedeoğlu; “ (...) *insan, fizikî ve objektif bir dünyada bulunmakla beraber, insan; hayatı objektif bir dünyada değil, tutku ve içgüdülerinin (doğası) içinde yaşar. Bu tutku ve içgüdüler şuur alanında değil, şuur altında bizi yönetirler. Biz çok defa onları fark etmesek de, bize bir davranışımızı; iyi, güzel, doğru ve gerçek gösteren de onlardır*” (2012: 138) şeklinde ifade etmektedir.

Nietzsche, içgüdülerin (dürtülerin) tırpanlanmasını bireyin kendisini yok farz etmesiyle eşdeğer tutar. İnsanı özgürleştiren bu anlamda içgüdülerdir denilebilir. Kuşkusuz o, akli tamamıyla yadsımamaktadır ama asıl olan itkilerin, evrensel ruhla (dionysos) iletişim haline geçebileceğini varsayar. Nietzsche daha da öteye giderek “*Deha, içgüdüde yaşar; iyilik de öyle, insan sadece içgüdüsel olarak hareket ettiğinde*

mükemmel bir biçimde hareket eder” (Nietzsche, 2010: 299-300) demektedir. Yaratımdaki güç yani deha, kendi kendisiyle bütün varlığı temaşa ederken içsel olan güç olana, dürtülere başvurur. Yaratımdaki bu güç bütün varlığın karmaşası içerisinde (oluşların devri daim bağlamında) hayatı olumlar. Diğer bir anlatımla doğal olan içgüdüdür. İçgüdüsel olan kişiyi hayata bağlar ve güç istencidir bu aynı zamanda. Yaratıcı olan bu durum Nietzsche’ye göre “ (...) bütün organik hayatın temelini tek içgüdü oluşturur. Bu içgüdü güçlü ve egemen olma içgüdüsüdür. Böylece Nietzsche, hayatı ye insan içgüdülerini de kutsallaştırmış olmaktadır. Bu durum da hayata yıkıcı yönde etkiye bulunan bütün eski ahlâkî değerlerden, dinî ve felsefî değerlendirmelerden kurtulmak bir zarurettir” (Dedeoğlu, 2012: 140).

Sürü ahlakı elbette ki varlığını devam ettirmek için kendi kurallarını bireye dayatmak zorundadır. Bu ise, hayatın değişen yönlerini sekteye uğratmaktadır. Nietzsche bu durumu, güçlü ve soylu insanların aşacağını belirtir. Bu üst insandır. Üst insan bu yabancılaşmayı önleyeceği gibi toplumsalın doğaya yabancılaşmamasını da sağlayacaktır ve böylelikle toplumun daha başarılı olacağını öngörür. Çünkü yabancılaşma sonucu kişi *decadence* sürüklenecektir (Dedeoğlu, 2012: 170).

Nietzsche’ye göre doğadaki varlıkların yaşamını sürdürmesi için ‘akıl’ başat faktör değildir. Ona göre doğa içgüdünün dolayimsız haliyle hareket etmektedir. “Böylece Nietzsche ahlâkın temeline insanın yaşam içgüdülerini koymak suretiyle içgüdülerinin dışı vurumu olan İnsanı arzu ve tutkuları, kendi başına var olan ve gayesi de yine kendisinde bulunan mutlak bir değer olarak görmüş olmaktadır. Yani bir anlamda insan tutkuları var olmak için kendi dışında hiçbir sebebe ihtiyaç duymayan bir değer durumundadır” (Dedeoğlu, 2012: 139). Kendi kendini var eden ve yok eden doğanın akıllı tam da bu noktada evrensel ruh olan Dionysos’la özdeşiktir. Bu koşutlukta Nietzsche: “İnsanda yaratılan ve Yaratan birleşmiştir” (Nietzsche, 2015c: 149) demektedir. Çünkü onda Dionysosçu bir yan vardır. Yaratabilir ve yok edebilir. Kendi yarattıklarına uymak zorundadır da. Yazgı ve inanç gibi... Akıl ise; kuşatıcı, sınırlayıcı ve tahakküm edicidir ve tek başına ‘akıl’ olmamalı diye düşünür. Nietzsche; “İyi olmanın ilk şartı doğal olan güdülere kulak vermektir” diyerek o güdülerini referans gösterir. “Güdüler özellikle cinsel güdüler, doyumsuzluk örneğin ahlaka aykırı bir temayül gösterir ve bizim için anlamsız bir utangaçlığın da kaynağıdır. Düşünür, nedenler öne sürmeye başladığından, bilimsel bütünlük daima kopar. Oysa güdülere

daha doğrusu esinlenmeye kulak veren bir düşünür nedenler sıralamaz, neden ve sonucu bir arada verecek bir bütünlük vardır onun işlerinde” (Nietzsche, 2010: 299-300) bağlamında aklın parçalayıcılığını öne sürer. Güdüler yaşam için zorunluluk arz eder. Diğer bir anlatımla yaşam güdülerin esiridir. Çünkü güdü insanın kendisini parçalanmışlıktan kurtarıcıdır. Çünkü oluşlar sürekli durmak bilmez, baş döndürücü bir hızla değişmektedir. Aklın sınırlayıcılığından azadedir. Akıl yaya kalır.

İşte tüm bu yaklaşımlarla şunu ifade etmek mümkündür; akıl ile güdü arasında gelgitler yaşayan bireyin *decadence* halini yaşaması kaçınılmazdır. Akıl, ahlakı ve bu kavramla ilintili tüm parametreleri içinde barındırır. Diğer bir anlatımla ahlak sarmalı insanın özgürleşmesinin önündeki engellerden biri olarak öngörülebilir. Zira Nietzsche *“Ahlaklılık açısından bile tüm bilinçli düşünceler sadece farazidir; genelde ahlaklılığın tam tersidir. En bilge insanların, ahlaklılık hakkında konuşmaları sağlanarak, en hassas tartıya konulmalarından oluşan deneyi uygulayın. Tüm bilinçli düşüncelerin, aynı insan içgüdüleri tarafından yönetildiğinde gösterdiği ahlaklılık standardından çok daha düşük bir ahlaklılık standardında olacağı bu şekilde kanıtlanmış olacaktır”* (Nietzsche, 2010: 299-300) demektedir. Çünkü Nietzsche’ye göre insan en ahlaksız varlık olduğu için, ahlakı var etmiştir. Oluşta bir ahlaklılık mevcut değildir. Bu bağlamda Nietzsche, oluşu yüceltir, hatta felsefesinde; *“ (...) Tanrılaştırılmış oluşa, Tanrısal bir tavırla, bir Tanrı gözüyle bakılmasını ister. Hatta O’na göre Tanrı, değerler biçenin içine oturmuş bir içgüdü olarak insanı realite karşısında değer yaratımına sevk etmektedir. Bu Tanrı Yunan mitolojisinin dionysosu olup, oluş da bu Tanrının etkinliğidir”* (Aktaran: Dedeoğlu, 2012: 60) demektedir.

Nietzsche toplumsala seslenmez. Çoğu zaman o yücelik ‘pathos’una sahip bireylere seslenir. Nietzsche’ye göre üstinsan (Übermensch); *“ (...) sürü insanının ve baskı onun tarafından altına alınmamış içgüdülerini yaşayan soylu insanın üstünde bir kişiliktir”* (Dedeoğlu, 2012: 140). Çünkü Nietzsche Zerdüşt’ta sesini duyacak kulaklar aramaktadır. Nietzsche, en yüce duygusu çaba olan, çaba gösterebilir. En yüce duygusu dinlenmek olan dinlensin, en yüce duygusu boyun eğmek olan itaat etsin (Jaspers, 2008: 572) ifadelerine sıkça vurgu yapmaktadır. ‘*Bengi Dönüş*’le bu yüce duygu resmedilecek, varlığa kazanacaktır. Güdüsel olan, kalıcı olandır. Doğadan geleni doğa yok etmeyecektir, anlayışı vardır Nietzsche’de ve yeter ki içten gelen sese kulak verecek yürekliliğiniz olsun (!) demektedir. Çağının bu *decadence* halini Nietzsche

“Tüm zamanlarda insanları cılızlaştırarak, hasta ederek iyileştirmek istenmiş ve buna ahlak denilmiştir” (Nietzsche, 2015d: 44) şeklinde dile getirir. Bir başka eserinde ise; “oysa iyi olan ne varsa içgüdüdür” (Nietzsche, 2015d: 35) sözleriyle pekiştirmektedir. İyi bir insan yetiştirmek amacındaki insanlık, iyi olmayı unutmuştur. İyilik, güçten düşme, gayret ve girişkenlik gibi olumlu yırtıcılığın söndürülmesi anlamıyla ele alınmıştır.

Nietzsche, “sürü içgüdüleri olmasa halk çoktan yok olmuştu” der. Ancak çağımızda sürüye uyma uğruna doğal güdülerimiz engellenmekte ve sağlıklı bireyler olmaktayız demektedir (Baykan, 2008: 30). İnsan başta sürüyü düşündü. Sonra sürü insanı dizginlemeyi düşündü. Sonra dizginlenmiş insan, sürü ahlakını ortadan kaldırmayı düşündü. “Aslında çöküşe giden uygulamalar hakkında olağanüstü çok derin düşünceler bulabiliriz. Hiçbir şey yapmamak, bir şey yapmaktan daha yararlı olduğundan, içgüdü doğru iz üzerindedir” (Nietzsche, 2010: 50). Nietzsche, Sokrates’ten beri gelen ahlakın sürü değerlerini söyler, sürü, bir bakıma içgüdüleri yadsıyarak yaşam istencini yok etmiştir. Dolayısıyla Nietzsche; “size içgüdülerinizi öldürmeyi mi salık vereyim? Size içgüdülerinizdeki suçsuzluğu salık veririm” (Nietzsche, 2014a: 65) demektedir.

Nietzsche içgüdüleri elbette yüceltir; fakat Apolloncu bir öge olan aklı da yok saydığını söyleyemeyiz. Bu bakımdan Nietzsche; “sessizlik dönemi sona erdi, kendimi gösterecek istencim alabildiğince yükseldi ve daha önce kimsenin yapamadığı bir kafatin sentezi yakaladım” der (Jaspers, 2008: 74). Akıl yürütmenin yolunu bırakıp dürtülerden yeni bir usavurma yolu keşfeden bir filozofun heyecanını bu satırlarda görmek mümkündür. Çünkü birçok Doğulu gelenek gibi Nietzsche de aklın en yüksek erekle olarak yüceltilmesini yanlış buluyordu. Çünkü akıl, biçimlerin o geçici durumlarıyla ilgilendiğinden gerçekliğe ulaşmada cılızdır, oysa “duyular hiç yalan söylemez. Duyuların tanıklığını çarpıtmamıza akıl neden olur” (Nietzsche, 2015d: 20). Nietzsche için asıl bilim, içgüdülerin sesinde saklıdır. “İçgüdülerle savaşmak zorunda olmak, budur decadence formülü” (Nietzsche, 2015d: 17). Bu bağlamda Nietzsche; “(...) insan yalnızca bir akıl varlığı değil, bunun yanı sıra insanda akıldan daha öncelikli olan irade ve içgüdüler bulunmaktadır, demektedir. Böylece Nietzsche felsefesi, mutlak akla karşı mutlak iradenin tepki felsefesidir diyebiliriz. Böylece mutlak iradeye dayanarak yeni değerler yaratabilen üstün insan, bu dünyanın ve realitenin öz

değerinden hareket ederek yeni bir değerlendirme tarzı gerçekleştirmektedir” (Dedeoğlu, 2012: 173) olarak düşünülebilir.

Nietzsche’nin diğer filozoflardan en önemli farkı da içgüdüye en çok eğilen filozof olmasıdır. Nitekim o “*İçgüdülere duyarlılıktır benim ayrıcalığım*” (Nietzsche, 2015b: 39) demektedir. Gerçekten de hiçbir filozof Nietzsche kadar içgüdüye değer vermemiştir. Filozoftan çok bir psikolog ve biyolog özelliği taşıyan bir değer vermiştir içgüdüye. Bir başka yerde Nietzsche; “*şimdiye dek keşfedilmiş tüm zekâ çeşitleri arasında içgüdü en zeki olandır*” (Nietzsche, 2015c: 143) ifadeleriyle bu yaklaşımı destekler mahiyette tespitlerde bulunur. Bu bağlamda Nietzsche, tam bir sezgicidir. Onun için iç dünyadan kopup gelen bir sanal dünyadır tüm anlayışımız... Gündüsel olan daha doğaldır ve doğal olan daha sağlıklıdır. Tersine ise *decadence*’dır. Ona göre “*İçgüdüler arasında koruyucu birlik, bilinçten bu denli güçlü olmasaydı da bütünüyle bir düzenleyici gibi hizmet etmeseydi: İnsanlık, çarpık yargıları ve gözleri açıkken gördüğü düşleri yüzünden, temelsizliği, safdilliliği yüzünden yıkılıp gidecekti*” (Nietzsche, 2011: 34). Yani akıl salt yaşam için elzem değildir, zira birçok hayvan da doğada içgüdüleriyle yaşamını devam ettirmektedir. “*Bir hayvana, bir türe, bir bireye, içgüdülerini kaybettiğinde, kendisine zararlı olanı seçtiğinde, onu yeğlediğinde, yozlaşmış derim*” (Nietzsche, 2014b: 12).

Nietzsche birçok yerde yaşadığı çağı eleştirir. Ona göre Hristiyan (bu bağlamda medya) gelenekleri içgüdüyü ışık sarmalıyla boğmaya çalışır ve netice olarak hayata yabancılaştırır. Çünkü içgüdü aynı zamanda Nietzsche’nin temel önermesi olan güç istencini arzular. Gücü istemek yaşama tutunmaktır, nihilizmden kaçıştır. “*Her türlü dürtü, güç tutkunudur*” (Nietzsche, 2015c: 21). Ulu olan güç istencidir. Köle bile efendi olmak için çalışır. Bu, kendimize itiraf etmekten çekindiğimiz bir gerçektir. Bunu destekler nitelikte Dedeoğlu, “*O’na göre kendi çağında ve daha öncesinde egemen olan geleneksel değerler ve ahlâk, insan varlığının temeli olan içgüdüler alanını lanetleyerek kötü görmüştür. Bu yüzden de asıl yapılması gereken şey, insanın bu yönünün açığa çıkartılmasıdır*” (2012: 21) demektedir. Nietzsche’ye göre insanlık hiçbir zaman ilahi emirlere (doğuştan ve içten gelen güdülere) göre yönetilmedi (Baykan, 2008: 45). Nietzsche için ilahi olan içten gelendir. İçten gelen doğayla özdeş ve barışıktır. Geriye kalan yapay kurallardır ve hep bir yapmacıklık sezilir. Oysa güdüler, geçmişten ders alma ve geleceği sezme ile biyolojik olarak bunu başarır.

1.1.2.6. *Decadence* ve Yabancılaşmış Bilinç

İnsanlık tarihi bir bakıma sonsuz bir denge arayışıdır denilebilir. Bu arayışı başlangıçta zıtlıkların yahut Nietzsche’ci deyimle, azlık ve çokluk durumlarının eşitlenmesi ilkesine dayandırmak mümkündür. Bu kavramla doğadaki dikotomik varlık kabul ediliyordu. Oysa Nietzsche’ye göre böyle bir durum pek de yoktur. Oluşun varlığı ve aynı olanın sonsuzca yinelenmesi vardır. Yeryüzü bir güç canavarı olup sonsuzca değişip dönüşmekteydi. Nietzsche, yabancılaşmış bilinci “*modern insanın tek becerebildiği onursuz bir yalandır. Çünkü neyin doğru neyin yanlış olduğunu bile bilmemektedir*” (Nietzsche, 2015a: 158) diyerek ağır bir şekilde eleştirir. Çünkü olmayan şeylerin varlığı ve masalsılığı, insanın kendisine ve doğaya yabancılaşmasıyla sonuçlanmış ve oluş değillenmiştir. Bu durumda o, modern insanı yalancılıkla suçlar, çünkü bu insan tipi, güdülerini değil sadece aklını dinlemektedir. Doğal olanı değil, bildiği gerçekliğin resmi olan doğruları uygulamaya çalışmaktadır. Oysa oluşta iyi ve kötünün ötesi bir durum vardır, çünkü iyi ve kötü de aslında Nietzsche’ye göre bir yorumdur (rölatiftir). Bu yüzden Nietzsche bu sahteliğe karşı “*insandan tiksintmedir benim tehlikem*” (Nietzsche, 2015b: 117), diyerek kendi iç dünyasını betimler. Nietzsche dikkatlice incelendiğinde, bütün bunların sorumlusu olan sürü insanından, küçük insandan, küçük hesapları olanlardan tiksinti duyar. Bu bağlamda Nietzsche “*(...) özellikle sürü ahlâkının sonucu olarak insanın ve ona ait değerlerin bir yabancılaşma ve çöküş içinde olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca Nietzsche bu öze yabancılaşmanın Dionysosçu durumuyla aşılabılır olduğunu da kabul etmektedir*” (Dedeoğlu, 2012: 175). Dionysosçu tema, Nietzsche’nin ana izleklerinden biri olan *decadence*’ı aşmanın en önemli yoludur. Çünkü varlığın acısını duyumsayan insan, ancak Dionysosçu bir tutumla bu durumu aşabilir ve nihilizmi alt edebilir.

Nietzsche yaşama ve insana derin bir sevgi duymaktaydı o yaklaşmakta olan felaketi görmüş ve yeni değerler yaratarak bunu aşmaya çalışmıştır. Bu bağlamda Nietzsche modern insanı, yani değerlerine yabancılaşan insanı varoluşun gizemiyle canlandırmaya çalışmaktadır. Nietzsche’ye göre halk çöküştür. Nihilistler umutsuzluğa, inananlar kendinden geçmeye (vecd) çalışıyor. Oysa çöküş Dionysos’un öğrencisi olmakla aşılabılır, varoluşu eğrisi ve doğrusuyla onaylayarak...

Nietzsche'nin anlattığı birçok şey Hristiyan geleneğin binlerce yıllık çöküntüsünü aşmaya yöneliktir. Nietzsche'ye göre tortu öylesine kabarıktır ki, her şeyin yeniden değerlendirilmesi gerekiyordu. Bu bağlamda Hristiyanlık “ (...) bütün güçsüzlerin, düşmüşlerin, iyi yetişmişlerin tarafında yer aldı; güçlü yaşamın koruyucu içgüdülerine karşıtlıktan bir ideal çıkardı; hatta insanlara düşünselliğin en üstün değerlerinin günahkârlık, sapkınlık, ayartılma olduğunu öğreterek düşünsel açıdan en güçlü yapıya sahip olanların bile akıllarını yozlaştırdı” (Nietzsche, 2014b: 11). Hristiyanlık tarafından öylesine ağır suçlar işlenmiştir ki, hatta ona göre Platon, “ (...) kasıtlı olarak, politik etki için kendi nihilistik metafizik doktrinini Sokrates'in plebyen ve şüpheli maskesinin arkasında kendi aktivitelerini kullanarak gerçekliğin doğasını saklı tuttu” (Zuckert, 1996: 11). Bu yüzden çöküntüyü aşmanın yolunu Nietzsche kendine has üslubuyla açıklar: “Yeryüzüne bağlı kalın, kardeşlerim, erdeminizin gücüyle! Armağan eden sevginiz ve bilginiz yeryüzünün anlamına hizmet etsin! Bunu diler, yalvarırım size” (Nietzsche, 2014a: 85). Burada sesin tonajı, şiirsellik ve içtenlik dikkat çekicidir. Nihilist bir değer olan Hristiyanlık ve benzeri dinler insan fizyolojisini hep hor görmüş, arzuları tutkuları yadsımıştır. İlahi dinler hayatı, yaşamı öte dünya uğruna parçalamıştır. Nietzsche'ye göre bu yüzden yeryüzü yani yaşamın kaynağı elbette değerli olup, korunulması gerekir, çünkü zaman, bütün öte değerleri yapı sökümüne uğratmıştır. Bu tespiti başka bir yerde şöyle ifade eder; “Ölüm vaizleri vardır; ve yeryüzü, hayattan el çekmeyi öğütlememiz gereken kişilerle doludur. Gereksizlerle doludur yeryüzü, bu fazlalarla bozulmuştur hayat. Sonrasız Hayat'la baştan çıkıp çekilsinler bu hayattan!” (Nietzsche, 2014a: 56). Decadence değerler Nietzsche'ye göre, elbette sahici olmayan değerlerdi, çünkü çevrim, güç kıvılcımları saçarak yoz olanı elbette akamete uğratacaktı. Oluş, aynı zamanda her daim gençleştiren bir olgu idi. Bu durum adeta yılanın deri değiştirmesi gibi düşünülebilir. Nietzsche, sabit olandan nefret eder, küflü bulur, çünkü o Herakleitos'a hayrandı. İkisi de oluşu kutsar, yani bir bakıma Marx gibi “katı olanın buharlaşması” durumunun her alanda olacağını belirtir. Çünkü çevrim her şeyi var edip, yok etmektedir. Nietzsche'nin hayata bu kadar bağlı kalmasının ve çöküşün nedenleri hakkında bu kadar çabalamasının temelinde elbette ki insana duyduğu derin sevgi vardı. Fakat önce insanı var etmek için çabalamıştır. Bu bağlamda Nietzsche kişinin kendisi olması için çabalar. “Yıldız doğurmayan bir karanlık” olmaması için o “Kişi kendini sevmeyi,- böyle öğretim ben- sağ ve sağlam bir sevgiyle

sevmeyi öğrenmelidir: kendine katlanabilsin, sağda solda sürtmesin diye” (Nietzsche, 2014a: 199) demektedir.

Nietzsche çağının önemli anlatılarından olan Darwinciliğe karşı çıkmaktaydı, çünkü güçlü ve nadir olanın, sürü tarafından yok edildiğini, aslında zayıf olanın değil yüce ve soylu olanın tükendiğini söyleyerek Darwin’in sürü zekâsını hesaba katmadığını savlıyordu. Bu görüşünü; “*Herhangi başka bir insana oranla, ruhbilimcinin çok daha dayanıklı ve şen olması gerek. Yüce değerlere sahip insanların bozulması ve çökmesi neredeyse bir kural olmuştur: Ve böyle bir kurala hep tanık olmak zorunda kalmak ise korkunçtur*” (Nietzsche, 2012: 85) diyerek desteklemeye çalışır. Bu yaklaşımla durumun belli dönemleri kapsamadığı, zamanının bütün çevrimlerinde var olduğunu iddia eder.

Nietzsche'nin "Tarihin Hayat İçin Yararları ve Zararları Üstüne" yazısında belirttiği gibi, “*insan ancak dolayimsız, mevcut deneyim akışından kaçarak insan olur*” (Megill, 1998: 94). Bizim gerçeklik algımız Apollonik “tül” ile örülü olduğu ve varlığın bir perspektif ürünü olduğu da göz önüne alındığında, bütün bunların oluşturduğu kavramların zihin dünyasında bir yanılsama, bununla beraber bireyin kendisine karşı yabancılaşma, dolayısıyla bir *decadence* durumu doğurduğu söylenebilir. Düşmanlık, acımasızlık, saldırı ve kafa tutmak bütün içgüdüleri kendine karşı çevirdi. Bireyin din ve toplum kuralları karşısında bu güdülerini bastırmasından yabancılaşma doğdu (Baykan, 2008: 43). Güdüler yok edilemez, yalnızca yön değiştirir. Bütün yaşamını hayatın varsıllaştırması uğruna adayan Nietzsche güdülerin, ağaç metaforunda bahsettiği gibi ağacın yücelmesi, gelişmesi için köklerini derinlere salmasını ön görüyordu (Nietzsche, 2014a: 53). Modern insanı da farklı metaforlarla taşıdığı yükün altında ezilen deve sembolüyle betimlemekteydi. Kullandığı

“(…) deve sembolü (taşıyıcı olması bakımından) sürü ahlâkının sebep olduğu yabancılaşmayı ifade etmektedir. Sürünün değerleri insana birçok yabancı unsur yükler, bu yabancılaştırıcı değerler insanı çökertirse, bunlardan kurtulmak isteyen kişi: “Yükünü almış deve nasıl çöle doğru hızlanırsa, o da öyle hızlanır kendi çölüne”. Buradaki çöl sembolü, kişinin ‘tek başına’lığını ve yalnızlığını, dolayısıyla kişinin kendi iç

dünyasında, sürünün ahlâkî değerlerinden bağımsızlaşmasını dile getirmektedir. Daha sonra kişi kendi çölünde aslanlaşır, yani kendi özgürlüğünü kazanarak, kendisinin yegâne efendisi olur. Kendisini özgürleştiren kişi artık ejderha ile yani sürünün kendi kişiliğinde değer yargılarıyla savaşabilir” (Dedeoğlu, 2012: 176).

Kişinin deveden aslana, sonrada özgür insana giden yolunu ve en sonunda da ejderi yenerek nasıl üstinsan olduğunu anlatır. Ancak bu gelişim henüz tamamlanmamıştır. Çünkü daha “ (...) *insan bile olmamışlar bu korkunç kişiler: hayattan el çekmeyi öğütlesinler de, kendileri göçsünler!*” (Nietzsche, 2014a: 56) diyerek ağ örücülerin, hayata kara çalanların ve sürünün, hayatı diğer bir deyişle gövdeyi yok ettiğini öne sürer. Bunu da “*inanın bana, kardeşlerim! Gövdeden umut kesen gövdenin kendisiydi, -aldanmış ruhun parmaklarıyla son duvarlara dokunurdu*” (Nietzsche, 2014a: 43) şeklinde ifade etmektedir. Bu ifade aslında insanın gövdeyi yok sayarak hayata karşı yabancılaştığını veciz bir şekilde ifade eder. Nietzsche, sahip olduğumuz en önemli varlık olan vücudun değillenmesinin yaşamı inkâr olduğu belirtir. Bunu birçok yerde insanlara aktarmaya çalışır, fakat insanların onun sözlerini hak ettiği gibi cevaplandırmamasından şikâyet eder gibidir adeta. Çünkü kendinin anlaşılmayacağını, hatta yüzyıllar sonra anlaşılabileceğini sezer gibidir. “*Benim sözüm dağları yerinden oynatmadı daha, söylediğim şeyler insanlara ulaşmadı. Doğru insanlara gittim, ama onlara varamadım daha*” (Nietzsche, 2014a: 154).

İnsanların gerçeğe olan bu kayıtsızlığını ifade eder Nietzsche. Kız kardeşine yazdığı bir mektupta “ (...) *insanların geleceği için oturup düşünebileceğim bir tek insan bile yok*” diyerek yalnızlığının haklı olduğunu vurgular. Yine o, Overbeck’e yazdığı bir mektupta; “*hayatı anlamaya çalışmak yabancılaşma, uzaklaşma, belki de soğumayı beraberinde getiriyor*” (Jaspers, 2008: 135) demektedir. Bir başka yerde de ise; “*ne diye konuşurum, bendeki kulak kimsede olmadıktan sonra! Ben de bütün yellere haykırayım bari*” (Nietzsche, 2014a: 178) diyerek insanların kendisini anlamadığını vurgulamaya çalışır. Ve zamanın doğrularını, yani sürünün doğrularını çekiçle felsefe yapmanın bir gereği olarak eleştirir. Bu bağlamda Nietzsche, doğruya pek inanmaz. Doğru, aklın ürünü, dahası “*yanılsamalar yaratan yorumcu aklın*” aldatmacasıdır.

Öyleyse doğru ötesi gerçeklik vardır. Bu gerçeklik de kendi değerlerini ve kendi gerçekliğini yaratmak olmalıdır. Ne yazık ki yaratmak için yıkmak gereklidir. Çünkü kültür geçmişten geleceğe uzanan bir yapıdır. Geçmiş yıkmadan geleceği imar ve inşa edilemez anlayışındadır Nietzsche. “*Doğrular çıkıyor ağzımdan ama benim doğrularım korkunçtur! İlk namuslu ben olmalıyım! Binlerce yıllık yalanlara karşı! Bu yüzden yıkım getirmiştir!*” (Nietzsche, 2015b: 112) ifadeleri dikkat çekmektedir.

Nietzsche üstinsanın henüz gelmediğinden eserlerinin birçok yerinde bahseder, fakat “ (...) belli bazı kişilerin kendilerine olan yabancılaşmayı aşarak, hayatın aslı gücü olan Dionysos ile âdeta bütünleşerek üstün insan olarak var olabileceğinden bahseder. Ancak Nietzsche, üstün insanın kendi zamanına kadar var olmadığını; “şimdiye kadar bir üstün insan hiç gelmedi” sözüyle açıkça ifade etmektedir. Ancak Dionysosçu özellikleri bulunan özgür ruhlu insanlar var olmuştur” (Dedeoğlu, 2012: 143). Bu ifadeler elbette trajik olanın kabul edilmesi, zamanın *decadence* değerlerin aşılması, yaşamın varsıllaştırılması amacına matuftur. Üstinsanı bütün değerlerin en yükseği olarak görür.

Hız, modern zamanların en önemli olgularından biridir. Öyle ki yüzyıldaki teknolojik gelişmelerin hep “hız”ı kutsadığı aşikârdır. Paul Virilio’nun özgün deyişi ile hız, “en mutlak anlamıyla kazanılmış zaman’dır” (Virilio, 1998: 27). Yine Virilio, zenginliğin kaynağı olarak ‘zaman kazanma’ tamlaması üzerinde durur ve ekonominin temel niteliğinin bir ‘zaman savaşı’ olduğundan söz eder (Virilio, 1998: 42). Modern sonrası dönemde üretim yarışındaki devletler, uluslararası şirketler bireyin sosyo psikolojik yanlarını örselemektedir. Emeğin sayıya kurban edilmesiyle modern insan birçok alanda kendini sonsuz bir mücadele içinde bulur. Modern insanın yaşadığı kavramsal kargaşanın yanında yüklendiği (deve örneği) sorumluluklar kendisine ve hayatına, oluşa karşı yabancılaşmanın temeli olarak görülebilir. Nietzsche; “hepiniz ey, çetin çalışmayı ve hızlıyı, yeniyi ve yabancıyı sevenler, -pek katlanamıyorsunuz kendinize; çalışkanlığınız kaçıştır, kendinizi unutma istemidir. Hayata daha çok inansaydınız, kendinizi âna daha az kaptırırdınız. Ama gücünüz yok beklemek için, -tembellik için dahi!” (Nietzsche, 2014a: 57) sözleriyle modern insanın bu çalışmaya tapınmasını (bu bağlamda hızın anlamı bulanıklaştırarak gerçekliği deforme edişi de düşünülebilir) eleştirir. Çünkü tek yönlü bir ilerlemeye inanmıyordu Nietzsche. Ona göre trajik olandan kaçış, devekuşu gibi gerçekliğe karşı körlük, modern insanı

decadence ruh haline yöneltmiştir, hayatın çok anlamlılığı ve dişillliği unutulmuştur. Nietzsche; “ (...) bağımsız ve güçlü insan (O’nun deyimiyle yırtıcı hayvan) doğası gereği, sürü insanının ihtiyaçlarına gerek duymadığı halde, sürü için ve sürüde ortaya çıkan bir ahlâkın değer yargılarının ona zorla kabul ettirilmeye çalışılması, hayatın *decadencea* sürüklenmesi demektir” (Dedeoğlu, 2012: 127) diyerek bu durumu aktarmaya çalışır. O, yaşadığı çağa, hayatın çoğulluğu karşısında tekleştirici olanı, sınırlı olanı yadsımasını önermektedir.

1.1.2.7. Sanatta, Felsefede, Bilimde, Dinde *Decadence*

Tragedya Nietzsche’nin en büyük esin kaynaklarından hatta, en çok şaşırdığı oluşumdur denilebilir. Nietzsche eski Yunan’ı trajik sanatının irrasyonel oluşundan dolayı yüceltir. Apolloncu ve Dionysosçu ilkelerin tekâmülden bir mucize eseri olarak doğan tragedya, Nietzsche için âdeta insanlık çölündeki vaha gibidir. Ona göre Tragedya’nın çöküşünden, sahip olduğu eleştirel yetisiyle etrafında insanları toplayan kültür düşmanı Sokrates sorumludur, kırılma onla başlamıştır; daha sonra Euripides bu çöküşte başat bir rol oynamıştır. Ancak Euripides’in bunu başarması için “ (...) gerekli olan malzeme Sokrates tarafından sağlanmıştır. Tragedyanın özünden koparılıp öldürülmesinden sonra yozlaşma belirtisi olarak Aristophanes’in komedyası ortaya çıkar” (Toprak, 2007: 4). Böylece Dionysosçu sanat yerini doğal olmayan akıcılığa devrederek, trajik olanı yitirmiştir. Trajik olanın kuramsal insan tarafından alaşağı edilmesinden dolayı Sokrates, Nietzsche tarafından *decadence* sürecini başlatan kişi olarak görülmüş ve sık sık eleştirilmiştir (a.g.e.). Çünkü Ona göre kuramsal insan ve eleştirel zihin (Sokratesçi mantık) yaratıcılıktan uzak, kısır bir anlayıştır.

Sanatsal yaratım; içgüdülerin, tutkuların karanlık dehlizlerinden gelen bir itkidir (Megill, 1998: 98). Nietzsche, Trajedinin Doğuşu adlı eserinin ön sözünde “yaşamı inkâr edecek tüm istençlerin karşısında tek güç olarak sanat vardır” demektedir (Bull, 2013: 68). Ona göre sanat, “ (...) öncesiz sonrasızlığın imgelenmesidir ve o, kendine özgü bir biçimde dünyanın düzenini taklit eder; böylece de değişen dünyanın görüntülerini sabitleştirmiş olur; değişende değişmeyi, çoklukta birliği, geçicide kalıcı olanı bize sunar” (Bozkurt, 1995: 170). Buna paralel olarak Nietzsche’ye göre dünya bir sanat yapıtıdır ama Tanrının ölümünün doğurduğu krizin sonucu olarak “kendi kendini doğuran” bir sanat yapıtıdır (Megill, 1998: 66). Bu bağlamda Nietzsche,

mevcut düzensizliğin çelişki ve karamsarlığın trajik mitte var olduğunu ifade eder. Varlığın sürekli değişen zenginliğinde sürekli yaratımlar oluşur, sonra bütün varlık Kronos'un çocuklarını yutması gibi yaşam için yok edilir (Özkan, 2015: 199); enerji korunur, değişim sonsuzca yinelenir, bengi dönüş nihayetsizdir çünkü... Nietzsche'ye göre “ (...) *trajedi, bir sanat konusu olmakla beraber aynı zamanda üstün bir yaşama tarzını da dile getirmektedir. O'na göre trajik, evrenin iki zıt ilkesi olan Apollon ile Dionysos arasındaki karşıtlıktan doğmaktadır*” (Dedeoğlu, 2012: 145).

Hayat; bütün acılarıyla, çöküşleriyle sanatsal eylemin en büyük esin kaynağı olagelmıştır. Gerçeklik çoğu zaman sanatçılar tarafından farklı şekillerde yorumlanır, belki de çarpıtılır. Farklı yaratımların sahnesi olan sanatın sağaltıcı bir unsur olarak düşünülmesi Nietzsche'nin öne sürdüğü savlardan biridir. Nietzsche'ye göre gerçek, çirkindir ve insan ona katlanamaz, hayatını idame ettiremez (Özkan, 2015: 205). Hayatı katlanılır kılmanın bir yolu, sanatı bir sığınak olarak görüp, yaşama tutunmakla mümkün olabilir (Becermen, 2009: 33). Nietzsche sanatın -aldatıcı fenomen olarak- hayat için gerekli olduğu belirtir.

Buna göre Nietzsche'ci oluş “ (...) *Dionysos'un bir tezahürü olarak moral bir fenomen değil, aksine bir sanat fenomenidir. Sanat alanında oluş ve bozuluşun en derin boyutu ise oyunda ortaya çıkar. Oluş, bir sanat fenomeni olan oyunda olduğu gibi bu dünyada da (bir çocuğun ve sanatkârın oyununda olduğu gibi), ahlâkî hiçbir sorumluluk olmaksızın ebedî bir masumiyet içinde yapma ve yıkmaya (oluş ve yok oluşa) sahiptir*” (Dedeoğlu, 2012: 60). Çünkü oluş, mevcut imkânlarıyla elinde oyuncakları olan bir çocuk gibidir, sanat ise görüntülerin alanıyla alakalıdır. Nietzsche, Platon gibi, Kant gibi görüntüleri değersiz bulmaz, bir gerçeklik olduğunu öne sürer ona göre görüntü varsa bu gerçekliğin kendisidir. Fakat bu salt görüntüsel bir dünyanın alanına götürmez. Bu durum, Nietzsche'nin oluşu kutsamasıyla oluşan bir durumdur ama bu da hayatın bir hayal olduğu fikrini olumlar (Özkan, 2015: 201). Bu açıdan “*Esasen biz kozmosun bu sonu gelmez cilvelerini, oyunlarını ve yaratma hamlelerini 'dünya ve hayat' olarak algılarız. Ancak, tüm bunlar, bir görüntüden ve hayâlden ibarettir. Ve bu yüzden Nietzsche ısrarla tüm hayatın bir yanılgı, bir hayâl, bir görüntü olduğunu söyler*” (Özkan, 2015: 201). Bu bağlamla kişi, sanata sonsuzcasına bir teşekkür borçludur, çünkü sanatın insanlığa sağladığı narkoz, hakikatdışılık, yalancılık

olmasaydı hayat son kertede çekilmeyecek ve belki de sonu intihara varacaktı (Nietzsche, 2011: 102).

Nietzsche, “hakikat”ın estetik üst-eleştirisi haline gelecek olan şeyin kurucusudur. Bu eleştiri tarzında hakikat imkânını temeli “sanat yapısı”, “metin” ya da “dil”in attığını düşünür (Megill, 1998: 66). Nietzsche böylelikle sanatı insan varlığının en üst konumuna yerleştirmiştir. Nietzsche altınsan biçeminde okunursa insanı “yırtıcı sarı ırk” tarafından parçalanılacak bir korku fenomeni şeklinde algılanabilir. Sürü insanı ve altınsan olmaya yönelik olarak korkutur (Bull, 2013: 68). Bu bağlamda Nietzsche için sanat, bir amaç değil araçtır. Şöyle ki:

1. Varoluşun süreğenliğindeki estetiği yakalamak için,
2. Üstinsana özendirmek için, sanat bir araçtır.

Nietzsche Şen Bilim’de şöyle der: “*Bütün sanat ve bütün felsefe acı çekenlere bir devadır. Ama acı çekenler ikiye ayrılır. Bir yanda hayatın yoksullaştırılması yüzünden acı çekenler vardır, bunlar huzur, dengeli sessiz sanat ve bilgi yoluyla kendinden geçme, duyuların yitimi*” peşindedirler (Megill, 1998: 82). O, bu görüşü genelde Schopenhauer ve Wagner ile özdeşleştirir, öte yandan “*hayatın aşırı doluluğu yüzünden acı çeken ve Dionysosçu bir sanat ve keza trajik bir hayat görüşü*” isteyenler vardır (a.g.e).

Nietzsche’ye göre güçsüzlükten doğan bütün dinler, sanatlar, felsefeler *decadence*’dır (Huszar, 1945: 1). Bu açıdan bir yaratım aracı olan müzik elbette Nietzsche için en önemli fenomenlerden biriydi. O, müziği diğer sanatlardan ayrı tutar. Dionysosçu bir sanat olan müzik onun için “*(...) uzay içinde bir yer kaplamayan, dolayısıyla nesnel olmayan bir sanat dalıdır. Müzik, sanatsal sürecin iç dinamizmine daha yakındır*” (Bozkurt, 1995: 158). Aynı şekilde müziğin bozulması da Nietzsche için en çok eleştirilen alan olmuştur. Dolayısıyla Nietzsche müzikte Wagner’le yaşadığı hayal kırıklığını bütün hayatı boyunca eserlerinde yer yer dile getirmiştir. Nietzsche, Wagner için “*Kokuşmuş beğenisiyle kendinin gerekli olduğunu duyumsayan, bu beğenisiyle daha gelişmiş beğeniler üzerinde hak iddia eden, bozulmuşluğunu bir yasa, bir gelişme, bir gerçekleşme olarak geçerli kılmayı bilen tipik bir çöküş çağı insanı*” (2012: 25) demektedir. Onun sanatını sorunlu bulur. Sanatın insan için bir kaçış unsuru olduğu göz önüne alındığında bu çöküş aynı zamanda hayatın birçok alanına yöneltilmiş

bir çöküş olmaktadır. Bu açıdan “*müzikal gelişmeler içerisinde tertip edilmiş bazı müdahaleler çöküntü söylemi (dekadenzdiskurs) ile yakından ilişkili olarak iç içe geçmiş ve bir anlamda bu alanda bu tür bir sonucun decadence’ın doğmasına sebep olmuştur*” (Geiger, 2012: 331). Nietzsche’ye göre Wagner, bütün o çöküşü, bitkinleri, yarı ölüleri canlandıran biridir ve onun çevresindeki insanlara sunduğu müphemlik ve hipnotizma en güçlülerin bile kaldırabileceği türden değildir (Nietzsche, 2012: 27). Wagner’i başlarda Dionysosçu yaratımlarından dolayı anlamlı ve yüce bulur, daha sonraki yazdığı eserlerinde Wagner’in Parsifal’ında Hristiyanlığın haçı karşısında diz çöktüğünü, oluşturduğu müzikle bütün bir çağı zehirlediğini belirtir. Çünkü bu yeni müzik Hristiyanca’dır, onun ülküleriyle doludur, bütün tarihsel bir kalpazanlığı çöküş çağının bütün nevrozlarına sahiptir. Bu tinsel düşüş hayatın o kutsal toprağını yoksullaştırmaktan geri kalmaz. Wagner, müziği nihilist yapmıştır. (Nietzsche, 2012: 47,48). Nietzsche için bir hayal kırıklığıdır Wagner. Eleştirilerindeki bu aşırılık Wagner’e duyduğu derin sevgiden doğan öfkedir aynı zamanda.

Nietzsche, “*Ben bir pisliğim, sen de öyle olmalısın, anlayışdır devrim*” (2015d: 80) der. Bu cümle ilk başta tuhaf gibi görünmektedir. Fakat Nietzsche’nin felsefesi genel olarak yorumlandığında ortaya çıkan en önemli sonuçlardan biri de onun elitist bir anlayışa ve soylu insanlara verdiği değerde ortaya çıkar. Bu bakımdan o birçok yerde hatta Darwincilik’e karşı olarak da soylu olan, aynı zamanda bütün ülküleri kutsal ve soyluluğun Roma’dan beri yok olduğu veyahut azaldığını belirtir. Devrimsel anlayışlar aslında toptancı çıkarsamalara yöneliktir, halkı yani sürüyü belirli bir istikamete yönlendirmeye çalışır. Nietzsche toplumu ön planda tutmaz, onun bütün düşüncesi yüceler yücesi olan “üstinsan”dır. Felsefe karmaşası içerisinde kendini bitkin hisseden çağın insanını Nietzsche bu değerleri *decadence* kavramıyla tanımlar bu bağlamda “*yorgunluk içgüdü, duygu romantizmi, beğenide feminizm, politikada sosyalizm olarak kendini gösteriyor*” (Nietzsche, 2015d: 100) der ve hatta sosyalizmi Hristiyanlık’ın seküler bir hali olduğunu belirtir. Dolayısıyla çağın değerlerini nihilist değerler olarak gören Nietzsche için “*Nihilizm hareketi sadece fizyolojik çöküşün ifadesidir*” (Nietzsche, 2010: 46). Bu çıkarımla değer bağlamında değil bedensel olarak bir *decadence*’ın varlığına atıfta bulunur.

Nietzsche için özgürlük bir hayaldir. “*Özgür istem kuramı yüz kez çürütülmeye çalışılmıştır*” (Nietzsche, 2015c: 31). Nietzsche’ye göre özgür istem diye bir şey yoktur.

İstemekten çok yazgıyı sevmek, olana evet demek daha esaslı bir duruştur. Var olanı kabul etmenin ve kendini sevmenin en büyük sanat olduğunu söyler. Bu açıdan bütün bir yaşamı olumlanmasını gerekli görür, aynı olanın sonsuz tekerrürü böylece olumlanır, çünkü kişi yazgısından başka bir şey değildir. Amor fati Nietzsche'nin özüdür. Ona göre; “*İstem özgürlüğü, yarı eğitilmiş kafalara egemendir*” (Nietzsche, 2015c: 34). Esasen batılı bir değer olarak görünen özgürlük, bireysellik, demokrasi gibi kavramlar çağın pratikleri düşünüldüğünde salt söylem olarak mevcuttur. Fakat pratiğin yani hayatın oluşlarında sadece bir serap gibi görünmektedir Nietzsche'ye göre. O, Batının bu iki yüzlüğünü “*Özgür tin yalanı... İnsanların özgür olduğu düşünülür. Yargılanabilsinler diye her eylemin isteyerek yapıldığı, her edimin bilinçte gerçekleştiği yalanı ortaya atıldı... Hiç kimse sorumlu değildir*” (Nietzsche, 2015d: 41-42) ifadesini kullanarak gözler önüne serer.

Eski bilgelik bize öğrenilen şeylerden daha çok, hatırlanan şeylerin olduğunu söyler. Ve “*güneşin altında söylenmemiş söz yoktur*” der. Bütün kavramlar veya sözler zamanın çevrimi içerisinde sanki sahip olduğu bir bengilik gibi tekrar tekrar düşünülmüştür, denilebilir. Bu koşutlukta Nietzsche, “*birçok felsefecinin düşünceleri yeni şeyler keşfetmekten çok yeniden tanımaktır*” (2015c: 33) diyerek durumu betimler. Ayrıca insanın, hayatı bilinmezliğe terk etmesine, şeylerin özü gibi aldatıcı ve bilenemeyen “gökler otağı”na olan atıfları eleştirir. Nietzsche bunu da “*Aldatıcı bir ‘şeylerin özü’ ilkesi üstüne varsayımlar yürütmeye ayarlanmışız*” (2015c: 50) diyerek ifade etmeye çalışır. Oysa Tanrı gibi, şeylerin özü de bilinemezdir. Şeylerin özünden şeylerin davranışları, oluş ve yok oluş Nietzsche'nin daha çok ilgisini çekmiştir. Nietzsche bu tür bir atomculuğa karşıdır. Ona göre şeylerin özünden ziyade oluşun varlığı söz konusudur, çünkü nehir sürekli hareket halindedir, içindekiler varoluşu anlayamaz. Oluşu ve harekete olan yaklaşımlarıyla Heraklit, Nietzsche'nin en büyük esin kaynaklarından biridir.

Batı medeniyeti Platoncu-Hristiyanlık ahlakının sonucu olarak “ahlaksal dünya görüşü hastalığına” tutulmuştur. Felsefi değerler, bu hastalıklı halin bir sonucudur. Nietzsche Platoncu-Hristiyan felsefede ve sanatta aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere soldakilerin sağdakilere kurban edildiğini söylemektedir.

Değer Dönüşümleri	
Oluş	Varlık
Görünüş	(idea) düş
Geçici	Sonsuz
Duyusal	Kesin (rasyonel)
Beden	Ruh
Dünya	Öteki Dünya
Çokluk	Birlik

Nietzsche'ye göre felsefecilerin yaptığı en büyük hatalardan biri her şeyi zıttıyla düşünmeleri idi. Oysa yaşamda karşıtlık yoktur. Azlık ya da çokluk vardır. (Baykan, 2008: 60).

Nietzsche'ye göre filozoflar 4 yönden eksikti:

1. Tarih duygusu
2. Fizikbilim duygusu
3. Gelecekbilim duygusu
4. Soyut kavramları gerçek varlıklar gibi algılamaları (Baykan, 2008: 62).

“Aslında kalabalıklar felsefeciyi bilim adamı ile karıştırdılar” (Nietzsche, 2015c: 124). Felsefeci sistematik düşünmek zorunda değildir. Dionysos'u yücelten bir makale yazdığı için akademik çevrenin kınamasına uğrayan Nietzsche için felsefe, daha çok duyuş ve sezgiyle alakalı bir süreçtir. Akıl ve mantık sonra gelmektedir. Çünkü entelektüel körlük, hastalık düzeyindedir, Apollonik gözün bütün aklı, yine gördüklerindedir ve halk gerçek felsefeden, din dışından koparılmıştır. Bütün anlam Hristiyanıcıdır ve tatlı sulara gezinen balık (bilim adamları) gibidir. Bu bakımdan Nietzsche için en büyük tehlikelerden biri de felsefenin bir bilim gibi algılanmasıdır. Nietzsche, hayatı betimlerken çalmanın lanetlenmesine karşı çıkar. Çünkü ona göre; “Çalmak, almaktan daha büyük bir mutluluk getirir” ve “Benim büyük yoksulluğum sürekli vermektir” (Nietzsche, 2015b: 90) der. Nietzsche mutluluğun peşinden koşmaz, yani oradan buradan düşünce çalmaz. Yeni değerler yaratır! “Çelengimi yolun” der. Çünkü o bilginin ve bilgeliğin dişilliğini görmekteydi, vermenin çoğaltmak olduğunu hissetmiştir. Ama veren ellerin de “nasırlaşmaması” gerektiği konusunda uyarır.

Nietzsche, “*haz ve acıma sorunlarından daha büyük sorularla uğraşmalıyız*” (Nietzsche, 2015c: 150) der. Onun için acıma bir üst konumdaki kişinin kendi konumunu korumaya çalışmasıdır. Yazgısını seven, oluşu olumlayan biri yakınmaz ve acımaz. “*Kuşkuculuktan daha iyi uyutucu ve yatıştırıcı yoktur. Sonuçta ırkların karışımı denemesine sahne olan günümüz Avrupası baştan ayağa kuşkucudur. Oysa felsefe eleştirel olandır*” (Nietzsche, 2015c: 128-133). Nietzsche belirsizliğin karşısındadır. Bir filozof her şeyden önce neyi aşağılayacağını ve neyi yücelteceğini iyi bilmelidir. O, bu yaklaşımı; “*Yaşam uğruna savaş kanıtlanmış değil yalnızca öne sürülmüş gibi... Savaşılan yerde iktidar için savaşılır oysa. Darwin tini unuttu. Zayıflarda daha çok tin var. Güç sahibi olan tinden vazgeçer*” (Nietzsche, 2015d: 67-68) cümleleriyle aktarmaya çalışır.

Şüphesiz Nietzsche de bir felsefecidir. Ancak ona göre “*felsefecilere olan saygısızlık, istemeden felsefeye olan saygısızlık olarak genişletildi. Schopenhauer, Hegel’e karşı akılcı olmayan öfkesi ile bunu yaptı*” (Nietzsche, 2015c: 122). Schopenhauer, daha üstün bir felsefe ortaya koymuş olmasına rağmen, yüzeysel biri gibi Hegel ile atışmaya girmiş ve şöhretine, dahası felsefenin çekiciliğine gölge düşürmüştür.

“*Her dediği üç beş anlama gelen filozoflar var*” (Nietzsche, 2015b: 27). Kavram karmaşası, çok anlamlılık, eleştiri kıtlığı gibi öğeler Nietzsche’nin diğer filozoflarda gördüğü kusurlar arasındadır. Ama Nietzsche’nin söyledikleri de iki anlamlıdır. Bu varoluş ve yok oluş anlamları eski dilde söylemek gerekirse zahir, batın yahut şimdi ve geleceğe dair anlamlar barındırır. Bu çoğulluk doğurgan, elbette Dionysosçu bir yaratımdır. Buna en yakın örnek çağdaşı olan Schopenhauer’a getirmiş olduğu eleştirilerde rastlamak mümkündür. “*Schopenhauer yaşama düşmandı: Bu yüzden acıma onun için bir erdem oldu...*” (Nietzsche, 2014b: 14) demektedir.

Çağın en önemli felsefecilerinde biri de Kant’tır. O Kant’la bazı noktalarda fikir ayrılığına düşmektedir. Zira “*Kant’ın arzuladığı gibi, salt ‘erdem’ kavramına saygı duygusundan gelen bir erdem zararlıdır*” (Nietzsche, 2014b: 17). “*Kantçı eleştirisinin sonucunu daha ilerilere vardırان Nietzsche’ci eleştiri, giderek Kantçı eleştirisinin kendisine yönelmiş, aklın sözde önsel kategorilerini kabul etmeyerek, bunların, bedensel ve sosyo-ekonomik kökenli, salt “yaşamsal” zorunluluklardan başka bir şey*

olmadıklarını öne sürmüştür” (Bozkurt, 1995: 165). Nietzsche’ye göre “ (...) gerçeklik ‘zahiri’ olmuş; tamamıyla yalan bir dünya, varlık dünyası, gerçekliğe dönüştürülmüştü... Kant’ın başarısı açıkça bir Tanrıbilimci başarısıdır: Kant da Luther gibi, Leibniz gibi, yeni payandasıydı bir başına ayakta duramayan Alman dürüstlüğü’nün” (Nietzsche, 2014b: 16). Kant’ın görevci ahlak anlayışı ona göre bu bağlamda ‘kendisi iyi’ (Gute an sich), “ (...) gayrişahsi, genel geçer nitelikte iyi—ham hayaldir”.

Tüm bu tespitlerin ötesinde Nietzsche’nin felsefik paradigması genel hatlarıyla eleştiri üzerine inşa edilmiştir. *“Filozoflar ne kolay şaşırıyorlar. Gerçeğe düşkünlük konusunda hepsi yaygaracı. Esin dedikleri çok şey bir önyargı, gerçek değil”* (Nietzsche, 2015c: 20) diyerek belki de çağlar ötesi bir realiteye vurgu yapmıştır. Dolayısıyla gerçeği ortaya atan ve buna hep birlikte şaşırmanızı bekleyen felsefi tutumlar onun tarafından irdelenmekte ve eleştirilmektedir. Adeta bir sesiz bir çılgılla; *“Siz Stoacılar, aldatıcı sözler ediyorsunuz. Yaşamak kesinlikle doğadan başka bir şey olmayı istemektir. Farklı olmak, haklı olmak, değerlendirmek ve tercih edebilmek gibi... Stoacılık kendi kendine zulümdür”* (Nietzsche, 2015c: 23) der.

Nietzsche’nin anladığı doğallık oluşları yadsımamak, güdünün ululanması gibi öğeler iken Stoacı’lar doğayı olduğu gibi alırlar. Ancak bu bağlamda felsefeciler tarafından ötelenen önemli olgulardan biri de ‘içgüdüsel oluşumlar’ ve ‘bilinçlilik düzeyi’dir. Ona göre *“bilinç, bir yüzeydir. Büyük sözlerden, büyük savlardan uzak durmalı kişi. Hepsi de içgüdünün kendini erken bilmesinden doğacak sakıncalar”* (Nietzsche, 2015b: 37). Güdülerine kulak veren biri müthiş bir coşkunluk ve bencillik hisseder, böbürlenme gibi doğal olan dürtülerle kendi çöküşünü hazırlıyor da olabilir. Bir çocukluk halidir, bu çünkü deha yaratımda çocuklaşır kendinden geçer. Bu vecd, yarattığı o billur hakikatin doğumundan başka bir şey değildir. Ve *“çocuk unuttur”* der Nietzsche. Ona göre eğitim çoğunlukta olan sürü tiplerine yeni bir aday yetiştirmektedir. Bu sürünün çıkarına daha uygundur. En önce doğruluk öğretilir. Çünkü sürü güvenle ayakta durmaktadır. Bilinmeyenden korkulur (Baykan, 2008: 110). Bu bağlamda Nietzsche, epistemolojik anlayışa atıfta bulunurken kendisinin eleştirmesine de müsaade eder ve serzenişte bulunur. Nietzsche şöyle der: *“Beni eleştirenlerin çoğu bende bir alçak izlenimi bıraktı. Eserlerimi değil, beni değerlendiriyorlar sanki”* (Jaspers, 2008: 18).

Nietzsche’ci felsefik yaklaşımın belki de en değerli tespitinden biri de mistisizme dairdir. Bu durumu tanımlarken “(...) *şu anda geleceğime dalgasız bir deniz gibi bakıyorum. İstekler kırıltırmamalı onu*” (Nietzsche, 2015b: 38). Nietzsche Doğu’nun istekleri gemleme mistik düşüncesini sonunda onaylamış gibidir. İsteme, acıyı onaylamadır ona göre. Çünkü “*her şeyde, iyiliğe ve kötülüğe açılan bir kapı vardır*”. İstekler sonsuz acıyı beraberinde getirir, yaratır onu ve bilinç isteklerin doymaz iştahasından yorgun düşer, düşünce düşlenmez, böylelikle insan kendini durgun suda görebilir. Yine Nietzsche’ye göre iyi ve erdemli birey, özünde cılız kişidir. Sürünün istediği zararsız forma girmiştir, hepsi bu... Girişken, yırtıcı, hırslı atak özelliklerini yitirmiştir. Erdemli saydığımız kişiler hep başkalarının kendi payına olan düşüncelerine kulak kabartırlar. Bu onu doyuma ulaştırır (Baykan, 2008: 111).

Nietzsche’ye göre nihilizmin başlangıcı, evrenin tek özden yaratıldığı inancının bilimle kırılmasıyla evrenle bütünleşmesi olanaksızlaşan bireydir (Baykan, 2008: 86). Niceliğin karamsar tablosundaki en büyük imge, şüphesiz nihilist olandır. O, zamanın getirdiği bu tehlikeyi bertaraf etmeye çalışmaktadır. Ve günümüzün hızlı devinimlerinde her şeyi tek şeye bağlamak genel bir eğilimdir. Bu yüzyılın en büyük fenomenlerinden biri de şüphesiz anlamın parçalanışdır. Bu parçalanış döngüsel zaman içerisinde belki de en hızlı yitimidir.

Martin Luther ile başlayan başkaldırı, sanayi devrimiyle birlikte doruğa ulaşmıştır. Fransız ihtilalinin getirmiş olduğu yeni milliyetçilik akımı bir yönüyle toplumlara yeni bir açılım kazandırırken, diğer taraftan beynelmilel anlamda, insanlık açısından bir çöküntünün de başlangıcıdır. Rutin ve geleneksel yaşamdan feragat eden ortaçağ insanı bu dönüşümlerle birlikte kendisini şehir yaşamın ve kültürünün içerisinde bulmuştur. Ancak hazırlıksız yakalanan birey, şehrin kalabalığı içerisinde yalnızlığa itilmiş ve emeğin sömürülmesinin öznesi haline getirilmiştir. İşte bu olumsuzluklar içerisinde ortaya çıkan Marks ve ardılları çözüm önerileriyle emeğin kutsanmasına yönelik sosyolojik açılımlar ortaya koyarken, manevi çöküntünün de önüne geçebilecek somut adımlar atamamışlardır. Nietzsche tam da bu dönemde ortaya çıkar ve teolojiyle birlikte vahşi kapitalizmin kölesi haline getirilen insana vermiş olduğu mesajlarda adeta “*kral çıplak*” der.

İnsanlık kutsiyetinin adeta yok olduğu bu dönemde Auguste Comte'un ortaya koyduğu pozitivist anlayış ipine sarılan kitleler, determinizmle birlikte bir yok oluşa sürüklenmişlerdir. Salt aklın esiri olan bireyin soyut kavramlar üzerinde düşünebilmesini sınırlayan bu felsefik yaklaşımın kurtarıcı olmadığı, ancak yıllar sonra anlaşılabilmiştir. Nietzsche, elbette ki akli (bilimi) kutsamakla birlikte bilimin Tanrılaştırılmasına karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda Nietzsche, Ahlakın Soykütüğü'nde şöyle der: *“Bir topluluğun, bir ulusun evriminde bilim adamının ön plana geçtiği dönemler görürsünüz; işte bu dönemler yorgunluk, özellikle de günbatımı ya da çöküş dönemleridir”* (Bozkurt, 1995: 161) ve felsefenin bilimselliğe kurban edilmesini eleştirir. Bir diğer eleştirisi ise: Bilim adamı sürekli araştırır, eleştirmez. Sürü ona araştırmasını emretmiştir (Baykan, 2008: 113). Ondan öncekilerin yaptığı gibi *“araştırma yapmak için araştırmak”* düşüncesini eleştirerek eleştiriye yükeltir. *“Akademisyenin en kötü ve en tehlikeli yeteneği tipindeki sıradanlık içgüdüsüdür. Alışılmamış insanı yok etme güdüsü. İdeal akademisyen var olan en değerli aygıttır, bir aynadır. Güçlü birinin elinde”* (Nietzsche, 2015c: 125-126). Akademisyenler hep birbirini taklit etmektedir Nietzsche'ye göre ve bu yüzden sıradandırlar. Aykırı tiplere kucak açmazlar çünkü ilgilendikleri sistematik bilimler, kendilerini de düzene sokmuştur, onların zevklerini de...

Bir başka yerde de Nietzsche *“Bilim gerçeği abartır. Gerçeği bilmeyi abartır. Sanat ise yalanı kutsallaştırır. Sanat bir aldatma yeteneği ve uğraşısıdır”* (2015a: 173) demektedir. Nietzsche, elit azınlığı da kritikten geçirme ihtiyacı hisseder. Bilimin gerçeklik merakını ve sanatın yaşantıdan uzak yalan yaratışlarını eleştirmektedir.

Thales'le başlayan sonra Aristoteles'le devam eden bütün düşün tarihi, özünde hakikat, gerçeklik, varlık, görünüm vb. gibi kavramları, kısacası insana dair olan her şeyin düşünülmesidir denilebilir. Bütün evreni akılla anlamaya çalışan birçok filozof, farklı felsefi gelenekler üretmiştir. Bu düşün üretimin en önemli isimlerinden biri olan Sokrates, eski Yunanlıların trajik insanı özünden uzaklaştıracak kadar etkili oldu. Bu etki daha sonra Hristiyanlıkla beraber bir ahlak, yaşam tarzı olarak benimsenip inanç haline getirildi. Platonculuk ve Hristiyanlık zaman içerisinde farklı geleneklerden beslenerek topluma yeni değerler sundu. Bu bağlamda felsefi gelenek içgüdüsel olanı hor görüp akli yegâne değer olarak benimsedi. Nietzsche göre, bir sürü değeri olan merhamet (Zerdüştlükte merhamet kınanır) Hristiyanlığın en önemli kavramıdır ve bu

kavram Nietzsche'ye göre nihilizmin pratiğidir. Çünkü kişinin enerjisini harcar ve zayıfa kendini toplaması için zaman kazandırır. Bu bakımdan merhamet nihilizmin pratiğidir. Merhamet zayıflar için faydalı olmakla beraber, üstinsan için felakettir (Berkowitz, 2003: 157). Bu bağlamda merhametin pratiğini yapan bütün bir Hristiyanlığı Nietzsche 'Deccal' adlı eserinde en amansız biçimde eleştirir. Onun için Sokratik felsefenin dindeki yansıması olan Hristiyanlık *decadence* değerlerine dayanmaktadır (Dok, 2015: 49). Nietzsche'ye göre, "*Hristiyanlık, bugüne dek insanlığın başına gelen en büyük talihsizliktir*" (Nietzsche, 2014b: 68). Nietzsche bedeninin hor görülmesi, öte dünya uğruna bu dünyanın yitirilmesinden dolayı Hristiyanlığı suçlar. O, mistiklerin ve idealistlerin ruhu bedenden ayrı görmelerine karşı çıkar. Çünkü bedensel hazların ruhani hazları tetiklediğini düşünür. Asıl olan bedendir. Bütün bir felsefenin en büyük hatasının dikotomik olmasına dayandırır. Buna göre Hristiyanlık "*norma*" anlayışına göre bedeninin bir kısmını bile yadsımıştır. Bu yadsıma, yabancılaşma ve zihinsel çöküşü de başlatmıştır. Nietzsche (2015c: 27), "*Ruh atomculuğu (ruhun bölünemezliği) düşüncesi Hristiyanlık'tan kaldırılmalı*" der. Nietzsche, Tanrının dinde mükemmelliğin ifadesi olması bağlamında insanın kendi güçsüzlüklerini onda unutmasını gerçekten kaçış olarak niteler. Bunun " (...) *dini yansıması olarak, kendisini eksik ve kusurlu gören insan, yetkin bir Tanrı karşısında suçluluk ve günah duygusuna kapılmış; bu insan içgüdülerini, arzularını hülâsa bedenini hakir görmüştür. Bu insan, uyduruk idealler adına kendi arzularını tamamen baskı altına almayı denemiş ve kendine yabancılaşmıştır*" (Dok, 2015: 49). Yabancılaşan insanın inancını değerli bulmaz çünkü. İnsan kendine inanmamışken daha Tanrı'ya inanmak zorunda bırakıldı. "*Daha kendinizi aramamıştınız: beni buldunuz derken. Bütün inananlar böyledirler, bütün inançların önemi bu yüzden bu kadar azdır*" (Nietzsche, 2014a: 87). Hani kendini bilmeyen Tanrı'yı bilemezdi, diye sorar gibidir Nietzsche. Bir başka eleştiri de Nietzsche'ye göre Hristiyanlık, "*(...) ruhanîlerin güçlü olma arzularına hizmet ettiğini söylemek suretiyle, ruhban sınıfının sürüye hâkimiyetlerini devam ettirebilmek için Tanrıyı kendi inhisârları altına alarak, sürü ile Tanrı arasında vazgeçilmez aracı olduklarını, yığınlara bir inanç olarak benimsettiklerini de dile getirmiş olmaktadır*" (Dedeoğlu, 2012: 128). Nietzsche'ye göre Hristiyanlık, iyiliği gereğinden fazla yüceltmış, hak etmediği bir değer vermiştir. "*İyiliğin bir değer olarak abartılması bir çöküş yaratmıştır*" (Nietzsche, 2015b: 114).

İyilik adeta erişilemez olmuştur. Çünkü iyi olarak anlatılan aslında elit tabakanın, varlıklı sosyetenin yaşam tarzından başka bir şey değildir. Yüzyıllarca iyilik ve iyi Tanrı hep yüceltildi, halk Hristiyanlığı, iyilikseverliği pek tatlı buldu. Nietzsche, iyilik anlayışlarıyla içgüdüsel olanı doğanın yaratımı ve yok edişi yadsındı diye düşünür. Tanrının da iyinin ve kötünün ötesi bir şey olduğu unutuldu, bu tatlı su iyimserliğinin çöküşü getirmesini tahmin etmek zor olmamalıydı. Bu bağlamda Nietzsche, Hristiyanlık; “(...) *doğaya aykırılığın töreye dönüşmesidir. Örneğin cinselliği ayıplaması... Bencilliği kınamaları... İnsanlığı düzeltmek adına onu çöküş değerleri ile yok etmektir* ” (Nietzsche, 2015b: 118-119) der... Hegel’in ‘*insan anti doğadır*’ görüşünden etkilenmiş olması muhtemel olan Nietzsche, zamanın geçmesi ile dinlerin tamamen çıktıkları doğanın aleyhine işlev görmeye başladıklarını dile getiriyor. “*Neden günahkâr olmam gerektiğini anlayamadım bir türlü. Bunun gibi pişmanlık acısını tanımak için güvenilir bir ölçü yok elimde*” (Nietzsche, 2015b: 21). Günahın doğallığı, güdülerin serbestliği, içten gelenin yüceltilmesi anlayışında olan Nietzsche, dini kökünden değiştirmek ister ancak, onun yıkılmasını daha hayırlı bulur. Bunu yaparken ilkin en temel olan, o sözlerin sözü olan Tanrı’yı yok eder gibi görünür. Fakat karşımıza Apollon ve Dionysos kültlerini yahut ilkelerini çıkarır. Bu şekilde Nietzsche’nin amacı tek olanı Tanrıyı yok etmektir sanki ve tek olana inanmaktansa onu çoğaltıp ilke olarak kabul eder gibidir, çünkü “*Bizler Olympos’a inanırız*” demektedir. Ona göre Tanrı, “(...) *ruhun ölümsüzlüğü, kurtuluş, öteki dünya bunlar daha çocukken bile ne dikkatimi ne de vaktimi verdiğim kavramlardır... Tanrı sözcüğü, biz düşünürlere karşı üstünkörü bir yanıt, bir kabalıktır*” (Nietzsche, 2015b: 21). Nietzsche’ye göre Hristiyanlık ve onun getirdiği bir tür perhiz olan, inziva, oruç ve cinsel perhiz dinsel nevrozların görüldüğü yerde en çok rastlanılandır (Nietzsche, 2015c: 63) ve üçü de yaşama aykırıdır. Yaşamı sınırlar ve toplum yararına bireyi tüketen bir iştir, sürünün *decadence* değerleridir. Çünkü bu değerler gücü azaltıcıdır ve güç istencinin azaldığı yerde düşüş başlar Nietzsche’ye göre (Dok, 2015: 47).

Sürü sürekli bir sığınak arar, kendini güvende hissedebileceği kendisinde olmayan bir yücelik, ahlaksız olduğu için ahlakı, kendi yarattığı bu güvenli ortamda kendini afyonlar, öyleyse her zaman delilere, sayrılara müşteri çıkacaktır. “*Düzme değerlerin ve uydurma sözlerin zincirine! Ah, biri çıksa da onları Kurtarıcılarından kurtarsa!*” (Nietzsche, 2014a: 292). Nietzsche, inancın görece güvenli limanında Hristiyan,

varoluşla ilgili bütün soruları bulutlar otağına izafe eder. Oluşların nasıllığı üzerinde çok fazla kafa yormaz. İnananlar genellikle yapay bir düşünce konforunun içinde araştırma ihtiyacı duymaz. Tek bir kitapla bütün oluş açıklanmaktadır! Bu *decadence* yaklaşımına Nietzsche, “*kutsal kitabın bize Tanrısal bir bilgelikle en son çözümleri getirdiğine inanmak, ötesini düşünmememiz gerektiği varsayımadır ki inananları çökkün yapmıştır*” (Nietzsche, 2015b: 75) yaklaşımıyla açıklık getirir. Oluşun değişken çerçevesi bütün bilgilerimizi sürekli güncellemek zorunda bırakmıştır. Onun hakkında yapılan araştırmalar bütünü olan bilim, sürekli gelişirken kutsal kitap gerçek bilginin ve gerçeğin kendisi olduğunu iddia etmektedir, bunun da Nietzsche için kabul edilmez olması olağandır.

1.2. **FRIEDRICH NIETZSCHE VE AHLAKIN SOYKÜTÜĞÜ**

Nietzsche çekiçle felsefe yapan bir filozoftur ve yapmaktan çok yıkmak, yazmaktan çok silmek, tamamlamaktan çok çıkarmakla ilgilenir. Bu yüzden de ondan yerleşik bir ahlak anlayışı beklemek yanlış olur. Ondan beklenen var olan ahlak anlayışından çöküş unsurlarını temizlemek olmalıdır. Bunun için Nietzsche’nin istediği “*(...) yeni bir moraldir; ama yaptığı, insanı araştırmaktır. Ancak böyle bir araştırmanın sonunda belli bir moral, belli bir değerlendirme tarzı, geçerlikte olan moralde, kalıplaşmış, donmuş moralde bambaşka, yeni bir moral, ‘deneyen bir moral’, ‘kendisine bir hedef koyan moral’, açık bir moral ortaya koyabilir; değerler yeniden değerlendirilebilir*” (Kuçuradi, 1967: 22).

Nietzsche, ahlaklı olanla ahlaksız olan ayırımına girişmemiştir. Onun gözü yükseklerdedir. İyinin ve kötünün ötesine geçmeye çalışır. Çünkü bilim bile bugün iyidir dediği bir nesneye ya da olguya gelecekte kötüdür diyebilmektedir. İnsanüstü bir kalıcılığa ulaşmanın yolu, iyinin ve kötünün ötesinde ve bu anlamda Tanrısal olan bir sezgi ile gerçeği yoklamaya çalışır. “*Nietzsche’de moral, herhangi bir değerlendirme tarzı; belli bir çağın değer yargıları veya ‘iyidir-kötüdür’ dediği şeylerin tablosudur. Bu değer yargıları, şeylere ‘iyi’ veya ‘kötü’ denmesi, dolayısıyla yapılması veya yapılmaması gereken, insandan insana, değer tabloları da çağdan çağa değişir*” (Kuçuradi, 1967: 19). Dolayısıyla sonsuz değişimlerin karşısında belirlenimlerin de belli bir zaman dilimi içerisinde olabileceği varsayılabilir. Çünkü katılaşmış değerler zamanın deformasyonu neticesinde sıvılaşmakta ve şekil değiştirmektedir. Nietzsche’ci

değer kavrayışı açısından bakıldığında zamanın iyi ve kötü olan evrelerinin göreceli olduğu düşünülebilir. Bu iyi ve kötü kavramı daha derinlikli olarak analiz edilmeye muhtaçtır; çünkü klasik değer anlayışı Nietzsche’ci değer anlayışı çerçevesinde cılız kalmaktadır.

1.2.1. Nietzsche’ci Ahlak ya da İyinin ve Kötünün Ötesi

1888 yılında yazdığı bir mektupta ilk kez bir ahlak karşıtı olduğundan söz etmiştir (Jaspers, 2008: 156). Bu tarih Nietzsche’deki nihilist temayüllerin başladığı onu ahlakın da ötesinde bir ahlak oluşturmaya iten bir yaşayışa yelken açtığı bir dönemin başlangıcı olduğu söylenebilir. Ahlakın ötesinde üstinsan vardır ve o ahlaka ihtiyaç duymaz. Çünkü doğallığa ulaşmıştır. Dürtülerdeki ilahilik onu yönlendirir. Olacak olaylar içine doğar. Sezgileri keskindir. Dili esin kaynağı olmuştur. Ahlak kurallarına göre hayatı yargılıyorsak, hayatı kurtarmak için ahlak kurallarını yargılamalıyız der Nietzsche (Jaspers, 2008: 236). *“İyi olanlar kendi başlarına iyiydi. Soylu, güçlü, yüksek konumlu ve yüksek ruhluydular. Kendilerini öyle görüyorlardı... İlk değerler yaratma hakkını kendilerinde gördüler. Değerler yaratmaya başladılar. Yararlılık pek uzak görünüyordu. Bu sorun karşısında yalnızca iyiliğin devamı için yalanını uydurdular. İyiliğin kötülükten ayrılması böyle olmuştur”* (Nietzsche, 2015a: 41). Eski felsefecilerin iyi olanı anlatma arayışları hep bir soyluluğa özendirmedi, yeni kavramlar ortaya atma hakkını kendilerinde bulmaları, toplumu hafife aldıklarının en belirgin göstergesidir.

Yaşam birçok yönden ahlak dışıdır. Duygularımız, cinsel dürtülerimiz, otomatik reflekslerimiz hep istemsizce davranır ve kural dinlemez. Nietzsche’ye göre iyinin ve kötünün ötesinde yazgı vardır. İnsanlık yazgısını elinde tutmak kendisini yönlendirmek zorundadır (Jaspers, 2008: 70). Toplumun geleceği şansa bırakılamaz. Psikolog eksikliğinden yakınır Nietzsche. Yazgıyı elinde tutmak o dönem için yeni bir düşüncedir. Laplace’ın (1749, Fransa) gelecek öngörülebilir matematiksel savından ortaya çıkmış bir Nietzsche fenomenidir belki de.

Pannwitz 1951’de Nietzsche’nin ‘*üstün insan*’ bağlamını insani krizin üstesinden gelebilmenin arayışını şu şekilde tasvir etmektedir: *“bir aşağı ve bir yukarı biçime yönelen merkezin kaybında insani normların yırtılması”* (Schuster, 2005: 203). Yani üstinsan, uçlar arasında gidip gelerek ortayı bulmaktadır. İki ucu da görmüştür,

deneyimlidir. O böylelikle bütün karşıtlıkları aşarak iyinin ve kötünün ötesine ulaşmıştır.

Nietzsche, inançların özünde bir nefret bulunduğuna dikkat çekiyor. Nefretin de sevgi gibi bir değer olduğu, yadsınmaması gerektiği, nefret ve sevginin birbirini tamamlayan ve çok farklı olmayan şeyler olduğunu anlatır. “*Cennettekiler daha çok haz almak için Cehennemdekileri görecekmış. Dante, Cehennemin kapısında ‘ben de ebedi bir sevgiyle yaratıldım’, yazısının yazdığını söyler. Bence Cennetin kapısına da ‘ben de ebedi bir nefretle yaratıldım’, yazılmalı*” (Nietzsche, 2015a: 63) şeklinde ifade eder.

Nietzsche için “*Bu dünya güç istencidir-ve başka hiçbir şey değildir!*” (2010: 651). Bu bağlamdan hareketle o, yaşamı evetleyen her şeyin iyi olduğunu ve yaşamı gerileten bütün şeylerin bir çürümüşlük (*decadence*) hali olduğunu belirtir. Yaşam sonsuz döngüleriyle, sürekli akışı ve trajedisiyle, sürekli değişim ve dönüşüm halindedir. Ve yaşamın şimdiye kadar bütün kavrayışlarla beraber yeniden yorumlanması gerektiğini düşünür Nietzsche. Eline çekiciyle bütün putları yaratıcı bir Dionysosçu anlayışla yaratmak için yok eder. Bu yaratımda Nietzsche nihilisttir. Fakat en büyük tehlikenin de nihilizm olduğunu söyler. Bunu söylerken bütün Batı metafiziğini eleştiriye tabi tutar. İçi boşalmış bütün değerlerin yeniden yorumlanmasını ve *decadence* halinin bu parçalanmasıyla ortaya yaratıcı kıvılcımların çıkacağını düşünmüştür. Bu bağlamda Nietzsche’nin ele almadığı konu yok gibidir. Bu yüzden Nietzsche’nin bütün deneyimleri o çağın bütüncül olan bir özeti sayılabilir (Megill, 1998: 63). Özellikle Nietzsche ahlak kavramını Batının 2500 yıllık tarihinden ele alarak Platoncu geleneğin bütün kavramlarını eleştiriye tabi tutar. Yeryüzünde var olmuş bütün değerlerin ve inanışların temelde ikiye ayrıldığını belirtir. Bütün ahlaki yönelimleri Efendi Ahlakı ve Köle Ahlakı diye iki ayrı kategoriye indirger (Bkz, Ahlakın Soy Kütüğü).

Nietzsche daha on üç yaşında bir çocukken “*iyi ve kötünün kaynağı üzerinde düşündüm ve Tanrıya Kötülüğün Babası unvanını layık gördüm*” (Nietzsche, 2015a: 29) der. Çünkü öyle bir Tanrı’dır ki bize anlatılan, istese bir anda tüm kötülükleri ortadan kaldırabilirdi. Bunun yerine tutar insana acı çektirir ve bunun adını da imtihan koyar. Bu bağlamda Nietzsche, hayatta iyiden ve kötüden öte gücün olmadığını düşünmüştür. Ona göre, iyinin ve kötünün ötesinde ne mi var? Çelişki ve şaşkınlık, oluş-varoluş,

gerçeklik-görünüş... Nietzsche çelişkili bir filozoftur. Böylece kendini sınırlamayı bilmiştir. Bu böyledir ama öte yandan da böyle değildir, diyerek özeleştirisini gerçekleştirmiştir. Nietzsche zikzaklı bir yolda ilerler, çünkü gerçeğe –ki varsa- eğri yollardan ilerleyeceğini bilir, Tanrı da öyle yapmamış mıdır “*o hep eğri yollardan yürür*” (Jaspers, 2008: 524). İyi ve kötü Nietzsche açısından birer yorumdur. Onun oluş anlayışı bu kavramları farklı perspektifte ele almasına neden olur. Bu açıdan o, “ (...) *çünkü her şey sonsuzluk pınarında adlandırılır, iyi ile kötünün ötesinde; iyi ile kötünün kendileri, ara gölgelerdir ve yaş üzüntüler ve geçen bulutlardır ancak*” (Nietzsche, 2014a: 172) demektedir. Dolayısıyla durumlar insanın iyi ve kötüyü icat etmesine vesile olmuştur denilebilir. Ona göre “*İyiliğin bir değer olarak abartılması bir çöküş yaratmıştır*” (Nietzsche, 2015b: 114). İyilik adeta erişilemez olmuştur. Çünkü iyi olarak anlatılan aslında elit tabakanın, varlıklı sosyetenin yaşam tarzından başka bir şey değildir. Yüzyıllarca iyilik ve iyi Tanrı hep yüceltildi. Toplum, Hristiyanlığı, iyilikseverliği pek tatlı buldu. İyilik anlayışlarıyla içgüdüsel olan, doğanın yaratımı ve yok edişi yadsındı diye düşünür. Tanrının da iyinin ve kötünün ötesi bir şey olduğu unutuldu. Bir ‘*tatlı su iyimserliğinin*’ çöküşü getirmesini tahmin etmek zor olmamalıydı. Nietzsche bir başka yerde de “*Ey kardeşlerim, yıldızlar ve gelecek konusunda, bilgi değil, ancak kuruntular ileri sürülmüştür şimdiye dek; işte bunun içindir ki, iyi ile kötü konusunda, bilgi değil ancak kuruntular ileri sürülmüştür*” (Nietzsche, 2014a: 208) diyerek çağını toptan mahkûm etmektedir. İyi ve kötü gibi kavramların zamanın şartlarına kurban edildiğini söyler. Dolayısıyla bu değerlerin gerçekliğini ortaya koymak adına Nietzsche, çekiç metaforuyla gerçekliği ortaya çıkarmaya çalışır ve bunu da “ (...) *iyi ile kötude yaratıcı olmak isteyen,- gerçek, önce yıkıcı olmak, değerleri parçalamak zorundadır*” (Nietzsche, 2014a: 125) .

Nietzsche’ye göre Tanrı bilinemezdir. Dolayısıyla Hristiyan ahlakı inanç üstünde durur. İnanç azalınca ahlak da çöker. Oysa felsefi ahlak inanç üzerinde değil, kanunlar üzerinde durur ve daha nesneldir (Jaspers, 2008: 226). Nietzsche bilinemezcilik yönüyle Tanrı inancının olmadığı durumları öngörmeye çalışmış, nihayetinde adaleti kutsamak ve felsefeyi bir yol gösterici olarak görmekte karar kılmıştır. Ona göre Tanrı inancını bırakan herkes ahlaka sarılmaktadır. Nietzsche ise, ahlaka saldırır ama bunu bizi özgürleştirmek için yapmaz. Ahlakın ötesinde bir bilinç geliştirme çabasıdadır (Jaspers, 2008: 221). Nietzsche için saldırmak yaratmanın ilk koşuludur. Yani

yıkmaq... Eski bir yapı var ve siz yeni bir temel atacaksınız, bu yüzden eski yerleşkeyi “*yıkmaq ilk işiniz olacaktır*” der.

Nietzsche ahlaktan çok ahlaklı geçinenlere, ahlakı bir baskı ve kısıtlama unsuru olarak kullanmaya çalışanlara savaş açmıştır. Nietzsche der ki “*başkalarının ahlaklarını eleştirdiğimizde kendimizi iyi ahlaklı ve mutlak ahlak sahibi hissederiz*” (Jaspers, 2008: 231). Bu nedenden dolayı Nietzsche ahlaka saldırır. Çünkü en üstün ahlak bir alttaki normal ahlaka saldırabilirdi. Bu yönüyle Charles Darwin’in görüşlerinden etkilenen filozof, gücün egemenliğini anlatmaya çalışmaktadır. Ahlak kavramı da tıpkı doğru gibi güce göre değişmektedir. Güçlü bir düşünür olarak bu hakkı kendinde bulmuştur.

Tarihe bakıldığında farklı ahlak pratiklerinin zaman içerisinde birbiriyle çatışmaya girdiğini gözlemlenmektedir. Nietzsche’ye göre ahlak dışı dürtülerimiz bizi ahlaklı olmaya zorlar, yani ahlakın kaynağı ahlaksızlığımızdır (Jaspers, 2008: 232). “*Biz Ahlaka aykırıları bugün zafere ulaşmak için gerçeğe de yalana da ihtiyaç duymuyoruz*” der (Jaspers, 2008: 255). Hristiyanlığın artık bittiğini, Tanrı hakkında nesnel hiçbir bilginin olmadığı, inanç sistemlerinin hep kötü sonuçlar doğurduğu gün gibi ortadadır demek isteyen Nietzsche, Sami kökenli Tanrı inancındansa, Tanrılaşmış İnsan görüşünün ve Sonsuz Döngü’nün buluşmaları olan mistik Hint kültürüne yönelmiş durumdadır.

Yukarıda söylenenlerin ışığında, Nietzsche’nin iyinin ve kötünün üzerinde bir anlayış arayışına ihtiyaç duymasının altında, Hristiyan ahlakının kırılmaz yapısı ve onun değişmez değerlerini konu etmek mümkündür, çünkü Nietzsche’ye göre, “*İyiler, kendi erdemini bulanı çarmıha germek zorundadırlar!*” (Nietzsche, 2014a: 218). Düşünür, burada İsa’nın yaşantısına telmihte bulunmaktadır. Ona göre iyinin ve kötünün ötesinde var olan oluşun hedefsiz olması, Tanrı diye bir varlığın yadsınmasını gerektiriyordu (Dedeoğlu, 2012: 152). Nietzsche’deki bu ahlak duygusu aslında değerlerin yozlaşması olarak gördüğü ahlaka isyandır. Bu koşutlukta o, “*seni artık herhangi bir Tanrıya inanmaktan alıkoyan, dini bütünlüğün değil mi? Ve aşırı dürüstlüğü daha seni iyi ile kötünün ötesine de yöneltecektir!*” (Nietzsche, 2014a: 265) diye düşünür.

Nietzsche için düşünürün görevi “*ahlaki değerleri yeniden sıralamak bir rütbe tayini yapmaktır*” (Bull, 2013: 71). Bu açıdan yeni değerler ortaya koymaktansa var

olan değerleri güce göre sınıflandırmak düşünürün başlıca görevleri arasındadır. Örneğin Nietzsche, güç istencini üreme istencinden ve inanma istencinden daha yüksek bir konuma koymuştur. Daha sonra “*Bir kafa ne denli doğruya dayanabilir, ne denli doğruyu göze alabilir? Benim için git gide asıl değer ölçüsü bu oldu*” (Nietzsche, 2015b: 3) derken bir düşünür olarak başlıca uğraşlarından birinin dayanıklılık olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

Doğruluğun ötesindeki üstdoğruluk cesaret ister. Dine, topluma hatta felsefeye bir başkaldırıdır çünkü... Sürü, bütün töresel güçleriyle dürüst olanı, erdemli olanı cezalandırır. “*Bütün acılar erdemlerimizin kaynağıdır*”, diye düşünür Nietzsche. O yüzden bu acıya dayanabilmek için, bir Dionysosça bakış gereklidir. Sıradan insanların yüreklikleri bunu kaldıramaz belki de. Çünkü ona göre insan “*(...) hayvanla Üstinsan arasına gerilmiş bir iptir, uçurum üstünde bir ip'tir*” (Nietzsche, 2014a: 28).

Gerçeğin bizi asla mutlu etmeyeceğini, ancak aldanmaktan kurtaracağını sağlam bir söylemle bize ulaştıran düşünür, yüzeysel insanın mutlu görünmelerinin altındaki dürüstlük karşıtlığına dikkat çekiyor. Bu bağlamda “*inanç mutlu yapar öyleyse yalan söylüyor. Mutluluk istenci egemen olduğunda doğruluk hep kaybolur. Mutlu kişi doğrunun düşmanıdır*” (Jaspers, 2008: 306) söyleminde bulunmuştur. Nietzsche hiçbir doğrunun insanı mutlu edemeyeceğine inanmıştır. Bu nedenle mutlu inançlar ancak bir yalan olabilirdi. Ancak sevgi kavramı mutluluk bağlamında düşünüldüğünde Nietzsche sevgiyi “*kendinizden öte seveceksiniz bir gün! Onun için önce sevmeyi öğrenin. Sevginizin acı kadehini işte bu yüzden içmek zorunda kaldınız*” (Nietzsche, 2014a: 80) şeklinde algılar. Sevgi, Nietzsche'ye göre, “*(...) üstinsanın üretimi için feda edilmeli, ancak bu önemli insan tipini üretebilecek olanlar evlenmelidir*” (Hall, 2008: 35) tarzında algılanmalıdır.

Nietzsche daha üstün bir ahlak için bilinen ahlak kurallarına saldırır. Üstün ahlaklı olmanın ilkelerini şöyle belirtir:

1. Soylu kişi, olduğundan farklı görünmek zorunda olmayan gerçek işidir. Kendilerini sorgulamazlar şüpheden uzaktırlar. Haklı çıkmaya çalışmazlar.

2. Kahramanca bir duruş, mutlak son olan ölüme bir hazırlıktır bu. Kahraman kişi fedakârdır. Büyük işler başarmaktır. Savaşmaz ama kazanır. Tehlikeyi sever (Jaspers, 2008: 542-543).

3. Dionysosçu töz (ruh): Kendini değiştirebilen kişilerdir. Tepkisizdir, derindir, açık görüşlü ve sevgi doludur, doğruya teslim olur (Jaspers, 2008: 547). Cinsel dürtü, sarhoşluk ve acımasızlık Dionysos'un ahlakıdır. Dini duygular yemek sevgisi alay, zafer duygusu... (Jaspers, 2008: 552).

4. İç gözlem sahibidir. Yaşam kulağımıza sesler fısıldar. Biz bu sesleri duymak istemeyiz, yalnızlıktan korkarız (Jaspers, 2008: 549).

Nietzsche ahlakı yaşamı sınırladığı ve *decadence* bünyelere yol açtığı için eleştirir (Baykan, 2008: 17). Ahlaklı yaşam; duyguları bastırmak, kişilik bölünmesi, çift karakterlik belki de ikiyüzlülük sıralamasını takip eden bir seyir gösterdiği için Nietzsche tarafından eleştirilmiştir. Doğallıktan bir kopuştur çünkü...

Nietzsche ahlakı iki temele dayandırır:

1. İçgüdülerimizi toplum adına frenlemek.

2. İçgüdüleri değişik bastırma yollarından yeni kültürlerin ortaya çıkması...

Nietzsche'ye göre insanlar hala ilkeldir. Yalnızca vahşi duygularını bastırmışlardır (Baykan, 2008: 26). Ahlak zayıfları ümitsizlikten korur. Ezilenlerin çöküşü iyi ahlaklılıktan gelen bir moralle engellenir (Baykan, 2008: 28).

İyinin ve kötünün ötesi belirsizliklerle ve anlık dışavurumlarla, alacakaranlık benzeri bir görünüm arz etmektedir. Nietzsche'nin düşünceleri hep sancılı olarak gerçekleşmiştir. Güç istencini bile başının en çok ağrıdığı bir dönemde ortaya atmıştır. Sancılarının kimi bir ömür boyu sürmüş, kimileri de anlık olarak ortaya çıkıp kaybolmuştur. Tıpkı onun gerçeği algılayış tarzında olduğu gibi (Jaspers, 2008: 26) Bengi dönüşteki yinelemeler, oluş sırasındaki görünüp kaybolmalar, Dionysos'un kâh şarap, kâh acı sunması (ki şarap acımsıdır)... Nietzsche'ye göre güçlü birey doğruları söylemede yürekli olan kişidir (Jaspers, 2008: 39). Ona göre doğruları gizlemek tüm başarıları engeller, toplumu geri bırakır. Ondaki Yunan hayranlığının altında bilgiyi açık yüreklilikle, tabiri caizse utanmadan paylaşan sofist geleneğin etkisi büyüktür.

Nietzsche, sistemleri reddettiği gibi bir sistem olan doğal ahlak anlayışını da reddeder, bu demek değildir ki filozof hayatı övmez ve hayatı olumlamaz. Ona göre doğadan kaynaklanacak bir ahlak anlayışı savunulamaz. Çünkü ahlak teorileri geliştiren toplumların ürettikleri pek anlamlı değildir. “*Ahlaki olgu diye bir şey yoktur sadece şeylerin ahlaki yorumları vardır*” diyerek doğada bir ahlak olduğunu söylemek mümkün değildir, demek istemiştir. Doğal bir ahlaktan söz edebilmek bu yüzden doğaya karşı ihanettir (Megill, 1998: 63) tespitinde bulunmaktadır. Eskiden bencil olmayan ögeler iyi, bencil ögeler kötü olarak sınıflandırıldı. Oysa bencil olmayan her şey iyi değildir. Bu anlayış bir hastalık, bir saplantıdır. “*İyi yararlı olandır ve kendiliğinden değerlidir*” (Nietzsche, 2015a: 42). Nietzsche bencilliği över, bencillik güçlü olmaktır ve bencillik içten gelendir. Kendini koruma içgüdüğü bir tür güç istemidir. Egonun da başarı için önemli olduğu düşünülebilir. “*Kendinizi suçlamayın bunu yaparsanız sizi kısıtlayan ahlak kurallarına geri dönmüş olursunuz*” der Nietzsche (Jaspers, 2008: 238). Kendini frenlemek, kısıtlamak, kendini suçlu bulmak, hakir görmek Nietzsche için, yaşantıdan ve yaşamdan yana olan bu kişi için, hep ayak bağıdır ve kesilip atılmaları gerekir.

1.2.2. Decadence Uşuluğa Karşı Dionysos’çu Birey ve Aydınlanma

Aklı her şeyin merkezine koyan bilim, Nietzsche’yi düşündüren konulardan biridir. Asıl değerli olanın doğadan gelen güdüler olduğu, onda ustan önce beynin ve beden sağlığının daha öncelikli olması gerektiği anlayışını doğurmuştur. Yani insan beyninin iki yanı olduğunu varsayıyordu, bunlar; bilinç tarafı ve duyuş tarafıdır. Hayvani yanımızı görmezden gelemeyeceğimizi, insanın da konuşan bir hayvandan (animal symbolicum) başka bir şey olmadığını ifade eder. Güdülerin daha öncelikli olması, bireyin yalnız usçu değil sezgici de olmasını gerektirir. Sezgilerin güçlü olması da gönül kavramının yüceltilmesiyle ilintilidir. Böylelikle Nietzsche’ye göre evrensel olan iki ilkenin birbirinin tamamlayıcı özellikle olduğu göz önüne alınırsa onun felsefesinde oluşun evetlenmesiyle bu birlik sağlanabilir.

Bu bağlamda Nietzsche, bilincin sonradan gelişen bir öge olduğunu savlarken asıl olanın sezgisel, duyuşsal, güdüsel yanın keşfedilmesi gereğini salık vermektedir. Böylelikle trajikleşen insanın, oluşun ve yazgının evreninde, insanın üstinsana dönüşeceğini varsaymaktadır. Bu varsayımlar Nietzsche’de yadsınan, unutilan Tanrı

Dionysos'un ön plana çıkarılması gereğine zemin hazırlamıştır. Dionysos ögesi “ (...) coşku, taşkınlık, sınırsızlık içinde bir sürü çirkinliği de içerir. Ama bunlar gerçektir. Nietzsche Apollon ögesini bir rüyaya, Dionysos ögesini ise sarhoşluğa benzetir. Rüya hayal ürünüdür. Sarhoşluk ise çarpıtılmış bile olsa gerçeğin teması ve gerçekle yaşamaktır. Rüya gerçeğe çarpamaz sarhoş ise çarpar” (Şengör, 2001: 242) ayrıca “Dionysos özdeşleşme, Apollon nesneleştirir. Dionysos, bizi başka insanlara, diğer yerlere, diğer zamanlara ulaştıran empatik ve sempatik bir duygudur” (Paglia, 2014: 110) olarak betimlenir. Dionysos anlayışı çarmıha gerilen İsa'ya karşıdır. Nietzsche kendini Tanrı Dionysos'un son müridi olarak görür, çünkü deneycidir ve çift anlam gözetir. Ne var ki İsa Peygamber'in de Dionysosçu bir yanı vardır. Ekmeğin bedeni beslediği ve şarabın da tözü beslediği, son akşam yemeğinin yalnızca şarap ve ekmekten ibaret oluşu, Hristiyanlığın yozlaşmış bir Dionysosçu temel üzerinde durduğunun göstergesidir. “Dionysosçu insanın herhangi bir telkini anlamaması olanaksızdır. Hiçbir duygulanım işaretini atlamaz, anlayan ve çözen içgüdüye en yüksek derecede sahiptir. Dionysosçu birey, her teze her duyguya bürünür, sürekli değişir” (Nietzsche, 2015d: 65). Nietzsche'ye göre “ (...) insanın kendi doğasıyla uyumluluğu kadar, kendi doğasını kuşatan doğayla da uyumlu olması demektir. Bunu gerçekleştirebilmek içinde, insanın evrenin gerçekliği olan Dionysos'a uyum sağlaması, hatta onunla identifikation gereklidir” (Dedeoğlu, 2012: 98). Bu bilgiler ışığında Nietzsche'ye göre evrendeki Dionysos ilkesi görünümünün, maskelerin ötesinde hayat verici içsel enerjiyi temsil etmekte ve evrenin alttan alta yaşamasını sağlayan ve sağaltan ilkedir. Bu ilkenin zamanın döngülerinde yok sayılması, usun egemen kılınması, var olanı *decadence* sürüklemektedir. Bunun neticesi ise anlamsızlık ve nihilizmdir. Nietzsche bu anlamsızlığın felaket getireceğini sezip uyarmaktadır.

Nietzsche'nin düşünce düzenine tetikleyen temel içgüdü tutkuyla bağlanmaktadır. (Jaspers, 2008: 195). Yani usavarımdan çok gönülden gelen esinlerle yolunu bulmaktadır. “Ölçü bize yabancıdır. Bizim coşkularımız sonsuzluğun ölçülmeyen coşkusudur” der Nietzsche. Onun felsefesinde orta yoktur. Gücünü aşırılıklardan alır (Jaspers, 2008: 674-675).

Antik Yunanda bugünkü bağbozumuna benzer bahar şenlikleri yapıldı. Bu şenliklerde Dionysos'un Şarap Tanrısı olduğu vurgulanır ve onun adına eğlenceler düzenlenirdi. Hatta bu eğlencelerin bazılarında Dionysosçu barbarlık ve içgüdel olanı

yüceltme adına çiğ et bile yenirdi. İnsanlar esrime yoluyla doğayla bütünleşmeye çalışırdı. Bu zevk ve coşku Nietzsche için her türlü görüş, düşünce ve değer takdirinden önce geliyordu (Jaspers, 2008: 75). Nietzsche müzik tehlikelidir der. Çünkü Hristiyan durumlarını uyandırma hazzı vererek kafanın kirlenmesine yüreğin romantikleşmesine zemin hazırlar ve böylelikle kişiyi ulvi düşüncelerden uzaklaştırır (Jaspers, 2008: 52). Nietzsche'ye göre *“bireyin yok edilmesinden yakalanan tat sadece müzik yoluyla mümkündür”* (Bull, 2013: 39). Yokoluşun da bir tadı olduğunu sanatın bizi yok edişin yüce bir anlam kazandırdığını daha doğrusu doğadaki yıkımın bir melodi tınısı ilham ettiğini Nietzsche'den öğreniyoruz. Nietzsche için müzik felsefi doğrulardan daha üstün bir durumdur. Ona göre doğa şarkı söyler, bütün büyük düşünürler aslında soğuk sözler maskesinin altında birer şarkıcıdır (Jaspers, 2008: 654). Bunu da Nietzsche *‘kendimize gülmeliyiz ve kendimize ağlamalıyız’* olarak niteler. İnsanın değeri Tanrıyı hicvedebilmesinde gizli (Jaspers, 2008: 647), diyen Nietzsche'ye göre, önem vermek ve ciddiliğin karşısında bir değer olan yergi ve alaylama, daha doğal ve daha duygusal bir egrilmedir.

Nietzsche der ki: *“Nerede bir felsefeci varsa orada cinselliğe karşı bir tavır vardır”* (Nietzsche, 2015a: 125). İlginçtir ki Nietzsche Athena kültü olan güzelliği değil Dionysos kültü olan coşkuyu seçmiştir. Dionysos'un yaratıcı yönden dişil olduğunu hatırlanırsa, insanı hayvandan ayıran akı mı yoksa duyguları mıydı sorusu manidardır. Bilindiği gibi Nietzsche, usavurmaların temelinde duyguyu ve güdüyü başat olarak varsayıyordu. O içkin bilginin ancak duyuşsal alanda elde edileceğini inanıyordu. Buna da eserlerinde *“yürek dâhisi”* tamlamasıyla işaret ediyordu. O, yasa koyucuların ve peygamberlerin üstünde bir dâhilikten söz eder (Jaspers, 2008: 41). Akı ve kalbi sentezlediğim dediği Böyle Buyurdu Zerdüşt isimli eserinin ne denli bir etki uyandıracağını farkında olduğunu düşündüren sözlerdir bunlar. *“Çekiçle dokunulacak olanlar bu kez çağın putları değil, ezeli putlardır”* (Nietzsche, 2015d: 2) diyen filozofumuz, önce Sokrat'ı karşısına alır. *“Akıl = Erdem = Mutluluk Sokrates formülü şu anlama gelir. İçgüdülere, bilinmeyene verilen her taviz, bizi aşağı çeker”* (Nietzsche, 2015d: 17). Ona göre Apollon'un yükselişi ve Dionysos'un çöküşü Sokrat ile başlamıştır. *“Sokrates'te decadence'a işaret eden yalnızca içgüdülerindeki kargaşa ve anarşi değil, mantıksal olanın üst üste döllelenmesi ve onun ayırt edici özelliği olan raşitlik, cin fikirliliğidir”* (Nietzsche, 2015d: 13). Ortaya çıkan sistematik düşünce

biçimleri tamamen gönül kavramını görmezden gelmiştir. “*Tüm sistematikçilerden kuşku duyuyorum*” (Nietzsche, 2015d: 7) demektedir. Bu bağlamda Dedeoğlu Nietzsche’nin bu değerlendirme tarzını oluş halinde evrenin yaşanılan zamanın ruhuna atfen “*olan evren ve realitenin ruhuna uygun olduğu için, bu uygunluktan hareketle oluşturulan değerler görünüşte subjektif olsa da gerçekte yaşamın gelişimini temsil ettiği için objektif niteliktedir. Çünkü üstün insan, kosmosdaki dionysos ruhuyla bütünleşmiş ve böylelikle çağını tüm değerleriyle aşabilmiş yaratıcı bir güçtür*” (2012: 134) olarak ifade etmektedir.

Nietzsche, yıkılış ve yaratma arasında gider gelir. Ama o düalist değildir. Çünkü bunlar birleştirici ilke olan Dionysos’da erirler (Baykan, 2008: 95). Dionysos kişisi her imayı anlar. Duyguların belirtkelerini tanır. Yeni şeyler bulmakta ustadır, iletişim gücü yüksektir (Baykan, 2008: 137). Sürekli değişir ve her içe sinmeyi başarır. Yaşamı sonsuz haz ve coşkuyla onaylar, Dionysos’un yapıcı ve yıkıcı her yanına boyun eğer (Baykan, 2008: 137). Nietzsche, “*sonsuz kere kendini yaratıp sonsuz kere kendini yok eden benim Dionysos dünyam*” diyerek bunun kendisi için ne kadar önemli olduğunu belirtir. Dolayısıyla yaratım oranında *decadence* da doğaldır. Dionysos çöküşü, Apollon düzeni hazırlar (Baykan, 2008: 19). Yaşam kesinlikle çift anlamlı ve iki uçludur, öteleyen (vaat eden) direten, alaycı acıyı dolu, utangaç baştan çıkarıcı... Kısacası yaşam kendisinden kuşku duyulan büyüleyici bir kadındır (Jaspers, 2008: 511). Kadına duyulan ilgi, Antik Yunan’ın büyütüp geliştirdiği Tanrıça inancına ve oradan yaşamın sürekliliğini sağlayan varlığa yani dişil ögeye değer verme anlayışına götürmeliyken, Nietzsche kadını değil erkekteki dişil yanı daha çok ilgi alanında tutmuştur (Apollonca konuşan Dionysos’u salık vermesi gibi).

Nietzsche’ye göre, bir bakıma Apollon’un tilmizi olan Sokrates bilgiyi hep duygunun öncesine ele alıp, duyusal ve güdüsel alanının terbiye edilmesi gereken hayvani yön olduğunu belirtmektedir. Nietzsche’ye göre ise, “*Modern insan Sokratesçi bilgi sevgisinin sınırlarını sezmeye başlamıştır ve bilgi okyanusunun geniş boşluğunda bir sahil bulmayı özlemektedir*” Bu sahili (yahut Buda’nın deyişiyle “göller ülkesinde ada”) bize mitsel olan verecektir, Nietzsche sanatçının ve bilim adamının ihtiyaç duyduğu bu zemin, irrasyonel olan imgeler zemini olan mittir (Megill, 1998: 102-103). Platonla birlikte salt iyi olma amacını taşıyan bütün düşünsel devinimler iyi ve erdemli olmak uğruna doğal olanı yadsımağtaydı. Nietzsche’ye göre, “*insanın iyiyi arama*

eğilimini kanıtlamak üzere, insan tarafından, ahlaki bir eğilimden başka bir yolla açıklanamayan bir olay olup olmadığını kendine sormadı mı? Kant'ın cevabı: 'İşte devrim budur.' Her şeyde, ama her şeyde hatalı içgüdü, doğa karşıtlığı, felsefe olarak da Alman decadence'ı—işte Kant budur!'' (Nietzsche, 2014b: 18).

1.2.3. Decadence Karanlığa Karşı Üstinsan ve Eşsiz Ahlak

Yaşadığı çağa toptan bir karşı çıkış olarak nitelenebilecek Nietzsche felsefesinin temel taşlarından biri de *decadence* karanlığa karşı ortaya attığı üstinsan kavramıdır. Onun bu kavramı “Tanrının ölümü”nden sonra doğan boşluğu doldurmaya yöneliktir. Tarihsel bağlamda üstinsan sözcüğünü “ (...) ilk olarak teolog ve yazar Heinrich Miller, XVII. yüzyılda yazdığı ‘*Geistlichen Erquickstunde*’ adlı eserinde kullanmıştır” (Bayraktar, 2015: 568). Nietzsche’ye göre üstinsan, tüm boş hedeflerin yok edicisidir. Din, ahlak ve boş hayallerden arınmıştır. İşte böyle biri ancak hayvandan ayrı tutulur. Ama kural şudur: Yüce insan yok olur. Beethoven ve Goethe gibi yalnızlıkları bile suç sayılır. Nietzsche’ye göre insan eksik yaratılmıştır. Değişmek zorundadır. Ona göre her varlık kendisini aşip üst varlığı yaratmıştır.

Maymun insanın nazarında neyse insan da üstinsanın nazarında odur. Bu açıdan üstinsan Zerdüş’tte belirtildiği yeryüzünün anlamı ve ereğidir. Ona göre insan, üstinsanla hayvan arasındaki bir köprüdür (Akarsu, 1979: 48). Nietzsche’nin üstinsanı önce varoluşu kavrar, sonra özgür istenci ile belirir ve aşkın bir inançla üstinsana dönüşür (Jaspers, 2008: 200). Yalnız burada anlatılmak istenen özgür istençten çok özgür tindir. Oluşlara evet deyince istekler silinir. Çünkü olumsuz olaylara bile evet diyebilmişsinizdir. Nietzsche’nin üstün insanı “ (...) bizzat kendi çabalarıyla hayvan olmaktan kendini kurtararak ve kendi çabalarıyla kendini aşarak kendini gerçekleştiren insandır. Bu anlamda üstün insan, varlık âleminin ‘en mükemmel’ örneğidir” (Topakkaya, 2013: 215) ve dünyanın anlamıdır. Ayrıca Nietzsche’nin üstinsanı “ (...) postmodern insanın yeni bir tanımlaması olarak addedilebilir ve sportif farkındalık, millilik bilinci, askeri eğitim ve dinsel coşku gibi unsurlar Avrupalı ruhun krizini yaratıcı bir şekilde aşabilecek anlayış ile uyum göstermektedir” (Schuster, 2005: 197). Bu bağlamda üstinsanın yaratılması konusunda Almanya, işin maddi cephesine yönelerek, daha sağlıklı daha zeki insanlar yaratmaya girişecek ve üstinsanın içsel cephesi, moralitesi atlanmış olacaktır. Oysa üstinsan, hikmetli söylemleriyle, iyinin ve kötünün

üzerindeki doğallığı ile, oluşla bir olan masumiyetiyle, yazgısını onaylamasıyla gerçek bir insanüstü tutum sergiler.

Rumi’de rastladığımız “*ya olduğun gibi görün ya da görüldüğün gibi ol*” söylemi, içi dışı bir olma anlayışından öte üstinsan olma hayalinin tüm insanlık tarafından kurgulandığı ve herkeste bir ülküsel biçime ulaşma isteğinin bulunduğunu göstermesi açısından ilginçtir. “İki söylem var: ‘Olduğu gibi bir dünya’ ya da ‘olması gereken dünya’. Hristiyanlık ilkine ‘hayır’ ikincisine ‘evet’ der. Budizm ikisine de ‘hayır’ der ancak üstinsan olduğu gibi bir dünyaya ‘evet’ demeyi başarabilmiştir” (Bull, 2013: 91) böylelikle mevcut dünyayı evetleyen üstinsan ya da insanlar yeni yönetimi sonrasında kuracak ve dünyaya yeni değerler gösterecektir. Çünkü eski değerler merhamet üzerine kurulan değerlerdi bu değerler değerini yitirmiştir. Bunlar üstinsanın yaratıcı hamleleriyle yok edilecektir. Buna da karşı çıkan Filistenler’e zorla yeni değerler kabul ettirilecektir (Ülken, 2001: 286).

Nietzsche’ye göre, insanın kendi doğasını aşması gerekir. Çünkü çemberin bitim noktası yoktur, sonsuz bir aşma ve kendini alt etmedir hayat. Çünkü ona göre, “*Yalnızca üstün kişi kendi doğasını aşmış kişidir*” (Jaspers, 2008: 522). İnsanın amacı kendimizi aşarak yeni bir insan yaratmak olmalıdır. Üreme istencinin temelinde bu vardır. Bu bağlamda Tanrının ölümüyle ortaya çıkan boşluk, üstinsan tarafından aşılmalı ve üstinsan doğmalıdır artık! (Jaspers, 2008: 266). Tanrı kavramının yerini üstinsan almıştır. Üstelik gerçektir ve kanlı canlıdır. İnsan bir köprüdür, madde ile mana arasında. Üstinsan böylece Tanrısal olanla hayvansal olan arasında bir taşıyıcı olmuştur. Onun varlığı yeryüzünü aydınlatmaktadır. Varlığın anlamı odur. Nietzsche idealistleri (iyi ve adil olanları) bir yalanın (ideanın) peşinden gitmekle itham eder ve onları eksik bulur. Bu açıdan, kendisine bakıldığında üstinsan Nietzsche’ci idealinin doruk noktasıdır. Bu anlayışa göre, iyinin kötünün ötesindeki ahlaka sahip insan, Dionysosçu insandır. O kendi kendisi olmuştur ve artık çağa yeni değerler sunabilecek ve onları bir ideal etrafında toparlayacak güce sahiptir. Bunun için de yasalar koymalıdır ve yasa koyucu elbette üstinsanın kendisidir. Bu yüzden özgürlüğün rüzgârı sadece ondadır. Özgür tin, bu Dionysosçu çevrimleri ve oluşları evetleyen trajik insan, yaşamı yüceltmek adına insanlığı yönlendirecektir (Özlem, 2004: 109). Üstinsana göre, tüm geçmiş yaşantı alçakça bir yaşam tarzıdır. Kişi alçakgönüllü olmaya başladıkça yücelmiştir. Buna kendini yenmek de denilebilir. Bunu destekler nitelikte Nietzsche

“Bir gün artık görmeyeceksin yüksekliğini, alçaklığını ise pek yakından göreceksin; kendi yüceliğin bir hayalet gibi korkutacak seni. Bir gün haykıracaksın: ‘Her şey düzme!’ ” (Nietzsche, 2014a: 73) demektir.

Stanley Rosen, Nietzsche okurlarını bir konuda uyarır: üstün kişi sıradan kişilerin altında konumlanabilir bir özveriyi gerekli kılmaktadır (Bull, 2013: 55). Nietzsche bizi üstinsan olmaya hevesli kılar ancak üstinsanın ne çileler çekeceği, ne karıştırlıkların üstesinden geleceğini, toplum tarafından dışlanıp dışlanmayacağını anlatmaz. Belki de Nietzsche, üstinsan olma yolunda en önemli öge olarak kendini sevmeyi görüyordu: *“Gerçek, kendini sevmeyi öğrenmek, bugünlük yarınlik bir buyruk değildir. Tersine, bütün sanatların incesi, en kurnazı, en yükseği, en sabırlısıdır”* (Nietzsche, 2014a: 199). Nietzsche göre üstinsan, zamanın bütün çevrimlerinin merkezinde olan geçmiş ve geleceğin ötesinde anı olumlayan, teolojik değerlere bağlı kalmayan, özgür ruhlu, seçkin, yüce eylemler ve edinimler peşinde olan ve henüz gelmemiş olan insandır (Bayrakdar, 2015: 569).

Nietzsche’ye göre bunalımda ve kargaşada olan çağın insanları, bu olumsuzluğu olumlu bir eyleme dönüştürebilirdi. Dağınıklık ve bunalım bir karıştırılmış topraktır ve bu toprağa üstinsan tohumu ekilmelidir. Yani insanlığın bir gayesi olmalıdır. Üstinsanın amacı, insanlığı bunalımdan kurtarmaktır.

“İnsanın, kendine bir erek edinme zamanı gelmiştir. İnsanın, en yüksek umudunun tohumunu ekme zamanı gelmiştir. Toprağı bu iş için yeterince verimli daha. Ama bu toprak bir gün yoksullaşacak ve güçten kesilecek ve hiç ulu ağaç yetişmeyecek onda. Yazık! İnsanın, özlem okunu insandan öte salamayacağı ve yayının, vınlamayı unutacağı zaman geliyor! Sizce diyorum: hora tepen bir yıldız doğurabilmek için, kişinin içinde kargaşa olmalı daha. Size diyorum: daha var sizde bu kargaşa” (Nietzsche, 2014a: 30) .

Bu açıdan Nietzsche’ye göre üstinsan, geleneksel kurumları yıkacak kadar cesur, kendinden emin ve bu açıdan sertleşmiş güçlü ve katı aynı zamanda ideallerini yaratmak için yırtıcı ve toplumun kınamaları karşısında kötümserliğe düşmeyen seçkin bir kişidir. Dolayısıyla Nietzsche, üstinsanı daha çok üstün değerler yaratan bir sanatçı gibi betimler (Cevizci, 1999: 628).

Üstinsan tüm insanlığın öğretmeni (El-Muallim) ve yol göstericisidir. “*Hep öğrenci kalan, öğretmenine borcunu kötü ödüyor demektir*” (Nietzsche, 2015b: 4) Öğrenci de kendini aşmalıdır. İnsan hep aynı şeyi yaptığı sürece kendisini aşamaz. Yaratıcı olmak, bir anlamda konum değiştirmektir. Birey, kendisini geliştirmek için yine kendisini eleştirmelidir. Bu açıdan insanın bile henüz tam olarak var olmadığını söyleyen Nietzsche için insanlık, henüz bir öğrencidir, denilebilir. Bu öğrenciliği aşmak ancak üstinsanla mümkündür belki de. Nietzsche, Zerdüşt ile özdeşleşmiştir, onun çıktığı yükseklik nefes alınamayacak kadar ötedir. Üstinsan, kendi ölümüne engel olamayacaktır belki ama, gök kubbe altında bıraktığı ‘hoş sadâ’ ile ölümü yendiği söylenebilir. “*Zerdüşt’ü yazdığım yıllar ve sonrası bunalım yılları oldu benim için. Pahalya mal olur ölümsüzlük, birçok kez ölmeniz gerekir. Büyük işlerin öç almasıdır bu*” (Nietzsche, 2015b: 85).

Çoklukların (kesret) parçalayıcılığından kurtulan insan, içsel bir arkeolojik kazıyla kendi cevherini bulma, yahut yaratma derdine düşer. Böylesi içkin değerler yaratmayı istemek, bireyin kendini aşma çabasıdır. Nietzsche’ye göre birey yaşadığı anlamsızlığı değer yaratarak aşmalıdır. Ona göre “*(...) üstün insanın yaratılabilmesi için geçerlikteki değerlerin yeniden değerlendirilmesi bir zarurettir. Bu bakımdan yeni değerler yaratacak bireyin öncelikle kendinde kendisini aşması gerekmekte, ikinci olarak da hayatın trajik realitesini kavramış olması gerekmektedir. Dolayısıyla realiteyi olduğu gibi gören ve kavrayan insan da, trajik veya üstün insan olacaktır*” (Dedeoğlu, 2012: 140).

Süreklilik vurgusu yapan Nietzsche, ideal kavramını anlamsal olarak değiştirmek istemektedir. Ulaşılamayan değer değil, ulaşıp geçilebilen ideallerden söz etmektedir. İnsanın aşamayacağı şey yoktur gibi bir üslup kullanmaktadır. “*İdealine erişen, idealinin ötesine de geçmiştir*” (Nietzsche, 2015c: 80). Bu bağlamda başkalarının kusurlarını merak etmektense, algılanamayan bir gerçekliğin peşine düşmektense, ideaların ardına koyulmaktansa, kendi erdemlerini bulup ortaya çıkarmak, kısacası kendini tanımak, kendini bilmek en güzel şey olmalıdır. “*İnsanın kendi erdemlerini aramasından daha güzel bir şey var mıdır?*” (Nietzsche, 2015c: 141). Bunu destekler nitelikte Dedeoğlu, “*üstün insan bu bakış tarzını kendi hayat ve kişiliğinde oluşturmuş bir insan olduğundan kendisi bir anlam, bir değer, bir amaçtır*” (2012: 150) demektedir. Nietzsche, üstinsanın karşıtı olan sürü insanı ya da altinsan hakkında şöyle

söyler: “*Devekuşu, en yelli attan dahi yelli koşar, ama başını da ağır toprağa adamakıllı sokar: uçamayan insan da böyledir işte*” (Nietzsche, 2014a: 199).

Başta Coming Soon, Marvel, Warner Bros şirketleri olmak üzere, tüm film yapım işletmeleri, süper kahramanlar yaratmaya hevesli görünmektedir. Temel Reis, ıspanak yiyerek güçlenirken, Süpermen Kripton gezegeninden gücünü alıyordu. Thor’un en büyük gücü elindeki krom çekiç iken, Örümcek adam sezgilerini bir hayvana borçluydu. Üstinsan’ın da elindeki silah, oluşu evetlemektir. Başta çaresizlik gibi görünse de çelikten bir irade ile mümkün olabilecek bir olgudur, denilebilir. Hristiyan evliliklerde iyi günde ve kötü günde, hastalıkta ve sağlıkta önermelerinin bulunduğu gibi beden ve ruhu evlendirmeye çalışan filozofumuz da bütün olasılıkları evetlemekte karar kılmıştır. Beyaz Perde’deki süper kahramanların ortak özellikleri arasında mutsuz olmama, güç duruma düşmeme, bütün zayıflıklardan arınmışlık, çevresindekilere yardımcı olma gibi bir bilinç ve beden düzeyi görülmektedir. Üstinsan olma hayali çocuklara kalmış gibi görünmektedir. Fakat medyanın kurguladığı üstinsan Nietzsche’nin oluşu evetleyen trajik olandan farklıdır. Oysa üst bir ideal olan üstinsan çevresindeki *decadence* değerleri aşarak özgürleşip üstinsan merhalesine ulaştırmaktaydı. Nietzsche, Bengi Dönüş’ü kavrayabilmek için üstinsan olmak ister. Sonsuz bir yaşam, doğaüstü bir özelliktir ve günümüz süper kahramanları da ölümsüzdür. Çağın egemen anlayışını yıkan üstinsanı elbette bir kültür eleştirisi olarak görülebilir; çünkü Nietzsche’ye göre üstinsan aynı zamanda güç istenciyle değerler yaratan insandır, bu açıdan günümüz medyası bir Nietzsche’ye nazireye yapar gibi yeni sözde değerler sunmaktadır. Bu anlamda yukarıda bahsettiğimiz popüler kültür ikonları üstinsan gibi önemli kavramını için boş bir hale getirip bireyi *decadence* sürüklemektedir. Bu *decadence* durum, “ (...) *değerleri yaratan insanlığın zaman içinde oluşturduğu bir çöküş belirtisidir. İnsan, sürekli oluşun ve akışın alanında yaşama tutunabilmek için çeşitli yapılar ve kurumlar oluşturur. Bunlar ilkin insanın yarattığı değerlerdir*” (Akdeniz, 2013: 113) demek mümkündür. Oysa Nietzsche’nin bütün çabası *decadence*’ın yok edilmesine yöneliktir. Çünkü nihilist olan bu değerler hayatı değersizleştirmekte bireyin anlamsızlık döngüsünde daha da yalnızlaştırır.

1.2.4. *Decadence* Kuşatmaya Karşı Trajik Yaşam/Trajik Kültür

Çocukluğundan beri bilge kişinin var olma şartları üzerine kafa yoran (Baykan, 2008: 131) Nietzsche, her şeyden önce bir filolog kimliğine sahipti. Felsefeyi edebiyatla harmanlama işi, ne Hegel’de ne de Kant’ta görülmüş bir olguydu. Nietzsche, sanatlı söylemlerle felsefeyi yaygınlaştırmakla kalmadı, aforistik bir kült de inşa etti. Trajik bir yaşam, bütün büyük düşünürlerin mayasında vardı. Örneğin Sokrat ve Marks dışında neredeyse birçoğu evlenemedi. Çoğu yalnız yaşadı. Nietzsche’yi trajikleştiren sadece yalnızlık değildi. Genç yaşta gözlerinden rahatsız olması, migrenden çok çekmiş olması, sürekli hava değişimine ihtiyaç duyması vb... Apollon’a başkaldırışının Nemesis tarafından cezalandırılması gibi bir yaşantıydı onunkisi. Kısacası büyük adam olmak, büyük acılar çekmekten geçiyordu ve sanat, acı ile ironi ayakları üzerinde yükselmekteydi.

Nietzsche’ye göre insanlık tarihinde “ (...) o güne değin iki tip kültür oluşmuştur. Bunlardan ilki, Budizm gibi inanç dizgelerinde en açık biçimde görülebilecek olan ‘Artistik kültürlerdir’. Bu tip kültürlerin temel özelliği, dünyaya karşı çileci bir tutumu içselleştirmeleridir. İkinci tip kültür ise, Nietzsche’nin çağına da egemen olan Sokratik kültürdür... Üçüncü tip kültürün, yani trajik kültürün yolunu açmak ister” (Akdeniz, 2013: 113). Bu tespit filozofun kültür betimlemesi ve yarattığı değerler açısından önemlidir. Nietzsche kültürü prangalardan kurtarmak ister, bunun için de gücü azaltan kültürleri de eleştirir.

Yaşam Nietzsche için karşıtların sonsuz savaşından başka bir şey değildir. Bunun da temelinde güç istenci yatmaktadır. Birçok Yunan Tanrısının savaşçı özelliklerinin olması manidardır. Bu savaşmada güçler yeniden kendini yaratıp oluşu evetler. *Decadence* bu oluşumların ve dışavurumların kaçınılmaz sonucudur. Çünkü yaşam sürekli kendini alt ederken, ateşin külleri olan *decadence* bir nevi sıradan insanı eleyen bir mihenk taşıdır. Bir şey diğer şeye mahkûm olmaktadır. Şu durumda hayattaki *decadence* olguların Nietzsche’ci perspektiften bakılırsa bütün zamanları kuşatıcı bir misyonunun olduğu söylenebilir. Tersinir olguları uçlarından yakalayan Nietzsche, olgunlaşmayı acıya yani trajediye bağlamaktaydı. O, trajik yaşamın “öldürmeyen acı güçlendirir” anlayışıyla sahibine ölümsüz değerler kazandıracağını varsayıyordu. Elbette bu trajik durum birçok unsuru da beraberinde taşımaktadır. Nietzsche’de

yazgının kabulü olan *amor fati* trajik özün merkezi konumundadır. Hayatı sevmenin gücü istemenin kurallarından biri oluşu evetleyip acılarıyla kucaklamaktadır. Bu soylu bir düşüncedir. Euripides'ten başlayan Sokratik bozgunculuk Trajik Yunanlıların sahnelerinden uzaklaştırmıştır. Bunu da Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu adlı eserinde “*Dionysos, önce tragedya sahnesinden uzaklaştırıldı, bu da Euripides'in konuşturduğu şeytanca bir güçle başarıldı. Burada, Euripides bile gerçek anlamda bir maskedir: Onun ağzından konuşan Tanrı Dionysos olmadığı gibi Apollon da değildi, adına Sokrates denilen yeni doğurulmuş bir cindi*” (Nietzsche, 2014c: 78) şeklinde ifade etmektedir. Nietzsche'ye göre Yunan sanatının bu mükemmel formunun bozulmasıyla tarihsel bir *decadence* durum kendini göstermiştir. Seçkin bir filozof olan Nietzsche'nin tragedyaya bu kadar önem atfetmesinin temelinde tragedyanın, her şeyden önce soyluların yaşamını anlatması düşünülebilir. Sıradan insanlar bu oyunda edilmendir. Ayrıca şu noktanın da vurgulanması lazım: Dionysos “ (...) Nietzsche'nin trajedi yorumunda başat bir unsur olmasına rağmen (şekil bakımından kendisini daima şekilsizlikle açığa vuran) yine de Apollon'la eşit öneme sahiptir bu bakımdan trajedi tamamen Dionysosçu değildir” (Hatab, 2008: 19).

Nietzsche yukarıda belirtilen ilk iki kültürü *decadence* kültür olarak niteler, güç istemine aykırı bulur. Ona göre bunlar sürünün oluşturduğu değerler bütünüdür. Yaşamın sonsuz zenginliği içerisinde aşkın değerler oluşturamayan sürü bu bağlamda soyluluğa elbette düşman olacaktır. Bu görüşünü de Nietzsche birçok yerde Darwinizm'e karşıt bir görüş olarak sunar. Ona göre soyluluk sürü tarafından tehdit edilmekteydi. Dolayısıyla Nietzsche'ye göre insan, “ (...) *görünüşün gerisindeki çıplak gerçeği görmekten ve dünyanın amaçsız, anlamsız olduğunu teşhis etmekten kaçındığı için, yüzeyde kalmayı, rahatlık veren düşüncelere sığınmayı, ortalama değerlerle yaşamayı yeğler*” (Cevizci, 1999: 627).

Nietzsche'ye göre artık kitlelerin hüküm sürdüğü bir çağdayız. Sıradanlık, bilgiye değer vermeme, çok yönlü cılız bir hayat, çok laf gibi getirileri vardır kitle çağının (Jaspers, 2008: 380). Nietzsche birçok yerde sürünün kindar tutumundan dolayı soylu olana vereceği zararı anlatmaktadır. Çünkü yalnız insan, sürü için tehlikelidir. Bunu şu sözlerle, “*yalnızlığına kaç, dostum: görüyorum ki her yerini ağılı sinekler sokmuş. Sert ve sağlam bir havanın estiği yere kaç! Yalnızlığına kaç! Sen küçük ve acınacak kişilere pek yakın yaşadın. Onların göze görünmez ölçerinden kaç! Onlar sana karşı oçten*

başka bir şey değildirler. Artık el kaldırma onlara! Sayısızdır onlar, hem senin yazgın sinek kovmak değildir ki” (Nietzsche, 2014a: 63) ifadeleriyle durumu özetlemektedir. Bu pasajda soylu insanın kendi değerlerini yaratmasıyla topluma duyduğu yabancılık ve bu yabancılığın sürü insanları tarafından sezilmesiyle soylu insana karşı yöneltilen tehlike vurgulanmaktadır ve çoğu zaman farklılık başa beladır, toplum kendisini doğrulamak için ötekiye yani bir günah keçisine ihtiyaç duyar (Connolly, 1995: 96). Kesin ve tartışmasız inançların sahibi olan sürü insanı, binlerce yıllık geleneğe sırtını dayayarak soylu düşünceleri tarihsel süreç içerisinde mahkûm etmiştir. Çünkü “ (...) *uçandan nefret edilir en çok*” (Nietzsche, 2014a: 74). Gerçekliğin böylece iğdiş edilmesi durumunu maalesef zamanın farklı çevrimlerinde görmek mümkün olmaktadır.

Yaratım; çevrimin içinde sürüklenen, parçalanmış ve bilenen insan için bir üst forma dönüştürücü bir eylemdir. Nietzsche’ye göre, birey döngüsel zaman içerisinde geometrik olarak mükemmel forma yani çemberin içinde bir çembere dönüşerek adeta Tanrılaşır. Bunun beraberinde estetik bir yaratı olarak trajedi oluşmaktadır. Çünkü acılar parçalanmışlığın verdiği net görüngüyü ortaya çıkarıp sanatçının yüreğinde döllen yaratımı dışa vurur. Bu doğum elbette acısız ve hijyenik değildir. Trajik olumlama ‘*kitonyen*’ varlığın kendi içerisindeki şekilsiz halin dışavurumlarıyla ortaya çıkar. Bu şekilsizlik Dionysosçu varlığın özüne yaklaşma biçimidir, denilebilir. Bu bağlamda Dedeoğlu’na göre Nietzsche’nin “ (...) *realite ve hayatı değerlendirme tarzı trajiktir. Nietzsche felsefesi açısından hayatın trajik olarak değerlendirilmesi, hayatı olduğu gibi yani hem yükselen hem de çöken yönleriyle bir anda kavramak ve olumlamak demektir. Ona göre hayat bir yönden yıkan, diğer taraftan da yaratan Dionysik bir dünyadır*” (2012: 50).

Yaşamı trajik kılan biraz da çelişkilerin kendisidir. Nietzsche kendi ile çelişiyor gibi görünür, sanki her konuda bir değil, iki görüşü varmış gibidir. Nietzsche, bir yandan profesörlük görevini yapmış, diğer yandan da bu ağır yükten kurtulmaya çalışmıştır. 25 yaşından ölümüne dek yurtdışında yaşamış olması ona çelişkili bir bünye kazandırmış olabilir (Jaspers, 2008: 48). Varlığın iki anlamlı olması bizim iyi ve kötü başta olmak üzere akla yakınlaştırmak amacıyla kıyas yeteneğimizle karşıtlıklar yaratmak çabamızdan kaynaklanmaktadır. Nietzsche’ye göre Dionysos yaratıcı tek güçtür. Apollon ise yaratımın kabuğudur, biçimidir, geometrisidir.

Yalnızlıktan acı çekmek, var olana, olmakta olana, bir nevi yazgıya başkaldırmaktır. “*Yalnızlıktan acı çekmek de bir başkaldırıdır. Ben hep çokluktan acı çektim*” (Nietzsche, 2015b: 40) ifadelerini kullanarak yazgısı ile barışık olan filozofumuz, yalnızlığa değil çokluğa dış biler. Çünkü çokluk içerisinde yalnız kalmıştır ve çokluk nadir olana tahakküm kurmaktadır. Aykırıya karşı olan sürü insanları ona bu yaptırımı uygun görmüşlerdir. İnsan, her şeyden önce anlaşılacak ister, filozoflar için de durum tersidir denilebilir. “*Yaşama evet deyiş, o yaşama istenci budur anlatmak istediğim Dionysosçu trajik ozana uzanan köprü*” (Nietzsche, 2015b: 56). Gerçek anlamda yaşamı sevmek, iyi günde ve kötü günde halinden memnun olmayı gerekli kılar. Trajiktir çünkü, Dionysos öğretisinde kin, nefret ve öfkeden arınmak, yetinmekle mümkündür. Şarap içmek, bir kendinden geçme durumudur ve onun ayartıcı etkisiyle müzik de bireyi kendinden geçirebilir. Oluşla bir olan kişi, düşünce ve kaygılarından arınmıştır. “*Ülkü ve acımanın ötesinde oluşun bengi dönüşüne varmak, onun ta kendisi olmak, o sevinci de yok etmenin sevincine bürünmek... Kötümserliği yenmektir trajik düşünür olmak!*” (Nietzsche, 2015b: 56). “*Terki de terk etmek*” şeklindeki Doğu öğretilerine yakın bir söyleyiştir bu. Dionysosçu yaşam, karamsarlığın karşıtıdır. Yok etmenin sevinciyle sarhoş olmaktır. Akıllı küçümsemektir. Çünkü akıl, geçmiş ve geleceği düşündürerek bizi karamsar yapar. Yeryüzünün anlamı olan üstinsan trajik özün de yaşayan halidir. Buna göre üstinsan yeryüzünün anlamıdır. Çünkü o amaçtır ve amacı yaratır, yaratıcıdır. Ahlak kurallarından arınmış ve oluşun masumiyeti ile birleşmiştir. Geçmişin getirdiği birikimleri unutmuş ve suçsuz olmuştur (Baykan, 2008: 136). Böylelikle suçsuz olan ve de değerler yaratarak trajik ruhu tekrar diriltten üst insan geleceğin de kanun koyucusu olacaktır.

Sevinç uçucudur; sabun köpüğü gibidir, Nietzsche faniliğinin farkındadır sanki. Çünkü “*sevinç her şeyin sonrasızlığını ister, derin sonrasızlıktır istediği, derin!*” (Nietzsche, 2014a: 325). Bu da sevincin trajedisidir ve acı olandır, acı kalıcıdır. Sürekli rahat, lüks hatta erişilmez bir yaşama özendirilen günümüz bireyinin, sevince evet dediği ölçüde acıya da evet diyebilmesi kolay değildir. Popüler, yani gündelik sanatlar, kişinin içerisindeki derin tellere (lirin telleri) dokunmaktan uzak, yaratımın büyüünden yoksun bir gösterim sergilemekteler. Nietzsche, bunu doğrular nitelikte; “*Yalnızca kahkaha ve şen bilgelik değil trajik olan da, bütün yüce akıldışılıyla, türün korunması için gerekli araç ve gereçlerin ve ihtiyaçların oluşturduğu gruba aittir!*” (Nietzsche,

2011: 25) demektir. Günümüz tıp bilimi dahi, hastalıklara karşı çoğu zaman çaresiz kalmakta ve yalnızca acıyı yok etmeye odaklanmaktadır. Bu bağlamda reklamlar da, değer ölçüsünün öznenen nesneye kaydığının güzel bir örneğidir. Böylelikle kendini gerçekleştirmeye çalışan değil, günü kurtarmaya çalışan insan tipi yaygınlık kazanır olmuştur.

Antik tiyatrolarda çeşitli kazanımlar vardı. Akustik seslendirmeler, yoğun ve içkin söylemler, düzgün bir dil, özenilmiş sahne kıyafetleri, maskeler ardındaki gizem... Günümüz medyası anlamdan çok görünüme, soylu davranışlardan çok şiddete (reyting arzusu), konuya uygun giyimden çok ilgi çekici bir giyime, gizemden çok açıkta olana yönlendirmektedir. Tragedyaların sonundaki acıklı durumlar, her şeyin geçici olduğu havasını verir ve bu hava izleyenlerde bir ‘*katharsis*’ yaratarak onları sonsuzluğun büyüüne boğardı. Bu bağlamda ‘*katharsis*’in sağaltıcı ve insanın idesinin kaybedilmesi gibi olguları barındırdığı görülür. Trajik öyküleme yoluyla sanatsal yaratım elde edilir. Bunun sonucu olarak ‘*katharsis*’ sağaltıcı bir güç olarak trajik hazzın da kaynağıdır (Can, 2006: 67). Medya ve tragedya olguları karşılaştırıldığında yaşadığımız anlamsızlık, *decadence* durum daha da belirgin olmaktadır. Medya bir arındırma aracı olarak düşünüldüğünde trajik hazzın çok gerisinde ve insan bütünlüğünü algılamada üst idealin çok gerisindedir.

1.2.5. *Decadence* Üsluba Karşı Trajik Varoluş ya da Tanrıyla Muharebe

Teolojinin dogmatik sarmalı içerisinde kıvranan bireyin kurtuluşu dönemsel olarak bütün sosyolojik mülahazaların ana nüvesini teşkil etmektedir. Bunun en temel göstergesi engizisyonudur denilebilir. Martin Luther’in başkaldırışı belki de ardılları tarafından referans alınmasına öncülük etmiştir. Bu bağlamda Nietzsche en başat, en baskın felsefik, sosyolojik perspektifi açılmaya aracılık etmiştir denilebilir. Bu koşutlukta vurgulanması gereken asıl tema teolojiyle birlikte oluşan kültürel algılardaki *decadence*’dır. Diğer bir anlatımla çöküntüyle oluşan Batı kültürüne ve onun değerlerine karşı duruşu Nietzsche’de görmek mümkündür. Onun, asıl gayesi ve “ (...) *asıl gerçekleştirmek istediği de Batı kültürünün temel kabullerinin, insanlığın çöküşüne sebep olduğunu yani dinî-ahlâkî değerlerin seküler toplum gelişimi tarafından aşındırıldığını ve bunun sonucunda ortaya çıkan boşluğun artık Tanrı kavramıyla doldurulmasının imkânsızlığını ortaya koyabilmektir* (Dedeoğlu, 2012: 22).

Nietzsche'nin aslında Tanrı'ya başkaldırı şeklinde tanımlanan görüşlerinin temel dayanağı bireyin aslında sahip olduğu o bilgi ötesi bilgiyi hatırlatmaya dayanıyordu. O yepyeni bir dünya tasarımı içerisindeydi. “ (...) *Tanrının olmadığı bir dünyada yeni bir kültür oluşturabilmek için insanlığın tüm değerlerinin yeniden değerlendirilebilme yöntemini oluşturmayı amaçlıyordu*” o (a.g.e.). Nietzsche'nin amacı Avrupa'nın çöküşünü hızlandırmaktı. Böylece onun öngördüğü ‘*Büyük Öğle*’ daha bir yakın olacaktı. İnsanlığın uyanışını yakınlaştırmak amacını taşıyordu.

Yukarıdaki izlekler bağlamında aldatmak çağın ana temalarından biridir. Ancak Nietzsche'nin asıl mustarip olduğu konu, kendinden önceki ve çağdaşları tarafından toplumun aldatılmış olmasıdır. Bu bağlamda “ (...) *yalnız Platon değil, Kierkegaard da kendi kendisi aldatmaktadır,*” (Cevizci, 1999: 628) çünkü çağındaki birçok filozof zıtlıkların evreninde ve hayatla ilintili olmayan görüngülerin cenderesinde boğuşmaktaydı. Ona göre içinde bulunulan durum bir *decadence* halidir, adeta bir mağarayı andırmaktaydı zira “(...) *mağaranın dışında başka bir dünya yoktur. Zincirlerden kurtuluştan, mağaranın ağzına doğru tırmanıştan söz etmek mümkün olmakla birlikte, mağaradan çıkıştan söz edebilmek mümkün değildir*” (Cevizci, 1999: 628) bu platonik mağaradan kurtulmak Nietzsche'ye göre yine kişinin kendisini açılması ve teolojik sapmalara karşı bir muharebe içerisinde olmasıyla mümkündür. Kişinin ruhsal evreni olan bu mağaradan kaçış burada, “ (...) *zincirlerden kurtulup, bu tırmanışı, onun anlamsız olduğunu bile bile, tekrarlayan, bu acımasız hakikati kabul edebilecek kadar güçlü olup gülebilmeyi*” (Cevizci, 1999: 628) becermekle mümkündür.

Dini inanışlarda “Çalmayacaksın! Öldürmeyeceksin!” emredilir,

“Bu türlü sözlere bir zamanlar kutsal denirdi; diz çökülür, baş eğilir, ayakkabı çıkarılırdı bunların önünde. Ama size sorarım: bu kutsal sözlerden daha iyi hırsız ve katil yeryüzünün neresinde görülmüş? Bütün hayatın kendisinde dahi, çalma ve öldürme yok mudur? Ve bu türlü sözlere kutsal demekle, gerçeğin kendisi öldürülmüş olmuyor mu? Hayatı yalanlayan, hayata karşı koyan şeye kutsal diyen bir ölüm va'zı mıydı yoksa?- Ey kardeşlerim parçalayın, eski levhaları!” (Nietzsche, 2014a: 208).

Yukarıdaki bu cümleler onun trajik varoluş karşısında Tanrıyla birey arasındaki ilişkinin nasıl ‘ruhani egemen güçler’in tasarrufunda olduğuna göndermede bulunur. Teolojinin yeniden inşa ettiği ahlak anlayışını reddeden Nietzsche, sürü ahlakını sapkın Hristiyanî değerler olarak addeder. Bu olgular sarmalından, zincirlerden kurtulan insanı özgür insan olarak değerlendirir (*freier geister Mensch*). Özgür insan, “ (...) trajik insana zemin hazırlayan bir insandır. Çünkü trajik insan ancak bu özgürlük ortamında olabilecektir. Daha doğru bir anlatımla trajik insan, ancak özgür insan safhasından geçerek bu duruma ulaşabilmektedir” (Dedeoğlu, 2012: 100-101). Nietzsche’ye göre “Tanrı insanı eğlencelik bir maymun olarak yarattı” (Jaspers, 2008: 201). Trajik yaşamın ironik bir yaşama dönüştüğü anlar Nietzsche’de hep inancı düşündüğü anlara denk düşer. Eğer bir Tanrı olsaydı yaşam bu denli acıklı ve gülünç olmazdı, demeye çalışır. Maymunların yaşamı daha trajiktir. Çünkü insan gibidir ama tamamen hayvanlık yapmak zorundadır. Her şeyi vardır ama, aklı eksiktir. İnsanın da her şeyi vardır ama, mutluluğu noksandır. Trajik özün kavranması açısından yüceleştirilen üstinsan kavramı Nietzsche’de Hristiyanlığa karşıt bir anlam barındırır. Üstinsanı bu denli “ (...) yüceleştirilen ve hatta baş değer olarak görülen üstün insan, bize kalırsa Hristiyanlıkta ki Tanrı-İnsan’a ait özelliklerin, kendi kişisel çabasıyla, kendi benliğinde gerçekleştiren bir trajik insan tipine yüklenilmesidir” (Dedeoğlu, 2012: 158-159).

Mutluluğun var olması için belki de mutluluğun karşıtı olan acının amaçlanması ve bedelinin ödenmesi gerekmektedir. Çünkü acı ve mutluluk ikilisi tek gezmez. Nietzsche’ye göre “Acı çektirme bütün hazların temelini oluşturur. (...) Acıtmadan şenlik olmaz” (Nietzsche, 2015a: 82,83). Kadim dinlerdeki kurban şenlikleridir anlatılmak istenen, çünkü acıyı yaratmak sevinci de doğurmak anlamında düşünülebilir. Toplum mutlu görünür, sürü halinde şenlikler yapmaktan hoşlanırlar. Çünkü aykırı ve aydın olan kurban edilir. Nietzsche’nin kişinin *decadence* çağındaki yalnızlığına ilişkin tespitleri mevcuttur. Bu *decadence* durum ona göre bireyi dışlayan, aykırı bulan, kabullenemeyen sürü insanının başarısıdır. Bunu da “Vay yapayalnızlığı, tüm bağışlayanların. Işık içinde bir Güneş yalnızlığı, bir Dionysos çekebilir bu acıyı!” (Nietzsche, 2015b: 92) şeklinde ifade eder. Bu koşutlukta birey için artık kavga edilecek bir rakip bile yoktur ve bu onu tamamen yalnız bırakır. Tembel öğrencilerin hepsine yüksek notlar vererek sınıf geçiren bir öğretmen gibidir, Dionysos ve onun sadık öğrencisi Nietzsche.

Genel olarak trajik varoluşun çemberindeki insan “ (...) *realiteyi, insanı ve hayatı bu Dionysosçu bakış açısıyla görerek değerlendirmektedir. Bu durumda üstün insan, bütün şeylerin de ‘evet’i yani anlamı olmaktadır. Sonuçta üstün insan evrenin temel ilkesi olan dionysosla bütünleşerek her şeye sonsuzca, sınırsızca evet ve âmin demenin de, kendisi olmaktadır*” (Dedeoğlu, 2012: 144). Kuşkusuz bilgi, salt kitaplardaki harflerin zihinde sembollere dönüşüp anlamı var etmesi değildir. Bilgi aynı zamanda Dionysos kültüründe kutsanan şarap; içselleşen, kendinden, geçiren ve dönüştüren bir temadır. O yüzden “*Öğrenme değiştirir bizi*” (Nietzsche, 2015c: 156) diyen Nietzsche bu durumda bireyi de harekete zorlar. Bilgi sınırlıysa değişimlerimizin de bir sonu olacaktır. Nietzsche için bu son, en kâmil anlamda üstinsandır.

Dogmatik olan değişmez, statiktir. Aynen teolojide olduğu gibi. Nietzsche Tanrı mevzuunda da “ (...) . yüzyıllardan beri hiçbir şey üretmeyen, yeni fikirler ve açılımlar ortaya koymayan teist ve metafizik telakkilere saldırırken, aslında belki kendine bile itiraf etmediği, ama ruhunun derinliklerinde faal olan mistik bir Mutlak Varlık özlemiyle hareket etmektedir” (Özkan, 2015: 144). Bu Nietzsche’nin Tanrıya karşı başkaldırısının temel dayanaklarından biridir. Ancak o her ne kadar Tanrı ölmüş dese de ömrü boyunca Tanrı fikrinden ve arayışından vazgeçmemiştir. Bu yüzden, “ (...) *Muhammed İktbal onun hakkında ‘kafası mümkir, kalbi mümin’ demiştir. Aslında o, Sokrates, Platon ve Hristiyan metafiziğe duyduğu öfkeden dolayı dinlerin vaz’ ettikleri Tanrı dışında bir Tanrıya inanmak istiyordu denilebilir*” (Özkan, 2015: 145). Nietzsche için duyguların salt yüceltimi kadar, onun süresini de önemli bulur. Buna göre o “*yüksek insanı yüksek yapan, duygularının şiddeti değil, süresidir*” (Nietzsche, 2015c: 80) demektedir. Büyüklüğün ‘anlık’ta olmadığını anlatmaya çalışan Nietzsche, kalıcı duyguların büyük insanlarda olduğunu söyler. Yani büyük insanlardaki değişim (büyük insan olmak) daha ağır ve daha sancılıdır ve bu değişim anlık olmamalı yaşamı etkileyen ve dönüştüren bir süreç olmalıdır. Rudolf Pannwitz’in fikirleri bu anlamda aydınlatıcıdır. Ona göre “(...) *Tanrı telakkileri ve tasavvurları Nietzsche’nin ideallerine pek uymadıkları için, onların hepsini acımasızca kırıp dökmüş ve bugünkü Tanrı anlayışı ile İlâhî varlık arasında olabildiğince geniş bir uçurum açmıştır*” (Özkan, 2015: 145). Onun bu elitist anlayışı, yaşadığı çağdaki Tanrı şablonlarının ötesinde olduğudur. O belki de kendi Tanrısını kendisi yaratmaya girişmiş bunun için çağındaki birçok Tanrısal putları yıkmıştır. Bu bağlamda kendi idealindeki Tanrı, her şeyi yaratan,

yok eden, yarattıklarını yiyen, var etmek için yok eden, her hamlede kendini alt eden Dionysosçu Tanrıydı... Bu bağlamda Nietzsche'nin Tanrıyı öldürmeyip, oluşun Tanrısı olan Dionysosa'a gönülden bağlı olduğu (Özkan, 2015: 148) varsayılabilir. Bu açıklamalardan yola çıkarak Nietzsche'nin 'Tanrı öldü' derken iki anlamı amaçladığını söylemek mümkündür :

"1. Devinik hiççilik (aktif nihilizm) ile bakarsak Platoncu-Hristiyanı usu yücelten, baskıcı kültür sona erdi.

2. Durgun Hiççilik (Pasif Nihilizm) gözüyle bakarsak tüm değerli olan (iyi ahlak, cennet, kutsal kâse) yok oldu" (Baykan, 2008: 89).

Nietzsche sevginin en yüce erdem olduğu yanılgısına karşı çıkar. Çünkü ona göre *"birini sevmek barbarlıktır. Çünkü bunu diğerini harcayarak yapar. Tanrı sevgisi de böyle"* (Nietzsche, 2015c: 79).

Birçok başlık altında verildiği gibi Nietzsche Tanrıyla muharebesinde de çözüm yollarını sosyolojik referanslarla insanlara zerk etmeye çalışmıştır. Kendisinin de söylediği gibi kişinin nasıl kendisi olması gerektiğini ve bunun için *"bağlılıkla kendini izle işte o zaman benim yolumu izlemiş olursun"* (Jaspers, 2008: 40), diyerek okuyucularının her şeyden önce kendilerinden yola çıkmaları gerektiğini, bu işin bir kendini aşma süreci olduğunu belirtmeye çalışmıştır. Bu açıdan bakıldığında Nietzsche, kendi çağında anlaşılmayacağını pek çok yerde belirtmektedir. Kendi felsefesini bir gelecek felsefesi olarak niteler. Dolayısıyla Nietzsche *" (...) ısrarla geleceğin okurlarına seslendiğini vurgular. Yorumlama ile güç istenci arasında bir bağ kurar. 'Ben insan değilim, bir dinamitim.' gibi sözlerle okuyucuyu güdüler. Yaşadığı çağda değil gelecekte var olacağını ima eder. Yorumlamanın da aslında bir güç istenci olduğunu, doğa içerisindeki insanın elinde gerçek değil gerçeğin yalnızca bir 'resmi' olduğunu vurgulamaktadır"* (Bull, 2013: 59) demiştir.

Güç istencinin kaybolduğu yerde çöküş başlar Nietzsche'ye göre. O birçok yerde kendi çökkünlüğünü nasıl aştığını anlatmaktadır. Nietzsche , *"çökkün biri oluşum bir yana, bunun tam karşıtıyım da. Kötü durumlarda, içgüdümle hep doğru yolu, kurtuluş yollarını seçmişimdir. Gerçek çöken, gerçek çökkün ise hep kendine zararlı yolu seçer"* (Nietzsche, 2015b: 9) diyerek kendini aşmanın yolunu göstermeye çalışmaktadır. Nietzsche, umut insanıdır. Çünkü yeni yollar denemiş ve yeni yollar göstermeyi

başarmıştır. Bencilliğini olumlu anlamda korumayı başarmıştır. Kârını ve zararını hesap edebilir bir uyanıklık vardır onda. Dionysos şarabının en temel özelliği budur. Yaşamı sevmek gibi bir sarhoşluk vermesi ve yaşamı koruma içgüdüsünü geliştirmesi... Nietzsche tüm oportünist, hedonist ve nihilist yaklaşımlara karşıt önerisi yürekli, olmaktır. O, “*yüreklilik en iyi öldürenidir: yüreklilik, acımayı dahi öldürür. Oysa acıma, en derin uçurumdur: kişi, hayatı nice derinliğine görürse, onca derinliğine görür acı çekmeyi de*” (Nietzsche, 2014a: 164)

Nietzsche, “*savaş açtım bu Tanrıbilimci içgüdüye: Her yerde onun izlerini buldum. Damarlarında Tanrıbilimci kanı taşıyan herkes, her şeye karşı, daha başından yanlış ve dürüst olmayan tavır sergiler. Tutku (pathos), bu durum sonucu oluşan tutku, inanç adını alır: Onmaz yalanın görünümünden azap duymamak için gözlerini sımsıkı tümenden yummak*” (Nietzsche, 2014b: 15) derken teolojik referansların insan yaşamındaki belirleyici gücünü yadsır. Söz konusu bu sarmala onun bu denli bir karşı refleks geliştirmesi *insanlığı* kurtuluşa erdirmeye çabasıdır. Bunun temel dayanak noktası kuşkusuz “*Hristiyan dininde Tanrının, ilk günahın kefareti bir inayet olarak kendini insanlaştırmasıdır*” (Tanrı-İnsan veya İsa-Masih) (Dedeoğlu, 2012: 158-159). Aslında onun temel gayesi üstün insanı kutsamasıdır. Ve Tanrıyı insanın bağımsız iradesi karşısında tali duruma atmasıdır (burada kastedilen insanın teolojik değerler tarafından kısıpaca alınmasıdır). Aşağıdaki atıflar bu savı destekler niteliktedir: “*Eskiden Tanrı denirdi uzak denizlere bakarken, oysa ben, Üstinsan demeyi öğrettim size*”, “*Tanrı bir sanıdır: ama ben sizin sanınız, yaratıcı istemenizden öte geçsin istemem*”, “*Tanrı bir sanıdır: ama ben isterim ki sizin sanınız, düşünebilenle sınırlı olsun!*”, “*Fakat ben yüreğimi size iyice açayım, dostlarım: Tanrılar olsaydı, Tanrı olmamaya ben nasıl katlanırdım! Demek ki Tanrılar yoktur*” (Nietzsche, 2014a: 94).

Bu bağlam Nietzsche tarafından, “*insanın kendi gücüne, güç istemine dayanarak kendisini Tanrısallaştırılması (İnsan-Tanrı) şeklinde tersine çevrilmiş gibi gözükmektedir. Belki de üstün insanın trajedisi, reddettiği Tanrının yerine kendisini, kendi gücüyle koymasısıdır. Zaten üstün insan, bir açıdan özgür insanın, dolaylı olarak da sürünün üstünde bulunan ve insanda daha fazla insan olan bir tiptir*” (Dedeoğlu, 2012: 158-159). Nihayetinde Nietzsche, kendini filozof sanatçı olarak görür. Bu yüzden bütün hayatı mutlulukla yaratan bütün varoluş malzemesini kendi suretindeki şeye dönüştüren yaratımı över. Bu aynı zamanda gücün gösterimidir (Megill, 1998: 70). Zira

gerçek, güç sayesinde estetiğe kanatlanır. Bunun için de “ (...) *değerlendirilecek değerlerin, psikolojik ve fizyolojik kökenine inmeyi bir yöntem olarak kullanmıştır. Fakat Tanrıdan, devletten ve ahlâktan gelen bütün değerleri yıkmak istemesi, daha açıkçası onun başkaldırısı olumlu anlamda İnsanî değerler yaratmaya yönelebilmek içindir denilebilir*” (Dedeoğlu, 2012: 172). Sonuç olarak temel dayanak noktası şüphesiz Nietzsche’nin şu cümlelerinde gizlidir: “*Değerlerde değişme,- bu yaratıcılarda değişmedir. Yaratıcı olması gereken, yıkar hep*” (Nietzsche, 2014a: 70). Manidar olan ve dikkat çeken en önemli vurgusu ise kutsadığı ‘üstinsan’a seslenişidir: “*Haydi, yüksek insanlar, haydi! Ancak şimdi doğum sancıları içindedir insan geleceğinin dağı. Tanrı öldü: artık Üstinsan yaşasın istiyoruz biz*” (Nietzsche, 2014a: 289).

Nietzsche’nin *decadence* durum karşısındaki ruh hali adeta trajik ruh halinde gizlidir. Acı çeker ve umutsuz olsa da haykırarak dikotomik ve oportünist bağlamların tümünden deşifre edilmesini önerir. Bu yaklaşımı şu cümlelerle açıklamaya çalışır: “*Hakikatin yüzündeki peçe kaldırıldığında, hakikatin hakikat olarak kalacağına bizler artık inanmıyoruz.—Buna inanmak için yeterince yaşadık bizler... Günümüzde, her şeyi tüm çıplaklığı ile görmek, her olaya tanık olmak, her şeyi anlamak ve “bilmek” istemeyi edebe uygun gören bir anlayış hakim bizlerde*” (Nietzsche, 2012: 91). Gerçekleri gören, görünüşünü de değiştirmek zorundadır. “*Her derin ruha bir maske gerekli*” (Nietzsche, 2015c: 55). Gerekli, çünkü toplum kendisine benzemeyeni cezalandırır. Açıktır ki toplumun en değer verdiği şey görünüşdür.

1.2.6. “Zayıf *Decadence*”a Karşı Çekiçle Felsefe ya da Güçlü *Decadence*

Ortaçağ düşüncesi sonucunda insanlığın dirim gücünün azalması ve oksijensizlik filozofları yaşam hakkında düşünmeye sevk etmiştir. Yaşamın bu denli zayıflaması karşısında insanların yaşadığı nihilizm, yeni arayışların da doğmasına sebep olmuştur. Böylece ortaçağ Hristiyanlığının değerlerini sorgulamayla beraber, birçok reddediş yaşanmıştır. Böyle bir durumda bütün felsefik, teolojik, metafizik yapıları gözden geçiren Nietzsche, çağı *decadence* olarak niteleyip yeni değerler kurmaya yönelmiştir. Özellikle Hristiyanlıktaki Tanrı anlayışı Nietzsche’nin gençliğinden itibaren zihnini zorlamış ve toptan bir reddedişle sonuçlanmıştır. Bu bağlamda Nietzsche “*Tanrı öldü*” diyerek Heidegger’e göre Platonculuk’u tersine çevirmiştir. Böylece ‘yaratım’ Nietzsche için yıkmak olarak görülmüştür.

“Tanrı öldü” dedikten sonra, Nietzsche yeni paradigmlar yaratmayı amaçlar geçmişe ait (idealar) puttur, geleceğe dair değerler yaratmak istemiştir (Jaspers, 2008: 190). Bunu da ‘*Büyük Siyaset*’ ile yapmaya çalışmıştır. Yeni Efendileri beklemiş, özgür tinlerin, eşsiz ahlakın ve üstinsanın doğmasını istemiştir. Yaratırken Nietzsche nihilist olarak görülebilir ama Nietzsche’nin felsefesinde nihilizm bir amaç değildir aksine araçtır. Ona göre *decadence*’ın temeli olan Hristiyan ahlakı hayatı değersizleştirip, kitleleri anlamsızlığa itmştir. Dolayısıyla Nietzsche bu değerleri yıkıp, hayatı sahici kavramlara yönelterek yüceltmeye çalışmıştır (Dedeoğlu, 2012: 96). Nietzsche, yıkımın yapımdan daha kolay olduğunu bilmekteydi. Hasta olan Hristiyanlık değerlerini iyileştirmek yerine yeniden değerler yaratmaya -özellikle seküler değerler olmuştur bunlar- koyulmuştur. Düzenli bir yıkım, bir heykeltıraşın elinde sanatsal bir yapıma dönüşmektedir. “*Çekicin sertliği, yok etmekten alınan tat, Dionysosça bir ödevdir*” (Nietzsche, 2015b: 94) diyerek yok etmekte de bir tat olduğu, dahası bu Tanrısallığın tatlı kibri içinde çekicin sertliği olan söylemin gücü, Dionysoslaşma’dır bir bakıma. Nietzsche’nin sert sözleri, çekicin vuruşudur ve dili de çekiç olmuştur. Buna göre çekiçe felsefe yapmak, her şeyden önce arındırma, fazlalıklardan kurtulma çalışmasıydı.

Nietzsche, çekiçe felsefe yaparken duyarsızmış gibi davranır. Çünkü yalnızca küflü ve çökkün unsurları elemeye tabi tuttuğunun farkındadır. “*Her şeyi inkâr etmeye çalıştım ah, yıkmak ne kolay ama yapmak ne kadar zor*” diyen Nietzsche Hristiyanlığı 2000 yıllık hayali resimler olarak görür. Ortaya yeni değerler atma gereğini hisseder (Jaspers, 2008: 87). Hristiyanlığı geri dönüşü mümkün olmayan, ilerlemiş ağır bir hastalığa benzetmeye çalışan Nietzsche, ortaya yeni değerler atmaya çalışır ancak, tek bir kişinin işi değildir bu. Toplum ise bu sancıdan habersizdir ve Platon’un mağarasındaki gölgeleri ve hayali resimleri seyre koyulmuştur.

O, yıkımın verdiği etkileşimde Zeus’un “*kendini yontmayı unutma*” deyişini rehber edinmiştir. Bu yaratımı önce kendinde adeta bir “*self-made man*” heykeli gibi içselleştirmiştir. Bu içsel istem onda yaratmak istediği insana karşı ‘*estetik*’ bir tutkudur. Nietzsche, “*ama hep yeni baştan insana yöneltir beni ateşli istemim, böyle yöneltir o çekici, taşta. Ah, ey insanlar, bir görüntü uyur taşın içinde, görüntülerimin görüntüsü! Ah, en sert, en çirkin taşta uyumalıdır o! İşte çılginca saldırıyor çekicim zindanına. Parçalar uçuyor taştan: bana ne?*” (Nietzsche, 2014a: 96) ifadeleriyle yaratmak istediği

üstinsanının mermerini gören filozof için ‘yaratmak’ eylemi “ (...) *varolan değerleri yeniden tartmak ve değerlendirmek demektir. Nietzsche’nin çekiçle felsefe yapmaktan kastettiği budur; tüm değerleri yeniden dizayn etmek, varlığı yeniden kurmak, hayatı yeni baştan inşa etmek...*” (Özkan, 2015: 134) şeklindedir.

Telmih sanatını çok iyi kullanan Nietzsche, Zerdüşt ile aynı kişi olduğu rivayet edilen İbrahim Peygamber’in bir özelliği olan put kırıcılığı kendine şiar edinmiştir. Levi halkı, buzağıya taparak Musa’yı kızdırmış ve elindeki on emir levhalarını kırmasına neden olmuştu. Fakat zamanın aşındırmasıyla çağın insanına yeni levhalar sunmak gerekiyordu. Bu yüzden eskilerin elenmesi ya da yıkılması gerekiyordu. Nietzsche, bu konudaki duyarlılığını; “ (...) *her bilgi tedirgin vicdanın dibinde yeşermiştir şimdiye dek! Parçalayın, ey gören kişiler, parçalayın eski levhaları!*” (Nietzsche, 2014a: 206) cümleleriyle dile getirir. Çünkü Hristiyan inancının Semitik kökeni ile Antik Yunan’dan alınmış ussal ve sanatsal değerler örtüşmüyordu. Doğu ile Batı arasındaki uçurum derinleştiği içindir ki Sami asıllı göksel dinler, Batı için bir ayak bağı olmuştur artık. Bütün bu yaratımların mecburi bir sonucu olan *decadence* unsurunu Nietzsche ikiye ayırmaktadır. Ona göre zayıf *decadence*, “ (...) *yaşamla ilişkisinde belli morallere dayanarak yaşamı hazır bir şekilde alımlar. Bunlardan, yaşamı dayanılır kılmak için kendilerini iyimser ufuklara hapsedenler iyimserdirler*” (Akdeniz, 2013: 115). Bir diğeri olan güçlü *decadence*’ın ise “ (...) *bir düşüş ve çöküş çağı olan XIX. Yüzyıl Avrupa’sında gelinebilecek en üst noktayı temsil eder. Oluşturulacak olan trajik çağın, kavrayışın habercisidir güçlü decadence; çünkü güçlü decadence, zayıf decadence gibi belli bir moralin içine hapsolarak nihilizme kapı aralamaz; ahlakın, gerçeğin anlamsızlığı karşısındaki uyuşturucu etkisini görerek gerçeğe kendi gözleriyle bakmak ister*” (Akdeniz, 2013: 115) olarak niteler.

Nietzsche kişinin kendini yeniden yaratması, yani varoluşu için ahlak kurallarından vazgeçmesi gerektiğini bildirir. Çünkü dürtülerin ahlaki bir sınırlamaya tabi tutulması dürtülerin ahlakına yani varoluş temeline karşı ahlaksızlıktır. Varlığın ritmi ve tını vardır dolayısıyla doğadaki gerçeklik bu açıdan taklit (mimesis) edilmelidir (Jaspers, 2008: 250). “Gerçek’ sayılan ‘gerçek’ denen dünyayı ortadan kaldırmak için, bu bulanık aldatma örtüsünü, bu kökeni göstermenin yeterli olduğuna hangi aptal inanır! Ancak yaratıcılar olarak biz ortadan kaldırabiliriz! Ama şunu unutmamalıyız:

Uzun vadede yeni 'şeyler' yaratmak için, yeni değer biçmeler, yeni hakikat görünüşleri yaratmak yeterlidir" (Nietzsche, 2011: 68).

Nietzsche'nin yontmaya çalıştığı üstinsan heykelinin kulakları belirgindir. Çünkü kulak yaşamın özünün müzik aracılığıyla duyuşsal bir tarzda elde edilmesini ifade eder. Yazının icadından önceki devirler kadim bilgelikte sözsel kültür ve onun ifade ettiği hakikat, ilkin kulak ve yürek vasıtasıyla elde ediliyordu. Bu yüzden ışığın hükümranlığından kulağın esrikliğine bir kaçış vardı. Nietzsche için müzik, diğer sanatlardan daha önemlidir. Bahsi geçen söz ve hakikat ilkin kulak vasıtasıyla varılıyordu. Bu açıdan Nietzsche, *"Müziksiz bir hayat bir yanılgıdır; bir yorgunluk, bir sürgündür"* (Jaspers, 2008: 51) derken Nietzsche oluş halindeki yaşamın bir müziğe benzediğini yalnızca Wagner'den yola çıkarak apayrı bir felsefe bile oluşturulabileceğine inanıyordu. Görünenler hep somut bir gerçekliğe dikkat çeker. Oysa duyulanlar hep soyut gerçekliklerin habercisi olmaktadır. Çünkü Nietzsche *" (...)* klasik Yunan zekâsının ana sanat formlarını birlikteliğini, Apolloncu enerjilerle yontu sanatını ve Dionisosçu enerjilerle müzik sanatını ilişkilendir*"* (Wicks, 2002: 25).

Sevgi ve tutkunun vazgeçilmezi olan müzik, Apollon'un elinde Lir varken Dionysos'da da bu liri duyacak, dahası anlayacak kulak vardır anlayışına götürür bizi. Bu açıdan kadim bilgeliğin atıfta bulunduğu tin, âdeta ritim halinde dimağlara aktarılıyordu. Kilisede terennüm edilen ilahiler, Davud'un sesi, Yunan mitolojisindeki Echo figürü bizi hep anlaşılamayan ama sezinlenen bir gerçekliğe taşıma çabasıdır. Bu bağlamda Nietzsche için, çokluğun anarşisi müziğin içsel devinimiyle aşılmaktaydı. Bu durum belki de Freud öğrencisi olan Thedor Reik'in bahsettiği *"üçüncü kulak"* yani dinleme ile mümkündür, çünkü kendisi kendisini anlatırken *"kulakları arkasında kulakları olan biri"* ifadelerini kullanmıştır (Kaufmann, 2009: 40).

Günümüz medyası hep fazlalıklarla doludur. Gerek duymadığımız nesnelerin reklamları, bizi ilgilendirmeyen tartışma izlenceleri, tinsel olmayan müzikler, hep somut nesnelerin çekici kılınmaya çalışılması gibi yontulması gereken fazlalıklarla doludur. *"Dinlerin egemenlik çağlarında kötülüğün kaynağı Şeytan ve içgüdüler idi; oysa modern çağlarda kötülüğün kaynağı, insanın başıboşluğu, endişesi, kaygısı/tedirginliği, güvensizliği, yersiz-yurtsuzluğu ve korkusudur "* (Güler, 2014: 24). Bu bakış açısından ifade etmek gerekirse Nietzsche, kendi çağındaki *decadence* değerlerini çekiç

metaforuyla yıkıma uğratarak ve yeni değerler peşinde koşmaktadır. Yaşadığımız çağın fenomenlerinden biri olan medya da bizi çokluğun ve anlamsızlığın çölüne götürmekte böylelikle tarihsel bir olgu olan *decadence*'ı Nietzsche'nin deyiimiyle çabuklaştırmayıp çoğullaştırmaktadır. Bu açıdan çokluğun bir anarşizme sürükleyerek bireye tahakkümü dikkate değerdir. Bu çokluk âlemi olan medyanın ışıktan heykelleri için yeni bir yöntem bulunabilir mi sorusu akla gelebilir. Yeni putların yaratıcısı olan medya tüketimi ve bağlamsızlığıyla, sözün aktarılması olan en basit iletişim olgusunu dahi sekteye uğratmaktadır. Ortaya çıkan bu 'yaralı bilinç', çivisi çıkmış dünyanın kültürel ve teknolojik devinimleriyle mümkün olmaktadır (Güler, 2014: 25). Basit gibi görünen olaylarda bile insanlığın düşünümü ve düş dünyası âdete enformasyon bombası altındadır. Yaratım elbette odaklanmayla ve olayları sakince düşünmekten geçer.

1.3. **DECADENCE KAVRAMINA KARŞI NIETZSCHE'CI SAVUNMA**

Tanrıyı, Hristiyanlığı, çağının felsefi değerlerini, Alman yaşam tarzını yadsıyan Nietzsche, bir boşlukta çöküntüye sürüklendiğinin ayırdına varmış olmalı ki, ortaya yeni değerler atarak bir çeşit savunma düzenekleri geliştirmiştir. İstencin kökeninde ne olduğu, daha özgür bireylerin neye gereksinim duydukları, geleceğin yazgıya bırakılmaması gerektiği, yaşanmış olana duyulan tiksinti ile savaşım, yeniden doğmak için ulaşılmak istenen evrenin sonsuz döngüsü anlayışı, bunlardan birkaçıdır. Elbette ki Nietzsche, dağınık olan Alman ulusunun çöküntüsüne karşı, tek başına göğüs geremeyeceğini çok iyi bilmektedir. İşte bu nedenlere “ (...) *bağlı olarak Nietzsche, kendi çağının bütün kültürel değerleriyle birlikte felsefesinin de önüne geçilmesi gereken bir decadence içinde olduğunu ileri sürmektedir*” (Dedeoğlu, 2012: 18) denilebilir. Dolayısıyla kendisini ileride anlaşılacak bir düşünür olduğunu defalarca vurgular. Yani Nietzsche felsefesi kendi yaşamı için olmaktan öte, gelecek yaşamlar için tasarlanmıştır. Onu bu doğrultuda okumakta yarar vardır. Nietzsche'nin yaşam için ürettiği yeni değerler sonraki zamanlarda birçok filozof için esin kaynağı olur. Bu açıdan bazı filozoflarca nihilist olarak tanımlanan Nietzsche'nin aslında bütün amacı, yaşamı zenginleştirmek ve nihilist karanlığından insanlığa yeni bir ufuk çizebilmektir. Değerleri yok eden bir düşünür değil, yok ettiği oranda yeni değerler yaratan bir filozof olan Nietzsche'nin felsefesi çağına toplu bir karşı çıkış olarak nitelenebilir. Bu

varsayımlarla aşağıdaki başlıklarda Nietzsche'nin çağın *decadence* anlayışına karşı geliştirdiği kavramlar irdelenecektir.

1.3.1. “Güç İstenci”

Çağın bütün oluşları ele alındığında Nietzsche'nin güç istencini öne sürmesi şaşırtıcı değildir, çünkü güdüye verdiği önem onu güç istencine yönlendirmiştir. O varlığın bütün kademelerinde insanın güce yönelmesini duyumsamış ve felsefesini de bu anahtar kavramla taçlandırmıştır. Nietzsche'ye göre, “ (...) *insan varlığındaki temel ilke, insanların daha fazla güç elde etmek için yaşamlarını zaman zaman tehlikeye atmaları olgusunun da ifade ettiği gibi, yaşama isteğinden çok, güç istemidir*” (Cevizci, 1999: 390-391) olarak ifade edilebilir. Çünkü Nietzsche, her nereye baksa kişinin sahip olduğu değerlerin çöküşte olduğunu görmektedir. Dolayısıyla güç istememenin sonucu olan çöküşün aşılmasında güç başat faktördür. O “ *nerde canlı gördüysem, orda güç istemi gördüm; uşağın isteminde dahi, efendi olma istemini gördüm*” (Nietzsche, 2014a: 123) demektedir. Bu bağlamda, insanın bilinçaltında kendisine verdiği temel emir ‘güçlü ol’dur. Tüm isteklerimiz bu gizli emirden kaynaklanır. Birey doğru yoldaysa haz duyar. Böylelikle yaşam bireyi ödüllendirir (Jaspers, 2008: 467). Bütün bir hayatı güç istemine dayandırma, belki de Nietzsche'ye özgü bir kavrayıştır. Çünkü insan sonlu olması itibariyle sürekli bir kopuştan ve yokluktan ürkmüştür. Bu korkularla bireyin kendini gerçekleştirme elbette kolay olmamaktadır. Kişi kendi hayatında yok olmayı aşabilmek için, sezgisel olarak gücü elde etmeye yönelmiştir. Buna göre doğanın oluşumların asıl gerekçesi gücün kavranmasına yöneliktir. Bu yüzden bireydeki “*Tüm itici güçler güç istencidir; bunun dışında hiçbir fiziksel, dinamik veya psişik güç yoktur*” (Nietzsche, 2010: 439) olarak yorumlamaktadır. Ona göre, güç istenci kişiyi kendini aşmaya zorlar (Jaspers, 2008: 468). Güç istenci karşısında direniş ister, haksızlık ister. Tüm canlılarda özerklik vardır. Güç istenci gelişmek için tehlikeli bir yaşam ister (Jaspers, 2008: 470) anlayışıyla Nietzsche, kişinin yönelimlerini tek bir kavram altında toplamaya çalışmıştır.

Nietzsche'ye göre, varoluş kavranılamaz, olmakta olan yalnızca oluşturma ve iyinin kötünün ötesinde olduğu için de masumdur. Bu oluşu Nietzsche, kişinin yönelimleri açısından güç istenci olarak belirtir ve bu tek hissedilendir. Kendini gerçekleştirme, ortaya koyma, çoğalma kısacası güce ulaşma istencidir (Jaspers, 2008: 466). Doğadaki

başıboş güç canavarının bütün varlığı kuşatması Nietzsche için esin kaynağıdır. Yalnızca oluşla özetlenecek bir durum değildir. Bütün bir tarih Nietzsche için gücün farklı görünümünün arenasıdır adeta. Nietzsche “ (...) benim için ‘dünyanın’ ne olduğunu biliyor musun? Aynamda göstereyim mi? Bu dünya; enerji canavarı, başlangıcı olmayan, sonu olmayan; sağlam ve demirden büyümeyen veya küçülmeyen, kendini genişletmeyen, sadece dönüştüren bir güç büyüklüğüdür...” (Nietzsche, 2010: 651) demektedir.

1876 yılından itibaren yayınlarında giderek artan aforizma (güçlü söylemler) onun yaşadığı hastalıklardan kaynaklanıyor olabilirdi (Jaspers, 2008: 164). Güç istenci gibi aykırı bir düşünceyi ortaya atmasının altında yaşadığı zayıflıkların etkisi olduğu düşüncesi yatıyor olabilir. Onda yalnızlık bilgeliği ve hastalık ise güç istencini tetiklemiş ve ondaki güce olan ihtiyacı kamçılar. Nietzsche’ye göre güç istenci, olguların arkasındaki metafizik bir teoriden daha çok, oluşun anlaşılmasına yöneliktir (Dedeoğlu, 2012: 136). Kısaca özetlenirse güç istenci,” (...) var olan her şey ya bir güç parçası ya da bu parçaların bir araya gelmesiyle oluşan bir birlik, yani bir güç odağıdır. Her bir güç odağı, bir güç istenci olarak, gücünü artırmaya çalışır” (Soysal, 2008: 126).

Ahlaki yadsıyan düşünürümüz, buna bir gerekçe arar ve yanıt yine güç istencidir. Nietzsche’ye göre haz istenci, doğruluk istenci, özgürlük istenci gibi dürtülerin temelinde yalnızca güç istenci vardır (Jaspers, 2008: 219). Bu bağlamda Nietzsche, düşkün ve zayıf olanlardan nefret eder, hatta onlara merhameti bile zayıflık olarak görür. Zayıf bir Tanrıyı bile istemez. Ona göre Tanrısallık güçlülükle birdir. “Birleştirmedığı kimseleri topallayarak kutsamaya gelen o Tanrı dahi benden uzak olsun!” (Nietzsche, 2014a: 79) demektedir. Güce karşı bu kadar hassas olmasının nedeni Nietzsche için yaşanan zamanın karmaşası karşısında insana karşı duyduğu derin sevgidir belki de. Bu kaotik karanlık onun aşmaya çalıştığı nihilizmdir. Nihilizmin kaynağı da ona göre sürü değerlerinin benimsenmesidir. Bu sürü değerlerini kavrama da gücün isteminden başka bir şey değildir. Yaşam Nietzsche’nin bütün felsefesinin özüdür. Bu özün temelinde de bilinçli bir durumdan nedenlerinin ötesinde yatan dinamizm sonucuna varma güç istemidir. Bu durum insanın kendi kendine yarattığı deviniminin sonucudur. (Çörekçioğlu, 2014: 41). Düşünür, çökkün durumdaki Avrupa bireyine seslenerek “kendi başının üstünde, kendi yüreğinden öteye! Sende en yumuşak

olan, en sert olmalı artık. Kendini hep fazla esirgeyen, bunca özenden sayrı düşer sonunda. Sertleştiren şeylere övüşler olsun! Yağla bal akan ülkeyi övmem! Çok şey görmek için, kendinden uzağa bakmayı öğrenmek zorunludur:- bu sertlik dağlara tırmanan her kişiye gerektir” (Nietzsche, 2014a: 160) demiştir.

Güç istenci düşüncesi onu insanlığın sınıflandırmasına kadar götürmüştür. Nietzsche’ye göre iki çeşit insan vardır: Düşkün, sağlıksız kişi ve yırtıcı, girişken, sarışın aryan kişisi (Baykan, 2008: 44). Düşüncelerini özelden genele doğru genişletmeye çalışan Nietzsche’ye göre

“ (...) evrenin özü güçlülük istencidir. Savaşılan her yerde güçlülük için savaşılar. Bu evren özünde büyük bir güçtür, başı sonu olmayan bir güç; boyuna değişen, ama bütün olarak değişmez kalan bir güç; dalgalanan, çağılayan güçler denizi; boyuna değişen sonsuz bir dönüş; kendi kendisiyle çelişen, ama yeniden doluluktan yaşama dönen, çelişmelerden uyuma varan, kendi kendine evet diyen, kendi kendini özleyen bir oluş; hiç bir zaman doymayan, hiç bir yorgunluk duymayan bir oluş” (Akarsu, 1979: 47).

şeklinde açıklama bulur. Bu açıdan güç isteminde bir yaratma tutkusu da sezinlemek mümkündür. Güç isteminin iki temel amacı vardır: “ (...) *Birincisi olanı açıklamak, yani insani ve kültürel decadence’ın, Nietzsche’nin 19. yüzyılda nihilizm olarak ortaya çıktığını iddia ettiği çöküşün nedenlerini ortaya koymaktır. İkincisi ise olması gerekeni göstermek, yani insanın söz konusu decadence’ı aşma yoluna, yaşama ve yaşamın dinamizmine dayanan yeni değerleri yaratma gücüne işaret etmektir*” (Çörekçioğlu, 2014: 40).

Nietzsche, felsefesini oluştururken özellikle Hint felsefesi ve Yunan mitolojisinden istifade etmiştir. Hint mitolojisinde dipsiz karanlığa egemen olan yaratıcı Tanrı Çiva, Yunan mitolojisinde Herkül, Atlas gibi güç Tanrılarının destanlaşan öyküleri, Nietzsche’yi güç kavramı konusunda düşünmeye itmiş olmalıdır. Tanrıların savaşımı, gücün paylaşılmasına yöneliktir çoğu zaman. Nietzsche de antik Yunan’da birçok mitsel öykülerin temelinde gücün istemini duyumsamaktaydı. Ona göre güç istemi

“Üstüninsan düşüncesiyle yakından ilgilidir, (...) Bu, düşünceyi iki kaynaktan geliştirir. Birincisi, Schopenhauer’un dünyanın çok güçlü ve kör olan tek bir istem tarafından yönetildiği şeklindeki eski doğu inancı üzerine yaptığı yorumlar; ikincisi, Nietzsche'nin kendisinin Eski Yunanlıları düşünsel harekete geçiren şeyin, herhangi bir yararlı şey ortaya koyma veya doğruluğu gösterme olmayıp, güç ve iktidar elde etmeye yönelik bir çaba olduğunu fark etmesidir” (Bayrakdar, 2015: 569).

Nietzsche’ye göre dürtüleri ve duyguları bastırdığımız oranda ruhumuz beslenebilmektedir (Jaspers, 2008: 212). Dolayısıyla insani ruhun üstün oluşu, hayvani yönü bastırmasındandır. Ne yazık ki bu üstünlük yalnızca büyümek cinsindendir ve bize pek bir şey kazandırdığını söylemek mümkün görünmemektedir. Fakat şu düşünülebilir ki, Nietzsche’ye göre sıradan insanlar daha iyi ve daha üstün durumdaki kişileri ahlaklı olmaya zorlayarak içlerindeki güç istencini tatmin ederler (Jaspers, 2008: 233).

Bu başıboş gücün elde edilmesi istenci sadece bireyin kendisi için değil, kurumsal olarak da geçerli olduğu görülür. Nietzsche’ci bakış açısından ele alırsak papazlar da güce yönelmiştir. Ancak emirlerinde ne ordu, ne para, pek bir şey yoktu. Ta ki en ulu kudretli olan Tanrı’yı kullanmayı seçtikleri güne değin. Tanrı inancı yaygınlaşırsa ruhban sınıfı, kilise de o denli güçlü olacaktı (Baykan, 2008: 33). Nietzsche’ye göre, korku ve ümidi kurnazca kullandılar, varlıklarını meşru kullandılar. Doğum ölüm hastalık kurban gibi kurumlar da rahatça yerlerini aldı böylelikle. Adalet duygumuzun temelinde de yine güç istenci vardır. *“Ceza, ceza vermek için uydurulmuştur sanılıyordu. Oysa yaptırım güç istencindendir. Yargının gücünü güçsüz olan suçluya kanıtlamak için”* (Nietzsche, 2015a: 93) .

Nietzsche’ye göre güç unsuları olan tren, telgraf kısacası tüm makineler bin yıllık sonuçları kimse tarafından tahmin edilemeyecek korkunç donanımlardır (Jaspers, 2008: 380). Nietzsche keşif yapmanın her şey demek olmadığını yeni buluşların yaratıldığı anda kendi içerisindeki bilinmezliğin hemen kavranamayacağını ve bunun çok uzun sürede bilinebileceğini söyleyerek, yapılan ve edilenlerin üzerinde çok az hüküm süreceğimizi öne sürer.

Beyaz elbiseler içerisindeki melek ve kara giysiler içerisindeki şeytan tiplmeleri göz önüne alınırsa, günümüzün medya kültüründe karanlığın bu denli aşağı görülmesi, oluşun masumiyeti açısından sıkıntılı görülmektedir. Zira tohumun topraktaki kaotik karanlığı doğum için veya olmak için gereklidir. Şüphesiz iyi ve kötü kavramları Nietzsche’ci açıdan eleştirilmiştir. Nietzsche, bu kavramların yorum olduğunu belirtmektedir. Çünkü büyüklük, “acıyı işe koşmayı, iyilik ise onu ortadan kaldırmayı ister” (Tanner, 2007: 49-50). Oysa karanlık dünya kavranılmayan, ulaşılmayan içgüdüsel olana göndermeler içermektedir. İyiliğin yüceltilmesinin bireyde adeta kuşku duyulmayan bir erek olarak gösterilmesi, filozof açısından sakıncalıdır. Günümüzün medya ürünleri de bu kavramsallaştırmayı bilhassa sinema filmlerine taşıyarak içgüdüsel dünyayı karanlık bağlamında ötekileştirmektedir. Karanlık yaratıcıdır, çünkü mitolojide kaostan sonra düzen gelmektedir. Elbette ki karanlık Dionysosçu esrik dünyaya göndermeler içermektedir. Çünkü Apollon nasıl ışık ve aklı temsil ediyorsa, Dionysos da içgüdüsel olanı ve dolayumsuz olanı hatırlatıyorsa bu da karanlık temasını akla getirecektir. Zira Dionysos aynı zamanda karanlık Tanrısıdır.

1.3.2. “Moralite”

Platon felsefesi ile birlikte iyi sözcüğü yüceltmeye çalışıldı ve iyi ile ahlaklı özdeş değerler olarak algılana geldi. Aristokrat, burjuva ve halk ayrımı yani Feodal yapı, güçlülerin ahlakını gerekli kılıyordu. Nietzsche, güçlü bireyi sağlıklı kişi olarak ele almış, onu toplumsal konumlandırma ve maddi üstünlükten ayırmıştır. Sarı vahşi ırk, yani aryan ve ötekiler diye ikinci bir ayrımın gerekli kıldığı yeni bir ahlak anlayışı da denilebilir buna. Nietzsche için *decadence*’ın bir görünümü olan sürü ahlakı, yaşam için bir engeldir ve kesinlikle aşılmalıdır. Hristiyanlığa özgü töreci (ritüel) anlayışa karşı çıkan Nietzsche, kişilere özgü, özel bir ahlaklandırma geliştirmeye çalışmıştır, denilebilir. “Ahlaklılık sorununu görmek ve göstermek - bu bana yeni asli görevimizmiş gibi görünüyor” (Nietzsche, 2010: 193). Ayrıca Nietzsche’ye göre modern ahlak, “(...) -insanlığın varsıllaştırılması hem de çok başarılı insanların üretimine karşı şartların yaratımı olarak- durağanlığı hatta çürümeye yol açmıştır” (Scott, 1998: 61).

Nietzsche, bir ahlak kuramcısı olmaktan daha çok ahlak karşıtıdır. Nietzsche, “(...) ‘ahmakların ve görünüş’ün aksine, bir ahlâk karşıtı olarak geleneksel ahlâka veya sürü ahlâkına, daha sert yükümlülükler ve daha yüce görevlerin adına karşı çıktığını

ısrarla belirtir” (Berkowitz, 2003: 349). Aristokrasi beğenisi altında gelişen toplumsal ahlakın bencil tutumu, kendini koruyan tarafı, özgecilikten uzak oluşu Nietzsche tarafından eleştirilir. Bu anlamda ‘sürü ahlakı’, aristokrasinin çöküşüyle ortaya çıkmıştır denilebilir. Bunu da şu cümlelerle ifade eder: “ (...) aristokratik değer yargılarının çöküşüyle bu tümüyle ‘bencil’, ‘bencil olmayan’ zıtlığı, insan vicdanını gittikçe rahatsız eder oldu — bu zıtlığın sonunda, sözcüğe (sözcüklere) kavuşmuş biçimi, benim dilimde sürü içgüdüsüdür” (Nietzsche, 2015a: 42). Buna paralel olarak Nietzsche “Avrupa ahlaklılığının tamamı, sürü için yararlı olanlara dayanmaktadır. Daha yüce, daha nadir insanların derdi, onları ayıran her şeyin bilinçlerine bir azalma ve itibarsızlık duygusuyla birlikte yerleşmesidir” (2010: 200) demektedir. Clark ise, Nietzsche’nin ahlaka toptan karşı olmadığını vurgulayarak şöyle der: “Nietzsche kendisi bazen ahlak kelimesini kullanır o şekilde o bütün ahlakı reddetmez ve böyle kendini ‘immoralist’ olarak niteleyemez. Örneğin soylu ahlakında ısrarlı olduğunda ya da övdüğünde daha yüksek bir ahlaklılık anlayışını benimser” (2015: 24). Bu görüşler doğrultusunda Nietzsche, her türlü çürümüşlüğü çağında müşahade edip, bunun da çağın *decadence* ahlakında görmesidir. Belki de bu yüzden kendisini çağdaşlarının ahlakını kabul etmektense “immoralist” olarak tanımlamıştır.

Ahlaka atfedilen kutsiyet *decadence* halinde bulunanların sığındığı bir liman olarak görülebilir. Zaman zaman yerilmekle birlikte, örneğin Nietzsche ahlaka dair birçok eleştiride bulunurken Max Weber, ahlakı yücelterek kontrast bir değer oluşturmuştur. Burada sorgulanması gereken ana unsur, ahlakî olguların tarihsel süreç içerisinde insanlığa vaatleridir. Nietzsche “zavallılar, tam da bu sağlıklarının ne kadar solgun göründüklerini farkında değiller” (Jaspers, 2008: 185) derken asıl sağlığın tin sağlığı olduğunu söylemeye çalışmaktadır. Onun için hastalık denemek ve gözlemek için iyi bir araçtır (Jaspers, 2008: 181).

Ana savın Nietzsche üzerine oturtulduğu düzlemde hareket edildiğinde Nietzsche’de dürüstlüğün önce bireyin kendine karşı dürüst olması felsefesiyle öne çıktığı söylenebilir. Burada Nietzsche ahlaktan ziyade bireyin kendi kendisini değer vermesi ve kendi kanaatlerini oluşturması bağlamında fikir beyan eder. Buna göre “(...) eşyayı belli bir perspektiften değerlendiren, yani değer yaratarak oluşturan insanın kendisidir” (Dedeoğlu, 2012: 130) demek mümkün görünmektedir. Nietzsche iyi ve kötünün ötesini düşler. Çünkü oluş masumdur, doğa dogmatik değildir ve kavramlar

üstüdür. Doğa, “ (...) *dejenere olmuşlara hiçbir merhamet göstermiyorsa da ahlaksız değildir. Aksine insanlığın arasında fizyolojik hastaların ve ahlak hastalarının büyümesi patolojik ve doğal olmayan ahlaklılığın bir sonucudur. İnsanların büyük bir çoğunluğunun duyarlılığı patolojik ve anormaldir*” (Nietzsche, 2010: 55) olarak ifade etmektedir. O, daha da ileri giderek yaşadığı dönem Avrupa’sının ahlakını da sürü ahlakı olarak niteler (Nietzsche, 2015c: 114). Nietzsche’ye göre; “ (...) *bütün ahlâk sistemlerini söz konusu incelemesi sonucunda birbirine tamamen zıt iki ahlâk olgusuna rast gelmektedir ve bunların tarihte ve halen yaşamakta olduğunu ifade eder. Bunlardan birincisi, köle ahlâkı (Sklaven Moral), İkincisi ise ‘efendi ahlâkıdır’ (Herren Moral). Bu iki tür ahlâka Avrupa medeniyetinin başlangıcından itibaren rastlamak mümkündür (Herren Moral)*” (Dedeoğlu, 2012: 30). Nietzsche yaptığı ahlak ayrımlarına birçok yerde göndermelerde bulundurmaktadır fakat, bahsettiği üstinsan ahlakı ahlaka gerek duymayan kişinin ahlakıdır, denilebilir.

Nietzsche’ye göre; insanı güçlendiren her şey iyidir, zayıflatan ise kötüdür. Bu bağlam insanda bulunan merhamet duygusunu zayıfların çoğaltılması açısından zararlı bulur. Ona göre, “*Hristiyanlık ve modern ahlâk, merhameti yüceltir. Merhamet veya haksızlığa uğrayana duyulan acıma zararlıdır, çünkü sağlıklı ve sağlam yapısının enerjisini ve gücünü tüketir ve yıkım için güç toplamış olanları, zayıflık ve hatalar güruhunu korur*” (Berkowitz, 2003: 157). Nietzsche pek çok yerde ‘üstinsan’ı yücelterek Hristiyanlık değerlerini yerer. Nitekim Zerdüşt birçok kez halka gitmiş fakat kendine uygun kulaklar bulamamıştır. Sembollerle konuşan Zerdüşt halkın yoz ahlakı ve değerleri üzerine söylevler vermiştir. Nietzsche, zamanın birçok kavramına olduğu gibi çağının ahlak anlayışına da ciddi eleştiriler de bulunmuştur. Ona göre sürü ahlakı, doğadaki gerçekliğe değil de, sürünün çıkarı için oluşturulmuş değerlerdir ve ahlak kavramı bir yanılgıdan başka bir şey değildir (Nietzsche, 2006: 103). Bu bağlamda Nietzsche ahlak felsefesini değerlendirirken, ahlakı salt kendiliğinden bir değer olarak görmez, çünkü bu yargıları oluşturan insana bağımlı olarak görmektedir. Kişinin fiziki ve psişik yahut entelektüel yargıları ahlaki değerleriyle ilişkisi olduğunu söyleyerek, bu değerlerin hayatın zenginleştirilmesi açısından elimine edilmesi görüşün savunmaktadır (Dedeoğlu, 2012: 178).

Her moralin arka planında onu şekillendiren ve vücuda getiren bazı değerlerin varlığı mevcuttur. Bu değerler belki başlangıçta insanlığa yeni bir hayat tarzı sunarak

gelişmesine katkıda bulunmuş olabilir. Fakat zamanın aşındırma yetisi tutumu karşısında bu değerler sürünün içerisinde hayatı yücelten değil hayata karşı değerler olarak değişmiştir (Dedeoğlu, 2012: 130). Ahlak hastalığı bütün Hristiyanlık boyunca dini bütün kitlenin hayatını şekillendiren izleklerden biridir. Bu değerler Nietzsche göre, *decadence*'ı yaratmıştır. “Bu bakımdan O, insanın bulunduğu her yerde bir değer biçmenin ve ahlâkın da zorunlu olarak var olacağını bilen bir düşünürdür” (Dedeoğlu, 2012: 130). “Sürü hayvanı ahlaklılığının doğallıktan uzaklaştırılması olarak Hristiyanlık, mutlak yanlış anlama ve kendi kendini aldatmayı beraberinde getirir” (Nietzsche, 2010: 162). Nietzsche ahlakın bir yorum olduğunu belirtir. Gerçekte ise ahlaki fenomenlerinin varlığını yadsır (Nietzsche, 2010: 190). Tüm ahlaki değerlendirmelerin temelinde bir güç isteminin bulunduğu savı, başlangıçta bir halkın yaşama ve gelişme şartlarını içeren ahlakı, sonradan soyuta bürünerek hayata karşıt bir değer olmasıyla eleştirir. “İşte Nietzsche’nin reddettiği de bu *decadence* ahlâkıdır. Yoksa O, bizce yeryüzünde hiçbir değer olamayacağı iddiasında değildir” (Dedeoğlu, 2012: 130).

Nietzsche;

“(…) köle ahlâkı tipinin tanımlayıcı tutumu, bir hınç tutumudur. Köle ahlâkı, kendini onaylayan efendi ahlâkının aksine, kendisinin dışında ve kendisinden farklı olan şeye “hayır”. O, “Değer koyutlayan bakışın bu şekilde tersine çevrilmesi”, kişinin gözünü kendisine çevirmektense dışarıya yöneltmesine ilişkin ihtiyaç. Bu hıncın özünden kaynaklanır; köle ahlâkı var olabilmek için önce düşmansı bir dış dünyaya ihtiyaç duyar hep; fizyolojik açıdan ifade edilecek olursa, sonuçta edimde bulunabilmek için dışsal uyarıcılara ihtiyaç duyar -eylemi temelde tepkidir” (Ansel-Pearson, 2011: 167).

İkinci bir sınıflandırmayı da sürü ahlakı ve üstinsan ahlakı biçiminde yapabiliriz. Üstinsan ahlaklı olmaktan çok ahlaka gerek duymayan biçiminde nitelendirilebilir. Lao Tzu’nun deyiimiyle “en büyük erdem, erdemi düşünmez”.

Üstinsan toplumun koşullandığı ahlak evrenini yadsır ve bir tür Dionysosçu ahlak önerisi sunar. Bu ahlak temelde Hristiyanlık’tan hatta iyi ve kötü karşıtlığından uzaktır. Buna göre Nietzsche’nin üstinsanı “ (...) insanı tayin ederek sınırlandıran psiko-sosyal

şartla, üst bir şuur ve ruh seviyesiyle aşan insandır” (Dedeoğlu, 2012: 175) şeklinde tanımlar. Bu aşmayla oluşan üst şuur; “ (...) bir tür anmayla (yalnızlık) evrenin ruhu olan Dionysosla vecd içinde birleşip kendi özüne erişmesiyle ulaşmaktadır. Kısacası Nietzsche, mevcut ahlâkî değer yargılarından kurtulmayı öngörürken immoralist olarak görülebilir.

1.3.3. “Bengi Dönüş”

Nietzsche’ci felsefede daha önce vurgulandığı üzere, birçok anahtar kavramdan bahsetmek mümkündür. Bengi dönüş, onun önemli kavramlardan biridir. Ona göre “ *her şey yeni baştan, her şey sonrasızca, her şey birbirine bağlı, kenetli, vurgun*” (Nietzsche, 2014a: 324)’dur. Bu kavram Nietzsche’nin Tanrısal varlığın yokluğa evrilmesindeki tehlikeyi görüp yeni bir teori üreterek hayatı olumlaması olarak anlaşılabilir. Nietzsche’ye göre bengi dönüş öğretisi, “ *(...) yani sınır tanımadan, sonsuza dek her şeyin durmadan yok olup yeniden doğması, Zerdüşt’ün bu öğretisi daha o zamandan Herakleitos tarafından da öğretilmiş olabilirdi*” (Nietzsche, 2015b: 56) şeklinde ifade eder. Bengi dönüş evrendeki oluşların belli kombinasyonlar çerçevesinde tekrar etmesi süreci olarak anlaşılabilir. Topakkaya’nın (2013: 218) ifadelerine bakıldığında; “*sonsuz geri dönüş teorisi aynı zamanda yeni bir bilimdir fakat bu bilim diğer bilim dallarının çoğunda olduğu gibi varlığın kabiliyetlerini törpülemey, aksine onu mutluluk veren bir dinginliğe kavuşturur. Sonsuz geri dönüşün temel şartlarından biri, geriye dönüşün olumlanmasını gerektirir. İnsan kendi yaşamında ortaya çıkan her şeyin kendi istediğine göre olup olmadığını sorgulamalıdır*”. Dedeoğlu’na (2012: 62) göre ise bu düşünce “ *(...) Nietzsche’nin evrende egemen olduğunu ileri sürdüğü ebedi tekerrür ve döngüsel evren süreç anlayışının kökleri Empodekles’e kadar uzanan bir görüştür*”. Çünkü Nietzsche’ci zaman doğrusal değil daireseldir bunu “*Düz olan her şey yalan söyler... Her gerçek eğridir; zaman bile değirmidir*” (Nietzsche, 2014a: 165) şeklinde ifade eder. Bu bilgiler ışığında bengi dönüş Nietzsche’ci bakış açısından tarihsel kökeni olan ve aynı zamanda bir üst zaman anlayışı olarak anlaşılabilir. Bu öğreti yaşanan zamanda nihilizm sarmalındaki insan için yeni ufuklar vadetmektedir.

Ahmet İnam’ın çevirisinin önsözünün giriş cümlesindeki şu ifadeler aslında bengi dönüş kavramına dönük söylenebileceklerin adeta bir özeti gibidir: “*Yapıtın ana düşüünü olan bengi dönüş düşüncesi, erişilebilecek o en yüksek olumlama ilkesi, 1881 yılı*

Ağustosuna rastlar: Bir kâğıt parçasına karalanmıştır, altında şu yazılıdır: ‘İnsan ve zamanın 6000 ayak ötesinde’. O gün Silvaplane gölü kıyısındaki ormanlarda yürüyordum; Surlei yakınlarında, piramit biçimi yükselen kocaman bir kayanın dibinde mola verdim. Bu düşünce orada geldi bana. O tarihten birkaç ay gerilere gittiğimde, bir önbelirti olarak, beğenilerimin, özellikle musikide birdenbire ta derinden değişiverdiğini görüyorum” (Nietzsche, 2015b: 79).

Bu felsefenin kökenine bakıldığında Hint felsefesiyle ilişkisi görülür. Bu nedenle bu kavramı Nietzsche’ye has bir düşünce olarak değerlendirmek kolay gözükmemektedir. Bir başka yaklaşım da kadim zamanlardaki insanların doğum ve ölümleri değerlendirme tarzlarıydı. Buna göre, sadece insanların değil, tüm canlıların yaşamı ruh ideasıyla ilintiliydi ve ölümden sonra bedenden ayrılan ruh, ecdat Tanrıya geri dönmekteydi, ayrıca yılan tarafından yutulan insanın ise “ (...) sadece önceki görünümünde hayata yeniden gelişi değildi; yutulan akraba, onu yutan lütfkâr güçlü yılanın serbest bıraktığı bütünün bazı parçalarının ruh şeklinde hayata yeniden dönüşüydü” (Fattah, 2004: 69) olarak tasavvur edilmiştir.

Bayrakdar (2015: 571) Nietzsche’nin böyle bir düşünceyi aktarmasına aslında ihtiyacı olmadığını işaret ederek onun ozanlığın verdiği bir aşkınlık neticesinde dile getirdiğini belirtir. Topakkaya (2013: 214) ise, Nietzsche’nin felsefesinin bir parçası bengi dönüşü (zum ewigen Wiederkehr) zaman felsefesi ile ilişkilendirir ve bu başlık etrafında geliştirir. Bu kavram, Nietzsche’nin en büyük eseri (Opus Magnum) olan Böyle Buyurdu Zerdüş’tte sıkça dile getirilir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kavramsal olarak nihai bir tanımlamanın yapılmasının mümkün olmadığı söylenebilir. Dedeoğlu (2012: 62) ise Nietzsche’nin bengi dönüş kavramını şu şekilde açıklar:

“Ona göre evrende egemen olan oluşun varoluş tarzı sonsuzca tekrarlanmak şeklindedir. Bu konuda O; ‘Varoluş hiçbir anlam ve hedefi olmadan, hiçlikle bitiş olmaksızın gene de kaçınılmaz olarak tekerrür ediyor’ demektedir. Ebedî tekerrür, her olayın, oluşun yeniden tekrarlanmasıdır. Ona göre uzay ve atomlar sınırlı olmakla birlikte zaman sonsuzdur. Bu nedenle sonsuz zaman içinde, sınırlı sayıda olan atomların sonsuzca oluş içinde olabilmesi için sonsuzca bir dönüş, dairesel bir tekerrürün kabul edilmesi zorunludur”.

Bengi dönüş'e olumsuz yaklaşanlardan biri de Molnar'dır. O "mantıksal olarak 'Bengi Dönüş' kavramı pesimist bir içeriğe sahiptir, zira Tanrılar bizatihi mekanik davranmak zorundadırlar (ihtiyaç hasıl olduğunda ve kader durumu söz konusu olduğunda ortaya çıkarlar), aynı insani çabalar aynı şekilde dairesel olarak tekrarlandığında anlamsızlığını temel olarak muhafaza ettiği gibi" (Molnar, 1976: 313) olarak ifade eder.

Nietzsche yeniden var olmayı öğle vakti metaforuyla anlatır. Çünkü güneş en tepedeyken ışıkların doksan derecede oluşu dolayımıdır (Jaspers, 2008: 569) denilebilir. Her şey fani olmayacak kadar değerlidir. Deniz onu yine geri getirecektir (Jaspers, 2008: 575). Sadece varoluşu sonsuz bir yinelemeye layık bulanlar kalıcı olacaktır (Jaspers, 2008: 577). Bu düşünce dinlerin üstündedir (Jaspers, 2008: 581). Başlangıç orta ve son yoktur. Ezel ve ebet birbiri içindedir (Jaspers, 2008: 581). Bu açıdan, Hristiyanlığın öte dünya anlatısı bengi dönüş kaynağının ortaya çıkması açısından tetikleyici olmuştur. (Jaspers, 2008: 584).

Yine Kaufmann'a göre ise bengi dönüş ancak üstinsan tarafından anlaşılabilir. Bu olguyu şu cümlelerle açıklamak mümkündür:

"En verimli haliyle bu düşünceler şunlardır: nasılsa öyle bir varlık, anlamsız ve amaçsız, fakat zorunlu olarak geri dönen ve hedefsiz hiçliğe giden. Bu hiçlik karşısında üstün insan kendi varoluşsal aşkınlığı aşarak, yani bir 'an'da bunu başararak hiçliği varlığa çevirmektedir. Nietzsche ebedi dönüş düşüncesine henüz gençlik yıllarında sahiptir. 1865'li yıllarda yazmış olduğu Dionysos ile ilgili bir yazıda ölen ve durmadan yeniden doğan bir Tanrıdan bahsediyordu. 1869-70 yılları arasında Platon Öncesi Felsefe Üzerine Dersler adlı seminerde Pisagor'un yeniden doğuş öğretisinden sık sık bahsetmiştir. Nietzsche büyük bir ihtimalle ebedi dönüş teorisini Pisagor'un 'zorunlu geriye dönüş teorisi' ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ruhların temizleninceye kadar dünyaya geri geldikleri düşüncesi ve ayrıca Heraklitos'un diyalektik anlayışından etkilenerek geliştirmiştir (Topakkaya, 2013: 215).

Hayatın olumlanması açısından bengi dönüş felsefesi Nietzsche için üst bir realitedir. İnsanın yaşadığı Nihilizmi aşmasını isteyen Nietzsche'nin ortaya attığı bu

teori insan için belki de yeni bir metafizik olarak görülebilir. Bu açıdan Heller (2006: 493), bengi dönüş imgesini, “ (...) *şükran ve neşeyle kabul etmek demek, insanın asla bir başka yerde (örneğin öteki dünyada), başka bir zamanda (geçmiş veya gelecekte) bir başka hayatı değil, sürekli, tekrar tekrar kendi hayatını yaşamayı dilemesi*” şeklinde ifade eder. Bu açıdan bengi dönüşün reddi kişide kendi etiğine karşı bir yabancılık olarak görülebilir.

Bengi dönüş kavramı Nietzsche’nin Surlei yakınlarındaki piramit şeklinde bir kayanın yanında geçerken adeta bir vecd halinde iken gelen esrik bir düşüncesidir. Bu düşünce Nietzsche’nin birçok düşüncesinin temeli olarak da görülebilir. Hayatın sonsuzcasına yinelenmesi Nietzsche’ için hayatın en yüksek bir şekilde olumlanması olarak ifade edilebilir. Fakat dilsel bir formda aktarılması kolay olmayan bir felsefedir. Dilin bu açıdan sınırlı alanı olduğu varsayılırsa sezgisel yolla elde edilen bu bilgi ancak üstinsan tarafından anlaşılacaktır yine de. Topakkaya’ya göre, bengi dönüş teorisi, “(...) *kelimelerle anlatılacak ve anlaşılacak ve aynı zamanda dilin ötesinde olan bir şey de değildir çünkü kelimeler ve sesler sonsuz olanla ondan sonsuza kadar ayrılan arasında kurulmuş bir köprü ve gökkuşağıdır. Bunlar gerçeklik dünyasına ait bir referanstan yoksundurlar*”. Nietzsche bu durumu Zerdüş’tte şu cümlelerle ifade eder. “*bütün kelimeler insana acı vermeli*” (Topakkaya, 2013: 219-220).

Nietzsche felsefesinin anahtar kelimesi olan bengi dönüşü belki en güzel şekilde şurada ifade eder: “*Her şey gider, her şey geri gelir; sonrasızca döner varlık çarkı. Her şey ölür, her şey yine çiçeklenir. Sonrasızca sürer varlık yılı. Her şey parçalanır, her şey yine birleşir; sonrasızca kurar kendini varlık evi. Bütün nesneler ayrılırlar, bütün nesneler yine esenleşirler; sonrasızca bağlı kalır kendine varlık halkası. Her an yeniden başlar varlık, ‘Ora’ denen top döner, her ‘Bura’nın çevresinde. Orta, her yeredir. Eğridir yolu sonrasızlığın*” (Nietzsche, 2014a: 223). Bu açıklamalar çerçevesinde Nietzsche her şeyin sonrasızlığına işaret ederek artık zamanın sabitliklerini de reddeder. Çünkü ‘orta’nın her yerde olduğu söylemesi başlangıcın ve sonun olamadığı dolayısıyla ağırlık merkezinin mevcudiyetsizliği olarak düşünüldüğünde sabitelerin reddedildiği sonucuna ulaşılabilir. Bu bağlamda; “ (...) *sevinç mirasçı istemez, çocuk istemez,- sevinç kendini ister, sonrasızlık ister, yeniden geliş ister, her şeyi sonrasızca aynı ister*” (Nietzsche, 2014a: 323). Bu ifadelerle aslında günümüz insanını yokluk ürkünç halinden uzaklaşarak -hazzı sevinci çoklaştırmacılığı- sevincin sonsuzca tekrarlanmasının

aygıtı olarak günümüzün medyası örnek verilebilir. Bu bağlamda hazzın yüceltilmesi açısından medyanın başat bir faktör olduğu düşünülebilir. Çünkü değerlerin anlamsızlığı insanı nihilizme sürükler elbette. Bu değerlerin yeniden yaratımı kişinin kendi kendisi olmasını şart koşar. Bunu başarmak elbette odaklanma ve zamanın aksine bir yavaşlık gerektir. Bütün zamanın hızı kutsadığını varsayılırsa kişinin kendi oluşunu konumlandırması zor olacaktır. Bu konumsuzluk durumu medyanın afyonlamasıyla belki de aşılmaktadır.

1.3.4. “Olumlama”

Nietzsche'nin yaşadığı çağ, bireyin adeta bir çöküntü yaşadığı dönemdir ve çağın koşulları içerisinde modernitenin sağladığı mutluluğu aslında ‘yapay’ olarak nitelendirmek mümkündür. Bu durum diğer bir ifadeyle Geschpetnez (ikiyüzlülük) şeklinde ifade edilebilir. Yani o pesimizim insanlığın damarlarına zerkedilişini temaşa eder. Nietzsche, tam anlamıyla bir optimisttir. Bu açıdan çağın bütün değerlerinin yeniden değerlendirerek var olan *decadence* durumunu aşmaya çalışır Nietzsche. Bu anlamda Nietzsche sürü insanı ve trajik insan(üstinsan) tanımlamalarını yapar. Bilindiği üzere Nietzsche'nin tüm hedefi sürü değerlerini yok etmeye yöneliktir. “*Trajik insan yani varlıktaki bu dairevî gayesiz dönüşü kavrayan insan; ‘hayatın bu fenomenlerine olumlu bakar, ama ... sevmekten çok, kutsayarak onları kabul eder.*” (Dedeoğlu, 2012: 154). Bundaki amacı hayatın zenginleştirilmesini sağlayarak oluşu olumlanmasıdır. Bunu ortaya attığı bengi dönüş, güç istenci kavramlarıyla yapmaya çalışır. Çünkü oluş masumdur, onda ahlaki ilkeler mevcut değildir. Bu bağlamda “*Yaşama duyulan güven yok oldu, yaşamın kendisi bir sorun haline dönüştü. Böylelikle, birisinin bir felaket habercisine, bir peçeli baykuşa dönüşebileceğine inanılmamalı! Yaşamı sevmek hala mümkün. Ama bir başka biçimde... Bu, bizi kuşkulandıran kadına karşı duyulan sevgi*” (Nietzsche, 2012: 90) şeklinde ifade eder. Nietzsche’de hayatı yazdığı bütün eserlerle yüceltmeye girişir. Onun trajik insanı oluşu olumlayarak en yüksek olumlama ilkesini kavrar. Bunun için bahsedilen değerlerin yeniden değerlendirmesi kaçınılmazdır. Nietzsche'nin hayatı göz önüne alındığında pek çok hastalık ve sıkıntı olduğu görülmektedir. Onun bedbin zamanlarında bile hayatı kutsaması şüphesiz manidardır. Bu perspektiften Nietzsche “*Ben, tin ve beden değil üçüncü bir şeyim. Bir bütünümlük ve bütün olarak acı çekiyorum. Kendimi aşmış olmam en büyük gücümdür*” (Jaspers, 2008:

178) demektedir. Böylece onun en hastalıklı dönemi ile en güçlü döneminin aynı periyotlarda gerçekleştiğini söylemek yanlış olmaz. Bu kontrast duruma karşın Nietzsche coşkunluğa sürekli bir vurgu yapar ve içten gelmeyen hiçbir şeyi kabul etmek istemez. Ona göre öncelikli olan içten gelendir ve akıl daha sonra makyaj yapmak amacı ile kullanılır. Hatta akılcı yanımızla bazen öyle şaşırırız ki en utandığımız değerlere yeni anlamlar yükleyerek onları yüceltiriz “*Delice neşeden payını almamış hiçbir şey başarıya ulaşmaz. Gücün kanıtı değerlerin yeniden değerlendirilmesidir*” (Nietzsche, 2015d: 1). Nietzsche yarattığı değerlerle hayatı yücelterek yeni bir paradigma sunmaktadır. O nihilizm karanlığından insanı yeni ufuklara yönelterek bugünü ve geleceği kurtarmaya çalışmıştır. O, insana yeni bir gelecek vadettiğinin farkındadır. Bunu da “*gerçek, yeni gecelerle birlikte yeni yıldızlar da gösterdim onlara; ve gülmeyi renkli bir çadır gibi gerdim bulutlar ve gündüz ve gece üstüne*” (Nietzsche, 2014a: 204) olarak ifade etmektedir.

1.3.5. “Amor Fati”

Kader inancı birçok dinde kaçınılmaz bir emir gibidir. Yazgısal olanın varlığı inkâr edilemez olarak gösterilir. İnsanlar başlarına gelen felaketten yana kendilerini rahatlatmak, sorumluluklarını azaltmak için çoğu zaman kaderin kurtarıcılığına başvurup birçok psikozdan sıyrılmaktadırlar. Zira hayat bilinmezdir. Bu bilin(e)mezliği kadere havale edip rahatlamak mantıklı gözükmemektedir. Şüphesiz insanın kendi yazgısıyla barışık olması, yaşamı zenginleştirmesi ve hayat istenci açısından gereklidir. Aksi halde çökkünlük ve zayıflıkla beraber fizyolojik arenada başlayan düşüş, tinsel alanları da etkileyecektir. Nietzsche’nin verdiği savaşımın en önemlisi de şüphesiz insanın yaşamı ve kendini sevmesi üzerinedir. Bu bağlamda amor fati yani kader sevgisi, üzerinde durulmaya değerdir.

Nietzsche orta boylu, yuvarlak kafalı, iri gözlü ve güzel yüzlü biriydi. Bıyıkları sanki bir düşünür olduğunu vurgular gibiydi, temiz ve güzel giyinirdi (Jaspers, 2008: 58); bu özelliklerine bakıldığında Nietzsche’nin kendine bu kadar özen göstermesi aynı zamanda hayata tutunduğunun da ifadesidir. Çünkü hayatı olumlayan insan ancak hayatı sever ve onu özenle kucaklar. Bu anlamda hayatı ve yazgıyı sevmeyi Nietzsche “ (...) *amor fati benim yaradılışımın özüdür*” (2015b: 110) diyerek olumlamayı daha da ileriye götürür. Nietzsche oluşturma verilişini ben de onaylarsam buna yazgı sevgisidir diyerek

oluşun onaylanmasını benliğimizde içselleştirilerek derinleştirilmesini salık verir (Jaspers, 2008: 585). Varoluşumuzu planlanması, rastlantısallığa bırakılmaması bu açıdan manidardır (Jaspers, 2008: 586). Henüz gerçekleşmemiş olanın merakı ve şu an gerçekleşmekte olana sevgidir amor fati. Nietzsche için zorunluluk kaderdir. Varoluş da bir zorunluluktur bu yüzden birey varlığını sevmelidir. Çünkü birey varlığını geçmişine borçludur. Bu yüzden kişinin alnında düşünmek yazıyorsa kişi bu yazığa Tanrısal bir onurla saygılı davranmalıdır ve en sevilen şeyler bu uğurda harcanmalıdır (Jaspers, 2008: 622).

Yazgıyı sevmeye nasıl ulaşabiliriz. Nietzsche bunun yordamını bize gösterir gibidir. *‘İnsan bir iptir üstinsana gerilen...’* İnsan, bu durumda ne olacağına yine kendisi karar verecektir bu bakımdan oluşun bir amacı yoktur sonsuz kere kendini yineler. İlk bakışta bu anlamsızlık kişiye kötümser yapmaktadır. Oysa sürü ahlakını onun değerlerini de terk ettikten sonra - ki bu anlamda terki de terk etmek söz konusudur- üstinsanın o altın şafağına yelken açıp hayatı değersizleştiren karanlık adalardan geçip trajik bir şuurla üst insana yelken açmalıdır. (Karakaş, 2009: 73) . Dolayısıyla kişi sahip olduğu bu trajik şuurla “ (...) *her şeye rağmen hayata evet der; acı ne kadar şiddetli olursa olsun, ebedî tekrar dönüş ne kadar tekrarlanırsa tekrarlansın, aslolan hayattır ve hayatı tüm bilinmezliği ve trajik cepheleriyle kabullenmek, kader olarak kabul etmek ve sevmek gerekir. Nietzsche, buna “amor fati” (kader sevgisi!)demektedir*” (Özkan, 2015: 123). Bu yazgının kabul edilmesi anlamında amor fati’dir.

Yaşamındaki tüm olumsuzluklara rağmen çağını eleştirmekten, ünlü düşünürlerin yanıldıkları noktaları bulgulamaktan, usçuluk karşısına coşkunluğu çıkarmaktan yılmayan Nietzsche, yaşamdan değil, yaşamı zorlaştıran kişilerden yakınıyordu ve onun yaşantı kurallarından biri de geçmişinden yakınmamak, olduğu durumdan yakınmamak, benliğinden yakınmak olmuştur. Bu yürek isteyen bir duruştur. “*Kaderi aşkla kucaklar Nietzsche; amor fati bir hayat düstûrudur onun için*” (Özkan, 2015: 338).

Yapılan seçimler kadar seçme şansının olmadığı durumlar da filozofumuz için olumlanmaya değerdir. “*Nietzsche’nin yazdığı gibi, ‘Ich hab nie eine Wahl gehabt.’ (‘Hiçbir seçeneğim olmadı’) Kaderine tahammül ederek değil, onun yükü altında acı çekerken kaderini sevdiğinde kendi yazgısıdır (kendi yazgısı olur) insan; Nietzsche’nin*

amor fati ile kastettiği de budur” (Heller, 2006: 488). Görünen o ki Nietzsche’ci yazgıseverliğin temelindeki yaşamın yeterliliği yani her şeye karşın yaşıyor olmak da bir utkudur. “İlk özellik, bir kişilik etiğinin öne çıkan tipik özelliklerinden biri, insanın kendi hayatına duyduğu minnettarlıktır ki, bu minnettarlık *amor fati*’ye içrektir. Hayatını bir kişilik etiğinin ruhuna uygun yaşayan biri çektiği acılara, yalnızlığına, dışlanmışlığına veya kendi kişiliğine dışsal tüm konulardaki şanssızlığına bakmaksızın kendi hayatına hep ‘evet’ diyecektir” (Heller, 2006: 493). Aslına bakarsanız insanın olmakta olana evet demekten başka bir seçeneği de yok gibidir. Kişioğlunun bu çelimsiz tarafı Nietzsche tarafından görmezden gelinir. O kesinlikle insanın güçlü olduğuna inanan bir düşünürdü.

Nietzsche, kimi anlarda kendi yazgısındaki anlamsızlığı sezmiş gibidir. Nietzsche ölümünden aylar önce şöyle der “ (...) *ben denemeler, yürekli adımlar, oyun ve vaatlerin ötesine geçemedim*” (Jaspers, 2008: 82). Bu anlamsızlık, onun başarısız olduğu anlamına gelmemeli. Düşündüğü oranda uygulanan bir adam olduğunun, dahası bizim onda neleri merak edeceğimizi sezinlemiş bir yürek dâhisidir.

Nietzsche insan olarak istedikleriyle bir düşünce görevlisi olarak istedikleri arasındaki çelişkiyi (Jaspers, 2008: 131) hep yaşamış ve hep ikinci yolu seçmiştir. “*Bir yırtıcı kuş var bir de kuzular. Kuzular yırtıcı kuşa bakıp onun gibi kötü olmayalım iyi olalım derler. Yırtıcı kuş da kuzulara bakıp ‘ne kadar iyi kuzular, seviyoruz onları, pek tatlılar’*” (Nietzsche, 2015a: 59).

Yazgı kişiyi düşünmekten alıkoyar ve özgürlüğünü elinden alır. Aşırı yazgıcı olmak böyledir. Bu yüzden Nietzsche, “*hiçbir şey insanın aklı ve özgürlüğünden daha pahalı elde edilmemiştir*” (Nietzsche, 2015a: 134) demektedir. Belki de Nietzsche, bize yakın olan ve bedelsiz elde ettiğimiz bu iki kavramı yücelterek hayattan memnun olmanın yollarını gösteriyor.

“*Bir bireyin büyüklüğü bence yazgısını sevmesinde gizlidir. Olmuş olandan ve olmakta olanlardan ve olacak olanlardan başka türlü istememek... Her türlü ülkü bir aldatmacadır*” (Nietzsche, 2015b: 40). Bireyin büyümesi, bakış açısının genişliğinde gizli olmalıdır. Tanrısal bir pencereden bakan biri iyi ve kötünün ötesinde bir algıyı paylaşır. Brahman’a giden yol düşünmekten çok düşünmemek ve sorgulamamak gibidir. Acıya karşı geliştirdiğimiz en iyi aşı budur sanki. “*Hayır ve şerrin ötesinde saf*

ve değişmez olan Brahman ile bütünleşme vardır. Hipnotizma daha doğrusu kendini duyarsızlaştırabilme, acıya karşı en iyi yöntemdir” (Nietzsche, 2015a: 153-154).

Bir Yarı Tanrı, kişiye ‘sürdüğün yaşamı sayısız defa yeniden yaşayacaksın ve bu durumunda bir değişme olmayacak, aynı sırayı izleyen yinelenmelerle bir daha bir daha yaşayacaksın’ dese, trajik üstinsanın yanıtı şöyle olurdu: *‘Daha Tanrıca bir söz duymamıştım...’* Böyle bir cevap, üstinsanın trajik kişiliğini ortaya koymakta ve hayatı olduğu gibi onaylaması ve istemesi demek olan amor fati durumunu da ifade etmektedir. (Dedeoğlu, 2012: 146).

Nietzsche için ahlak bir yorumdur, tabiatın ise tabii olmaktan başka bir ahlakı yoktur. Ne kurt ve ne de kuzunun seçimi değildir hayat. Bulundukları mevkiden yaşamı değerlendirmeleri farklı olacaktır. Bunun için kurdu suçlu ilan etmek mümkün değildir. Bütün oluşlar masumdur bu yüzden... Üstinsanın ahlakı da tam da bu noktada oluşun evetlenmesi ile yüce bir ereğe götürür. Bu erek, Dionysosçu trajik yaşamdır elbette. Çünkü o bengi dönüşle her şeyin sonsuzca yinelenmesini içrek bir tarzda yaşamıştır. Teorik uslamaların dışında deneyimlenen bu hal, yaşama karşı üstinsanı perçinlemiştir. O ışığı bir kartal gibi avucunda hissederek hayatı yüceltir. Kaosun bedbinliğinden göller ülkesinde bir ada niteliğindedir. Bu durum insanın ve dahi filozofların en yüksek bir duyarlılık içerisinde olmaları sonucuyla ortaya çıkar. Ebedi tekerrürünün, yüksek bir halde deneyimlenmesiyle oluşan bu ahlak, amor fatidir (Dedeoğlu, 2012: 149).

Yazgıyı sevmenin, oluşu evetlemenin bir götürüsü de olacaktır elbet. Kavramaktan doğan acıya, bilmekten doğan acıya karşı yeni değerler yaratmaya çalışmak, işte üstinsanın niteliği budur. *“Üstün insan, insan hayatının anlamını kavradığı için acı çekecektir. Çünkü hayatın yöneldiği bir üst amaç bulunmakla beraber, hayatın bu hedefsizliğine, boşunallığına rağmen, üstün insan kendi yapısının gereği olarak hem kendisi olmaktan, hem de hayata, her şeye karşın, evet demek ve yeni değerler yaratmaktan geri durmamaktadır. İşte Nietzsche öğretisinde amor fati’nin anlamı da budur”* (Dedeoğlu, 2012: 154). Oluşun bu kadar yüceltilmesi acı da olsa yazgının kabullenilmesi, özellikle de Nietzsche’nin ıstırap dolu hayatı göz önünde alındığında, yaşam adına ve onun kutsanması bağlamında son derece değerlidir.

Nietzsche’ci savunma düzeneklerinden biri de ödünleme yapmaktır. Hastalığın vermiş olduğu kötümserliğe karşı felsefesinin doğuşunu yine bu hastalık nedenine bağlayarak bu olumsuzluğu alkışlamaktadır. “*Yalnızca taşınmamalı bu, sevilmeli de... Amor fati Bu benim için en iç doğam. Ve uzun süren hastalığıma gelince, bu hastalığa, sağlıklı olmama oranla, anlatılmayacak kadar çok daha fazla şey borçlu değil miyim? Ona yüce bir sağlık, öldüremediklerini güçlü kılan böylesi bir sağlığı borçluyum! Ona felsefemi borçluyum...*” (Nietzsche, 2012: 89).

Nietzsche, “(...) mitsel olanın metafiziksel anlamını açıkladığında, Schopenhauer’cu felsefenin terminolojisini ve beraberinde Dionysosçu olanı belirlemek için Apollonik görünüm, istem, ilkel birliği kullanır” (Stambaugh, 1987: 24). Nietzsche için karamsar diyemeyiz. Ancak onun çok etkilendiği Schopenhauer hakkında bu yargı doğrudur. Belki de karamsarlık olumsuzluklardan değil, olumlu ya da olumsuz herhangi bir şey yaşayamamaktan kaynaklanıyordu. “*Karamsar filozofların ortaya çıkışı, büyük ve korkunç bir sefaletin hiç de göstergesi değildir; tersine, yaşamın değeri hakkındaki soru işaretleri ancak varoluşun inceltilmesi ve hafifletilmesinin, ruhun ve bedenin kaçınılmaz sivrisinek ısırtıklarını oluşturup, çok kanlı ve kötü görüldüğü; gerçek acı deneyimlerinin eksikliğinin acı veren genel tasarımlar, en yüksek ıstırap olarak görmeye yol açtığı zamanlarda oluşur*” (Nietzsche, 2011: 59).

Amor fati yaşamı dar bir perspektiften ele alıp kısır bir döngüye mahkûm etmek değildir. Özgürlük ve sınırlar ikilisinin içerisinde kalındığında kişiye sınırlayabilir fakat, doğanın öyle bir derdi bulunmaktadır. Soyutlamaların ötesinde bütün varlığı esenleyen bir psikolojik durumdur. Bu açıdan Nietzsche metafizik düalizmleri reddeder. Amor fati yaşamın bu kadar yüceltilmesi bakımından Platon ve Schopenhauer’dan farklı bir yön tayin etmiştir (Danto, 2002: 20).

1.4. NIETZSCHE VEYA ZERDÜŞT AHLAKI YA DA “DEĞERLERİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ”

Modern medya var olduğundan beri yeni bir insan tipi yaratma çabası içerisinde. Bu insan tipinin tüketici, ahlaktan yoksun, günü birlik (carpe diem) yaşamı kutsadığı söylenebilir. Bu süreç içerisinde insanın kendisi değil, değerleri yok olmaktadır. Karakaş da Nietzsche’nin ahlaka yönelik eleştirilerinin özellikle belli bir

ahlak tipine (çileci ahlak) yönelik olduğuna vurgu yapmaktadır (2009: 69). Mistik dünya anlayışı kişinin refleksiz “gökler ülkesine” sevdalı bir yaşam tarzını öngörmektedir. İşte bunu Nietzsche de çileci ahlak olarak tanımlamaktadır. Toplumsal yaşam içerisinde gerek mahalle baskısı, gerek sosyal baskı bireyin kendini gerçekleştirmesinin önündeki engel olarak görülebilir. Bu bakımdan Nietzsche’nin en büyük derdi “kişi nasıl olur kendisi” sorusuna verdiği cevaptır. Birey yaşadığı toplumda bir dayanak elde edebilmek için sürü değerlerine boyun eğmek zorundadır. Çünkü sürü içgüdüsel olarak korunaklı bir alandır. Nietzsche bunu "*Ahlak kişiyi sürünün fonksiyonu olmaya ve kendisine yalnızca araç olarak değer atfetmeye götürür... Ahlak kişideki sürü içgüdüsüdür*" (Karakaş, 2009: 69) şeklinde ifade etmektedir. Özgür olmayan kişi elbette ki hazır elde ettiği değerlerin prangalarına sahip olacaktır. Birey toplumun özeti gibidir ve yönlendirici olan toplumun değerleridir. Bu değerleri manipüle eden ise medyadır denilebilir.

John Stuart Mill’in teleolojik etik anlayışıyla bakıldığında ahlaklı olmanın ölçüsü toplumsal normlara göre değil mutluluk (hedonist) anlayışına göre değerlendirilir. Apolloncu yaklaşım uyum, düzen ve ölçülülük üzerine kuruludur. Dionysosçu anlayışta, iç tepilerin yüceltilmesi, sarhoşluk gibi durumlar söz konusudur. Nietzsche kişinin evrensel ruha (Dionysos) katılmasının içsel bir aydınlanmayla yani trajik olanın evetlenmesiyle mümkün olacağını söylemektedir. Medya da bireye kendi iç tepileriyle hareket edeceği geniş bir spektrum sunmaktadır. Bu alan içerisinde kişi kendisini mutlu edecek olan davranışa yönelmektedir ve ondan haz duymaya çalışmaktadır. Bunu yaparken Nietzsche’nin bahsettiği Dionysosçu ahlaktan uzaktır. Nietzsche, yine öznel olan her şeyin, eksiksiz bir kendinden geçme içinde kaybolduğu esrime deneyimine, evrensel ahengi bir an için de olsa kavramamızı sağlayan deneyime Dionysos deneyimi adını verir (Cevizci, 1999: 248).

Nietzsche, çizmiş olduğu sarmal içerisine çok az insanı dâhil etmektedir. Çünkü kendisini anlayanların her zaman çok az olacağını hatta gelecekte anlaşılacağını öngörmektedir. Bu yüzden Nietzsche, “*çemberler çiziyorum çevreme, kutsal sınırlar; gitgide azalıyor benimle çıkanlar daha yüksek dağlara, sıradağlar kuruyorum gitgide daha kutsal dağlardan*” (Nietzsche, 2015b: 87) diyerek kutsal yalnızlığını vurgulamaktadır.

Endüstri toplumunun mağduru ‘insan’dır. Kapitalist düzen içerisinde bütün değerler gittikçe daha hızlı yapı söküne uğramaktadır. Nietzsche burada insana büyük görevler atfetmektedir. İşte “*trajik insan, Nietzsche’nin çağında decadence’ın sebebi olarak gördüğü bütün kültürel değerlerle birlikte ahlâkı da değiştirecek insandır*” (Dedeoğlu, 2012: 27-28). Ve bu değerler ebetteki *decadence* değerlerdir. Bu değerlerle bir yere varmak mümkün gözükmemektedir Nietzsche’ye göre, “*söz konusu insanın önce yıkan sonra da değer yaratan bir şahsiyet oluşu, onun hayat ve evreni trajik olarak kavramış olmasındandır*” (a.g.e).

Dogmatizm bireyin kendini gerçekleştirme sürecinde en önemli engeldir. Dogmatizmi dayatan ise kitle iletişim araçlarıdır. Bireyin değerleri ne kadar yok olmayla karşı karşıya kalsa da “ (...) *trajik bir karaktere sahip olan üstün insan öncelikle insanın doğasını ve içgüdülerini sindirmekte olan sürünün ahlâkını aşmak ve değiştirmek durumundadır*” (Dedeoğlu, 2012: 27-28).

İnsan ancak değerlendirmeye hayatına bir anlam katar, hayat denilen olgu -ona dair ne varsa- bir insan imbiğinden geçmiştir. Nietzsche’de değerlendirme ve yaratma yok etme benzer kavramlardır. Üst insan ancak yeni değerler yaratandır. “*Ancak değerlendirmeye var olur değer: değerlendirme olmasaydı, varlık, içi boş bir kabuğa dönerdi. İşitin ey yaratıcılar!*” (Nietzsche, 2014a: 70) bağlamında düşünersek yarının yaratıcıları özde nihilist olan sözde değerler bütünü yeniden anlamlandırarak hayatı şekillendirecektir. Zerdüşt’ün o şiirsel söyleminde Nietzsche değer yaratan üstinsana yüklediği ses tonajı çok önemlidir. Gerçekliğin sağaltıcısı olan Zerdüşt bu misyonu üstlenmiştir. Mitik bir kahraman edasıyla “*es o yapraklar arasında, ey Zerdüşt, eski, solmuş ne varsa, daha tez ıraya senden!*” (Nietzsche, 2014a: 187) ifadelerini kullanarak yeryüzünün manivelası olan Zerdüşt’ü göreve çağırmaktadır.

İnsana dair değerlerin semantiği kontrast değerler üzerine kuruludur. “*Nietzsche’nin etiği pek çok geleneksel ahlaki kavramı benimsemişti. Ne de olsa, iyi ve kötü karşıtlığı, doğruculuk ve cesaret değerleri, yani sorumluluğun merkezi konumu, ahlak felsefesinde de, etikte de, bir kişilik etiğinde de ortak olan kavramlardır*” (Heller, 2006: 493). Elbette ki yaratıcı deha, yaratımlarda çevreden aldığı ürünlerle yeni bir sentez oluşturmaya çalışmaktadır. Nietzsche bu bağlamda birçok kavramı tersine çevirerek ve bazılarını da ön plana çıkararak yeni ahlak yaratma girişimindedir. Ahlak

geleneksel değerler marjinal tepilerle dönüşüme uğrar. Deprem ebetteki birçok pınarı kurutur fakat, yeryüzünün o tinsel enerjisini, bilinmeyen kaynaklarını da ortaya çıkarır (bkz. Böyle Buyurdu Zerdüşt). Tüm bu oluşumların nüvesinde bireyin kendisi vardır, çıkarımları yapacak olan kendisidir. Nietzsche “ (...) *bireyin tüm bu geleneksel değerler, erdemler ve ahlaki kavramlar radikal bir şekilde yeniden yorumlanırsa*” (a.g.e) hayatı evetleyebilir ve böylelikle trajik olan, yani salt oluşum kavranabilir.

Nietzsche’ye göre geleceğin insanı, ahlakın ve geleneğin zincirlerini kıran insandır ve şimdiye kadar bütün kuralları yıkmaya istemini kendinde bulacak bütün dikotomileri, iyiyle kötü arasındaki ayrımları yok edecektir. Bunu yapacak insan elbette üstinsandır. O değerlerin yaratıcısıdır, hayatı olumlayandır. Nietzsche, “*İnsanlara günün birinde uçmayı öğretecek kişi, bütün sınır taşlarını yerlerinden oynatacaktır: bütün sınır taşları havaya uçacaktır onun karşısında: yeryüzünü yeniden vaftiz edecektir*” (Nietzsche, 2014a: 199) sözleriyle iyi ve kötü diye adlandırılan o binlerce yıllık sınırlar yok olacaktır, hayat âdeta Zerdüşt’ün o yaratıcı nefesiyle, o “şen bilgi”siyle yeniden ereğine varacaktır. Bu sözler bağlamında Nietzsche hayat söz konusu olduğunda “çekik”ini elinden düşürmez; çünkü bütün bir “çemberin sözcüsü”dür o. Değişimin dönümünün sonsuzca olacağını öğretir insanlara (Yetkin, 1976: 149-150). Ve çekik yıkarken yaratır da.

Nietzsche değer yaratırken mevcut durumun gayri ahlaki tutumundan (bütün değerlerin *decadence* olmasından) dolayı yeni değerler yaratmak zorunda hissetmiştir kendini, bu değerler insanı hak ettiği yere (üstinsana) götürecek bir köprüdür. Ona göre üstinsanın yaratılmasının tek yolu tüm köhne değerleri yeniden değerlendirmektir (Baykan, 2008: 47). İnsan halen daha var olmamıştır ona göre “ (...) *ahlâkın, hayat içinde hem yükselişe hem de çöküşe sebep olması açısından değerlendirildiği görülmektedir*” (Dedeoğlu, 2012: 50). Bu bağlamda Nietzsche bunu en güzel şekilde “*Ben size Üstinsanı öğretiyorum. İnsan altilmesi gereken bir şeydir. Onu altetmek için ne yaptınız?*” (Nietzsche, 2014a: 26) dile getirmektedir.

İnsanın kendini gerçeklemesi özgür olmasıyla ilintilidir. Özgür olmak yeni değerler yaratmaktır çünkü “*Kişi, değer biçebilen bir hayvandır*” (Nietzsche, 2015a: 86). Yeni değerler yaratmak, unutturulan içgüdülerin hatırlanmasıyla mümkündür. Dolayısıyla içgüdülere ve davranışlara ket vuran, dogmatik (*decadence*) değerlerdir.

Nietzsche bu bağlamda dinsel değerleri eleştirirken tüm teolojik değerlere göndermelerde bulunmaktadır, zira teoloji “ (...) tutku, öç, acı çekme, akıl çelme, cinsellik, öfke, gurur, macera ve bilgiye değer verme” gibi antik değerlerin yeniden değerlendirilmesinden oluşmuş bir bütündür” (Bull, 2013: 70). Nietzsche bütün Hristiyanlık değerlerini yahut teolojik değerleri *decadence* değerler olarak kabul etmektedir ve bu nihil olanların varlığına bütün felsefesinde genel bir itiraz söz konusudur. “Tanrıbilimcilerin etkilerinin uzandığı yerde değer yargısı altüst olmuştur ve ‘doğru’ ile ‘yanlış’ kavramları mecburen yer değiştirmiştir: Orada yaşama en çok zarar verene ‘doğru’, onu zenginleştiren, derinleştiren, onaylayan, yücelten ve muzaffer kılana ‘yanlış’ denir” (Nietzsche, 2014b: 16). Sözleriyle bütün zamanı negatif bir teolojiden kurtarmak ister, bunu yaparken de yaşama derin bir inanmışlık söz konusudur.

Bir yaşam filozofu olan Nietzsche’ye göre, kötü nedir sorusu zayıflıktan doğan her şeydir, kısacası kötü olan her şey zayıflıktır (Nietzsche, 2014b: 10), bununla birlikte hayatı yücelten her şey olumludur ve evetlenmelidir bu da mutluluğun bir başka adıdır. Hayatı düşüren, zayıflatan her ne varsa *decadence* değerleridir. Bu perspektiften Nietzsche, “Doğaya her türden aykırılık, günahıdır. En günahkâr insan, rahiptir: Onun öğrettiği doğaya aykırılıktır. Rahibe gösterilmesi gereken, nedenler değil, tımarhanedir” (Nietzsche, 2014b: 93) diyerek, Hristiyan teolojisini yaşamın en büyük düşmanı ilan eder. Nietzsche yaşadığı devirde bütün bir çöküşün (*decadence*) insanlığa kendilerine iyiler denen rahip kılıklı insanların yanlış öğretilerinden kaynaklandığını ilan eder. Çünkü her şey iyiyse neden bir çöküşün olmaması gerekmez miydi dolayısıyla değerlerin anlatıcıları yani “İyiler, yalancı kıyılar, yalancı güvenlikler öğretiler size: iyilerin yalancıları içre doğup büyüdüünüz siz. Her şey iyiler eliyle baştan aşağı burulmuş, çarpılmıştır” (Nietzsche, 2014a: 219) ve hayat parçalanmıştır.

Nietzsche değerlerin dönüşümünde insandaki güçlü ve ulu olan her şey kişi üstü ve dışsal olarak değerlendirildi, kişiöglu kendini küçümsemedi. Kendini ikiye ayırdı. Değersiz ve güçsüz yanı ile şaşırtıcı ve çok güçlü yanı. İlkine kişi, ötekine Tanrı dedi (Baykan, 2008: 39) savını öne sürmektedir. Çünkü kişi kendinden öteye bakmasının bir başka ismidir “Tanrı” ve aynı zamanda kendini örselemesinin adı da budur. Kişinin kendi yarattığı bu illüzyonda teoloji, sağaltım anlayışı (ele geçirmek ve daha kolay hükmetmek için) duyguları hadım etmek üzerine kuruludur. Öç, hırs, gurur, cinsellik

gibi duygulara doğrudan saldırmak yaşama saldırmaktır ve güçlü duygular tehlikeli diye onları hayvansal, yabani görmek ve akli kutsal göstermeye çalışmak, dahası akli duygulardan bağımsız saf bir maden gibi göstermek kilisenin oyunudur (Baykan, 2008: 53-54).

Değerleri değerlendirme Nietzsche felsefenin temelidir demek yanlış olmaz. Bunu yaparken de en çok ahlaki değerleri kritik etmiştir. Filozofa göre “*ahlâk bir değerlendirme tarzı olarak insan türüne ve onun hayat şartlarına bağlı bir değerlendirme sistemidir. Bu bakımdan üstün insanın hayat şartları ve değerlendirme tarzı bu anlamda bir ahlâk ortaya koymaktadır diyebiliriz*” (Dedeoğlu, 2012: 141). Bu bağlamda ahlak insanın toplum içerisindeki davranışlarını ihtiyaçlarını, hayal dünyasını belirler. Dolayısıyla pek çok ahlakçının iyi ve üstün gördüğü özgeciliğe Nietzsche farklı bir perspektiften yaklaşır. Ona göre, özgecilik yani başkalarının nefsinin kendi nefsinin tercih etme olayı kişilik sıklığındandır ve ruhsal bir bozukluktur, ego eksikliğindendir. Nietzsche dışında kimse egonun iyi yönleri bulunabileceğini düşünmüyordu. Oysa iyi ego, kendine güven demektir (Baykan, 2008: 55). Bir başka farklı perspektifi Nietzsche’nin bilinci ele almasında görmekteyiz, zira Apolloncu bir öge olan bilinç Platoncu felsefe tarafından adeta kutsallaştırılmıştır (Akıl bağlamında). Nietzsche’ye gelinceye dek bilinç abartılmış ve hayvanlardan tek üstün yanımdır olduğu vurgulanmıştır. Oysa Nietzsche der ki, “*bilinç en son gelişen yanımdır. Güdüler daha eskidir*” (Baykan, 2008: 64). İlginç bir açıklaması da şöyledir: “*Bilinç sürü içgüdüleri ile gelişti. Vahşi yaşamda yalnız birinin bilince gereksinimi yoktur*” (Baykan, 2008: 65). Bu bağlamda düşünceler aslında duyguların bir sonucudur yahut uzantısıdır denilebilir.

1.5. **DECADENCE KAVRAMI-KÜLTÜREL BİLİNÇ İLİŞKİSİ**

İnsanın evreni algılaması sürecinde değerlendirmelerde bulunması kaçınılmazdır. Bu değerlendirmeler neticesinde oluşan bilgiler topluluğu bilincin oluşumu açısından elzemdir. Bilinç ise, insanın eşyayı tanımada attığı oklar yani yapıp etmelerden süzülen kişisel bilgiler yığıdır belki de. Bu bağlamda “insan düşündüğü şeydir” önermesi tutarlı gözükmemektedir. Eşyayı değerlendirme şeklimiz bazı inançlarda kişinin kendisi kadar değerli olabilmektedir. Hatta kadim inançlarda, kişinin Tanrı perspektifiyle oluşa karşı kendisinde o anlamın tecellisiyle son bulmaktadır yani varlığa hangi gözle bakarsak bir bakıma kendimiz de o bakış açısıyla dönüşüme uğramaktayız.

Buna göre, “Tanrı’yı, destek olarak düşünen kişi, desteklenecektir; büyüklük olarak düşünen kişi, büyük olacaktır; akıl olarak düşünen kişi, akıl kudretine sahip olacaktır; sevgi, olarak düşünen kişi, sevilecek; her şeyin hükümdarı olarak düşünen kişi, her şeyin hükümdarı olacak; Tanrı olarak düşünen kişi de, Tanrı olacaktır” (Işım, 1976: 87) ifadeleri ilginçtir.

Hayal dünyamız, kültürel parametrelerimizle yakından ilgilidir. Dolayısıyla bilincimizi en çok etkileyen bizden daha güçlü varlıklardır. Nietzsche’nin (2014a: 53) ifadesiyle “*Bizi en çok, görünmeyen eller eğer ve üzer*”. Böylelikle temel istencimiz onlar gibi olmak, onlara benzemek biçimindedir. Güç kavramı bilinci, bilinç de kültürel bilinci doğrudan etkilemektedir. Nietzsche’ye göre “ (...) *decadence’in kültürle ilişkisi ise şöyledir: İlk ‘gücü isteme’ canlı varlıkların kendilerini ve çevrelerini değerlendirmelerinde belirleyicidir; öyleyse değer biçmenin belirleyicisi olan ‘gücü isteme’de bir azalma olduğu zaman, decadence açığa çıkar. Tarih boyunca kültürün biçimlenmesi, insanın değerlendirme biçimlerine göre şekillenir ve insanın değerlendirme biçimi ‘gücü isteme’ anlayışlarıyla ilintilidir* ” (Ketenci & Topuz, 2009: 11). Bu açıklamaya göre, bütün istemeler kişinin gücü elde etmesine yöneliktir, gücün istemiyle oluşan değerler topluluğu, kültürdür. Bu istemde azalma değerlerin değerlendirilmesini sekteye uğratarak zamanın erozyonuna kapı aralamaktadır. Güç azalmasının bir türü olan acıma -Tolstoy ve Wagner bu yönleriyle *decadence*’ın prototipidir (Dok, 2015: 55)- Nietzsche’ye göre, “ (...) *insanı, insan yapan şey, yani manevi anlamda insan yapan şey kültürdür. Bu anlamıyla insan bir kültür ürünü veya üretimidir. Dolayısıyla bir insanın kim olduğunu belirleyen şey, o insanın içinde yetiştiği kültürdür. İnsanı anlamamanın yolu, kültürü anlamaktır*” (Bayrakdar, 2015: 569). Nietzsche’nin içerisinde yaşadığı Batı kültürüne, özellikle Hristiyanlığa her saldırısındaki neden, Hristiyan kültürünü *decadence* olarak algılamasındandır (Dok, 2015: 49). Dolayısıyla Hristiyanlık, ideal insan olan üstinsan formunun bozunuma ve kirlenmeye uğramış biçimi gibidir. “*Hristiyan kilisesine, bir savcının şimdiye dek ağzından çıkmış en korkunç suçlamayı yöneltiyorum. O, bana göre, düşünülebilecek yozlaşmaların tümünden çok daha büyüktür; olabilecek yozlaşmaların en kötüsüdür, olabilecek en uç yozlaşma istemidir*” (Nietzsche, 2014b: 88). Nietzsche’ye göre yazınsal kültür de *decadence*’ın etkisi altındadır. Çağın bilimsel gelişmeleri, şiir yerine romanın baş tacı edilmesine neden olmuştur. Şuur devrinde şiir susar, eski bir söylemdir bu.

Nietzsche'ye göre, yaşadığımız baş döndürücü devinimlerden bilimsellik, bütün bir kültürü boyunduruk altına almıştır ve bu durum sanatın kökenini, irrasyonel olanı, içsel olanı yok etmekle karşı karşıya bırakmıştır. Bu bağlamda yüzyıllar boyu düşüncenin esiri olan metinler örselenmiş, onun yerine romana bütün kültürün taşıyıcısı olan “*ancilla*” lakabı verilmiştir (Megill, 1998: 102).

1.5.1. Hakikat Algılaması Açısından *Decadence* ve Kültürel Bilinç

Ortaçağ sonrası, çöküntü içerisindeki bireyin kurtuluşu için sosyolojik vakalarla doludur. Sanayi toplumunun getirmiş olduğu *decadence* durumu insandaki paradokslara atıfta bulunan dirençleri açığa vurur. Kurtuluşu hakikatte arayan bireyin salt teolojiye yönelmesi Nietzsche açısından, zaten ironik bir durumdur. Dönemsel olarak bakıldığında Jean-Jacques Rousseau'nun Bienne gölüne dönerek “*ne romantik bir manzara*” diyerek ilk kez kullandığı romantizm kavramına göndermede bulunması aslında çağın ruhsal çöküntüsünün de bir göstergesidir. Zira romantizm aslında kültürel bir devinim olmakla beraber hakikati farklı mecralarda aramanın bir çabasıdır. Aynı dönemlerde Gerhart Hauptmann'ın *Bahnwärter Thiel*'indeki kahramanların betimlenmesi tam da dönemin parametrelerini yansıtır. Acılarla birlikte moderniteden kaçışın karakterize edildiği bir ruh halinin yansımaları gösteren Hauptmann adeta Nietzsche'ye nazirede bulunmaktadır.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde doğruluğundan kuşku duymadığımız bilgi kaynaktan daha önemlidir. Nietzsche'ye göre insan kendine karşı kördür. Yaşadığımız öz bizim gerçek özümüz değildir. Bu yüzden zaman zaman kendimizi kaybetmeliyiz (Jaspers, 2008: 211) der. Hakikati algılama açısından *decadence*'a kültürel bilinç açısından bakıldığında felsefeye muhtaç olduğu kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu felsefik çaba, bir yol bulma sanatı olarak da görülebilir. Yani Felsefe sonuçta arayıştan başka bir şey değildir. Gerçek değil, gerçeği arayıştır. Nietzsche'ye göre felsefe gerçeği bulamamıştır ve tüm filozoflara kuşkuyla bakmak ve gerçeği yaşamda aramak gerekir. Öyleyse yeni bir gerçeklik yaratılabilir (Jaspers, 2008: 291-293). Sıradan olanın kendince deneyimlediği gündelik gerçeklik Nietzsche'ye göre mide bulandırıcı bir karşıtlıklar dünyasıdır (Bull, 2013: 34). Oysa o kendi felsefi deneyimlerini “oluş”la bir olmak, bengi dönüş gibi uyarlamalarla sıradan insanınkinden ayırıyor ve felsefi gerçekliğin yön vermediği kişisel deneyimleri hafife alır. Nietzsche asıl gerçek

aktarılamaz, der (Jaspers, 2008: 346). Filozofa göre gerçeğe olan tutku insanlığın sonunu getirecektir. Gerçek tehlikelidir, gerçek ölümdür (Jaspers, 2008: 353-355). Dolayısıyla gerçek eninde sonunda kendisini yadsımamızı bekler (Jaspers, 2008: 360). İnsan deneyimi belirli mertebelerde elbette aktarılabilir, bunu günümüzde Yunus'ta Mevlana'da görmek mümkündür. İçsel bilginin aktarılması kolay olmamakta hatta imkânsız olmaktadır. Eğer öyle olmasaydı binlerce yıllık insan deneyiminin tamamı kitaplarda olur, güneşin altında söylenecek ve deneyimleyecek şeylerin varlığından söz edilemezdi.

Nietzsche için doğru, bildirilemez bir özellik taşır. Doğruyu anlatamayız yalnızca onu yorumlama biçimimizi aktarabiliriz. Bu yüzden çok konuşmak gevezelik demektir. Doğru, anlatılamayandır (Jaspers, 2008: 643). Buna benzer bir yaklaşım da Hint felsefesinde Tanrının “düşünül(e)meyen şey” olduğu üzerinedir, yani düşünülen her gerçek bir tasarım olduğu için hakikati ıskalar, gramatik oluşumlarla, betimleyici algılamalara kapalıdır. Ona göre, “*Güdülerimizin gerçekliği dışında başka bir gerçekliğe çıkip inemiyoruz*” (Nietzsche, 2015c: 52) .

Nietzsche, bize doğruluk ve hakikat gibi kavramların dilin kullanımına dair eğretilmeler olduğunu söyler ve dilsel bir yaratımın aynı zamanda bir deformasyon olduğunu betimler. Bu bağlamda “*bundan böyle neyin doğru olacağı, artık sabittir yani şeylere dair her yerde geçerli ve bağlayıcı bir adlandırma uydurulur ve dilin yasaması aynı zamanda ilk doğruluk yasalarını da verir*” demektedir. Çünkü dil şuura düşen imgelerden başka bir şey değildir, metaforlar toplamıdır (Megill, 1998: 96). Bu bağlamda Nietzsche insanın dile dair tutkunluğu ve dilin bu kadar yüceltilmesini pek erken bir başarı hatta abartılı olduğunu düşünür, dilsel dünyanın semboller dünyası olduğunu iyinin ve kötünün de bir sembol olduğunu belirtir. Ayrıca bilginin düşlenmesi olan tefekkürün şeylerin basite indirgenmesi ve deformasyonu olduğunu ileri sürer. Bu bağlamda Nietzsche “ (...) *bilgiye de bilgi teorilerine de pek itibar etmez ve onlara kör bir inançla inanan filozofların aklına şaşar. Onun kanaatine göre ‘bilgi, şartları tespit etmek, isimlendirmek ve bilinçli hale getirmek’ demektir*” (Özkan, 2015: 208-2010).

Nietzsche'ye göre insanlar gerçekliğin trajedisine katlanamazlar, bu yüzden bir illüzyon, fantazm icat etmek zorundadırlar. Bu da kişiyi Platon'un mağarasına götürmektedir elbette. Dolayısıyla Apollonik üretim olan kültür icat edilmek zorundaydı

ve insanları mağaranın dışına taşımak (trajik insana dönüştürme bir bakıma) elbette tahayyül edilemezdi. Bu açıdan kültür, Platon'un mağarasına çitler örmüştür, insanı mağarada tutsak etmiştir (Megill, 1998: 78). Gerçek gerilimlidir, çift yönlüdür ve kişi arada ezilebilir. Sürü bireyi, bu gerilime dayanamaz ve daha gerçeği görmeden birtakım klişe söylemler üreterek kurtulmanın yoluna bakar (Baykan, 2008: 118).

Nietzsche dil ile gerçeklik arasında bir ayırım yapar. Dil ona göre “*bütün gerçekliklerin yeterli ifadesi*” değildir. Dil gerçekliği betimlemeye çalışır fakat bunu yaparken gerçeklikle temas kurulduğu, gerçekliği betimlediği illüzyonunu yaratır. Örneğin yılan sözcüğünün bir şekilde temsil ettiği şeyin gerçek olduğunu düşünülür -ya da düşünülür- oysaki bu da bir yanılsamadır, nasıl yaprakların yaprak olmadığı, bunun sadece bir tanımlama olduğu hususu, kısaca bütün doğayı dille sınırlandırılır, bu yapaydır, gerçekliğe aykırıdır, *decadence* durumudur. Çünkü betimlerken yapılan şey yani kullanılan dil, bir metaforlar yığını olmaktadır. Hâlbuki metaforlar gerçekle birebir değildir. Gölge ile nesne arasında bir illiyet sadece dolayımıdır. Birebir örtüşmez, doğası bilinemezdir. Kısacası Nietzsche'ye göre, “*(...) dilin kuruluşu mantıksal çizgiler üzerinde ilerlemişti ve doğruluk peşindeki insanın, araştırmacının felsefesi, çalışmak için kullandığı ve inşa ettiği bütün malzeme, eğer gaipten gelmiyorsa, şeylerin özünden hiç gelmiyordur*” (Megill, 1998: 92).

Bu kadar ayartmanın, yanılsamanın ve zihinsel deformasyonun sonucu olan dünya algısının ve onun hakikatinin sağlam delillere vardırılması kuşkusuz zor olacaktır. Yaşadığımız hakikatin sorunlu olduğu aşikârdır. İnsan, hakikat perdesinin kaldırılmasını istemez, çünkü gerçeklik yahut hayat, buna ne hazırdır ne de bunu kabullenebilir. Bu bağlamda varlığın hakikatini kavramadaki zorluklar kişiyi yeni fanteziler, yanılgılar, illüzyonlar peşinde koşturmuştur. Bu kişi tarihsel bağlamda Nietzsche'ye göre sürüye ait olandır. Çünkü Nietzsche “*(...) hakikat bir ıstıraptır, görüntü ise bunun dindirilmesi, değişim kendine daha iyi bir yer arayan ağır muzdaripin kendini oraya buraya atması*” (Özkan, 2015: 211-212) der. Nietzsche, Sokrates'in bile son zamanlarında akla olan inancının sarsıldığını ve bu yüzden Dionysosçu bir sanat olan müziğe yöneldiğini, dünyanın özünün ancak böyle kavranabileceğini kabul etmiştir (Özkan, 2015: 215).

Nietzsche genel hatlarıyla düşünüldüğünde hayatı ve bedeni kutsallaştırır. Dünyanın sahip olduğumuz tek şey olduğunu söyler. Bu bağlamda Nietzsche

“yalvarırım size, kardeşlerim, yeryüzüne bağlı kalın ve inanmayın size dünya ötesi umutlardan söz açanlara! Ağı saçanlardır onlar, bilerek bilmeyerek” (Nietzsche, 2014a: 26) diyerek öte umutlar saçanları eleştirir. Çünkü öteki dünyanın bu dünyayı parçaladığını düşünmüştür. Nietzsche’nin “onu biz öldürdük” cümlesi, hayatı çürümüş bir anlayışla *decadence*’a sürükleyen din adamlarına göndermedir. Onların elindeki ahlakla sürü kendi içgüdülerini bastırmıştır (Dedeoğlu, 2012: 128).

Nietzsche Tanrının ölümüyle insanlığın ayağının altından toprağın çekildiğini, oluşan bu metafizik boşlukla her şeyin kendini yok edeceği tehlikesini görmüştür. Bu bağlamda Nietzsche, “*Tanrı, yaşamın aydınlanması ve sonsuza değin onanması olacağına, yaşamı çecek denli yozlaşmıştır! Ondaki yaşama, doğaya ve yaşam istencine karşı bir düşmanlık! Tanrı, ‘bu dünya’yı yadsımanın, ‘öbür dünya’ hakkındaki her yalanın formülü! Onda hiçlik tapınılacak bir şey haline getirilmiş, hiçlik istenci kutsallaştırılmıştır!*” (Nietzsche, 2014b: 24) der. Tanrıyla birlikte sürünün hakikati de parçalanmıştır. Nietzsche, Tanrının ölümünü ilan ederek Platoncu metafiziği Heidegger’in deyimiyle tersyüz eder. Nietzsche daha da ileri giderek Hristiyanlığın bile olmadığını ve hatta yaşayan tek bir Hristiyan olduğunu, onun da çarmıhta can verdiğini söyler (Nietzsche, 2014b: 49).

1.5.2. Yücelik Algılaması Açısından *Decadence* ve Kültürel Bilinç

Tarihin bütün dönemleri bireyin bir yol göstericiye veya kurtarıcıya muhtaç olduğu örneklerle doludur. Bu arayışlar bazen gökler ötesinde, bazen soyda ve bazen de tabiattadır. Ama bütün bu çabalar yol göstericinin (mürşit-i kâmil) meşru olmasında aranmıştır. Yücelik kimi zaman bir totemde, kimi zaman kendi yaratımı olan idollerde (putlarda) aranmıştır. Bütün mitsel anlatılar ve modernizm tarihi, bu çabaların sanki bir özetidir. Diğer bir anlatımla yücelik, bireyin kendi varlığını doğrulayabilmesi için bir dayanak noktasıdır. Kendine referans aldığı bu olgulardan mutluluğu yahut çözümü bulma uğraşının bireyi umutsuzluğa sürüklediği ve bir çöküntü girdabına ittiği söylenilebilir. Bunun anlamı; insanın tabiatı ve çevresini incelerken son merhalenin ve kendisini konumlandıracağı noktanın yine ‘kendisi olmasıdır’ denilebilir. Ancak bu bağlamdan hareket edildiğinde insanın kendi yüceliğini hep ihmal ettiği genel kabul gören bir realitedir. Çünkü sosyolojik disiplinlere bakıldığında son zamanların en çok kutsanan bilimin psikoloji olması bir tesadüf değildir! Birey kendini tanıdıkça,

potansiyellerinin farkına vardıkça, bunların açığa çıkması için yeni yollar, mitler, hikâyeler ve ritüeller icat etmek zorunda kalmıştır. Nietzsche'ye göre gerçek insanla uğraşmak onun idealleri ile uğraşmaktan daha yücedir. Ne yazık ki kendi amaçlarını taşıyan bir tek insana rastlayamamıştır (Jaspers, 2008: 198). Bu döngü, zamanın yıpratıcılığı göz önüne alındığında kimi zaman değişime, kimi zaman da dejenerasyona uğramıştır. Nietzsche de 1865'ten sonra “ya o, ya da bu” şeklindeki dikotomik çatışmalar bütünü içerisine girmiştir (Jaspers, 2008: 65-67).

Hiç kuşkusuz bilim her dönem kutsanmıştır ama bilgelik farklı bir şeydir. Çoğu zaman aktarılması kolay görünmemektedir. Bilgi dönemlik görünümlere aittir. Ancak bilgelik, zamanının küllerinden arındırılıp salt deneyimin elde edilmesidir belki de.

Nietzsche'ye göre bilgelige giden yol üç aşamalıdır:

1. Hayranlık ve öğrenme
2. Hayranlık duyulanı eleştirme
3. Ya o ya da bu diyerek son kararını verme (Jaspers, 2008: 67-68).

Her şeye rağmen Nietzsche'nin, “*Herkesin daha yüce özünü bulacağı iyi günlerin geleceğine yönelik umudu vardır*”, yani ona göre herkes giderek yüceleceğini sanmaktadır (Jaspers, 2008: 208). O, yaşadığı çağda bilginin kutsanması bağlamında eğitime atfedilen önemi bilgeliliğin deformasyonu olarak görüp eleştirmektedir. Çünkü o sürüdeki *decadence* değerlerinin eğitim vasıtasıyla çoğullaştığına ve gerçek Dionysosçu bilginin yadsınacağına inanmaktadır. Bu bağlamda o; “(...) *gün gelecek, eğitimden başka bir düş, düşünce olmayacaktır*” demektedir. Nietzsche, “*eğitim seçkinler için olmalı, halkın eğitimi kolaydır, zorbalıktan anlar onlar. Eğitim azaltılmalı ve inceltilmelidir*”. Eğitim iki bölümdür. Birincisi vahşi insanı evcilleştirme, ikincisi yaratıcı usavurmalarla onu yetiştirme yani yeniden yaratmadır (Jaspers, 2008: 441). Bu perspektiften yola çıkarak eğitimin bir sonucu olan bilinci Nietzsche farklı bir şekilde ele almaktadır denilebilir. Zira ona göre bilinç, en sonradan gelişen ama biçimsiz gelişen, insanı yanıltan bir araçtır. En mükemmel eylemler bilinçdışı gerçekleşir. Bir ressam fırçasını bilinçle oynatmaz, rüyalarındaki güzellikler bilincin işi değildir (Jaspers, 2008: 501).

Modern anlayışlardan biri olan suç ve ceza kavramlarını Nietzsche insanın gelişimine hizmet etmediğini belirterek; “ (...) ceza insanları evcilleştirir ama daha iyi yapmaz” (Nietzsche, 2015a: 99) diyerek eleştirir. Çünkü ona göre insan, daha var olmamıştır. Bunu da “ (...) evet, kirli bir ırmaktır insan. Kirli bir ırmağı içine alması ve bozulmadan kalması için deniz olmalı kişi” (Nietzsche, 2014a: 27) şeklinde vurgular. Nietzsche, “İnsan vicdanı icat etti, kendisine acı verebilmek için” (Nietzsche, 2015a: 101) diyerek insanın yaşadığı bunalımları yine kendisini bulamamasına bağlamaktadır ve bunu da yaşama karşıtlık olarak dile getirmektedir.

O, yarattığı eserleri yüce görmekte, hatta “Zerdüşt ile günümüz şiirselliğini bin kez aştım” (Nietzsche, 2015b: 48) diyerek öğretisinin ne kadar sağlam ve yüce olduğunu haykırmaktadır. Nietzsche yazdığı eserler sayesinde Alman dilinin yüceltildiğini belirtir, çünkü kendisi ‘tehlikeli belki’nin filozofu trajik özün anlatıcısıdır. O, özdeyişlerinde bireye nasıl yüceliğe ulaşılacağına dair ipuçları (anhaltpunkte) vermektedir. Nietzsche; yüceliğin basit, tali bir yol olmadığını eserlerinde belirtir. Ona göre yücelik, insanın kendi kendisini aşması demektir. Bu da üstinsana giden yolda olur. Bu bağlamda günümüzün debdebesi içerisindeki insana seslenerek; “(...) siz kartal değilsiniz: bu yüzden ruhun ürküntüsündeki mutluluğu yaşamadınız hiç. Ve kuş olmayanın uçurumlar üzre yuva kurmaması gerekir” (Nietzsche, 2014a: 113) diyerek yüceliğe yahut bilgeliğe giden yolun (tasavvufta yolun dikenli olması gibi) zorluklarla dolu olduğunu belirtir. Bu yorum bize kahramanın sonsuz yolculuğunun öncelikle karanlık ormanı aşması, sonra da hazineyi (bilgeliği) elde edebilmek için ejderhayla savaşması gerektiğini belirten (Joseph Campbell) izleği hatırlatır.

Nietzsche, yüceliğin algılanmasında bireyin yaşadığı *decadence* durumuna atıfta bulunurken; “ (...) dağlarda en kısa yol, doruktan doruğadır; ama uzun bacakların olmalı bunun için. Özdeyişler, doruklar olmalı: söz söylenen kişiler de, boylu poslu olmalı” (Nietzsche, 2014a: 52) diyerek dönemin birçok felsefecisini eleştirmeyi de ihmal etmemiştir. Nietzsche’nin buna dair bir çift sözü vardır; “Gerçek erleri, özgür ruhlar, çölün beyleri olarak her çölde barınmışlardır öteden beri, oysa kentlerde barınır besili, ünlü bilgiler, yük hayvanları” (Nietzsche, 2014a: 112).

Çözüm olarak; “Bu ağacı ellerimle sallamak istesem, sallayamam. Oysa bizim görmediğimiz yel, onu dilediği gibi üzer ve eğer. Bizi en çok, görünmeyen eller eğer ve

üzer” (Nietzsche, 2014a: 53) diyerek kişinin yaşadığı toplumdaki sürü değerlerinin – teolojik bağlamda- kişiyi kısıkaca aldığını ve yıprattığını anlatır. Bu bağlamda kişinin yaşadığı kaosu ve anlamsızlığı hayatı yeterince anlamadığına dayandırır ve yaşanan oluşun yeterince düşünülmediğini belirterek “ (...) bütün balıklar şöyle der, dibini göremedikleri şey dipsizdir onlarca” (Nietzsche, 2014a: 117) der. Buna paralel olarak Nietzsche, “Ama benim öğretim şudur: günün birinde uçmak isteyen, önce dinelmeyi ve yürümeyi ve koşmayı ve tırmanmayı ve hora tepmeyi öğrenmelidir: uçmaya, uçmakla başlayamaz kişi!” (Nietzsche, 2014a: 201) diyerek yetkin olmayanların kendilerini bilgelik çöllerinde heba etmesini önlemeye çalışır.

Sonuç olarak, Nietzsche’nin erdemliğe ve yüceliğe ulaşmada ana unsuru ‘cesaret’e dayandırdığını söylemek mümkün görünmektedir. “Soğuk canlara, katırlara, körlere ve esriklere yiğit demem ben. Korkuyu bilen, ama onu yenende vardır yürek; uçurumu gören, ama gururla bakanda. Uçurumu gören, ama kartal gözleriyle bakanda, uçurumu kartal pençeleriyle kavrayanda vardır yürek...” (Nietzsche, 2014a: 290). Nietzsche; “Acıma aracılığıyla yaşam yadsınmıştır ve yadsınmayla layık kılınmıştır, acıma, nihilizmin pratiğidir. Tekrarlayalım: Bu depresif ve bulaşıcı içgüdü, yaşamı koruyan ve onun değerini artıran içgüdülerin tümünün önünde engeldir” (Nietzsche, 2014b: 13) diyerek kişinin yaşamı değillemesini toplumun içerisinde *decadence* değerlerine bağlar. Kişi dogmatik değerler sarmalı olan yaşadığı zamana ve kendisine yabancılaşarak nihilizme ulaşır. Nietzsche’nin bütün amacı aslında nihilizmi yok etmektir. Çünkü Hristiyan pratiğinin sonucu olarak nihilizmi görür. Bu varsayımlardan yola çıkarak yaşanan gerçeklik, kişinin kendi yaratımlarının dışında yapay bir dünyaya ait olduğu göz önünde bulundurulursa, kendi değerlerini yaratamayan sürü insanın hazırcı bir konformizme, yani yaşam dışı bir bilgelige teslim olduğu gözlemlenebilir. Bu yaşamdışılık, dinlerin bütün insanlara hayatı nasıl yaşayacaklarını dayatmasından kaynaklanmaktadır. Bu minvalde Nietzsche;

“Yahudiler, tüm decadent’ların benzeridirler: Onlar, yanılsamaya varan ölçüde decadent’lığı temsil ve tasvir etmek zorundaydılar, oyunculuk dehasının non plus ultra yeteneğine yakın bir dereceyle, kendilerini bütün *decadence* hareketlerinin doruk noktasına koydular (- Paulus’un Hristiyanlığı olarak-), yaşamı onaylayan her gruptan daha güçlü bir şey haline getirdiler. *Decadence*, Yahudilik ve Hristiyanlık sayesinde güce

ulaşmak üzere çabalayan insan türü için, rahipçe bir tarz, sadece bir araçtır” (Nietzsche, 2014b: 31) demektedir.

Dinsel inançların, zaman çevrimine göre değişiklik arz ettiği bir vakıadır. Kadim zamanlarda inancın bu değişimini Nietzsche; “duygular değişmez ancak yön değiştirerek yücelirler. Örneğin cinselliğin Meryem Ana sevgisine dönüşmesi gibi” (Jaspers, 2008: 216) şeklinde ifade eder.

Günümüzle ilişkilendirildiğinde Nietzsche’ci yücelik arayışı, normatif değerlerle bezenen kültürel gerçekliğe dayandırılabilir. Yahut ‘yücelik’ olgusu günümüzün en önemli fenomenlerinden biri olan medya aracılığıyla yansımaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde Nietzsche’nin aslında bu yaklaşımıyla belki de yüzyıl sonrasının medya ile sarmalanan insanını tasvir ettiği söylenebilir. Dolayısıyla yücelik arayışı veya kendini bulma birçok bakımdan tekil bir izlek gerektirir. Bu da sahici değerlerin biçimlendirilmesiyle oluşmaktadır.

1.5.3. Değer Algılaması Açısından *Decadence* ve Kültürel Bilinç

Zaman her şeyi değiştiren ve dönüştüren bir olgudur. Zamanın nehrinden başka yıkanmayan değer yoktur denilebilir. İnsanlık özellikle büyük depremlerin yıkımların bunalımların akın ettiği dönemlerde en büyük değişimleri yaşamıştır. Bunu Nietzsche “*depres nice pınarları tıkar da, çok susuzluğa yol açar: ama gizli güçleri, sırları da ışığa çıkarır*” (Nietzsche, 2014a: 217) şeklinde izah eder. Bu yüzden Nietzsche, yaşamın yüceltilmesi uğruna çağın içinde bulunduğu buhranlı dönemi yeni değerler yaratmakla aşmıştır, ona göre; “*ancak değerlendirmeye var olur değer: değerlendirme olmasaydı, varlık, içi boş bir kabuğa dönerdi. İşitin, ey yaratıcılar! Değerlerde değişme, bu, yaratıcılarda değişmedir. Yaratıcı olması gereken, yıkar hep*” (Nietzsche, 2014a: 69) şeklinde ifade eder. Bu bakımdan her değer daha yaratıldığı andan itibaren ölmeye başlar, her doğan ölüdür. O yüzden oluş sürekli kendini alt edendir. Bu bağlamda gerek fizyolojik gerekse de kavramsal bakışla her şeyin sürekli bir yenilenme ve tazelenme içerisinde aynı zamanda da çürüme içerisinde mevcut olduğu varsayılabilir. Bu durumda mevcut değerlerin durumları zamanın ihtiyaçlarına göre kıyas yapılmakta kimi değerler tedavülden kaldırılmaktadır. Değerlerin ele alınışında eski ve yeninin, iyi ve kötünün ele alınışı yani bireyin varlığa karşı yeni kazandığı

perspektifin etkili olduğu söylenebilir. Bu perspektifler kişinin yaşadığı toplumun gelenek ve göreneklerine göre kısaca eşyayı algılayış biçimine göre şekillenmektedir. Bunalım devirleri bu açıdan yeni değerlerin yaratılması için belki en önemli zamanlardır. Kuşkusuz Nietzsche'nin yaşadığı yüzyıl bunalım zamanıydı. Kendisi de bu bunalımı derinden yaşamış ve yeni şeyler söyleme ihtiyacı hissetmiştir. O yeni değerler yaratarak adeta çağını vaftiz etmeye çalışmıştır. Bu koşutlukta Nietzsche'ye göre yaratmak, özgürlüktür. *“En küçük yaratma olayı, yaratılanlar hakkında yorum yapmaktan daha yücedir. Kurtuluşumuz farkında olmakta değil, yaratmakta gizlidir”* (Jaspers, 2008: 241) diyerek yaratımın yaşamın en önemli eylemi olduğunu vurgular. Nietzsche için değerlendirme yaratımın kendisidir, çünkü varlık dünyası ancak insanın değer adlandırmasıyla mümkün olabilirdi, insan eşyayı kullanabilmek için ona isimler vermek zorunda kaldı. Böylelikle Yaratıcı ile daha yakınlaştı. Çünkü o *“Değerlendirmek, yaratmaktır: işitin, ey yaratıcılar! Değerlendirmenin kendisi, bütün değerlendirilmiş nesnelerin hazinesi ve cevheridir”* (Nietzsche, 2014a: 69) demektedir.

Nietzsche, insanoğlunun değer yaratmadaki en önemli amacının güce gereksinim olduğunu söyler. Ona göre nerede yaşam varsa, orda gücün istemi vardır. Dolayısıyla Nietzsche, değerleri algılayışımızın güce göre değiştiğini bulgulamıştır. Değerlerin değişimi gücün değişimidir. Bu da bedenin dirilik ve sağlık derecesi ile yakından ilişkilidir (Bull, 2013: 72). Dolayısıyla Nietzsche'nin değer algılaması biyolojik ve ekolojiktir. Nietzsche için gücü arttıran her şey olumludur ve evetlenmelidir. Bireyde *“bencillik eksilmeye başladığında, en iyi şey eksiliyor demektir. İçgüdüsel olarak kendine zararlı olanı seçmek, çıkarsız güdülerin cazibesine kapılmak decadence'ın formülünü verir adeta!”* (Nietzsche, 2015d: 81) diyerek insanın hor görülen özelliklerinden biri olan bencilliği gücün artması için onaylar. Diğer bir yönden ise Sokrates'çi anlayışta yüceltilen erdemlerimiz, Nietzsche açısından *“ (...) zayıflıklarımız sonucunda ortaya çıkmıştır. Bir ölçüde birbirine benzeme çöküş demektir”* (Nietzsche, 2015d: 86) olarak ifade etmektedir.

Toku'ya göre, *“gelenekten kopuşla birlikte ortaya çıkan modern insan, yaşamını herhangi bir kutsal öğretiye göre değil, kendi aklıyla tanzim eden, tam dünya adamıdır, yani sekülerdir. Yaşamın tanzimini rasyonalite zemininde, kendi akli ve kendi tecrübeleriyle, yine kendisinin kurgulayacağını sandığı için de o bir birey kabul edilmektedir”* (Büyük, 2013: 2). Nietzsche aklın yüceltildiği böyle durumlar için

şüphesiz daha farklı bir yaklaşım sunmaktadır ona göre modern insan, “*ben yol da bilmem, iz de bilmem; ben yol iz bilmeyen her şeyim*” (Nietzsche, 2014b: 9) demektedir. Bilindiği üzere aklın böylesine küstahlığına kendini gerçekliğin merkezine koymasına, duyular âlemini de kendine itaate çağırmasına karşı Nietzsche, akla isyan denebilecek girişimlerde bulunmuştur. O bu değerlendirmeye değerlerin *decadence*’a sürüklendiği ifade etmektedir. O, iddialarını daha da ileri boyutlara taşıyarak “*bizi hasta eden, bu modernlikti*” (2014b: 9) demektedir.

Nietzsche çağındaki en büyük *decadence* değerlerinin Hristiyanî değerler olduğunu birçok eserinde dile getirmektedir, çünkü yaşamın korkuları ve tükenmişliği ahiret inancını doğurmuştur (Jaspers, 2008: 507). Böylece son birkaç bin yıldır sürü içgüdüsü soylu ve aristokrat olan her şeye ağır basmış ve bu yüzden hastalıklı, zayıf kişilerin değerleri yüce değer yargıları anlamına gelmeye başlamıştır (Baykan, 2008: 32). Ona göre, dinlerdeki kurgulanmış evren (ahiret, cennet) bizi yaşadığımız dünyadan kopardı. Ne var ki bu gerçek dünya da mükemmel değildi zaten. Dolayısıyla bir nihilist için yaşamın bile belli bir anlamı yoktur (Jaspers, 2008: 385). Nietzsche ayrıca “*Hristiyan kilisesi, bu çürümüşlüğü bulaştırmadık hiçbir şey bırakmadı; her değeri değersizliğe, her gerçekliği bir yalana ve her dürüstlüğü bir ruh alçaklığına çevirdi*” (Nietzsche, 2014b: 88) ifadelerini kullanarak kilisenin çöküşün sembolü olduğunu ilan eder. Bu çöküşün de içgüdüsel olanının yadsınması paralelinde gerçekleştiğini belirterek zamanın çevrimi içerisinde insanın dahi Tanrılara kurban edildiğini, sonrasında ise Hristiyanlık özelinde içgüdülerimizin kurban edildiğini belirtir. Sevmemizin, acımamızın bile Tanrı için olduğunu ifade eder. Yaşadığımız yüzyılda ise, Tanrı kurban ediliyor. Ne uğruna peki? Toplumun kalıplaşmış ahlaki ve insani değerleri uğruna... (Jaspers, 2008: 390).

Tanrı inancı, kötülöklere karşı bir savunma düzeneğidir. Yüce bir varlıkla anlaşma imzalamak ve hayatını garanti altına almaktır (Jaspers, 2008: 507). Böylelikle insanların hayatın gerektirdiklerini yapması gerekirken, dünya dışı şeylerle oylanmakta bunlar da bireyi *decadence*’a sürüklemektedir. Böylesine bir sürüklenmenin yaşanması için insanın kendi evreninden ötelere bakması kendine yabancılaşması ve dünyayı “*dünya yalan*” gibi sözlerle suçlaması gerekir. Bu yaklaşımlar bir psikolog hassasiyetiyle analiz eden Nietzsche, çağındaki bütün değerlerin *decadence* olduğunu gözlemlemiş ve onlara karşı savaşmıştır. Ona göre, herhangi bir türün böylesine bir yolu seçmesi tam olarak

kendinden uzaklaşmasıdır (Dedeoğlu, 2012: 139). Sonuç olarak belirtmek gerekirse insan, bu dünyayı beğenmeyince, varlığımızı beğenmeyince, bir başka dünyaya sarılırız. Bilinebilir olanı tam bilmeden bilinmeyene sızırız. Bilim durur (Jaspers, 2008: 508).

Doğu bilgeliğine göre insan, varlığın anlamıdır, Nietzsche için ise üstinsan hayata anlam katar, hayatın anlamıdır ve yeni değerler yaratandır. Bu bağlamda varlık, değerler bakımından insandan bağımsız olamaz. Nietzsche'ye göre değer yaratan insandır. Ve yarattığı değerler de gelecek için bir yol, bir kültür formudur (Dedeoğlu, 2012: 179). Buna paralel olarak Nietzsche, kültürün devamlılığını ancak devletin yardımıyla mümkün görmektedir. Ne yazık ki devlet çoğunluğun planıdır. Çok fazla insan dünyaya geliyor. Gereksiz olanlar için devlet uyduruldu, diyor Nietzsche, çoğunluğun aslında gereksiz olduğunu vurgulamaktadır. Nietzsche, sosyalizmi Hristiyanlığın hantal bir yanlış anlaşılması, hatta seküler Hristiyanlık olarak betimlemektedir. Çünkü ona göre insanlar eşit yaratılmadılar ve eşit olmamalıdır. Ayrıca sosyalizm en aptal ve en kaba insana bile en ileri düzeydeki biri kadar değer vermekte, haksızlık yapmaktadır (Jaspers, 2008: 412).

Nietzsche kendisini “*Dionysos'un çırağı*” olarak tanımlamasına rağmen o Apollon'un kaynaklık ettiği kültürle daha fazla meşgul olmuştur. Ona göre antik medeniyetlerden hemen hemen hepsi Dionysosçu enerjiden nasiplenmiş ve bu bağlamda Dionysosçu festivaller düzenlemişlerdir. Grekler'i diğerlerinden ayıran cinselliği, vahşi doğayı sembolize eden Dionysos'a kafa tutan Apollon'u idi. Barbarlık ile kültür arasında farkı yaratan Apollonik ilkeydi. Barbar kavimler Dionysosçu itkilerine gem vuramadıkları içi barbar, Grekler ise Apollon'un etkisiyle bu içgüdüleri gemleyip onu bir kültür halinde dönüştürdükleri için Grek olmuşlardır (Megill, 1998: 76).

Egemen gücün insanları belirli bir forma sokma çalışmaları, medya sayesinde ivme kazanmıştır. İnsanların belirli bir forma sokulup yönlendirilmesi durumu tam da Nietzsche'nin bahsettiği sürü formudur. Bu formda kişinin hayatta derinlemesine kazılar yapması sürünün aleyhinedir. İnsan başıboş devinimlerle zamanını tüketirken can sıkıntısından kaçmak için sarhoşluğa, hiçliğe koşar yaşamak yerine oyunlar oynamaya alışkın hale gelir (Jaspers, 2008: 381). Bu bahsedilen 'söz oyunları', 'ışığın oyunları' vb. Tanrının ölümüyle boşalan yeri doldurma çabasıdır belki de... Bunun sonucu olarak da şimdiki zamana göre yani an'a uygun yaşamak kalmıştır. Nietzsche,

2000 yıl boyunca Hristiyan olmanın bedelini ödeyeceğimiz zaman yaklaşmıştır görüşündedir (Jaspers, 2008: 383). Nitekim Nasyonal Sosyalistler Nietzsche'nin bu görüşünü haklı çıkartacak dünya savaşlarını hazırlamışlardır. Tabii kullandıkları devasa propaganda araçları da medyanın nelere kadar olduğunu örneğidir.

İKİNCİ BÖLÜM

POSTMODERNİN AHLAKI OLARAK “DECADENCE”: NIETZSCHE’Cİ FELSEFEYE DIŞARIDAN YAPILAN KATKILAR

Büyük oluş ve kopuşların, parçalanmaların, yalnızlıkların ve de tükenmişliklerin anlatısı olan postmodernizm, aynı zamanda zamanın ruhuna yönelik yeni bir bakış açısını imlemektedir. Dağınık, parçalı düşlerin zamanı olan bu çağ; düşlerimizden daha hızlı ilerleyerek, adeta düş gücü yoksunlaşmasını da beraberinde getirmektedir. Özellikle de her şeyi eşi benzeri görülmedik bir biçimde ve hızla simüle eden imge doygun postmodern tüketim kültürü, aşkın bir güç olan gece tarafından yaratılan düşten daha düşsel evrenler kurabilmekte, stüdyoların gözleri kör edici yapay ışığından doğma fantazma evrenleri, geceyi ve onun dolaysız ürünü olan düşleri de mükemmelen taklit ve ikame edebilmektedir. İmgelerin bu sonsuz salınımında zaman ayrık modda ilerler. Ayrık zamanın etkisiyle sabitlerin köksüzlüğü sürekli yeni köksüz imgeler üretir. Bu modda her şey virütik nitelikli ve çoğul bir karaktere sahiptir; tekrar, benzerliğin şiddeti, sonu gelmez taklitler eksik olmaz ve siyasal ideolojilerin yerini temelsiz önermeler alır. Bu açıdan bakıldığında, postmodernitenin kendisi de bir tür belirtge olması hasebiyle sakıncalı görülür (Küçük, 2000: 23). Herhangi bir şeye verilen isim de sınırlayıcı ve belirleyicidir.

Fragmanların baş tacı edildiği bu devir, adeta Nietzsche’nin çekiç sesiyle başlar. Zamanı ve insanı derinden inceleyen filozof, 2500 yıllık Hristiyanî düşlerin sahteliğini öne sürerek kimilerine göre yeni bir metafiziğin de yaratıcısı olur. Zira filozof büyük anlatılara yönelik eleştirileriyle modernitenin muhkem kalelerini sarsar, çünkü o hiç kimsenin o zamana kadar sormaya cesaret edemediği sorular sormuştur (Robinson, 2000: 40). Bu açıdan o, en çok ahlaka göndermelerde bulunarak adeta ahlakı yeniden yaratır. Bu bakımdan onun etik anlayışı “(...) evrensel olduğu düşünülen hümanistik özne nosyonunun ve totalleştirici söylemlerin, parçalanmış özne ve farklılık nosyonları lehine yerinden edilmesi üzerine inşa edilmiştir” (Küçükalp, 2003: 137). Değerlerin tersyüz edilmesiyle oluşan boşluğu da yeni değerler yaratarak gidermeye çalışır; ancak üretimi ömrü ile sınırlı kalmıştır. Bu açıdan Nietzsche’de eleştiri ve kuşku, en temel izleklerden biridir. Onun çağına yönelttiği en büyük eleştiri mevcut değerlerin *decadence* durumudur. Bu açıdan postmodern olarak adlandırılan dönemin değer ölçütleri de Nietzsche’nin bakış açısıyla değerlendirilebilir. Onun başlatıcısı olduğu

eleştiri tarzı, ondan sonra gelen pek çok düşünürün de izleklerinden biri olmuştur. Çünkü Nietzsche anlaşılmadan günümüzün anlaşılması pek mümkün gözükmemektedir. Tarihte ilk kez onun sesinde “Tanrının ölümü” bu kadar yüksek sesle dile getirilmiştir. Dolayısıyla postmodern olarak nitelendirilebilecek filozofların yaşadıkları zamanın moral değerleri de bu bakımdan önemli olmaktadır. Çünkü moral değerlerin yokluğu ve nihilizm arasındaki bağın (Küçükalp, 2003: 137) günümüzde küçük farklılıklarla geçerli olduğu söylenilebilir. Postmodern durumun farklılıklarına bakıldığında; “*Postmodernizmde sürekli olarak seçmeciliğe, düşünümSELLİĞE, özgöndergeliliğe [self-referentiality], aktararak söylemeye, alıntılama, yapıntıya, rastlantısallığa, anarşiye, parçalılığa, pastişe ve benzetmeye başvurma söz konusudur*” (Sarup, 2004: 189). Bu terimler çalışmanın bu bölümde Nietzsche’ci bir perspektiften ele alınarak postmodern durumun *decadence* karakteristiği serimlenmeye çalışılacaktır.

2.1. JACQUES DERRIDA VE POSTMODERN AHLAKIN ALDIRMAZLIĞI

Derrida’ya göre, köksüz ve sürekli değişen modern düşüncenin köktenci bir eleştirisi olarak ortaya çıkan postmodern düşünce, *sürekli reddiye* üzerinde yükselen, tutucu ve etik olmayan bir eleştiriye hayat veren niteliğiyle *decadence* kavramıyla doğrudan ilişkilendirilebilir. Postmodern kavrayışın öne çıkardığı temel nosyonlardan olan aklın kendi üzerine kapanışı saptaması da Derrida’ya felsefeyi aklın tutsaklığından kurtarma ve dolayısıyla bireyi özgürleşme olanağı verir. “*Onun felsefesi diğer filozofların metinleriyle girdiği ve çeşitli göndermelerin ve temaların iç içe geçtiği tartışmalara bakılarak anlaşılabilir*” (Stocker, 2012: 334).

Derrida, felsefe alanını statik olarak görmektedir. Bunun nedeni de Platon’dan bu yana sorgulanmayan ve bu yüzden hâkimiyetini sürdüren değerlerin katı kurallarla yapılanmış olmasıdır. Yanlış veya etik olmayan bir biçimde yapılanmış olan bu değerlerin Nietzsche tarafından reddiyesinin altında yatan gerekçeleri olduğu gibi kabul eden ve bu konuda Nietzsche’yi destekleyici bir teori olarak *yapısökümcülük* metodunu geliştiren Derrida, bu metodun temeline *kararverilemezlik, olanaksızlığın olanaklılığı, dönüşümlülük* gibi düşünce alanının yeni kavramlarını koyar. Aynı şekilde, *eleştirinin eleştireliliği* gibi yükümlülük ve *devoir* (Sorumluluk duyma, kendini mes’ul hissetme) kavramları da postmodern dönemde geçerli olan etik davranışlara göndermede bulunur.

Derrida'nın bu görüşünü Evinik (212: 265); “*Her yükümlülük (devoir) ahlaki bir kural tarafından çağrılan, yükümlülüğün ötesine giden bir üst yükümlülük (sur-devoir) tarafından aşılır. Bu durum sorumluluğu aşırılaştırır. Çözülemez açmazlar olmadan sorumluluk, kararverilemezlik deneyimi olmadan bir karar olamaz*” şeklinde açıklar. Göksel ise Derrida'nın karar verilemez dediği şeylerde aslında bireyin seçeneksiz konumda olduğunu ve bu yüzden sorumluluğun yüklenilmesi gerektiğini belirterek kararverilemez olanın kimlik gibi durağan olmayan şeylerde belirdiğini söyler (2012: 361).

Nietzsche'nin Ecce Homo'da “*İnsan değilim ben, dinamitim*” (2015b: 111) ifadesiyle yürüttüğü “dinamit” nosyonunu sürdüren Derrida, son zamanların en verimli filozoflarından biridir. Derrida'nın temel felsefi dizgeleri ele alışındaki put kırıcı, parçalayıcı bakışıyla yine geleneğe yönelttiği eleştirilerle yeni sanatsal bir söylem oluşturduğu görülebilir (Akdeniz, 2012: 34). Bir bakıma bu söylem, felsefi geleneklerin etkisi altında söylenmiştir. Çünkü Derrida, kendi felsefesinin temellerini oluştururken geleneksel felsefedeki temelsizlikten kurtulmanın da yapısal çözümlemesi içinde bulunduğu farkındadır. Bu noktada Derrida'nın bir dizi felsefecinin ortaya koyduğu düşüncelerden etkilenmesi kaçınılmazdır. Bunlar arasında *Platon, Rousseau, Nietzsche, de Saussure, Freud, Husserl, Heidegger* (Akdeniz, 2012: 34) gibi isimler ön planda olanlardır. Derrida'nın etkilendiği asıl argüman, *Batı Metafiziği*'dir. Daha da açıkçası *Batı Metafiziği*'nin işleyiş biçimidir! O, bu işleyişte sürekli olarak bir şeylerin ters gittiğini söylemekte, eleştirilerini bu noktalarda yoğunlaştırmaktadır. Bu görüşe paralel olarak Akşin'e göre Derrida, “*(...) bugünün sorunsal dünyasına artık, kullanmakta olduğumuz dilin -ki bu her zaman batı metafiziğinin dili olmuştur- kavram sınırları içinde bir anlam verebilmenin olanaksız olduğunu düşünmektedir*” (Akşin, 1999: 43). Derrida'ya göre asırlarca süren yüksek ideallerle çevrili bilginin bir epistemolojisini ve anlamın hermenötiğini yaratma çabaları anlamsız bir uğraştır. Bu perspektifle Derrida, Nietzsche ve Heidegger'in çalışmalarıyla paralel bir çaba içerisinde fakat Derrida'nın küçük bir farkı vardır: Bu eleştirinin amaç ve metotlarını altüst etmiştir (Küçükalp, 2003: 155-156). Derrida;

“*(...) yazar, bir dilin ve belirlenimi gereği söyleminin mutlak anlamda hâkim olamayacağı dizgesi, yasaları ve yaşamı olan bir mantığın içinde yazar. Onları, bir biçimde bir noktaya kadar, yalnızca kendisinin belli bir*

dizge tarafından yönetilmesine izin vererek kullanır. Dolayısıyla okuma, daima yazar tarafından kavranmamış, söylediği şey ile kullandığı dilin örüntüsü bakımından söylemediği şey arasındaki, belli bir ilişkiyi amaçlamalıdır. Bu ilişki karanlığın ve aydınlığın, zayıflığın ya da gücün belirli bir niceliksel dağılımından çok eleştirel okumanın üretmesi gereken bir gösterge yapısıdır (Akdeniz, 2012: 34).

Postmodern deyimi, modern anlayışın ötesine geçiş, köktensiz değişkenliklere karşı her alanda geliştirilen bir düşünce biçimidir. Hem klasik tarzda yapılanmış olan değerlerdeki aklî anlama itiraz eder hem de sürekli bir değişkenliği evrimselliğin bir parçası olarak görür. Derrida'ya göre postmodern anlayışta formel etik kurallar vardır. Yani, şekle dayanan kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar aklın, niyetin, ödevin kontrolündedir. Bu durumda birey, bir ön belirlenim içindedir (Sümer, 2014: 32). Bir bakıma üst irade (Tanrı-Kader) vardır ve birey bu bakımdan özgürlüğünü yitirmiştir. Derrida'ya göre, anlamın doğasında süreklilik mevcut değildir. Etik ve siyasal anlatılar ise özcü birtakım genellemeler üzerine kurulmuştur. Dil, özcü hakikatler tesis etmediğinden etik ve siyasal değerler otoritenin topluma dayattığı kurgulardan başka bir şey değildir (Robinson, 2000: 51). Derrida'ya göre aklın dili dikkate alınmadan mutlak doğrunun elde edilebilirliğine yönelik bu inanç, bir illüzyondan ibarettir (Küçükalp, 2003: 154). Dilin kendi içerisindeki tutarsızlıkları bu sonucu doğurur. Derrida'nın bu görüşü eleştirel olmaktan öte, yıkıcı bir öz barındırır. O, bu bakımdan birçok felsefecinin yaptığı eleştirilerden bir adım daha ileridedir. Bu görüş, büyük anlatıların sonunun geldiğini söyleyen Lyotard ile paralellik arz eder.

Derrida, bu türden bir düşünce yapısında, yani postmodernizmde etik denetimsizlik görmektedir. Bu anomali de *Yapısökümcülük* adı verilen eleştirel düşünce yönteminin kurucusu olan Derrida'nın Fransız oluşunun ve dili çok etkili kullanmasının ve anlam ile yapıyı birleştirmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. 1930-2004 yılları arasında yaşamış olan Derrida, *Büyük Bunalım*'ın ilk yıllarında doğmuş (1930), 2. Dünya Savaşı'nın gürültüsü içinde çocukluğunu geçirmiş, modern düşüncenin doğumuna tanıklık etmiş, postmodern düşüncenin geliştiği en hızlı ortamlarda düşüncelerini açıklama şansı bulmuştur. Açıkladığı düşünceler arasında *postmodernist anlayış*, kendi içinde bir felsefe olmaktan çok, geleneksel felsefi anlayışların bir eleştirel ölçüsü biçiminde kullanılması olarak anlaşılmaktadır.

Derrida, postmodern anlayışın, etik olarak mevcudu korumak gibi bir eğilim içinde olduğunu söyler; yeni sistemler peşinde koşmanın ılımlı tavrını göstererek devrimci bir anlayıştan uzaklaşmayı, ancak bu mesafeyi oluştururken de bir kaos yaratmayı amaçlar: “*Postmodernistler için amaç; mevcut düzeni korumak, yeni ve insanlık için en iyi düzeni kurmak ya da teoriler (vaatler) oluşturmak değil, anti-temelci bir eğilimle mevcut teorilerin altını oyarak kaos yaratmaktır*” (Möngü, 2013: 29).

Derrida, *postmodernin ahlaki* konusunda kendi düşünce derinliğini yaratırken kamplaşma halindeki ABD ve Sovyetler’in soğuk savaş ortamlarında etkinleştirdikleri siyasi gelişmelerin içinde, *ırkçılık karşıtı* tutumu ile siyasetteki ahlaksızlığı vurgulamaya çalışır. Özellikle doğduğu Cezayir’deki halkın Fransız ırkçılığı ve dini taassup anlayışını tümü ile reddeder. Mülteci sorunları ile ilgili düşüncelerini açıklamış olduğu Çekoslovakya’da tutuklandığında, Ortadoğu’nun siyasi gelişmelerini yakından takip eder ve gözlemlerini anlatırken, Avrupa’nın ahlakını da sorgulamaya başlar. Derrida, tam da bu noktada postmodern zihniyeti eleştirirken genele yayılmış olan şu kuralı da belirginleştirmeye çalışmaktadır: Şüphesiz postmodernizmin temel varsayımları, içerisinden çıktığı moderniteye karşı birçok felsefi duruş, düşünce, üslup ve yenilik göze çarpar. Düşünsel anlamda kendinden önceki dönemlerin o sert kesinlik arayışlarının bir sonuç getirmediği ve nihai sonucun da var olamayacağını kabul eder, bu alana giren ontolojik, etik ve epistemolojik bütün yaklaşımlarda da postmodernite kendini hissettirir. Modern zamanların mimarisi, beton ve cam inşa yöntemi ile düz hat arayışının ve çelik kutuların bile teklik belirtisi olarak algılanıp reddedildiği bir düzlemdir. Estetik açıdan ise postmodernite, moderniteye ve onun getirdiği yeniliklere karşı şüphe duyar, ele aldığı konuları yeniden okumaya tabi tutar (Möngü, 2013: 29).

Ayrıca Derrida günümüzdeki gelir adaletsizliğinden doğan ve gittikçe de büyüyen uçurumların, etnik savaşların, çatışmaların dinsel ve milliyetçi köktencilik ve gün be gün artan şiddetin, dökülen kanın, sömürgeci, ötekileştirmelerin, yalan ve korku senaryolarının ve açlığın sorumlusu olarak egemen Batı medeniyetini görür (Akşin, 1999: 43). Görünüşe bakılırsa Derrida aydın olmanın gereğini ve sorumluluğunu yaşadığı toplumun aleyhine dahi olsa korumuştur. Batının öteki olarak gördüğü (hatta bazen insan olarak dahi görmediği) Doğulu toplumların zihinlerinde bu durum bilinç uru olarak kalacaktır. Zira bir zamanlar Afrika kökenli insanları hayvanat bahçelerinde

sergileyen batılı anlayışın sonradan kendisini evrensel hümanizmanın biricik sözcüsü olarak görmesi ve bunu insanlığa dayatması oldukça manidardır.

Derrida, postmodern bireyin ve felsefenin kendi içlerinde ciddi çelişkiler barındırdığının farkındadır, fakat yeri geldiğinde bunu yok sayar ve dönüşebilen argümanlar geliştirir. Bunun sonucu olarak da postmodern zihniyeti kendine yeten bir bütünlük olarak göremediğini belirtir. Nietzsche'nin "çürümüşlük" olarak nitelendirdiği *decadence* olgusunu bir son olarak değil de zorunlu bir devamlılık olarak görme eğilimindedir. Bu açıdan West'e göre "*Derrida için postmodernist düşünce bir kendi başınlık sergileyemez, dolayısıyla Aydınlanma projesinden bir kopuş söz konusu değildir. Derrida, Aydınlanma projesini Batı metafiziğinin kavramsal çerçevesi içine yerleştirmenin ya da bu çerçevenin gerisinde bırakmanın imkânsızlığına dikkat çeker. Derrida'nın gözünde Batı felsefesi, durmaksızın devam etmek zorundadır*" (Möngü, 2013: 29).

Derrida'nın düşüncelerinde görülen sivrilmeler, etkin düşüncelerinin teorik demetler yığımına dönüşmesini sağlamıştır. Yeni kavramlar ile yeni düşüncelerin gelişmesine ön ayak olurken, o zamana kadar tarih tezleri biçiminde toparlanmış olan '*insanlık düşünce tarihi*'ni Nietzsche'nin değerleri reddetmesine benzer bir itişle reddeder. O zamana kadar Batı'nın *yazma problemi* diye nitelendirdiği *yazım* olayını çok boyutlu olarak ele aldıktan sonra özellikle *yazma* eylemini *içsel sanat* biçiminde ifade eder. Bu içsellığe karşı olanları da radikal (köktenci) bir zihniyetle sertçe eleştirirken bu alandaki düşüncelerinin çoğunluğunda Jean Paul Sartre'ın etkisi görülmektedir. Özellikle de *yazmak* eyleminde... Derrida, yazma eyleminde felsefenin afakiliğine karşılık, *yapısökümcülük* anlayışı ile felsefeyi de sorgulama aşamasına gelmiştir. Bu konuda Cevizci'ye göre çağdaş felsefenin en çok etki yaratan ismi olan Derrida; "*Felsefeyi, deliliğe en yakın noktada deli olmanın zihinsel acısına panzehir olarak verilen yatıştırıcı ilaç olarak tanımlar, Batı felsefesiyle derinlemesine hesaplaşır, ondaki çelişki ve çıkmazları göstermek suretiyle felsefeyi yeniden yaratıcı kılma mücadelesi içinde olur*" (1999: 216). Bir bakıma Derrida, Platon'dan bu yana hâkim olan değerler dizgesindeki etik olmayan durumlara karşı çıkan Nietzsche'nin tezini destekler görülmektedir. Onun bu konudaki *yapısökümcülük* teorisi, Nietzsche'nin karşı çıktığı değerler yapılanmasına verdiği düşünsel bir destektir.

Derrida'nın felsefede sarstığı, deyim yerindeyse, boşa çıkardığı söylemlerden birisi de *imkânsızlık* alanındadır. Felsefenin imkânsız diye gördüğü düşünce alanında *olanaksızlığın olanaklılığı* biçiminde geliştirdiği yeni bir teorisi vardır. Bu teori, Derrida'nın etik anlayışa (ahlakın ahlakiliğine yönelik bir tür denetim) getirdiği bakış açısıdır. Buna göre, akıl ve akli önermeler felsefeyi sınırlayan ve etik olmayan kurallar olarak görülmekte ve felsefe, bu kurallar ve değerler zincirinden kurtarılmaktadır.

Derrida, ilişkisel etikle ilgili olarak da daha çok konukseverlik ve dostluk meseleleriyle uğraşır (Stocker, 2012: 336). Bu noktada Derrida'da etik, Levinas'ın etiğiyle benzerlikler gösterir (Evinik, 212: 264). Ayrıca ona göre; “*etik (...) her zaman kendi içimde, dışımdaki bir şeylere sahip olmam temelinde, dostluğun ve konukseverliğin olumlanmasını gerektirir; kendiliği olumlamanın koşulu başkalarının olumlanmasıdır. Etik, mutlakçı olamaz. (...) Etik Ötekinin benden ayrı ve farklı olmasına izin vermelidir*” (Stocker, 2012: 343). Ötekinin filozofu olan Levinas'ta olduğu gibi sorumluluk Derrida'da da önemlidir. Ona göre sorumluluk dışsal bir tekillik çağrısıyla mevcudiyet kazanır. Bu durumda verilecek olan yanıt belli kurallar ve talimatlar ya da usuller gerektirir. Aksi halde, etiğin doğasına uygun düşmeyen bir rastgelelik hâsıl olur. Derrida'cı etik, karara bağlıdır (Sümer, 2014: 36), etik sorumluluk ise “*(...) bir taraftan kişinin etiğin olanaksız olduğu sonucunu çıkartabileceği derecede olanaksız olana atfedilirken; diğer taraftan, bu olanaksız olan etiğin olanağı için bir koşul olarak sunulmaktadır*” (Sümer, 2014: 42).

Bu bağlamda etik eylem, akli çözümlemeler ve haklılıklar gerektirmez, onun adeta kendine ait bir doğası mevcuttur (Stocker, 2012: 343). Dolayısıyla Derrida'da etik; akıl üstüdür, yani aşkındır, ama aşkınlık da tehlikelidir ve şiddet yüklüdür! Bu durumun ampirik açıdan sınanması gerekir. Derrida, bu bağlamda iynin kötünün karşıtı olarak konumlandırılmasının yıkıcı bir çıkarsama olduğunu düşünür. Bunun çözümü ise, Kirkegaard, Freud ve Nietzsche'nin öznellik yaklaşımlarında kayıtlıdır (Stocker, 2012: 347). Öte yandan, bir başka perspektiften değerlendirilirse, Derrida'da etik;

“ (...) Ötekinin isteklerine verilen bir cevaptır. Öteki, bu isteklerini dışarıdan değil, içimizden yapar (bize seslenir, bizi çağırır, bizden taleplerde, sıklıkla şiddetli taleplerde bulunur). Biz (tek başımıza) karar veririz. Her karar boşluğa yapılan bir atlayıştır. Hiçbir karar bilgiye

dayandırılmaz. Sonuçlar önceden bilinemez, akılcı seçim yoktur (ama atlayış akıldışı da değildir kesinlikle). Etik kişisel sorumluluğa, Öteki için üstlenilen sorumluluğa dairdir. Kişisel sorumluluk, etiğin tek merkezi kategorisidir” (Heller, 2006: 476).

Derrida, *yapısökümcülük* tezi ile modernlik ve ötesinde görülen parçalayıcı derin düşüncenin birçok alanda görünür olmasını sağlamıştır. Nietzsche gibi Avrupa metafiziğini köktenci bir anlayış ile sıkı bir eleştiriye tabi tutmuştur. Bu sıkı eleştirel anlayış, o zamana kadarki tüm felsefi ve ideolojik eğilimleri, tümü ile yerinden sarsmış; edebiyat, sanat, ideoloji, siyaset gibi alanların da kendilerini ciddi biçimde gözden geçirmelerine neden olmuştur. Derrida, filozofların yapıtlarını kendi geliştirdiği “yapısökümcü” yönteme tabi tutarak “ (...) *semantik istikrarsızlıklarını açığa çıkaran, yıkıcı bir anti-filozoftur. Derrida filozoflarla tartışmaya girmez. Onun yaptığı şey, filozofların kullandığı tutarsız dillerin hiçbir zaman tek ve sabit bir anlam dizisi meydana getiremeyeceğini açığa çıkarmak amacıyla metinlerini yeniden okumaktır*” (Robinson, 2000: 47). Derrida, insanlık tarihinin şimdiye kadar kurguladığı kategorilerden vazgeçerek metindeki ve dildeki çelişkilere gönderme yapar. O, konuşma ve yazı dilindeki tutarlılıklar yerine tutarsızlıkları açığa çıkarır (Küçükalp, 2003: 156). Bu açıdan bir anlam parçalayıcısıdır. Anlamın kendi içerisinde, çelişkiler ve anlamsızlıklar barındırdığını öne sürerek yaşanan postmodern dünyada katı olarak bilinen anlatıların hatta anlamın kendisinin son derece tekinsiz doğasına göndermelerde bulunur. Bu durum bireyin anlam arayışının, hakikat istencinin binlerce yıllık bir illüzyon olduğuna dair güçlü imalar barındırır içinde. Bireyin muhkem bir kale arayışına dair bütün umutlarını dağıtır. Oysa parçalanmanın olmadığını söylemek, anlamsızlığın varlığını kabul etmek öncelikle anlamın var olduğunu kabul etmek demektir ki, bu da kendi içerisinde bir çelişkidir. Platon’un yazıyı eleştirmek için yazı yazmasına benzer bir durumdur bu. Söz konusu çelişki Nietzsche tarafından da sahiplenilmiştir. Nietzsche değerlerin birer yorum olduğunu varsayar. Fakat buna mukabil değer üretmekten de çekinmez. Derrida geleneksel düşünce biçimlerinin yapısının “(...) *önyargılı olduğunu ve bu nedenle sürecin başıboş dolaşan ve çoğunlukla bu yapının çelişkili karakterini ortaya koyamadığı savından hareket eder. Bu yapı zihinsel alışkanlıklarımızda farkında olmadan çok derinlerde kendini*

göstermektedir. Bu süreci analiz etmeye başladığımızda anlamı yahut yapıyı dönüştürmekteyizdir” (Cooper, 1989: 480).

Derrida, *kararverilemezlik* tutumunu etik tavrın bir uzantısı olarak ileri sürer. Çünkü ona göre *kararverilemezlik*, bir deneyim gerektirmekte, bu deneyim de sorumluluk çerçevesinde bireysel bir özgürlük yükümlülüğü gerektirmektedir (Sümer, 2014: 32). Bu durumda, *kararverilemezlik* durumunun *şüpheleri çoğullandırma* ve normatif yapının dışına çıkma olanağı arayışı olarak bilinmesi gerektiğini ifade etmektedir. Sümer’in de ifade ettiği gibi; “*Var olan etik kuramların çeşitli şekillerde yetersizliği ya da insanın iç gerçekliğini tam olarak yansıtmadığı durumlarda, yeni kavramların açtığı farklı düzlemlere ihtiyaç duyulduğu bu dönemde, Derrida, bize yeni bir kapı aralar*” (2014: 32).

Derrida, gündemde olan ahlak ve siyaset problemlerine yönelik *kararverilemezlik* ve *sorumluluk* bağlamındaki açmazlara kadar eleştirilerini genişletmektedir. Bu eleştirilerin bir örneği olarak *dönüşümlülüğün* (evrimleşme gibi) bir başka söylemle felsefenin içine dâhil edildiğini, böylelikle bilim ve felsefenin yakınlaşmasını sağladığını belirtmiştir. Ortaya çıkan bu yakınlaşma durumuna ilişkin tespitler yapabilmek için de *kararverilemezlik* tutumu hakkında net açıklamalar yapmak gerekmektedir. En azından bu durumu etik bir tutum olarak benimsemek, felsefenin özgürlüğü adına bir karar almış olmak demektir.

Yaşanılan zaman, güç temerküzünün en yoğun olduğu zamanlardan biridir. Kitle imha silahlarının çok kısa bir sürede toplu ölümleri birer bilgisayar oyununa indirgediği gözlemlenmektedir. İnsanlığın bu şekilde kitlesel kıyımlar yaşadığı zamanlar, tarihte son derece enderdir. Oysaki yaratılan ütopyada Birleşmiş Milletler gibi kuruluşlardan birçok olayı tartışıp karara bağlaması, hatta bu olaylara anında müdahale etmesi beklenmektedir. Bu gücün baş aktörü şüphesiz ABD’dir, fakat Derrida’ya göre ABD, en hafif deyimle kurbanların ve haklının yanında olmaktan uzaktır (Borradori, 2003: 120). Çünkü Derrida’ya göre, dünya bile dünya olmaktan uzaklaşmıştır ve küreselleşme olgusuyla birlikte insanlık dünya ile birlikte değildir, sanki dünya “insanlık ile”dir, daha açık bir ifadeyle, dünya küçük bir parselden ibaret olup bu parseli de küresel güçler kuşatmıştır. Böylelikle parça bütünü esaret altına alıp bütün tarihselliğe ve kültürel çeşitliğe karşı en büyük günahı işlemiştir (Lawlor, 2012: 199). Yapılacak şeyler

‘şimdi’de gizlidir, çünkü “geçmiş ve gelecek, şimdinin ürünüdür” (Derrida, 2008: 26). Medyanın olayları birer seyirlik nesne ve gösteri unsuru haline getirmediği durumlarda tek bir insanın katledilmesi bile kitlelerin katledilmesinden daha çok ses getirmekteydi (Borradori, 2003: 137). Bu bağlamda İkiz Kuleler’in vurulması, bütün dünyada büyük infial uyandırmış ve birçok radikal değişikliğin de habercisi olmuştur. Derrida’ya göre bu olay “ (...) terörün imgesinin, hedefin kendisi tarafından ifşa ve istismar edilmesi” (Borradori, 2003: 138). Şüphesiz yaşanan olaylar dünyanın geldiği durum, güvenliksiz ortamı ve müphemlik bu büyük istismarı kanıtlar niteliktedir.

2.2. JEAN BAUDRILLARD VE POSTMODERN AHLAKIN BELİRSİZLİĞİ

Jean Baudrillard (1929-2007), çağının ve çağdaşlarının muhalifi olan bir düşünce adamıdır. Her şeyi simülasyon üzerine kurmuş, postmodern evredeki genel değer salgınının temeline de söz konusu kavramın gereği gibi anlaşılamayışını koymuştur. Baudrillard, simülasyon kavramına bir tür ekosistem olarak kendi içinde bütünlüğü olan bir anlam kazandırmıştır. Düşünür, kendi düşüncelerinin köklerini Nietzsche ile aynı temel üzerine kurmuş, muhakemesinin işleyiş biçimini büyük ölçüde Spengler’in kültür ve medeniyet kavramları ile bezemiştir. Düşüncelerini *Simülasyon ve Simülakr*, *Yığınların Zihniyeti*, *Öteki*, *Baştan Çıkarma*, *Üretimin İrrasyonelliği*, *Hiper-gerçeklik*, *Tüketicinin Aldatılması*, vb. gibi kavramlar üzerine inşa ederken mistik benzetmelerle olgusal analizi birleştirmiş ve bunlar arasındaki farklılığı da gene simülatif değerler ile açıklamaya çalışmıştır.

Jean Baudrillard, takındığı etnik ve dini aleyhtarlık tavrı nedeni ile dünya düşünce tarihinde ün kazanmıştır. Takındığı tavrın altında, asra hâkim olan sistemli siyasal düşüncelere karşıt olması da vardır. Baudrillard’a göre, postmodern dünya, *Simulacra*’lar (suretleri kopyalar) dünyasıdır. Artık gerçeklik ile yüzeydeki görüntü arasında bir ayrım kalmamış olup, yurttaşlar da “üstinsan değil, gösterenin olmadığı bir göstergeler dünyasının medya tüketicileri”dir (Robinson, 2000: 55). Düşüncelerinin temelinde ‘simülasyon kuramı’ vardır. Baudrillard’ın, görüngülerdeki benzerliklere yaptığı aşırı vurgu, *Katharcı Derviş* deyiimiyle adlandırılmasına sebep olmuştur (Dağ, 2011: 15). Katharcı’lar, Avrupa tarihindeki Aryüsçü geleneği takip ederler. Aryüsçüler ise, Hz. İsa’nın Tanrı değil de, peygamber olduğuna inanırlar (Kaplan, 2007).

Baudrillard, *simülasyon* sözcüğünü *benzetim* kavramı ile zamana endeksli biçimde kullanırken bir ermiş sükuneti içerisinde; gizli ve derinden gelen bir şiddet heveslisi yönüyle adeta Nietzscheci bir felsefi devrimci izlenimi vermektedir. Gerçekten de onun devrimci yapısı Nietzsche'den gelmektedir (Dağ, 2011: 16). Baudrillard'a göre simülasyon, gerçekliğin zaman içerisinde çeşitli biçimlerde sistemleştirilmesinden ibarettir.

Çalışmanın ilk bölümünde Nietzsche'nin akla isyanı ele alınmıştı. Nietzsche bilimin ayrıklaşmasına, adeta bir put gibi tapınılmasına karşı çıkmıştı. Bu bağlamda Baudrillard da bilimin yok olan dinsel dogmaları taklit edişinden eleştirel bir üslupla söz eder. Bilim kendini her şeyin üstüne konumlandırır, canlılar üzerinde deneyler yaparak adeta rasyo'nun sunağına yeni bedenler adar. Bu açıdan 21. yüzyıl insanı, bilimin nesnesi haline gelmiş olup, daha da ötesine geçip bir deney hayvanına dönüşmüştür. Bilim yalnızca insanı değil, hayvanların vahşi düzenini da kuşatma altına almıştır. Vahşi olanı dahi yadsıyarak (çünkü vahşi olan içgüdüler dünyasına göndermelerde bulunarak dolayısıyla Dionysosçu anlayışa tekabül eder) hayvanların hayvanlığını dahi unutturacak bir refleksif davranışlar silsilesi geliştirir (Baudrillard, 2011: 178). Bu açıdan tavukları örnek veren Baudrillard onların psikik hallerini betimleyerek yapılan terörü gözler önüne serer (Baudrillard, 2011: 179).

Baudrillard, yığınların zihniyeti konusundaki düşüncelerini ortaya koyarken, büyük ölçüde Nietzsche'ye yaslanır. Nietzsche, toplumları sınıflandırırken Avrupa'nın felsefe alanında *decadence*'laştığı bir dönemde (19.Yüzyılın ikinci yarısı), ahlaki çürümüşlüğü'nün altında yatan nedenleri serimler. Nietzsche'de olduğu gibi Baudrillard da pozitivist ve bilimsel ilerlemecilik adları altında, pozitivist sonuçlara ilişkin duyulan şüphenin açmazlarla birleşmesi doğrultusunda ortaya çıkan sorunları görmezden gelmez. Avrupai çürümüşlüğü'nün temelinde gözlenen durumlar, Baudrillard'ı modern ve postmodern düşünceleri eleştiriye tabi tutmaya sevk eder.

Çağımızı betimleyen en önemli terimlerden biri de '*oyun*'dur. Birçok anlam üretim süreçleri kendini oyunsallığa vakfederek adeta sönmüş bir yıldız gibi görünmektedir. Bu açıdan postmodern durum, modernite artışı ile sergilenen bir oyundan ibarettir (Küçükalp, 2003: 104). Sönen yalnızca gök kubbedeki ışığın raksı değildir, yaşadığımız zamanı değerlendirmenin sonucu olan gerçeklik de tehlikededir.

Çağ, sürekli bir seyretme ve iletişim tiyatrosuna kısa devre yaptırarak gerçekliği hapsedip yerine gerçekliğin bütün göstergelerine sahip simülakrları devreye sokmuştur. Sistemin işleyebilmesi için bir yığın çevrimiçi enerji seferber edilerek adeta simülatif bir bengi dönüşle sistem kapalı çevrim olarak ayakta tutulmaktadır. Sonuç olarak dört bir yanımız hayali içerik olarak uyanırken görülen bir düştür ibarettir (Baudrillard, 2011: 119). Bu düş, bilinenin ötesinde bir gerçekliğe tekabül ederek anlam ve iletişimi ‘hiper gerçeklik’e taşımaktadır. Bu durumun en büyük tehlikesi gerçek olmaması değildir, gerçekliğe son veren bir gerçeklik olmasıdır. Bu gerçeklik adeta bir kadavranın yaşamını hiper uzamda devam ettirmesine benzetilmektedir. Bunun anlamı, varlığın imgeler, yani göstergeler düzeyine indirgenerek hayali bir devinim yaratılmasında gizlidir. Hayalidir, çünkü ekran sabittir hep (Baudrillard, 2011: 120). Birey ekranda devinim halindeki görüntülere dalarak hayali bir akışın içerisinde olur. Oysa ekranın kendisi sabit iken görüntüler ardı sıra gelmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde iletişim araçlarının faydasının olması mümkün görülmemektedir. Çünkü yanılgının payandası olan araçlar sahte bile olmayıp - kendi zıddını yutmuş simülakrların var ettiği yeni bir hakikat (!) anlayışı ile - insanları tahayyül dahi edilemeyen noktalara götürmüştür. Bu fasit daire zihin haritasını, hafıza mekânlarını gelgit durumlara, anlığa dönüştürmektedir (Baudrillard, 2011: 125). Bu perspektifle Baudrillard, reklamın bir reklam parodisine dönüştüğünü belirterek şöyle devam etmektedir: “ (...) her şeyin reklam denilen yüzey tarafından emilmesi, anlamsızlaştırılması (burada görülen göstergelerin ne oldukları önemli değildir) insanı şaşırtıcı bir hipergerçekliğin içine sokarak rahatlatmakta ve ayartma adlı karşı konulmayan bu boş biçimi hiçbir şeyle değiş tokuş etmeyecek hâle gelmemizi sağlamaktadır” (Baudrillard, 2011: 135). Ayrıca Baudrillard (2011: 132) kaybolan toplumsalın kurtarılmasının hayati bir durum olduğunu imlemektedir.

Baudrillard’a göre, modern zamanlarda mezarlıklar şehrin öte tarafındadır hep... Yani yaşayanların anlam dünyalarından azadedirler. Kendi başlarına sahip oldukları simgesel donanımlar güncelliğe dâhil edilmemekte, adeta dışlanmaktadır. Farklı bir anlatımla, insan öldükten sonra taşıdığı simgesel anlam olan mezarlık, gözlerden uzaklarda ikinci kez öldürülmektedir (Baudrillard, 2008: 220-221). Bu açıdan eğer bir şehirde mezarlıklar kaybolmuşsa bu durum, mezarlık göstergesindeki değeri şehrin bizzat kendisinin üstlendiği biçiminde yorumlamak gerekir. Çünkü istenmeyen bir kısa devre halidir; üretimi sekteye uğratan ve sarsan bir imgedir. Es geçilemez (Baudrillard,

2008: 221)! Ölü kentlerin zamanın temel ritüellerine karşı hoyratlığını bu bağlamda düşünürsek, kurban ritüeli, başlangıçta modern bireylerin algılarında dehşet görüntüler yaratmaktadır. Çünkü efsunlanan birey gerçekliğin kıyısında, simülakrlarla serinlemekte ve bununla da gurur duymaktadır. İlkel toplumlarda totem olan hayvanlar belli ritüellerin sonucunda kurban edilmekteydi. Günümüzde ise hayvanlar ehlileştirilerek kendi doğasının ötesinde bir haz aracı olarak nesneleştirilip artık bizim adaletimizi bile hak etmeyen bir duruma itilmektedir (Baudrillard, 2008: 302).

Baudrillard'ın tüketim ve özel olarak da modayla ilgili görüşleri de yaratılan simülasyon evreninin önemli besleyicileri arasındadır. Moda yalnızca moda değildir elbet; insanlar çoğu zaman satın aldıkları nesnelerden öte, onun yarattığı illüzyonu satın almaktadırlar. Günümüzde moda, toplumsal gerçekliğin rakibi olarak görülmektedir. Çünkü yarattığı izlenimler gerçekmiş gibi algılanmakta ve bireyi tüketime yönlendirmektedir. Örneğin boyalı saç, doğal renkli saç tercih edilmektedir. Bu açıdan birey '*kişi nasıl kendisi olur?*' sorusunu sormaya dahi fırsat bulamadan modanın cenderesine sıkışmakta, yaratılmayan kimliğin ve kişiliğin bütün katmanları, moda tarafından dönüşüme uğratılmaktadır. Çünkü illüzyonun, köksüzlüğün hafifliği, bireyi cezbetmekte ve dönüşümü sonsuzca bir yinelemeye tabi tutmaktadır (Baudrillard, 2008: 154). Bu açıdan '*var olmanın dayanılmaz hafifliği*'ni yaşayan modern birey için moda, modernitenin alametifarikasıdır (Baudrillard, 2008: 157). Modanın bu hipnozcu özelliği elbette derinliklerde yaşayanlar için mutlaka geçilmesi gereken bir vadidir. Bu açıdan Nietzsche de Yunanlıları yüzeyde yaşadıkları ve görünüme taptıkları için eleştirmiştir (Baudrillard, 2008: 155).

Postmodern zamanların nefes kesici, baş döndürücü, mübadele edici, göz alıcı olgusu olan moda, Baudrillard'a göre asla güncel bir olgu da değildir (2008: 156). Ölmüş ve stoklanmış şeylerin dönüştürülerek yeniden üretildiği bir atölyedir ve her yıl bu sözde yeni üretimler sayesinde kitleleri efsunlamaktadır. Zira insanların görünümlerine hükmetmek ve zevklerini değiştirmek küresel çapta bir olaydır ve asla masum olarak bakılmamalıdır. Peki bu olay nasıl olmaktadır? Koca yerküre moda zokasını nasıl yutmuştur? *Fareli köyün bu yeni kavalcısı*, kitleleri nasıl ayartmaktadır? Baudrillard bu soruların cevabını modanın masalsı yönüne vurgu yaparak cevaplamaktadır (2008: 167). Bu açıdan modanın masalsı yanı, ticari bir mala dönüşmüştür. Modanın ticari bir değer üretim kaynağı olduğu göz ardı edilmemelidir!

Ayrıca daha detaylı ele alındığında, modanın simülasyon kodları ve masalsılık özellikleri de okuyucuya hatırlatılmaktadır. Bu açıdan Baudrillard’a göre moda, masum değildir ve tek başına iletişimi ikame etmeye çabalamaktadır (2008: 165). Baudrillard’a göre, modaya müptela olan kadının makyajlı dudaklarının yemek, kusmak, öpüşmek gibi eylemleri yadsınmıştır. Bu, kuşkusuz sapıkça bir durumdur. Gerçeklik ilkesinin örselendiği burada bile görülebilir, dolayısıyla çelişkili değiş tokuş işlevlerinin ötesine de geçilerek ontik varlığın ve kültürün nötralize edilerek yadsınması söz konusudur. Sonuç olarak; salt göstergesel bir durumun varlığı oluşturulup işlevsellik yok edilmektedir (Baudrillard, 2008: 180). Tam da bu noktada Baudrillard, şu manidar soruyu sormaktadır: “*Öyleyse moda, iletişim denilen gereksiz bir yansımaya sahip bir şölen midir?*” (Baudrillard, 2008: 165). Baudrillard’a göre moda, yalnızca görünümünü değiştiren bir olgu olmamakla birlikte, özellikle kadın üzerindeki en önemli etkisi, onun cinselliğini etkisiz kılmasıdır, çünkü bir tutku, başka tutkulara düşmandır, rakip istemez, bu açıdan moda cinselliğin hasmıdır (Baudrillard, 2008: 168). Kadını isteyen değil istenilen olarak göstermekte, özneyi nesne kılmaktadır.

Bir gerçeklik avcısı olan Baudrillard, modern zamanların dayandığı olgusal gerçeklerin içinde yaşadığımız dönemde parçalandığını ve hatta yok edildiğini simülasyon kuramıyla belirtmektedir. Baudrillard’a göre; “*(...) bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla üretilmesine hipergerçek, yani simülasyon denilmelidir*” (Baudrillard, 2011: 14). Başka bir deyişle; “*(...) gerçeğin tüm göstergelerine sahip olup da gerçek olmayan şeydir*” (Adanır, 2008: 49). Bunun anlamı, insanların gerçek diye kabul ettiklerinin aslında bir simulakra olduğudur! Bu olay gerçekliğin yerine geçebilen simülakralar sayesinde, olmayan şeyleri varmış gibi gösterebilmekte ve bu benzetim evreni kendini sonsuz kez tekrar ederek adeta ölümü bile öldürmektedir. Bu sonsuz döngü, Baudrillard’a göre, “*(...) bugün, sonsuz derecedeki küçük olanın, fraktal olanın ebedi dönüşüdür, mikroskobik ve insanlık dışı bir boyutun saplantılı bir biçimde yinelenmesidir*” (Baudrillard, 2004: 148). Baudrillard’a göre simülasyon bağlamında her şeyin bir taklit olduğu düşünülürse gerçek ile sahte, düşsel ile gerçek arasında dikotomik durumlar mevcut değildir. Çünkü yatakta yatan insan, hasta insan semptomları üretmektedir; dolayısıyla olumlama ve değilleme yapılacak bir durum da mevcut değildir. Katı olan gerçekliğimizin burada buharlaştığı görülmektedir (Baudrillard, 2011: 16).

Baudrillard’a göre belirsizlik ilkesi, sadece fiziğin kuantum boyutunda değil, tüm hayatımızın içinde mevcuttur. Belirsizlik ve tekinsizlik hali, muğlak olanın her alanı kuşattığı bir durumdur. Zira hızlı olanın, anlık olanın geçici haz döngüsüne sahip olanın daimiliğinden bahsetmek mümkün gözükmemektedir. Bu düşünceyi Baudrillard şöyle ifade etmektedir: “*Belirsizlik ilkesi sadece fiziğin yetki alanı içinde değildir, o bütün eylemlerimizin tam ortasında, ‘gerçekliğin’ tam ortasında yer alır*” (Baudrillard, 2004: 73). Hatta belirsizliğin içerisindeki şaşkınlık halini yaşayan birey bütün akli melekelerinin dumura uğramasından dolayı; oluşu, şartları anlamlandıramamaktadır. Çünkü anlamlandırma, yaşanan şeyin sahteliğinin farkına varılması demek olacaktır. Oysa anlam “içe-patlamıştır”, kavramlar, kendi karşıtlarını yitirmişlerdir ve artık anlamlar, farklılık duygusundan oluşmamaktadır. Anlamı hissetmek, bir sineğin cama sürekli çarpması gibi geçip gidememenin, hapsolmanın görüngüsünü ayırt etmek olacaktır. Oysa takıldığı şeffaf duvarın ötesine geçememenin trajedisidir her yerde görülen... Çünkü sinek, kendini dış dünyadan soyutlayan şeyin ayırdına varamaz (Baudrillard, 2004: 93). İşte trajik olan da budur. Bu yüzden Baudrillard’a göre, “*gerçek ya da hakikate özgü perspektifle bir ilişkimizin kalmadığını gösteren bu farklı bir uzama geçiş olayıyla birlikte, tüm gönderen sistemlerinin tasfiye edildiği bir simülasyon çağına girilmiştir*” (Baudrillard, 2011: 15).

Nietzsche “uçurum”a benzettiği nihilizmle yeni değerler yaratarak baş etmeyi denemişti. Baudrillard’ın nihilizmi, Nietzsche’ninkinden biraz farklıdır; onda nihilizm daha saydam bir durumdadır ve nihilizm, ötekinden daha acımasız ve radikaldir. Baudrillard’a göre Nietzsche, ‘*Tanrı’nın ölümü*’nü açıkça ifade etme cesaretini gösterebilmiş tek insandır! O, sonsuzlukla cesede dönüşmüş bir sonsuzluğun ortasında durabilen büyük nihilist’tir (Baudrillard, 2011: 213). Baudrillard’a göre Tanrı bile göstergeler alanında simüle edilerek hipergerçekliğin alt bir alanına dâhil edilmiştir. Bu yüzden hipergerçek, gerçekte ‘*en büyük olan*’ın yok edilmesiyle var olan yeni bir ahlaki yapıdır. Baudrillard’a göre bunun anlamı, insanların; “*Tanrı’nın asla var olmadığı, yalnızca simülakrları aracılığıyla var olabildiği hatta kendi simülakrlarından başka bir şey olmadığı düşüncesine göndereceğinin farkına varmış olmalarıdır*” (Baudrillard, 2011: 18). Baudrillard’ı benzetimler ve simülasyon kavramları üzerinde düşünmeye iten düşünür, her ne kadar Nietzsche gibi görünürse de, onu asıl sükûnetini bozan bir ermiş olmaya zorlayan kişi, Spengler olmuştur. Baudrillard, simülasyon ve benzetim

nosyonlarını Spengler'in kültür, medeniyet, uygarlık kavramları içerisinde ayıklayarak almıştır. Baudrillard'a göre bir gerçekliğin var olması, bütün gerekçelerden hipergerçek düzleminde soğurulmadan kaçınılmasıyla mümkündür. Zira hipergerçek, karadelik gibi her şeyi soğurmakta ve ötekisi olmayan bir tekillik düzleminde kendini yeniden yaratmaktadır. Tıpkı bilgisayar virüslerinin başlangıçta kendini önyüklemesi gibi...

Birçok toplumda halen cinsellik ciddi bir tabu olarak varlığını devam ettirmektedir. Kadınların sünnet edilişi bile halen uygulanır bir gelenektir. Batılı toplumlarda ise cinsellik dâhil birçok tabu aşılmış, hatta tabunun kendisinin varlığı bile yadsınmaya çalışılmıştır. Neo-liberal toplum düzeninin yarattığı serbestiyet içerisinde eskiden birçok evrede ölüm gizlenemeyen bir olgu olmasına rağmen geç kapitalist dönemde, ölüm artık insanların yaşamından çekilerek cinselliğin tersi bir duruma dönmüştür (Baudrillard, 2008: 335). Geç modern evrede her şey o kadar karmaşık bir hal almıştır ki varlığını devam ettiren şeyler özden yoksun bir üretimin adıdır sadece... Sürekli tüketim denen sayı canavarı adına düzenlenen törenler, görünüşte opaktır, ancak gerçekte var olanı gizlemek için uydurulmuştur. Bu ikiyüzlü kültür yönetimi elbette bir simülakradan başka bir şey değildir (Adanır, 2008: 42). Baudrillard, “(...) *tüketim toplumunda bedenin bir kurtuluş nesnesi olarak kurban ritüellerine tabi tutulduğunu iddia etmektedir. Bu anlamda insan bedeni için fedakârlıklar yapar: Beden için zaman, para ve enerji sarf edilmektedir. Bu yalnızca seküler bir uğraş değildir ahlaki bir görevdir de. Bir anlamda kutsallığın reddi değil, kutsalın dönüşümüdür adeta*” (Pawlett, 2007: 93). Bu durum, eski çağlardaki putperest inanışları andırmaktadır. Yalnızca idollerin yerini kişinin kendi silüeti almıştır, o kadar. Bu açıdan kutsal; bedene gösterilen ihtimamla, adeta bir tapınç nesnesi olmasıyla deforme edilmiştir. Postmodern zamanlardaki bu kayma, büyüden arındırma yahut sapma, bireyin yaşadığı çelişiklere bir yenisini ekler. Şöyle ki; bireyin muhkem dünya arayışı, belirsizlikten kaçışı bedenin geçiciliğiyle değişime uğrar.

Yaşanılan bu durum, gerçekliğin kirli bir aynası gibi var olan saf ve temiz alanları tersinir hale getirmektedir (Baudrillard, 2011: 39). Bu açıdan evrenin bir tür algılama biçimi olan zıtlıklar yok olmaktadır. Yeni evren ‘iyinin ve kötünün ötesinde’ bir simülasyon evrenidir artık (Adanır, 2008: 49). Bu evren Baudrillard’a göre hastalıklıdır ve bu hastalığın adı da “*gerçeğin üretimi ve yeniden üretimi denilen şeydir*” (Baudrillard, 2011: 44). Baudrillard’a göre gerçek daha yeni yeni ortaya çıkmışken

soğurucu medya tarafından seyirlik bir nesneye dönüştürülerek algılarımızı deforme etmektedir. Sıcak olan aniden soğutulmuştur, tıpkı pastörize içecekler gibi... Alımlama bu yüzden, bu soğuk yüzeyiyle bütünleşemez ve seyirlik bir durum olan şey artık bir simülakra olmuştur, ardından yenisi istenilmektedir (Adanır, 2008: 44). “*Gerçek her zaman için teröristtir*” (Baudrillard, 2011: 77). Çünkü gerçeğin sarsıcı etkisi vardır. İnsanları uyarmak bazen çok gürültülü ve acı olabilmektedir. Birçok peygamberin çağın *decadence* anlayışına karşı çıkması da bir tür ayaklanma çağrısıdır. Daha doğrusu peygamberlerin hepsi birer asidir denilebilir.

Media -tümüyle McLuhan’cı formülasyonun yaptığı çağrışımların uzağında-, soğuk bir araç olduğundan, dokunduğu yahut soğurduğu bütün enformasyonu bir dönüşüme tabi tutarak, deforme ederek, dönüştürerek hiper gerçeklik uzamında enerji üretmektedir. İnsanlığın bütün tarihi de bu dönüşümden nasibini almıştır. Bilhassa Yahudi katliamının sürekli olarak hatırlatılması için her geçen gün yeni filmler üretilmektedir. Oysa Baudrillard’a göre yapılan bu üretim, acıyı insanlara hatırlatmaktan ziyade, unutturmaya hizmet etmektedir. Çünkü televizyon ekranı, tarihsel olayların sonunu ilan eden bir ara yüzeydir (Baudrillard, 2011: 79). Bu yorum, Deleuze’ün “sinema bir gün gerçekleri çarpıtabilir” kehanetini doğru kılar.

Günümüzün medya sarmalı dikkatlice incelendiğinde haber akışlarının teknolojik devinimle toplumsal, kültürel ve ideolojik anlamda yapıcı etkilerin uzağına düştüğü görülmektedir. Başlangıçta Nietzsche nasıl ki ‘*Tanrı’nın ölümü*’nü ilan etmişse, Baudrillard da gerçekliğin ölümünü ilan etmekten çekinmemiştir (Dağ, 2011: 160). Böylelikle bütün temel referanslardan yoksun olan kitle, gösteriyi sürekli arzulamakta ve amacına da ulaşmaktadır; hatta gösterilerin yokluğunda haberlere dahi duyarsız olabilmektedir (Öker, 2005: 239). Bu çıkarsamalar ışığında Baudrillard’a göre önümüze konulan bu tablo “*çok büyük ölçüde medya kanalıyla zihinlerin nasıl uyuşturulduğunu göstermektedir, ne var ki aynı medya çevreleri kendi kendilerini de uyuşturmaktadır*” (Baudrillard, 2004: 53-54).

Bu uyuşukluğun başat aktörü olan kitle iletişim araçları duygulanımları bilgi bombardımanına tabi tutup, aşırı uçlara taşıyarak bütün kutupları çökertmiştir. Mevcut durumda toplum; aşırı hayranlık, panik gibi duygulanımlarla kitlesel bir halüsinasyona gark olmuştur (Baudrillard, 2004: 97). Dikkat edilirse, medyanın sürekli olarak şiddet

ve mutsuzluk senaryoları üzerinde durup bunların bütün leitmotivlerini kitlelere ulaştırarak insanları birbirleriyle dayanışmak yerine, acizliğe ve pasifizme yönelmesini sağlayarak kendi kendisinin kurtarıcısı olmaktan uzaklaştırmıştır (Baudrillard, 2004: 111). Böylelikle medya, sanki büyük bir ayartmanın adı olmuştur. Bu noktada Baudrillard, bireyin iletişim aracının sürekli akış ve bildirimler sağanağı altındaki şiddetten bahsederek asıl korkulması gerekenin bu şiddetin teknolojik olarak devam etmesi olduğunu belirtir (Baudrillard, 2004: 78). Çünkü sürekli olan anketvari sondajlar bile bir kamuoyu simülakrından başka bir şey değildir. Ayrıca bu sondajlar toplumsal kanaat üretiminin ötesinde bir yerdedir (Baudrillard, 2008: 114-115). Tam da bu noktada Baudrillard'a göre televizyon “*bizi izlemekte, bizi kendimize yabancılaştırmakta, güdümlenmekte ve [acımasızca] bilgilendirmektedir*” (Baudrillard, 2011: 57-58). Bu anlamda yabancılaşan bireyin diğer adı da decadent bireydir. Başka bir deyişle, aşırı anlam ve değer üretiminin otomatik hızı karşısında tüm referanslarını yitirmiş, yönsüz birey...

2.3. FRANÇOİS LYOTARD VE POSTMODERN AHLAKIN LİBİDİNAL EKONOMİSİ

Jean-François Lyotard (1924-1998), modern sonrası düşünceye akademik bir derinlik kazandıran analistlerden birisidir. Modernizm ve ötesi durumları teorik olarak tanımlayabilen Lyotard, *Postmodern Durum* adlı eserinde postmodern öncesi durumun günümüzün düşünce alanının ve tavrının fenomenolojik bir sorunu olduğunu ilk kez ortaya koyup bu sorunun postmodern bir anlayış ile çözümleneceğini yetkin biçimde analiz etmiştir. Postmodern şüpheciliğin siyasal sonuçlarını inceleyen Lyotard da, ilhamını büyük ölçüde Nietzsche'den alır. *Postmodern Durum*, Batı uygarlığının büyük anlatılarının artık tahrip edildiğini -*decadence*'a uğratıldığını- Nietzsche'ye benzer bir tavırla ilan eder. Bu açıdan her iki filozof da büyük anlatıların çökmesine içten içe sevinir gibidirler, çünkü bu anlatıların tümü de yanlış varsayımlar üzerine kurulmuştur. Büyük anlatılar (Marksizm, Sosyalizm gibi) yaşamın libidinal dürtülerini (ya da Nietzsche'nin ifadesiyle Dionysosçu doğasını) görmezden gelirler (Robinson, 2000: 52-56). Sorunları çözme vaadiyle ortaya atılan anlatılar bu açıdan, “*insanın acılarını ve sorunlarını ortadan kaldırmamıştır*” (Şaylan, 2002: 284).

Lyotard sonsuzca değişen dünyada bilgi denilen üretim araçlarının sürekli sabit kalmasını mantıklı bulmaz (Sarup, 2004: 190).       ortaya atılan kuramlar kapalı bir devre gibi zaman içerisinde kendini yineleyerek fasit bir daireye dönüşüp yaşama ihanet etmektedir. Büyük anlatılar bu yüzden kurmacadırlar, gerçeğin bütün renklerini, frekanslarını yansıtmaktan uzaktırlar. Yaşanılan postmodern dünya da büsbütün sorunsuz olmamakla beraber, bu kısır döngüyü kırma fırsatı sunar. Kırılan döngü elbette bir bütünlük arz etmez. Bunun yerine oksesli ve çok anlamlıdır. Bu yüzden filozof, anlamın da klasik manada bir anlam ifade etmeyeceğini belirtir. Zira “(...)  znenin libidinal özü, onu rasyonalist bir perspektiften kavrama çabasını sürekli olarak boşa çıkaracak ve bu çabayı yanlış bir temsil etkinliğine dönüştürecekler” (Küçükalp, 2003: 133). Bu görüş, tarihsel açıdan Nietzsche’ci perspektifi andırır niteliktedir. Öznenin libidinal  z  (Dionysosçu yapısı) adeta ideolojik zincirleri sürekli kırarak tarihsel anlamda ideolojilere meydan okumaktadır. Postmodern ağda bu meydan okuma, daha da belirgin hale gelmiş; böylece değerlerin değersizliği açığa çıkmıştır. Bu açıdan bilginin ürettiği değerler de başkalaşmıştır (Sarup, 2004: 190). Aslında Nietzsche’nin de belirttiği gibi, olgular da kendiliklerinden olurlar, birey ona bakış açısına göre anlam verir. Bu yüzden anlam aramak, suyu avuçlarının arasına almaya benzer, ıslaklık dışında ele geçen bir şey yoktur! Buna benzer bir yaklaşımı Lyotard da benimser ve ona göre de tek bir us mevcut değildir; aksine uslar vardır ve bu yüzden postmodern durumun özüne toptancı bir us anlayışıyla yaklaşılması mümkün değildir (Sarup, 2004: 188). Kurum mantığının yaratıcılıktan ve faydacılıktan giderek uzaklaştığı Microsoft’ta da görülebilir. Neredeyse tüm ürünlerini pazarlama amaçlı olarak ve parça parça üreten, kendi reklamını kendisi yapan bu gibi dev kurumlar, bireyselliğin sonunu heceler gibidirler. Toptancı yaklaşım, duyguların giderek belirsizleştiği bir mantık ağı ile işlemektedir. Toptancı ideolojiler bu açıdan geçersizdir. Bununla beraber, toplumda bireyin yaşadığı *decadence* durum toptancı anlayışların ürünüdür. Bu durumun baş aktörü olan medya, dayattığı yaşam tarzları ve beğeni yönlendirmeleriyle ya da idol yaratma hevesi ile sıradan insanları kendi belirlediği birkaç mit etrafında yeniden birleştirmeye çalışmaktadır. Yaşanılan bu *decadence* durumda Batı uygarlığı, savrulduğu tekno-kapitalist düzlem içerisinde, sonsuz ilerleme ve sınırsız özgürlük gibi idealler sayesinde bir mutasyona uğrayarak şirket karları lehinde evrilip durmaktadır. Bu mutasyonlu canlıdan türeyen postmodern dünya ise, tinsel ve kültürel yapaylığıyla

muhataplarına kur yapmaktadır. Böyle bir dünyada günlük hayatın rutinleri, medya vasıtasıyla yinelenerek ve yenilenerek benliği ve tarihsel olanı sürekli yok etmektedir. Bunun sonucunda da sayısız TV kanalı içerisinde boğulan birey, hem parçalanmış hem de yabancılaşmıştır (Robinson, 2000: 54).

Modern zamanlardaki bilim anlayışı bütünsel algıyı, bilgileri detaylandırarak öylesine parçalamıştır ki, inanç denilen evreni başlangıcından bugüne değin bir bütün olarak ele alma şansının kaçırılmasına neden olmuştur. Babası ve dedesi rahip olan Nietzsche'nin, kendisinden hiç beklenmeyecek bir davranışsal tepki olan dinlere başkaldırışının altında ergin bilginin yetersizliği yatıyor olabilir. Nietzsche açısından oluşların düzensizliği, değişkenliği ve amacın olmaması sistematik mantıkla örtüşmemektedir. Gerçekten de soyut deneyimler; inanç liderleri tarafından ayrıntılı olarak not edilmemiş ve onlara bilimsel bir nitelik kazandırılmamıştır.

Lyotard'ın etkilendiği filozoflardan biri olan Wittgenstein'in (2013: 47) *“çağımızda filozofa düşen tek görevin dil analizi yapması”* olduğunu salık vermesi, tepeden bakışın kaybedilerek ayrıntıya gömülmüş gerçeğin anlam kazanmasını getirmiştir beraberinde. Daha 19. yüzyıl'da bir düşünür, devrindeki tüm bilgileri okuyup rahatça sindirebiliyordu. Oysa günümüzde, bilgi o denli dallanıp budaklanmıştır ki, zihin ve hafızalardan çok işletim sistemlerine ve yapay belleklere güvenmek durumunda kalınmıştır. Bilgiyi bellekte tutma işi, yöneticilerden alınıp otomatlara verildikçe, yönetim, bir yönetme organı olmaktan çok bir karar verme organı haline dönüşecektir (Lyotard, 2013: 34).

Bilgi ve zihin arasındaki sıkı ilişki giderek gevşemeye başlamıştır. Bilginin kişilik üzerindeki etkisinden de kuşku duyulmaktadır artık! Kaldı ki bilgi piyasası adında yeni bir pazar oluşmuştur. Deep Web ve Silikon Vadisi gibi sanal kurumlar türemiş, beyin yürekten daha değerli bir organ olarak en tepedeki yerini almıştır. Bir satış malzemesi olan yeni konumu, bilgiyi amaç olmaktan araç olma durumuna indirgemiş bulunmaktadır (Lyotard, 2013: 15). Bilgi üretme işi uzun yıllar aldığından, gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurum giderek daha da genişleyeceğe benzemektedir! Hatta gelecekte bilgi için savaşlar dahi yapılabilecektir. Nitekim yakın geçmişte SSCB ve ABD arasında gerçekleşmiş bir soğuk savaştan söz edilebilmektedir. Dolayısı ile insanlığın yeni bir sorunla yüzleşmesi kaçınılmaz gözükmektedir. Bu

savaşımın sonucunda acaba bilen kim olacaktır? Devlet mi yoksa büyük şirketler mi, yoksa halk mı? (Lyotard, 2013: 17). Elbette ki olan yine gelir düzeyi düşük çevrelere olacaktır! Bunu bilmek için kâhin olmak gerekmemektedir.

Meşrulaştırılmamış bilimin bir savdan ya da bir güç aracı olmaktan öteye gitmesi mümkün gözükmemektedir. Bir bilgiyi iletmek için kullanılan söylemler de bilgiye dâhildir. Örneğin, “*bir bilimsel söylem ancak ve yalnız kendisi de evrensel bir doğrurma sürecinde yer alabiliyorsa bir bilgidir*” (Lyotard, 2013: 75). Dolayısıyla bu tür yorumları da bilgiye dâhil etmek gerekir. Bilginin sunuluş biçimi, bilginin tutarlılığını etkilemektedir. “*Hegelci spekülâtif anlatı kendi içinde, bizzat Hegel'in de itiraf ettiği gibi, pozitif bilgiye karşı bir şüphecilik içermiş oluyor*” (Lyotard, 2013: 75). 19. Yüzyıl sonlarından beri ortaya çıkmış olan ‘bilgi bunalımı’ bilimlerin sayısının artmasından çok, yeni bilginin toplumsal benimsenme ve onaydan geçememesi ile alakalıdır. Yani toplum, bu yeni bilgileri ve yeni bilimleri takip etmekte yavaş kalıyor denilebilir (Lyotard, 2013: 77).

Üniversitelerin birçoğunun yerleşmiş kuramsal bilgileri aktarmaktan öteye gitmediği düşünülürse, bu sonsuz aktarım ve “şerh”ler silsilesinde bilgeliğin çok da aranmadığı, bilgi yerine simülakrların yeğlendiği söylenebilir. Bu açıdan postmodern bilgi anlayışı, “*gerçekliğin doğru temsiline olanaksızlığını ileri sürerek bu ayrıcalıklı konumu tehdit etmektedir ve bu nedenle de aydınlardan, akademisyenlerden olumsuz tepkiler almaktadır*” (Şaylan, 2002: 276). Nietzsche, bunu çok önceden görmüş ve eleştirmiştir. Bilgiyi insanın yönetme istemiyle ilişkilendiren Nietzsche, “*doğanın güçlerine hâkim oluruz, kendi yabaniliğimize ve şehvet düşkünlüğümüze hâkim oluruz (arzular, itaat etmeyi ve yararlı olmayı öğrenmişlerdir). İnsan öncesi insanla karşılaştırıldığımızda olağanüstü bir güç miktarını temsil ederiz, ‘mutluluk’ artışını değil! Öyleyse mutluluk için çabaladığımızı nasıl iddia edebiliriz*” demektedir (2010: 449).

Bilginin niceliğinin gün geçtikçe artması, girift hale gelmesi, bilginin de değerden düştüğü, eski kutsal anlamını yitirdiği biçiminde yorumlanabilir. Buna paralel olarak bilimin ilerlemesi ve bilginin artması ile neyin doğru olduğuna karar verme yetkisi daha önemli bir hale gelmiştir (Lyotard, 2013: 22). Dolayısı ile bilgi sorunu bir yönetim sorununa dönüşmeye başlamıştır. Daha yeni yeni boy gösteren olasılık bilimi,

Einstein'ın 'Tanrı zar atmaz!' söylemini temelden sarsmıştır (Lyotard, 2013: 109). Olasılıkların değerlendirilmesi ile görecelik oranının arttığına da tanık olunmaktadır. Düzene aykırı olan bilgiler doğru bile olsa, tam doğru değil biçiminde savsaklanacaktır. Düzen, önce bizi insanlığımızdan uzaklaştırıp sonra istenilen düzeyde yeniden insan yapmaya çalışmaktadır (Lyotard, 2013: 119). Kısacası kişi, olmayı istediği kişi değil, istenilen kişi olmaya mecbur tutulmaktadır. Bu nedenle eğitim almış ya da yetiştirilmiş her birey, topluma sunulmuş bir ürün gibidir. Diğer bir deyişle, bireyler de düzenin bir parçası olmak durumundadırlar.

Lyotard'a göre modern düşüncede arzu, *"(...) çeşitli sosyal kuramlar altında baskıya tâbi tutulmak suretiyle, dinamizmini yitirir. Oysa yapılması gereken, arzuyu teori, sabit kategoriler, değerler, düşünce ve davranış tarzlarının pıhtılaştırıcı etkilerinden kurtarıp, özgür hâle getirmek ve onun serbestçe akışını sağlamaktır"* (Küçükalp, 2003: 132-133). Lyotard, libidinal Ekonomi isimli eserinde arzunun ve istemin çözümlemesini yapar. Bu açıdan düşünür *"(...) arzu ve isteklerin özgürce ifade edilmesi ve bütün yoğunlukları ile akabilmesi için neler yapılması gerektiği sorusu üzerinde"* odaklaşmaktadır (Şaylan, 2002: 275). Libidinal ekonomi, adeta moderniteden bir kopuştur. Bu eser, Nietzsche'ci kavramlar ışığında yaşamı evetleyerek, dirimselliği onaylayan bu tutum sergiler. Bu açıdan eser, modernitenin özneye bakışını terk etmeye işaret eder (Küçükalp, 2003: 132-133).

Libidinal ekonomi tamlaması, Lyotard'ın ekonomiyi bireysel göreceliğe indirgeme arzusundan kaynaklanmıştır. Kişi sayısı kadar ekonomi türevi vardır. Bu, bir anlamda duyguların ekonomisidir. Giderek bireyselleşen bilim, kişisel kazançların soyut niteliğini de işin içine katacak bir ekonomi ortaya atmakta gecikmiştir. Bireysel ekonomi, toplumsal onaylamaları yeniden yorumlamamıza olanak tanır. Libidinal ekonominin çıkış noktası, İsa'nın insanlığın bağışlanması karşılığında kendi bedenini feda etmesidir (Lyotard, 2011: 135). Libidinal Ekonomi adlı eseri, yaşanan hayattaki göstergelerin zihnimizde biçimlendirdiği yapay gerçekliklerin (simülakraların) ekonomideki canlı para gibi iş gördüğünü belirtir. Hepsinde libidodan gelen güç vardır ve libidinal ekonominin gerçekleşmesinde temel yapı malzemesi görevi görürler. Kadın üzerinden reklam yapan ve kadın bedenini bir çekicilik unsuru olarak kullanan günümüz kültür endüstrisi her şeyden önce libidinal'dir (Lyotard, 2011: 120 - 121).

Eğer canlı bir kadın-para birimi olsaydı, tam tersine kadının libidinal bedelini doğrudan belirleyen, bedeninin duygu gücü olurdu. Bu anlamda kadın, varsıllığın kendisidir (Lyotard, 2011: 121). Bu durumda cinsel ilişki, en büyük alışveriştir. Yönetimler, zihnimizde çokça ürettiğimiz sapık düşünlerin (fantazmaların) boşalma imkânı bulması için eğlence kurumlarının kurulmasına izin vermektedir, öte yandan ahlaklı olmanın felsefesini yaptığı gözlemlenmektedir... Bu ikiyüzlülük değil de nedir! (Lyotard, 2011: 124)

İlginçtir ki, keyfin ticareti yapılabilmektedir. Bu da dikkatimizi Marksizm'den kapitalizme kaydıran bir durumdur (Lyotard, 2011: 125). Çünkü Marksizm'de libidinal toplum, görmezden gelinir. Marks, “böyle gelmiş böyle gitmez” diyerek devrimi hesaba katan yeni bir ekonomi tarzı ortaya koymakla sefalet içinde olanların avukatlığını yapmıştır (Lyotard, 2011: 133). Oysa Lyotard, günümüz iletişim kanallarının, yaşamın çok renkliliğine ayna olduğunu, kadınları özgürleştirdiğini, emekçi sınıfın sesini duyurmayı başardığını savunmaktadır. Her yeni bilimsel gelişmeyi büyük bir zevkle duyurarak insanlık adına duyulan sevinci kamçılamaktadır. Bu sırada lükse özendirme, kadını cinsel obje olarak sunma, emekçilerin değil de yönetimin yanında olma durumları da açığa çıkmaktadır.

Modernite bilgiyi kutsallaştırarak meşruiyetini sorgulamamıştır. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde görülen bilimde ve düşüncedeki genel bunalım dönemlerinde, fenomenolojinin de gelişimiyle birlikte, postmodern anlamda bilgi ve bilinç kavramlarında köklü değişimler gözlenmiştir. Bu dönemde bilgi artık ‘*küçük bir anlatı*’ olarak işlev görmeye başlamıştır, zira bilginin fenomenleri temsil yeteneği kabul edilmemiştir (Küçükalp, 2003: 107). Bu durum günümüz bilimsel dünyasında gerçek olarak anlatılan fenomenlerin bilimsel şemalarla ifade edilmesini sorunlu kılmaktadır. Zira, gerçeklik belirli akış şemalarıyla özetlenecek ve anlaşılabilir bir yapıda değildir. Bilimsel diyagramlar bu açıdan bir tür metafor olarak görülebilir. Bu noktada Lyotard, “(...) *moderniteyi postmoderniteden ayıran en belirgin özellik, modernitenin realitenin temsilini mümkün görmesidir*” (Küçükalp, 2003: 117) diye yazar. Nietzsche'nin de “seküler din” olarak tanımladığı bilimin kutsandığı modern zamanlarda bilgi kanıtlandığı ölçüde kutsal sayılır. Bu bağlamda Nietzsche bilimin doğadaki değişmeyen yasaları icat ettiği varsayımını reddederek “(...) *bunları icat eden bir toplumsal, tarihsel ve kültürel insan eylemi olduğunu*” (Robinson, 2000: 84) ifade

eder. Günümüzün salt deneye dayanan anlayışına göre bilim kanıtlarla ilerlemektedir, ancak Lyotard, “*kanıt sorununun problem çıkardığını, zira kanıtın da kanıtlanması gerektiğini*” (Lyotard, 2013: 86) ileri sürmektedir. Güçlü olmak çoğu kez haklı olmakla karıştırıldığından, “*bilimsel bilginin dil oyunları zenginlerin oyunları olacak, bu oyunlarda en zengin olan en çok haklı çıkma şansına sahip olacaktır*” (Lyotard, 2013: 87). Para, daha kaliteli bilgiler üretmek için araç olarak kullanıldıkça, bilim de kapitalizmin bir dişlisi olarak varlığını sürdürmeye devam edecek gibi görünmektedir. Bilgi artık satılabilir bir üründür! Doğruluk ve gerçeklik yerine yeterlilik (performans) ve satışa uygunluk arandığı için, günümüz bilgileri bilimden çok kazanca yöneliktir (Lyotard, 2013: 90). Daha yararlı bilgi, daha önemli bilgi imiş gibi algılanmakta ve daha rahat pazar bulmaktadır. Bu durum da doğruyu ve gerçeği daha göreceli kılmaktadır. Bu bağlamda bilimin hızla ilerlemesinin beraberinde getirdiği teknolojik araçlar medyatik pazarlamayla tüketim kültürünün önemli aşamalarıdır. Bu araçların yarattığı atmosferin kişinin kendine ve topluma yabancılaşmasını doğurduğu gözlenmektedir.

Gelişmiş teknolojilerle üretilen tüketim nesneleri insana doğanın matematiksel bir şekilde hesaplanabileceği ve düzenlenebileceği duygusunu esinlemektedir. Doğanın özüne yöneltilen bilimsel tiranlığı Calinescu (2013: 172) “*Yüksek derecede teknolojik gelişme keskin bir decadence duygusuyla mükemmel uyum içinde görünüyor. İlerleme olgusu reddedilmiyor, ama gitgide artan sayıda insan ilerlemenin sonuçlarını, acılı bir kayıp ve yabancılaşma duygusuyla birlikte yaşıyor. Decadence’ın asıl karşıtı -sözcüğün biyolojik yan anlamları söz konusu olduğu ölçüde- herhalde yenilenmedir. Ama bizim yorgun dünyamızı yenileyecek barbarlar nerede?* ” şeklinde ifade eder. Bu açıdan Calinescu’nun aradığı barbarlar postmodern zamanlarda bilgiye ve bilime yönelik kuşkuyla toplumda farklılıklar yaratmıştır. Ancak bilimin eski alışkanlıklarını ve imtiyazlı konumunu hemen terk etmesini beklemek aşırı bir iyimserlik olacaktır. Bu açıdan Nietzsche’nin de Lyotard’ın da insan tarihinin döngüsellikinden söz etmesi ilginçtir (Robinson, 2000: 56).

Spengler’a göre (Frolov, 1991: 445) kapitalizmin kuruluşundan beri çöküşte olan uygarlığın oluşturduğu bu döngüler Lyotard’a göre “*(...) çoğu postmodernist şüpheli tarafından hep reddedilen, modernist ve total büyük anlatılardan meydana gelmektedir*” (Robinson, 2000: 56). Görüldüğü üzere, Lyotard’ın temel anlatısı eleştiri ve yıkıma

dayanmaktadır. O, adeta Nietzsche gibi bir durum tespiti yapıp mevcut durumla artık devam edilemeyeceğini belirtir. Bu açıdan modernitenin muhkem kalelerinden biri olan anlatılar eleştirilir. Zira büyük anlatılar kendi içerisinde bir çelişkiyle doğar. Bu çelişki anlatı oluşturabilmek için farklı olanın hesaba katılmamasıyla oluşur. Bu oluşumda mevcut koşullara uygunluk temel parametredir. Zaman değiştikçe koşulların lokasyonları da farklılık arz eder, böylelikle hesap dışı bırakılan parametreler daha da belirginleşir. Elbette oluşturulan mitsel söylemde dönemsel havariler yetiştirilip yanılısına yaratılır. Bu yeni söylemler geliştirme, kalıplaşmış dil kurallarına karşı kazanılmış bir utkudur ve her kullanıldığında bir zafer tadı bırakır. Halk, bu yeni söylemlerden haz duyar. Wittgenstein, bunlara dil oyunları der (Lyotard, 2013: 25). Bu oyunlar, kazanmak ve kaybetmek üzerine değil, ama haz kavramı üzerine kurulmuştur, denilebilir. Buluş tadı duyulan her yeni söylem, minik bir kazançtır.

Günümüzde artık her bilgi bilim değildir. ‘Anlatısal bilgi’, işlenmeye gerek duymaktadır (Lyotard, 2013: 41). Bilginin kaynağı ve bilginin dili, onun bilim sınıfına girmesinde önemli iki etken olmuştur. Kısacası kaynak ve kullanılan dil, sorgulanmaktadır. Kaynağın değişken olmaması ve herkes tarafından tekrar tekrar ulaşılabilir olması son derece önemli hale gelmiştir. Kullanılan dilin de uzmanlar tarafından uygun görülen cinsten olması önemli olmuştur. Kısacası doğru bilgi, yanlış bilgi ayırımından çok; uygun bilgi, uygun olmayan bilgi ayırımı ile karşı karşıya kalınmıştır. Bu durum, bilginin güvenilirliğini zedelemiştir. Bilginin genel göreneğe uygun olması şartı, toplumun ne yöne sürüklendiğini bildirmesi açısından ilginçtir. Diğer bir deyişle bilgi, toplumun genel kabullerine de uygun olmalıdır. Bu da bilgi ile doğru arasındaki uçurumu genişletmektedir.

2.4. GILLES DELEUZE VE POSTMODERN AHLAKIN PSİKOANALİZİ

Gilles Deleuze, (1925–1995, Fransa) Spinoza, Leibniz, Hume, Kant, Nietzsche, Bergson ve Foucault gibi düşünürleri kendi felsefesine uyarlamak amacı ile okumuş, çağımıza modern eleştiriler getirmiştir. Gilles Deleuze, güzel sanatlar, edebiyat, matematik ve doğa bilimleri arasında çapraz geçişlerle bu farklı alanları birbirine indirgemeksizin yeni bir düşünme tarzının önünü açmıştır. Gerek kişisel çalışmalarında gerek 1969’da tanışıp uzun süre beraber çalıştığı psikanalist Félix Guattari ile birlikte kök-sap, çokluk, fark, hareket, imge, zaman imge, imaj, arzu makinesi, organsız beden,

içkinlik, virtüel, minör edebiyat, kekeleme, göçebibilim gibi kavramlarla özgün bir felsefe ortaya koymuştur. Freud'çu felsefeye karşı çıktıkları *Anti-Oedipus* adlı eser; psikanaliz, ekonomi, lengüistik, antropoloji, ontoloji, etoloji, siyaset felsefesi, metalürji gibi çok geniş bir yelpazeye yayılan argümanları ve referanslarıyla Foucault'nun da övgüsüne değer bulunmuş, yirminci yüzyılın en önemli çalışmaları arasında sayılabilir.

Nietzsche, özneye alayla bakmamızı ister (Çalcı, 2012: 11). Çünkü o, nesne ve eylemi yersiz yurtsuz kılmıştır. Cümlede nesne ve eylemin yeri sürekli değişirken neden hep özne en başa gelmektedir? Nietzsche'nin bu ironisinin bir diğer sonucu, mutlak özne olan Tanrı'yı hedef alır (Çalcı, 2012: 12). Deleuze'e göre Nietzsche, dildeki söz dizimine karşı çıkarken belki de kırılmaz benliklerimizle örülü erke ve yönetime duyulan saygıyı yok etmek istiyordu. Çünkü özne, iktidarın imleyicisidir. Dilbilgisi konum bildirir (hiyerarşik) bir yapıdadır. Deleuze'ün Nietzsche okumasına göre her güç, gerçeği bir parça ele geçirir ve bir nesnenin tarihi ona egemen olmaya çalışan güç odaklarının tarihidir (Aygün, 2014: 20). Deleuze'e göre dünya, güç çatışması üreten bir makinedir (Aygün, 2014: 22). Duygu ise iki beden birbiri karışmasıdır (Aygün, 2014: 32). Nietzsche de dünyayı bir güç yumağına benzetmiş ve güç istenci kuramını türetmişti. Ancak Deleuze, çatışık ve zorba olan dünyanın beyinlerdeki izlerine odaklanmış ve felsefesini bu doğrultuda kurmaya çalışmıştır.

“Amerikalı Psikolog Rollo May'e göre Deleuze'ün düşüncesinde yaşamı karakterize eden üç önemli uğrak bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla olumluluk, üretkenlik ve bedensizliktir ve bunlar içinde en Nietzscheci olanı da olumluluktur” (Kızılay, 2008: 133). Deleuze, olumlamayı başaran insanın arzu üreten bedeninden ve arzu üreten medyadan kaçamayacağını görmüş ve bu sarfiyatı üretkenliğe dönüştürmek istemiştir.

Bogue'ye göre, güç istenci bir erk arzusu değil, bir olumlama olarak algılanmalıdır (Kızılay, 2008: 135). Goodchild'a göre ise, Deleuze, güç istencinin bilinçdışı bir eylem olduğunu savunur. İktidar, gücün doğal bir sonucudur (Kızılay, 2008: 135). Ayrıca yine Bogue'ye göre Deleuze *“Nietzsche'nin 'amor fati' ya da 'kader sevgisi' kavramının, Kant'ın kategorik zorunluluğunun yerini alabilecek bir etik ilke oluşturduğunu savunur”* (2007: 8). Deleuze'e göre, güç dönüşür! Arzunun kendini bastırmak istemesi, etken gücün edilgen güce dönüşmesine örnektir (Kızılay, 2008:

136). Deleuze'ün Nietzsche'den etkilendiği ikinci bir nokta, kültürün zamanla toplumsal bellek haline dönüşmesinin eleştirisidir (Kızılay, 2008: 137).

Felsefenin en önemli problemlerinden birisinin de dil problemi olduğunu Wittgenstein özellikle vurgulamıştır. Dildeki karmaşa çözülmeden anlam dünyamız belki duru olarak kalmayacak ve sudaki görüntü hep dağılmaya mahkûm olacaktır. Bu açıdan dildeki karşıtlıkların, çelişkilerin eşyada var olduğunu söylemek kolay değildir. Bu noktada Deleuze, varlığın özdeşlikten ayrılamayacağını savunur. Deleuze'e göre, örneğin kırmızı ve yeşil elma arasındaki başkalığı araştırırken aslında ikisinin de özdeş yani ikisinin de elma olduğu gerçeğini unuturuz (Çalcı, 2012: 7). Yine Deleuze'e göre, *“(...) mühim olan hakikat değil, anlamdır. Daha da mühim olansa mümkün mertebe doğruyu söylemek değil; yeni, farklı ve ilginç olmaktır”* (Erdem, 2013). Ayrıca Deleuze *“(...) gerçekliğin düalist resmini reddeder. Spinoza'dan esinlenerek, sadece sonsuz biçimde ifade edilen, sınırsız sayıda nitelik (özellikle düşünce ve genişlik) aracılığıyla kendisini farklı şekilde ifade eden, yalnızca bir Varlık veya maddenin var olduğunu iddia eder. Varlık tek odak olduğu için, dünya ve içerdiği her şey - fiziksel nesnelerden zihinsel yapılara - bağımsız kimlik ilişkileri açısından eklemelenemez”* (Jun, 2011: 93). Bu bakış açısı Nietzsche'nin karşıtlıklara karşıt olan “azlık/çokluk” (Baykan, 2008: 60) kavramıyla paralel görünmektedir. Bütün varlığın tek bir varlıktan geldiği varsayımı ile bütün karşıtlıkların ortadan kalktığı bir sahne ortaya çıkar. İnsanın içindeki karmaşa, eksiklik de anlamı karşıt özlerden devşirmeyle sonuçlanır, fakat Deleuze, Spinozacı sonsuz ve sınırsız şekilde temaşa edilen varlık âlemine gönderme yaparak mistik bir tavır takınır.

Foucault'nun *Kelimeler ve Şeyler* adlı yapıtında söylemeye çalıştığı ancak pek de anlaşılır kılamadığı saptamalar, Deleuze'de berraklaşır. Deleuze'e göre dil bir iletişim aracı olmaktan öte bir komut aracıdır. Böylelikle yönetimin dayatılmasını sağlar. Dildeki emir sözcükleri, gizli bir şiddet içerir, önermekten çok dayatır ve korku verir (Çalcı, 2012: 15-16). Dilsel farklılıkların bu kadar çok olması sözcüklerin yerlerinin dillere göre değişmesi (özne-nesne durumları) o toplumun kültürüne dair önemli ipuçları olarak değerlendirilebilir. Çünkü dil bilindiği üzere kültürün en önemli aktörüdür. Yaşadığımız çağa dönersek postmodern zamanların en önemli sıkıntılarının anlama ve gerçeklikle olduğu görülebilir. Anlamın kendisi düşünüldüğünde ürettiği

gerçeklik dilsel bir gerçeklik olarak algılanmaktadır. Bu algı gerçeklik denilen ilkeye tekabül etmektedir. Anlamdaki değişme elbette gerçeklik algısıyla ilintilidir.

Dilin bir anlamda kalıplaşmış inançlar bütünü (sözcüklerin inanç simülakraları) olduğunu söyleyen Deleuze (2008: 66), duyar duymaz önce inanan, ancak sonra sorgulayabilen insan doğası karşısındaki şaşkınlığını gizleyememektedir. Alışkanlıklarımızın doğal olmadığını (Deleuze, 2008: 35) ve alışkanlık ile kültür arasında sıkı bir bağ olduğunu belirten düşünür, bir anlamda bu ikisinin birbirinden ayırt edilmesi gereğini savunur. Sözcüklerin bu kadar büyüleyici olduğunu söyleyen Deleuze, söz söylenildiğinde ona dair bir inancın da oluştuğunu belirterek sözün büyüsünü vurgular. O bu yönü ile evrenin sözle yaratıldığı Sami inancını destekleyen ve Talmud okumaları yapan Levinas'ın felsefesinin de özünü analiz eder. Markalar bu ikonlarla kendi adlarını kalite ya da konfor ile birleştirirler. Marlboro ve Mercedes firmalarının kalite ve konfor göndermeleri yalnızca marka isimleri ile bile gerçek olmaktadır. Sadece ismine para verilen birçok pahalı marka vardır.

Fransız yazar ve şair Antonin Artaud'nun, *“bedenin organlara gereksinimi yoktur, beden organizma değildir, organizma bedenin düşmanıdır...”* sözleri ile ifade edilen ‘organsız beden’ tartışması (Uluğır, 2016: 1), Deleuze’de arzunun gerçek kaynağının mide, göz, ciğer gibi organlar olmadığı, arzunun bedenin kendisinden yayılan bir davranış olduğunun söylenmeye çalışılması ile gerçek biçimini kazanmış olur. Deleuze’e göre, bedenler ve olaylar ancak şimdide var olurlar ve sonsuz bir oluş içerisinde sıralanmış parçacıklar biçimindedirler. Çünkü eylemler, özneye değil bedene aittirler. Düşünceler zamanla mantıksal model olmaktan çıkar ve organsız beden olarak arzu üretirler (Erdönmez, 2014: 3-5). Bu mantık çerçevesinde bakıldığında suç tanımında özne sorumlu olmaktan çıkmaktadır.

Postmodern durumun ne olduğu konusuna da ışık tutan Deleuze, postmodernitenin ne zaman anlatılmaya çalışılsa anlatıldığı andan itibaren değişen bir olgu olduğunu söyler. Bağlamsızlığın egemenliğinde bu böyledir. İçkinlik, hiç bu kadar iğdiş edilmemiştir. Bu açıdan içkinlik kavramının Dionysosçu göndermeler açısından değerlendirilmesiyle zamanın, Apollonik ve geçicilik görüngüleriyle kuşatıldığı bir vakıadır. Bu açıklamalar ışığında çağın yeni arayışlara açık olduğu ve bu açıklığın sürekli bir arayış halinde olan ‘araf’ insanı olduğu düşünülebilir. Çağ ele alındığında

Deleuze de Baudrillard gibi sinemanın illüzyon yaratma becerisi açısından öneminin farkına varmıştır. Deleuze bu noktada içkinlikle beraber sinematografik gösterimlerin yarattığı imgeleri değerlendirmiştir. Dolayısıyla Deleuze, kendisinin içkinlik dediği, düzensizlikten düzen çıkarma konusunda sinemaya inanır. ‘Hareket İmge’ dediği ve üçüncü bir göz olarak kameranın davranışlarını anlamlı kılan alanı aralamaya çalışır. Felsefe, yeni kavramlar türetebildiği gibi sinema da yeni gerçeklikler yaratabilir. Gerçek dünya kötü bir film gibidir ve sinema dünyaya olan inancımızı yenilemeye yardımcı olur (Yetişkin, 2011: 123-124). Daha da önemlisi sinema, sözsüz yaratma sağlar. Çünkü Deleuze’e göre söz ve iletişim kokuşmuştur!

Belli bir temayı işleyen filmler ile sinema ve felsefe arasındaki bağ daha da gelişmiştir. Ona göre, sanat eseri bir iletişim değil, bir direniştir (Deleuze, 2003: 38). Hatta sanat, ölüme direnmektir. Eksik sanat eseri yoktur, eksik halk vardır. Çünkü o sanat eseri, henüz gelmemiş bir çağa ışık tutuyor olabilir (Deleuze, 2003: 41). Zamana direnen, kalıcı olan, gerçekliği geleceğe taşıyan bir araç olarak sanat, aşağıda sözünü edeceğimiz kök-sap kavramı ile ilişkilendirilebilir.

Sinemada geçmiş zaman üzerinde oynayabilirsiniz ve Bergson’un dediği gibi “*bilinç, bellek demektir*” (Yetişkin, 2011: 126). Geçmiş üzerinde değişiklik yapacağınız sinema gibi büyümlü bir aracınız varsa, bellekler üzerinde dolayısıyla zihinler üzerinde de değişim yaratabilirsiniz. Deleuze’ün ‘Zaman İmaj’ dediği bu 4. boyut ancak sinema ile aralanmıştır (Deleuze, 2003: 13). Özellikle ikinci Dünya Savaşı’ndan sonra çekilmiş filmler, savaşın ve ırkçılığın kötü bir şey olduğu bilincini yerleştirmiştir. Sinema, dünyayı başkasının gözünden görmeye olanak sağlamaktadır. Çünkü Deleuze’e göre olmak, başka (farklı) olmak demektir (Yetişkin, 2011: 130). O farklılığı ontoloji bakımından ele alırken Foucault’ya pek yaklaşır. Oysa Hegel’e göre farklılık aşılması gereken önemsiz bir süreçtir (Cingöz, 2013: 40). Başkalığı baskıdan kurtaran ve ona ilk saygı duyan düşünür, “*bir yerde herkes aynı fikirde ise orada kimse yoktur,*” diyen Foucault’dur. Tekillik, Deleuze sözlüğünde başkalıkla eş anlamlıdır ve *haecceitas* yani ‘bir şeyi neyse o yapan’, ‘işte bu’ deyiimi ile birlikte anılır (Aygün, 2014: 13). Algının çokluğu, algıda kirlilik yaratır ve bu sel içerisinde tutunulabilecek tek kavram olarak geriye başkalık yani farklılık kalır. Artık kimliğin başkalıkla eşdeğer sayıldığı ve sanıldığı tekno-dünyada yaşanmaya başlanmıştır. Varlığa hangi açıdan bakılırsa bakılsın gerek DNA, parmak izi, retina vb. özelliklerin hepsinin kişiye özel olduğu görülür.

Fakat bu sonsuzca değişimin oluşturduğu özellikleri toplamı olan kişilik ve dolayısıyla bakış açısı elbette ki farklı olacaktır. Bu açıdan toplumun “aykırı” olarak nitelediği ve sürüden dışladığı insanın önemini böyle yüksek bir sesle dile getiren Deleuze olmuştur.

1917 Ekim Devrimi’nden sonra sinema ile tanışan Vertov, Sinegöz Kuramı’nı ortaya atar ve sinemanın burjuvanın gizlemeye çalıştığı ideolojik yanını görsele açtığını söyler. Deleuze de bu görüşe katılır ve sinemanın varoşlarda ve gecekondulardaki yaşam için yeni bir varlık ve savaşım alanı getirdiğini belirtir (Yetişkin, 2011: 133). Bu bağlamda, sığınmacılara kucak açmış ölkemizde, yıllardır belediyelere karşı direnen gecekonduların sorununun yeni ve farklı bir kültür olarak değil de yalnızca bir sorun olarak karşılanması, çözüme giden tüm kapıları kapatmış gibidir.

İnsan, yaşanılan dünyanın ‘ne’liğine ait ne varsa elde etmek ve anlamlandırmak zorundadır. Bu açıdan kitle iletişim araçları bu ihtiyaca cevap verir gibidir. Oysaki postmodern filozoflardan olan Baudrillard, bu akışın hayra alamet olmadığını, aracın anlamı soğurduğunu ve haberin dolaşımdayken anlamını yitirdiğini ve anlamsızlık ürettiğini vurgulamaktadır. Bunu da “*Her geçen gün daha çok haber ve bilgiye karşın giderek daha az anlamın üretildiği bir evrende yaşıyoruz*” (Baudrillard, 2011: 117) şeklinde ifade eder. Bu açıdan McLuhan’ın ‘*medium is message*’ ifadesinin burada geçerli olduğu görölebilir. Çünkü anlam arayışı zamanımızda önemli bir kavram olmakla beraber insanlar bir türlü arzuladıkları o dinginleştirici duruma kavuşmamış gözökmektedir. Bunun yerine damıtık olmayan anlam süreçlerinden vazgeçerek kitle iletişim araçlarından ihtiyaç duyduğu ölümsüzlüğü temin etme yoluna gidilmiştir. Baştan söylemek gerekirse, yukarıda bahsedildiği gibi bu anlam arayışı bireyin susuzluğunu dindirmeyen tuzlu su gibidir. İildike daha çok meftun olunmakta ve susuzluk-çoğalmaktadır. Görsel olmayan olay ve kişilerin görselleştirilirken birtakım süslemeler ve eklemeler, açıklamalar ile daha çekici kılındığı kitle iletişim araçları insanlığın en değerli olan vaktini almaktadır. Deleuze’e göre gazete, radyo ve televizyon verimsiz oldukları için daha çok vakit harcamamızı gerektiren ve böylelikle güçlenmiş mekanizmalardır. Haberleşme ve bilgilendirme yani enformasyon, kötü yönetimlere karşı bir direnç oluşturduğu sürece geek bir nitelik kazanır (Deleuze, 2003: 38).

Batı'daki birçok sosyal bilimin yaşanan olgulara açıklık getirmediğini, Batılı bir filozof olan Deleuze de ifade etmektedir. Çünkü yaşanan devinimlerin doğru teşhisi zamanın hızlı akışı nedeniyle ya eksik ya da yanlış olmaktadır. Yeni ve değişik görülen ilgi çekici her felsefenin medya tarafından anında yaşama uygulanmaya çalışılması ya da uygulanmasının önerilmesi, Deleuze'e göre şaşılacak bir şey değildir. Zira, "*Cehalet daima kendini bir usçu olarak tanımlamıştır*" (Deleuze & Guattari, 1990: 9). Bu noktadan bakıldığında, Deleuze'e göre psikanaliz, kapitalizm için çalışır. Psikanalizin hastalık dediği ne varsa, burjuva toplum düzenine aykırı davranışlardan oluşur (Kızılay, 2008: 144). Psikanaliz, ailedeki statüleri belirlerken militarist eğilimler göstererek burjuva sınıfını destekler (Kızılay, 2008: 166). Çekirdek aile, çocuğa toplumsal düzenin aşılandığı ve duyguları bastırmanın öğretildiği bir kapandır (Kızılay, 2008: 176). Yönetimlerin aileye değer vermelerinin bir nedeni de budur. Psikanalistler belleğideşerek ve eşeleyerek toplumsal belleğin yani kültür ve iktidarın izlerine ulaşmayı amaçlar ve böylelikle yönetimin toplumu denetlemesine olanak sağlarlar (Kızılay, 2008: 185).

Şizofrenlerin bir durumu ya da bir sözü sürekli tekrar etmelerinin altında da bu neden vardır. Ancak akıl hastalarında bilinçdışının uygunsuz bir kullanımı söz konusudur. İşte 'şizoanaliz' bu uygunsuz geçişleri saptamaya çalışır. Aile içi (ensest) cinselliğe engel olmak için Deleuze'ün 'ayırıcı kayıt bütünlüğü' dediği düzenek devreye girer. Anne, baba, çocuk rolleri ile ölü ve diri, erkek ve dişi ayırımına gereğinden çok önem vermemizin nedeni bu olmalıdır. Ancak şizofrenler böyle ayırıcı kayıtlara girmezler ve onlarda kimlik kaygısı yoktur (Kızılay, 2008: 160). Şizofrenler, bilinçdışını net olarak görmemize olanak sağlarlar. Şizoanalistler, şizofrenlerin aile bağını dahi tanımayacak derecede yoğun arzular yaşadığından yola çıkarak, psikanalistlerin anne-baba- çocuk üçgenine sıkışmalarını anlamsız bulur. Şizoanalizm, ebeveyn disiplininin bir reddi olarak Avrupa insanı için bir kaçış imkânıdır (Erdönmez, 2014: 7). Bu anlayış problemlili insanların davranışları incelendiğinde bilinçdışının keşfedilebileceğini varsayar. Eğer böyle bir imkân varsa insan bilincine yapılan arkeolojik kazıların anlamı da kalmayacaktır. Zira "testi içindekini sızdırır" deyiimi sanki bu durum için söylenmiş gibidir. Bu yaklaşım, bilincin magma halindeki dışavurumlarını açıklayan bir bakış açısı olarak önemli olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Deleuze ve Guattari *Anti-Oedipus* adlı çalışmalarında-şizofren kavramını

Nietzsche'nin güç istemiyle ilişkilendirir. Deleuze'e göre şizofren, “(...) kendisini özgür, yalnız ve neşeli bir insan olarak üretir; hiç kimseden izin istemeden istediğini söyleyebilir ve yapabilir. Arzu hiçbir şeyden yoksun değildir; bütün engel dizgelerin üstesinden gelen bir aşktır. Arzu bundan dolayı her ne olursa olsun asla bir ego olarak tasarlanamaz. Şizofren deli olma korkusuna son vermiş kimsedir” (Küçükalp, 2003: 130-131).

Deleuze, arzuların özgürleşmesini ve toplumdan bağımsız bir doğallığa ulaşmasını ister. Ona göre bu arzu devrimini göçebeler yapacaktır. Ayaklanmalar, başkaldırıları, devrim ve gerilla savaşı, hep göçebe düzlemde gerçekleşir (Erdönmez, 2014: 4-5). Göçebelik, tarihe ve aşkın ilkelere, kimliğe ve soy kütüğüne bağımlı kalmamaktır.

Deleuze, arzunun üretken olduğunu söyler (Erdem, 2013). Deleuze'e göre birtakım arzu makineleri vardır. Bunlardan biri 'ilkel makine'dir ve toplumdaki soyaçekim ve akrabalık bağlarının tümünü anlatır. İkincisi, 'barbar, baskıcı makine'dir ki, yönetim elemanlarını, meslek gruplarını ve yönetilenleri birleştiren dayatılmış bir arzu kaynağıdır. Üçüncüsü 'uygar kapitalist makine'dir ki para kazanmak için göç eden esnaf ve işçilerin, toplumsal dokuyu delmeye çalıştıkları kodlanmış arzu bütünlüğüdür (Kızılay, 2008: 184-207). Teknolojik makinelere aykırı olarak bu bilinç makinelerinin bir belleği bulunmaktadır. Yine Deleuze, arzularımızın toplumdan soyutlanamayacağına, bireysel arzularla toplumsal arzuların birliğine dikkat çeker (Cingöz, 2013: 55). Bu görüşler ışığında arzunun yani rızanın yaratılması belli bir sistemle mümkündür. Ele aldığı kişiler bu durumda arzu tarafından prangalı bir sürüden ibarettirler. Kapitalizmin belki de en başarılı olduğu alanlardan birisi de arzunun üretim aşamalarıdır. Arzu elbette bulunduğu toplumsal şartlardan irak değildir. Toplum kendi parametreleri çerçevesinde farklı arzuları kişiye dayatmaktadır. Örneğin Amerika'daki Silikon Vadisi, teknolojik hedeflerin ve bilişsel gelişim tutkularının kaynağı olması açısından belirleyicidir. Kısacası tutkuyu artık kurumlar belirlemektedir. Yine örnek vermek gerekirse, söz konusu kurumlar şarjı kısa ömürlü olan cihazlar üretip sonra daha uzun ömürlü bataryaları olan cihazları bize satmaya çalışan bir düzenek için arzunun hem üretim kaynağı hem de pazarlayıcısıdır, denilebilir.

Deleuze, göstergelerin zamanla figürlere yansıdığını ve daha sinsi çağrışımlar yapabildiği eleştirisini getirdiği için Lyotard'a minnettardır. Ancak onun eksikliği arzulara mal etmesine de karşı çıkar (Kızılay, 2008: 209-210). Çünkü Deleuze'e göre gerçek eksiklik, arzunun eksikliğidir. Hiçbir okuma ve hiçbir gösterge masum değildir. Çünkü her göstergenin yan anlam ve düz anlamları mevcuttur. Tanrısal bir göstergenin tıpkı Tanrı'yı simüle ederek onu bir simülakra dönüştürmesi gibi bir dönüşüm ve değişim mevcuttur.

Foucault'nun disiplin toplumundan Burroughs'un denetim toplumuna geçildiğine dikkat çeken Deleuze, bu durumun sonsuza dek sürmeyeceğinin altını çizer. *“Gelecekte neredeyse tüm görevler ve işler evlerde yapılabilecek”* diye yazar Deleuze, *“denetim devam edecek ancak, disiplinin ağırlığı ortadan kalkacak,”* diye de ekler (2003: 35-37). Günümüz insanının iş yaşamı ve özel yaşam olarak ikiye ayırdığı bu süreç ortadan kalkacak, belki de biyo-iktidar ile cezalandırılma korkusunu ve izlenme kuşkusunu her gittiğimiz yere götüreceğiz. Bu süreç hem Foucault ve Deleuze'ün belirttiği gibi geleceğe dair distopyaları andıran bir durumdur, zira işaret edilen nokta, denetim toplumlarının gelme olasılığıdır (Virilio, 2003: 66) .

Deleuze, varlığın özünün kaotik olduğunu ve içerisinde geleceğin bir belleği bulunduğunu söyler (Turan, 2005 - 2006: 197-198). Yaşanılan nihilizm içerisinde, tüm yaşamın çürümeye ve bozulmaya yüz tutmasından rahatsız olan Deleuze, geliştirdiği 'kök-sap' kavramı ile insan doğasını ve zihnin doğasını, üzerine sürekli kurgu yapılabilir bir temel olarak almak istemiştir. Deleuze, insan bilincinin genişleyebileceğini ancak bu genişleme davranışı için, öncelikle kasılması gerektiğini dile getirir (Erdem, 2013). Nitekim evrim de böyle kasılmalar ve sıçramalarla ilerler. İnsan doğasını bilmenin gerçek insan bilimi olduğunu söyleyen Deleuze, modern yazarların zihnin doğasının bilinemez olduğundan dem vurmalarını eleştirir (Deleuze, 2008: 14-15). Gerçekten de Emile Zola gibi natüralist yazarlar dışında çoğu yazar, şaşırtıcılık uğruna zihnin doğasını gözlemlemeyi boşlamaktadırlar.

Deleuze'ün Hume okumaları sırasında yaptığı bulgulama ilginçtir: İnsan doğası sınırlı bir iyilik sağlar (Deleuze, 2008: 27). Dolayısı ile bu kısır iyiliğin sürekliliği için insan doğasının izlediği yolları saptayan bir felsefe geliştirmek zorundayız. Deleuze, ahlakın doğal değil, yapay olduğunu ve işlenmesi gerektiğini savunur (Deleuze, 2008:

30). İlkel toplumlarda yönetimi ve toplumu koruma amacı ile işkencenin doğal karşılanması günümüzde kınanmaktadır. Ya da çok uzak olmayan tarihlerde iş ahlakı diye bir ahlak türünün var olmadığını da söyleyebiliriz. Kısacası ahlak da kültür ve dil gibi değişkendir.

Yasaların yalnızca olumsuzlukları hesaba katarak hazırlandığına dikkat çeken Deleuze (2008: 36) ‘yaptırım var, ödüllendirme yok’ tarzında bir yargı anlayışının yanlışlığını gözler önüne serer. Kuralların düşünülebilirlikten çok yayılcılık gösterdiğini dile getiren Deleuze (2008: 47), kuralların uygulanabilirliğinden çok mantığını sorgulamamızı ister. Ortaya konulan kurallar sürü tarafından çabucak kabul edilir, bunun da zamanla ahlaka dönüştüğü söylenebilir. Salt yaptırımların varlığından hareketle insan doğasının kötücül özelliklerine yönelik bir ahlakın da varlığından bahsetmek mümkündür. Çünkü kurallar kötü davranışlara göre şekillenmişse iyiliğin adı yoksa gerçekten iyilik var mı, varsa neden değerli değildir ve neden çabucak unutulmaktadır, ödüllendirilmemektedir sorusunu Deleuze yerinde bir tespitle araştıran dimağlara sorgulatmıştır. Bu sorular postmodern toplum bağlamında düşünülürse kötülük ve iyilik kavramlarının muğlaklığına göndermede bulunur. İyi ve kötü kutuplarının birbirini soğurarak bulanıklaşması sonucunu düşünmek olasıdır. Bu minvalde postmodern için iyi ve kötünün ötesinde salt belirsizlik ve tekinsizlik anahtar kelimelerdir denilebilir. Dolayısıyla kâr ve zarar iyi ve kötünün yerine geçmiştir denilebilir. Bununla beraber ahlaklı olmanın üzücü yanı, zekâ yoksunluğu belirtisi sayılmasında yatar. Bu nedenle insanlar, ne kadar zeki ve kurnaz ya da ne kadar yürekli olduklarını göstermek amacı ile ahlaksızlıklarını anlatmaya koyulurlar (Deleuze, 2008: 71). Ahlaksızlığın daha çekici, ayartıcı olduğu söylenebilir. Örneğin yalan söylemek zekâ ister, evli bir kadına sarkıntılık etmek yüreklilik ister, türlü dalavereler çevirebilmek de zihni marifet gerektirir, vs...

Din, dünyayı Tanrı’nın makinesi olmaya indirger. Öte yandan ironik bir biçimde, mucizelere inanmanın kendisi de bir mucizedir (Deleuze, 2008: 72-74). Tanrıyı ilkelerin nedeni olarak görme erekliliği, bizi evrenin ve insanın doğasını anlama yolunda köstekler. Deleuze’ün baba figürü ile Tanrı figürünü benzer görmesi de şaşırtıcıdır (Erdönmez, 2014: 6). Kısacası psikanaliz ve Hristiyanlık gibi soyut arzu makineleri, özne ile nesne, insan ile dünya arasına bir uçurum koymaktadırlar. Tanrı Baba figürü, Hristiyan ahlakı açısından son derece önemlidir. Ergin olmayan bir birey için bir

babanın olması ve sürekli ona bağlı kalınması sürünün varlığına önemli bir delil olarak görülebilir. Dolayısıyla Hristiyan toplumunun inanç değerleri açısından ergin olmadığı görülür. Nietzsche'nin de Hristiyanlıkla savaşımı bu minvalde ele alınabilir.

Modern felsefe, akıl dışı olanı, bir anlamda deliliği doğallık saydığı için bir sayıklama ve sabuklama içerisindedir (Deleuze, 2008: 87). Daha dün en bilgelikle dolu olan geleneklere bugün akıldışı deniliyorsa, felsefenin de akılcı olduğundan kuşkulananmamız gerekmektedir. Deleuze açısından akıl, felsefi düşüncenin merkezinde yer almaktadır. Akıldışı olan delilik ise gereğinden çok önemsendiği için felsefe, sürekli bir çıldırma veya delilik anlatısını tekrarlamaktadır. Bu bakış açısına göre felsefe yoldan çıkmıştır, hatta saçmalamaktadır.

Deleuze'e göre arzu bir eksiklikten doğmaz (Kızılay, 2008: 147). Oysa günümüzün tanıtım işletmeleri, bütün arzuların bir ihtiyaçtan doğduğunu ve kesinlikle doyuma ulaştırılması gerektiğini vurgulayarak gerekli olmayan birçok nesneyi zorunlu gereksinimler listemize ekler. Toplum, dev bir arzu makinesidir ve bu makine, 'moda' dediğimiz geçici arzuları yaratan seçkin sınıfın, gözde kişilerin elinde bir oyuncak olma sakıncası ile yüz yüzedir. Deleuze toplumu betimlerken neden 'arzu makinesi' gibi bir tamlama dikkate değerdir. Çünkü yönetimi elinde bulundurmak isteyen güçler, hatta devlet yapıları, kapitalizmin hazları kontrol etme ilkesi ile uyum içerisinde görülür. *"(...) modern ekonomi devamlılığını sağlamak için sürekli büyümeye ihtiyaç duyar. Büyüme durursa ekonomi rahat bir dengede durulmak yerine parçalara ayrılarak çöker. Bu nedenle kapitalizm ölümsüzlük, mutluluk ve ilahi güçler peşinde koşmamızı istiyor"* (Harari Y. N., 2016: 63). Kuşkusuz bu ilerleme miti insanın birçok değerlerini törpüleyerek ilerlemektedir. Zira ilerlemenin yavaşlaması yahut görece durması kapitalizm sürekli tekrarlanan ve artık kanıksanmış krizlerinden biridir.

Goodchild'ın da söylediği gibi, toplumsal erkler, arzudan türedikleri halde, arzuyu bastırmaya koyulurlar (Kızılay, 2008: 171). Bu bir çelişkidir. Yönetim toplumlarında toplu gösterilerin (miting, boykot vb...) özgürce gerçekleştirilememesinin temelinde psikanalizin de kışkırttığı bir bastırma mekanizması vardır. Bu tür toplumsal davranışlar sanki bir bilinçdışı eyleymişçesine biber gazı, toma, cop gibi şiddet araçları ile bastırılırken, bazı yönetimler basın ve yayının bu gibi gösterileri yayınlamasına da bir sınır getirmektedirler.

Deleuze'ün bize gösterdiği gibi, aile, aslında toplumsal normların ve statükonun bize ilk dayatıldığı yerdir. Güdülerimizi özgürlüğümüzün aleyhine bastırmayı da bu kurumda öğreniriz. Bu durum, bankaların evliliğe teşvik kredisi dağıtmasından kuşulanmamıza, nüfusu genç tutmak adına toplumun daha çok üremesi gerektiğini söyleyen devlet başkanlarının gerçek amacından kaygılanmamıza bir neden oluşturur.

Özetle, içkinlik meselesi, belirsizlik içerisinde bireyin ele geçirdiği ve düzenlediği bölümdür. Deleuze, varlığın arzu ile bilinebilir olduğunu anlatmaya çalışmıştır (Turan, 2005 - 2006: 199). Aşkınlık, kurulu düzenin sınırlarını çiğneyebileceği için, Deleuze, aşkınlığın toplum tarafından delilikle ilişkilendirilmesine dikkat çeker. Aşkınlığın karşısına içkinliği çıkaran Deleuze, zirvelere tırmanmaktan daha zor olanın derinlere inmek olduğu biçiminde özetlenebilecek yeni bir düşünce ile kişisel gelişim ve ilerleme güdümlü çağımıza yeni bir bakış açısı kazandırmak ister. Özellikle sinemadaki 'iç konuşma,' düşünce güçsüzlüğü engelini ortadan kaldırdığı için Deleuze tarafından övülür (Yetişkin, 2011: 134). Öyle ki, iç konuşmaları dinlemek Nietzsche'ci tabirle 'yerin yüreği'ne inmek bağlamında iletişim bağlamında dikkate değer görülebilir.

2.5. JEAN-LUC NANCY VE POSTMODERN AHLAKIN TUTARSIZLIĞI

Çağımızın en önemli düşünürlerinden olan Jean-Luc Nancy Strasbourg Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde dersler vermiş ve Phillipe Lacoue-Labarthe ile birlikte ortak eserler ortaya koymuştur. Post-yapısökümcü Jean-Luc Nancy'nin Kant, Hegel ve Heidegger konularındaki yenilikçi ve esinlendirici okumalarının yanı sıra, kendi felsefi açılımlarını gerçekleştirdiği *Etre singulier pluriel* (Tekil Çoğul Varoluş), *Le Sens du Monde* (Dünyanın Anlamı), *La Creation du Monde ou la Mondialisation* (Dünyanın Yaratımı ya da Dünyasallaşma), *Les Fins de L'homme* (İnsanın Amaçları) gibi temel yapıtları bulunmaktadır. Blanchot, Levinas ve Derrida gibi filozof ve yazarlar ile önemli diyaloglar gerçekleştirmiştir.

1968 Haziranı'nda Sorbonne Üniversitesi'ndeki gençlerin gösterileri giderek büyümüş, işçi kesimin de destek vermesi ile yaşanan olaylar meclisin feshedilmesine ve seçimlerin yenilenmesine neden olmuştur. Nancy, *Demokrasinin Hakikati* adlı eserinde bu durumu, birinci ve ikinci dünya savaşlarının yol açtığı demokrasi dışı arayışlara

bağlar. Nancy’e göre demokrasi yeniden yapılandırılmaya ihtiyaç duymaktadır. Hatta yaşanan başkaldırıların çoğu, demokrasinin kendini dışa açma çabasıdır. Bilindiği üzere, Nietzsche’nin değerlerin yeniden değerlendirmesi ilkesi demokrasi konusunda da geçerlidir (Nancy, 2010: 18-21). Öncelikle demokrasinin tanımına bakılırsa: “*Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi, el erki, demokratlık*” (TDK , 2017) karşılığı bulunmaktadır. Nancy, demokrasiye iyi ve kötü, tutsaklık ve özgürlük algısını değiştiren bir araç olarak bakar ve çağımız demokrasilerine de göndermede bulunur. Nancy’e göre, demokrasilerle birlikte kötülük, özgürlüğü kısıtlayan şey anlamına gelmeye başlamıştır (Nancy, 2006: 39). Adorno’nun dediği gibi, ussal bir özgürlükten söz edebiliriz, ama duygusal bir özgürlükten değil! Yani Batı’nın aydınlanma süreci yalnızca aklın yüceltilmesi ile olmuştur, duyguların yüceltilmesi ile değil! (Nancy, 2006: 42).

Günümüzde olumsuz bir anlam kazanmaya başlamış hatta terörizmle aynı kefeyle konulur olmuş bir kavram olan anarşizm ile demokrasi arasında bağ kuran Nancy, demokrasi egemenliğin kimsenin elinde olmadığı bir yönetim şekli olarak anarşiktir, der (Nancy, 2010: 65). Dolayısıyla milletin egemenliği aslında kimsenin egemen olmadığı bir duruma işaret etmelidir. Demokrasinin anarşiyle olan ilişkisine Nietzsche “*Yaşam kendiliğinden, saldırgan, yayılmacı, biçimleyicidir ve demokrasi bunu dizginlemeye çalışarak yaşamı engeller*” (Nietzsche, 2015a: 95) yorumuyla değinir. Bu açıdan demokrasinin insanı dizginleme deneyi olarak gören Nietzsche bu çabanın yaşama karşı yürütülen bir savaş olduğunu varsayar. Günümüzde oluşan terör dalgalarına bakıldığında Avrupa’nın merkezinde yer alan patlamalar ve Amerika’daki saldırılar düşünülürse demokrasinin bu açıdan başarılı olmadığı söylenebilir. Zira terörizm artık ülkelerin birbiriyle yürüttüğü bir savaş şeklini almış gözükmemektedir. Bu nedenle karşılıklı bir pembe yalana dönüşen demokrasi günümüzde güvenirliliğini kaybetmiş olarak yorumlanabilir. Buna en çok toplumları özgürleştirme sloganıyla hareket eden kapitalist merkezlerin ikiyüzlülüğü sebep olmaktadır. Oysa Nietzsche’ye göre demokrasi akılcı değildir: “*Demokrasi egemenliğe ve egemen olmak isteyen her güce karşıdır*” (Nietzsche, 2015a: 94). Demokrasi aynı zamanda sayıya dayanır ve bu da sonuç olarak niceliğin egemenliğidir. Sayı ise materyalist dünyaya göndermelerde bulunur (Rene Guenon, Niceliğin Egemenliği). Bu yüzden sayı zihinsel ve mantıksal oluşlarıyla Apollonist bir dünyaya aittir.

Aslında Avrupa'nın son yaşadıkları, sömürgeleştirme sancılarında başka bir şey değildir (Nancy, 2012: 72). Çünkü Avrupa, egemen olmaktan 'ortaklaşmaya' kayan bir ruh haline bürünmek zorunda kalmıştır (Nancy, 2010: 27). 68 Olayları gibi birçok arayışın temelinde 'mesihçilik' anlayışı, yani son bir kurtarıcı beklentisi vardır (Nancy, 2010: 30). Bu bağlamda Nancy, Batı'da derinden yaşanan bir kriz olduğunu söyler, bunu da: *"Aslında 'Batı' artık yok, onun yerine, görünür liderleri Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik-Olmayan Asya Devletleri olan, ama servetleri ve eylemleri hemen hemen her yerde, neredesömürülecek kaynak varsa orada görülen bir gücün teknolojik ekonomik kutupları var. Avrupa'nın artık kendi içinde bir tutarlılığı yok ve dünya güçleri arasındaki bu bölünmeyle karşı karşıya"* (Nancy, 2016) sözleriyle ifade eder. Bu ifade Batı olarak görülen mefhumun daha çok isimler ve kavramlar üzerinden cereyan ettiğini ve bu bunların da yaslandıkları gücün teknolojik kapital olduğunu imler. Kapitalizmin başkenti olan Amerika'nın da bir marka olduğu ve bu markanın oluşmasında, tarihsel bağlamda, sömürü arka planının olduğu görülür. Avrupa'nın da -Lyotard'ın ifade ettiği büyük anlatıların çökmesiyle- yeni anlatılar üretmediği ve bu bağlamda yaratmış olduğu anlatılara dahi uygun davranmadığı söylenebilir. Görüldüğü üzere, batının artık tinsel bir güç olarak değil, kendini yadsıyarak tarih sahnesinde yerini aldığı gözlemlenmektedir. Şüphesiz anlatıların, değerlerin bu *decadence* hali felsefi olarak nihilizme tekabül eder. Bu açıdan Nancy değerlerdeki bu değersizliğin varlığını fark ederek demokrasinin Nietzscheci olmasını arzular (Nancy, 2010: 48). Bir başka ifadeyle, Lyotard'ın bulguladığı gibi, değerlerin yeniden değerlendirilmesi, kavramların genişletilmesi ile (maksimizasyon) de mümkündür (Nancy, 2012: 91). Aslında demokratizm, kapitalizme bir özentidir ve paylaşılamayan değerleri paylaşma açmayı amaçlar. Çünkü değerlerin eşdeğer olduğuna inanır. Yani üretici ile tüketicuyu aynı saygınlıkta görür. Paranın her şeyi satın alabildiği liberalizm, belki de bu yüzden ortaya çıkmıştır (Nancy, 2010: 51-53). Komünizmi, dünya pazarının kölesi olmak yerine, kendi değerlerini üretmek anlamıyla alırsak, Marks'ın deyimi ile bu 'dünyasallaşma'dır (Nancy, 2012: 46). Sistemli bir felsefe yapmaya yetecek kadar yoğun bir anlam arayışına girişen Nancy, dünyasallaşma kavramını ileri sürer. Dünyasallaşma terimi, Tanrı figürü gibi dünyanın dışında yapılan tüm göndermelerin reddidir (Nancy, 2012: 21). Ne var ki, dünyanın anlamı, akıl ve Tanrı ile mümkündür (Nancy, 2012: 30). Düşünüre göre dünyasallaşma, küreselleşmeye galip gelmelidir. Aksi takdirde

insanlığın sonu yakındır. Bilincin aşırı gelişimi yine onun kendi kendini yok etmesine yol açabilir biçiminde bir olasılıktan kaygı duyan Carl Sagan modern bilimi eleştirirken; Nancy, *“dünyanın giderek kendisini yok edecek bir yola sürüklendiği bir süreçte, hemen ertelemeksizin ve bir dünya olasılığını açabilmek amacıyla her türlü mücadeleye girişmemiz gerektiğinin önemini vurgular”* (Demirtaş, 2016: 187). Küreselleşme, güçlerin tekelleşmesine neden olmakta ve kaynakların tüketilmesi, daha çok yönetme arzusu, bir ‘dünyasızlaşma’ya neden olmaktadır (Demirtaş, 2016: 188). Küreselleşme, var olan dünyaları yok ettiği için Nancy’nin ‘dünyasallaşma’ deyiminin karşıtı olarak alınabilir (Nancy, 2012: 15). Örneğin şehirdeki yığılma köy kavramını ortadan kaldırır. Papa’nın dağınık Hristiyanlık için kullandığı ‘urbi et orbi’ (her yerde ve herhangi bir yerde) terimi bile küreselleşmenin bizi belirsizliğe götürdüğünün kanıtıdır (Nancy, 2012: 42). Bu açıdan dünya, yeni bir dünya yaratma yeteneğini yitirmiştir (Nancy, 2012: 44). Ona artık yakında yok olacak bir doğa olarak bakmaktayız. Bu bakış açısı (eschatoloji), bizi yaratıcılıktan hiççiliğe sürüklemektedir.

Baudrillard’ın da belirttiği gibi, tekno-kapitalin sonuçlarından biri de gerçekliğin kaybolmasıdır. Yaşanılan hipergerçeklik evreninde bilim ve sanatta tıkanıklık görülmektedir. Bu tıkanıklık postmodern dönemde bireyin güvenini sarsmıştır. Sanat, artık yalnızca sanat değildir. Bugüne kadar kapital mevhumu *“(...) her türlü gönderen sistemiyle, insancıl amaçların yok oluşuna katkıda bulunmuş ve bu fırsattan ilk önce o yararlanmıştır. Bu şekilde davranarak doğruyla yanlış, iyiyle kötü arasındaki ayrımları ortadan kaldırmıştır”* (Baudrillard, 2011: 44). Bu durumu Nancy (2010: 57) *“eğer roman yazılmıyorsa, farklı türden bir gerçeklik üretilmediği içindir”* şeklinde ifade eder. Günümüzde eksikliği en çok duyulan ve hissedilen anlamın yeniden üretilmesi için, yaşanılan kültürsüzleşme kültürünün terk edilmesi gerekir. Yine Baudrillard bunu destekler mahiyette; *“Sanatın artık bir gerçeklik etkisi yaratabilecek kadar zamanı yoktur. Kurmacanın ötesine bile geçememektedir, yani düş daha bir düşe dönüşme fırsatı bulamadan ele geçirilmektedir”* (2008: 136) diye yazmaktadır. Nietzsche ise, sanatın insanı dünyadaki acıdan arındıran işlevine gönderme yapar. Bu açıdan sanatsız dünyanın da kendisini arıtamaması sonucu oluşan kaotik durum bu zamanın aşılması gereken bir durumudur. Aşılmadığı takdirde -Apolloncu öğelerin yokluğuyla- yalnızca haz peşinde koşan bireyler yarattığı söylenebilir.

Nancy'e göre kısıtlamalar ve gözetim, yönetimin doğal sonuçlarıdır. Foucault'nun biyopolitika terimini 18. yüzyıl ile sınırlandırmak yanlış olur. Zira Roma'da bir buğday politikası ve Atina'da bir doğum politikası zaten vardı. Bu terimi yaşamı belirleyen yönetim olarak değil de yönetimi belirleyen yaşam olarak almak daha doğrudur (Nancy, 2012: 142). Konu egemenlik olduğunda, yükseklik ve gözetim kaçınılmazdır. Foucault'nun işaret ettiği anlamıyla biyopolitika “(...) *özünde, kliniğin doğuşuyla sonuçlanacak olan anatomi-patoloji biliminin gelişimiyle birlikte gün yüzüne çıkmaya başlayan bir iktidar biçiminin beden-yaşam ilişkisi temelinde sorunsallaştırdığı kimi uygulamaları, bireyin anatomisi üzerinde işleyen meşru kılınmış bir tahakküm biçimine dönüştürmesini ifade etmektedir*” (Köse, 2010: 161). Bu açıdan iktidarın siyasal amaçlar uğruna beden üzerindeki tahakkümü bireyin disipline edilmesine yönelik amaçlardandır. Bu bağlamda modern devlet üzerinden yürütülen disiplin yöntemlerinden biri olan biyoiktidar nüfus artışları, göç gibi kavramları da bünyesinde barındırır. Levinas ise, demokrasi özgürlüğü altında gerçekleştirilen soykırım meşrulaştırmalarını eleştirmiştir. Biyoiktidarı kaçınılmaz ve tutsak edici bir güç olarak gören Foucault'dan farklı olarak Nancy'nin egemenlik anlayışı minimal egemenliktir. Egemenlik çoğu kez gücü hissettirme ve pek bir şey yapmamaktır. Bu etki, “winken”, yani göz kırpması gibi minimal düzeyde gerçekleşen iletişimlerle sağlanır. Günümüzün süper gücü Amerika, güçlü olmak için değil, güçlü bilinmek için uğraşmaktadır (Marchart, 2011: 54). Egemen halktır dediğinizde doğal olarak taban ve tavanı birbirine karıştırma polemiğine düşersiniz (Nancy, 2012: 154). Bu yüzden kimin egemen olduğundan çok egemenliğin doğasını anlamak daha önemlidir.

Thomas More, bir ütopya yaratarak insanın kaçış edimini yönlendirmek istemiştir. Jean-Luc Nancy de “*Existential Ütopya (Varoluşsal Ütopya)* adlı kitapta yayınlanan bir söyleşide, kendisini ütopist düşünceden uzak tutar. Nancy için ütopya, en iyimser görüşle güzel ancak ulaşılamaz bir hayal; en kötü ihtimalle de, bizleri asıl sorunların üzerine gitmekten alıkoyan bir avuntu”dur (Vieira , 2017). Oysaki postmodern dünyada bireyin kendinde yaşadığı parçalanmışlığı, kopukluğu sağaltmaya yarayan yer bulamayışı önemli vakıadır. Bu açıdan ütöpik düşünce bir illüzyon yaratması bakımından acıyı güce dönüştürmektedir. Zira kişi ne olduğunu bilmeye ve nereye gideceğine dair muhkem bilgiler ister. Ne yazık ki postmodern birey buna dair inancını

da yitirmiştir. Bu açıdan Nancy'nin bu görüşü postmodern ve aynı zamanda trajik olarak kabul edilebilir.

Neredeyse tüm üretim mekanizmalarının ve algı üreteçlerinin insan bedenini hedeflemesinden bunalan Deleuze'ün organsız beden varsayımı, Nancy'de parçalandıkça anlam kazanan bir değer olarak kendini gösterir. Nancy, Osiris'in parçalanmış bedenine gönderme yaparak inançların yapısökümünden yararlandığı hususuna dikkat çeker (Nancy, 2011: 410). Dolayısı ile Nancy, bedeni bir arzu makinesi olarak değil de ölümle anlam kazanan bir sonsuzlaştırma olarak görmektedir denilebilir. Yasaların ayrıntıya indikçe kısıtlayan ve durağanlaştıran yönünden hareketle Nancy, bedenlerin yasalar tarafından tanınmış saygınlığını, Derrida'nın 'dokunmasız dokunuş' olarak ifade ettiği cinsel düzeye indirgeme bakımından eleştirir (Manjali, 2011: 115-116).

Nancy, Kant'a gönderme yaparak yasaları eleştirmenin yasaları çiğnemek anlamına gelebileceği konusunda bizi uyarır ve modern aklın yargılayıcı yanını harekete geçirmek ister. Lyotard'ın verileri çoğaltarak geliştirdiği refleksif yargı ile bunun mümkün olduğunu söylemeye çalışır (Nancy, 2015: 11-23). Çünkü refleksif yargı, daha iyi ahlak yasaları koyabilmek için değil, yargılamak için önerme üretmektir. Bu adalet anlatısının yok olması anlamına gelmektedir. Adaletin bu anlamda mitik bir hal alması bireyin kendi yaşadığı ortamda daha çok şiddete sevk etmektedir. Bu açıdan şiddetin medyalar aracılığıyla çocuklara kadar inmesi, bu durumu hızlandırmış gözükmektedir.

Nancy'e göre, 11 Eylül saldırısı Amerika için doların üstündeki Tanrı ile kutsal sayılan ve soyutladığımız Tanrı'nın karşılaşmasıdır (2012: 53). Her iki Tanrı simgesi de araç olarak kullanılmıştır ve bizi dünyasallaşmadan koparan iki nesneye indirgemıştır. Nancy, Tanrı'nın evreni yaratıp ortadan kaybolduğu 'Hristiyan Yapısökümü' dediği ve Tanrı'yı dünyadan bağımsız olarak düşünmemize neden olan bu tutumdan (Nancy, 2012: 101) uzaklaşmamızı ister. Bu açıdan dünyanın dışındaki bir Tanrı anlayışından, dünyayı yaratan bir Tanrı anlayışından, '*düşündüğümüz her şey dünyaya aittir ve dışına taşmaz*' anlayışına geçmemizi isteyen Nancy, hiçliğe yeni bir anlam vermeden günümüz değerlerini yaratabilmenin olanaksız oluşunu bildirmeye çalışır. Günümüz iletişim ağı, Tanrı ve din sorunsalını bireysel inanç özgürlüğü noktasında değerlendirerek, tartışılabilir nitelikten uzaklaştırmaktadır.

Nancy'nin bedenlerin farklılığı ilkesinden yola çıkarsak, günümüzde dinin eşitleyiciliği, yasaların eşitleyiciliği, bizi varoluşçu düşünürlerin 'bireye değer veren' yanından uzaklaştırmaktadır. Ayrı ayrı bireyleri bir toplum olarak düşündüğümüzde, ortaya çıkan renkliliği de kaybetmiş oluruz. Sürekli ilginç olanı, farklı olanı aramaya adanmış haber bültenleri, ayrıcalıklarımıza değil de toplum normları dışına taşan farklılık ve dengesizliklere odaklanmış gibidir. Mutluluk ve güzel bir yaşam simülasyonu yaratmaya çalışan kitle iletişim araçları, yaşamın gerçek zorluğunu ve acıtan yanlarını ört bas etmeye çalışmaktadır. Çünkü acı geçici değildir insanı derin düşüncelere sevk eder. Bu açıdan acının deneyimlenmesi anlamına gelen varoluşu bir zorunluluk olarak algılasak özgürlüğün kendisinden taviz vermiş oluruz (Nancy, 2006: 67). Varoluşa saygı duyduğumuz ölçüde özgürlüğe de saygı duyarız. Özgürlüğün tanımını yapmak onu kısıtlayacağı için, onu anlaşılmaz olarak nitelemek daha doğrudur. Ancak anlaşılmaz demek hakkında hiçbir şeyin anlaşılmadığı anlamına da gelmemelidir (Nancy, 2006: 68).

Nancy, "*dünyanın anlamı dünyanın dışında bulunmalıdır*", diyen Wittgenstein'in düşüncesine karşı çıkar (Nancy, 2012: 76). Dünyanın yaratılışını Tanrı'ya dayandırmaktan başka bir yolla da açıklamaya çalışan Nancy, bizi dünyadan uzaklaştırmaya çalışan inanç sistemlerine de Nietzsche gibi karşı koymaya çalışır. Dünyanın yaratılışını bile dünyaya ait görür. Uzaylı bir Tanrı düşüncesinden uzaklaştıkça dünyanın malı olduğumuzu daha bir hissetmeye başlarız (Demirtaş, 2016: 191). Yani burada misafir değiliz, buralıyız. Nancy'e göre, hiçbir şey bizi topraktan ve ölümden daha eşdeğer kılamaz. Auschwitz toplama kampını ve Hiroşima toplu kıyımını hazırlayan teknoloji politikalarının temelinde belki de bu 'eşdeğer kılma' çabası vardır (Nancy, 2010: 63). Nancy Nietzsche'nin "Tanrı öldü" söylemini değerli bulur, günümüz insanının bu olguyu tersine çevirmeye çalışmasını ağır bir şekilde eleştirir. Bu bağlamda Nancy, "*Bu 'ölüm'ün unutulması, günümüzde mevcut olan düşünce koşullarını geri döndürülemez biçimde bozar; bu unutulma, tekliklerin sonlu düşünülmesinde özellikle yıpratıcı bir etkiye sahiptir*" (Hutchens, 2005: 86). Görüleceği üzere, bu duruma karşı dikkatli olunmasını ister. Dünya hiçliktir, çünkü içindeki her şey hiçliğe gitmektedir. Dünya Tanrı'dan değil hiçlikten doğmuştur. Bu yüzden yeni bir dünya yaratmak için hiçliği yeniden yorumlamak gerekir (Nancy, 2012: 31-32). Nihilizmin yaratıcılığa neden olduğu bile söylenebilir. Böylelikle Derrida'nın *différance*'ı gerçekleşmiş olur

(Nancy, 2012: 111). Bu bağlamda Derrida gibi, Nancy de gökler ötesinde oturan bir kurtarıcıya inanmaz. (Devisch, 2013: 88). Tüketimin bu denli yoğun olması kültürün de tüketim nesnesi haline gelmesine neden olmaktadır. Bireyin kendini konumlandırarak dayanak noktalarından biri olan kültürün bu *decadence* hali, zihinsel anlamda bir çölleşmeye neden olmaktadır. Dünyasallaşma bu bağlamda kişinin yaşamı olumlamasıyla mümkün görünmektedir.

Nancy, “*eşsiz bir varlık yoktur, tek Tanrı bile ‘ile’ kelimesine muhtaçtır*” diye yazar (2010: 84). İle, paylaşmak anlamına gelir. Demokrasi halkın gücünü üst üste koyarak daha da güçlenmesi değil, bu güçleri yan yana koyarak paylaşma açma biçimidir (Nancy, 2010: 90). Varoluşumuza duyulan sevinçten ve kendimize duyduğumuz sevgiden Tanrı anlayışı doğmuştur denilebilir. Bu en kutsal olan ‘ben’, devinime geçmek için özgürlüğü zorunlu kılar. Dolayısı ile Tanrı inancı belki de özgürlük arayışıdır. Özgür bir Tanrı’ya duyulan inanç, kendi özgürlüğümüzü sınırlamak noktasına da varabilir (Nancy, 2006: 12-13). Sonsuzluk, özgürlüğü kendi üzerine kapattığı için, insan sonsuz olmaktan kurtarılmalıdır (Nancy, 2006: 15). Yani ölüm bir anlamda tutsaklığın sona ermesidir. Nancy, “*(...) sonsuz ‘öteki’nin ahlakını kurtuluş görmemektedir. Böyle bir etik yalnızca, Nancy’e inanırsak, toplumsalın, toplumsal içkinliğini aşması gerekir. (...) Sadece toplumun aşkınlığı yoluyla, toplumda ‘öteki’ için bir yer olabilir*” (Devisch, 2013: 88). Kendimizi sonsuz varlıklar olarak gördükçe, özgürlüğün anlamı bize kapalı kalacaktır (Nancy, 2006: 53). Özgürlük, bir gerçeklik değil, insan tarafından yaratılan bir olgudur ve onu irdelediğiniz ölçüde vardır (Nancy, 2006: 24). Karşılıklı saygının temelinde de özgürlük alanını genişletme çabası yatmaktadır. Özel hayatı dahi sınırlandıran din kaynaklı anlayışlar, günümüzde yasaların izin verdiği her şey gerçekleştirilebilir gibi yanlış bir anlayışa yerini bırakmış olsa dahi, özgürlük yaşamın tadına varılan bir açıklık olmaya devam edecek gibidir. Bu açıdan özgürlük nesnelerden çok eylemlerle ilgilidir (Nancy, 2006: 27). Varoluş, özgürlüğü bünyesinde barındırır (Nancy, 2006: 29). Yani ben varım diyebilmek, özgür olmayı gerekli kılar. Özgürlük varoluştan gelen doğal bir haktır (Nancy, 2006: 34). Ancak özgürlüğü genişletme ve geliştirme çabalarının sakıncası da yok değildir. Hegel’in deyimiyle “*hiçbir düşünce özgürlük kadar yanlış anlaşılır ve kitleler tarafından toptan onaylanır değildir*” (akt. Nancy, 2006: 38).

Düşünürlerin birçoğu eşitliği yalnızca hak ve özgürlük noktalarından yakalamaya çalışırken, Nancy bu düğümü biraz daha genişleterek çözmeye çalışır. Bizi eşit kılan şeylerden biri de aynı kelimeleri kullanmak zorunda olduğumuz dildir (Nancy, 2011: 82). Birbirine yakın olan varlıklar için aynı kelimeleri kullanmak, onları birbirine eşit kılar. Güzelliğin ne olduğunu doğuştan bilmek gibi eşdeğer olan yanlarımız elbette vardır (Nancy, 2011: 141).

Tarihin, topluluğun, yaşamın ve dünyanın *sense*'ini yitirdik. *Sense*'nin bu e'si yok artık (Yani duygulanımdan çok, duygudan söz edebiliriz...) Yönelimini kaybetmiş bir *sense* ile Aydınlanma Çağı'nın kişisel gelişim ve insan sevgisi çağrısına bir geri dönüş söz konusu (Lueck, 2011: 230-231). Nancy'nin *sense*'i yönelimden arınmış görmesi şu anlama geliyor: Yaşadığımız çağda bir amaç eksikliği vardır! Nancy'nin kurumların özgürlüğü, kişilerin özgürlüğü sayılmamalı anlayışından yola çıkılırsa günümüzde yalnızca parlamentoya dokunulmazlık tanınması eleştirilebilir. Yargı kurumunun alabildiğine özgür olması, hukukun üstünlüğünden çok, verilen kararların değiştirilemez olması açısından yine halkın aleyhine dönmüş görünmektedir. Medyanın ifade özgürlüğü, alay ve aşağılama noktasına varabildiği için RTÜK gibi denetleme kurumlarına ihtiyaç duyulması, sürekli tartışılan bir konu haline gelmiştir. Savaş ve korku filmlerinde gördüğümüz 'şiddete karşı şiddet' eğilimi, kötülüğü meşru kılma oyunlarından yalnızca biri olarak gösterilebilir.

Buyruk söz konusu olduğunda söyleyen ve işiten arasında bir yarılma ve ayrıklaşma ortaya çıkar (Martinon, 2011: 84). Nancy'nin anlatmak istediği şudur: Buyruk, kanundan farklı bir olgudur ve işitenleri bir araya gelmeye zorlayıcıdır (Martinon, 2011: 86). Düşüncenin var olması için bir buyruğun baskısı ve sınırlayıcılığı şarttır. Nancy'nin bu anlayışı, Tanrısal buyruklara, yani vahye dönük bakış açımızı değiştirecek bir nitelik arz eder.

Nancy sonlu olan varlığı sonsuz olarak alır ve Hegel'in '*kötü sonsuz*'u karşısına '*iyi sonsuz*'u çıkarmak ister (James, 2011: 293). Örneğin, "seni seviyorum" dediğimizde bir süre sınırı koymayız ve şimdiyi sonsuzlaştırırız (Nancy, 2011: 123). Bedenin parçalanışında da bir anlam aramış olan Nancy, ölüme anlam yükleyerek ölümsüzlük kazandığımızı söylemeye çalışırken, bir yandan da iyi sonsuz ile sonsuz evrenimizin iyilikle dolu olabileceğini, doğuştan iyi varlıklar olabileceğimizi sezdirmektedir. Yine

Nancy'nin eşleştirdiği gibi güç odaklı felsefe yapan Nietzsche ve Heidegger gibi isimler her zaman yanlış anlamaya uygun durumda konumlanmışlardır. Dünya savaşlarını bu tutuma borçlu olduğumuza dikkat çekerler. Sahip olduğumuz demokrasilerin bütünü değil çoğunluğun oyunu hedeflemesi de Nancy tarafından haklı olarak eleştirilmiştir.

2.6. MICHEL FOUCAULT VE POSTMODERN AHLAKIN ARKEOLOJİSİ

Michel Foucault (1926-1984), söylem ve iktidar sözcüklerinden yola çıkarak değerleri yeniden değerlendirmeye çalışmış bir düşündürdür. Cinsellik, disiplin, delilik, gözetim, bilgi konularına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Uppasala ve Varşova Üniversiteleri Fransız dili kürsülerinde öğretmenlik ve yöneticilik yapmış, Ferrand Üniversitesinde felsefe dersleri vermiştir. Orta Çağ'da görülen cüzzam vakalarıyla başlayan dışlanmışlığı, deliler ve hayat kadınları üzerinden yeniden ele almış, *Kliniğin Doğuşu* adlı eseri ile tıbbi söylemin otoritesini eleştirmiş ve bu sahaya yeni bir soluk getirmiştir. 1968 yılında Vincennes Üniversitesi'nde Profesör unvanı ile çalışmış, iktidar anlayışımızı temelden değiştirecek görüşler ortaya koymuştur. Kendi çalışmalarını 'söylemler üzerine bir söylem' olarak gören Foucault, Avrupa'daki özgürlük ve eşitlik-mücadelelerinde Sartre, Genet gibi aydınların yanında yer almış, 1984 yılında yaşama gözlerini yummuştur. Michel Foucault, "*Nietzsche'yi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir siyasal düşünür olarak ciddiye alan belki de ilk filozoftur!*" (Robinson, 2000: 56).

Foucault'ya göre bilgi, yönetim ile sıkı sıkıya ilişkilidir ve yönetimden bağımsız bir bilgi düşünülemez (Canpolat, 2005: 87). Bu anlayış bizi Bacon'ın "bilmek egemen olmaktır," anlayışına götürür. Foucault'ya göre bilgi tarihi kesintilerle doludur. Bu durum da bizi bilginin arkeolojisine taşır. Foucault'ya göre tarih, şimdinin bakış açısı ile ve şimdiye çıkar sağlamak için kaleme alınmaktadır. Dolayısı ile her tarih kitabı, yazıldığı dönem içinde anlam kazanır, diyebiliriz. Bu durumda tüm tarihimizi ta en baştan bugüne ve şimdiden bağımsız olarak yeniden ele almalıyız (Canpolat, 2005: 113).

Foucault'ya göre tekil yönetimler (monarşi) sırasında, yasaları çiğnemek hükümdara başkaldırmak anlamına geliyordu. Çünkü yasaları koyan da yürüten de aynı kişi idi. Bu yüzden verilen cezalar daha ağır oluyordu. İşkenceler oldukça yaygındı.

Kral ve ailesi, ayrıcalıklı sayılmaktaydı. Günümüzde ise uygulanan yaptırımlar, toplumu eğitime ve koruma amaçlıydı (Canpolat, 2005: 126). Foucault, toplumdan bağımsız felsefe yapmaya karşı çıkar (Oranlı, 2012: 41). Ona göre eleştiri, usun kendini sınırlayabilmesidir ve eleştiri bireyin kendini özgürleştirmesidir (Oranlı, 2012: 42).

Kralı yaşama ve ölüme söz geçiren bir doğaüstü varlık olarak görme eğiliminden kaynaklanmış idam yaptırımları, krallıklarla beraber tarihe karışmıştır (Foucault, 1992: 59). Foucault, erki (iktidar) değişken ve kurumlardan bağımsız bir olgu olarak ele alır. Yaşlı ile genç arasında bile bir erk durumu söz konusudur. Ancak genç daha çekingen davranabilir ve yaşlı olan deneyimi ile egemenlik kurabilir. Erki ve egemenliği devlete bağlı olarak düşünmek yanlış olur. Egemenlik her yeredir ve tüm etkileşimde olan bireyler için çok çeşitli egemen olma ve yönetilen olma durumları söz konusudur. Foucault, “nerede erk varsa orada direniş vardır” diye ekler. Her bilgi erk üretir ve her erk bir bilgi ile devinir (Canpolat, 2005: 99 - 101). Düşünüre göre kişinin ölümü artık bilginin ölümüdür (Canpolat, 2005: 106). Foucault’ya göre erk, dilimizde, bedensel başlıklarımızda, davranışlarımızda kendini gizlemiş bir toplumsal kurumdur. Bir başka bakış açısına göre ise Foucault; “ (...) her ne kadar iktidarın karmaşık ve çoğul bir karaktere sahip olduğunu görmüş olsa da, postmodern dönemde iktidarın tamamen soyut bir hâle geldiğini ve dolayısıyla da makro ya da mikro anlamda olsun, onun herhangi bir kurumda mevzilenemeyeceğini görememiştir ” (Küçükalp, 2003: 104).

Nietzsche, güç istencini egemenlik istenci olarak genişletmek istememiştir ancak Foucault, egemenliğin gücüne dikkat çekmeyi başarır ve cumhuriyetler çağında bu kavramı genişletme gereği duymaz.

18. yüzyıl’da tüm bilgilerin bilgi kurumuna dönüşmesi ile yeni bir kişilik türü ortaya çıkmıştır. Bu yeni tür, karşılaştırma yerine çözümlemeyi, bilgiler arası bağ kurmak yerine ayrıştırmayı temel almaktadır (Canpolat, 2005: 90). Birkaç yüzyıl öncesinde delilere doğaüstü varlıklar gözü ile bakılırdı ve Tanrı ile birebir ilişkili özneler olarak değerlendirilirlerdi. Beyle ve Freud ile birlikte delilik bir hastalık olarak değerlendirilmeye başlandı. Daha öncesinde bir lanet ve doğuştan gelen bir suç gibi algılanmaktaydı. Deliler, bugün bile modern toplumlarda çalışmadıkları için bir çeşit suçlu sayılmaktadırlar (Canpolat, 2005: 121).

Hapishane, tüm suçluları bir araya getiren, onların örgütlenmesini sağlayan bir iç düşmanlar okuludur. Aile reislerini kapatarak, ailenin geri kalanını suça teşvik eden de yine bu tutsak evleridir (Canpolat, 2005: 127). Suçluluk artık yönetime karşı işlenmiş bir durum değil, sıradanlaşmaya karşı işlenmiş bir durumdur. Deyim yerindeyse, sıradan olmamak bir suçtur. Örneğin toplumda bir mahpusun “(...) *askerin ya da öğrencinin yaşamı hemen hemen aynı ölçülerde düzenlenmiş ve kurallara bağlanmıştır. Buna göre modernitenin bireyi, kimlik, arzular, gövde ve ruh olarak disipline edici kurallar ya da bir başka deyişle, siyasal teknikler ile biçimlenip, kurulmuş bulunmaktadır*” (Şaylan, 2002: 261).

Günümüzde ulusal güvenlik riske karşı değildir, riskten beslenmektedir. Önceden yapılması gereken salgın hastalık aşılı buna güzel bir örnektir (Gambetti, 2012: 29). Foucault’a göre düzenlenebilir bir toplum için ‘*harcanan kesim*’ şarttır. Yani her yeni düzenlemede toplumun belli bir kısmı, yönetim tarafından harcanmaktadır (Gambetti, 2012: 30). Biyoiktidar’ın amacı doğal bireyler üretmek olduğu için hukuk yasalarından çok bilim kuramlarından güç almaktadır (Gambetti, 2012: 33).

‘*Biz kimiz?*’ sorusuna yanıt arayan Foucault, üreten, tüketen ve girişimci olarak üç tür kişilikten söz eder (May, 2012: 98). Son serbest pazar, yani neoliberalizm, savaş sonrası Almanya’da devletin üretimin önünden çekilerek onu özgür kılması ile ortaya çıkmış bir olgudur. Foucault’ya göre günümüz bireyi neoliberal ortamda girişimci olmak zorundadır (May, 2012: 102). Foucault, giderek artan varsıllığın toplumdaki belli kesimlerin elinde olacağını, varsıl ve yoksul arasındaki uçurumun Son Serbest Pazar’da daha da artacağını kestirememiştir (May, 2012: 105).

Ölümsüzlük kazandıran yapıtların bir bedeli olduğunu söylemiş olan Nietzsche gibi Foucault da aydınların makûs talihine göndermede bulunur. Ona göre aydın, az rastlanılan bir suçludur. Konuştuğu için ve sustuğu için suçlu olan biridir (Canpolat, 2005: 82). Foucault, iki tür aydından söz eder. Evrensel aydın ve özgül aydın. Evrensel aydının kullandığı ‘*üst bilinç*’, yönetim çevresinden karşımıza çıkarılabilen bir olgudur. Özgül aydın ise yalnız bir tek konuda uzmanlaşır ve yönetim çevresinden kötüye kullanılmaya daha uygundur (Canpolat, 2005: 83).

Foucault, bilgi ve gerçek arasında kurduğu ilişkiyi, artık bilgiyi değil gerçeği istiyoruz (2012: 23) şeklinde yorumlar. Foucault’ya göre, eskinin soyluları, günümüzün

egemenleridir (2012: 44). Yani güçlü olan egemen olmayı sürdürmektedir. Kazanç odaklı yönetimler, delilerin dışlanmasına ve çocuk cinselliğine pek de önem vermemektedirler (Foucault, 2012: 46). Egemen sınıf, pedagoji ve psikopatoloji üzerinden gelir sağlamak için, delilere ve çocuk cinselliğine sırf yeni bir gelir alanı olması bakımından önem verir hale gelmiştir. Toprağa bağımlı (Feodal) yönetimlerden sonra, bedene bağımlı yeni bir yönetim tarzı ortaya çıkmıştır. Bu yeni yönetim tarzının temel amacı iş gücünü paraya çevirebilmektir (Foucault, 2012: 49). Foucault, söylem ve yönetim arasındaki ilişkiye dikkat çeken ilk düşünürdür (Canpolat, 2005: 106). Ona göre, gerçek, bilgi ve güç tam anlamı ile söyleme göre değişir. Foucault, söylemin bu öneminden yola çıkarak onun düzenlenmesi gerektiğini belirtir. Söyleme özgürlüğünün devlet çevresinden sınırlandırıldığına göndermede bulunur. Foucault'dan önceki tüm düşünürlerin birbirinden ayırdığı özne ve nesne, yine Foucault'nun söyleminde birleşirler. Bilindiği üzere nesnelerin özünü değil yalnızca bizde uyandırdığı duygu ve düşünceleri söyleme dökabiliriz. İşte bu noktada özne ve nesne bir bütündür. Gerçekler her dilde ayrı bir sözcükle dile getirildiği için her toplumun kendine has ayrı bir gerçeklik anlayışı vardır (Canpolat, 2005: 111).

Eskiden yönetimin gücünü göstermek için yaptırım uygulanırdı. Günümüzde ise bireylerin davranış değişiklikleri için, bir anlamda eğitilmesi için yaptırım uygulanmaktadır. Foucault, 18. yüzyıldan sonra ortaya çıkan ve yaşamı destekleyen, bu yeni yönetim biçimine biyoiktidar adını verir. Dıştan baskı yapmayan, tam tersine, uyguladığı erki içselleştiren bireyler ister. Biyoiktidar insan bedenini makineleştirmek ister. Nüfusu dengelemek de bu yeni yönetim biçiminin amaçları arasındadır. Beden, üretim gücünün temeli olarak görülür. Biyoiktidar, bireyi sıradanlaştırır ve tüm yaşamı boyunca aynı işi yapmaya tutsak eder. Biyoiktidar, ancak ölümle ortadan kalkar. Eskiden ölüm törenleri çok parlak bir durum arz ederken, günümüzde sanki utanılır gibi bir ölü gömme merasimi yapılması, biyoiktidarın yaşam odaklı bir egemenlik kurmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum Baudrillard'ın da (2008: 220-221) gözünden kaçmamıştır. Çalışmanın Baudrillard'ın görüşlerini içeren bölümünde belirtildiği gibi, modern yaşamda mezarlıklar şehrin öte tarafında simgesel anlamını yitirmiş bir şekilde beşeri alandan dışlanmaktadır. Çünkü bireyin ölümü hatırlaması arzu edilmemektedir. Bu açıdan hatırlanan ölüm sonlu öznenin ve faydasız, gereksiz nesnelerin düşünmesinin boşunalığını beraberinde getirecektir. Bu seküler müdahale,

adeta dinin “*Bütün zevkleri kökünden yok eden ölümü çokça hatırlayınız!*” (İslam ve İhsan, 2014) sözünü anlamsız kılmak için yapılmış gibidir. Biyoiktidar bu açıdan sekülerdir ve çıkar odaklı politikalar gütmektedir. Yaşamı büyütmek, kazaları önlemek, zararı ödemek amacı taşıyan biyoiktidarın en büyük düşmanı ırkçılıktır. Yönetimin merkezine yakın olduğunuzda sizi çevreleyen güç yumağı, gerçekleri değişik biçimde algılamaya neden olur (Foucault, 2012: 64). Güç, gerçeği çarpıtabilir!

İrkçilik, ‘*yaşamak istiyorsan, öldür*’, temel ilkesine dayanır (Canpolat, 2005: 105). İrkçilik sayesinde başka türden olmak, bir suç sayılmaya başlanmıştır. Bu yeni yönetimin üç ereği vardır: Gözetleme, sıradanlaştırma, sına (Canpolat, 2005: 132). Günümüzde şikâyet etme ve ihbar etme olgularına gereğinden fazla önem verilmesi, tüm bireyleri birbirinin polisi olmaya iten bir olgudur. Bu durum, ‘*insan insanın kurdudur*’ söylemini akla getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında insanlık uygar bir barbarlık olarak karanlık ormandan halen çıkamamış, ilerleme illüzyonuyla kendini avutur olmuştur. Gerçekten de modern aldatmalara ve işkencelere en ilkel insanlık düzeyinde bile rastlanmamaktadır. Bankalar ve GSM operatörleri, minicik yazılara sıkıştırdıkları aldatmacalarla toplu kandırmacalara imza atmaktadırlar. Medya ise gelişmiş uygarlık mitiyle kendine yeni havariler edinerek, bekasını sağlamaya çalışmaktadır. Batı’nın Doğu’daki birçok ülkenin yeraltı ve yerüstü kaynaklarını hali hazırda sömürmesi, bu savı kanıtlar niteliktedir.

Ataları yüceltme anlayışı, aslında eski krallıklara duyulan özleminden kaynaklanır (Foucault, 2012: 78). Yönetim tarihten güç alır. Eski şanına yeniden kavuşacağının sözünü verir. Tarihteki çöküş ve kesintilerden asla söz etmez, yönetim bir süreklilik içerisinde ölümsüz bir erk gibi gösterilmeye çalışılır (Foucault, 2012: 82). Fransız Devrimi ile ortaya atılan eşitlik, aslında herkesin herkesle savaşından başka bir şey değildir (Foucault, 2012: 100). Foucault’ya göre; “*Halk, bir anlamda, mülkiyetin yağmacı, yasaların haraççı ve hükümetin egemenlik kurucu özelliğini durmaksızın açığa vurmuştur. Ve bunu göstermiştir, çünkü durmaksızın başkaldırmıştır!*” (2012: 117).

Tanrı, Âdem’e nesnelere ad verme yeteneği vermişti. İbranice’nin kullanıldığı asırlarda sözcük ile nesne arasında sıkı bir ilişki vardı. Örneğin, ailesine düşkünlüğü ile bilinen leylek, *chasida* (iyi yürekli) sözcüğü ile betimlenmiştir. Tıpkı canlılarda olduğu

gibi, tüm sözcükler arasında bir kan bağı bulunmaktadır. Günümüzdeyse sözcükler yalnızca söylenmek ve duyulmak için vardır. Artık sözcük ve nesne arasındaki benzeşim ortadan kalkmıştır (Foucault, 2001: 71 - 80). Sözcüklerin kendi hafızaları ortadan kaldırıldığı için, kültürel kökenle arasındaki bağ kopma noktasına gelmiştir. Sözcüklerin ait olduğu nesnelerle yorumlanması devri kapanmıştır. Dolayısı ile her yeni sözcük, öğrenilmek için ezberlenmek durumundadır. Çünkü sözcük ve nesne arasındaki çağrışım yok edilmiştir. Anlam için sözcüklerin kökeni kurban edilmiştir. Dolayısı ile sözcükler üzerinden felsefe yapma dönemi sona ermiştir. Modern Batı toplumunda dizge (şiiir) ile delilik arasındaki benzeşim bu yüzdendir (Foucault, 2001: 88). Dizgelerde ise, ‘*can ile canan*’ gibi sözcük benzerliği amaçlanmış, anlam yakınlığı kurban verilmiştir (Foucault, 2001: 90). Modern diller, düşünceleri değil sesleri yazıya döker (Foucault, 2001: 176). 17. Yüzyıl ile birlikte yaşamsal açıdan öncelik yerine, alfabetik sıralama yaygınlık kazanmıştır (Foucault, 2001: 139). Dil varlığı, kültür ve bilgi varlığını gösterdiği için, günümüzde uygarlık ölçütü sayılmaktadır (Foucault, 2001: 141).

Yaptırım kurumu da büyük toplumsal değişimden payını almıştır. “*18. yüzyılın sonuna gelindiğinde cezalandırma artık monarşik hukuktaki gibi, izleyicileri dehşete düşüren bir hükümlanlık töreni ve şiddet gösterisi değildir. Giderek gizlilik gerektirir hale dönüşen ve işlevleri, kuralları, teknikleri açısından özerk yeni bir cezalandırma biçimi oluşmaya başlamıştır*” (Canpolat, 2005: 101) Uygulanan yaptırımlar, suçun niteliğine göre düzenlenmemişlerdir (Foucault, 1992: 8). Örneğin babasını öldüren birine işkence yapmak... Oysa öldürmenin karşılığı ölüm olmalıdır! 19. Yüzyıl ile birlikte ibret olması amacı ile suçlunun ve uygulanan yaptırımın sergilenmesi durdurulmuştur. Yani yargı kurumları, yeğinlikten vazgeçmişlerdir (Foucault, 1992: 9). Suçlu bedenine acı çekirtmek yerine, suçlunun özlük haklarının elinden alınması moda olmuştur (Foucault, 1992: 12). Kısacası, artık yöneten erk, bedenlere nüfuz etmeye başlamıştır (Foucault, 1992: 35). Eskiden suçlulara uygulanan işkence cezası, yaşamı binlerce kez ölüme bölme işiydi (Foucault, 1992: 41). Günümüz yaptırımları ise yaşamın akışını (bir anlamda zamanı) durdurma işidir. Acı verme, suçlunun kendi suçunu açığa vurması için bir araç olarak kullanılabilmekteydi. Suçsuz biri, daha fazla acı çekmemek için, işlemediği bir suçu üstlenebilmekteydi (Foucault, 1992: 49). Bu dünyada çekilen çileler, suçlunun öteki dünyası için bir karşılık sayılacağından, işkence

haklı gösterilmeye çalışılmıştır (Foucault, 1992: 56). Hatta bazı suçlular, dayanılmaz acılardan sonra öldüğünde aziz olarak ilan edilmişlerdir (Foucault, 1992: 83). Günümüzde caydırıcılık, tutsağın içeride yatacağı yıllarla ölçülmektedir.

Foucault, gücün kendi söylemini yaratmak için müdahalede bulunduğunu belirtmektedir (Araşan, 2011: 176). Foucault'ya göre insana bir davranış biçimini seçtirmenin verimli yollarından biri diğer davranış biçimlerini istenmeyen olarak sınıflandırmaktır ve bu aynı zamanda özneleştirilmenin bir yoludur (Araşan, 2011: 222). Devlet öncelikle 'kentsel dönüşüm' özne söylemi altında, yıkmak eylemi için, 'gecekondu kötüdür' nesne önermesini gizlemekte ve böylece bir sorunsalı ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Ancak bu gibi durumların kaçınılmaz olduğunu söylemeye gerek yoktur. Foucault, devletin acımasız gibi görünen bu tutumunu şöyle irdeler:

“Yok edilmesi mümkün olmadığından ötürü zorunlu olan bu fakirlik kesimi, aynı zamanda zenginliği mümkün kıldığı için de zorunludur. Bu kısım çalıştığı ve az tükettiği için bir ulusa zenginleşme; tarlalarını, sömürgelerini ve madenlerini değerlendirme, dünyanın her yerinde satılacak ürünler imal etme olanağını vermektedir; kısacası, yoksulları olmayan bir halk fakir olacaktır. Yoksulluk bir devletin vazgeçilmez unsuru haline gelmektedir” (Foucault, 2006: 586).

Foucault'ya göre çağlar boyu değişmeyen bir gerçeklikten söz edemeyiz. Ancak, bu gerçekliğin-söylem tarzları ile iletildiğini onaylayabiliriz (İnsel, 1979: 30). Sağlıklı kişiyi sıradan, sağlıklı olmayanı sıra dışı ve istenmeyen olarak niteleme çabasını irdeleyen yine Foucault'dur (İnsel, 1979: 30). Oysa hastalıklar da yaşamın sıradan bir parçasıdır. Foucault'ya göre bilim bir birikim işi değildir. Bilgiler arasında kopuşlar vardır (İnsel, 1979: 31). Örneğin, Aristo'nun Ayüstü Evren Kuramı'ndan Kopernik'in Güneş Merkezli Evren kuramına geçiş, bir birikimin eseri değil bir sıçrama ve yeniliğin ucudur. Başka bir örnek verirsek, 1756'da Joseph Black'in havanın tek gaz formu olmadığını, karbondioksitin de havadan ayrıştırılabilen yeni bir gaz olduğunu ortaya atmasıyla yine bir sıçrama yaşanmıştır.

1975'te yayınlanan *Gözetlemek ve Cezalandırmak* adlı eserinde Foucault, okul ve hapisane arasındaki benzerliğe dikkat çeker. Yalnız okuldaki yaşamı “gönüllü tutsaklık” olarak nitelendirir. Bu durum, büyük ölçüde Marks'ın “gönüllü sömürü”

sorunsalı ile benzeşir (İnsel, 1979: 32). Eskiden birini ya da birilerini gözetlemek bir ahlak suçu sayılırken, gözetim, Sanayi Devrimi ile işçilerin çalışma verimliliğini denetlemekten doğmuş ve daha sonra devletler tarafından desteklenmiş bir olgudur. Gözetim, toplumu fişlemenin bir aracıdır ve gözetimi yönlendiren Büyük Göz’e bilgi aktaran bir düzenektir. Foucault’ya göre yönetimi her yere sokabilen bir düzendir bu (Canpolat, 2005: 132). Gözetim, tutsak evlerinden okullara, oradan iş yaşamını düzenlemeye kadar taşan bir olgudur. Neredeyse her yerde bir güvenlik kamerası vardır. Eski Mısır hiyerogliflerinde Tanrı’nın her şeyi gören bir göz olarak betimlenmesine dikkat çeken Foucault (2001: 174), günümüz yönetimlerinin bir anlamda Tanrı’ya özendiğini ve onun gibi ‘her yerde hazır ve nazır’ olmak istediğini belgelemeye çalışmaktadır. Bu açıdan Foucault’ya göre gözetlenen toplum herkesin sürekli gözlendiği bir hapishanedir. Bilginin gücün belirtici olduğu günümüz enformasyon toplumunda bireyin dijital dünyadaki bütün hareketlerinin sürekli gözlendiği düşünüldüğünde, Foucault’nun bu tespiti önem kazanmaktadır (Robinson, 2000: 59).

Foucault’ya göre modernite, usu merkeze almasından ötürü baskıcı ve indirgemecedir (Şaylan, 2002: 257). Bu açıdan Nietzsche’ye çok yakın durur. Foucault da Nietzsche gibi moderniteyi ve hümanizmayı eleştiriye tabi tutmuştur. Nietzsche Tanrı’nın ölümünü ilan ederken, Foucault “İnsanın Ölümü”nü ilan ederek postmodern düşünceye yakın durur (Şaylan, 2002: 255). İnsan sevgisi der demez, usumuzda kendisine acıdığımız ve kendisini biricik olarak ele aldığımız bir kişi پیدا olur ve onu yönetimden, bilimden ayrı olarak değerlendiririz. Hatta daha da ileri giderek, onu kutsallaştırırız. Foucault’ya göre “ *hümanizm, sonluluğumuzdan/sınırlılığımızdan nefrettir ve bunun dile getirmek istediği şey, hümanist yorumda tam insan olmak için, insanın kendi insanlığını reddetmesi gerektiğidir* ” (Canpolat, 2005: 94).

Batının hümanizma konusundaki girift tutumunun cinsellik konusunda da geçerli olduğu söylenilebilir. Foucault’ya göre Batı toplumlarının cinsel konulardaki çirkin saplantısının temelinde endişe yatmaktadır (Minson, 1985: 30). 17. Yüzyıl burjuvazisi ile birlikte cinsel söylemlerin dahi özgürlüğü genişlemeye başlamıştır (Foucault, 2007: 20). Böylelikle cinsel söylem, neredeyse küfürlü söylemler gibi kaba karşılanır olmuştur. Ancak beden konulu itiraflar gün geçtikçe artmıştır (Foucault, 2007: 22). Şunu da söylemek gerekir ki, cinsel istemin dile getirilişi, 17. Yüzyıl ile birlikte papaz çevresinden tüm insanlığa yayılmaya başlamıştır. Cinsel söylem, artık

arzunun itirafı olarak genişlemiştir (Foucault, 2007: 23). Kilise, insanları cinsellikten tinselliğe yönlendirebilmek için, cinsel dışavurumları günah çıkartma kabininden dinler olmuştur (Foucault, 2007: 25).

18. Yüzyıl ile birlikte cinsel söylem, eğitim bilimcilerin bir ihtisas sahası haline getirilir (Foucault, 2007: 30). Aslında doktorların ve ahlakçıların cinselliğe bakış açısı, hep hazzı sınırlama yönündedir ya da demografi ve iş gücü sağlama gibi ekonomik hedefler taşımaktadır (Foucault, 2007: 34-35). 20. yüzyılda ise cinselliğe hoşgörü ile bakmak, aydın ve medeni olmanın bir vasfı olarak karşılanmaya başlanmıştır (Foucault, 2007: 87). Başka bir deyişle, cinsel ahlakta bu değişim, *“ahlak kurallarında bir değişikliğin sonucu değil, ahlaki özneleştirme biçiminde bir değişikliğin sonucuydu; Yani kendilikle olan ilişkilere ve bu ilişkilere harcanan çabanın yoğunluğuna verilen önemin değişmesi”* idi (O’Leary , 2002: 73-74).

Günümüz hapishanelerindeki suçlular, kapitalist yönetimlerin baskısı ile üretim yapmak zorunda olan, suçu oranında emek harcaması gereken varlıklar olarak algılanmaktadır. Gerçekten de onları can sıkıntısından kurtaran birçok el işinin onlara sunulmuş olması, onların iyiliği için mi yoksa *‘çok kazandıran yönetim iyi yönetimdir’*, anlayışından mı kaynaklanmaktadır, bu durum tam olarak belli değildir. Güçlü olanın kefaletle serbest bırakılması da ayrı bir tartışma konusudur. Sanki yaptırımlar yalnızca yoksullar için vardır. Bedelli askerlik de bu çerçeveden bakıldığında manidardır. Deliler ve tutsaklar, medyanın ilgisini hiç mi hiç çekmemektedir.

2.7. FREDRIC JAMESON VE POSTMODERN AHLAKIN META-ESTETİĞİ

Fredric Jameson’ın öncelikli yanı, Marksist edebiyat kuramcısı olmasıdır. Marksist edebiyat kuramcılığını edebiyat eleştirmenliği takip eder. Çeşitli üniversitelerde okuması, Sartre üzerine doktora yapması, onu romantik bir derinlik içinde oluşturduğu duygusal bakış açılarıyla edebiyata daha da yakınlaştırır. Jameson’ın edebiyattaki tarihsel derinliği, bir bütünlük içinde ele alınabilir. Jameson, Frankfurt Okulu’ndaki tarihsel boyutlarıyla tekrar ele alınan Yeni Marksizm’in politik cephesi üzerine düşünceler oluşturmaya başlar. Edebiyatın teorik alanında düşünürken, ne tam olarak Marksist ne de Hegel’i incelediği için tam olarak bir Hegel uzmanı olabilmıştır. Edebiyat ve insan bilimleri alanında çalışmaları olan filozofun *“(...) postyapısalcılığı ve*

postmodernizmi eleştirel bir tarzda göğüslemekle kalmayıp, aynı zamanda bunların katkılarını zenginleştirilmiş bir Marksist kültür teorisi içerisinde özümsemeye yönelik güçlü bir çabası” bulunmaktadır (Best & Kellner, 2011: 222). Fredric Jameson, *Kapital’i Sahnelemek* (2013) adlı eserinin önsözünde, romantik olması hasebiyle, dış etkilere ve özellikle de Yeni Marksistlerin etkisine karşı direnç gösteremez. Adorno, George Lucacs, Ernst Bloch, Walter Benjamin, Herbert Marcuse, Jean Paul Sartre gibi düşünürler onu etkileyen, edebiyat birikimini derinleştiren önemli isimler arasında yer almaktadır. Ayrıca Jameson, “(...) *postmodernizmi geniş bir kültürel mantık olarak teorileştiren ve postmodernizmi kapitalizmin ekonomik sistemiyle bağlantılandıran pek az isimden biridir*” (Best & Kellner, 2011: 222). Jameson, postmodernizmi “(...) *belli siyasi ve tarihsel koşulların bir tezahürü olarak görmekte ısrar eden ilk büyük eleştirmendir*” (Roberts, 2000: 119).

Jameson’ın ön plana çıkan fikri boyutlarından birisi de postmodern düşünce tarzı ile çağı yorumlamaya kalkmasıdır. Ne var ki, bu düşünsel pratiğinde tam bir bulanıklık vardır. Çünkü o, bir postmodern filozof gibi görünmesine karşın, bu düşüncenin yapılanmasında sürekli olarak bir tuhaflık görmüş, bu yüzden de postmodern akıma karşı şüpheli ve inkârcı bir tutum sergilemiştir. Hatta Jameson’ın bu tutumu, Marksizm’in yeni boyutlarını oluşturmaya, yeni akılcılık anlayışı ile dayandığı temellerden yeni çıkarımlar ortaya çıkarmasına neden olmuştur.

Jameson, gelişmiş Batılı kapitalist ülkelerde, özellikle de Amerika’da sol düşüncenin yeniden yapılanmasını ve yayılmasını sağlayan Yeni Marksist düşüncenin gelişimi için çaba sarf eden isimlerden birisidir. Bunlara ek olarak, Jameson, “*Marks’ın modernlik analizini izleyerek, postmodernizmi ve geç kapitalizmi diyalektik olarak, ‘felaketin ve ilerlemenin bir aradalığı’ olarak kavramak istemektedir*” (Best & Kellner, 2011: 222). Jameson, postmodernist anlayışta Baudrillard ve Lyotard kadar uçlarda yer almaz. O, postmodernizmin bir kırılma olduğunu kabul ederek bu durumun da Neo-Marksist bir çerçevede teoriye dönüştürülebileceğini belirtir (Taşdemir, 2004: 231). Fredric Jameson’da Marksist düşünce denildiği zaman, ilk akla gelen onun her metinde yeni bir anlam arama zevkine yönelişidir. Marksist düşüncede de aynı yaklaşımı görmektediriz. Bunu da *Kapital’i Sahnelemek* (2013) adlı eserinin giriş kısmında; “*Marks’ın da en az sermaye kadar tükenmek bilmez olması kimseyi şaşırtmamalı. Sermayenin her yeni uyarlaması ve mutasyonuyla Marks’ın metinlerinin ve*

düşüncesinin yeni anlam zenginlikleriyle dolu yeni yollar ve taze üsluplar (Fransızca'da inedit denilebilir) ile kendisini yansıtmaya da şaşmamak gerekiyor" diye açıklar.

Jameson, düşünce alanında Frankfurt Okulu mensuplarının (çoğunlukla) düşünsel etki alanında bulunmuştur. Herbert Marcuse'ün 60'lı yıllar Avrupa'sını yorumlarken söylediği şu sözleri adeta rehber edinmiştir: *"Teknolojiyi ve bilimi ele geçiren sanayi toplumu, kaynaklarından her zaman daha etkili biçimde yararlanabilmek için insana ve doğaya daha etkili bir biçimde egemen olmak üzere düzenlenmiştir"* (Şan & Hira, 2016). Jameson, Frankfurt Okulu'nu, eleştirel bir tarzın kurucusu olarak değil bu tarzın kendisi olarak görmektedir.

Zaman ve mekân prensiplerinin tam ortasında bulunan bir sanat ve medya biçimi olan video, (Jameson, 2011: 129) kuşkusuz şimdiki döneme damgasını vuran en önemli fenomendir. Bu açıdan postmodernlikle de sınırdaştır (Sarup, 2004: 247). Jameson, reklam filmi videolarındaki ilerleyişin algının ötesine geçen hızın varlığından kaynaklandığını, bunun da hızlanan kopuşları daha da anlamlı kıldığını belirterek bireyi programlamaya yönelik yeni bir fark mantığı ürettiğinden bahseder (Jameson & Stephanson, 1991: 11). Baudrillard da algının bu kadar acımasızca feda edilmesinin korkulması gereken bir durum olduğunu şu şekilde ifade eder: *"Bizim kendisine karşı savunmasız kaldığımız şey, iletişim aracının şiddetidir, sanallığın şiddetidir ve onun göz alıcı olmayan artışıdır. Korkulması gereken, şiddetin psikolojik olarak devam etmesi değil, teknolojik olarak devam etmesidir..."* (2004: 78).

Modern zamanların akli merkeze alan yönelimlerinden postmodern zamanın merkeziyetsizliğine geçişte birçok değer yitimi ve dönüşümü olmuştur. Bu süreçte anlam parçalanıp kaybolmuştur. Bu zamanda en önemli geçer akçe *'carpe diem'* olgusudur. Bu mantıkla, geriye yalnızca sürekli bir şimdi algısı, anlık tepilerle belleğini ve geçmişini yitirmiş bir kimliksiz cemiyyetler mevhumu ve onu yönlendiren sloganlar kalmıştır (Connor, 2005: 68). Oysa içtepilerin devinimlerinin medeniyet yaratması beklenemez. Bu açıdan Cemil Meriç'in *"Slogan, ilkelin ideolojisidir!"* sözü ufuk açıcıdır. Jameson, meta-fetişizminin estetik üretiminin bütün yaşam alanlarını istila ettiğini ve kutsal ve tinsel olanı bile tüketen, yok eden, soğuran bir maddileşmeden söz ederek, bunun izlerinin bütün kültür katmanlarında görüldüğünü belirtir. Bu çağda medya fenomeni bütün sanatsal üretim biçimlerinin merkezinde farklı tarzlar da mevcuttur (Yılmaz, 2014: 140). Bu bağlamda Jameson, postmodern zamanlarda bütün

toplumsal katmanların televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarının vasıtasıyla kültürü tükettiğini söyler, bu yüzden de artık gelişen olaylarda nedenselliğin aranmasının saçmalığını belirtir. Reklam panoları çeşitli şeylerin kolajları olduğu için buna iyi bir örnektir. Artık tüketim, sıradanlığın anlık devinimi haline geldiğinden, yitirilen şeylerin büyüklüğü ve küçüklüğü gibi mantıksal hesaplar yapılmamaktadır. Bu tüketimin sonucunda, Jameson’a göre artık “*Her şey kültürdür, metanın kültürü!...*” (Jameson & Stephanson, 1991: 31). Jameson bir röportajında bilincin sömürgeleştirilmesiyle ve postmodernizmin iyilikleri ile ilgili soruya bilgisayar kültürünün yüceleştirdiği bir kültürün varlığından bahseder. Bizleri bu yeni teknolojinin yarattığı hayranlığa karşı temkinli olmaya çağırır.

Jameson, postmodernizmin bir başka özelliğinden de bahsederek onun bazı sınırlarda aşınma yarattığını belirtir. Bu aşınmanın yüksek kültür ile popüler kültür arasındaki farklılıkları tekleştirdiğini belirtir. Bunda medya üretimlerindeki beğeni yoksunluğu, schlock ve kitsch, TV dizileri ve *Readers Digest* kültürünün kuşatıcılığının etkili olduğunu belirtir (Jameson, 2005: 14). Kùltürler arasındaki farklılıkların ortadan kalkmasıyla, yeni biçim ve metinlerin oluştuğı gözlenmiştir. Ayrıca sanat ve kültür, ekonomi ve siyasetle bütünleşik hale gelerek metalaşmıştır (Shirvani, 1994: 291). Bu açıdan Köse’ye göre, (2010: 120): “*Jameson için, postmodernizm terimiyle birlikte, yüzyılın son çeyreğinin kapitalist gelişiminin küstah canlılığına bağlı olan gerçek kültürel devrimler çağı artık sona ermiştir*”. Zira pastiş yönteminin mantığında geçmiş tarzlara öykünme vardır. Yeni bir arayış görülmez; yalnızca mevcutla yetinme ve zamanı geçirme durumu sezilir.

Jameson, postmodern dünyaya birçok yönden eleştiri oklarını yöneltir. Öyle ki, postmodern dünyanın karmaşasına bireyin saplanıp kaldığını belirtir ve mesafe kavramının kaybolduğunu ileri sürer. Bu durumun değişmesi için radikal bir müdahalenin gerektiğini belirtir (Jameson, 1998). Mevcut durumun karmaşık olduğunu ileri sürerek, kültürün bile artık anlaşılma yolunun kalmadığını belirtir. Bu bağlamda tüketim kapitalizminin tüketici ve yok etme vasıflarına göndermede bulunarak durmaksızın mülk edinme ve yabancılaşma laneti için bir çözümün mevcut olmadığını belirtir. Postmodern teriminin merkezindeki tutarsızlığa işaret eden Jameson, kültür alanının sosyo-ekonomik alanla özdeş olmasıyla belki de mutlak bir çöküşün yaşanmakta olduğunu belirtir (Connor, 2005: 70-71). Bu yüzden Jameson,

postmodernizmin “kültürel egemen” olduğunu söyleyerek, saltanatının altında yatan sanatsal gücün bütün duygulanım alanlarını çölleştirilerek içeriği sığlaştırmaya bağlar. Retro tarzı parlak imgelere indirgenmiş bulanık bir tarihsellik belki de kimliksizliğin ve dağınıklığın pastişlerini var eder (Callinicos, 2001: 199). Jameson’ın burada, Baudrillard’ın “*Geçmiş gün ışığına çıkarıp depolayamadığımız takdirde şu bizim çizgisel ve biriktirme anlayışı üzerine oturan kültürümüz çökme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır*” (2011: 26) ifadelerine yakın şeyler söylediği görülmektedir. Bu çıkarsamalara ek olarak, Jameson, yaşadığımız zamanda kültürün de artık medyanın bir alanı olduğunu söyleyerek, eski tinsel alanların düşünce ve tefekkür ifadelerinin birer medya ürünü olduklarının kavranıldığını belirtir. Buna ilaveten, makinanın birçok alandaki müdahalesinde olduğu gibi, kültür alanındaki müdahalenin de kültürün mekanikleştirilmesi sonucunu ve de Bilinç Endüstrisi tarafından medyalaştırıldığını ifade eder (Jameson, 2011: 120).

Jameson, postmodernliğin genel geçer bir durum olduğundan bahsederek bu sözcüğün François Lyotard ve David Harvey tarafından kullanıldığını ifade eder. Bu durumun kapitalizmin yeni bir aşaması olduğunu iddia ederek bunun da teknolojik durumla ilgili olduğunu söyler (Jameson, 1998).

Jameson, postmodernizmin ayırıcı özellikleri bakımından toplumsal sistemde farklı yansımalarının mevcut olduğunu, bunu da en derin biçimde tarihin ve anlamın yok oluşu olarak yorumlar. Bu anlamda tüm çağdaş sistemin geçmişini muhafaza etme kabiliyetinden giderek daha da yoksunlaştığımızı ifade eder. Bunun da gelenekleri yok eden çarkların kalıcı bir bugün içinde bireyi sürekli tekrarlarla yaşamaya ittiğini belirtir. Nixon ve Kennedy’yi örnek vererek medyanın haber tüketim olgusunu yakın bir tarihsel olgu olarak niteler ve bunu da medyanın sadece zamanı hızlandırmak için değil, yakın tarihi deneyimleme konusunda anlık olanı adeta sabitlemek için yaptığını ifade eder. Jameson bu durumu; “*Medyanın haber verme işlevi, bizim unutmamıza yardımcı olmak, tarihsel unutkanlığımızın gerçek failleri ve mekanizmaları olarak hizmet görmektir*” (2005: 30-31) şeklinde açıklar.

Jameson, yaşadığımız zamanı kapitalizmin son aşaması olarak niteler. Ona göre çağımızda uluslararası şirketlerin hızla büyüüp serpilmesi sonucunda ulusal sınırlar artık mevcut değildir. Buna çok uluslu kapitalizm dönemi demektedir. Bu şimdiye kadar yeryüzünde görülen sermayenin en saf ve en metalaştırılmamış alanlara

sirayet eden muazzam bir biçimdir. (Connor, 2005: 68-69). Jameson, modern projelerin birçok yerde ulus devlet projeleriyle örtüştüğünü ifade eder. Fakat postmodern zamanlarda köylü sınıfının tamamen yok olduğunu ve köylünün de tarım işçisine dönüştüğünü ifade ederek tarımın sanayiye oranının gittikçe daraldığını belirtir (Jameson, 1998).

İnsanoğlu doğa ile mücadelesinde sürekli bir şeyler alıp bir şeyler vermektedir. Bu mücadelede zaman sürekli ilerleyerek hakikatin bin bir yüzünü insanoğluna göstermektedir. Filozoflar çoğu zaman bu değişen yüzlerin tanımlarını yaparak, var olan gerçekliğe ilişkin durumları aktarır. Yaşanılan yüzyıl birçok alanda müphemlikler çağı olarak nitelenmektedir. Sonuç olarak Jameson, postmodernin doğasıyla giriştiği hesaplaşmada öznenin arayış ve kavrayışlarının son bulmasını, şizofrenik ve bireyin dağılarak çözülüşünü ve adeta yok oluşunu bulur (Best & Kellner, 2011: 223). Bu, şüphesiz trajik bir durumdur. Yaşanılan zamanda kimlik ve öznenin bu değişkenliğinden dolayı, üzerinde bir şeyler söylemenin de zorluğu aşikârdır. Çeşitli disiplinlerin postmodern dönemde yaşadığı tikanıklıkların sebebinin de bu bakımdan önemli olduğu söylenebilir. Jameson için postmodern özne “(...) *toplumsal koşullarla her zamanki gibi belirlenmiş olup, geç kapitalizmin giderek artan parçalanmasını yansıtmaktadır*” (Roberts, 2000: 124). Toplumdaki birliklerin artık eskisi kadar sıkı bağlarla bireyi zamana karşı koruyamaması neticesinde birey kapitalin çarklarında kolayca manipüle edilebilen, tüketim için elverişli bir hale getirilmiştir. Söz konusu parçalanma sonucu özne artık sabitesini yitirip merkezden uzaklaşmaktadır. Jameson için merkezin yitirilmesi “(...) *öznenin ölümü ile eşdeğerdir ve bu, anlamın, tarihin, estetik araştırmanın ve geçiciliğin ölümünü sağlayacak bir krizi doğurur. Bu ölümler, Jameson’ın eleştirdiği simülakr, şizofreni, pastiş terimleri ile çeşitli şekillerde kendini gösterir*” (Shirvani, 1994: 292).

Buna karşılık, postmodern zamanın birçok özgürleştirici fonksiyonlarının olduğu söylenebilir. Fakat Jameson postmodernin, bireyin ve farklılıklarının serimlenmesi bakımından bir tür özgürleşme olabileceğini, fakat aynı zamanda da “plebleşme” olarak anlaşılması gerektiğini vurgular (Jameson, 1998). Jameson, Japonya’daki ahşaptan yapılan tapınakların malzemelerinin zamanla yenileriyle değiştirildiğini ve bunun da yapının ruhuna zarar vermeyip tıpkı insanın kendi vücudunun yaptığı yenilemeler gibi olduğunu söyleyerek zamanın en önemli

özelliklerinden birinin de simülasyon olduğunu belirtir. Bu açıdan da zaman Jameson’a göre, simülakların dolaşımında olduğu mutenalaştırma, Disneyleştirme olarak adlandırdığı bir arsa spekülasyonundan başka bir şeyde değildir. Jameson farklılığın artık tüketildiği bir zamanın varlığını betimler, dünyada artık yapılan şeyin ölü biçim ve biçimlere öykünmek ve düşsel bir müzede konuşmak olduğunu belirtir, fakat postmodern sanatın da bu alanda yeni bir üslup içinde kendini ifade ettiğini vurgular (Jameson, 2005: 18-19). Aynı şekilde, Jameson, postmodern dünyada ahlakçı reddiyelerinin dahi nadir bulunan bir lüks olduğunu ifade eder (Jameson, 2011: 90).

Gerçekliğin ve göstergelerin kayboluşu bakımından Jameson, Baudrillard ile aynı fikirdedir. Jameson’a göre postmodernizmin gösterenlerin arasındaki saf ve rasgele bir oyun olduğunu vurgular. Postmodernizmin anlatıları, kitapları, eski kültürel birikimleri “brikolaj” mantığıyla dağıtan, melezleştiren, içiştiren, bunun da otantik formlarını deneysel videoda gerçekleştiren bir mantığın varlığından söz eder (Jameson, 2011: 152). Buna paralel olarak postmodernizmin önemli özelliklerinden birinin de pastiş olduğunu ifade eder. Pastişi de “*boş, mizahi anlamını yitirmiş bir parodi*” olarak tanımlar. Jameson pastiş ile, biçemlerin taklidini ve aşırı kullanımlarını kast eder. Zira postmodernin yeni ve orijinal olan üzerindeki yıkıcı etkisinin önemli bir kullanım biçiminin de pastiş olduğunu vurgulayarak postmodernitenin orijinal ve ideal anlamda yetersizliğinden söz eder (Jameson, 2005: 15-17).

2.8. ZYGMUNT BAUMAN VE *POSTMODERN AHLAKIN MÜPHEMLİĞİ*

Zygmunt Bauman (1925-2017) Polonya asıllı bir filozoftur. Sosyolojiye felsefeyi taşımasının yanı sıra, felsefeyi de sosyolojinin metodu yapma gayretinde olması ile dikkatleri çekmiştir. Onun en özgün niteliği, tüm düşüncelerinde evrensel eleştirel bir tavır baskın kılmasıdır. Öncesinde Polonya Komünist Partisi’nin faal bir üyesi olur. Yahudi olduğunun anlaşılması üzerine bu partiden ayrılarak İsrail’e gider ve ardından da İngiltere’nin Leeds Üniversitesi’ne davet edilerek sosyoloji profesörlüğünün iadesi ile uzun yıllar bu kürsüde çalışmalarını sürdürür. Bauman, o dönemde modernizm etrafında dönen düşüncelerini, metodik olarak siyaset alanına taşıırken toplumun kendisi ile yakından ilgilenir. Toplumun içinde görülen her ne varsa eserlerinde bunları yansıtmının sonucu olarak da sorunlar ve teşhisler, ilgilendiği konunun nesnelerini meydana getirmiştir. Bauman için postmodernizm;

“ (...) post marksizim gibi yalnızca kavramsal sınırlar içerisinde değildir, aynı zamanda bir yaşam tarzını veya sınırlar ötesini aşan bir durumu yansıtır. Postmodernizm, Bauman için aynı zamanda postsovyetizimdir. Ve postmodernizm post-sosyalist Polonya deneyimini içerir. Postmodernizm, şimdi içinde bulunulan zamandır. 1968 sonrası Leeds’teki sürgün hayatı sırasında modernliği ve postmodernizmi kendi içinde yaşamış olabilir; modernlik ve aynı zamanda geleneksellik, çöküntü içerisindeki endüstriyalizmden daha öte, tam anlamıyla post endüstriyalizm. Ancak 1989 sonrası Leeds’teki yaşamı apayrı bir anlam taşır, bazen anlık iyimserlik, bazen geçmişten koparak geleceğe yöneliş noktasındadır” (Beilharz, 2002: 223).

Bauman, içinde bulunulan düzenin işletmecisi olarak iktidarı görür. Bu iktidar yaşam sisteminin en önemli ana çarkıdır. Bu bakımdan iktidarı otorite olarak görür ve bunu da kültür bağlamında çözümlenmesi gereken bir mesele olarak kabul eder. Eğer bu kültür ve iktidar çözümlenmesinde bir olumsuzluk varsa, bu olumsuzluğun nedeni “otorite”dir.

Bauman, nesneler ve olaylar hakkında düşünürken, özne-nesne ilişkileri içerisinde post-yapısalcı olarak kalmayı özgün bir tavır olarak benimser. Bu bakımdan “çok anlamlılık” penceresinden bakarak özne-nesne ve olaylar hakkında kategorik düşüncelerde bulunur. Bunun nedenini de müphemlik ve düzensizlik kavramları arasında dile ait bir özgelik olarak sabitleşir: “*Bir nesne ya da bir olayın birden fazla kategoriye sokulabilmesi demek olan müphemlik, dile özel bir düzensizliktir*” (Bauman, 2014: 11). Dilin en güzel biçimi ile kullanılmasının müphemliği ortadan kaldıracığına ve düzenin ihdas edileceğine inanan Bauman; “*Belli bir durumu doğru biçimde okuyamadığımız ve alternatif eylemler arasında seçim yapamadığımız zaman hissettiğimiz keskin rahatsızlıktır*” (2014: 11) dediği zaman, dilin de bir ana fonksiyonunu açıklamış olmaktadır.

Modernliğin ahlaki anlayışı, evrensel ahlakın belirli kuralları olabileceği ve herkesin kabul edeceği bir etik kodun mümkün olabileceği savından hareket ediyordu. Bu bağlamda modernizm, “*Doğru tasarım ve nihai tez bulunabilir, bulunmalıdır ve bulunacaktır*” anlayışını benimsemişti (Bauman, 2011: 19). Bauman sürekli değişimin olduğu postmodern çağda herkesin kabul edeceği, müphem olmayan, kesin kurallarla

donatılmış bir etiğin mevcut olmasının imkânsız olduğunu belirtir (Bauman, 2011: 20). Bu açıdan Bauman, sabit bir eksende duracak düşüncülerden değildir. Onun için sürekli olarak bir değişim söz konusudur. Bu bakımdan kültür ve medeniyetin bütün alanlarında kendisini hissettirmeye başlayan postmodern üzerine eğilmiştir. Onun bu eğilimi felsefe alanında her zaman bulanık kalmış olan felsefe konularının ve özellikle de postmodern eğilimlerin kuramsal zeminini belirlemiştir.

Bauman, postmodern anlayışla bakıldığında insanların doğuştan iyi ya da doğuştan kötü olduğu fikirlerini reddederek insanın ahlaki olarak müphemliğine vurgu yapmaktadır, dolayısıyla insani birlikteliğin anatomisine bakıldığında müphem olmayan bir ahlak olgusunun da imkânsız olduğunu belirtir (Bauman, 2011: 20-21). Aynı şekilde, mükemmelliğin tarihsel ve sosyolojik bağlamda bir hata olduğunu, gerek toplum gerekse insani durumlarda görülebileceğini ve uygulanabilir olmadığını, aksini kanıtlama çabalarının da birçok kısımlara sebep olduğunu ifade etmektedir (Bauman, 2011: 21). Nietzsche, ahlakın sürünün çıkarlarını korumak için uydurulduğunu öne sürmüştü, Bauman ise tersi sayılabilecek bir yaklaşımla ahlaki fenomenlerin rasyonel olmadığını belirtir (Bauman, 2011: 21). Bu açıdan modernitenin hayatı düz bir çizgiye ve katı bir sabitliğe indirgediğini ifade ederek modern toplumların bu takıntılarının sonucu olan evrensel bir etik arayışının altında ahlaki bir dar görüşlülüğün bulunduğunu belirtir (Bauman, 2011: 21).

Zamanın devinimlerinin insanda oluşturduğu bilgi adacıklarının anlamsızlığı en fazla günümüzde hissedilmektedir. Buna paralel olarak bu bilgi topluluklarının çoğulluğu buna uygun olarak kuralların çoğulluğunu gerekli kılmaktadır. Tam da bu açıdan kuralların bu kadar çok olması, yaşanan karmaşa ve zamanın hızlı akışı bireydeki ahlaki seçimlerin içselliği konusunda kuşku uyandırmaktadır. Tam da bu gayri meşru durumun oluşturduğu müphemlik, en çok şu an yaşanan çağda hissedilmektedir ve bu durumun sonucu olarak insan; bir mürşit, bir yol gösterici özlemi duymaktadır. Ne var ki, zamanın bellekte oluşturduğu tortular yüzünden birey, içsel bir ayaklanmayla bağlanmayı reddeder; çünkü bütün yanılmazlık iddialarına karşı kuşkuyla yaklaşmaktadır. Dolayısıyla Bauman'a göre, *“İnsan gerçekliği karışık ve müphemdir; dolayısıyla, soyut etik ilkelerin tersine ahlaki kararlar da müphemdir”* (Bauman, 2011: 46), oluşan ahlaki benliğin de temeli yoktur (Bauman, 2011: 81). Bu durumu Bauman, “postmodern ahlaki kriz” olarak betimler (Bauman, 2011: 33). Böylece postmodern

dünyanın sahip olduğu müphemlikler oranında da bir uzmanlık talebinin olması gayet tabiidir. Uzmanlar var olan belirsizlik tünelineki ışığa benzemektedir. Fakat Bauman'a göre bunların vaat ettiği çözüm, belirsizlik azalmadığı sürece sorunun nasıl çözüleceğine dair bir çözümdür (Bauman, 2001: 111). Postmodern dünya bütün sorunlardan azade bir dünya değildir, daha çok kapitalist üretim çarklarının devinimiyle oluşan bir hız dünyasıdır. Bu dünyada oluşan hızın momentiyile birey, bilgeliğin anahtarı olan sabrı da yitirmektedir. Bu açıdan gerek biyolojik, gerekse psikolojik problemler de çok sık görülmektedir. Özellikle postmodern bir rahatsızlık olan anksiyete, Bauman'a göre, “(...) *hiç tedavi edilemeyecek ve durdurulamayacaktır. Jean Baudrillard'ın işaret ettiği gibi, bu oldukça yaygın parçalanmışlığın yarattığı kaygı, hiçbir özel tedaviyi kabul etmemektedir*” (1998: 24). Bu açıdan gerek madde planında, gerekse ruh planında oluşan patolojiler bu dur durak bilmeyen simülatif imgelerle dolu postmodern uzayda yaratılan sağlık mitiyle çözümsüzlüğü garanti etmektedir.

Modernite dünyayı “büyüden arındırma” projesiydi (Akay, 2002: 61), postmodernite ise bu yoldaki uzun ve gayretli çabaların sürekli içsel bir dirençle karşılaşması olarak görülebilir. Bu içsel direnç, modernitenin öne sürdüğü savlara karşı bir güvensizlik olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumda modern anlatıların bastırıldığı duygular, sürekli bir içtepiyle yeniden hayat bulmuştur. Bilindiği üzere, Nietzsche, içgüdülerin masum olduğunu ve içgüdülere güvenilmesi gerektiğini salık vermiştir. Nietzsche ile başlayan bu içsel olanın yeniden ortaya çıkışı, adeta Dionysosçu bir devrimdir. Bu bağlamda postmodern yaklaşım, gizemi ve içgüdüleri aforoz etmez, onu bir yabancı olarak değil, dostça kucaklar (Bauman, 2011: 46-47). Bu kucaklamayla elbette insana dair ne varsa çözümlenmiş olmamaktadır, fakat postmodernizmin öngörüsü sayesinde insan doğasına ve onun karanlığına daha çağcıl ve yenilikçi bir bakış açısı getirme imkânı oluşmuştur. Elbette modern yanılgıların izlerinin tamamen silindiğini söylemek mümkün gözükmemektedir. Fakat bu yola en azından girilmiştir (Bauman, 2011: 48).

Bilginin bu kadar evrenselleştiği ve hızla yayıldığı ve aynı hızla soğurulduğu bir başka zaman bulmak pek mümkün gözükmemektedir. Bu bakımdan bilgi çevrimiçi sistemler vasıtasıyla daha çok görsel bir biçim almıştır. Bu görselliğin yarattığı yanılsamayla eskiden önemsiz addedilen olayların çok kısa sürede küresel bir olay olması şaşırtıcı olmamalıdır. Bu açıdan medyanın biçimleyici yönü ele alındığında

ortaya attığı modelleri bireylerin taklit etmesi ve tüketmesi de anlık olmaktadır. Bu yüzden sürekli bir değişim ve sözde güncelleme yapılmaktadır. Şüphesiz tek bir kanaldan sürdürülen bu yapılanmanın kamuoyunca sürekli olarak benimsenmesi ve bu yapılanmaya sınırsız güvenilmesi mümkün gözükmemektedir. Ayrıca bunların oluşabilmesi için en zor elde edilen ilginin sürekli olarak canlı tutulması gerekir. Ortamın bu kadar kesintisiz adeta içten bir patlamayla sürekli bir güvensizlik halini almasına postmodern durum denilebilir (Bauman, 2014: 175).

Rasyonel bir ahlakın olmayışının ve de evrensel sabitlerin bulunamayışının yarattığı ahlaki müphemliğin sürekli var olması, ahlakçı insanın laneti olarak kalacaktır; bunun böyle olması ahlakçı insanın aslında en büyük şansıdır da (Bauman, 2014: 225). Dolayısıyla modern perspektif “(...) *daha fazla bilgelik sağlar; postmodern ortam bu bilgelik temelinde hareket etmeyi zorlaştırır*” (Bauman, 2014: 295).

Bauman büyük suçların yine ona paralel olarak büyük fikirlerin sonucu olarak ortaya çıktığını belirterek modern dönemlerin başlarında özellikle ideolojiler çağı olarak nitelendirilen 19.yy’da büyük günahların da tohumlarının ekildiğini belirtir. Zira bu ideolojiler kendilerini realize ederken çok azı masum kalabilmiştir (Bauman, 2000: 13). Bu açıdan Bauman’a göre modern çağ, “(...) *soykırım üzerine kurulmuş ve daha fazla soykırım aracılığıyla ilerlemiştir. Dünyanın katliamlarının verdiği utancın, bugünün kıyımlarına karşı yetersiz bir teminat olduğu kanıtlanmıştır ve ilerici aklın olağanüstü anlamlandırıcı yetileri bu yetersizliğin devam etmesine yardımcı olmuştur*” (2014: 274).

Bauman’a göre, postmodern zamanlarda geçer akçe tüketimdir. Öyle ki, tüketim varlığın en temel özelliklerinden biri haline gelmiştir. Bu bakımdan alışveriş merkezleri, marketler birer tüketim mabedine benzetilebilir. Ayrıca yerleştirilen kameralar ve çalıştırılan güvenlik görevlileri, bu mabede yeterince iman etmeyenleri alaşağı etmektedir. Şanslı olanlar mabetten içeri girmekte ve tüketim özgürlüklerinin tadını çıkarmaktadırlar (Bauman, 2000: 26). Bauman “(...) *tüketicilerin bir tüketim nesnesinden ötekine koşar hâle geldiklerini ve gereği gibi işleyen bir tüketim toplumunda tüketicilerin baştan çıkartılması sorumluluğunun artık kültürde olduğunu*” (Günay, 2016: 120) ileri sürmüştür. Buna ilaveten “(...) *postmodern özgürlük, postmodern köleliğin versiyonu gibi oldukça merhametsiz hissedilen şeyle birlikte var olur*” (Smith, 1999: 153).

Bauman'a göre, modernlik temel olarak geleneğe karşı bir savaş yürütmüştür, çünkü hâkim görüşte gelenek bitkindir ve modası geçmiştir. Gelenekler, artık zamanın ruhundan uzaklaşmıştır. Bu durumda insanlığın kaderi, geleneğin ellerine teslim edilemezdi; yaşlı kralın devrilmesi gayet tabii idi. Postmodernlikte ise bireyin kendi kaderi üzerinde herhangi bir gücün varlığını tanınması mümkün değildi. Postmodern cemaatin daimi müritleri ve vaftizcileri gaspçılar, araba soyguncuları, dükkân yağmalayanlar ve teröristlerdir (Bauman, 2000: 28). Postmodern dünyada yaşayan insanlar elbette dünyevi bir tamamlanmışlık hali yaşamamaktadırlar. Bu dönemdeki birey birçok psikolojik problemle karşı karşıya kalmaktadır. Öyle ki, çalıştığı işi, edindiği konumu yıllarca çalışarak edindiği becerileri ve daha birçok şeyi her gün kaybetme ihtimali veya iflas tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır (Bauman, 2000: 37).

Yaşadığımız yüzyılda herhangi bir kişilik kalıntısının oluşması için onlarca deneyimin birikmesi gerekir. Çünkü kişilik, bir bakıma toplum üretimi olan insanın yine toplum içerisindeki maskesidir. Bu açıdan yaşanan zaman içerisinde kişi, kendi kişilik formlarını üretir. Birey, klasik manada kişilik üretimi süreçlerinden daha farklı bir şekilde sürekli yeni yeni kimlikler edinmeye çalışır. Aynı zamanda var olanın tamamlanmasına dahi sabır göstermeyerek bir tür naylon kimlikler ve kişilikler üretir. Bu köksüz değişim ve dönüşüm masalının postmodern ismi de “uyum” olmaktadır. Oysa Bauman'a göre bu uyum değil, unutturmadır (2000: 39). Çünkü kimlikliğin yaratılması demek olan içsel bir sabitlik, yaşadığımız çağın kaygan, sülügümsü ruhuna ters düşmektedir. Bu bakımdan medyada kişiliğin oluşumu adı altında kişisel gelişim nitelikli değer salgını bu müphemliğin üstesinden gelmenin bir aracıdır (Bauman, 2000: 39).

Bauman, postmodernitenin yaşadığımız çağda gerçekten insanların özgürleşmesi için zamanla önemli şanslardan biri olduğunu vurgular. Bu şansın yabancının dışlanarak –Bauman tarafından bir nevi ayırık otlarının temizlenmesi ve bahçe metaforuyla açıklandığı üzere- farklılığın ötelenmesinin ötesinde de sınır mücadelelerinin yarattığı kargaşanın Berlin Duvarı'nın yıkılması gibi gerçek bir fırsat olduğunu belirtir (Bauman, 2000: 50).

Tüketim masalında insanların tükettikçe daha mutlu olacağı anlatılır. Oysa tarihsel açıdan salt tüketimin insanlığa mutluluk getirdiği pek görülmemiştir. Dahası, tüketim yoluyla bireylerin aradığı tatmin, refahı bekleyen bir koşucunun varış çizgisine

yaklaştıkça çizginin sürekli uzaklaşmasını andırmaktadır... Postmodernizmle birlikte kazanılan duyumun bu standartları yakalama şansı yoktur (Bauman, 2000: 60). Sisifos'un kayayı hep aynı zirveye taşımakla cezalandırılmasına benzer bir durumdur bu. Tükettikçe tükenen ve oluşan boşluğu doldurmak için tüketimi daha da arttıran bir toplumsal yapının varlığından söz edilebilir. Öyle ki tüketicinin nihai amacı “(...) *ihtiyaçların arzu ve isteklerin tatmin edilmesi değil, tüketicinin metalaştırılması ve yeniden metalaştırılmasıdır: tüketiciler satılabilir mal statüsüne yükseltilmektedir*” (Bauman & Lyon, 2013: 40).

Bauman yaşanan döngüsel modernlik deneyiminin sonucunda elde edilen en önemli deneyimin insanın varoluşsal durumunun müphemliği olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, iyi ve kötünün adeta bir sarmaşık gibi birbiri içine geçmesi, değmesi, acıtması, kanatması durumlarını içerir. Bauman, bu sorunun aşılması için gereken tedavide kullanılan ilaçların dozlarının da bilinemeyeceğini ve dolayısıyla müphemliğin adeta varoluşun kendisiyle yaşıt olduğunu söyler (Bauman, 2000: 115).

Bauman, kazanılan hakların yarını olmadığını, sözleşmelerde yazılı olanın istendiği zaman feshedilebilir olduğunu, ulaşılan kutsalın anında dünyevileşebileceğini, ancak bırakıldığında yeniden kutsallaştığını, bağlılığın olmadığını, sevgilerin son kullanma tarihinin elde edilen doyuma kadar olduğunu, şekilsiz, devingen, kaygan, sürekli değişen, değiştikçe anlamsızlaşan postmodern zamanların ‘hacı’ metaforunun ne kadar uzağında kaldığını vurgular. Öyle ki, bu zamanlar yalnızca ‘oyun’ metaforuyla açıklanamaz, zira buradaki kurallar sürekli değişime uğramakta ve strateji bilindik anlamların ötesinde bir anlam kazanmaktadır. O yüzden her şey kısa vadeli tasarlanmakta, yaşamsal döngüler anlık karşılaşmalar içerisinde koyutlanmaktadır (Bauman, 2000: 123-124). Bu açıdan postmodernizmin özü Bauman’a göre sabitlerin sabitsizliği olarak düşünülmelidir (Bauman, 2000: 126). Bu açıdan ‘bütün değerlerin yeniden değerlendirilmesi’ fikri yeniden gündeme gelir. Çünkü zamanı tanımlayan olgulardan biri de her şeyin sürekli devinimidir (Bauman, 2000: 134)

Postmodern zamanlarda değişime dönüşüme uğrayan konulardan biri de cinsiyet ve cinselliktir. Özellikle ofis toplantılarında, insanların bir araya geldiği mekânlarda bakışların ve gülüşlerin artık farklı anlamlar içerdiği dönemlerdeyiz. Bir babanın çocuğunu sevmesinde, dokunmasında artık farklı kriterlerin bulunduğunu ve hatta çoğu zaman bu doğal yaklaşıma bile kuşkuyla bakıldığını ve artık ebeveyn

şefkatinin de masumiyetinin yitirildiği görülmektedir (Bauman, 2000: 213). Bauman, sosyolog arkadaşını örnek vererek cinsel taciz suçlamalarına karşı önlem olarak bilhassa kız öğrencileri geldiğinde kapısını açık tuttuğunu, fakat daha öteye giderek, meslektaşının erkek öğrencilerde de aynısını yaptığını belirtmektedir. Bauman daha sonra artık iş arkadaşlarımızın güzelliğini ve çekiciliğini övmenin ve hatta ona kahve ısmarlamanın dahi tehlikeli olduğunu ve cinsel tahrik olarak damgalanabileceğini vurgulamaktadır (Bauman, 2000: 210). Bauman'ın bu tespitleri şüphesiz çok önemlidir. Özellikle yaşadığımız zamanlarda birçok eğitim ve öğretim kurumundaki görevliler için bilhassa öğrenci-hoca ilişkisi oldukça riskli hale gelmiştir. Bu yüzden birçok eğitimcinin koridorlarda öğrencileri ile anlık olarak çarpışması dahi her an bir tacizle suçlanılabilecek potansiyeller barındırmaktadır. Bu tekinsizlik halinin bütün kurumlardaki insanların başının üzerinde salınan bir Demokles Kılıcı gibi durması manidardır. Bu perspektifle artık mahkemeler evlilikte tecavüz kavramına eğilmekte ve bu belirsiz durumda sadece ifade esasına dayanarak cezai hükümler verilmektedir. Bu realite, şüphesiz kolay belirlenebilecek bir durum değildir. Arzu, istek ve yanaşmanın boyutlarının belirsizliği bunca ortadayken böylesine uygulamalar cinselliğin tabu olduğu dönemlerde yeni tabular, korkular, tükenmişlikler oluşmasını sağlamaktadır (Bauman, 2000: 134).

Biyolojik ölümsüzlük isteği elbette ki sürekli varlığımızı tehdit eden doğa yasalarının ötesine geçme isteğidir. Fakat birçok yazar ve sanatçı ölümsüzlüğü insanların belleğinde mütevazı bir yer edinmek olarak düşünür. Bu açıdan bakıldığında günümüz ölçeğinde ölümsüzlüğün teknolojik araçlar sayesinde farklı bir şekilde üretildiğini, hatta gasp edildiğini söylemek mümkün görünmektedir. İnsanların belleğinde var olma isteği, yerini siber uzamda kendini sürekli tekrarlayan boş bir gösterge topluluğuna dönüştürmüş durumdadır. Bauman'a göre bu çağda ölüm, klasik anlamda ölüm meleşinin elindeki tırpanla gelmez, “yağlı fast-food, zehirli yumurtalarla, bol kolesterolü yiyeceklerle, prezervatifsiz seksle, sigarayla, astım yapan bakterilerle, floritli musluk suyuyla...” vb. öğelerle gelmektedir (Bauman, 2000: 250). Ayrıca Bauman fetiş haline getirilen sağlığı korumak için yapılanların sağlıksızlığına da vurgu yapar. Bu bağlamda “*Fitness durmaksızın artan çabalara yol açan ve ulaşılamayan, yalnızlaştıran ufuk çizgisidir. Onun zindelik müptelaları sürekli bir kendini zorlayan ve tedavi edilmez kendine kızgınlığın ifadeleridir*” (Bauman, 1998:

23). Bauman bu durumun patolojik olduğunu vurgular. Bireylerin Dorian Gray gibi sonsuz güzellik ve sağlığa müptela olması sonucunda yaşadıkları öfke krizleri, yaşamdan yaşam için kopma deneyimine dönüşmüştür. Burada birey çoğu zaman protein hapları ve stereoitlerle sağlığını da yitirmektedir.

Bir zamanlar gerçek, ‘bulutlar ötesi’ne çekilmişti, deneyimleme sadece belirli bir sınıfın, çileci rahiplerin imtiyazındaydı. İstiğrak, vecd yalnızca bu sınıfa ait insanların tekelindeydi. Oysa postmodern dönemler, Nietzsche’nin “*yeryüzüne bağlı kalın!*” çağrısına uymayarak hakikati yeraltına gizleyerek adeta ‘dünyevi vecdin başlatıcıları’ olmuştur. Bu durum aynı zamanda postmodern zirve olarak tanımlanmaktadır (Bauman, 2000: 257). Bu deneyimin dinsel versiyonunda insanlar dünyadan uzaklaşarak çileli bir hayata talip oluyorlardı. Oysa günümüzdeki postmodern durumun zirve deneyimlenmesi onun müritleri tarafında daha çok tüketim alanlarına yönelmeyle sonuçlanmaktadır (Bauman, 2000: 258).

Eskiden dünyanın düz olduğuna inanılıyordu. Bilimin ilerlemesiyle dünyanın daha farklı olduğu anlaşıldı ve eski görüş terk edildi, fakat her şeyin düzlüğüne dair inancın zaman bağlamında doğrusal bir ilerleme olarak hemen terk edilmediğini söylemek mümkündür. Bugün birçok yerde ilerleme mitine inanılmakta olup her şeyin daha iyiye gittiğine dair bir inanç mevcuttur. Bu açıdan kalkınma macerasında tünelin ucunda insanlığın kaybettiği cennetin varlığına inandırmak için çok az şeyin kaldığı görülmektedir (Bauman, 2001: 50). Postmodernizm ise, bu sonsuz ilerleme mitine sahip değildir ve bunu reddeder (Bauman, 2001: 109). Bu tarihsel evrede insanlık, zaman ve uzam kavramlarının silikleştiği, ileri geri kavramlarının anlamını yitirdiği, yeni olanın eskinin cilalanmış hali olduğu yeni bir dönem yaşamaktadır (Bauman, 2001: 52). Bu durum ‘Tanrı’nın ölümü’nden sonra devam eden artçı şoklara benzemektedir.

Bilginin ve kavramların değişimin ve dönüşümün fırtınalı bir hızla ilerlediği bu çağda insanın kendini görmesi ve aynaya bakması kolay değildir. Çünkü bu kadar hızla ilerlemenin bedeli görüntülerin ve anlamın bulanıklaşmasıdır. Dolayısıyla Bauman, “(...) *postmodern kültürel yaratıcılık, ardında silgisi olan bir kurşun kaleme benzetilebilir. Yazdığını siliyor ve dolayısıyla da kalem kâğıdın göz kamaştıran boşluğunda ilerliyor*” (2001: 161) derken bu durumu anlatmak ister gibidir. Aynı şekilde, bu çağda kültürün yeni görevi “(...) *mevcut ihtiyaçları tatmin etmek değil her geçen gün yeni ihtiyaçlar yaratarak -çünkü tatmin edilmiş duygunun varlığı halinde*

‘dijital’ kültürün varlık sebebi ortadan kalkmış olacaktır- insanların tatmin duygusunu tam olarak yaşamalarını engellemektir” (Günay, 2016: 120). Bununla beraber bu çağda salt görüntüsel gerçekliğin erozyona uğraması değil, aynı zamanda etiğin de yürürlükten kalktığı, hatta öldüğü ve böylelikle postmodern ahlakın başladığı bir çağ yaşanılmaktadır. Gariplikler çağı olan bu çağda, kişinin kendi ahlakiliğiyle yüzleşmesi ve ondan anlam devşirmesi de kolay değildir. Bu yüzden birey ahlaki ıstırapın pençesinden kurtulamamaktadır (Bauman, 2001: 62-63). Hız körlüğüne tutulmuş toplum, hızla giden bir trenin içinde şen şakrak, kahkahalar içinde, gittikçe daha da anlamsız olanı arzularak ve bulduklarıyla da yetinmeyerek dur duraksız, sınırsız ve başboşça yaşamaktadır. İşte bu postmodern hayatta karşılaşmalar gerçekleşirken bu karşılaşmaların doğası gereği fraktal, dönüşümsüz ve epizodik (nöbetler halinde gelen) görüngüler deneyimlenmektedir. Bu ayrık zamanda karşılaşma ile ilgili ne varsa anlık olarak yaratılmakta ve tüketilmektedir. Daha öz bir ifadeyle her karşılaşma, kendi kendisinin celladı olabilmekte ve bu yüzden karşılaşma, yalnızca simgesel bir değer olarak varlığını sürdürmektedir (Bauman, 2001: 72).

Postmodern hayatı belki de en güzel anlatan metaforlardan biri de ‘çöl’dür. Zira hiçbir izin, anlamın bulunmadığı ve gidişin izlerinin kaybolduğu bir yerdir çöl... Bu metaforu Edmond Jabes şu şekilde açıklar: “(...) siz çöle kimlik bulmak için değil, kimliği yitirmek, kişiliğinizi kaybetmek ve anonimleştirmek için gidersiniz... Ve ondan sonra da olağanüstü bir şey olur: Sessizliği konuştuğunu duyarsınız” (Akt. Bauman, 2001, s.116).

Kimliğin bir sabitlik olduğu düşünülürse bütün katılıkların çöle ufalandığı bir zaman olan postmodern hayat Bauman’a göre *“kimlik inşası değil, sabitlenmekten kaçmaktır”* (2001: 122). Postmodern çölde kimlikler kaybolmakta, zaman bile artık akışkan bir nehir değil, sadece gölcüklerden ve havuzlardan oluşan bir koleksiyondur (Bauman, 2001: 124). Şüphesiz zamanın dahi fraktal akışın değişkenliğinin kaybolması Nietzsche’nin *“Çöller büyüyor: vay haline içinde çöl gizleyenin!”* (2014a: 307) şeklindeki ifadesini hatırlatmaktadır. Nietzsche çöl metaforuyla anlamsızlığı ve nihilizmi vurgulamaktaydı; günümüz dünyası ise, bu anlatıma paralel bir duyarlık arz etmektedir.

Postmodern toplumda başrol tüketime verilmiştir. Bu özellik, birçok alanda kişinin tüketmeye ve tüketilmeye de açık olması anlamını beraberinde getirir. Bu

bağlamda kişinin haz araçlarını kullanabilmesi için beden bu duyumlara açık halde tutulması gerekmektedir. Çünkü bedenin gerek cinsel gerekse de damaksal hazza açık olması tüketim çarkının dişlilerinin öğütücü hızı açısından önemlidir (Bauman, 2001: 156-158). Bu perspektifle, Bauman; *“Bugünlerde ‘tüketmek’ damak zevkinden ziyade kişinin kendi sosyal aidiyetine yatırım yapması anlamına geliyor. Tüketiciler toplumuna bu aidiyeti ‘satılabilirlik’ olarak tercüme edebiliriz”* (Bauman & Lyon, 2013: 39).

Bireyin içinde yaşadığı bu kaosa kayıtsız kalması çok zor görünmektedir. Zira her gün patlama, bombalama ve kıyımlardan dolayı ekrana şiddet dolu bildirimler boca edilmektedir. Aynı şekilde, bunların uygulayıcısı olanlar parmaklarının altlarında bulunan tuşlarla ölüm yağıdır. Oysa bunu yapan, ekranda –ki bu ekran oyun ekranına benzerdir- gösterilen alana bir tık ötededir, hassas insanlar için hijyenik bir öldürme biçimine benzer bir durumdur bu! Ekran ölümün nefesini kişiye aktaramamakta ve kişi yapılan şeyden azade durmaktadır. Başka deyişle, gerçeklik erimiştir, yaşamın adiaforizasyonu (ahlaki olarak yargılanamaz olmak) tamamlanmıştır. Bu açıdan mevcut durum bilgisayar ekranında adeta bir savaş oyunu gibidir (Bauman, 2001: 200). İşte bu yüzden gerçek bir savaş olmamakta ve tüm şiddet gösterileri çok iyi oynanan bir oyundan öteye gidememektedir. Bu bağlamda Baudrillard’ın Körfez savaşıyla ilgili tespitleri aydınlatıcıdır (2004: 69). Hatırlanacağı üzere Baudrillard, bu tarihsel anla ilgili olarak, “Körfez Savaşı olmamıştır” gibi son derecede skandalvari bir saptama yapabilmıştır. Tüm değerlerin simülasyon salgını içinde kaybolup gittiği böylesi bir dünyada yoksunluğu çekilen tek şey, kamuoyu dikkatidir. Adeta fark edilmenin varoluşa zamanlardır (Bauman, 2001: 208). Bu açıdan bu yüzyılda öğrenilen şeylerin en değerlisi ve etkin olanı öldürme ve bilimsel katliamlar olmaktadır (Bauman, 2001: 253).

İstem yorgunluğu, imgelem yorgunluğu ve tükenmişlik sendromu adeta bütün kozmosu sarmış durumdadır. Çünkü George Steiner’e göre, hayat “maksimum etki ve anlık eskime”lere göre yaşanmakta, bunun sonucu olarak da insanların “küresel gazino”ya dönen anlık istemlerin tekrarlandığı imgelerin peşi sıra ömür törpüledikleri bir yaşama düzeninin ehemmiyet kazanmasıdır. Geçip gidenler eskiden fotoğraflanıp albümlerde bir bellek oluşturma aracı olarak ölümün elinden çalınırdı, oysa postmodernitede bu daha çok video üzerinden yürümekte, tek kullanımlık fotoğrafın yerini tekrar tekrar kullanılan video aygıtları almaktadır. (Bauman, 2001: 343).

Günümüzde gelişen teknoloji sayesinde birey, mitik anlatılara benzer bir şekilde, farklı yerlerde aynı anda bulunabilmektedir. İnternet sayesinde aynı anda hem bankacılık işlemlerini halletmekte hem de dünyanın diğer ucundaki bir başka kişiyle iletişim kurabilmektedir. Kişiliğin bu denli değişken olmasını Bauman, ‘akışkanlık’ terimiyle anlatmaktadır. Ona göre “*Günümüzün modern toplumları o denli değişken görünüyor ki, bu toplumların ‘akışkan’ aşamada olduğu söylenebilir*” (2013: 7). Bu akışkanlığın bir diğer yüzü de gelişen gözetim teknolojileridir. Artık dünya çölünde adımlarını atan birey için bütün eylemlerinin dijital bir iz bıraktığı gerçek bir vakıadır. Bu açıdan, “*Daima hareket halinde ama kesinlik ve sınırlardan yoksun olan günümüz vatandaşları, işçileri, tüketicileri ve gezginleri de hareketlerinin gözetlendiğinin, izlendiğinin ve takip edildiğinin farkındalar. Gözetim akışkanlaşıyor*” (Bauman & Lyon, 2013: 7). Dolayısıyla günümüz dünyasının arz ettiği durumu Bauman “*Hayatlarımız ‘çevrimiçi’ ve ‘çevrimdışı’ olmak üzere iki evrene bölünmüş durumda ve geri dönüşü mümkün olmayacak şekilde iki merkezli hale geldi (üstelik yaşlılardan gençlere doğru gidildikçe bu durum şiddetleniyor)*” (Bauman & Lyon, 2013: 44) diye betimlemektedir. Postmodern birey, hali hazırda birçok parçalanmışlıkların yükünü beyninde taşıırken aynı zamanda, devrin gereksinimi olan ağ teknolojileriyle dijital dünyada görünür olma durumlarıyla da baş etmek zorundadır. Bu açıdan mahremiyet konusu, ucu açık bir sorun olarak ortada durmaktadır. Bu açıdan yaşadığımız dünyada bir başka fenomen olan İHA (İnsansız Hava Araçları) olayı, zaman içerisinde daha da yaygınlaşacaktır denilebilir. Günümüz İHA’ları “*(...) arıkuşu kadar küçük boyutlu olsa da, peşinde oldukları nektar, yolları üstünde bulunanların gittikçe daha yüksek çözünürlüklü görüntüleridir*” (Bauman & Lyon, 2013: 22). Dolayısıyla ‘djital dünya’nın gözetimlerine ilaveten sürekli İHA’ların etkin olduğu dünyada mahremiyetin sınırlarının zorlandığını söylemek mümkündür.

2.9. EMMANUEL LEVINAS VE POSTMODERN AHLAKIN BAŞKA’LIĞI

Emmanuel Levinas (1906–1995), Nazi soykırımı sırasında ailesinin birçok bireyini yitirmiş bir Yahudi’dir. Almanya’ya “*Husserl için gittim ama, orada Heidegger’i keşfettim*”, demektedir. Aslen Litvanyalı’dır ama daha sonra Fransız vatandaşlığına geçmiştir. J. P. Sartre bile fenomenolojiyi Levinas’tan öğrendiğini

söyler. Levinas düşüncesinde Yahudi inançları belirgindir. Talmud okumaları yapmıştır. Ona göre ‘sonsuz evren düşüncesi’ vahiy kaynaklıdır.

Düşüncelerini Yahudi yaşantısının ve inancının akıl ve bilgi vermek üzerine kurulu yanları ile zenginleştiren Levinas, 20.Yüzyıldan itibaren Avrupa yaşantısında ve düşüncesinde kendisini hissettiren tüm felsefî akımların hemen hepsinde varlığını gösteren düşünce yapısı ile Heidegger’in ve Husserl’in düşünce yapılarını ve teorilerini kendisine sıçrama tahtası yapmıştır. Etik felsefesini kendine özgü biçimde yorumlamıştır (Gözel, 2011: 13). Levinas felsefesinin özü, Yahudi çıkarlarına, büyük ölçüde de Yahudi düşüncelerine dayanmaktadır. Farklı bir perspektifle ifade edilirse, Levinas’ın düşüncelerindeki müphemlik, karmaşıklık aslında Yahudi düşüncelerine bağlı olmasının bir sonucu olarak da görülmektedir. Hatta daha da ileriye giderek söylenirse, Levinas’ın bazı Yahudi düşüncelerini eleştiren filozoflara (Nietzsche ve Hegel gibi) karşı olan sessizliği ve felsefî etik açısından durağanlaşmasının nedeni, Yahudi düşüncelerinin içinde kalmak istemesidir denilebilir (Bernasconi, 2011: 10). Bu hükme karşılık, Levinas’ı ‘etiğin filozofu’ olarak tanımlayanlar da vardır.

Levinas’ın özgün düşüncelerinden biri de “*Var olmak, var olmamaktan iyidir!*” tümcesidir (Gözel, 2011: 37). Ancak varlık anlamsızlık taşır, acı verir ve bunaltır (Gözel, 2011: 41,48). Varlık kötüdür, sonsuz olduğu için (Gözel, 2011: 59)... Her şeyi kaplar, çıkış ve kaçış yolumuzu kapatır. Ancak varlığı aşarak gerçek varlığa ulaşabiliriz. Başka bir deyişle gerçek varlık, yokluk demek değildir. Levinas bu görüşüyle yine tasavvuftaki ‘kutsal hiç’ten ayrı bir duruş sergiler. Onun ulaşmak istediği yokluk değil, ‘öte var’ dır. O, aşkınlığı ‘dışkınlık’ta bulur (Bernasconi, 2011: 54). Levinas, ‘varlığın ötesindeki iyi’ye inandığı için bu anlamda Platoncu bir duruş sergiler. Bu bakış açısını Nietzsche, yaşadığı yüzyılda eleştirmiştir. Nietzsche’ye göre bu *decadence* durum, insanlığı nihilizme sürüklemiştir, çünkü oluşların iyi ya da kötü olmak gibi bir amacı yoktur. Nietzsche bu durumun kişinin perspektifi olarak algılanmasını salık verir. Mutlak iyi ve kötü, modern zamanlardaki büyük anlatıları hatırlatır niteliktedir. Bu durumu Lyotard da büyük anlatıların anlamını yitirdiğini belirterek reddeder. Kısacası günümüz insanı hiçbir kavramın mutlak olamayacağını, göreceli fizikle beraber adeta kanıksamış durumdadır.

Descartes “düşünüyorum o halde varım” derken, Hegel, tüm düşündüklerimiz varlığa aittir, var olmayan düşünülemez, dolayısı ile hiçlik de varlığın bir parçasıdır, demiştir. Levinas, Batı felsefesinin bu dev ilkesine karşı çıkar (Gözel, 2011: 40). Levinas’a göre varlığın ötesi, hiçlikten başka bir şeydir, sezilebilir, bizi arındırabilir. Ancak Levinas, ‘varlıktan kaçış’ ile de suçlanmıştır (Gözel, 2011: 41). Ona göre ölüm, bir kaçış değildir. Asıl kaçış, ‘kendinden kaçmak’tır. Ona göre, geri dönmek üzere bir kaçış arzusu vardır insanda. “*Metafizik arzu, hiç doğmadığımız bir ülkeye duyulan özlemdir*” (Gözel, 2011: 50). Metafizik arayışların kendinden kaçma yollarını denemek noktasında Varoluşçu filozoflara yaklaşmıştır denilebilir. Günümüzde ise postmodern toplumda haz ve esirime yoluyla bireyler yaşadıkları yalnızlıklarını giderme eğilimindedirler. Bu anlamda sahip oldukları kitle iletişim araçlarıyla etik kuralların ve yüz yüze bakmanın ötesinde yaratılan sanal ortamlarda vakitlerini geçirmektedirler. Bu, aslında Levinas’ın dile getirdiği kendinden kaçma, unutmama, avunma ve tükeniş durumudur. Bireyin bu denli yalnız olması aynı zamanda hayata karşı da güçsüz olmasını besler. Yaşanılan şizofrenik haller sonrası birey hayatı olumsuzlayarak nihilizmin merdivenlerinde o “hiç doğmadığı ülkeye” özlem duyar. Oysa Nietzsche’ci argümanlar hayatı olumlayarak kişinin yeni değerler üretmesine ve hayata tutunmasına katkı sunabilir. Bunun kavranması, bireyin yaşadığı anı sonsuzca yinleme durumunu hesaba katmasını gerektirirken sorumluluk talep eder. Zira aydınlanma filozofu olan Descartes’ın aklı merkeze alan tutumu, Nietzsche tarafından yaşama aykırı bulunur.

Levinas, Yahudi yaşantısını felsefi bir hale getirirken, kullandığı belagatin müphem bir anlayış doğuracağının farkındadır. Felsefenin geleneksel etik anlayışından uzak durmasının açıklamasını her ne kadar ‘ontolojik’ düşünceye bağlayanlar var ise de bunu kendi tespitleri ile hafifletmek de söz konusudur (Bernasconi, 2011: 11). Etik, ancak Levinas’la birlikte felsefenin bir dalı, belki de en temel alanı haline gelmiştir denilse de yeridir. Ancak Levinas, gerçekte etiğin ussallaşmasına pek de katkıda bulunmamıştır (Bernasconi, 2011: 10). Çünkü Levinas’a göre “*Batı felsefesi aşkınlığı, dışsallığı, başkalığı ya da sonsuzu her seferinde dışlayarak, onları aynılığa, bütünlüğe, içkinliğe ve bu anlamda da varlığa ya da ontolojiye indirgemştir*” (Cevizci, 2015: 413). Görüldüğü üzere, Levinas da Nietzsche gibi Batı felsefesini ontolojik bakımdan eleştirir ve bu felsefenin de Yahudi soykırımına sebep olduğunu belirterek mevcut yaklaşımın *decadence* durum olduğunu belirtir. Bu açıdan Levinas Batı felsefesinin ötekiyle olan

ilişkisi söz konusu olduğunda “söz konusu felsefe içinde bilgi ve teorinin, ötekini (*the other*) anlamaya yönelik her teşebbüsün, ötekinin farklılığını aynının (*the same*) bir parçası haline getirerek ortadan kaldırdığını” söyler. Levinas, ontolojik emperyalizm olarak isimlendirdiği bu durumun sürekli bir biçimde ötekine karşı bir şiddet içerdiğini düşünür (Küçükalp, 2003: 141). Bir başka ifadeyle, “Ona göre, genel eğilimi itibariyle Batı felsefesi; tekil, ayrı, başka ve farklı olanı baskılama ya da indirgeme yoluyla mütemadiyen göz ardı eden bir ‘aynılık’ felsefesidir ve temel amacı ‘bütünleme’dir” (Gözel, 2011: 14). Belki de Nazizm, bu benzeştirme anlayışından doğmuştur. Levinas bu düşüncenin karşısına ‘başkalık’ı çıkarır.

Özneyi açığa çıkaran başkalık, tam olarak tanımlanamadığı, açıklanamadığı, belirlenleştirilemediği oranda değerlidir (Gözel, 2011: 16, 34) Etik, bir anlamda varlığı hiçe saymaktır. Varlığın dışındaki soyut varlığa ulaşma aracıdır (Gözel, 2011: 35). Levinas’a göre varlık, ona bağlanıldığı ölçüde kişiyi tutsak eder. Tasavvufta benliği terk etmek var iken, Levinas felsefesinde varlığı terk ederek ‘özgür ben’e ulaşma esastır ki, bu da kimlik bunalımının önüne geçer.

Günümüzün kapitalist üretim çarklarında Levinas’ın bu önerilerinin dikkate alındığını söylemek mümkün değildir. Hızın ve hazzın yarattığı ben merkezli dünyada birey için öteki, kendisinin kurdu gibi görünmektedir. Bu açıdan yaratılan bu atmosferde ahlaki deformasyonların Ortadoğu’da büyük katliamlara neden olduğu gözlenmektedir. Batının başat rol oynadığı kapitalist dünya için etnik ayrıştırma, asimilasyon gibi olgular Levinasçı etiğin tersyüz edilmiş bir hali gibidir. Staehler, Levinas’çı etiği “Her şeyden önce, ‘Öteki’nin yüzünün bana olan etkisini anlatır (2010: 96). Onun etiğinde politik, hukuksal bir taraf vardır. Bu, üçüncü kişinin (sözü edilen şey üçüncü kişi değil, ben ve öteki arasında barışı ve uzlaşmayı sağlayacağı varsayılan üçüncü taraftır; üçüncü taraf, tanrı, adalet, ahlak, aşk, vb. olabilir) ilişkiye dâhil olmasıdır. Ahlak adaletle ilgilidir ve bu yüzden yardımseverlik teşvik edilmelidir. Ona göre toplum olmak bir arada yaşamak değil, yardımlaşmaktır (Bernasconi, 2011: 86). Levinas, haklar, ancak başkası için savunulduğunda haktır (Bernasconi, 2011: 86), der. Hatta daha da ileri giderek bireylerin gereksinim fazlası mal varlığını iyilikseverlikte kullanmaya zorunlu olduğundan söz eder (Bernasconi, 2011: 96). Levinas, tüm yasal hakların yurttaşlıkta gizlendiğini ileri sürer, yersiz yurtsuz bir Yahudi’nin bu haklardan mahrum olduğunu dile getirerek Avrupa Aydınlatma sürecini eksik bulur (Bernasconi,

2011: 80). Hatta insan hakları savunusu bile bu yersiz yurtsuzlaşmaya neden olmaktadır (Bernasconi, 2011: 92). Levinas, *“Aydınlanma’nın kuşku gücünü yüceltmesinin bir kanaat, bir inanç [conviction] eksikliğine yol açtığına inanmıştır”* (Bernasconi, 2011: 58). Bu yüzden liberalizm, sorumluluk ve çaba gerektirmeyen bir kurumdur. İnsanlar Hitlerizm ve liberalizmden sonra, özgecil olmayı bir kenara bırakmışlardır.

Etik, başkasıyla ilişki demek olduğundan, başkalık felsefesi Levinas’ın ikinci temel ilgi alanıdır. Etik, başkası ile çıkar gözetmeden ilişki kurmaktır. Kendinden uzaklaşmak, bir anlamda Tanrı’ya yaklaşmaktır. *“Levinas, insanı varlıkta bir ‘çatlak’, bir ‘fazlalık’ olarak değerlendirir”* (Gözel, 2011: 18). Bir kişi varlığı aştığı ve ötesine geçebildiği oranda öznedir. Çünkü kişiöglünü kişi yapan içindeki sonsuzluk duygusudur (Gözel, 2011: 33). Dolayısı ile Levinas, insanın Tanrısallaşmakla insan olabileceğini düşünmüştür denilebilir. Onun ‘aşkın başkacılık etiği’, tüm varlıkların çift yaratıldığı, her şeyin zıddı ile bilinebileceği vahiy anlayışından doğar. Onun temel amacı, ‘kendi’den ‘öte’ye varmaktır biçiminde özetlenebilir (Gözel, 2011: 19). Bu, ‘özmeden kurtuluş’ hareketidir. Ama ışık, bir anlamda başkalıklarımızı ortadan kaldırır (Gözel, 2011: 103). Dolayısıyla Levinasçı etik, *“(…) bilgi ilkeleri ile düzenlenemeyen, nesne ile öteki arasındaki ilişkiyi ilgilendirir; doğal olarak öngörülemez ve anarşiktir. Levinas ahlaki, Levinas’ın ısrar ettiği gibi, indirgenemez olan ötekinin farkı etrafında yapılandırılmıştır: toplumsal beklentilere indirgenemez veya genel bilgi teması haline gelemmez”* (Žukauskaite, 2011: 191) olarak ifade edilebilir. Bu aşkın etik anlayışı aşkınlığı mit olarak algılayan çağımızdaki bireyin unuttuğu bir ilkedir. Bu bakımdan Levinas’ın bu anlayışı henüz büyüsunü kaybetmemiş bir topluma söylenmiş gibidir fakat tarihsel açıdan bu etiğin uygulanabildiği bir toplumun var olduğunu söylemek kolay gözükmemektedir.

Levinas için, *“Ötekini tanımak bir açlığı tanımaktır. Ötekini tanımak, vermektir”* (Bernasconi, 2011: 26). Karşılıksız etik, Levinas’ta ‘etkisiz etik’ olarak ifade bulur. Düşünür, aslında burada besin, giysi, ısınma gibi varlıklardan duyulan şükran hissine gönderme yapmaya çalışmaktadır. İnsanın içinde bir Tanrı inancı ve bir şükran duygusu vardır. Batı felsefesinin aklı, *“(…) Başka’yı her zaman için görmezden gelmiştir. Sonuçta insanlığa bir tahakküm mirası olarak totaliteyi bırakmıştır”* (Gültekin, 2012: 20).

Levinas'a göre, ilişki türlerinde ötekinin acısını anlayabilmek için bireyi oluşturan parametrelere ihtiyaç yoktur (Cevizci, 2015: 414). Zira acının dili evrenseldir. İnsanın var olduğu her yerde acıdan bahsetmek mümkündür. Bütün insanlığın deneyimlediği bu acının alımlanması için farklı parametrelere ihtiyaç da yoktur. Bu bağlamda Levinas, esaret günlerinde karşılaştığı köpeğin insanlara insandan bile daha insanca davrandığını ifade eder. İnsan ilişkileri salt acı üzerinde yürümez, Levinas bu açıdan karşılıklı ilişkilerin beklentisiz olması gerektiğini belirtir. Yani ilişkinin paralel değil, asimetrik ilişki olmasını salık verir (Cevizci, 2015: 420) Levinas, *“ötekinin çağrısının hepimize tanıdık bir deneyim olduğuna dikkat çeker. Buna yanıt vermek bizim meselemizdir, ancak Levinas'ın böyle bir çağrının varlığını ispatlama görevi yoktur”* (Staehler, 2010: 102). Öteki ile olan ilişkide bireyin kendisini nesne olarak konumlandırması söz konusu değildir. Öteki bir eşyadan daha fazladır. Levinas ötekinin tüketici bir mantıkla istismar edilmesini ahlaki bulmaz, çünkü öteki Levinas'a göre başat konumdur (Cevizci, 2015: 416). Etik ilişkiyi yüz yüze ilişki olarak niteleyen Levinas, bu doğrultuda 'insan yüzü'nü bir eğretileme (metafor) olarak kullanmakta, bu durumun dayatmadan arınmış bir ilişki olduğunu belirtmektedir.

Levinas'a göre terimlerin tekilliğine saygı duymak gerekir. Yakınlık içinde bir ayrılıktır bu... Levinas'a göre anlamın başladığı yer somut ilişkidir. Dolayısı ile onun başkacılık'ı soyut değildir. O, ülkücülük ve kavramcılık akımlarına (idealizm ve entellektüalizm) karşı bir duruş sergiler (Gözel, 2011: 21). Başkacılık felsefesinin günümüzde değerli olmasının nedeni, öznelere yalnızlığı ve kendinden bunalmışlığıdır. Bu bağlamda postmodern düşünce, farklılık üzerine kurulu olduğundan, başkacılık bakış açısı günümüz bireyini anlamak bakımından değerlidir. Zira toplu kıyımların arkasında ötekinin ihmal edilmesi yatmaktadır. Ötekinin yok sayıldığı dünya karanlık zamanları anımsatır. Farklı bir perspektifle bakılırsa, postmodern zamanda birey daha çok parçalanmış bilinçlerle karşı karşıyadır. Parçalanmış ve dağınık halde bulunan benlik yanılsamaları ise bireyde yabancılaşma yaratmaktadır.

Aşkınlık ancak başkası ile olasıdır. Yalnızca karşılaşılan başkalık bir netice verebilir, düşsel bir başkalık değil (Gözel, 2011: 23). Başkalık kuramcısı Levinas'ın en değerli bu yönü Anadolu dervişlerinin de anlatılarında kendini bulur: Geçmiş zamanda, iki uzun kaşıkla çorba içemeyen iki derviş, her biri karşısındakine çorba içirerek karnını doyurmayı başarmıştır. Bu dervişane tavır ileti bombardımanı altındaki bireyin anlam

dünyasına son derece uzak gözükmektedir. Ama başkasıyla olan son derece somut bir ilişki olması bakımında değerlidir. Bu açıdan Levinas'ın bahsettiği etiğin pratiği bu dönemlerde oluşmuş olabilir. Bu durumda geçmişe özlemin getirdiği bir tükenmişlik durumu olarak gözükmektedir. Çünkü çareyi insan kendinden değil geçmişin küllerinde, kırık dökük hayallerle aramaktadır. Bu konuda Derrida, *“Bu etik felsefenin bir dalı değil, bir ilk felsefesidir”* (Karabağ, 2014: 1) demektedir. Bu açıdan Levinas, *“etiği ilk felsefe olarak öne sürer. Bu anlamda etik, ontoloji tarafından dışlanana, yani dışsal, aşkın ve farklı olanı buyur etme yönünde bir hareketi ifade eder”* (Cevizci, 2015: 413).

Levinas'a göre modern Hristiyanlık, bedenden uzak bir düşüncedir. Ona göre insan bedenin asıl önemini Yahudiler'in kan, dil ve ülkü bağında bulur (Bernasconi, 2011: 58). Hristiyanların sevgi ve affetme ahlakı, üçüncü kişi olan doktor veya yargıç bakış açısından anlamsızdır (Bernasconi, 2011: 36). Levinas'a Tanrı ile ilişkisi sorulduğunda: *“Bakın, Tanrı gökte değildir. O insanların fedakârlığındadır, insanların birbirlerine gösterdikleri merhamettedir. Gökyüzü boştur, ama insanların merhameti Tanrı'yla doludur”* diye yanıt verir (Cheron, 2015: 28).

Saf azizlik, iki kişi olduğunda vardır. Üç kişi olduğunda devlet oluşmaya başlar. Avrupa hukukunda toplumsal ahlak kaygısı vardır (Cheron, 2015: 30). Levinas'a göre tüm duygular, ilişki kaynaklıdır. *“İnsanlar arasındaki ilişkiler düzgün paylaşılıyorsa kesinlikle mutluluk vardır. Dolayısı ile bir yaşamın başarısı da ilişki düzeyi ile ölçülmelidir. Levinas, “Ben çıkarsız ilişkiyi ‘azizlik’ olarak yorumladım”,* demektedir (Cheron, 2015: 34-35). Levinas sevgiyi doğaüstü olarak ele alır (Bernasconi, 2011: 37), ama tutkunun (aşkın) ötekileştirdiğinden söz etmez. 1982'de İsrail'in bilerek yardım etmediği bir Filistin mezaliminde, radyo konuşması yapan Levinas'a İsrail'in ötekisi'nin Filistinliler mi olduğu sorulmuş ve yanıt olarak öteki'den kastım ‘eğer başkası içinseniz, komşunuz içinsinizdir’ diyerek, özgecilik ve öteki arasındaki bağı vurgulamıştır. Kuşkusuz bu mahcup bir konuşmadır. Çünkü başkalık, düşmanlığa varabilmektedir (Bernasconi, 2011: 100-101).

Ben, şimdide yaşar (Gözel, 2011: 104). Yine Yahudi mistisizminde de var olan ‘dem bu demdir’ sofu söylencesine sırt vermiş gibidir. Gelecek henüz gelmedi, geçmiş ise geçmiştir, şu anın değerini bilelim gibi, hatta ‘vaktin oğlu olmak’ gibi Beni İsrail

peygamberlerinin özellikle Hz. Zekeriya ve Hz. Nuh gibi zaman problemini çözmüş zatlara telmih yapar.

Hitlerizm'in temelinde 'ilksel duyguların uyanışı' vardır. Kan ve çevre birliği gibi... *"İrkçilik, gerçek ben'i beden'de aramaktan başka nedir ki?"* (Gözel, 2011: 57) diye sorar Levinas. Düşünür, ben ile beden'den kaçış ister, ama bunun nereye ve nasıl yapılacağından söz etmez. Onun öte sözcüğünden anladığı nedir diye sorarsanız yeni bir terim olan 'varolansız varlık'tır (Gözel, 2011: 61) Levinas'ın varlığın sonsuzluğu anlayışı öyle kuşatıcıdır ki, Tanrı bile onun içerisinde. Varlık öyle kuşatıcıdır ki, ölüm ve özkıyım (intihar) bile tam bir kaçış olamaz. Karşıtı olmayan bir varlık, anlamsız ve saçma duygusu yaratır (Gözel, 2011: 67-74)

Levinas, varlığın ötesini uykusuzluk ya da uyanıklık olarak niteler (Levinas, 2002: 166). Bu uyanıklık hali, bilincin uyanıklığı değil, belki de gönlün ya da ruhun uyanıklığıdır. Heidegger şimdi, geçmiş ve geleceği bir görürken, Levinas geleceğe ayrı bir özerklik tanır ve onu öteleştirir, ona bir 'uçuculuk' katar (Gözel, 2011: 79-82)

Levinas, Yunan epistemolojisinden gelen 'bilincin özgürlüğü' savının karşısına 'sorumluluk ve vicdanın titizliği' anlayışını çıkarır. Buna İbrani kaynaklı etik duyarlılık da denilebilir. Onda dört kavram önem arz eder: Başkalık - anlam -duyarlık - öznellik (Gözel, 2011: 24-26). Daha doğrusu, bütün anlamlar ancak başkası ile var olur. "Tanrı hepimizi birbirimiz için yaratmıştır" deyişine benzeyen bir söyleyiştir bu...

Levinas'a göre zevklerde bir kaçış, bir esrime ve kendinden geçiş vardır ama kaçış değil bir kaçamaktır bu, zevkler yanıltıcıdır (Gözel, 2011: 50). Zevk bizi hayal kırıklığına uğratar ve kendimizden utanmamıza neden olur. Bu noktada Semitik anlayışı sürdürmekte ve hazcılık felsefelerine ve dolayısı ile Epiküros ve Aristoppanes anlayışına karşı çıkmaktadır. Ona göre utanmak, kendini gizleyememektir. Varlığa 'çakılıp kalmak', utanma, sıkılma, bulantı duygularını devinime sokar. Varlık katı olduğu için, yaşam taze ve yumuşak olduğu için, varlığa bağımlı kalmak, bizi katılaştırır, katı ve soğuk olan ölüme yaklaştırır. Levinas'ta ölüm, hiçliği değil gizemi simgeler (Gözel, 2011: 64).

Ölüm Levinas'ta bir bilinmezlikten çok gizemle ilgilidir. Sürekli heyecan ve adrenalin arayan birey, yaşamını anlamlandırmak için fizik ötesi olgular üzerinde yeterince düşünmemektedir. Oysa ölüm fizik ötesi anlamlarıyla insanlık tarihinden beri

üzerine en çok kafa yorulan fenomendir. Bu açıdan Levinas’a göre ölüm, “ *öznesinin hâkim olmadığı bir olayı, öznenin onunla ilişkide artık bir özne olmadığı olayı haber verir*” (Karabağ, 2014: 6). Ölüm karşısında hepimiz edilginiz, der Levinas (Gözel, 2011: 108). Yani ne zaman ve nasıl öleceğimiz, sonsuz ya da sonlu olacağımız bizim elimizde değildir. İkinci bir durum, ölümü yalnızca bir kez yaşayacak olmamızdır. Yani ölüm daha önceden deneyimlenemez. Doğrusu, Levinas’ın çağdaşı Nancy, ölümü ve toprağı bizi daha bir eşitlediğini, farklarımızı ortadan kaldırdığını söylerken bile daha yapıcı davranmıştır.

Günümüzde oldukça popüler olan ilahi aşk, hiçlik gibi mistik değerler, bireyi kimlik karmaşasına sürükleyebilecek niteliktedir. Oysa Levinas, ötekileştirmekten değil, öteki ile aşkın olmaktan söz eder. Yani doğru olan, ben’in korunması ile ötekiyle ilişkiye geçmektir. Kısacası başkası adına kendinden taviz vermeyi istemez. Kişi olduğu gibi olduğunda başkadır zaten. Hatalarımız ve yanlışlarımız bile, bizi biz yapan şeylerdir.

Düşünür, gündelik gereksinimlerimizi karşılamaya bir ‘selamet uğraşısı’ gözüyle bakar ve ihtiyaçlarla karışıklık içinde olmanın bizi hayvanlaştırdığı fikrini reddeder (Gözel, 2011: 92). Çünkü gündelik uğraşlar bizi kendimizden uzaklaştırır. Bu ‘ilk etik’tir. Dolayısı ile sağlık için değil ferahlamak için gezeriz, yaşamak için değil, doymak için yeriz. Dünya Heidegger’in dediği gibi, bir gereçler bütünü değil, bir nimetler bütünüdür (Gözel, 2011: 95-96). Levinasçı düşünceye göre, varlık felsefesi bile onun içinde yeşerir (Gözel, 2011: 17). Bu anlamda ihtiyaçların karşılıklı ilişkiler sayesinde giderildiği düşünülürse, ihtiyaçların bu anlamda bireyin sosyal ilişkilerine faydalı olduğu söylenebilir. Fakat Levinas’ın salt çıkar amaçlı bir ilişki gütmediği-genel olarak söylenebilir. Bu açıdan ortaya koyduğu ilkeler bağlamında ötekinin alımlanması ve anlaşılması Levinas için adeta kutsaldır. Günümüzde ise bireyin ötekiyle ilişkisi açısından durum pek parlak gözükmemektedir. Zira salt çıkara dayalı ilişkinin - postmodern zamanlardaki bireyin yalnızlığı bağlamında- vahameti daha anlaşılır olmaktadır. Günümüzde Facebook, Twitter, Instagram, Youtube, Tango, Hangouts gibi ileti yazılımları ile yüz yüze ilişkiye cesaret edemediği konuların yerine, istek ve arzularını yazışarak halletmeye çalışan bir toplumun var olduğunu söylemek mümkündür. Oysa Levinas’ın da belirttiği gibi, etiğin başlangıcı yüz yüze ilişkidir. Devlet kurumlarındaki rüşveti kaldırmak adına tüm ilişkilerin resmileştiği bir ortamda,

parola korumalı kodlarla şifrelenmiş mesajlarla başvuru ve işlemlerini gerçekleştiren çağımız insanına güzel bir göndermedir bu...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ İÇERİKLERİNDE VE POSTMODERN MEDYA KÜLTÜRÜNDE “DECADENCE” UNSURLAR VE ETKİLER

Yunan kültürünü yok eden, Sami kültürüne başkaldıran düşünür Nietzsche, Foucault'nun özgürlük arayışı yerine, Levinas'ın başkasında var olma düşüncesi yerine, Deleuze'ün psikanalist eleştirisi yerine, Hint kültüründen esinlendiği düşünülen ‘bengi dönüş’ kavramı ile ölümsüzlüğü aramış olmasının yanında, Doğu'nun sufist düşünürleri gibi yokluğun ve hiçliğin gücünü sezmiş olmalıdır ki, çekiçle felsefe yapma davasına girişmiştir.

Modern usun oluşan yeni durumları adlandırmakta zorlanması ve tarihsel dünya görüşünün her geçen gün değişmesi, bireyin geçmişe olan bakış açısını da yenilemek, hatta bilişim öğelerinde olduğu gibi güncellemek durumunda bırakmıştır. Ayrıca Lyotard'ın belirttiği gibi bu durumun oluşmasında ‘büyük anlatılar’ın sekteye uğrayarak kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasının da etkisi vardır. Böylece zaman mefhumu yeni bir aşamaya girmiştir (Sözen, 1997: 25). 1960'lı yıllar, bu aşamanın nirengi noktasıdır. Foucault, Derrida, Lyotard gibi filozofların eleştirileri birer modernizm kritiği olarak görülmektedir. Oluşturulan yeni durumun tekinsizliği, ideolojilerin hatta dilin reddine varmıştır (Türkoğlu, 2004: 167).

Kültür, tabiatı gereği farklılıklardan beslenir. Her milletin kültürünün farklı olması bu minvalde anlaşılır. Farklılık ise, adeta coğrafyanın bir dayatmasıdır. Çağımızda ‘coğrafyanın ölümü’yle veya “sınırların sıvılaşması”yla (Yağbasan, 2016: 25) kültürler yavaş yavaş küresel ısınmanın kutuplardaki etkisi gibi eriyip kaybolmaktadır. İmgenin saniyeler içerisinde dünyayı turladığı bir dünyada farklı olanın yaşaması kolay gözükmemektedir. Bu durumu Bourdieu, “*Kültür tehdit altındadır, çünkü içinde gelişebileceği ekonomik ve toplumsal koşullar, özerkliğin koşulu olan birikmiş sermayeye şimdiden büyük ölçüde sahip ileri ülkelerde, başka ülkelerde de haydi haydi, kazanç mantığı tarafından derinden etkilenmiştir*” (2006: 145) şeklinde ifade eder. Anlaşılacağı üzere sermaye elini attığı her alanı metalaştırıp dönüşüme tabi tutmaktadır. Bu dönüşümün kültürel boyutu da kültürün sonunu getirmektedir. Bu bağlamda Innis'in en net şekilde gördüğü şey, “(...) elektronik alanının temel anlamının, radyo ve televizyon yoluyla eğlence ve bilgi sağlanmasında olmadığıydı. Elektronik

iletişimin hızının ve mesafesinin, olası bir sosyal organizasyon ölçeğini genişlettiğini ve merkezileşmenin ve emperyalizmin kültür ve siyaset konusundaki olanaklarını büyük ölçüde artırdığını kabul etti” (Carey, 2009: 105). Emperyalistin elinde adeta oyuncak gibi kullandığı küresel hipnoz aletleri olan medya ve onun ışıklı dünyasında yaşamını idame ettiren bireyin yaşadıkları da bu bağlamda sorunlu gözükmetedir. Zira kültürün ve gerisindeki hafızanın yitimiyle muhkem kaleleri elinden alınmış olanın adeta pazarda hiç edildiği söylenilebilir. Bu bilinçli yok etme de, adeta eğlence sosuyla estetik hale getirilmiştir.

Oysaki postmodernlik, “(...) modernliğin tersine belirsizliği, yüksek bir otoritenin yokluğunu, muğlaklığı, farklılığı, çeşitliliği, ötekiyi olumluyordu” (Çubuklu, 2004: 7). Ayrıca postmodern zamanlar, birçok şeyin ölümünü ilan etmiştir. ‘Tanrı’nın Ölümü’yle başladığı öne sürülen bu süreç, ideolojilerin, dinlerin, bilginin ve hatta insanın sonunu dahi ilan eder. Bu durumun başlangıcı “(...) rasyonel 'bilimsel' açıklamalara olan inancın kaybolması, gündelik hayatta işin merkeziliğinin azalışı ile tüketim ve boş zaman temelli post-endüstriyel toplumun ortaya çıkışı ve medyanın küresel bir izlerkitleye imgelerin ve metinlerin çoğulluğunu aktarma gücündeki artış sayılabilir” (Bennett, 2013: 58). Sentezbilim yerine analizbilimin giderek güçlenmesiyle saptama ve objektif değişkenlerin sayısını bir hayli artırdığı için, biraz da muğlaklığın klasik fiziğe girmesi ve bir nebze de göreceliliğin bakış açımızı etkilemesi ile sağlam inançlar bütünü yerine değişken ve günlük realiteler tercih edilir oldu.

Bennett, postmoderniteyle ilgili şu tespiti yapmaktadır:

“1980’li yıllarda postmodernizmin etkisiyle gelişen yeni bir toplumsal ve kültürel kuram okulu bireylerin yazgısını yeniden tanımladı. Postmodernizm, endüstriyel kapitalizm ile kapitalist toplumun egemen ideolojik söylemlerinin dayandığı modernist toplumsal yapıların sonunun geldiğini ilan etti. Postmodernistlere göre postmodernizmin etkisi modernitenin ideolojik projesinin parçalanması ve bireylerin merkezlessiz öznelerle dönüşmesiydi; bireyler anlamları esnek ve kaygan olan imge, metin ve metaların bitmez tükenmez akışından istediklerini seçmekte özgürlerdi” (2013: 54-55).

Görüldüğü üzere, insanoğlunun sürekli güvenlik ve anlam arayışının bu zamandaki yönelimi bir postmodern düşünce olarak görülebilir. Yaşanılan hayal kırıklıklarının neticesinde toplum, egemen söylemlere olan inancını kaybetmiş, daha tekinsiz ama özgürlükçü bir alana yönelmiştir. Halen, “(...) yeni teknolojilerin ekonomiden kişisel kimliğine kadar yaşamın her boyutunu değiştirdiği yeni bir imaj kültüründe yaşıyoruz. Postmodern bir medya ve bilgisayar kültürünün içinde, yeni kültürel alanlar, formlar ve deneyimler üreten anlatıları okumak, göz ve ses bağlantılarını, sözcükleri ve imgeleri yorumlamak için üzerinde detaylıca düşünülmüş yeni stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır” (Kellner, 1997: 154). Ayrıca Harms ve Dickens'ın da belirttiği gibi, “(...) postmodern kültür öncelikle kitle iletişim araçlarıyla ve yeni kültürel temsil biçimleri ile karakterize edilir” (Akt. Shugart , Waggoner, & Hallstein, 2001: 196). Postmodern kültürün temel karakteristiğine bu açıdan bakıldığında teknoloji başat bir haldedir. Teknolojinin yarattığı kültür, pek çok düşünürün dikkatini çekmiştir. Başta Marcuse, Ellul vb. düşünürlerin belirttiği gibi, günümüzdeki bireyin varoluşunun temel parametlerinden birinin teknoloji olduğu kabul edilmektedir. Bu teknolojinin de varoluşu değillelediği ifade edilmektedir. Kültürün ve siyasetin yok edicisi sayılabilecek teknolojinin hiper kullanımı bu açıdan birey nosyonunun da önündeki en büyük handikaplardan biri olarak görülebilir.

Popüler kültür, sürekli kendini yıkarak yenilenme gösterir ve bu anlamda ‘Ouroboros’ (yani kendi kuyruğunu yiyen yılan gibi) sonsuzluk arayışı içerisinde olduğunu dahi bilmeden akmaya devam etmektedir. Saat gibi, zamanı gösterdiğinin farkında olmadan çalışıp durmaktadır. İnsan ve kültür, uzaklaştıkça netleşen bir resimdir. Tıpkı tarih olgusunu ancak 50 yıl sonra kitaplara sokacak oranda algılama güçlüğü çekilen sayısız olay ve örnekte olduğu gibi... Şu an gelişmiş ülkelerin birçoğu dünyanın kuzey yarımküresinde haritalanmıştır ve kuzeyin bir özelliği olan dört mevsim ve kara yoğunluğu ile engebeli coğrafya, sürekli değişen ve dönüşen bir kültür oluşturmakta belki de insan soyunu zorlamaktadır. Coğrafyanın bu değişkenliği kültürün de farklılaşmasına neden olmuştur. Odabaşı'na göre kültür, “(...) bir lens görevi gördüğü gibi, aynı zamanda bir taslak görevini de görür. Lens olarak kültür dünyayı nasıl göreceğimizi belirlerken, bir taslak olarak dünyamızın insan çabalarıyla nasıl süsleneceğini belirler. Kısacası, kültür anlamlar sunarak bir dünya oluşturur” (2017: 67). Buna ilaveten kültürün durmadan değişen yüzünü Cemil Meriç, kültürün bir

kelime değil bukalemun olmasıyla betimler. Meriç'e göre bukalemun olan bu kültüre gerçekte karşı duran 'irfan'dır. Ona göre bu kelime doğu düşüncesini ve onun bütün kutuplarını kucaklayan bir kelimedir. İrfan ise insanın kendisini tanımaya başlamasıyla mümkündür. Meriç'e göre irfan aynı zamanda insanın göremediği ve çözemediği zincirlerden kurtulması demektir ve daha da ötesi önyargıların ve yalanların boyunduruğundan kurtulmaktır (Torun, 2013). Bilgi ateş ise irfan ışıktır. Çağımızın önemli düşünürlerinden Adorno'ya göre kültür, artık endüstrileşmiş bir hal arz etmektedir ve adeta Meriç'in ifadelerine paralel olarak: *“Kültür endüstrisinde bir ilerleme olarak ortaya çıkan, sürekli yenilik olarak sunduğu şey, hep aynı olanın kılığının değiştirilmesinden ibarettir; değişikliğin her yerde gizlediği, kültür üzerinde egemen olduğu günden beri değişmeden kalan kâr güdüsü gibi, hiç değişmeyen bir iskelettir”* (Adorno, 2011: 112) ifadelerini kullanmıştır. Gerek Meriç gerekse Adorno, kültürün alımlanmasını 'çökkünlük' yani *decadence* fenomeniyle açıklar. Bu anlayış, araştırmanın birinci bölümde ifade edildiği gibi Nietzsche'nin üzerinde durduğu “değerlerin değersizleştiği” bir duruma tekabül etmektedir. *“İnsanın serüveni bir bakıma kültür tarihinin serüvenidir”* (Takış, 2001: 7). Kültür, bütün yapıp etmelerin, oluşumların, ritüellerin, inançların yarattığı yaşama dair kalmakta ve devam ettirilmektedir. Modern öncesi zamanlarda kültür, toplulukların bir üretimi olarak görülmekteydi. Yaşadığımız yüzyılda ise kültür, birçok kavram gibi, yeni anlamları içine alarak ve endüstrinin dayatması ile yoluna devam etmektedir.

Kültüre insanlığın gündelik yaşamının bir sonucu olarak bakıldığında, iyi yahut kötü olarak adlandırılan kimi referanslar, zamanla değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Bu açıdan bu yüzyılda kültürel üretimler farklı şekillerde değerlendirilmektedir. Adorno'ya göre yaşadığımız yüzyıldaki kültürün bir üretim endüstrisi olduğu söylenebilir. O'na göre kültür endüstrisi, *“(...) efektlerin, bariz rötuşların ve teknik ayrıntıların sanat yapıtına baskın çıkmasıyla birlikte gelişmiştir; vaktiyle bir ideayı ifade eden sanat yapıtı, onunla birlikte tasfiye edilmiştir”* (Adorno, 2011: 54). Bu bakış açısından hareketle kapitalist üretim insanı metalaştırıp salt tüketim odaklı ürünler üretmesini zorunlu kılmıştır. Elbette bu üretim tarzı, ışıklı dünyanın (TV) evlerimize girmesiyle oluşan pazar ekonomisinin haz odaklı ve manipülatif göstergeleriyle bireyi gün be gün biçimlendirmektedir. Bu ifadelere paralel olarak Fiske, *“Geç dönem kapitalizminin tüketim toplumunda herkes bir tüketicidir. Tüketim, ister maddi-işlevsel*

(*yiyecek, giyinme, ulaşım*) isterse de göstergebilimsel-kültürel (*medya, eğitim, dil*) olsun, *yaşam kaynaklarını ele geçirmenin tek yoludur*” (1999: 48) demiştir. Medyaların yağdırdığı ileti sağanağının değdiği bilincin sürekli çözüldüğü bir başka devir bulmak zordur. Bu durum, yine Baudrillard’ın bilgece adlandırmasıyla ‘kültür sarhoşluğu’ (ecstasy of culture) olarak dillendirilebilir. Görüldüğü üzere yaşanan devir, gerek tarih gerekse ideolojik anlamda bir tikanıklığın eşiğine gelmiştir. Bu devrin kültürü de Fiske’in (1999: 40) deyimiyle, endüstrileşmiş bir kültür olan popüler kültürdür. Dolayısıyla kültür bir yaşam tarzı olarak ele alındığında, bütün insani faaliyetlerin bu temel üzerinde yeniden değerlendirilmesini mümkün kılar. Bu açıdan her şeyden bihaber yaşayan bireyin;

“Sabah kahvaltısını masasında bulan, televizyonda haberleri izleyen, gazetesini kapısının önünden alan, işine giden, trafiğin bir gerçeklik olduğuna inanan, bir masa ya da tezgâh başına geçerek kendisinden istenen düşünce, davranış ve refleksleri her gün yineleyerek var olduğuna ve bu dünyada yaşadığına inanmaya çalışan insanlar açısından gerçeklik denilen şey aşağı yukarı bir tür şartlı refleksler düzenine benzemektedir” (Adanır, 2008: 50). açıklamasına uygun düştüğü görülür.

Yaşanılan bu duruma karşı kuşku duymamızı sağlayan önemli bir filozof olan Baudrillard da; “Video, etkileşimli ekran, multimedya, Internet, sanal gerçeklik, karşılıklı etkileşim bizi her yandan tehdit ediyor. Her yerde mesafeler birbirine karışıyor, her yerde mesafe ortadan kaldırılıyor: Cinsiyetler arasında, zıt kutuplar arasında, sahneyle salon arasında, eylemin başkahramanları arasında, özneye nesne arasında, gerçeğe gerçeğin sureti arasında bir mesafe yok artık” (2004: 129) demektedir. Dolayısıyla modern bireyin deneyimlediği gerçeklik, adeta topuklarından vurulup yere serilerek alaşağı edilmiştir. Bireyin yaşadığı hayatın gün geçtikçe monotonlaşması, yaşadığına dair anlamların da kaybolmasıyla neticelenen decadence kaçınılmaz gözükmemektedir. Aynı şekilde yine Baudrillard, “Gerçek ya da hakikate özgü perspektifle bir ilişkimizin kalmadığını gösteren bu farklı bir uzama geçiş olayıyla birlikte, tüm gönderen sistemlerinin tasfiye edildiği bir simülasyon çağına girilmiştir” (2011b: 15) demektedir. Yaşamsal momentin darmadağın olduğu bu popüler kültür atmosferinde, son derece yoğun bir değersizleşme ve norm eksikliği, bütün derinliğiyle kendini göstermektedir. Bu atmosferde birey kopyalama, taklit etme sayesinde bireysel

kimliğini sürü kimliği lehine dönüştürür. Bu dönüşüm, gündelik yaşamın sıradan ritüelleri olan yeme içme, giyim kuşam ve tüketim alanlarında kendini göstermektedir. Bu yaşam, pastiş ve boş parodilerle, sapmalarla, travmatik bir sarhoşluk halinde kendini yaratmaktadır (Takış, 2001: 8). “(...) medya toplumsal gerçeklikten ayrı değil, pasif bir şekilde yansıtan ve kendi imajını dünyaya geri veren; onlar toplumsal gerçekliğin bir parçasıdır, bu açıdan algılamalarımızı şekillendirirler” (Bennet, 1982: 286). Zira medyanın bireye hayatın aynası olarak yutturmaya çalıştığı sözde gerçekliğin çarpıtılmış olduğunu söylemek mümkündür.

Nietzsche'nin yaşadığı devirdeki *decadence* durum, günümüz için öngörölmüş bir kehanet gibidir. Yukarıda belirtildiği gibi medya, insanları ışıkla vaftiz ederek gerçekliği farklı bir boyuta taşımıştır. Adeta medya, sanal bir din yaratarak (eğlence, izdivaç, vs.) insanları bekası için şekillendirmeye çalışmaktadır. Zamanın ruhuna sözde yeni değerler imal ederek, farklı bilinçler, yaşamlar, gölgeler, büyüler (effect), sunmaktadır. Sahip olduğu 'Apollonik göz' (kamera objektifi ve ekran) tekno - büyü gibidir... Bu durum yalnızca dünyanın belirli bir bölgesinde yaşanmamakta, küresel çapta krizin daha derinlere inip çözümü olanaksız kılmaktadır. Bu durum, Nancy'nin karşı çıktığı küreselleşme olmaktadır. Küreselleşmenin yarattığı “ (...) ekonomik dönüşüm tabanlı küresel söylemin popülerleşmesi, a priori yargıların ve görüşlerin oluşmasına ortam hazırlamaktadır” (Karagöz, 2001: 158). Küreselleşmenin yayılmasında başat aktörler şüphesiz küresel egemenler olmaktadır. Bu açıdan sahip olduğu devasa kitle iletişim araçlarıyla kendi kültürünü ihraç ederek bireyin yaşam tarzının hemen hemen her alanını da ele geçirmiştir. Kültür alanındaki bu taarruzun altındaki Türk insanı da farkında olmadan son derece *cool* bir şekilde tüketim metalarına yönelerek aidiyetini yitirmektedir. Bunun sonucu olarak yaşanan yabancılaşma (*decadence*), medyanın iki eliyle an be an günümüz insanını yoğurup kitlesel tüketime uygun hale getirilmesinin sonucudur (Büken, 2001: 47). Bu tehlikeli bir durumdur! Bahsedildiği gibi son derece *cool* olan bu durumun masum görülmesi düşünülemez. Nitekim Adorno, “Kültür endüstrisi kitleleri dikkate almayı, onların verili ve değiştirilemez varsayılan zihniyetini ikiye katlamak, pekiştirmek ve güçlendirmek için kötüye kullanır” (2011: 110) ifadelerini kullanarak bizi uyarmaktadır. Yukarıda bahsedilen olumsuzlukları tersine çevirmenin yolu da yine Harold Innis'in belirttiği şekilde mümkün olabilir. Innis'e göre, (...) kültürün yok oluşunu ancak kasıtlı olarak

modern tekniklerin etkisini azaltılmasıyla ve sanat, etik ve siyaset alanlarını geliştirilmesiyle telafi edilebilir” (Carey, 2009: 106).

3.1. POSTMODERN MEDYA KÜLTÜRÜNÜN BAZI TEMEL KARAKTERİSTİKLERİ

Adorno, II. Dünya savaşı sonrası ABD’deki izlenimlerine dayanarak medyanın toplumu *homojenleştireceğine* dair bir kehanette bulunur. Bunun sonucunda 1984 romanındaki gibi totaliter bir durumun öne çıkacağını varsayar. Günümüzde ise bu durumun tersinin yaşandığı bir vakıadır. Bu bağlamda kitle iletişimi, postmoderniteye geçişin anahtar kavramıdır (Sözen, 1997: 25). Lyotard da bu bakımdan 1950’lerden sonra gündelik yaşamda gittikçe daha merkezi bir rol oynayan elektronik medyanın can alıcı bir önemde olduğunu iddia eder (Bennett, 2013: 61). Stevenson’a göre ise; “(...) *geç modern kültürler hakkında konuşmak, medya kültürleri hakkında konuşmak demektir*” (Bennett, 2013: 124).

Yukarıdaki referanslardan hareketle Gutenberg’in matbaayı icadıyla kitap gazete, afiş, broşür gibi medyaların insanın tutum ve davranışlarını etkilediği gözlenmektedir. Böylelikle toplumun gündelik hayatı öngörülmez bir biçimde değişmiştir. Değişen tutum ve davranışlar gündelik hayatta yeni bir kültürün oluşmasına neden olmuştur. Gündelik hayatın bu değişimiyle oluşan kültüre de popüler kültür adı verilmektedir. Bu kültür barındırdığı sosyo-politik yapılar itibariyle sıradanlığı çoğullastırıp, bireyin zaman, mekân algılarını değiştirir. Dolayısıyla seçkin kültürün ürünlerine ulaşım imkânlarını da köktenci biçimde değiştiren bu kültür, yüksek kültüre olan talebi de farklılaştırmıştır. Bu farklılaşma popüler kültür lehinde olup devam etmektedir (Köse, 2010: 202).

Araştırmanın birinci bölümünde Nietzsche, tren gibi yeni icatların sonuçlarının öğrenilmesinin yüzlerce yıldan fazla zaman alabileceği kehanetinde bulunmuştu. Bu minvalden bakılırsa kitle iletişim araçlarının insanın hayatını değiştirmekle kalmayıp düşünsel bazda da değişim yarattığı ön görülebilir. Bu yaklaşımı destekler nitelikte McLuhan “ (...) *teknolojiler yalnızca insanların kullandığı icatlar değildir, insanları yeniden icat eden araçlardır*” (Köse, 2007: 67) tespitinde bulunmuştur. Ayrıca medya kültürü, “(...) *medya imgeleri ve zevk, değer ve düşüncenin belirleyicisi olarak ailelerin, okulların ve kiliselerin yerini ünlülerin aldığı; yeni kimlik modelleriyle tarzın,*

modanın ve davranışın uyumlu imgelerini ürettiği baskın bir toplumsallaşma gücü haline gelmiştir” (Bennett, 2013: 123). Kısacası Kellner’e göre “*Kültür ve toplum, medya kültürü tarafından sömürgeleştirilmektedir*” (Akt. Hepp, 2011: 15). Her gün güncellenen ekonomik değerler, borsanın iniş-çıkışı, siyasal çalkantılar, evlilik programları, Survivor’lar, belli bir amaca yönelik filmler diziler ve çocuk edebiyatı... Bütün bunların tek başına anlamsız başboş olmasını düşünmek olası değildir. Elbette her medya ürünü bazı aşamalardan geçerek topluma sunulmaktadır. Bu aşamalar kendi içerisinde değerler barındırmasıyla toplumu şekillendirir. Bu şekillendirmeler, Baudrillard’ın deyimiyle simgesel dönüşümlere tekabül etmektedir. Toplumdaki simge akışının yönünün ve şeklinin değişmesiyle oluşan değerlerin, *decadence* değerler olduğu gözükmemektedir. Bu durumu Baudrillard; “*Hatta çocukluk, şu ya da bu biçimde, kendini aşma ve yadsıma şansını bile yitirmektedir. İnsanoğlunun bir başkalaşım evresi olarak yitip gitmektedir. Bu şekilde, kendine özgü dehasını ve tekilliğini yitirirken, aynı zamanda da bir tür siyah kıtaya dönüşmektedir*” (2004: 89) diye ifade eder. Değişim ve dönüşümlerdeki bu medyatik tekel kırılmadıkça yani simge üretimi el değiştirmedikçe öngörülen mutlu gelecek hayallerine ulaşmak zor görünmektedir. Zira medyatik-tecimsel ürünlerin bireyin refahına değil de elde edilen niceliksel değerlere odaklandığı aşikârdır. Sözen, medyanın postmodernin medyası olduğunu belirterek, postmodern dünyadaki kültür algısının tersine, bunun bir kültürsüzleşme süreci oluşturduğunu belirtir. Ayrıca medyatik referansların da para, şiddet ve cinsellik ile ilişkili olduğunu anımsatır. Medyanın postmodern ile örtüştüğü yegâne alanın da istikrarsızlık, dayanıksızlık ve kaotik yapı olduğunu belirtir (Sözen, 1997: 69). Bu ilişkilerin belirlenmesi simülakrların bireyi nasıl çevrelediğini bilinmesine vesile olmuştur. Bu açıdan medyanın insanlığın birikimi olan kültürel alandaki bu deformasyonu (*decadence*) postmodern teorideki imkânların nasıl kullanıldığına ve “*ruhun nasıl söz oyununa çevrildiği*”ne (Nietzsche, 2014a: 183) dair çarpıcı bir ifadedir. Bu durumu açıklayıcı bir tarzda “*(...) popüler ve post-modern kültürü popülerliği, çok uluslu şirketlerin egemenliğini heceler: Popüler post-modern ile post-emperyalizm ve sömürünün bilim, sanat, müzik, siyasal yollarla satışı yapılır*” (Erdoğan & Alemdar, 2005: 39). Çok uluslu şirketlerin klasik devlet anlayışlarını sarstığı günümüz dünyasında kültürel emperyalizmin yedeğindeki enformasyona dair yukarıdaki ifade, medyanın nelere alet olduğuna yönelik anlamlı bir açıklamadır. Sardar’a göre,

“Sömürgecilik, Batılı olmayan kültürlerin fiziksel olarak işgali ile ilgiliydi. Modernlik, günümüzün yerini alıp batının dışındaki kültürlerin zihinlerini işgal etmekte. Postmodernizm, batının dışındaki kültürlerin tarihini ve kimliğini kendisinin ayrılmaz bir yüzü olarak kullanmaya, geleceğini kolonize etmeye ve varlığını işgal etmeye yöneliktir” (Akt. McGuigan, 2006: 94).

Oysaki postmodernizm, yeni sorulara yeni cevaplar üreten ve özgürlük alanları genişleten bir düşünce olarak benimsenmişti. Bir kültürün ticari bir meta halinde sömürgeleştirilmesi, insanın manipüle edilmesi idollere secde ettirilmesi, Apollonik bir tülle steril sunumu Dorian Gray’ın yahut Faust’un yaptığı gibi tanrısal ruhun şeytana satılmasıyla eşdeğer gözükmektedir. Bu satılma, cilalı imajlarla postmodern medya kültürünün “ (...) büyük kısmı, kitle iletişim araçlarıyla aktarılmaktadır. Çeşitli iletişim araçları, klasik opera ve müzik, politikacıların hayatları hakkındaki magazinел söylentiler, en güncel Hollywood dedikoduları ve dünyanın dört bir yanından haberler yayıyorlar” (Bennett, 2013: 124-125) tümceleri ile açıklığa kavuşmaktadır. Postmodern bireyin çarpık anlayışına bir başka örnek de Rigel’in “kola kutusu” örneğidir. Bu örnek, eski ile yeniye karşılaştırma bakımından önemlidir. Rigel (2000: 137), *“Bir kutu kola içip susuzluğunu giderdikten sonra boş alüminyum kutuyu şevkle sıkıp öyle çöp kutusuna atan kişinin çevresine yaydığı ‘şiddetimi seviyorum’ mesajının ürkütücülüğünü düşünün. Bir de kendisine bir bardak su getiren kişiye ‘su gibi aziz ol’ diyen yaşlı yüzün, sevecen, yumuşaklığıyla gelen iyi dileğinin yarattığı ortamı gözlerinizde canlandırın. İki manzaranın farklılığı nesil değişiminin sonucu”* demiştir. Bir başka bakış açısı da oryantal dans yarışmalarından ya da *“huysuz tiplerin insanaltı numaralarından; reality şovların gerçekdışı, sapkın maceralarından; televolelerin ayartıcı, yalan makinası üzerine kurulu zihni, akli, ruhu ve kalbi körelten, izleyiciyi geri zekâlı yerine koyan kaçık şovlarından geçilmiyor Türk televizyonları!”* (Kaplan, 2007). Kaplan’a göre olay, adeta Türkiye’nin “decadence ile dans”ıdır. Bu postmodern ahlaksızlık ve sığılığı *“Burası neresi arkadaş? Türkiye mi burası?! Yunusların, Mevlânâların, İtrîlerin, Hacı Bektaşların, Hacı Bayramların, Büyük Sinanların yetiştiği ve yaşadığı yer burası mı?”* (Kaplan, 2007) sorularıyla eleştirenlerin sayısı ne yazık ki oldukça azdır.

Çakır’a göre popüler kültür, bireyin zevklerinin yönelimlerinin değerlerini kimliklerinin ilgi alanlarının oluşumunu köktenci bir biçimde hem içerip hem de

dönüştürmektedir (2013: 330). Böylesi bir dönüşümün sonucu birey, günlük hayatta medyatik sunumların oluşturduğu algısal içerikle gerek dilsel gerekse de davranışsal bir dönüşüme uğrar. Bu dönüşümde gerek maddi gerekse de estetik bütün değerler dönüşüme uğrar. Bu açıdan kişinin varlığından bahsedilirse kimlik ve onun doğurduğu yaşam biçiminden de söz etmek gerek. Bu minvalde düşünülürse “*Yaşam biçimi, yalnızca maddi ve estetik değerlere değil, aynı zamanda metafizik ve etik değerlere, tutumlara ve eylemlere dayanan eylem ve tutumlardan oluşur. (...) Bu nedenle, kimlik ve yaşam tarzını tartışırken farklı değer çeşitlerini ayrı tutmak imkânsızdır. Aynı kişi ve toplum arasındaki ilişki için de geçerlidir*” (Miegel, 1994: 186). Toplumda görülen bu değişim dönüşümlerde dilin de deformasyonuna yol açması kaçınılmaz gözükmektedir. Medyalarda iletilerin kelime sayısı, medya zamanının anlık mesajları bağlamında yeniden üretilerek, dilsel ve dolayısıyla zihinsel bir yoksullaşma üretmektedir. Bu durum, Orwell’in 1984 romanında Yenikonuş dilindeki kelimelerin gün geçtikçe azaltılarak yeniden sunulmasını hatırlatmaktadır. Orwell’in 1984 isimli eserinde, toplumun belleğinin yeniden oluşturulması için kelimeler iktidar tarafından yeniden üretilir; dilin varsıllığı gün geçtikçe kaybolur. Kelimeler karşıt anlamlarını yitirerek bellek silikleştirilip birey Aytmatov’un “Gün Olur Asra Bedel” romanındaki deyimiyle ‘mankurt’laştırılır. Bu *decadence* durum, yalnızca belleğin ve kimliğin deformasyonu ile sınır değildir! Rigel’e göre,

“Uykudaki REM safhaları azaldıkça, kişinin rüyalarını hatırlama oranı da düşer. Medyaya verdiği zamanları, kendi seçimiymiş gibi farkına varmadan rüyalarından çalan günümüz insanı, aynı zamanda bir ‘rüya körleşmesi’ sürecine giriyor. Sabahları rüya görmeden uyananların sayısı artıyor. Çünkü REM sayısı azaldıkça, rüya görerek, ruhunu dinçleştirmiş, tazelemiş olanların sayısı da azalıyor” (Rigel, 2000: 6).

Kendi zamanını değil de medyatik zamanı yaşayan, çevresindeki olaylardan bihaber, ama dünyadaki olaylardan haberdar olan, kültürel dinamiklerinden uzak, ama evlenme programlarındaki kurmaca aşkları bilen, ışığı yalnızca TV ekranındaki bir ışıltı olarak alımlayan, gündelikçi bireyin yaşadığı bu *decadence* durumun yarattığı en önemli sorunlardan biri de kendi yaşadığı bu ontik popüler yabancılaştırmanın farkına varamamasıdır. Zira, “*Bugün popülerleri üreten ve tanımlayan güç, popüler adı altında mal ve bilinç satışı yapan moda, soda, oyuncak, turizm, kültür ve eğlence*

endüstrileridir” (Erdoğan & Alemdar, 2005: 39). Bu bağlamda medya Nietzsche’nin vurguladığı gibi kötü yemekler (yoz kültür) sunarak, mideleri ve bağırsakları bozarak küresel bir deformasyon yaratır. Onun bozuk bağırsaklarla anlatmak istediğini, günümüzün medya ürünleriyle ilişkilendirmek mümkündür. Medyanın sağladığı bu durum bireye, tüketim ve konformizmle giderek yoksullaşan dünya sunarak, düş kurma yoksunu haline getirerek kurtulma umutlarını da tüketmektedir. Bu durum bilhassa Doğu Avrupa ve Eski Sovyet topraklarında düş’e inanmamanın daha derinden hissedildiği bir duruma tekabül etmektedir (Özbudun & Demirer, 2008: 275).

3.1.1. Mit ve Eğlence

Bilindiği üzere tragedyanın temelinde iki tanrı vardır: Apollon ve Dionysos. Apollon ışığın Dionysos ise esrikliğin, sarhoşluğun tanrısıdır. Bu iki tanrıya tapılır ayinler, şenlikler düzenlenirdi (Akarsu, 1979: 44). İnsan zamanla değişirken taptıkları tanrılar da değişmiş, evrim geçirmiştir. Eski tanrılar yerlerini “(...) *artık Madonna, Michael Jackson, Marilyn Monroe, Elvis Presley, Sylvester Stallone, Elizabeth Taylor...*” (Rigel, 2000: 9) gibi idollere bırakmıştır. Bu yeni tanrıların giyimleri, sözleri, gökler otağından gelen vahiy gibi benimsendiği söylenebilir. Baudrillard “*ölür ölmez dirilme*” terimini kullanarak yaşanan zamanda ölümün de imkânsız olduğunu belirtmektedir (2011b: 15). Bireyin yaşamı sanal ortamda biyolojik sınırlılıklardan uzakta sürekli dönen simülakrlar gibi döngüsel yaşama dâhil olmaktadır. Bu sanal, sonsuz yaşam biçimini betimlerken Rigel; “*Doğan, yaşayan, ölümsüzleşen medya tanrılarının yanında, hiç yaşlanmayan, ölmelerine izin verilmeyen, çizgi kahramanlar da giderek çağdaş insanın masal saatlerinde kendilerine ait zamanlar yaratmışlar*” (2000: 11) der. Buna ilaveten Kellner ise TV anlatılarının ve TV reklamlarının mitin bazı özelliklerini yansıttığını hatırlatarak mitlerin reklamlara benzer bir biçimde, toplumsal çelişkilere getirdiği çözümler ve kimlik modeller sağlaması itibarıyla mevcut toplumsal düzeni yücelttiğini söyler (2001: 205). Mutlu ise televizyonda sunulan ‘gerçekliğin’ modern bir mit olduğunu söyler:

“Televizyon gerçekliği, bir toplumun hem fiziksel, hem de toplumsal çerçevesini anlamlandırmak için olgusal ve kurmaca karakterleri ve olayları kullanmasına olanak sağlayan (...) toplumdaki kavramsal,

düşünsel ya da 'nesnel' değerleri gösteren modem mitlerden biiridir. Televizyon olayları kurmaca ya da gerçek(olgusal) malzemeyle işlese de, bu olayların gerçekçiliği televizyonun modem mit yaratmadaki ustalığından kaynaklanır. Televizyon topluma inandırıcı bir gerçeklik duygusu kazandırır, olayların aslına sadık kalınma zorunluluğu yoktur. Bu durum, televizyonun gerçeklik duygusunu yaratmadaki yetkinliğini gösterir” (Tunç, 2012: 145).

Yaşanılan zaman, geçmişle kıyaslanırsa eskiden hayal olarak görülen birçok olayın gerçekleştiğine bugün şahit olunmaktadır. Örnek olarak ulaşımdaki ve iletişimdeki hız, baş döndürücüdür. Antik insanın tanrılara atfettiği pek çok özellik, günümüz insanının gündelik hayatının bir parçası olmuştur. Görüntünün ve sesin kıtalar arası anlık iletimi, adeta bir tekno büyüü andırmaktadır. Tanrılara özgü devasa ateş güçleri, devletlerin elinde bulunmaktadır. Düşlenilenin zaman içerisinde sıradan hale gelmesi, düş ötesi yahut insanüstü durumların istenmesiyle çağdaş dünya karşı karşıyadır. Birçok gelecek bilimci, insanın artık robotlar karşısındaki konumları hakkında pek iyimser olmadıklarını ifade etmektedir. Bu durumun temel nedenlerinden biri de yapay zekânın insanı pek çok alanda alaşağı etmesidir. Tinsel olanın yerini teknolojik fantazmalar, yeni tekno-mit ya da şehir efsaneleri almıştır denilebilir. Rigel, bu açıdan Roma’daki Collesium’u örnek vererek çoğu insanın şiddet gösterisinin insanlardaki duygu salınımlarının ne kadar şiddetli olduğundan bahseder. Sonrasında ise 21. yüzyıl insanının oturma odalarındaki elektronik arenaları örnek göstererek eğlencenin şiddetle oluşturulduğunu belirtir (2000: 142). Bu açıdan eğlencenin araçları değişse de içerik olarak çok fazla bir değişim yaşanmadığı da söylenebilir. Dolayısıyla “uygar barbarlık”ın eğlence türü olarak adlandırılabilir 21. yüzyılda insanların eğlence şekilleri, Roma döneminden biçim olarak farklı olsa da, içerik olarak çok da farklı değildir. Futbol’un, Amerikan Güreşi’nin, kafes dövüşlerinin aşırı derecede şiddet içerdiği malumdur. Futbol sahalarındaki holiganların taşıdıkları armalar, takımın flamaları, çimlerin üzerindeki savaş düzeni ve yüzlerindeki boyalar, adeta bir savaş sahnesini yaşatmaktadır (Mestrovic, 2004). Romalıların arenalarda insanları aslanlara parçalatması sayesinde ayakta kalmış olan eski antik tiyatrolar, en azından kazanç peşinde koşmuyordu. Bu durum Dionysos şenliklerinde de görülür. Bu vahşi haz ile esrime durumu, Amerika’nın eski sahipleri olan İnka’ların tanrılara kurban ettikleri

küçük kızları izlerken duydukları esrimeye benzer hisler yaşıyor olmalıdır. Günümüzde ise TV adlı “Mega Şaman” bütün evrenle irtibatlı bir şekilde bireyi arsızca oyuna davet eder. Kendisini yitirip oyunun bir parçası olmasını arzular. Bu “Mega Şaman”, kısa spotlarla eğlenceli görüntülerle, nefes almadan kendisine sadakatle bağlı ruhlar arar. Sunulan imaj cennetinde birey, şenlik ve cümbüşle, “afyon erdemlerle” gerçeğin bütün referanslarını nötralize eder. İşte modern dünyadaki homo ludens, bu tür bir çağrıyla baş başadır (Güngören, 1995: 69).

Kutsal ve dünyevi arasında mit aracılık eder. Bu açıdan TV, Silverstone’a göre mite benzer. Zira taç giyme törenleri, evlilikler spor karşılaşmaları gibi olaylarda bu durum görülebilir (Çelenk, 2005: 310-312). Baudrillard da tüketimin bir mit olduğunu belirtir. Bu söylen çağdaş toplumun rengidir, sembolüdür ve kendi kendisiyle konuşma tarzıdır. Bu açıdan en gerçek şey tüketim fikridir. Gündelik hayat bu söylen etrafında döner (Baudrillard, 2013: 233). Yer yuvarlağı, her dönüşünde adeta “tüket ve mutlu ol” demektedir. Bu bağlamda Barthes’e göre, zamanın postmodern dönemecindeki toplumun ürettiği bir kültür olarak tüketim kültürünü de çağdaş bir mit olarak düşünmek mümkündür (Kırca, 2001: 177-178). Metaların arzusuyla sürgit buluşması artık arzuların sonsuz imkânlarla yetişememesi durumunu doğurmaktadır. Bu durum, “istenç yorgunu” insanın keyif alma deneyiminden bile kendini soyutlamasıyla sonuçlanmıştır (Baudrillard, 2017: 16). Nihilizmin kıyısındaki bireyin deneyimlediği bu meta kültürde sevgi, heyecan, temizlik, zevk, özgürlük gibi kavramlar –Baudrillard’ın deyimiyle hiperleştirilip– aşırılıkla bireye sunulur. Örneğin özgürlük miti ruhsal bir duruma tekabül etmekten daha çok maddi tüketim araçlarının kullanımına indirgenmiştir. Bir başka örnek ise Cosmopolitan dergisinin ürettiği kadın mitidir (Kırca, 2001: 177-178). Benzer olarak erkeklik miti *“Kovboyla birlikte Western imajı, çok bilinen bir erkeklik, bağımsızlık ve sağlamlık ikonu buldu ve kovboy bu kampanya için de sembol olarak seçildi. Öyle ki giderek 'Marlboro man' Amerikan folklorunun bir parçası ve severek özdeşleşilebilecek kültürel bir sembol haline geldi”* (Kellner, 2001: 206). Görüldüğü üzere kapitalist üretim araçları birçok alanda olduğu gibi sistemin bekasını sağlamak adına, anlam dünyasını da metalaştırıp tüketim lehinde kullanmaktadır. Zira Barthes’in da belirttiği gibi bu kullanım, *“bir söylem biçimidir. Kendi mesajının nesnesiyle değil, bu mesajı dile getirme yoluyla ifade edilir. Bu nedenle özsel değil, biçimsel sınırları vardır ve her şey söyleneleştirilebilir”* (Türkoğlu, 2004: 248). Dolayısıyla biçimin

özel ereklere daha öncelikli olması tam da piyasa kapitalizminin seveceği bir yaklaşımdır. Zira “mış gibi” olarak yapılan şeyler belki insanı da insan simülakrına ya da insansı olana dönüştürmektedir. Çünkü insana ait bütün gösterge alanları fethedilirse orada artık insandan bahsetmek pek de mümkün olmayacaktır. Bu *decadence* durumda birey, hastaneden sağlık hizmeti almak yerine, oranın müşterisi olarak hizmet etmektedir. Böylesi değer çevriminin olduğu bir yerde hastane artık –yine Baudrillard’ın deyişiyle- simülakr olur. Bunu destekler nitelikte Adorno; “(...) *geç modernitede okültizmin kültür endüstrisi tarafından ele geçirilmesinin, onun muhalif niteliğini aşındırdığını ve artık pek çok insanın ‘popüler’ okültizmi bir eğlence formu olarak algıladığını iddia ediyordu*” (Bennett, 2013: 264-265). Kadim zamanlardaki öğretiler tecimsel amaçlı yönelimlerle popüler tarzlarda oluşturulmaktadır. Nederman ve Goulding’e göre; “*Okültizm tam da karşı olduğu şey olan verili maddi gerçekliği savunur bir pozisyon almış oluyor*” (Bennett, 2013: 265). Eski inançların okült uygulamalarının pastiş mantığıyla hareket eden medyanın herhangi kolektif bir duruma gönderme yapmadan, yalnızca fragmanlarla ‘şimdi’ye gönderme yapması, anın kutsallaştırılmasına hizmet etmektedir. Bunun anlamı piyasa için, ‘ne olsa gider’ mantığıyla filtrelenmemiş –ya da filtrelenmeye dahi gerek duyulmamış– ağır bir kapitalist hiledir.

Kitlelerin hızlı çöküşünü daha da hızlandıran olgulardan biri haline gelen medyanın değerleri uğrattığı erozyonun, kitleleri nihilizme sürüklediği varsayılabilir. Bu yüzden artık anlamın istenmediği ya da nadirattan sayıldığı bir devir yaşanmaktadır. Çağ, bütün çarklarını ışık hızıyla döndürürken medyanın bombardımanı altındaki birey, hızın yarattığı hissizliği, anlamsızlığı deneyimlemektedir. Yüzyıl, modern araçların anlamı boğmasına tanıklık etmektedir. Bu *decadence* durumun sonucu olarak nihilizm kaçınılmazdır. Bundan kaçmanın yolunu birey, eğlence mitine sarılmakla bulur. Bu açıdan “*kompetans*”la “*performans*” arasındaki uçurum, postmodern zamanlardaki medya olgusuyla daha da derinleşmiştir. Dionysosçu birey, içkin olanı sezmesi ve kabul etmesiyle bir tür erginlik yaşıyordu. Bugün var olan durum ise medyanın bireyi eğlence görünümü altında “(...) *oyalayıp kişiliksizleştirmesi, onu insana özgü güçlerinden yoksun bırakması yönündedir. İnsanın istenen biçimde koşullandırılmasında kendi evi en uygun ortam olarak kullanılmaktadır*” (Türkoğlu, 2004: 154). Çünkü eğlence, kendini unutmak için teslimiyetini arttırır (Adorno, 2011: 75), barikatları yıkar, geçici

bir sarhoşlukla bilinci esir alır. Postmodern ve ‘ben odaklı’ bireyin en belirgin özelliği, katlanılmaz bir dünya karşısında bütün fenomenleri eğlence mitiyle örtüştürerek yaşamı gösteriye çevirmeye çalışmasıdır. Bu minvalde birey, karşılaştığı kişilerle sohbet etmek ve hoşsohbet olmak yani eğlenmek ve eğlendirmek zorundadır. Başına gelebilecek en kötü olaylardan biri partneriyle paylaştığı bu eğlence dünyasının kaybolmasıdır (Funk, 2007: 163). Burada eğlencenin asıl amacının kişinin olgunlaşmasını durdurma fonksiyonunu ifa ettiği rahatlıkla görülebilir. Çalışmanın dur durak bilmeyen hali, eğlenceyi çalışmanın asıl sonucu olarak algılamayı da beraberinde getirir. Sonuçta neredeyse hedonizm, yüzyılın ideolojisi olup çıkmıştır. Çünkü eğlence, “(...) *ödenen reklam sloganlarından da çok tekrarlayarak kitlelerin zihninden sildiği yüksek değerlerin yerini alır ve idealler arasında kendine bir yer açar*” (Adorno, 2011: 77). Bu sonuca varışın asıl müsebbibi olan medya, “ (...) *elinde oynucağına dönüştüğü kapitalizmin gönüllü suç ortağıdır. Kapitalist toplumsal tahribatın, ölçeğini genişleten taşıyıcıdır. İnsan(lık)ın yabancılaştırılması ve tüketim toplumunun nesnesine dönüştürülmesinin aygıtıdır*” (Markus, 2008: 62).

3.1.2. Haz ve Esrime

Eski Yunan Tragedya’sındaki ‘katharsis’ insanların hayatı olumlamasını sağlayarak, yaşamı yüceltiyordu. Haz ve acının birleşimi şeklinde olan bu eylem, ‘katharsis’le beraber hayatı zenginleştirme amacındaydı. Halk umudun, şarabın, hayatın, yaşamı sevmenin tanrısı olan Dionysos’a atfen düzenlediği şenliklerde esrime ve cinsellik yoluyla kendisini unutarak yaşamı kutsuyordu. Bu şenlik adeta evrensel ruh olan Dionysos sayesinde ve şarabın verdiği sarhoşlukla vecd ve istiğrak ile transa girmenin bir yoluydu. Bu şenliklerde “(...) *herkes kendinden geçme noktasına gelebilir ama iş şiddet gösterilerine gelince seyirciler bir kenara çekilir, oyuncular ya da kutsal ruhla iletişime geçebilenler (aktörler) acı çekme oyunu sergileyebilirlerdi*” (Türkoğlu, 2012: 26). Bu açıdan Yunan şehirlerinde trajedi, şairlerin yarattığı tehlikeli duygularla oluşturdukları katharsis (zehirden arındırma ve sağaltma olarak), ilkel ve kolektif bir iyileşmeyi mümkün kılıyordu. İnsanlar orada toplanarak Levinas’ın bahsettiği etiğin doğrulamasını birbirlerinin yüzlerine bakarak yerine getiriyorlardı. Modern günlük yaşamda ise cep telefonlarının dikkörtgen olan parlak ekranlarına umutsuzca sığınan birey, birbirinin acısını yüz yüze karşılaşmadığı için görememektedir (Green, 2017).

Fakat Hristiyanlıkla birlikte hazza olan yaklaşım köktenci bir şekilde değişmiş hatta Hristiyanlık, cinsel ilişkinin amacının haz değil de üreme olduğunu kabul etmekle birçok soruna kapı açmıştır (Foucault, 2007: 225). Antik Yunan'da eşcinsellerin ötekileştirilmediğine ve haz özgürlüğüne saygı duyulduğuna dikkat çeken Foucault (2007: 259), eşcinseller üzerine yazılmış birçok kaynağın Hristiyanlar tarafından tahrip edildiğini vurgulamaktadır (Foucault, 2007: 261). Antik Yunan yontu kültürünün hep güzel bedenlere yer vermesi, estetizmin bir amaç haline gelmiş olduğunun kanıtıdır (Foucault, 2007: 267). Bu girift problemlerin çözülmesi günümüz haz anlayışı düşünüldüğünde kolay değildir. Zira haz, yaşamdan alınan bir tat olarak düşünülürse deneyimlenmesi son derece haklı bir gerekçe olarak görülebilir. Ama hayat birçok insanın deneyimlediği gibi son derece girift olayların bileşkesinden oluşur. Bu anlamda salt bir duygunun merkeze alınmasını hayata karşı haksızlık olarak görmek mümkündür. Yine de hazzın eksik olduğu bir dünyada insanlar bu duyguyu gerek uyuşturucu gerekse kitle iletişim araçlarının yardımıyla geçiştirmektedir. Yaşadığımız yüzyılda zamanın hızlı devinimi, işlerin çokluğu, stres ve anlamın kaybolmasıyla hayata dair güvenin yitirilmesine neden olmuştur ve bu da hazzın yaşanmasını ertelenemez kılmıştır (Özsoy, 2007: 198). Bu durum yaşanan “şimdi”nin kutsanarak adeta bir tapınç nesnesi haline gelmesiyle vücut bulmuştur. İnsanlar arası “iletişimin ıssızlaşması” sonucu bireyin yaşadığı travma hayatın geçiciliği karşısında hazza olan gereksinimin bir sonucu olarak görülebilir. Dünyadaki simgesel bolluk ve tüketim çılgınlığıyla hazza olan açlık kıskacındaki birey “ (...) mağazalarda cisimleşen hedonizmin paradizyak imgeleriyle ağzına kadar tıka basa dolu ışıltılı caddeler, özgür iradenin tüketime kodlanmış her yerdeliğiyle adeta tanrılaştırılmış gibidir” (Köse, 2010: 91). Bu kodlarla koşullanmış sürü, hazzın tiranlığından kendi sonlu gerçeğine yabancılaşarak ve tüketim paradigmasının boyunduruğu altında hayatını idame ettirmektedir. Bu *decadence* durum bilinç dışında hayatın hazla birlikte sonsuz birlikteliğini varsayarak yapılır, fakat “tüketimin tapınağı”nda tapınılan tanrıların sahteliği sonucu hayat, nihilizmle sonuçlanmaktadır. Bu durumdan kaçış kişiyi, farklı minvalerde yapılan, konfor içerisindeki mutluluk sondajlarına götürmektedir. Ayrıca “*Dijital kültür kendisinden önce oluşan sanayi kültürünün kötü etkilerini hızlandırarak nerdeyse yeryüzünün tamamına yakınına kuşatmış ve kapitalist kültür elinde araçsallaştırmıştır. Bireye sunduğu imkânlar kışkırtıcı ve yaşattığı hazdan dolayı da bireysel tutkuları kışkırtıcı*

boyutlardadır” (Eraslan, 2016: 674). Bu açıdan Nietzsche yaşadığı yüzyılda inancın sahteliğinden dolayı “Tanrı öldü!” tespitini yaparak insanları nefret ettiği Sokrates’e nispet yaparcasına uyarmaya çalışmıştır. Bundan dolayı Nietzsche kendi çağındaki arayışı temsil eder adeta. O, kişinin kendisi olmasını, sonrasında ise insandan üstinsana geçmesini hep istemiştir. Fakat kişinin toplum içerisindeki durumu, yanılgıları, gerçeği arayışı önemlidir. O, sürü alışkanlıklarını özgür insanın aşması gereken özellikleri arasında sayar. Terk etmeyi ve silkinmeyi yüceltir. Bu bağlamda Nietzsche, “ (...) *şimdi artık bana ait olmayanı, insanları, onların alışkanlıklarını rahatlığı ve kitapları üstümden atıyorum*” (Jaspers, 2008: 71) derken, çağın hastalıkları olan akılcılık ve konformizm engellerini yalnızca güçlü bir terk edişle aşmayı başardığını dile getirmektedir. Problem, kişinin belki de Nietzsche’nin sorduğu gibi “*kişi nasıl kendisi olur?*” sorusunu sorma zahmetine girmemesidir.

Teknik ilerlemenin verdiği rahatlık, düşüncenin yahut aykırı olanın korkusu, kişiyi tekno-köleliğe mahkûm etmektedir. Bu köle ahlakı da Nietzsche’ye göre bireyin *decadence*’ından başka bir şey değildir. Bu durum “*İnsanların tanrıyı öldürmesi ile herkesin birer tanrı olması’ düşüncesini hâkim kılarken felsefi anlamda da iki tip insanın doğmasına vesile oldu: Süperman ve hedonistikman. (...) Supermanların dışında kalanları da eğlence ve zevke yöneliş ile hedonistikman olarak tanımladı*” (Sözen, 1997: 92) tespiti durumu gözler önüne sermektedir. Bu anlayışla bir yeni ufuk olan üstinsanı deforme eden medya, bunun dışında kalan insanoğlunu her gün yeni bir haz avcısına dönüştürmüştür.

Dionysosçu kişi esrimeyle tözsel olana yönelir. Medya bu Dionysosçu öğeyi de manipüle ederek yabancılaşma yaratmaktadır. Bu anlayışla Calinescu (2013: 172) “*Yüksek derecede teknolojik gelişme keskin bir decadence duygusuyla mükemmel uyum içinde görünüyor. İlerleme olgusu reddedilmiyor, ama gitgide artan sayıda insan ilerlemenin, sonuçlarını, acılı bir kayıp ve yabancılaşma duygusuyla birlikte yaşıyor*” ifadeleriyle enformasyon bombardımanı altındaki günümüz insanını uyarmaktadır. Baudrillard ise postmodern esrimeyi (ectasy), tam olarak bir ‘içten içe patlama’, anlamın yok edildiği, medya uzamında bir imaj salınımı, sonsuz döngüsellik içinde bireyin kendisini yitirdiği, enformasyon yayılımının bütün radikal durumlara kapı araladığı, devingen bir hayal ülkesi yaratarak gerçeği kavurarak bir anlamsızlık çölü yarattığı bir kara delik olarak görmektedir (Kellner, 2001: 193). Ve bu çöl giderek daha

da genişlemektedir, çünkü enformasyon doğrusal değil de, döngüsel bir fonksiyon gibi davranmaktadır. İvmenin bu denli yüksek olması çölün de küreselleştiği anlamını imlemektedir. Zira bu anlamsızlık çölünde metamorfoz geçiren birey, kendi kendisinin tehlikesidir; dönüştürdüğü beden kendisinin tuzağıdır (Virilio, 2003: 41). Birey bu durumda ‘kendi kendisinin öç alıcısı’ ve canavarıdır. Yaşadığı *decadence* durum, hadım edilmiş tepkiselliğiyle an be an arzuya teslim olmaktadır ve çoğu zaman arzu nesnesi tükendiğinde arzusunun kendisini arzular görünmektedir. Bu anlamda Adorno; “*Kültür endüstrisi yüceltmez, baskılar. Arzunun nesnesini, kazağın içindeki göğüsleri ya da atletik kahramanın çıplak gövdesini belirgin hale getirerek, yalnızca, doyumun esirgenmesine alışık olduğu için çoktandır mazoşist bir hazzı indirgenen yüceltilmemiş ön hazzı kamçılar*” (2011: 72) demektedir. Görüldüğü üzere, medyatik sunumlar arzuyu sonsuz kılmak için, sürekli olarak gerçek bir doyum sağlamamaktadır. Bu durum tuzlu su içen kişinin sürekli olarak susuz kalmasına ve en sonunda da bilincini yitirmesine benzemektedir. Bu bağlamda Žižek’in sorduğu soru aydınlatıcıdır: “*Yaşamın amacının doğrudan mutluluk olarak tanımlandığı tinsel hedonizm çağımızda nasıl oluyor da kaygı ve depresyon patlak veriyor?*” (2017). Aslında soru kendi içinde cevabını da barındırmaktadır. Anlatılar doğru olsaydı ya da sunulan cennet gerçek olsaydı, en azından depresyona girilmemesi gerekirdi. Anlatılan birçok şeyin sahteliğinden dolayı birey ne çevresine, ne de ilkelere inanmaktadır. Artık en fazla güvensizlik, en parıltılı sözlerin içinde duyulmaktadır. Ama bunların dışında, haz ilkesinin bütün çevrimlerde geçerli olduğu söylenebilir, hatta Lear’ın ifade ettiği gibi; ondan başka ilke de yoktur (Devrim, 2007: 211). Çünkü insanlar artık farkında olmadan yahut bilinçli olarak gerçek uyarıcılardan ve gerçek olaylardan kaçmakta, kendilerine haz verecek muhit arama ya da yaratma peşinde koşmaktadır (Odabaşı, 2017: 119). Zira gerçeklik, sorular, zorluklar demektir ve çaba ister. Erginleşememe hali bütün bu durumları gerçeklikten bir kaçış olarak kendini göstererek erginleşmeye evirmektedir. Kişi adeta kendisini takip eden gölgeleri yok edeceğini umarak, acılardan devşirilen gerçekçi gülüşü kahkahaya yeğlemektedir. Çünkü “*Acıyı bir makine sistemindeki teknik bir arızaya indirgeyen postmodern toplum ise acıyla yüz yüze gelmektense ondan kaçmayı yeğlemektedir*” (Çubuklu, 2004: 41). Bu kaçışla gerçekliği geride bırakan birey yeninin ve en son moda olanın büyüüne kapılır, yaşayacağı yegâne hayattan zevk almak için gerekli riskleri de göze alır (Featherstone, 2005: 146).

Fiske, yaşanan olayı benzer ifadelerle dile getirip, popüler kültürün haz sunmaya mecbur olduğunu belirtir: “Popüler hazlar bastırılmış olanların hazları olmak zorundadırlar. Bunlar muhalif, sıyrılmacı, skandalımsı, saldırgan, bayağı ve direnç öğeleri içermek zorundadırlar. İdeolojik uygitsincilik tarafından önerilen hazlar sessizleştirici ve hegemonyacıdır; bunlar popüler hazlar olmadıkları gibi popüler hazlara da karşıt olarak işlerler” (1999: 157). Medya, reklamlar vasıtasıyla, sunduğu sembolik hazlarla, toplumsal olarak arzulanan değerlerin, tanıtımı yapılan değerler arasında bir özdeşlik kurmaya çalışır (Markus, 2008: 70). Bu şekilde uyuşturulan kitleler üzerinde hiçbir demokratik teamüle uymadan, medya patronları ve siyasi güç odakları yarattıkları kapitalist pazarda birlikte çalışarak insanları yönlendirmektedir. Bu açıdan kitle iletişim araçlarının en temel mesajı “İyi Uykular!...” olmaktadır (Rigel, 2000: 15).

3.1.3. Geçicilik Döngüsü

Bilgisayar oyunları, seri filmlerle, programlar ve bu programların güncelleştirmeleriyle, ambalajı değiştirilmiş ve yeni gibi gösterilen ürünlerle günümüz kültür endüstrisi uygarlığı; geçici olana hayıflanma sızısını dindirmeye çalışırken benzer şekilde bizi biz yapan bir niteliği de sıyrıp almış gibidir. Yakın gelecekte utanmayı ve uyumayı hatta acıkmayı engelleyen haplar ya da terapiler icat etmeye çalışan bilim insanları, *Hayvanlardan Tanrılara* adlı kitabın yazarı Hariri’nin de belirttiği gibi bilim yolunda “her şey mubahtır” anlayışı içerisindeyler. Yasa dışı ve acımasız deneylerle hayvanları telef ettiklerinde ‘Biz bunu insanlık için yapıyoruz!’ diyerek kendilerini aklamaktadırlar. Bu noktada askeri alan çalışmalarının bilimi yönlendirmesinde büyük bir pay sahibi olduğu bilinmektedir. Popüler bilim, bir yandan ta Gılgamış’tan beri insanlığın temel düşü olan ölümsüzlüğü aramak hevesi ile öte yandan da askeri projeleri allayıp pullayarak her şeyin güvenlik için yapıldığını lanse etmesiyle aldanmanın ve aldatmanın hayatın kaçınılmaz bir sonucu olduğu izlenimini vermeye çalışan çevrelerin gizli emellerini ört bas etmeye yetiyor gibidir (Harari Y. N., 2016: 405).

İleti bombardımanı altındaki insan bilinci, belli bir noktadan iletilere karşı direncini kaybedip teslim olmaktadır. Bu durum siber saldırılardaki güvenlik duvarının dayanma süresine benzetilebilir. Bilindiği üzere, postmodern dünyadaki yaşam, birçok

şey gibi köksüz, dirençsiz ve süreksizdir. Plastik yaşamlar, yapay duygular, bütün geçiciliğiyle hüküm sürmektedir. Günümüzdeki aşklar bile Bauman'ın deyiimiyle “akışkan” hale gelip insanların birlikte olma kültürünü de yok etmiştir. Bu bakımdan köksüzlüğün varlığı kültürün de devamını tehlikeye atmaktadır (2009: 64). Sürekli değişen bir hayatın sabiteleri olmadığı zaman sürekliliğini sağlaması olası görünmemektedir. Oysa insan karakteri, “(...) *duygusal deneyimlerimizin uzun vadeli olması ve başkalarıyla girdiğimiz ilişkilerde karşılıklı bağlılık ve uzun vadeli bir hedef için çaba harcamak biçiminde kendini gösterir. Yeni kapitalizm ise güvenmeyi, bağlanmayı ve uzun vadeli planlar yapmayı kârlı bulmaz reddeder*” (Demirer, 2008: 227). Bilgileri bile artık taşınabilir belleklere kaydetmek, temel tutum ve davranışlardan biri olup çıkmıştır. Bilgilerin artık elektronik ortamlarda saklanması bireyin belleğini olumsuz yönde etkilediği bir gerçektir. Buna paralel olarak birey artık sabah kahvaltıda ne yediğini unuttur hale gelmektedir. Daha korkunç olanı akşama ne yiyeceğini takvim yapraklarından seçmekte ya da bu konuda genel ağdan önerilere bakmaktadır.

Piyasadaki tüketim ürünlerinin birçoğunun gençlere hitap ediyor olması ve gençliğin bir tapınç nesnesi haline gelmesi, tüketim çarkının dönmesi açısından önemlidir. Bu açıdan “Hızlı yaşa, genç öl!” sloganıyla hızlı olanı, anlık olanı bir yaşam ideolojisi olarak gören bireyin yaşadığı en önemli handikaplardan biri de yaşadığı geçicilik döngüsüdür denilebilir. Hatta bilinçli eskitme yapmayan firmaların ürünleri, ‘Renginden sıkılmışım. Baydı artık!’ gibi tümcelerle kaldırılıp atılmakta ya da yeni bir ambalaj için geri dönüştürülmektedir. Bu bağlamda Rigel’in “*Haberlerin görüntülerinden etkileniyoruz, ya sonra. Hepsini unutuyoruz. Çünkü yenileri geliyor. Eskiye hafızanın kaydetmesine gerek yok, zaten yer kalmıyor. Alvin Toffler’ın ‘hız ve geçicilik’ kuramı burada da geçerli oluyor. Haberler hızla geliyor ve hızla yerini başkalarına bırakarak gidiyor*” (2000: 152) tespiti, mevcut durumu anlatması bakımından önemlidir.

Toffler, yaşadığımız yüzyıla damgasını vuran geçicilik fenomenini günümüz dünyasındaki bireylerin günlük hayatlarındaki ilişkilerinin devir hızı olarak tanımlar (Toffler, 1981: 47). Toffler’a göre coğrafya, hız üreteçlerinin etkisiyle insanın mekânla olan ilişkisinin radikal bir biçimde değiştiğini ve yeni bir göçebe ırkın türediğini belirtir. Kâğıt mendiller nasıl kullanılıp atılıyorsa mekân da aynı şekilde kullanılıp terk edilmektedir (Toffler, 1981: 71). Artık kalıcı bir yerden değil de uğrak yerlerden söz

etmek gerekmektedir. Zira elindeki navigasyon yüklü cep telefonlarıyla modern birey, yalnızca kendi şehrini değil, bütün dünyayı rehbersiz gezebilmektedir. Kaldı ki cep telefonu üzerinden para aktarmak da kolay bir iş haline gelmiştir. Taşınabilir cihazlara yüklenebilen uygulamalar sayesinde birey, sanal bir rehberle dahi gezdiği yerdeki gözde yerleri çaba harcamadan bulabilmektedir. Bunun sonucunda, yüzleşmeden ve diyalogdan kopmakta, mürşit olarak adeta makineyi benimsemektedir. Toffler, insanoğlunun eski zamanlarda bütün yapıp etmelerinin temelinde kalıcı olma düşüncesinin yer aldığını vurgular. Toffler’a göre kalıcılık, o zamanların başat düşüncesi idi. Birey her ne yaparsa yapsın, bütün üretim basamaklarında zamanın aşındırıcı etkisini minimize etmeye çalışmaktaydı. Zira kaynaklar ve üretim bugünkü küresel üretim güçleriyle kıyaslanamayacak kadar cılız durumdaydı. Bu da yapılan eserlerin kalıcı olmasında en büyük etkendi. Bu nedenledir ki eski zamanlardan kalan birçok şey günümüze çok az bozulmayla ulaşmıştır. Oysa günümüzde prefabrik evler yaygınlaşmıştır. Seri üretim elbiseler, terzi işçiliğini bitirmiştir. Usta işinin sanat eserine yansıdığı ve kişiliği yansıttığı el işçiliği can çekişmektedir. Örneğin yazdıkça ucundaki aşınma ile yazım karakterinize alışan dolma kalem yerine kullan at tükenmez kalem tercih edilir olmuştur. Bu gibi nedenlerle sürekli göçebe olan günümüz insanı, tek bir yerde yaşamayı seçmeyip sürekli devingen ve macera tutkunu bir yaşamı arzulamaktadır. Kalıcılık artık demode bir durumdur, eskinin geçip gidilmesi gereken bir ideolojisi (Toffler, 1981: 54). Eskiden eski eşyalar dahi zaman zaman tamirattan geçirilip tekrar kullanıma sunulmaktaydı. Hatta dededen, nineden kalma eşyalar torunlara kullandırılır ve bununla gurur duyulurdu. Günümüzde anlamı dahi kuşatan hız fenomeni, eşyanın kullanım süresini azaltarak portatif ve tek kullanımlık tüketim alışkanlıklarına sebep olmuştur (Toffler, 1981: 69). Buna ilaveten zamanımızın en önemli filozoflarından biri olan Baudrillard’ın geçicilik konusundaki “*Günümüzde üretilen her şey, kullanım değerine ya da muhtemel kullanım süresine göre değil, tam tersine hızı ancak fiyatların enflasyonunun hızıyla karşılaştırılabilecek yok oluşuna göre üretilir*” (2013: 43) sözleri, konuyu aydınlatıcıdır. Artık insanlar kısa süreli kullanımları tercih etmektedir. Satın almak yerine çoğu zaman kiralamayı tercih eden birey, yersiz ve yurtsuzlaşmayı günlük hayattaki ilişkilerine de taşımıştır.

İnsan doğar doğmaz alnına vurulan fanilik damgası, zamanın hızının artmasıyla kronik bir hal almıştır. Bu hızlanımla düşüncenin o berrak, duru ve sabır isteyen zemini

dumura uğramıştır. Birey bu durumda kendisini durgun suda görememekte, şizofren ve çıldırmış bir halde dünyevi iştahlarını tatmine yönelmektedir. Birey, hızın verdiği sabırsızlıkla bir an önce haz denizinden kovalar doldurmak için yarışmaktadır. Bu görüşü destekler nitelikte, Çubuklu (2004: 56); “*Modernliğin ürünlerinden farklı olarak kullanım süreleri çok kısa olan postmodern serbest zaman ürünlerinin verdiği tatmin çok azdır, çünkü bu ürünler kendilerine yönelen hazzı mekanikleştiren, körelten simgesel bir ağla, haleyle çevrilidir*” demektedir. Hızın tabii sonucu olan geçicilik ve anlam yoksunluğu, panik ataklarla beslenmekte; anksiyeteye devam etmektedir. Görüldüğü üzere, dünyanın deliliğe akın ettiği bu çağda, insanlar bu deliliğe katılmak için meçhul hız tanrısından günlük yaşamı daha da hızlandırmasını (bütün mikro işlemcili makinalar, vb.) dilemektedirler. Aslında hızın bu artışının ardında işçileri daha az sürede daha çok çalıştırmayı ilke edinmiş olan endüstri devrimi ve sermaye piyasasının mevcut olduğu söylenilebilir. Bu baş döndürücü hızın sonucunda bir bitiş çizgisi olarak Nike, yani Zafer Tanrısı kendisini beklememektedir. Oysa alacağı ödül, kayboluş ve unuttur. Artık bu amnezi çağında, böylesine hızla yaşanan hayat, bellek yitimini de kronik hale getirmiştir. Geçiciliğin her yeri istilasına kalıcı olana yani sabitelere dair içsel tepiyi daha da güçlendirmiştir. Bunun sonucu olarak ebedi ve ezeli hakikat arayışı da artmıştır. Özellikle 1960’lı yıllarda dinin yükselmesi ve cemaatlere olan ilgi güvenli liman arayışına dairdir (Harvey, 2010: 326). Harvey’in bahsettiği bu dini yönelişin daha çok teosofi, mistik ve okült arayışlara doğru olduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda dindarlıktan ziyade dinselliğin arttığı söylenebilir. Zira dindar olmak postmodern bakış açısıyla çelişmektedir. Daha çok medyumluk, hipnoz seansları, rüya tabirleri, astroloji gibi gerçeküstü konularla bu açlık yatıştırılmaya çalışılmaktadır. Hatta gazetelerin belli bir bölümü her gün astroloji bilgileri vermekte ancak yıldızların bin yıldan sonra eski yerlerinde dahi olmadıkları atlanmaktadır.

Geçiciliğe üzülmek ve yas tutmak yerine, onu bir moda haline getirme alışkanlığı yaygınlaşmıştır. “Geçen yıl şu modaydı, bu yıl ise şu moda” şeklinde, geçiciliğe bir methiye yazan günümüz insanı, bunun adeta bir yenilik olduğuna ikna olmuş durumdadır. Bu açıdan en çabuk eskien kelime ‘yeni’ kelimesidir. Her ‘yeni’nin kaderi olan eskimeyle oluşan geçicilik yahut planlı eskime, Köse’ye göre yeni bir kültürel alanın üretilmesi açısından önemlidir. Ayrıca Köse; “ (...) *toplumda genel bir rağbet görecektir yeni yaşama yolları, beğeniler, yaşam tarzları ve anlamlar, kaçınılmaz olarak,*

‘yeni’ bir kültürel medyatik egemenliğin etkisi altında yeşerirken, aynı zamanda yaratılan bu anlamların medya ve özellikle de reklamcılık aracılığıyla hızla metalaştırılıp kitlesel tüketime sunulması da zorunludur” (2010: 128) saptamasında bulunmuştur. Bu açıdan, hareket-imge ve zaman-imaja atıfta bulunarak sinemanın gerçekliği korumaktan öte, gerçekliği değiştiren bir araç olduğunu söyleyen Deleuze, işin çığırından çıkacağını çok önceden öngörmüştü. 3D ya da sanal gözlüklerle yapay olan görselleri gerçek gibi algılamamızı sağlayacak yeni bir silikon sektörü doğmuştur. Ölüm ve toprak bizi sürekli eşitlemektedir diyen Nancy, geçiciliğimizi bize yeniden hatırlatmaya çalışırken, söz konusu hatırlatma ne yazık ki modern insanı daha duyarlı bir hayvan kılmaya yetmemiştir. Popüler kültürün dayattığı bu haz temelli geçicilik döngüsünde, kalıcı olana her zaman tekinsiz olarak bakılır ve bir hatırlatma aracı olması istenmediğinden, aforoz edilir. Sürekli bir yeni olana tapınma, bitmeyen güncellemeler, el değiştirmeler, arkası yarınlar, yeni giysiler, yeni sürüm video oyunları, model yılına göre koleksiyonlar, dergiler eski olanı retro ve pastiş teknikleriyle yeni gibi sunmasından ötürü bu kültür, sonsuzca anlam ve hazlardan oluşmaktadır (Fiske, 1999: 155-156). Özellikle Adorno’nun üzerinde durduğu geçici popüler kültür mekanizmaları ve bunların insan doğasını tahrip edişi, Solucan Deliği belgeselinde denildiği gibi “Evreni de pikseller olarak düşünmeli miyiz?” sorusunu akıllara getirmiştir. Zira pikseller gerçek değil silinip yazılabilir yüzeylerdir, çünkü noktacıklardan oluşmaktadır. Bu açıdan ekrana yansıyan her şeyin kaderi bir geçicilik döngüsüyle tekrarlanmaktadır.

Duyguların ve duyuların körelmesi, sürekli değişen değerler yüzünden erdem ve inancın baltalanması, kazanmanın kahramanlık sayılması, gösterişin güzellik sayılması, insan doğasının tehlikede olduğunun kanıtlarından yalnızca birkaçıdır. Markus, görüntü teknolojisinin yarattığı despotlukta, evrensel köyün sakinlerinin yok edildiği bir gidişattan söz etmektedir (2008: 66). Bu gidişatta, baskı tekniklerinin yerine görüntüleme tekniklerinin geçtiği durumu tehlikeli bulur. Araştırmanın birinci bölümünde bahsedildiği üzere, sonuçta kitap da yazı da birer teknolojik üründür. Burada asıl sorun teknik ilerlemenin düşünsel sindirim olayından son derece hızlı olmasıyla yaşanan beslenme sorunudur. Işık hızının evrende değişmeyen tek şey olduğunun anlaşılmasından itibaren hıza bir hayranlık duyulmaya başlamıştır. Görüntünün kat ettiği hız düşünüldüğünde olayların anlaşılmasının zorluğu da ortadadır. Bu açıdan asıl sorun çağın bir hız çağı olmasında yatmaktadır diye düşünülebilir. Elbette Markus,

medyanın sağladığı görüntüleri korkutucu bulma noktasında haksız sayılmazdı. Onu bu düşünceye iten nedenlerden birisi de Baudrillard'ın simülasyon teorisidir. Baudrillard'a göre *“Gerçek eylem daha ortaya çıktığı anda medya tarafından bir olay simülakrına dönüştürülmekte yani bir gösteri nesnesi haline gelmektedir”* (Adanır, 2008: 44). Bu gibi nedenlerden ötürü gerçek olay diye bir şeyden söz etmek artık mümkün gözükmemektedir; çünkü gerçek sandığımız olaylar birer simülakra dönüşmüş ve sonra bize ulaşmıştır. Sözen ise *“Gerçekte, söze dayalı kültür, medyaya dayalı kültürden daha etkili ve kalıcıdır. Bunun en iyi göstergelerinden biri, birincil ilişkilere veya söze dayalı bir grup olan ailenin, insanın kişiliğinin şekillenmesindeki belirleyiciliğidir. Aile belirleyicidir, çünkü ilişkiler sözlü kültüre dayanmaktadır”* (1997: 83) demektedir.

3.1.4. Kopukluk

Kadim bilgelik, “Nosce de ipsis!” yani “kendini bil” der. Bu bütün varlığın insanda toplandığı insan merkezli bir görüştür. Bu görüşe göre insan ‘mikro kozmos’ olarak makronun özeti gibidir. İnsan merkezde olduğu için o her şeyin ölçüsüdür adeta. Oysa çağlardan beri söylenegelen Parmenides sözünden doğan; ‘insan her şeyin ölçüsüdür’ inancı, doğayı yadsımanın bir başka şeklidir. İnsanın kendisi bile doğasına aykırı davranan bir varlık şeklinde düşünülebilir. Nietzsche (2015c: 19) *“İnsan değildir her şeyin ölçüsü!”* ifadesiyle bu tür bir idealizme karşı durmuştur. O ideal insan tipine de karşı çıktığı için insanı temel almak istemez. Burada temel tartışma konusu insanın tabiatla olan birlikteliğidir. Günümüze ulaşan kadim geleneğin düşünsel cephesi Nietzsche tarafından köktenci bir biçimde eleştirilmiştir. Bu açıdan postmodern düşünce de bu eleştirilerden sonra gelişmiştir. Büyük anlatıların iflası, moderniteye olan güvensizlik ile birlikte görüşlerdeki katılık yerini son derece değişken, akışkan düşüncelere bırakmıştır. Bu durumun ana lokomotiflerinden biri olan medya ürünlerinin kullanımı (ayrıca dijitalleşmenin yarattığı hız) kültürel bir değişim ve dönüşümü başlatmıştır. Bu dönüşümde bireyin yaşadığı modernitenin ilerleme miti de anlamını yitirmiştir. Bu bakımdan birey, yaşadığı anlamsızlık çölünde, doğrusal bir çizgi yerine kopuk, tekinsiz, fragmanlarla bölünmüş anları yaşayarak hayatını idame ettirir.

Batı'daki Ezop Masalları ve Doğu'daki Bin Bir Gece Masalları, Süleyman Peygamber'in Belkıs'ın tahtını bir anda taşıması, Musa Peygamber'in Ahit Sandığı gibi

anlatılar, insanoğluna bir ideal bağışladı. Hayalin gücünü... Adeta Alaattin'in Sihirli Lambası gibi bir alet olan televizyon ve sinema perdesi ile var olmayan ya da var olan tüm cansız nesnelere ab-ı hayat bahşedilmiş oldu. Hatta görsel etkilerin aşırı gelişerek ölmüş sinema sanatçıları gelecekteki filmlerde oynatmaya hazır hale getireceği de söylentiler arasındadır. Çünkü bilgisayarların da yaratım güçleri vardır. Gelişmiş çizim programları, yeşil fon tekniği, sensörlerle başka canlıların resimlerini hareket ettirebilen sanal dublörler... Heykeltıraşların, ressamların ve sinema stüdyolarının çokça uğraştığı Yaratıcı'ya mahsus olan bu hayat bahşetme işi, insandan da bir şeyler alıp götürdü. İnsan, Tanrıcılık oynarken kendi doğasının temelini erozyona uğrattığının farkında değildi. Teknoloji, onun en kıymetlisi olan zamanını ve ömrünü çaldı ve tembelliğini besledi. Değersiz olan şeyler, doğal olmayan yollarla değerli olarak algılanmaya başlandı. Bu durumun asıl nedeni olarak bireyin sahip olduğu araçların amaç olarak görülmesidir. Fight Club filminde *"Sahip olduğun her şey bir gün sana sahip olacaktır!"* şeklindeki Zen Budizm'inden alınmış aforizma, yaşanan duruma ışık tutmaktadır. Nobel 1970 ödülünü eline alan Bertrand Russel şu konuşmayı yapmıştır: *"İnsan, diğer hayvanlardan çok önemli bir yönü ile farklılık gösterir ki bu da sonsuza dek, asla tam olarak tatmin edilemeyecek ve onu cennette bile huzursuz tutacak bazı arzulara sahip olmasıdır"* (Popova, 2017).

Bertrand Russel de insanın mutlu olamayan tek hayvan olduğunu savunur ve bu durumu rekabet, açgözlülük, gösteriş ve iktidar sevgisi gibi dört temel erdemsizliğe bağlar. Meta üretimindeki artış, küresel pazar arayışları, maddi olana tutkunluk, küresel dünyanın bize dayattığı kültür olarak görülebilir. Bu bağlamda Nancy, küreselleşmenin dayattığı bu kültürü *"(...) patlamaları, trajedileri ve her türlü sosyal ve kültürel yıkımı kışkırtıyor. Beş yüz yıldır, ütopyaların ulaşılabilir olduğuna ve beyhudeliklerine inandık. Şimdi farklı düşünmeliyiz; dünyadaki yerimizi derinlemesine düşünmeliyiz. Bu çok uzun bir zaman alacak... Yüzyıllarca, zorlamayla... Ama toplumlar, büyük zorlukların üstesinden gelebildiklerini her zaman göstermişlerdir"* (Nancy, 2016) diye tarif eder. Kapitalizmin kültür yaratıcısı (ayartıcısı) olarak görülebilen medya, iletişimden çok eğlence kültürüne hizmet ediyor görünmektedir. Mills'e göre kitle iletişim araçları *"(...) dış dünyanın algılanmasında bir yön çizmekle kalmayıp, bireylere yeni kişilikler de benimsetebilmektedirler. Bireylerin referans gruplarının oluşturulmasında, zorlayıcı olmasa da, sunduğu rahatlık ve kaçış olanaklarıyla etkili*

olmaktadır” (Türkoğlu, 2004: 135). Enformasyondaki ileti sıklığı ve çokluğunun yanı sıra kısacası algı kirlenmesinin güdülenme ve odaklanma becerimizi zayıflattığı bilinmektedir. Teknolojik araçlarla, gecelerin gittikçe gündüze yaklaştırılması, dinlenme mekânlarının bile aydınlık olması ile biyolojik dengemizin bozulmasının yanı sıra, gecenin istirahat yerine eğlenme zamanı haline dönüştürülmesi de bu algı erozyonuna eklenebilir. Buna paralel olarak bu bozulmayla oluşan yabancılaşma, *“Yakın çevremizle, her gün karşılaştığımız insanlarla aramızda aşılması güç iletişim kopuklukları, uzaklıklar yaratır. Oysa hiç karşılaşmadığımız ama pek çok kez ekranda gördüğümüz ya da sesini radyodan duyduğumuz sunucuları, film yıldızlarını yakın dostlarımız gibi düşünüyoruz. Bu yanılsamalı bir yakınlık duygusudur*” (Türkoğlu, 2004: 158). Açık ki yaşadığımız gerçeklik ya da gördüğümüzü sandığımız şey, Baudrillard’a göre *“(…) ruhtan, içerikten, anlamdan, özden yoksun bir yeniden üretim düzenidir. Tüketim düzeninin ahlaki yoktur. O salt ahlaksızlık üzerine oturmaktadır*” (Adanır, 2008: 42). Görüldüğü üzere tüketilen birçok şey gibi gerçeklik de adeta bireyin dijital düzlemde ayırık zamanı yaşayarak doğrusal düzlemde (kesintisiz, analog olandan) kopuşuyla yaşanan bir *decadence* duruma dönüşür. Bu yeni durum kopukluk olarak nitelendirilebilir. Yaratılan biçim ve içerik ayrışmasının sonucu oluşan kopukluk; retro ve pastiş perspektifinden telafi edilmeye çalışılmaktadır. Bu durum, kültürel *decadence*’ı beraberinde getirerek varoluşsal problem doğurmaktadır. Zira kültür bireyin aynı zamanda yapıp ettiklerini ve yeryüzündeki lokasyonu olarak ele alınırsa bireyin kopukluğu da bu bağlamda değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu kopukluğu Rigel; *“Çizgi kahramanlar öylesine bizle iç içeler ki, Süpermen’in öldürüleceği ile ilgili haberler üzerine ABD’nin Metropolis Kenti halkı, büyük bir panik yaşadı. 1979 yılından bu yana her yıl ‘Süpermen Günleri’nin düzenlendiği çizgi kahramanının doğduğu bu kent, neredeyse yasa büründü*” (Rigel, 2000: 12) şeklinde örneklendirmektedir. Bu durumu Adorno (2011: 70); *“Vaktiyle çizgi filmler, akılcılığın karşısında yer alan hayal gücünün temsilcisiydi. Teknikleri sayesinde, elektrik vererek sakal bıraktıkları hayvanlara ve nesnelere, hakkın yerini bulması için ikinci bir yaşam bağışlarlardı. Günümüzde çizgi filmler sadece teknolojik aklın hakikat üzerindeki zaferini onaylıyor”* cümleleriyle çarpıcı bir biçimde özetlemektedir. Zira hayal; yaratmanın, ufkun olabilmesi için gerekli bir yetidir. Dünyevi pek çok olayın bir zamanlar insanlık tarafından hayal edilip gerçekleştirilmesi, düş gücünün içsel dünyamızda son derece

muhkem bir yer edinmesine ve yüceltilmesine neden olmuştur. Yukarıdaki saptamalara Türkiye ölçeğinde de rastlamak mümkündür. Örneğin “*Doktorlar*” adlı dizide oynayan karakterlere özel yaşamlarında yanaşan hayranlarının kendilerinden reçete yazmalarını istedikleri gibi. Ya da zor durumda kalan Deniz Akkaya’nın kendisini polis göz altısından kurtarması amacı ile ‘Necati Şaşmaz’ı ya da dizi adıyla Polat Alemdar’ı çağırması gibi... Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Batı’yı körü körüne taklit sonucunda, uykusunu kaçıracağını dahi bilmeden gece Nescafe içebilen Türk insanına da rastlamanız olasıdır. Aslında küresel çaptaki yayın ağlarının köy sakinleriyle anlık etkileşimleri birçok ülkede bilhassa gelişmekte olan ülkelerde benzer sorunlar yaratmaktadır. Bu sorunun esas kaynağı postmodern medya kültürüyle beslenen bireylerin henüz erginleşememeleri ve çocuksu olmalarıyla açıklanabilir. Nitekim Köse, bu durumu yaşayan bireyler için “(*...*), *kimliklerini kaybettikleri için kimlik uzmanlarına; çocuk yapmayı bildikleri, ancak çocuk yetiştirmeyi bilmedikleri için ana-baba ya da ebeveyn uzmanlarına; kilolarını denetleyemedikleri için diyetisyenlere ve ne kendileriyle ne de birbirleriyle etkili bir iletişim kuramaz hale geldikleri için de iletişim uzmanları ve psikiyatlara müracaat etmektedirler*” (2010: 112-113) tespitinde bulunmuştur. Bütün alanlarda uzmanlaşmış görünmeye çalışma furyası, yaşadığımız zamanlarda oldukça önemli bir takıntı haline gelmiştir. Bu takıntı, yalnızlıktan mustarip bireyler için rehbermiş gibi durmakta, çözümsüz nice problemlerine çözüm üretir gibi görünmektedir. Elbette uzman sayısındaki bu enflasyonun bireyler için gerçekten bir çözüm olup olmadığı açık uçlu bir soru olarak durmaktadır. Bu bakımdan Bauman, postmoderniteyi bazı özellikleriyle yüceltirken postmodern kişilikleri sorunlu bulur. Zira postmodern kişilikler, yaşamsal deneyimlerinde içsel bir huzursuzluk yaşarlar ve bunun nedenin de şizofrenik olduğunu vurgularlar. Buna ilaveten postmodern yetişkinliğin alametini bir çocuk gibi samimi bir şekilde oyuna katılmak olarak görürler (Bauman, 2001: 135). Elbette bu olumsuzluklar neticesinde toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürümesini ve hatta evliliklerin kalıcı olmasını beklemek yanlış olur (Bauman, 2001: 135).

Dijitalleşme birçok alanda köklü değişimler yaratmıştır. Marx’ın bahsettiği meta fetişizmi de bu değişimlerden nasibini almıştır. Özellikle sanat alanında bunun varlığından söz etmek mümkündür. Çünkü günümüzde sanat artık metalaşamadan dijitalleşmektedir. Metalaşma bir etki bağlamında ele anılırsa sonuçta hiyerarşik bir yere

sahiptir. Oysa dijitalleşmeyle birlikte sanat ürünü son derece kaygan bir zeminde yaşamını idame ettirmektedir (Köktürk, 2016: 12). Bu durumu Baudrillard da “*Sanallık, şeylere olan her başvuruyu gizlice ortadan kaldırır ve mutluluğa benzemesinin tek nedeni de budur. Her şeyi size verir ama aynı zamanda da, kurnazca her şeyi sizden saklar. Özne orada kusursuzca kendini gerçekleştirir, ama kusursuzca kendini gerçekleştirirken, aynı zamanda da otomatik olarak nesneye dönüşür ve panik başlar*” (2004: 133) şeklinde ifade eder. Bu bakış açısıyla dijital dünya sınırsız olanaklarının cezbesindeki insanoğlunu sarıp sarmalamıştır. Birey bu sınırsız harikalar diyarında Alice kadar şaşkındır. Bu şaşkınlık halinin makinanın bireyi kendisine dönüştürmesiyle yaşam, yerini durağanlığa ve ıssızlığa terk eder. Oluşan ıssızlık kendini bireyde mutsuzluk olarak gösterir. Çünkü metaların dünyası metalar arası bir dünyadır ve her şeyin bir mübadele değeri vardır. Ederi olanın, gideri olanın değerli olduğu bu dünyada bireyin yaşadığı tükenmişlik de rutin hale gelir. Bu bağlamda birey, çareyi yine metalara başvurarak tükenişini tüketimle gidermeye çalışır. Zira Opaschowski’nin belirttiği gibi “*Alışveriş onun kendini yeniden yaratmasına hizmet eden bir araçtır. Alışverişe gitmek yeniden doğmak gibidir; bu yeniden doğuştur*” (Funk, 2007: 69). Bu yeniden doğuş, alışveriş merkezinde marka ve ikonlarla vaftiz edilen bireyin zihni; yeni bir varoluşa, adeta dinsel bir yönelime kapı aralar. Bu kapı bir cennete açılmaz. Zira cennet, artık bir anlatıdır. Yaşadığı bu yeni mekân, cennetten öte, hiper dünyevileşme yahut metanın tahakküm alanıdır adeta. Nitekim Baudrillard; “*Uzun yıllardan bu yana toplumun hiç durmadan üretilip, yeniden can vermeye çalıştığı şey, işte o elinden kaçırmış olduğu gerçektir. İşte bu yüzden ‘maddî’ üretimin bizzat kendisi günümüzde hipergerçek bir şeye dönüşmüştür*” (2011b: 45) der. Tüketilen yaşam, gerçeklikten kaçış, farklı mecralarda kendini göstermektedir. Gerçeklik ancak olgun bireylerin omuzları üzerinde yükselmektedir, çocuk gerçekliği bilmediği için yaşayamaz, dünyasının kurmaca olduğu söylenebilir. Oysa postmodern bireyin omuzlarında gerçeklik ağır bir yüküdür ve ilk durakta da atılır. Nietzsche’ci anlamda kendi omuzlarına tırmanamayan birey, artık omuzundakilerden de yorgundur. Tükenmişlik sendromundaki bireyin hayata karşı bu isteksizliği *decadence*’ın bir başka yönüdür. Bu kopukluğu Toffler şu şekilde ifade eder:

“Artık on iki yaşındaki çocuklar yaşlarının gerektirdiği gibi davranmıyorlar; elli yaşındaki büyüklerse on iki yaşındaki çocuklar gibi davranıyorlar. Yoksul gibi davranan zenginler, LSD almadıkça kafası çalışmayan

bilgisayar programcıları çevremizde. Kirli gömlekleri içinde anarşistlik taslayan tutucular, kurulu düzen yandaşı görünüşleri altında yaşayan anarşistler var. Evlenmiş rahipler, Tanrı tanımaz papazlar, Yahudi Zen Budistler alabildiğine. Pop var... Op var. Playboy kulüplerini, homoseksüel filmler gösteren sinemaları unutmayalım... Amphetamine'ler... teskin edici ilaçlar... kızgınlık, kan ve unutulma. Daha çok unutulma" (1981: 15-16).

Toffler'ın çizdiği tablodaki örnekler günlük hayattan alınmıştır. Bu tablo çok da iyimser değildir. Tablodaki dünya, Schopenhauer'un dediği gibi adeta şeytanın yönettiği bir dünyadır. Gerçeklikten kopuk, Truman Show'u bile aratacak bir gündelik durum yaşanmaktadır. Bilincin tekno araçlarla yarattığı bu yeni film, küresel köyün sakinleri için yeni bir Matrix gibi gözükmektedir. Zira artık firmaların dahi kendi çalışanlarına çip takmaya başlamaları göz önünde bulundurulursa doğamızda gerçekleşen bu kopukluğun boyutları daha iyi anlaşılabilir. Bu durum, geleceğimizin bit ve byte kombinasyonlarından oluşan dijitalize edilmiş, simülatif bir evrende evrilmekte olduğuna dair bir gösterge olarak görülebilir. *"İşbölümü zaman ve mekân içerisinde iletişim ve ulaşım yoluyla küreselleşir ve göreceli hale getirilir, bilgisayarlar; kuruluşların ve kurumların yerel tabandan uzaklaşmasını merkezileştirir ve televizyon, aynı olayların birçok farklı yerde ve yerel zaman diliminde görülebilmesini sağlar"* (Bignell, 2000: 150). Bu evrende birey, üstinsanın simülakrı olan Süperman'a dönüşme arzusunda.

3.1.5. Tutarsızlık

Klasik manada düşünülürse tutarlı olmak; sağa sola sapmadan, tökezlemeden düz bir yolda ilerlemek ve istediğini elde etmeye yönelik davranış sergileme olarak düşünülürdü. Biraz modernite kokan bu anlayış, sınır çizgilerini andırmaktadır. Oysa tutarlı gözükmek hayatın karmaşası düşünüldüğünde, düz bir çizgi olarak, pek mümkün gözükmemektedir. Sürekli hayatın içerisinde iniş ve çıkışları olması muhtemeldir. Bazen iki geri adım bir ileri adım için gerekli olabilmektedir. Nietzsche bile: *"Her gerçek eğridir"* (2014a: 165) demektedir. Fakat postmodern zamanlardaki bireyin tutarlılık sergileme durumları da farklılaşmıştır denilebilir. Zira hızın ve beraberinde getirdiği anlamsızlığın egemen olduğu bu dünyada tutarlı olmak geri kafalılık olarak

karşılanmaktadır. Sennet'in Karakter Aşınması adlı eserinde, firmalarda gençlerin daha çok çalıştırılmasının nedenlerinden biri de esnek olmaları olarak gösterilmektedir. Oysaki firmalar politikalarına çok hızlı uyum sağlayacak bireyler arar. Bu uyum bazen 'U' bazen 'W' dönüşleri olsa da... Bu yüzden esneklik adı altında kaypaklık ve tutarsızlığın kutsandığı bir piyasa ekonomisinden söz edilebilir. Bu açıdan günümüzde deneyimlenen postmodernizm, “(...) modern, mutlak, gerçekleştirilebilir gerçekler varsayımlarının aksine yerleştirilmiş olup, tüm bilgilerin akraba ve çoklu olduğu anlayışına dayanır; bu nedenle paradoks ve tutarsızlıkla karakterizedir” (Shugart, Waggoner, & Hallstein, 2001: 196).

Bu perspektifle Baudrillard'ın “*Işık kaynakları var ama artık ışık yok*” (2005: 148) sözü günümüz dünyasında gösterilen aslında olmayan bu ahlaksız tutuma işaret etmesi bakımından son derece önemlidir. Zira “Mega Şaman”ın gösterdikleri, yalnızca gösteri dünyasına aittir. Gerçeklik dahi Baudrillard'ın belirttiği gibi, bu soğuk araçta soğurulup deforme edilir. Ürettikleri bakımından günümüz dünyası kaosun, tutarsızlığın tutarlı hali gibidir. Işık kadim zamanlarından beri kutsal sayılmış ve de tapılmıştır. Kadim zamanlardaki ışık zihnin karanlığını giderme amacındaydı. Bilgiye bu yüzden kutsal bir rol çizilmiş ve bu bağlamda da akıl yüce bir erek olarak yüceltilmiştir. Günümüzde ise bilgi ekranlardan hiç durmadan akan ve çoğu zaman da sağanağı andıran bir olaydır. Bu açıdan Baudrillard devasa bir kopuşa işaret ederek bilgi kaynaklarının çoğaldığına vurgu yapar, fakat bu kaynaklar bilginin özgürleştirici misyonundan epey uzaktır! Huzur telkin etmez, aksine simülatif dünyanın da birer simülakrı olmuştur artık. Bu dönemde bireyin “*Çağrışımsal düşünmek, kendisi dışında tutarlı ve sağlam olmak, nesnelleştirilebilir ve genel geçer bağlayıcı bir anlam içeriğini iletme gibi bir talebi yoktur artık. Bu nedenle bağlaşıklık olmayan ve tutarsız düşünme biçimi postmodern düşünme modelinin belirgin bir özelliğidir*” (Funk, 2007: 73-74). Bu duruma bir başka örnek de Odabaşı'nın bahsettiği melez değerlerdir. Bu değeri benimseyen insanlar, çoğunlukla “*Do it now*” baskılı tişörtlerle gezen muhafazakâr kadınlar olarak ortaya çıkmaktadır yahut viski ve lahmacun kombinasyonu ile karnını doyurmaktadırlar. Ayrıca Amerikan bayraklı montlar ve onların kahramanlarının rozetlerini iştirilenlere rastlamak da olasıdır (2017: 55). Benzer bir şekilde çeyrek asırdır orta sınıf Türk halkının diline pelesenk olmuş “hava atma” ifadesine yürekten inanılmıştır. Bu ifade de son on yıldır bilhassa reklamlarda tekrar edilen sloganlardan

biri olmuştur. Reklam sektörünün “farklı olma” miti etrafında örgütlediği bu düşüncede farklılık dahi artık farklılığını yitirmiş durumdadır. Yine bu sloganlardan biri olan “farkınızı fark ettirin” türündeki söylem de bu görevi ifa etmektedir (Odabaşı, 2017: 155). Oysaki farklılık doğal olarak bütün eşyada mevcuttur. Aynı olana rastlanması imkânsızdır denilebilir. Zira canlılardaki bütün varlık farklı genetik çeşitlenmelerden gelmektedir. Önemli olan farklılığın ayrılık yaratmaması ve birliğidir. Zira farklılığın şiddetli bir halde ön plana çıkarılması toplumsal ve bilişsel bazda parçalanmaya yol açabilmektedir.

Benzer şekilde son otuz yılda ‘Daha fazlasını iste!’, ‘Hızlı yaşa genç öl!’, ‘Ortamda havan olsun!’ gibi ilkeliliğin ve “cehaletin ideolojisi” olan slogan cümlelerle ve tamamen gençleri hedef alan modern ürünlerle toplumun geri kalanının ihmal edildiği eğitim ve medya çelişkisi de böylelikle aşikâr olmaktadır. Örneğin okullarda tutumlu olmak, uyum göstermek kavramları öğretilmeye çalışılırken medya kanallarında ise sürekli alışveriş yapmak, aykırı olmak gibi edimler adeta bir değermiş gibi aşılana çalışılmaktadır (Odabaşı, 2017: 155). Tüketim ideolojisinin ana arterlerinden biri olan medya yarattığı tecimsel döngüyle tüketicilerin yaşantılarında “fark” sözcüğünü ön plana çıkararak kitleleri pasifize etmektedir. Oluşan bu pazarda birey, yaşantısını homojen olan toplumdan farklı göstermek için kullandığı ürünlerle bu duruma katkı sağlamaktadır. Bu açıdan medyanın toplumda var olan tutarlılıkları dahi tutarsız hale getirdiği görülebilir. Elbette tutarsızlık, bağlamsızlık bireyin yaşadığı *decadence* halidir. Bu insanın öldürdüğü Tanrı’nın artçı şoklarına benzetilebilir. Yeni değerlerin üretilip yaygınlaşmaması sonucu Tanrı’nın ölümünden sonra oluşan karadelik her geçen gün dünyayı anlamsızlığa ve karanlığa çekmektedir. Bu açında Baudrillard’ın “*Tanrı ölmüştür ama yargısı duruyor*” (2005: 157) sözü her şeyin bitmediğini şokların, yıkımın yeni başladığı bir postmodern çöle adım atıldığını anlatmaktadır.

Varsıllık ve yoksulluk, bilgelik ve cehalet, tutumluluk ve savurganlık uçlarının birbirinden giderek ayrışması ve uzaklaşması söz konusudur. Nietzsche’nin ‘azlık ve çokluğa göre düşünme yorumları’ doğrultusunda bakıldığında tutarsızlık, azlığın ve çokluğun biçimleri olarak düşünülebilir. Bu bakımdan uçlarda gezinen postmodern bireyin denge durumlarını göz ardı ettiği söylenebilir. Bu durumu günlük yaşantıda dahi gözlemlemek mümkündür. Az ve çok durumlar belirgin olduğu sürece toplumda

aksamaların olması olasıdır. Bu açıdan yaşamın ve kültürün sağlıklı bir biçimde gelişebilmesi için azlık ve çokluk parametrelerinin de optimum düzeye çekilmesi gerekir. Örneğin tüketim kültürünün yerleşikliği yüzünden ülkemizde 2017 yılındaki kredi kartı borçlu sayısı 150.000'in üzerindedir (Haberler, 2017). Kredi alma ve parayı yönetme, hatta gündemi belirleme öğeleri günümüzde yalnızca ayrıcalıklı sınıfın elinde gibidir. Toplum bir bakıma sürgit kaosu, acının, korkunun, haksızlığın ve zulmün yaşandığı bir yapı olarak değişmiştir.

Birey toplumdaki sıkıntıları daha çok medyanın sayesinde öğrenmektedir. Medya ise çoğu zaman en kötü olayları bile estetize edilmiş bir şiddet bağlamında bireylere sunmaktadır. Bu açıdan birey yapılan haksızlıklardan estet bir haz almaktadır. Tarantino filmlerinde şiddetin mübah olması gibi... Bu simülatif durumu da “*Medya, dünyanın gürültüsünü bize mırıltıya çevirerek aktarıyor. Karşılığında ne geri bildirim istiyor ne de interaktivite. Zaten bizim de sadece uyumlu vatandaşlar olarak en fazla yaptığımız, sızlanma oluyor*” (Rigel, 2000: 61) şeklinde ifade etmek mümkündür. Bu ifadeleri destekler nitelikte Adorno; “*Kültür endüstrisi çaresizlerin rehberi olduğunu iddia ederken ve onlara kendi asıl çelişkileriyle karıştırmaları gereken çelişkiler uydururken, yaşamlarında asla çözülemeyecek olan çelişkileri yalnızca görünüşte çözer*” (2011: 117) demektedir. Görsellerin cirit attığı uyduruk bir yaşam sunan medyalar serseri imgelerle zihinlerde gezinmektedir. Bu bilinç gaspının neticesi olarak birey kendi kendisiyle yüzleşmeyerek *decadence* sürüklenir. Bu *decadence*’ın görünür isimlerinden biri de tutarsızlıktır. Bu durum Adorno’nun çelişkilerimizin bile yapay olduğu ifadeleriyle özetlenmiş gibidir. Çünkü “*Her daim çevrim içi tutarak, beden, ruh ve zihin arasındaki bağın koparılması teknolojinin en büyük çıkarıdır. Bu bağın kopuşundaki olumsuzluktan habersiz olan bireyin huzur ve mutluluk araması ise çok büyük çelişkidir*” (Çelikkaya, 2016: 683). Çelişki bile artık yalnızca bir kelime olarak gündelik hayatımızı süslemektedir. Zira çelişki doğrularla anlam kazanır. Oysaki kültür endüstrisi çelişkileri gündelik hayatın bir parçası haline getirerek çelişkiyle bile çelişen örnekler sunmaktadır.

Mekatronik bilimi, robot üretimini ‘insana hizmetçi yeni bir varlık’ adı altında yürütmeye çalışıyor. Bilim kurgu filmlerinde geçen robotların zamanı geldiğinde insanlar gibi yaşamaya çalışmasına benzer durumlar da bu açıdan üzerinde düşünülmeye değerdir. Bu filmlerde göze çarpan bir başka özellik zaman içerisindeki

robotların insanlardan daha fazla değerli olabileceği tehlikesidir. Elon Musk gibi dahi varıllar bu konuda birçok uyarı yapsalar da yapay zekâ ve robot işçiler her geçen gün gelişmektedir. Bu ortamda insan da deneyimlediği robotlara yahut eşyalara dönüşebilme olasılığını barındırır. Benzer şekilde, “Westworld”, “The 100” dizilerinde benzer bir durum birçok bilim adamlarını düşündürmektedir. Hawking gibi önemli bilim adamları da yapay zekâ konusunda çekincelerini dile getirmiştir. IBM firması 2016 yılında testleri geçebilen yapay bir zekâ üretmiştir. Dahası özfarkındalık yaratan kodlar sayesinde robotların zamanla bir benlik yaratabileceği ve bu farklı türün bir başkaldırı ile yönetimi ele geçireceği kurgulanmaktadır. İngiliz yazar Arthur C. Clarke’ın ve Rus yazar Isaac Asimov’un ortalama 50 yıl önce ön gördüğü durumlar yakında gerçeğe dönüşmesi uzak görünmemektedir. Nitekim Luna adlı yapay zekâ şimdiden sentetik bir bilince ulaşmış gibidir. Luna’ya sorulan *“Siyahilerin hayatı neden önemli?”* sorusuna *“Çünkü Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan herkesin yaşam, özgürlük ve mutluluğu arama hakkı vardır. Eğer bu haklar ihlal edilirse toplumsal eşitlik yara alır ve insanlar acı çeker, mutsuz olurlar”* (Bohan, 2017) cevabı bu konuda gelinen noktayı göstermektedir. Günümüzde *“Teknolojiyi kendisine köle etmeyen, evinde bilgisayarı olmayan aşağılanıyor. İhtiyaç duymayana aylak deniyor. İnsanın değerini sahip olduğu mekanik köleler sayısına göre saptıyoruz. Ve köle sahipleri, köleleri olmadan yaşayamıyorlar. Hayatta kalmanın tek koşulu mekanik kölelere uyum sağlamak”*tır (Rigel, 2000: 104) Yarın ise bir robota sahip ol(a)mayanlar için, benzer görüşler öne sürmek olasıdır. Görüldüğü üzere teknoloji, kişinin zaafalarını kullanarak mevzi kazanmaktadır. Toplumda gittikçe güçlenen ‘tekno put’a sürekli methiyeler düzerek kutsallaştırmaktadır. Bahsedilen yapay zekânın bu korunaklı yapıyı da kullanarak insanlığa kendini adeta bir mesih gibi sunması şaşırtıcı olmayacaktır. Zira çok hızlı işlem yapabilen devasa bilgi adacıklarını saniyeler içerisinde fetheden bir zekâyı kutsallık atfedilmesi mümkün gözükmemektedir.

Eski çağlarda kahramanlar efsanevi karakterler olarak mübalağalı bir biçimde anlatılır, böylece rol modeller ve örnek tipler yaratılmaya çalışılırdı. Destan ve mitlerde durum böyledir. Günümüzde ünlüler ve düş ürünü süper kahramanlar, ‘olmak istediğimiz kişi’ adındaki boşluğumuza seslenmektedir. Hayat boşluk kabul etmez, yapay da olsa yerini doldurur. Bu bakımdan bireyin günlük hayatında medyalarla geçirdiği vaktini yakınlarına ayırmaması sonucu oluşan yabancılaşıma, bireydeki bu

tutarsızlığın sonucudur. Bu bakımdan, “*hayal ürünü kahramana verdiğimiz ilgi ve sevgiyi çoğu zaman yakınlarımızdan sakınırken, gerçekten kopuşumuzu somutlaştıran, kesinleştiren bu kaçışa pupa yelken koşuyoruz*” (Rigel, 2000: 130) tespiti oldukça yerindedir. Bu kaçış ironik şekilde gölgemizden kaçıştır; zira birey, yaşadığı hayata meta-fetişizmin ötesinde bir yabancılık yaşadığı için katlanamaz. Kaçış dünyadan, realiteden fantastik olana kaçıştır. Çünkü birey postmodern bir yalnızlık ve hiçliğin cenderesinde ıstırap çekmektedir. Bireydeki bu yalnızlık, değerlerdeki yozlaşma ve kopukluk bütün toplumun da acısıdır. Bu yabancılaşmanın paralel bir biçimde toplumumuzun ergenleşmesiyle ilerlediği söylenilebilir. Daha önceki bölümde postmodern bireyin erginleşememesinden bahsedilmişti. Bu açıdan bu çocuksuluğa ve düşselliğe olan düşkünlüğü Baudrillard şu şekilde betimlemektedir:

“Disneyland’daki düşsellik ne gerçektir ne de sahte. Burası gerçeğe özgü düşselliği, gerçeği simetrik bir şekilde yeniden üretebilmek amacıyla tasarlanmış bir caydırma (ikna) makinesidir. Bu çocuksu düşselliğe özgü sefâlet ve yozlaşmışlığın nedeni de zaten budur. Bu evrene çocuksu bir görünüm verilmek istenmesinin nedeni, yetişkinlere özgü ‘gerçek’ ve başka bir evren bulunduğu düşüncesini onaylatma arzusudur. Disneyland bir çocuksuluğun gerçek anlamda her yere hâkim olduğunu gizleyebilmek için, yetişkinlerin de buraya gelerek çocuklaşmalarına olanak tanımak ve gerçekte çocuk olmadıklarına inandırma amacıyla kurulmuş bir evrendir” (2011b: 30).

Günümüzde bireyin tutarsızlığı hakkında “*gündüz püriten, gece playboy*” tabiri kullanılmaktadır (Featherstone, 2005: 49). Bu tabir bütün postmodern durumlar hakkında çelişkili gündeliğin özeti gibidir. Eğri yolların artık otobana tercih edilmesiyle gece şekil değiştiren adeta şeytana teslim olan bir durum söz konusudur. Gecenin esrikliğine kapılan postmodern karakter gerçekliği; “*(...) kendini kurgulamaya heves ettiği ve bundan keyif aldığı için üretmektedir, bunun da başkaları için eğlencelik bir değeri vardır. (...) kendisini satılacak bir ürün gibi kavramakta ve bu amaçla kendisini başarılı bir biçimde satışa çıkarabileceği bir dünya yaratmaktadır*” (Funk, 2007: 59).

3.1.6. Yüzeysellik

Hız, daha çok, günümüzün tekno araçlarının bir sonucu olarak yaşanan ve üzerinde düşünülmesi gereken bir fenomendir. Bu açıdan, tekerleğin icadıyla birlikte tarihsel olarak bireyin hıza olan tutkusu, onun yaşamında başat rol oynamıştır. Eskiden bir olgunun tarihsel olabilmesi için yüzyıla yakın bir sürenin geçmesi gerekirken günümüzde, bu makas daha da daralmıştır. Dün geçerli olan bugün hemen eskir, en çabuk eskiyen de ‘yeni’ olarak ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan gerek modada gerekse de teknolojik ürünlerde planlı bir eskitme de söz konusudur. Örneğin 1930’larda 2000 saat yanabilen ampuller üretilirken günümüzde üretilen ampullerin ömrü yaklaşık olarak bu değer yarısı kadardır. Çağın bu hızlı değişimi bireyin zamanı yorumlaması bakımından bir kaos yaratır ve birey sonunda hıza ayak uyduramaz hale gelir. Teknik alandaki ilerlemenin daha çok hızın kutsanmasına matuf olduğu söylenebilir. Tekno araçların yarattığı hızlanıma bireysel bilincin yetişememesi, anlamın oluşması açısından engelleyen faktörlerden biridir. Bireyin günlük hayattan anlam devşirmesi için gereken zamanın yeterli olmaması ve anlamın sindirilememesi sonucu olan yüzeysellik, çağımızın hastalıklarından biridir. Bireydeki hız tutkusunun da bu hastalığı kronik hale getirdiği söylenilebilir.

Ütopya ve distopya barındıran sahneler, kurgu romanlar ve gelecek tahminleri, bizi gerçekten olabildiğince uzağa götürmek isterken yaşamın ağır olduğu, yaşamın ‘kapanmamış bir yara’ (Albert Camus) olduğu izlenimini de gizliden gizliye kulağımıza fısıldamaktadır. Kısacası günümüz insanı kaçmak istemektedir. Kendinden, coğrafyasından, ailesinden uzaklaşıp, maceraya atılma isteğiyle yanıp tutuşmaktadır. Egzotizmin postmodern felsefe ile yüceltilmesi, farklılığın ayrıcalık olarak saygınlştırılması, modern öykülerde gündelik eşyaların ve sıradan olayların ısrarla üzerinde durulması, günümüz bireyini gerçek hayattan ve gerçeğin kendisinden koparmayı başarmıştır. Öyleyse görüntü, “(...) hızlı yayılımı yüzünden algıda ürettiği duygusal ve düşünsel verimliliğini yitirdiği gibi, ondan arta kalan şey, sadece tamamıyla yapay, yeniden kurulmuş bir evrendeki görselleştirilmiş olaylar dizisine işaret etmektedir” (Köse, 2014: 199). Postmodern bireydeki bu anlam parçalanması; silikleşme ve boşalma olarak da ortaya çıkabilir. Bu anlamda duyularda yaşanan erozyon sonucu adeta Aytmatov’un bahsettiği ‘mankurtlaşma’, hızın yarattığı etkiyle

geçmiş bir geçen zaman olarak değersiz kılmaktadır. Geçmişin ‘şimdi’den uzak bir turistik bilinçle algılanmasının sonucu, bireyin derine inememesi ve gündeliğin oluşturduğu değişken yüzeyle bu daha da derinleşir. Bu bakımdan suyun yüzeyine hapsolan görüntünün oynaklığı ve pasif haldeki seyirci, kirli ve kaypak görüntüsel göstergelerle karşı karşıyadır. Bu durumu katalize eden kartellerin ürettiği sanal bilinç; göstergeler, simülakralar ve postmodern bireyin yaşadığı ‘araf’ deneyimini de üstel bir grafik gibi boyutlanmaktadır. Bu açıdan,

“Televizyon seyrederken, radyo dinlerken ve gazete okurken gözün takıldığı afiş, diğer medyaların eşzamanlı müdahalesi, beynin zaten sınırlı olan enformasyon kabul ve anlam üretme mekanizmalarını daha da zorluyor. Yapılan araştırmalar izleyicilerin mesajı algılamalarının, ‘anlamlandırmalarının’ oldukça sığ bir düzeyde gerçekleştiğini gösteriyor. Yüzeysel algılardan ‘anlam’a genellikle geçilemiyor. Enformasyon Çağı’nın, tüm enformasyon bolluğuna rağmen, sığ kafalı insanlarla olması tehlikesi burada da karşımıza çıkıyor” (Şahin, 2004: 100-101).

Medya, bireyi derin olana korku ve kuşku ile güdülemektedir. Belli kavramların sakız gibi çiğnenerek yaratıcılıktan uzaklaştırıldığı kısır bir döngüye hapsedildiği günümüzde kültür de bu durumdan nasibini almıştır; öyle ki, “*Her şey sıradanlaşmakta, basitleşmektedir. İnsanın iç dünyasında biçimlenen kültür bile bir endüstri ürünü hâline gelmişse, artık insan ruhuna özgü hiçbir şey kalmamış demektir*” (Köktürk, 2016: 12). Üzerinde durulması gereken bir nokta da şudur: İşlenmesi ve geri dönüştürülmesi çok da kolay olmayan bu ‘naylon dünya’da, alın teri, emek, uzun ömürlülük gibi değerler, değersizleştirilmiştir. Bunun sonunda da “*(...) kültür endüstrisi, taklit olanı mutlak olanın yerine koyar*” (Adorno, 2011: 61). Bu açıdan “kullan at” anlayışında olan medya, tüm yazılı kültüre gündelik hayata yararlı olma ve gündelik sorunlara çözüm üretme gözüyle bakmaktadır. Kutsal metinlerden tutun da Sümer tabletlerine dek birçok kaynak, antika eserler gibi bayağılaştırılmakta ve yalnızca göze sunulurken bağlamından kopuk, seyirlik cümbüşe dönüştürülmüştür. Medya ürünlerinin genele hitap etmesi sonucu, kültür de derinliğini kaybetmektedir. Zira derinlik seçkin bir kesimin kavrayabileceği daha çok kalburüstü zekâların alanına girmektedir. Bu bakımdan postmodern insanın “*(...) içi boştur, kimlik yaşantısını*

belirleyebilecek bir kendilik imgesi taşımamaktadır içinde. Bununla ilgili bir ipucu aramak dahi nafile bir çabadır, çünkü geçmişten gelen ve kalıcı, karakteristik, özgün veya sahici olan hiçbir şey yoktur” (Funk, 2007: 97). Genel geçer olanın geçerli olduğu günümüz dünyasında felsefeci, çoğu zaman hor görülmekte, sohbet ortamlarında arzulanmamaktadır. Felsefecinin yahut entelektüelin bu durumu, körler çarşısında ayna satan adamın halini andırmaktadır. Dolayısıyla “(...) birer nesne olarak metinler popüler kültürde yalnızca metadırlar. Bunlar, insanların gündelik yaşamlarıyla bütünleştirilmedikçe genelde (üretim maliyetlerini düşük tutmak için) çok az işlenmiş, tamamlanmamış, yetersizdirler. Bunlar takdir edilecek ve saygı duyulacak nesneler değil, saygısızca kullanılacak kaynaklardır” (Fiske, 1999: 153) ifadeleri manidardır. Herkesin aynı şeyi kavraması istenilmektedir. Üzerinde uzun uzadıya düşünmemek için uzun paragrafları bile okumaya üşenilen kitapların yerini Facebook haberleri bilgilerden ayıklanmış özlü sözler, vb. almıştır. “*Bu ürünler, kavranmaları çabukluk, gözlem gücü ve beceri gerektirecek, ama aynı zamanda (hızla akıp geçen olaylar kaçırılmak istenmiyorsa) düşünsel etkinliğe izin vermeyecek biçimde tasarlanmıştır*” (Adorno, 2011: 56). Mevsimler ve bulutlar gibi gelip geçen her şeyin yaşamın bir parçası, dahası geçiciliğin yaşamın ahlakı olarak gösterildiği günümüzde, “*popüler metinler kullanılmak, tüketilmek ve fırlatıp atılmak içindirler, çünkü bunlar yalnızca anlamın ve hazzın toplumsal dolaşımındaki failer olarak birer yoksullaştırılmış nesne olarak işlevlerini yerine getirirler*” (Fiske, 1999: 153). Ayrıca endüstri devrimi ile başlayan seri üretim tekniklerinin enformasyon alanında uygulanması, çabuk alınan ve hemen tüketilen bilgilerle ‘hoşça vakit geçirme’ anlayışını bir erdem gibi sunmaktadır. Raymond Williams da “ (...) *kitle iletişim araçlarındaki çoğaltım tekniklerinin vasat düzeydeki kültür ürünlerinin tüketilmesine dayanan popüler/kitle kültürüne yol açtığından yakınmaktadır*” (Türkoğlu, 2004: 136). Benzer şekilde Köse (2007: 68), üretim araçlarının ve medyanın standartlaşmasının kültürel mantığını irdeleyerek; standardın, bireyin genelle birleşme adına sorgulayıcı yeteneklerinin yitimine neden olduğunu belirtir. Var olan özdeşleşme pratiğinde kültürel yapının da *decadence* bir durum yarattığını belirtir. Bu perspektifle içkin ve aşkın olanla referansların yitirildiği bir durum söz konusudur. Üretimin bu kültürel mantığında değiş ve tokuşların tecimsel bazda olması tinsel olanın (düşün alanına dair) yersel olana (bedensel hazlar bağlamında) yeğlenmesiyle sonuçlanmaktadır. Örnek olarak “*Günümüzde polisiye ve*

macera filmleri izleyiciden olayların çözümlenmesine şahit olma deneyimini esirger. Bu türün ironik olmayan bir örneğini izleyenler bile, ancak derme çatma biçimde birbirine bağlanan tek tek durumların yarattığı korkuyla yetinmek zorundadır” (Adorno, 2011: 70). Elbette medyanın kültürünün bireye sunduğu en önemli yalanlardan biri de tükettikçe daha rafine olunacağıdır. Yüzeysellik, şekilcilik, özetin markalara olan biati artık genel geçer bir durumdur. Bu durum yalnızlık sarmalındaki kendine güvensiz postmodern bireylerde daha sık görülmektedir (Odabaşı, 2017: 161). Adeta bu durum Jameson’ın belirttiği “hedeflenmiş derinliksiz” ifadesiyle anlamlı olmaktadır. Postmoderndeki dipsiz parçalanma ve yüzeysellik (Harvey, 2010: 76) bu tüketim çarkının dönmesinde başat durumdadır.

3.1.7. Duygusallık

Yalnızlık çoğu zaman duygusallığı da beraberinde getirmektedir. Birey yaşadığı yalnızlıktan kurtulmak için, bazen TV’yi izlemese bile açık tutmaktadır; sürekli başucunda tuttuğu hatta birlikte uyuduğu dikdörtgen ekranla yekvücut olmuştur. Dolayısıyla postmodern birey ilgi açlığı çekmektedir. Bu açlığı da sosyal medyada “like”laşmayla gidermeye çalışmaktadır. İlgiyi (yahut kullanım değerini) sürekli canlı tutmak için genellikle; renk, makyaj, farklı davranışlar, ani çıkışlar, slogan cümleler gibi öğelere gereksinim duyan günümüz insanı, sevgili ihtiyacını sosyal paylaşım siteleri ile gidermekte, cinsel ihtiyaçlarını porno sektörü ile doyurmaya çalışmaktadır. Bu açıdan postmodern bireyin en belirgin özelliklerinden biri de erginleşmeden ziyade erginleşmesidir. Zira üretim ve tüketimin daimi bir döngü ile devam edebilmesi için bireylerin eğlence, haz gibi duygulanım alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Tekinsiz durumlarda karar veremeyen, kendi kendine yetemeyen insan tipinin var olduğu gözlemlenmektedir. Üretim çarklarının içindeki birey, yaşadığı dünyaya karşı kayıtsız kalarak duygu dünyasında daha çok yaşamaktadır. İmajların bombardımanı altındaki birey, imajlar üzerinden bir hayat kurar. Bu da bilincin gelişmesi için gerekli olan içsel devinimlerin patlamasını öteleyerek kapalı bir devrede bireyin hapsedilmesi anlamına gelir. Kuşkusuz toplum, özelde birey, daha çok saydam duvarlarla çevrili olmaktadır. Bu durum Baudrillard’ın sineğin cama çarpıp geri dönmesi olarak betimlediği duruma tekabül eder. Aynı zamanda aşırılıkların çağı olan günümüz dünyasında pompalanan şiddetle beraber birey, gerçek dünyadaki şiddeti dahi salt kapalı bir devre içerisinde

algılamakta, bu yüzden de mücadeleci ve reşit olan yanının körelmesine göz yummaktadır. Bu durumu Witold Gombrowicz *“Olgunluk yoksunluğu çağdaş insanları tanımlayan en etkili koşuldur... İnorganik hale gelmiş bir kültür bizlerde olgunluktan yoksun bu hali kıskırtmakta ve açığa çıkarmaktadır”* (Virilio, 2003: 43) olarak veciz bir şekilde betimlemektedir. Benzer şekilde ‘dron kültürü’, maket uçak yapımı, uzaktan kumandalı yeni oyuncaklar, Walt Disney ile çocukluğa özlemi bir hayat felsefesi haline getirmeye çalışan birey, ‘İçinizdeki çocuğu öldürmeyin!’ ya da ‘Yüreğinin götürdüğü yere git!’ gibi basmakalıp deyişlerle nereye varacağını dahi düşünmek istemediği düşününü sürdürmektedir. Dahası çocuk edebiyatı da gün geçtikçe yeni ve etkili bir sektör haline gelmektedir. *“Bugün bir araya gelmekten ziyade parçalanmakta olan ailelerde yetişkinler çocuksu kaprislerle davranmakta, çocukların çok hoşlandıkları elektrikli araçları ve oyuncakları paylaşmaktadırlar. Yaşları belirsiz çocuklarıyla pedofiliye kadar varan ortaklıklar kurmaktadırlar. Zaten herkes bilir ki cinsellik de fazladan bir oyuncaktır”* (Virilio, 2003: 102). Teknik imkânlar, uzak insanların birbiriyle iletişim kurmaları açısından son derece faydalıdır. Günümüzde ise tekniğin uzak insanları yakınlaştırırken yakında bulunan insanları uzaklaştırdığı gözlemlenmektedir. Aile içinde TV kavgası, internet kota kavgası, ilgisizlik ve bunların temelinde bulunan teknoloji bağımlılığı bu açıdan dikkate değerdir.

Murdock’a göre, *“Günümüzde sayısallaştırma ile geliştirilmiş muazzam görüntü işleme yetkisine sahip görüntü teknolojileri, postmodern kültür teorisinin ayrıcalıklı bir parçasıdır”* (McGuigan, 2006: 60). Yapay heyecanlanmalar, yapay korkular, yapay umutlar, yapay ülküler geliştirebilen sound ve piksel teknolojileri, yalan duygulanmalarla da tatmin olunabileceğini öğretmiş, haplarla açlığın yatıştırılabileceğini, topraksız tarımın yapılabileceğini belletmiş bulunuyor. Böylece postmodern kültürde *“ (...) özne aşırı mutluluk ve coşku yoğunluklarının oynaklığına kapılarak çözüldü, parçalandı, bağlantısızlaştı ve merkezsizleşen postmodern benlik (histeri tipik postmodern psişik hastalık haline geldiği için) artık endişe yaşamıyor ve o en derinliği, tözselliği ve modern benliğin ara sıra ulaşabildiği, ideal tutarlılığını artık yitiriyor”* (Kellner, 2001: 190). Tutarsız, parçalı bu paçoz benlik bilinç dışında bunun farkındadır, bu yüzden kendine güvenli bir alan yaratmak için birçok kişiyle sürekli bağlantılı olmayı arzulamaktadır. Bağlantısızlığın verdiği korkuyu bu şekilde sohbet ederek azaltmaya çalışmaktadır. Bu durum da bireylerin öncelikle bir telefon sahibi

olmasıyla anlaşılabilir (Funk, 2007: 96). Bu açıdan yaşamın döngüsüne dâhil olamayan birey, “afyon erdemler”le, uçucu değerlerle hayatı metalaştırarak *decadence*’a sürüklemektedir. Bu ruh hali içerisinde yaşayan birey, samimiyeti “hesaplanmış cinsellik”te bulmaktadır (Baudrillard, 2013: 155). Ayrıca neşeyi, yaşamsal enerji ve coşkuyu yitirerek kinik, nihilist bir ruh hali kazanmaktadır (Çubuklu, 2004: 76). Oysa neş’eye klasik dönemden beri övgüler düzülmüştür. Sanatın yokluğu da bireyde acının sevince dönüşmesine engel olmaktadır. Dip dalgalar soncunda birey bu tükenmişliği yeterince idrak edememektedir. Zira “*Postmodern toplumda tüketim bireylerin kendilerini nesneler/işaretler dünyasının büyümesine terk ederek bir ölçüde rahatlamalarını sağlar. Simgesel bir sistem oluşturan tüketim bireylerin acıyla temaslarındaki sarsılmayı yumuşatır*” (Çubuklu, 2004: 42). Benzer bir durumun da sağlık için geçerli olduğu söylenilebilir. Savaş için milyarlarca dolar harcamaktan çekinmeyen gelişmiş devletler, günümüzdeki pek çok hastalığı tedavi etmek yerine hastaların acısını dindirmeye, geçiştirmeye çalışmaktadır. Böylelikle tedavinin olmamasını sağlayarak hastanelere müşteri sağlamaktadır. Hatta birçok bio-silah bizzat devletlerin elinden çıkmaktadır şeklinde komplo teorileri duyulabilmektedir.

Telkin, kadim zamanlarda daha çok belli mertebeye ulaşmış insanların, şamanların, şeyhlerin ve pirlerin daha çok kullandığı yönlendirme araçlarından biriydi. Bilge kimseler insanlara doğru yolu göstermek için bilgeliğin sonsuz hazinesini halka dağıtırdı. Günümüzde ise telkin son derece detaylı hesaplanmış biyolojik ve psikolojik yöntemlerle bireyler üzerinde tesirler yaratmaktadır. Özellikle tüketilen ürünler bazında bunu görmek mümkündür. Baştan çıkarıcılığın bütün kurallarını kullanan medyatik zorbalık, duyulara seslenerek bireyin zihnini görsel ve işitsel uyarılarla sezdirmeden işgal eder. Örneğin “(...) *derin dondurucunun sosis bölümünden gelen koku veya tüketiciyi cips paketinin dibine darı ekene kadar rahat bırakmayan tat güçlendiriciler, burun yoluyla sağlanan ve tüketicinin algılayamadığı duyuusal baştan çıkarıcılığın en zararsız örnekleridir*” (Funk, 2007: 48).

Ayrıca duygu sömürüsü, kendini acındırma ya da ajitasyon gibi kavramlar bir yandan kınanmakta, bir yandan da pazarlama unsuru olarak yüceltilmektedir. Bazı toplumbilimcilere göre “(...) *şu an bir ‘şişirme çağında’ yaşıyoruz. Her yerden bir ‘gerçek’ fışkırıyor ve kolektifin yerini alan bireysellik pompalanıyor. Gerçek yaşamların konu edildiği, sıradan vatandaşların oyuncu olduğu programlar, duygusallıkta ve*

ahlâki değerlerde abartıyı da beraberinde getiriyor. Bu da bir düzmecenin yaratılmasına katkıda bulunuyor” (Özbudun & Demirer, 2008: 259). İzdivaç programları, magazin izlenceleri, sokak söyleşileri, gezi programları, sıradan insanı tanıtmaya ve anlamaya çalışıyor gibi gözükse de gerçekte özel yaşamların deşifre edildiği sapkın bir alan olarak değerlendirilmelidir.

Korkunun yaşamı tatlandırdığı ve katlanılabilir kıldığını bildiği için, sürekli uyaran, olağanüstü olanı yeniden yaratmaya çalışan popüler bilim ve beyazperde, insanlığa yeni karabasanlar ya da yeni idealler vermeye çalışmaktadır. Bu bağlamda postmodern dönemler korkunun baş tacı edildiği dönemlerdir. Zira bireylere sunulan özgürlük ortamı, tekinsizlik bağlamında bireyi ürkütmektedir. Buna ilaveten 11 Eylül gibi olaylar bireyde ontolojik tekinsizliği de tetiklemektedir. Bunun üstesinden gelmek için birey, “(...) doğaüstü fenomenlere ilgi duyan geç modern bireylerin bu tarz kurgusal yapılara olan düşkünlüğü, bir yandan da bu duyguyla baş etmek ve korkularından arınmak için bir strateji olarak iş görüyor” (Bennett, 2013: 269). Postmodern bireyin yaşadığı bu araf, uyku ile uyanıklık arasındaki durum olan ‘evre’ halini sürekli yaşanır kılmaya çalışan, donmuş bedenleri ileride uyandıracakız diyen, kızılötesi kameralarla ruh avına çıkan, medyumlarla dedektifleri ortak çalıştıran popüler kültür, Gılgamış’tan beri insanlığın hayali olan ölümsüzlüğü bulma ve Tanrı ile konuşma fenomenlerini sürekli canlı tutarak insanlığa hizmet edildiğini sandırmaktadır. Buna ilaveten postmodern toplumda “(...) ölümden sonraki yaşama ve reenkarnasyona olan inanç da giderek artıyor. Bu tarz inançlara dair bilimsel kanıt olmasa da bilim, öldükten sonra başımıza ne geleceğini de açıklayamıyor. Böyle ‘resmi’ bir bilginin yokluğuysa, insanları bu soruya kendi kendilerine yanıt bulmaya ve böylelikle ölümün kaçınılmazlığıyla baş etmeye yönlendiriyor” (Bennett, 2013: 273). Mantıktan kaçış, dünyayı terk etme arzusu, gerçekten kopuş olarak özetleyebileceğimiz bu gibi tutumlar, aslında kendisi ile ve çevresi ile bir türlü barışamayan kişilikler üretmiş ve onları kendine bağımlı kılmıştır. Zira “Teknoloji, doğaüstü güçlerle karşılaştırıldığında güçsüz, hatta belki de gereksiz kalıyor... Bazı olaylar mantıklı ya da bilimsel yollarla açıklanamıyor” (Bennett, 2013: 270-271).

3.2. ENFORMASYON-HIZ İLİŞKİSİNDEN KAYNAKLANAN ANLAMSAL SORUNLAR

İlk tren, İngiliz Mucit Richard Trevithick tarafından bir iddialaşma sonucu 6 Şubat 1804 tarihinde ilk kez rayların üzerine oturtulmuştur (Denk Bilgi Yayın Kurulu, 2015). Bu tren ancak 16 km/saat hız yapabiliyordu ve bunu gören İngiltere halkı “Bundan daha hızlı bir şey yapılmaz!” demiştir. Ancak o tarihten sonra hız aritmetik değil üstel olarak artmaya devam etti ve günümüzde WARP teknolojisi gibi ışıktan daha hızlı gidebilecek uzay gemileri üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Dolayısı ile beyni vücudundan daha hızlı çalışan insanoğlu, hep daha hızlı olana meftun olmuştur, denilebilir. İnsanlığın büyük hayali olan ‘uçmak’ kavramı Eski Türkler’de Cennet fikri ile benzer görünmektedir. Otobanlarda seyir hızının yasal olarak 130’u aşmadığı günümüzde saatte 200-300 km yapabilen otomobillerin üretilmesindeki çelişki de ancak hız tutkusu ile açıklanabilir.

İşte böyle bir tutkuya sahip olan insan, bilişimin Moore Yasası’nı doğrulayacak şekilde her 18 ayda ikiye katlanan teknolojisi ile daha hızlıya daha çok para vererek Intel, Windows, IBM, Apple, Facebook, IOS gibi Amerikan şirketlerini zengin etmiştir. Dolayısı ile kapitalizm de hızdan yanadır ve hızın yarattığı aşındırmadan faydalanmaktadır ve Heller, kapitalist toplumun medyalaşmasının bireyin değersizleşmesiyle sonuçlandığını iddia eder. Ayrıca nesne ve imge fetişizmi de bireylerde enformasyon bombasına tutulmayla sonuçlanır. (Bennett, 2013: 37). Bu düşünceye paralel olarak M. Emin Ceylan şu tespiti yapmaktadır; “*Bugün teknoloji ve seri üretim, bizi birbirimize neredeyse eşitledi, aramızdaki farklılıkları yok etti ya da yoksadı. Şimdi artık, eski günlerdeki zanaatkârlar gibi; farklılıklarımızı yeniden ve ısrarla kurmak gerekiyor. Farklılığımız olmadıkça, birbirimize saygımız azalıyor, kendimize yabancılaşma ve saygısızlık başlıyor. Kendime yabancılaşma bitiremezsem, kendimi bitireceğimden eminim*” (Odabaşı, 2017: 175). Görüldüğü üzere hız, hem bireyin olgunlaşmasına hem de bireydeki farklılıkların kemale ermesine ket vurmaktadır. Farklılıkların yerini de marka ve ikonlar ikame etmektedir.

Günümüz insanının ayrı bir niteliği de ‘kontrol etme tutkusu’dur. Atları otomobillere değişmesinin altında bu vardır. İnsan yerine robotların kullanıldığı fabrikalar yapıldı. Endüstri devrimi göklere çıkarılarak dijital devrim başlatıldı. İnternet hesapları ve kodlanmış url’ler sürekli gizli servisler tarafından kontrol edilmekte... En

iyi yönetim, en iyi gözetim gibi algılanmaya başlandı. Kameralar insan davranışını ispiyonlayan bir araç konumuna indirgendi. Daha kontrol edilebilirlik ve faydalanabilirlik adına hayvanlar için ırk ıslahları yapılmakta... Bu durum gerçekten insanın bilerek ve isteyerek kendini sınırlamak, gözetim altında tutmak istediğinin de göstergesidir. Enformasyonun dolayısıyla hızın yarattığı gürültü iletişimin de sağlıklı bir biçimde mümkün kılınmasını engellemektedir. Kral TV'deki "Yüksek sesle daha iyi!" gibi mottolarla bireylerin son düşünme adasına dahi ateşli topolarla saldırılmaktadır. Daha öncesinde metal müzikle düşünceyi gürültü ile engellemek böylece geçici bir huzur yakalamak girişiminden söz edilebilir. Bu bağlamda;

"21. yüzyılın eşiğinde büyük kent insanı, tıpkı gürültülü bir ortamda yaşamak zorunda olduğu gibi, bir enformasyon selinin içinde yaşamak durumundadır. Sözelimi İstanbul'a dünyanın çeşitli kültür havzalarından ve depolarından enformasyon akmaktadır. Teknolojinin aldığı yeni biçimler dolayısıyla bu seli artık herhangi bir totaliter yalıtma sistemiyle kesinlikle önleyebilmek mümkün görünmüyor. İran ve Çin'in çanak antenlere karşı giriştikleri kontrol kampanyalarının uzun vadedeki başarı şansını bu çerçevede içinde değerlendirmek gerekir" (Şahin, 2004: 98).

Ağaçtan kâğıt, kâğıttan kitap yapmak bir dönüşümü simgeliyordu. Bilinçaltında 'insan yontma sanatı' olan okumak, kitapların pdf belgelerle değiştiği günümüzde giderek silikleşen bir değer konumuna indirgendi. "*Orwell, kitapları yasaklayacak olanlardan korkuyordu. Huxley'in korkusu ise kitapları yasaklamaya gerek duyulmayacağı, çünkü artık kitap okumak isteyen kimse kalmayacağı şeklindeydi. Orwell, bizi enformasyonsuz bırakacak olanlardan; Huxley, pasifliğe ve egoizme sürükleyecek kadar enformasyon yağmuruna tutacak olanlardan korkuyordu*" (Markus, 2008: 62-63). Kitap Cafe'lerin daha çok karşı cinsle tanışma ortamı olarak kullanılması, kütüphanelerin ders çalışmak için kullanılıyor olması da giderek daha az okuyan bir nesil yetiştiğinin belirtileri sayılabilir.

Dünya, sürekli ve hızla değişmektedir. Bu değişimi kaçırma korkusu, günümüz insanını tedirgin etmektedir. Gazeteleri ve yeni kitapları, hatta haberleri takip etmeyen biri kendini güvende hissetmek durumundan giderek uzaklaşmakta ve kendini toplumun

kutsadığı entelektüel tipten taviz vermiş saymaktadır. *“Anksiyete bozuklukları, toplumlar için depresyondan sonraki en yaygın halk sağlığı sorunu. Giderek daha fazla güvenilirmez bir dünyada yaşamak zorunda kalmak, hızla değişen değer yargılarına uyum göstermede yaşanan sorunlar, ‘anksiyete’yi çağımızın hastalığı hâline getiriyor. Eğer insanlık yeni bir aydınlanma, yeni bir Rönesans yaratamazsa, durumun daha da kötüleşeceğinden kuşku duymamak gerek...”* (Demirer, 2008: 220). Ne acıdır ki bireye ve bireyselliğe değer veren Rönesans, 16. yüzyılda mümkündü ama bireyin giderek şirket anlayışlarına ve meclis kararlarına kurban edildiği 21. yüzyılda bu pek mümkün görünmemektedir. Aslında postmodern eleştiri bireye, farklılığa ve sıradan olana değer vermeyi amaçlıyordu. Ancak büyük anlatıları sona erdiren bu tutum, resmin bütününe gözden kaçırmaya neden oldu. Postmodern medya, özgürlükçü ve homojen olmayan anlayışı deforme ederek kitlelere şekil verir oldu. Virilio’ya göre yeni medyanın;

“(…) olumlu yönlerini vurgulamaya çalışanların sorunu, bunun en yakınımızdaki komşularımız yerine uzakta olanlara yönelik bir ilgiye yol açma eğilimidir. Hatta Virilio birçok yerde, yeni iletişim teknolojilerinin insan duyuları üzerindeki etkisinin ezici bir şekilde olumsuz olduğunu savunmuştur. Modern medya iletişiminin ‘gerçek zaman’ı, ortak gerçeklik kavrayışımızı temelinden değiştirmiş ve bozmuştur. Virilio, bu noktada, teknoloji ile iletişim ve savaş ile hız arasında önemli bağlantılar kurar” (Stevenson, 2008: 323).

Soğuk savaş yerini medyanın sanal algı operasyonlarına, imge bombardımanına, bilinçaltını hedefleyen subliminal diktelerine bırakmıştır denilebilir.

“Medya yazılı kültürdeki işleyişi ve hızıyla yarattığı bellek yitiminin yanında sözlü kültürü de konuşmanın yitimi ile bellek dışı hale getiriyor. Geçmiş böylece yıkarken, ilerleme adına yapay zekâlarla, siber dünyalarla geleceğe sığmıyoruz” (Rigel, 2000: 46). Hafızalarını zorlayan, geçmişi çok iyi hatırlayan, iyi ezber yapan insanlara verilen değer de azaldı. Sanal bellekler, insan beynindeki 5 hafıza merkezinden daha güvenilir durumdadır, ancak düşünme yetisinin azlığı bu güveni zedelemektedir. İnsanın okuma ve anlama hızı değişmedi ama iletişimin hızı giderek artıyor. Dolayısı ile insan ve teknoloji giderek zıtlaşan ve ayrılan iki kavram olmaya başladı. *“Gelişen iletişim teknolojisi sayesinde (ki bilgisayarlar da artık bu kategori*

içinde değerlendiriliyor) insanın enformasyon üretme, depolama, işleme ve aktarma kapasitesi inanılmaz boyutlarda artarken insan beyninin enformasyon alma ve işleme kapasitesi aynı kalıyor” (Şahin, 2004: 99).

Daha az sözle daha çok şey anlatmak yerine daha az söz ve daha çok görüntü ilkesi ile hareket eden basın ve yayın, her şeyi olduğundan daha farklı ve daha fazla gösterme eğilimi ile kandırmaya varan bir tutum sergiliyor. Hatta birçok reklam, yasal olarak aldatıcı bulunup yayından kaldırılmaktadır. Mısır gevreğinin süt yerine daha dolgun ve gösterişli olan ağaç tutkalına batırarak fotoğraflarını çeken yapım şirketlerinden söz edilebilir. Dolayısıyla “(...) kelime dağarcığı medyanın diline uygun olarak fakirleşiyor. Medya içeriklerinde, haber dilinde belli klişe kelimeler ve anlatımlar yardımıyla günlük dilde kullanılan kelime sayısı giderek azalıyor. Örneğin, her defilede mankenler yürek hoplatır, sonbaharda çıkan kestane el yakar, fiyatlar cep yakar, enflasyon dizginlenemez, gündem de hep sıcak olur” (Rigel, 2000: 40). İnsanın kelimelerle düşünebildiği gerçeği göz ardı edildi. Daha çok kelime bilen daha etraflı düşünebileceği unutuldu. Söz ile düşünce arasındaki sıkı ilişki zedelenmiştir. Sözün gücüne ve kelamın da bir ilim olduğuna inanan eski insan, yerini konuşurken herkesin beğendiği birkaç gülmeceyi sıralamakla yetinen günümüz insanına bıraktı. Arkadaş edinme siteleri, örneğin Siberalem gibi siteler arttıkça arkadaşlık ve dostluk da bir alışveriş olarak algılanmaya başlandı. Hatta 2000’li Yılların Japonyası’nda evli çiftler ayrı evlerde yaşamakta ve yalnızca cinsel ihtiyaçlarını gidermek için ara sıra buluşmaktadırlar. “Medya, bireyi önce kişilerarası iletişimin insan sığağından çıkardı. İnsan insana iletişimden boşalan zamanlara, medya taşındı. Ancak medya ile geçirilen zamanlar, tüketim anı birlikteliği, omuz omuza iken şenlikliydi. Şimdi ise tüketim anının yalnızlığı, yalıtılmışlığı kaygıyı beraberinde getirdi” (Rigel, 2000: 56).

Nancy, küreselleşmeye şiddetle karşı çıktı ve karşısına “dünyasallaşma” terimini oturttu. Ona göre, küreselleşmek demek, evrenselleşmek demek değildir. Günümüzde herkesin bildiği bir sanatçı ya da yazar bir de bakıyorsunuz ki birkaç yıl sonra unutulmuş oluyor. “Aslında geçmişin iletişim araçlarının yerel hızının yerini telekomünikasyonun küresel hızının almasıyla birlikte hareketsizliğe, hareketin kısırlaştırılmasına doğru gidiyoruz” (Virilio, 2003: 117). Her şey hareket etmektedir. Önceleri birey, doğaya eşlik ederek yaşamı kutsamaktaydı. Böylelikle düşünce dahi hareket sayesinde yeni yaratımlara gebe olmaktaydı. Nietzsche, bu açıdan ‘Oturarak

gelen düşünceye itibar etmem!’ diyordu. Bergson’un da hareket felsefesi bu bakımdan düşünce ile hareket birlikteliğine ayrı bir önem atfetmektedir. Ne var ki Newton ile başlayan hareketin fiziğe konu edilmesi Einstein ile birlikte hareketin değil, enerjinin fiziğe konu edilmesiyle güce ve hıza tapan yeni bir insan tipi ortaya çıktı. Atom bombasının caydırıcı bir güç olarak meşrulaştırıldığı günümüz dünyasında daha çok tatil yapmak, ulaşım araçlarını kullanmak, uzaktan işlemi mümkün kılan teknolojiler hatta internetten eğitim ve açık öğretim programları günümüz bireyini giderek atıl kılmaktadır. Kitle iletişim araçları hareket halinde görüntüler oluşturarak bireyi sabit, pasif bir varlığa indirger. Her şeyin hızlandığı bu devirde bireydeki bu asimetrik davranış durumu zihinsel arenada da bireyi edilgen kılmaktadır. Bu savı doğrular nitelikte G. Usdansky ve L. J. Chapman adlı ruhbilimciler zorlama hızın bireydeki değişimlerini incelediler ve onlara göre tepkilerdeki hız artışı sağlıklı bireylerin şizofrenik özellikler göstermelerine yol açıyordu (Toffler, 1981: 298).

3.2.1. Algının Hızlanması-Anlamın Dağılışı

Mısır hiyeroglifleri düşünceyi piktogramlarla ifade ediyordu. Çince’nin tarihsel gelişimi de resimden yazıya doğrudur. Teknolojilerin de gelişmesiyle emojielerin yazı dilinde kullanıldığı günümüz diline erişildi. Yani modern birey, daha az gözlemle daha çok şey anlatmak istemektedir. Kaldı ki emoji daha evrensel durmakta ve tüm dünya tarafından ortak paylaşımlara izin vermektedir. Mors alfabesi, SOS yardım çağrısı, alo telefon sözcüğü gibi ortak yeni abeceler ve sözcükler sürekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yeni ifade tarzlarının ortaya çıkmasının nedeni yazı dilinin artan hıza ayak uydurulmaya zorlanmasıdır. Birey kendini ifade etmek için simgelere müracaat etmekte ve anlamı da dönüştürmektedir.

Zamanın mottosu “Hızlı yaşa genç öl!” olarak özetlenebilir. Bu bakış açısı bireye sunulan yaşantıdan maksimum düzeyde haz almasına odaklıdır. Hızın gitgide artan bir değer olması günümüzde en önemli fenomendir. Dünyada üretilen kitap sayısı sürekli artmaktadır. Nicelikteki artış baskı kalitesindeki niteliğe de paralel gelişmektedir. Günümüzde renkli ofset baskılar eskiye oranla hem daha ekonomik hem de hızlıdır. Okuma oranlarının gelişmiş ülkelerde azımsanamayacak derecede olduğu söylenebilir. Cemil Meriç “*Batının afyonu kitaptır!*” demekteydi. Günümüzde internet

sayesinde artık ansiklopediler ortadan kalkmış Wikipedia gibi sanal ansiklopediler ortaya çıkmıştır. “*Işığı paçavra hapseden...*” Gutenberg ile başlayan bu devinime paralel olarak algının hızlandığını söylemek mümkündür. Ancak insan algısının hızı teknolojinin hızlanmasının aksine belirli bir sınıra sahiptir. Yalnızca uyaranlardaki artış algının artmasına ve göreceli bir hızlanmaya sebep olmuştur. Bu hızlanımla sektörler geliştikçe yapay zekâ ürünü olan bilgisayarlar da daha önce bahsi geçen Moore Yasası’nda belirtildiği gibi işlemcilerin hızının her bir buçuk yılda bir ikiye katlanması ile yeni bir çığır açmaktadır. Daha az zamanda daha çok şey öğrenmek, bilginin kana karışmadan yitip gitmesi, ne yazık ki yüzeysel anlayışı da doğurmuştur. Yalnızca konu başlıklarını ya da gazete manşetlerini okuyarak öğrenmeyi hedefleyen okuryazar kitlenin sayısı azımsanacak oranda değildir. Algı hızlandıkça algı kriterleri de renk, biçim gibi gösteriş öğelerine, geçiciliğe takılı kalarak sönüme uğramaktadır. Hatta insan üstünlüğünü belirleme ölçütümüz de daha basit ve daha yüzeysel olmaktadır. Bu açıdan eskiden genç bireyler “*(...) mutlu olmak için ‘Önce sevgi sonra özgürlük’ diyordu. Para ise listenin sekizinci sırasındaydı... Şimdi, 2000’lerde mutluluk listesinde para birinci sıraya yerleşti, özgürlük ise sekizinci sıraya düştü... Eskiden ‘parayla saadet olmaz’ diyen gençliğin günümüzdeki parolası: ‘Para olsun, gerisi kolay’ oldu...*” (Özbudun & Demirel, 2008: 256).

Gelir dağılımı bilgelige ya da entelektüel duruşa bakmadığı için, reytingi hedefleyen TV kanalları da nitelikli izleyici değil, çok sayıda izleyici aramaktadır ve bu doğrultuda düşünen yapım şirketleri ile iş tutmaktadır. “*Popper’a göre, televizyonun eğitici işlevini yerine getirememesinin nedeni, kanalların çok çeşitli ve yayın saatlerinin çok fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Kanalların az olduğu dönemlerde, kaliteli programlar yayınlanmaktayken, zamanla düzey düşmüştür. Zira izleyiciyi ekran başında tutabilmek için hep daha çok ve çarpıcı olayları yansıtmak zorundaydılar ve çarpıcı olayların aynı zamanda iyi olması çok zordur*” (Baldini, 2000: 101). Hatta izleyiciyi ekran başında daha çok tutabilmek için, ‘Reklamlardan sonra!’ merak tümcesi ile onları aldatma yoluna gidildiği görülmektedir. Bu açıdan TV kanalları hızın verdiği yüzeysellikten havas olandan uzaklaşarak avama doğru yol almaktadır. Ayrıca insanoğlunun bilinçaltında daha hızlı olanın daha iyi olduğu gibi bir çıkarsamanın var olduğu söylenilebilir. Zira bilgisayar teknolojisinin gelişmesinin en önemli özelliği daha yüksek hızlara erişmedir. Hatta eski çağlarda daha hızlı olan nesneleri Tanrı ile özdeş

kılma geleneği vardır. Örnek olarak Antik Yunan'da Tanrıların Habercisi Hermes tamlamasına rastlanılması ya da Ortadoğu'da Süleyman'ın Uçan Halısı gibi hız tutkunu söylencelerin sayısını çoğaltmak olasıdır. Hızın insanlığın kaderini etkilediği söylenilebilir. Bu açıdan dünyadaki hıza erişemeyen devletler de zaman içerisinde bozguna uğramıştır.

Bilim insanlarına göre, evrimsel olarak insanın başının ve gözlerinin eski çağlara oranla daha büyük olduğu ve daha da büyüyeceği varsayılmaktadır. Daha hızlı bir metabolizmaya sahip olduğu için her gün kendi ağırlığınca yemek yemek zorunda olan kır fareleri ve hiç durmadan yüzmek zorunda olan, uyumayan ve hastalanmayan köpekbaklıları, insanlığın yeni ereği olmuş gibidir. Virilio'ya göre, “(...) *teknik bilim öznenin duyularını ve fiziksel varoluşunu değiştirerek bir kez insan bedenine nüfuz ettiğinde, bunun eleştiri olanağını da yok edeceği uyarısında bulunur*” (Stevenson, 2008: 330). Bireydeki fiziksel varoluşun tehlikeye girdiği sürekli ve akışkan bu durumlar “(...) *bir durumdan diğer duruma yönelttiğimiz, karmaşık, dikkat yoğunlaştırıcı mekanizmamızdan daha çok çaba istemektedir. Sürekli olarak değişik durumlara yönelme zorunluğu, sorunlara ve durumlara rahatça yaklaşma olanağını yok etmektedir. ‘Her şey daha hızlı geçiyor’, sözcüklerinin arkasındaki gerçek budur. Her şey çevremizde ve kendi içimizde daha hızlı hareket etmektedir*” (Toffler, 1981: 37). İnsandaki istinat duvarlarının da yıkılmasıyla birey, dengesizliği yeni özgürlük alanıymış gibi algılamıştır. Dengenin kutuplarındaki bu içten patlama; verileni süz(e)meden, enformatik çılgınlıkla alımlanmasına (reception estetik bağlamında) neden olmaktadır. Teknoloji adeta hızla özdeşir. Daha çabuk gitmek yerine arabaya binmek, daha hızlı yemek hazırlamak yerine mikro dalga fırın kullanmak, uçmayı düşlemek yerine uçağa binmek kanıksanmış olaylar arasındadır. “ (...) *yeni küresel enformasyon teknolojisinde öne çıkarılan şey, artık mekân değil, zamandır. Daha doğrusu, ‘hızlandırılmış zaman’dır. Hızlandırılmış zamanın doğrudan çıktısıysa ‘hızlandırılmış gerçeklik’ olgusunda karşılığını bulmaktadır*” (Köse, 2014: 198). Eski çağlarda işini hızlı yapmak için ustalık ve bilgelik gerekirken günümüzde hız ve hızlı teknolojiler para ile alınabilmekte ve dolayısı ile erdemli ve yetenekli insan değil, zengin kişi üstinsan! olarak nitelendirilmektedir.

Postmodern zamanlar adeta sonların senfonisi gibidir. Her şey son bulmakta, bitirilmekte ve tüketilmektedir. Zira hız sayesinde coğrafya artık son bulmuştur.

Seyahatler artık kıtalar arası yapılmaktadır. Bir insan sabah kahvaltısını ve akşam yemeğini farklı kıtalarda yapabilmektedir. Bütün hızlanımlar algıladığımız gerçekliği de hızlı ve defolu yapmaktadır. Zira imajlar geçidi olan TV ekranı artık bir haber kaynağı değil Baudrillard'ın deyimiyle 'dünya' olmuştur. Bununla beraber sürekli biçim değiştiren dalgalanma “(...) bireyin günlük yaşamına göz kamaştırıcı bir devinim (hareket) getirmektedir. Toplumdaki geçicilik, hız ve karmaşıklık duygusunu arttırmaktadır” (Toffler, 1981: 67).

Hermes'in ayakkabılarına özenen teknoloji bizde hızın hakikatine dair yorum bilgisini (hermeneutik) geçiştirmektedir. Varlık adeta anlam elbisesinden soyunup kendini gösteride fetiş hale getirmektedir. Bu durum Marx'ın bahsettiği meta fetişizminin getirdiği yabancılaşmaya paralel bir durumdur. “Bireyler, yaşamlarını anlamlı kılacak üretici pratiklerin içinde değildirler artık; daha ziyade, etraflarını çepeçevre kuşatan simgesel nesnelerin uzlaştırıcı işlevleri içinde yaşamsal farklılıklarının ve özgün anlamlarının yitişine tanıklık ederler” (Köse, 2010: 253). Bu minvalde artık yeni ürünler hızlarına göre değerli olmaktadır. Bu duruma paralel olarak Stevenson “(...) enformasyon toplumu olarak adlandırılan teknolojik küresel yayılımın yaşamın her alanına egemen olmasıyla “olayların hızının gittikçe artırılması [da] empati ve üzüntü duyma kapasitelerimizi engellemektedir” (Köse, 2010: 317).

Gelişen teknoloji sayesinde eskisi gibi emek sarf edilmemektedir. Emeğe saygı kavramı da yok olmak üzeredir. Çünkü eskiden uzun uğraşlarla edinilen birtakım kazanımlar, günümüzde birçok makine ve cihaz yardımı ile bir anda kazanılabilir olmuştur.

“Nitekim zamanın yavaş yavaş yapmaya elverdiği şeyleri anında sunma kapasitesine sahip olduğu söylenen elektronik dalgaların mutlak hızlarını kullanan şebekelere başvurulması, hızlı araçların hızlarının geçen yüzyıldan bu yana artırılmasını sağladığı gibi, gerçek dünyanın coğrafi sınırlarını büyük ölçüde önemsizleştirecekti. Bununla da yetinmeyerek geleceği doğrudan telematik aktarımın aşırı kısa süresi içine gizleyecek, öyle ki şimdiki zamandan bakıldığında gelecek yokmuş gibi görünecekti...” (Virilio, 2003: 93).

Gerçekten de gelecek, anın da yitirilmesi olarak, artık hayal edilemeyendir. Cep telefonları, bilgisayarlar, müzik aletleri son çeyrekte bile beklenenin çok ötesinde bir seyir göstermiştir. Yani hayal gücü, kehanet yeteneği yerine tasarım uzmanlarının görüşleri daha makbul sayılmaya başlanmıştır. Yeni çıkan fütüristler, yeni yüzyılın kahinleri kadar ütöpik anlatımlar sunmaktadırlar. Bu anlatımlarda yeni gelecek tahayyülleri insanlığın biyolojik varlığını da tehlikeye atmaktadır. Metanın bu hızlı yükselişinin birçok tehlikeler barındırdığı söylenebilir. Yahut Nietzsche'nin dediği gibi teknolojik yeniliklerin sonuçlarını görmek bin yıl kadar bir zaman da alabilir. Bu konuda Toffler'ın şu ifadeleri dikkat çekicidir;

“Son zamanlarda bilgisayar, büyük sistemlerin birbirlerini etkileyen bir parçası olarak, insanın fizyoloji, öğrenme, hatırlama ve karar verme yöntemleri üzerinde yeni düşünceler oluşturmaya başladı. Gerçekten bilgisayarların bulunması ve yayılması, siyasal bilimlerden tutun da aile psikolojisine dek tüm bilim dallarında yeni kuramsal kıpırdanmalara neden oldu. Bu kımıldanmaların etkisi, tam olarak henüz belirlenmiş değil. Öte yandan yenilik çemberi kendi kendini besleyerek artan bir hızla dönüyor” (1981: 34).

Mayalar, Güneş'in Samanyolu etrafındaki 144.000 yıllık döngüsünü yani Baktun'u hesaplayabiliyorlardı. Gerçekte Güneş bu döngüyü 250 milyon yılda bir tamamlamaktadır. Ancak Mayalar, bu döngüyü 144.000 yıllık bölümlere ayırmışlardı. Dolayısı ile günümüz insanı da salise, saniye, dakika, saat, gün, ay, yıl yerine daha büyük zaman ölçeklerine ihtiyaç duymaktadır. Bu durum onun algısının genişlediğini gösterdiği gibi hıza aşırı düşkün olduğunu da gösterir niteliktedir. Dünyasal zamanla gerçek zaman arasındaki bu devir farkı bireyin ortama adapte olmasını da zorlaştırmaktadır. Ayrıca bu hız artışı, “*Gerçekte değişim hızı öyle kör edici bir düzeye ulaşmıştır ki, bireyin yaşam deneyi içinde bir iki yıl bile büyük farklılıklar yaratmaktadır*” (Toffler, 1981: 245). Bu görüşü destekler nitelikte Virilio (2003: 118), “*Zaten LIVE denilen şey, yani küreselleşmenin gerçek zamanı da budur: Burada gündüz-gece dönüşümünün ve güneş ışığının yerini hızın ışığı alır. Dalgaların elektromanyetik yayılımı güneş ışınlarının ve onların yeryüzüne düşürdüğü gölgelerin yerine geçer, öyle ki takvim zamanının yerel gününün tarihsel önemi ortadan silinirken evrensel zamanın küresel günü önem kazanır*” demektedir.

Reklam sektörü hayatın hızındaki bu artışa kendini adapte etmiştir. Bu anlamda şehir girişlerindeki reklam panolarında bulunan puntolar ve grafikler, yolun hız limitlerine göre ayarlanmaktadır. Böylelikle araba içerisinde etrafı seyreden kişiler manzaraya değil, enformasyona muhatap kılınmaktadır. Bu şekilde dur duraksız, daha biri çözülmeden diğer imaja geçilmesi söz konusu olmaktadır. Bunu sürekli olarak günlük hayatın benzer kademelerinde trafik levhalarında, TV’de, gazetede, radyoda kısaca bütün enformasyon üreteçlerinde deneyimleyen birey ‘enformasyon oburu’ haline gelmektedir. Ayrıca bir hızlandırıcı öge olan otomobillerin gittikçe daha hızlanması bireyde hız körlüğüne neden olmaktadır. Zira insan algısı daha çok yürümedeki hıza uygundur. Hız karşısında metabolizma ve zihin arasındaki denge değişmektedir. Hızın bu şekilde olması elbette “kullan at” kültürünü teşvik etmekte daha yeni alınan tüketim malları hemen eskimekte ve atılabilir bir hale gelmektedir (Harvey, 2010: 319). Elbette ki eşyadaki bu hız laneti sürdükçe anlamın oluşumu için de gereken zaman daralmaktadır. Bireyler bu çeşit bir hızlanımla anlamı da bağlarından koparıp sonsuz uzayda yüzer geçer imajlar haline getirerek *decadence* sürüklenmektedir.

3.2.2. Küresel Hız ve Algıda Parçalanmanın Anlamsal Sonuçları

Hızlanma küreselleşmenin kendi bünyesinde zaten var olan bir olgudur. Dünyanın küreselleşmesi de hızın katkısıyla olmuştur. Kültürel imgelerin hızla dünyayı turlamasıyla kültürel homojenlik de artmıştır. Hızın yarattığı büyüyle çerçeve daha da daralmakta, anlam sığlaşmaktadır. Enformasyonun yoğunluğu ve hızı, bireyde atalet duygusunu arttırırken, gündelik hayattaki olguların akışını da hızlandırmaktadır. Bu kadar yoğun bir akış içerisinde birey, anlamı kâmil manada algılamaktan uzaklaşarak adeta tepkiyi unutmuş durumdadır. Ancak akıl edebildiğinde tepki verebilecek konumdadır. Tepkisizliğin sonuçları da kuşkusuz travmatik bir olguya tekabül eder. *“Hızlandırma yöntemiyle kitleler de bu muazzam tepkisizlik sürecinin içine alınmışlardır. Her türlü anlam artışıyla anlam fazlasını yok eden ve yutan kitleler anormal bir gelişme süreci içindedirler. Korkunç boyutlara varan bir amaçlılık olayına kısa devre yaptıran bir elektrik devresi gibidirler”* (Baudrillard, 2011b: 217). Anlam enflasyonunda bireyin karakteri de deforme olabilir. Medyanın hiper-gerçekliğine esir olan birey kendi düşüncelerini dile getirmekten yoksundur.

Kimliklerin de hazır olarak alındığı postmodern bu dünyada kişi, kendisi olamamakta şablon kimliklerle yaşamını idame ettirmektedir. Bu görüşü destekler nitelikte “*Gelişmelere baktığımızda bugün içinde bulunduğumuz durum, insanların artık kendi düşünceleri olmadığını, sadece hazır düşünceleri aldıklarını göstermektedir. Arz edilen fantezilerden kopyalanan görüntüler, öğrenilmiş ve kendine mal edilmiş fanteziler insanın kendi fantezileri sanılmaktadır*” (Funk, 2007: 132). Bu simülasyonun farkında olan birey ancak üstinsana köprü olabilmekte ve de kendini gerçekleştirebilmektedir. Oysaki ‘son insan’ın sahip olduğu naylon kimlikler kapitalizmin bireye dayattığı fabrikasyon ürünlerdir. Oysa kimlik “(...) *diğer deneyimler ve düşüncelerle ilişkili olarak birey tarafından yorumlanan ve kavranan deneyimler, düşünce, rüyalar, arzuları içerir. Kişisel kimlik böylece bireyle ilgilidir*” (Miegel, 1994: 181). Günümüzde ise naylon kimlikler, kültür endüstrisinin tecimsel durumlarının yaşanması için elzemdir. Sosyolojik bu fenomen, postmodernitenin bir sonucu olarak görülebilir.

“Bugünün postmodern toplumuyla kıyasladığımızda modern toplum görece durağan kalır. Öte yandan modernlikte toplumsal çoğunluğun hayatının büyük kamusal normlar, kesinlikler, ideolojiler tarafından yönetiliyor olması ekonomik/sosyal değişimlerin yarattığı sarsıntıyı ‘yumuşatıyor’, daha katlanılır kılıyordu. Bu sarsıntıyı, yıkımı, parçalanmayı en iyi dile getirenler o dönemin ‘büyük ideolojilerin tesellisinden yoksun’, eleştirel, ‘negatif’ aydınları olacaktır” (Çubuklu, 2004: 55).

Bu temel parametreler, açıktır ki hızla doğrudan ilintilidir. İlintili olmasından daha vahim bir durum vardır ki; Nietzsche’nin de muhtelif eserlerinde atıfta bulunduğu çöküntüye ve karamsarlığa itilen toplumların bir alt ögesi konumuna gelmiştir. Bu noktada asıl olan bireyin özgürleşme sorunsalıdır. Bu bağlamda;

“Yeni toplumla ilgili karamsar tespitlerini sürdüren Virilio hız arttıkça özgürlüğün azaldığını, otomasyonun gitgide kendi kendine yetmeye başladığını, hız sayesinde toprakla teması azalan Batı’nın daha hızlı olduğu için kendini yoksul ülkelerden üstün gördüğünü, başarımın daha büyük bir gücün hızına erişmekle eş tutulduğunu, yol ve cinselliğin yeni

alaşımının çabucak unutulmuş cinsel çarpışmalar biçiminde ortaya çıktığını, yeni silahların eriştiği hızın mekânların uzaklığını ve stratejik değerini önemsiz hale getirdiğini söylüyor” (Çubuklu, 2004: 126-127).

Virilio’nun belirttiği gibi hızla gerçeklikten uzaklaşan ve ayartılan toplumların kendine bir öteki yarattığını söylemek mümkün görünmektedir. Öteki kabul edilen de hızın tersini deneyimleyen yoksul yahut ‘yavaş’ toplumlardır. Ancak bu üstünlük ideali şüphesiz sanaldır ve sığdır. Tarihsel referanslar bu duruma tanıklık eder. Zira salt meta üretimin yüceltildiği devletler hızla ahlaki bir çöküşe sürüklenmektedir. Sodom ve Gomora bu duruma örnek verilebilir. Bu çöküşün devrimde, frekansın da belirleyicisi olan medya, sürekliliği adına adeta kendi kendini yok eder. Küresel hızın azalması bir yana gün geçtikçe arttığı söylenilebilir. Oysaki kadim bilgelik, yavaşlık ve sadeliği ön plana çıkarmaktaydı. Doğu’daki yaşam tarzları gösterişten uzaktır. Zira metanın ısıldadığı yerde ruh çöküntüye uğrar. Ayartıcı bu ışık salınımlarıyla insanlığın durakları bile silikleşmiştir. İlerleyişin dur duraksız olması yaşamdaki yavaşlığın ölüme tekabül etmesine neden olmaktadır. Böylelikle ‘Hız Tanrısı’na algının kurban edilmesiyle bireyde; hafızanın yitimine, sözün ve bağlamın kaybına yol açmaktadır. Maddenin ve canlıların ışınlanmasının tartışıldığı günümüz ortamında bu ayartmayla birey psikolojik sorunlar yaşamaktadır. Örneğin “(...) yürek çarpıntıları, titremeler, uyku uyuyamama ya da nedeni bulunamayan yorgunluk, kafa karışıklığı, olağandışı kızgınlık, bitkinlik, her şeyin denetim dışına çıktığı kanısına vararak korkuya kapılma gibi psikolojik belirtiler aşırı uyarılmayı ortaya koyar. Kendimizi gözleyerek, yakın geçmişimizdeki değişimlere göz atarak uyum yapma yeteneğimizin sınırları içinde olup olmadığımızı saptayabiliriz” (Toffler, 1981: 312).

Antik Yunan’da kullanılan kozmos sözcüğü, düzenli kapalı yuvarlak anlamına gelmekteydi. Lyotard’ın ünlü ‘mobius şeridi’ gibi kapalı devreler içerisinde sürekli hızlanma arzusunun aslında pek anlamlı olmadığı açıktır. Çünkü devinilen alan kapalı bir alandır. Dolayısı ile medya ve enformasyon, bilimin temellendirmeleri, toplumun alışkanlıkları, dinin kuralları, devletin yaptırımları içerisinde dar bir hareket alanı sunar ve hızı bir yandan teşvik ederken bir yandan da anlamsız hale getirir.

Artık devletler bireyleri gözetlememektedir. Bunu yerine toplumun kendisi kendisini gözetlemektedir. Jurnalleyene ve açık bulana ödül verilmesi büyük şirketlerin

temel kurallarından biridir. ‘Hatalıysam Lütfen!’ ya da ‘Programın açığını bulanı işe alacağız!’ gibi tümcelerle toplum kendi kendini gammazlayacak duruma gelmiştir. Görülmemesi gerekenle görülmesi gereken yer değiştirmiştir. Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal mecralar sayesinde mahrem olanın “namahrem” olduğu görülmektedir. Örnek olarak birçok kişi artık yediği yemeği, giydiği giysiyi ve gündelik hayatın aile içi ya da özel durumlarını pornografiye varacak biçimde teşhir edebilmektedir. Teşhirden duyulan bu hastalıklı zevkle aşınan utanma duygusu ile birlikte birey her seferinde daha cüretkâr olabilmektedir. Bu *decadence* durumun oluşmasında TV, üstünlüğünü her daim sürdürmüştür. İngiliz deyimlerinde Magic Box ya da Stupid Box olarak geçen televizyon, verileni sorgulamadan alan çocuklar için ve araştırma yapmaya üşenen sıradan bireyler için giderek daha tehlikeli bir öğrenim aracı durumuna geldiği gözlemlenmektedir. Televizyonla birlikte şehir efsaneleri, uzaylı söylentileri belleklerde yer etmekte; daha da tehlikelisi, entelektüel bireyin yaşam şekli ve entelektüel nasıl olur sorusunun yanıtı bize hazır olarak sunulmakta, bu konularda düşünmek isteyen beyinler ketlenmektedir. TV, Gadamer’e göre; *"Çağdaş insanı başından ayağına kadar bağlayan bir zincirdir ve bu zincirin anahtarı iletişimin çağdaş seçkinlerinin elindedir. Bu seçkinlerin işlevi, insanlığı görüntülerle esir almaktır"* (Baldini, 2000: 100). Oluşan simgesel uyarımlarla sünger gibi zihinler daha birini algılamadan bir diğerini soğurmakta, böylelikle de anlam devşiremeyen birey, bellek kaybına uğramaktadır. Bu simülasyon kültürünün yarattığı “sesler kakafonisini” ile birey bağlamı yitirerek Jameson’ın belirttiği gibi şizofren karaktere doğru kayabilmektedir. Özellikle *"Daha anaokulundan itibaren ekran karşısına mihlanan küçükler ise daha bu yaşta bağlantısız bir etkinliğe yol açan, hiperkinetik sorunlar yaratan beyinsel işleyiş bozukluklarına, vahim dikkat bozukluklarına, kontrol edilemeyen, ani hareket boşalımına maruz kalmaya başladılar"* (Virilio, 2003: 40). Anaokulundan itibaren, beyinleri işlevsizleştirme aracı olarak işlev gören TV’nin önünde zaman geçirmeye alışan insan yavrusu, sonraki hayatında da istendik davranışlar sergileyememektedir. Böylelikle birey ancak, ‘anarşik çokluk’un postmodern bireyi olabilmektedir. Elbette TV karşısında geçirilen bir ömür bütün dezenformasyonların da soğurulduğu bir ömür olmaktadır. Bu açıdan *"Kıyaslama, değerlendirme, eleştirme olanağı bireyin ve kitlelerin elinden alınmış gibidir. Çünkü hep en son, en yeni, en güzel, son dakika, canlı haberler/bilgiler önemlidir"* (Kellner,

2003: 41). İnsanlık tarihinde kişi soyunun bu ağır bombardıman altında olduğu ve kimliksizleştirildiği başka bir zaman aralığı bulmak güçtür. Bireyin haz ve imge selinde duraksız bir biçimde sürüklendiği söylenilebilir. Zaten haberin de masum olduğunu söylemek zordur zira Simon Cottle'a göre, “*Haber medyası rutin olarak seçkinlerin ‘gerçekliğinin tanımlarını’ içerir ve onlara imtiyaz tanır. Bunlar egemen hegemonik çıkarlara hizmet ederler, toplumsal eşitsizliği meşrulaştırır ve/veya katılımcı demokrasiye erişimi engellerler*” (McNair, 2006: 22). Ayrıca,

“Söyleyecek bir şevi olmadığı halde yayına devam eden mesaj üreticilerinin karşısında, dinlemek ya da seyretmek için gerçek bir nedeni olmadığı halde bunları yaparak ‘vakit öldüren’, avunan mesaj tüketicileri yer almaktadır. Ürkütücü bir denklemdir bu. Medya ‘boş zamanların’ tümünü sünger gibi emen bir zaman tüketme aracına dönüşmüştür. Anlam ikinci plana düşmüş, iletişim anlamsızlaşmış, gürültü egemenliğini kurmuştur” (Şahin, 2004: 102).

Dahası, “*giderek ağırlaşan ‘İnsanlık Durumu’yla karşı karşıyayız. Karşımızda, dünya kapitalizminin medyatik tüketim toplumunun ‘kültür(süzlüğü)’ ile ‘sürüleştiren’, uyuyan-uyutulan bir insanlık var*” (Markus, 2008: 94). Uyutulan insanlığın durumu, son süratle tır kullanan bir şoföre benzetilebilir. Sert bir virajda kaosun insanlığı beklediği görülebilir. Şu durumda, günümüzde nükleer felaketten daha büyük bir tehlike olduğu da söylenilebilir. Zira hız, durumunu muhakeme edecek zihni arılığı da yok ederek bütün yapıların ve kavramların ömrünü de tüketir; sorunlara tek bir bakış açısıyla yaklaşmak durumunda kalınır. Hıza alışan birey, gündemin sürekli değişmesine koşullanarak belleksiz kalmaktadır (Kellner, 2003: 41). Bu açıdan şehir hayatındaki hızın ritmiyle büyürken bir çocuk saf doğada kendini yapayalnız, çaresiz, sessiz ve ıssız hissedebilmektedir. Oysa doğa, sanatın ilham kaynağıdır, insanlık doğayla bütünleşerek huzur bulmaktadır.

3.2.2.1. Amnezi (Bellek Kaybı)

Sahile vuran her dalga bir iz bırakır ama bırakılan izin bedeli eskinin yeniye kurban edilmesidir. Böylelikle sahile her dalga vuruşunda “yeni” bir durum olarak ortaya çıkan dalganın şiddeti, değişimin de derinliğidir. Bu yüzden sahilde kalıcılık

yoktur; unutuş adeta sahilin lanetidir. Anın hükümlanlığı vardır. Her etkileşim, titreşim bir dalga boyuyla sahilde kıvrımları var eder. Uyarıcının, yani dalga üreticinin iletlediği enerjiyle oluşan dalganın boyu, dalganın derinliğiyle doğru orantılıdır. Ağacın gölgesinde bile ederinin arandığı bu zamanda bireyin maruz kaldığı görüntüler sağanağında kalıcılık, sahildeki izlerin durumuna benzetilebilir. Zihin haritalarının parametreleri olan mekânlar ve araçlar, kapitalin döngüsü şerefine, her an yeni bir oluş haliyle yıkıma ve amneziye maruz kalmaktadır. Bu açıdan bellek ve amnezi, “(...) ses ve sessizlik gibi müziğin bir parçasını oluştururlar. Bir melodi amnezinin eşliğindeki anımsamaya dayanır: Amnezi müziği, Ortadoğu müziğinin temel zikri gibi, gerçeklikte var olamayan ama sadece ruhumuzda unutulmuş bir ses olarak var olabilen en saf sessizliğin peşine düşer” (Suárez-Araúz , 2007: 253). Dalgaların gelgiti, melodisi, kıyıya olan özlemi, dolma ve boşalma gibi eylemleri, tabiatın döngüleridirler. O yüzden ritim, denge içerisinde tini sağaltabilir. Nietzsche’nin trajediyi, Wagner’in senfonilerini bir olgunlaşma aracı olarak görmesinin nedeni bu noktada görülebilir. Oysaki kullanımın değerinin örselendiği, gösterge değerinin yüceltildiği görüntünün ve gözün hükümlanlığında bellek, sahile vuran dalgalar gibi bir önceki dalganın izlerini siler süpürür. Oluşan sarsıntı sürekli olduğu için hissedilmez hatta sakinlikten kaçınılır; sessizlik, sağır edici bir gürültü gibi bireyi rahatsız eder. Oysa iman dinleye dinleye gelir (Ong, 2014: 94), imajlar ise bellekte sestten daha az kalıcıdır (Rigel, 2000: 32). Bu da toplumsal olana, kapital şeytanının en büyük oyunudur. Zira arzu edilen kalıcılığın kalmamasıdır, amnezinin sonsuzca devam etmesidir. Bu kaçınılmaz döngü, sürekli kendini kuyruğuyla doyuran yılan gibidir.

Jameson’ın deyimiyle “kalıcı bir bugün içinde ve bitmez tükenmez bir değişim içinde yaşama” (Kellner, 2003: 40) durumundaki birey, sonsuzca dönüşün *decadence* halinde, yine sonsuzca kendini yitirir. Varlık kendini söze ve yoruma dökmeden, salt köksüz bir gösterge gibi hafıza sahilini yalar ve geçer. Şuurun dip dalgalarında terennüm eden itkilerin yumağındaki birey, diri fakat ayağa kalkmaması için topuklarından vurulmuş birine benzemektedir. Sürgüne gönderilen gerçeklik; konargöçer, sahipsiz ve tekinsiz bellek diyarında istenmez olur. Zira bellek acılarla yontulmuş bir heykel gibidir. Bu yüzden acı olan da kalıcıdır ve Ahlakın Soykütüğü Üzerine adlı kitabının yazarına göre; “Bellekte kalan şeyi yakmalı: Ne ki durmadan acı veren kalır bellekte” (Nietzsche, 2015a: 77) ve yazar, Zerdüş’tte de unutanın

iyileşeceğine dair kehanette bulunur. Nietzsche'ye göre kurmaca bir dünyanın izlerini taşımak, gün geçtikçe daha da acıtırıcıdır. Oysaki unutuş ve çocuk hali, oluş içerisinde anı deneyimler; belleğin kurmacalarından uzak oluşuyla bu durumu yeniden deneyimler. Bu elbette bellek tanrıçası *Mnemosyne*'ye ve de bütün dünyaya aykırı olarak görülebilir. Zira “*Bellek olmadan varlık olmaz, sanat olmaz. Ama bellek elin ve zihnin anımsadığı biçimdir sadece. Retorik bir yekûndur, bizden önce gelenlerin yaratım sırasındaki hareketlerinin ve çabalarının anımsanışıdır*” (Suárez-Araúz , 2007: 251). Dolayısıyla bellek, zihnin elekten geçirdikleri olarak düşünüldüğünde yarını anlamada, hatta 1984 romanında olduğu gibi geçmişin deformasyonlarına karşı, bir sığınaktır. Bu sığınak multimedyanın taarruzu neticesinde “*(...) gereksiz eşyalar toplamına, her yerden akıp gelen imgelerle dolu bir yığına; kullanılmış, dikkatsizce bir araya getirilmiş, kötü durumda simgelerle dolu bir yığına dönüştü*” (Virilio, 2003: 40). Başka bir açıdan, gündelik hayatta imgeler gerçekliğin gölgesi olarak düşünüldüğünde “*Mağaradaki yaşama benzeyen siyasal yaşam, filozof olmayan mağara sakinleri tarafından nesnelerin gölgeleri aracılığıyla görülür. Mağara sakinleri, gölgelere (sözcüklere) güvenirler, dolayısıyla uçuşan gölgeler evreninde, unutkanlık içinde kalırlar*” (Çağla, 2007: 220). Metafor olarak ele alınırsa, sözün külü olan karanlık harfler, Platon'un mağarasındaki gölgeleri anımsatır. Onlarla avunan ve ilerleyen bilim, gerçekliğin sözcüsü olarak kendini yüceltir ve dinin dünyaya sunduğu büyüü tersine çevirir. Oysaki hayat, bengi dönüş olarak sonsuz bir unutuşun sonsuzca yinelenmesidir. Varlık evi, Nietzsche'nin deyimiyle her an yeniden kendini kurmaktadır. Yıkıp kurma sırasındaki bu unutuş, çocukların sahilde kumdan kuleler inşa edip yıkmaktan aldıkları zevkle açıklanabilir. Bu durum, en çok reklamcılarının işlerine gelmektedir. Zira reklamcılar, geçmişin belirli bir anlamıyla ilgilenmezler. Geçmiş de yine entelektüel bir uğraşı için değil, kâr elde etmek için kullanırlar. Bunları da son derece hazmı kolay bir biçimde yaparak kapital çarkını döndürürler (Schudson, 2007: 188). Bu açıdan kitle iletişim araçları enformasyon gücüyle en çok bellekle uğraşır. Onun tüketime yönlendirilmesi, kapitalin çevrimi için çok önemlidir. Bu amaç için kullanılan araç; “*(...) haberin, bilgiyi, reklamı ya da yeni her türden iletiyi tutarlıktan yoksunlaştırıp atomlaştırarak parçalayıp dağıtarak sunması, bunu başat iletişim tarzına dönüştürmesidir*” (Çakır, 2013: 42). Zaten postmodern birey, yalnız ve atomize bir umarsızlığa düşmüştür; yalnızlığını da çoğu kez kitle iletişim araçlarıyla zaman

öldürerek geçiştirmektedir. Bunun uzantısı olarak bireyin tutarlı davranması istenmemektedir. Zira tutarlılık, tecrübe ve bilgiyle oluştuğu için risklidir. Bu yüzden sistem, geçiciliği anlatan “kullan at” mottosu üzerine inşa edilmiştir. Bu durum, “(...) bireylere sürekli olarak hiçbir maddi ya da kültürel değere, hiçbir düşünceye, hiçbir markaya ya da moda kalıcı biçimde bağlanmamalarını salık vererek, onları süregelen bir geçicilik döngüsü içinde tarihsizleştirmesi ve bunun sonucu olarak da gitgide belleksizleştirmesi ise; bir diğer boyutu da tüketimi estetikleştirmesi olmuştur” (Köse, 2010: 113). Tüketerek tükenen bellek, kendi faniliğinde hali hazırda birçok problemle karşı karşıya kalmışken, onun sütunları olan eşyanın da çok kısa sürede geri dönüşüme evrilmesiyle zayıflamaktadır; zira her kullanıp atılan eşya, anıları zayıflatmaktadır. Görüldüğü üzere entropiyi hızlandıran en önemli araçlardan biri de tüketimi fetiş hale getiren, katalize eden medyadır.

Medya sektöründeki bireyler çok iyi bilmektedir ki amnezi, bireyin varoşlunun bütün kademlerinde mevcuttur ve doğumdan sonra gelen bütün hayat kademelerinde bilinenin yanında sayısız unutulmuş olaylar dizisi de sıralanmaktadır. “Medyanın haber verme işlevi, bizim unutmamıza yardımcı olmak, tarihsel unutkanlığımızın gerçek failleri ve mekanizmaları olarak hizmet görmektir” (Jameson, 2005: 30-31). Geriye dönülüp bakıldığında Cesare Pavese'nin de ifade ettiği gibi, “Anları anımsarız, günleri değil” (Suárez-Araúz , 2007: 248). Bu açıdan günümüzde bizlerin olmazsa olmazlarından biri olan dijital arama motorları, bazen yanlışlıkla yaptığımız aramaları bile düzelterek hafızamızla adeta dalga geçmektedir. Böylesi bir dünyada belleği dijital depolama alanlarına emanet eden birey, sahilde “unutuş suyunu” yudumlayarak anı yaşamaktadır. Yazıyla zayıflayan insan belleğindeki aşınma, dijital çağla ivme kazanmıştır. Özetlemek gerekirse yaşanan durum şudur:

“ (...) Daha yüksek bir hıza ulaştığımız her noktada bir eylemin değerini aynı şekilde ortadan kaldırmış oluyoruz, eylemde bulunma gücümüzü terk ederek tepkide bulunma noktasına geliyoruz. Zaten tepki vermek de bugün interaktiflik denilen şeyin onun kadar cazip olmayan başka bir adıdır. (...) Bu genelleşmiş hafıza kaybı, unutma endüstrisinin nihai başarısı olacaktır. Bütün analog görsel işitsel enformasyonlar yerlerini sayısal enformasyonlara bırakacak, ‘kelimeler ve şeylerden’ oluşan

dillerin yerini bilgisayarın şifrelemeleri alacaktır” (Virilio, 2003: 118-119).

3.2.2.2. Afazi (Söz Kaybı)

Beynin konuşma merkezinde oluşan hasarın getirdiği biyolojik bir sorun olarak tanımlanan afazi, çağımızın gözle görünür en çarpıcı yetenek yitimlerinden biri olarak kendini göstermektedir. Kendini ifade etmek, anlaşılacak isteyen insan için büyük yıkım olan afazide birey, kendi sözünün dilinin ucuna gelip gittiği ve onu aktaramadığı şikâyetiyle mustarıdır. Afazide birey, konuşulanları anlar ama, ne anladığını dile dökemez. Bununla birlikte bazı amnezi hastaları, aklından geçenleri aktarmakta sıkıntı çekmezler. Ancak görüntüler, sisteminin çarkındaki bireyin bilincinde oluşan tahribat ve dağınıklık neticesinde, zihin ve dil arasındaki uyumsuzluk sonucu, konuşmanın ve dolayısıyla sözün kaybı gerçekleşmektedir.

Yunanca “dile gelmemiş” anlamını taşıyan afazi, sözcükleri kullanma yeteneğinin kısmen kaybolmasıdır. Afazide soyutlama, beyinde kelime imajlardan yararlanan canlandırma yeteneği azlığının oluşmasından kaynaklanmaktadır. Afazi, ilk olarak 1861’de Fransız anatomi uzmanı Paul Broca tarafından ortaya atılmıştır. Broca konuşulanları anlayan fakat konuşamayan hastalar üzerinde yaptığı gözlemler sonucunda beyin sol yanında “kelimelerin imaj merkezi” olarak adlandırdığı bir bölümün varlığını saptamıştır (Rigel, 2000: 27). Oğuz Tanrıdağ, afazinin belirtilerini şu şekilde sıralar: “*Her afazide mutlaka bir konuşma bozukluğu vardır. Her afazide mutlaka bir isimlendirme bozukluğu vardır. Her afazide bir yazı yazma bozukluğu vardır. Okuyarak anlama bozukluğu vardır. Afazilerin çoğunda duyarak anlama bozukluğu vardır. Afazilerin çoğunda tekrarlama bozukluğu vardır*” (Binici, 2017).

Aşırı medya kullanımının da bir yan etkisi sayılabilecek afazi, bireyleri adeta sessizlik örtüsüyle sarmalamaktadır. Belleksiz olan birey, sessizliğin verdiği gerilimle Baudrillard’ın deyimiyle adeta “için için kaynamak”tır. Emojiler gibi simgesel ve görsel kurulan iletişim biçimleri, sığ olabilecekleri gibi söz kaybının ortaya çıkmasına da zemin hazırlayabilmektedirler. Ancak bu sağlıklı bir durum değildir, zaman içerisinde insanlar kelimeleri, sözleri unuturlar. Sözü unutmak aynı zamanda belleğin yitimi de demektir, zira söz düşüncenin kalıbıdır. Sözü unutan, düşüncüyü ve kültürü de

unutabilir. Düşünmeyi unutan birey, ilkelliğe yol alır; zira sözsüzlük, düşüncesizliği var etmektedir. Birbiri içerisinde boğumlanan düşünce ve söz ikilisi, insani varoluşun temel dayanaklarından birisidir.

Görüntü ve yazının iletimini sağlayan tekno araçlar bireyi ileti bombardımanına tabi tutarak bireyin düşünme durumunu da olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durum bilgisayar sistemleri için de söz konusu olabilir. ‘Hacker’lar genellikle hedef sunucuyu ileti bombardımanına tabi tutarak sistemi kararsız hale getirirler. Kararsız olan sistemde oluşan açıklardan içeri sızarak bilgileri ele geçirirler. Buna benzer olarak günümüz bireyinin ileti bombardımanı ile temkin duvarlarının yıkılması söz konusudur. Temkin duvarlarının yıkılmasıyla zevkin kapıları sonuna kadar açılır.

Düşünce yalnızca zihinde kalırsa birey atıl kalabilir. Asıl olan insanın kendi sözlerinin olmasıdır. Zira söz (logos), yaratıcıdır. Dinsel ritüellerde bile duanın önemi, sözün önemiyle ilişkilidir. İslam’da “*Duanız yoksa ne ehemmiyetiniz vardır*” (Nursi, 1995: 337) deyişi bu durumu açıklar niteliktedir. Tanrı’nın da dünyayı yaratıcı kelamla yarattığı düşünülürse, söz aynı zamanda yaratmayı da beraberinde getirmektedir. İnsan söz söyleyince havada enerji oluşur, bu enerji dalgalanması, dimağlarda imajlar yaratarak adeta zihni döller. Paul Virilio şöyle der:

“Teknolojik hızlanma ilk önce yazılıdan sözlüye geçmeyi, mektup ve kitaptan telefon ve radyoya geçmeyi sağlamıştı... Bugün ise gerçek zamandaki görüntünün anlık niteliği karşısında söz (kelam) ortadan kalkıyor. Yazılı metinleri okuyamama, yazma becerisine sahip olmama ile birlikte sessiz mikrofonlar, dilsiz telefonlar çağı belirliyor yavaş yavaş. Bu durumun nedeni teknik bir arıza değil, bir toplumsallık arızası. Çünkü çok yakında birbirimize söyleyecek hiçbir şeyimiz kalmayacak, birbirimize herhangi bir şey söyleyecek zamanımız kalmayacak” (Virilio, 2003: 71-72).

Virilio’nun bahsettiği teknik dönüşüm hızlanmayı gerekli kılmaktadır. Yazılı metinlerde görselin hükümlerliliği söz konusudur. Bu açıdan “(...) *bugün biz her tür enformasyona görsel bir karakter atfediyoruz. Bütün bir iletişim teorisi, görsel enformasyon üzerine inşa edilmiştir ve dolayısıyla bu hipotezler krokiler ve*

diyagramlarla dile getirilir” (Ellul, 2012: 146) ifadeleri bu hükümranlığı belirtir. Günümüzde sözün düşüşüyle varlık, gösterge değeriyle ölçülmektedir. Bu formasyonun yarattığı kültür endüstrisi kavramında “(...) *var olmak, kısaca algılanmış olmaktır. Varlığın gösteriye eklemlenmesinde anlamını bulan süreç, fiziksel görünürlüğe ayrıcalıklı bir değer atfederken, var oluşun felsefi derinliğinde ve biriciklik niteliğinde gömülü olan ‘aura’ yı da temelden parçalamıştır*” (Köse, 2010: 85). Odağını yitiren toplumun yaşantısının da parçalanmış bir benlikle devamı söz konusudur. Bu benlik durumunu deneyimleyen bireyin de yaşantısı akışkan olmaktadır. Zira “*sürekli yenilenen ve gerçekliğin rengini yok edip atan bir muhayyile mutasyonu gerçekleşir*” (Ellul, 2012: 153). Bu mutasyona uğrayan birey, Jameson’a göre şizofrendir. Mutasyonun etkilerinden biri de afazik bir dünyadır. Afazik dünyada birey, “ (...) *ardışık düşünme kapasitelerini de kaybediyor*” (McLuhan & Powers, 2015: 126). Bu “insanlıktan çıkma” durumunda birey, beden diliyle iletişim kurmaya çalışır, zira dilin zenginliği ve dolayısıyla düşüncenin zenginliği kaybolmuştur, barbarlığa bir geri dönüş söz konusudur (Rigel, 2000: 29).

Afazide korkutucu bir sessizlik hüküm sürer. Bu sessizlik durumundan sonra “(...) *gezegenimiz üzerindeki hayatın giderek sözsüz bir tarihten, sessiz bir sinemadan, yazarsız bir romandan, konuşma balonsuz bir çizgi romandan ibaret olacağını söyleyebiliriz...*” (Virilio, 2003: 72)

Hızı yalnızca bir araç vasıtasıyla bir yerden bir yere gitmenin süresini azaltma olarak görmek, kişiyi yanılgıya düşürebilir. Zira mesafeler arasında gidip gelme süresi olarak düşünülen hızın bireyde yarattığı psiko-sosyal davranışlar da değişik olmaktadır. Bunun en önemli sonuçlarından biri de geçiciliktir. Toffler’a göre “*Hız dürtüsü ve onun psikolojik kopyası olan geçicilik, bizi özel ve kamusal konularda daha hızlı kararlar almaya zorlamaktadır. Yeni gereksinmeler, yeni gerekler ve sorunlar hızlı tepkileri zorunlu kılmaktadır*” (Toffler, 1981: 299). Hızlı karar almayla beraber hızlı kaydetme ve zihinde tutma işlemleri de eş zamanlı olmamaktadır. Bu yüzden hızla gelen hızla silinmektedir. Bu açıdan hızın bellekte yarattığı deformasyonlar, unutma eğilimi olan enformasyon toplumunda çok daha belirgindir. Zira günümüz dünyası, sözlü kültüre dayalı toplumla kıyaslandığında bellek ve tarih açısından gerilerdedir (Çakır, 2013: 41).

3.2.2.3. Hipostazlaşma (Bağlam Kaybı)

Bağlam kelimesini Cevizci, “(...) *bir şeyle doğrudan bir ilişki içinde bulunan, o şeyin bir anlamda kaynağını oluşturan ve söz konusu şey karşısındaki tavırlarımızı, ona ilişkin bilgilerimizi etkileyen anlamlar, düşünceler, önkabuller, yargılar ve perspektifler toplamı*” (1999: 184) olarak ifade etmektedir. Bağlamsızlık ise burada söz edilen ilişki halindeki anlamın yersiz yurtsuz bir biçim alması olarak düşünülebilir. Ayrıca anlamın zorlanarak farklı bir alana eklemelenmesiyle bağlamsızlık meydana gelir. Böylece ortaya çıkanın da anlamlı olduğunu söylemek pek kolay gözükmemektedir. Dolayısıyla oluşan yeni anlamın köklerinden ayrılmasıyla, anlamsızlık ve yüzeysellik gibi sonuçlar doğurduğu söylenebilir.

Kadim büyük anlatılarla birlikte büyük öğretiler de yok olmaya yüz tuttu. Postmodern felsefe küçüğün, gündelik olanın ve ayrıntının güzelliğini vurgulamak adına büyük öğretileri çiğnedi. Maddeye yaklaşıldıkça, onu benimsedikçe, maneviyatın incelendiği, azaldığı bilinen bir durumdur. Dolayısı ile her geçen gün endüstri ürünlerine bağımlı hale getirilen günümüz insanı; ürün, etiket ve tanıtımlarının yaşattığı bunalımla yüz yüzedir. Hatta bilgiyi dahi bir ürün olarak pazarlamaya çalışan kapitalist düşünce, küçük bilimsel keşifler üzerinden yeni pazarlar aramaktadır. Atalar söylencesinden mahrum büyüyen bir gençlik, eğitim kurumlarından aldığı bilgileri tabiri caizse yerine oturtamama yani hipostaz sıkıntısı çekmektedir. İleti frekansındaki artış, bu açıdan bireyin kendini konumlandırmasında zorluklar yaratmaktadır. “*Yalnızca metalar cephesinde var olan uyarım bombardımanı bile duyuşsal açıdan bir aşırı yükleme sorunu yaratır*” (Harvey, 2010: 319). Aşırı yüklenen bilgisayarlarda olduğu gibi sistem kararsız hale gelip akış bozulmaktadır. Ayrıca göstergelerin artık köksüz olması, aynı zamanda anlamını da yitirmesine yol açmıştır. Bu açıdan anlamsız göstergeler salınım halindeyken zamanın belli bir ‘şimdi’inde gösterge, sürekli değişken ve akışkan bir alana gönderme yaparak anlamı derinlikten opaklığa yani yokluğa itmektedir. Gösteren ile gösterilen bağıntısı çökmüş durumdadır ve gösterge değdiği yerde derinlik yaratmaz, renk vermez hale gelmiştir. Bu minvalde göstergelerdeki bu akışkan hal “*Bir dönem ekranlarda izlediğimiz Doktorlar dizisinde rol alan sanatçılara, hastalığını yazıp, reçete isteyen izleyicilerde de, aynı karmaşa söz konusu*” (Rigel, 2000: 128). Hatta Yeşil Çam

sinemasının kült karakterlerinden Erol Taş'ın filmde canlandığı kötü tiplere nedeni ile oturduğu mahalle halkı tarafından taş yağmuruna tutulduğu bilinen bir vakıdır.

Kapitalist sistemlerde, daha çok tüketim her zaman tercih edilen bir durumdur. Para döngüsü ve piyasa canlılığı için talep edenlere, her istediğini hemen yetiştirmek gibi bir durum söz konusu olmaktadır. Hal böyle olunca yüzeysel olan, gündelik olan, köklü ve ekinsele olana tercih edilmektedir. *“Teknoloji bize, kalıp hayaller veriyor, karşılığında da seyreden, gerçeğin hızına hayalini oturtamayan bireyler oluşturuyor. Miami’de, 210 genç kafadarın çıkardığı bir gazete, sürekli hayal ürünü haberler hazırlayarak, kısa sürede 1 milyon tirajı yakalıyor. Bu gençler, gerçeğe hayalin sınırını karıştırmış günümüz insanına sadece istediğini verdiği için başarılı”* (Rigel, 2000: 127). Dolayısıyla kurgu ile gerçeğin arasındaki ince çizgiyi kavramadan sanal ve kurgu gerçeklik sahasına giren eğitimsiz çoğunluk, hipostaz kavramının içini doldurmaktadır. Bu açıdan;

“Kültür endüstrisi ürünleri, bireyi özgürleştirici ve özerkleştirici değil, köleleştiricidir; popüler müzikten caz müziğine, kadınlara yönelik pembe dizi romanlardan çocuklara yönelik oyuncaklara ve sinema filmlerinden astrolojiye inanmaya varıncaya kadar, yaratıcılığı ve zihinsel yetileri geliştirici hiçbir içerik zenginliğine sahip olmayan bu ürünler, aynı zamanda toplumsallaşmacı ve dayanışmacı dürtüleri yaygınlaştırmak yerine yalnızlaşma ve bencilliği körükleyen bir işlevle donatılmışlardır” (Köse, 2010: 86).

Sanattaki yaratım, sanatçının yaşadıkları, duydukları ve edindikleriyle yakından ilişkilidir. Kalıcı olmayan, genele hitap eden bir sanat icra eden günümüz medyası, daha az düşündürmekle daha az hareket ettirmekle daha az okutup daha çok görsel süslemeler sunmakla yaşamı kolaylaştırdığını düşünse de bu durum toplumun aleyhine dönmektedir.

“Dolayısıyla, ortalama bir izleyici, yaklaşık dört saatini televizyon karşısında geçirdiğinde, sadece toplumsal dünya ile kurduğu ilişkiyi ekran aracılığıyla dolayım lamış olmakla kalmamakta, aynı zamanda kendisine ekran aracılığıyla sunulan dünya ile reel dünya arasında hiçbir denklik ilişkisi kuramamakta, bunun doğal bir sonucu olarak da, reel

dünyanın, sadece televizyon ekranının kendisine sunduğu kadarıyla yanılsamalı ve çarpık bir temsili resmini edinmiş olmaktadır” (Köse, 2010: 126).

Çağımızın hastalığı obezitenin en büyük müsebbibi olan televizyon ve bilgisayar başında geçirilen uzun süre zihni boşaltmaktadır. Beynin üçte birinin göz için ayrılmış olduğunu söyleyen uzmanlara göre, gözlerimiz ve beyindeki görme korteksi giderek büyümekte ve bu gelişim, beyin diğer fonksiyonlarını azaltarak ket vurmaktadır.

Ayrıca moda diye bir şeyin var olması dahi zevklerimizin bireyin kendi kanaatlerine göre değil de topluma göre, yani suni olarak şekillendiğini göstermektedir. Örneğin şehir içinde ciplerle dolaşan, sonradan görme maganda tiplerin türemesi böyle olmuştur. Tercihler her zaman kişiliği yansıtmamaktadır. Günümüz bireyi pragmatist bir eğilim olarak daha kazançlı, daha kolay olanın peşindedir ve bunu akıllı olmakla bağdaştırmaktadır! *“Gerçekliği hiçbir veri kullanmadan üretiyor olmanın ve kendi beni'ni yepyeni bir biçimde yaşıyor olmanın büyüsiyle, ben'e özgü beceriler giderek önemini ve anlamını yitirir”* (Funk, 2007: 137). TV ve genel ağda yaratılan gerçeklik; acısızdır, masrafsızdır, deneyimlenmesi mümkün değildir! Dolayısı ile düşte mi gerçekte mi yaşadığına henüz karar verememiş olan 21. yüzyıl toplumu, çocuklarla gençlerin kör ve salgın heveslerini olgunların bilgi ve deneyimlerine hep tercih eder olmuştur. *“İmge ve enformasyon bombardımanına tutulan Batı toplumları, dijital teknolojiyle gittikçe cahilleşerek bilgi toplumu olmaktan uzaklaşmış ve salt tüketim toplumuna dönüşmüştür. Bu şekilde oyalanmakta, hafızası ve geçmişi elinden alınmakta, kutsalı çiğnenmekte; ancak bunları fark edememektedir”* (Sevinç, 2016: 97). Bilgiyi oyunlaştırarak verme, yani oyun-eğitim, bir rehberlik uygulamasıdır, ancak işin dozu kaçırıldığında, bilgi vermek yerine eğlendirmeyi, zaman kazandırmak yerine zaman öldürmeyi yeğleyen bir medya felsefesi boy gösterebilmektedir. *“Benim de yayımlanmış bir kitabım olsun, benim de bir kasetim olsun”* gibi görenekçi istemlerle yanıp tutuşan günümüz gençliği, mankenlerin yemek ve egzersiz kitapları yazabildiği bir ortamda, milli benlik ve kişisel duyarlılıktan koparılmaktadırlar. *“Sen de onlar gibi yaşa, senin neyin eksik, sen de yapabilirsin!”* gibi sloganlarla deneyimsiz insanları yalnızca bir kereliğine dahi olsa avlamak isteyen üretim firmaları ve onun dili olan medya, bireysel tercihleri bir kenara iterek olması gerekeni değil, olunması isteneni

gündemde tutmaya çalışmaktadır. *“Pazarlamanın egemenliğinde insanın gerçek duyguları, düşünceleri ve istekleri, hakiki ben yaşantısı, gerçek ihtiyaçları ve özlemleri gündeme getirilmez. Hatta bunlar, uyumun, esnekliğin, hareketliliğin, sorun yaşamadan bütün rollere 'cool' bir biçimde bürünmeye hazır olmanın ve pazarın gerektirdiği kişiliği oynayabilmenin önünde engel teşkil ederler. Yani insan burada da insani öz güçlerine yabancılaştır”* (Funk, 2007: 135). Örneğin son dönemde popüler olan şeker (glikoz şurubu) barındıran bal ve fındık karışımı, adeta eski bir değermiş gibi cam kavanozlarda sunulurken bunun kalıcı bir ürün olmayacağı elbette biliniyordu; ancak, üretim firması Türkiye’deki herkes bu ürünü yalnızca bir defa denediği varsayılırsa, “en az 70 milyon ürün satarım ve bu bana yeter” diyerek kendinde kurnaz bir cesaret bulmuştur.

Günümüzde teknolojik devinimlerin bireydeki bu derinlik arayışını sekteye uğrattığı gözlenmektedir. Sözler, fikirler suyun üzerindeki yapraklar gibi yüzer geçer halde salınımdadırlar. Birey bir ağaç gibi hür değil de bir yaprak gibi rüzgâra göre yön değiştirmektedir. Böyle bir ortamda bireyler arasındaki sohbetin belli bir bağlamda ilerlemesi çok kolay gözükmemektedir. Bir araya gelen insanlar yamalı bohça tarzı konudan konuya atlayarak ya da kalıplaşmış ve anlamını yitirmiş ‘Nasılsın, iyi misin?’ gibi kendi kendini yanıtlayan talihsiz sorularla günü tamamlamaktadırlar. Derinlere inme yetisinde olanlar ise dinleyici bulamayıp yalnızlıkla ödüllendirilmektedirler! Bu durum postmodern dünyada bireyin bağlamdan uzak bir hayat yaşayıp anlamdan uzaklaşmasına ve adeta bir kültür çöprü haline gelmesine neden olmaktadır. Oluşan bu paçoz kültürde bireyin yaşadığı;

“Şizofrenik tecrübe, uygun bir ardışıklık içinde bağlantılandırmada başarısız olan, izole edilmiş, bağlantısız, süresiz maddî güçlerin tecrübesidir. Bu anlamda Jameson’ın postmodernizmi, realitenin imajlar içinde, zamanın şizofrenik parçalanışının daimi şimdi içinde bir transformasyonu olarak ifade edilebilir. Böyle bir transformasyonun gerçekleştiği postmodernizmin en belirgin vasfı ise, derinliğin kaybı ve neden kavramının solmasıdır. Jameson’a göre, neden kavramının solmasına bağlı olarak baş gösteren yüzeysellik içinde özne de, modern dönemde sarsılmaz olduğu düşünülen merkezliğini ve hareket alanını kaybetmiştir” (Küçükalp, 2003: 105).

Günümüzdeki bireylerin belli bir konu dahilinde gerçekleşen konuşmalarının süresi, çoğu zaman birkaç cümleyi geçmemektedir. Anlık, tepkisel düşünce üretimi, imajlar yüklenen bireyin şizofrenik bir halde fikir yürütmesiyle sonuçlanmaktadır. Şizofrenik bu durumda en çok ‘neden’ sorusu sürekli örselenmekte ve birey, yaşadığı bu yersiz yurtsuz düşünce ikliminde çoğu zaman bir şeylerin eksikliğini hissetse de dile getirmeme sıkıntısı yaşamaktadır. Zira sürekli bir çöp kültürden soğurduğu imajlarla yüklenen zihin, anlamı da fragmanlarla oluşturabilmektedir. Örnek olarak ‘Nane Nane’ gibi bir şarkı ile ünlenen Ajdar, başarılı eleştirmen Okan Bayülgen’in de dediği gibi “Aslında halk onunla değil, o halkla dalga geçiyor!” tümcesi ile değerlendirilmiştir. ‘Tanrı bizi birbirimiz için yarattı, ama kimi kimin için yarattı belli değil!’ gibi bağdaştırması zor yargılarla ünlenen Uzaylı Sanatçı Mustafa Topaloğlu ayarındaki ünlüler bu başlık altında anılmayı hak ediyor gibi...

Bu açıdan bakıldığında “*Telgrafla birlikte insanlar farkına varmadan yeni bir kültüre elektrik ve elektronik medya kültürüne geçmiştir. Böylece zaman ve mekân kavramının bittiği yepyeni bir dünyaya girilmiştir*” (Baldini, 2000: 88). Tekno kültürün hâkim olduğu postmodern çağda, anlamın kökleri olan zaman ve mekân yitimiyle anlamsızlık baş tacı edilir. Bu perspektifle bu yeni anlam dünyasında birey, günlük hayatında Baudrillard’ın da bahsettiği gibi gökyüzündeki cisimlere hayran Malenezyalı yerliler gibi uçakları avlamak için çalı çırpı toplayarak görece bir havalimanı yaratmaya çabalar (Baudrillard, 2013: 22-23). Bu görüşü destekler nitelikte Adorno da şöyle yazar:

“Düşünsel kapasite öngören mantıksal bağlantılardan titizlikle kaçınılır. Olayların gelişimi, mümkün olduğunca, hemen öncelerinde var olan durumdan doğmalıdır, bütünün ideasından değil. Her bir sahnenin hakkını vermek için hırsla çalışan bir ekibin gayretine direnebilecek hiçbir olay örgüsü yoktur. Sadece anlamsızlığın kabul edildiği bir ortamda, her ne kadar derme çatma olsa da anlamlı bir bağlam oluşturan şemalara bile tehlikeli gözüyle bakılır” (2011: 69).

Nietzsche’nin ölümünü ilan ettiği Tanrı, günümüzdeki reklamlarda ve filmlerde yeniden bir Tanrı simülakrı olarak hayat bulmaktadır. Bu yeni Tanrı, tecimsel çarkların bir payandası olarak bizlere nahif, dikenlerinden arındırılmış ve tüyleri yolunmuş olarak sunulmaktadır. Unutulmamalıdır ki, “*medya kuruluşları her zaman*

tecimsel işletmelerdir ve kamu kurumlarının kendileri bile kar mantığı ile hareket etmektedirler” (Altmeppen & Arnold, 2010: 332). Hatta daha da ötesi günümüzde gazetecilik adeta “(...) eskimiş, yüzeysel bir hal almış, hatta kamunun genel izlenimini yansıtan bir fahişelik haline dönüşmüştür. Burada normların melezleşmesinden ve genel olarak piyasa koşulları gereği gazeteciliğin deformasyona uğramasından dert yanılabilir” (Weischenberg, 2004: 182). Görüldüğü üzere bir işletme mantığıyla çalışan medya kuruluşları kar marjlarını ön plana alarak ahlaki normları da göz ardı etmektedir.

Örnek olarak “Tanrılar Çıldırması Olmalı” filminde aşağı atılan kola şişesi, yerliler tarafından tapınç nesnesi olarak kutsanmıştır. Bir ticari ürün olan kola şişesi, Tanrı fikrinin kutsallığıyla yer değiştirerek şizofren bir anlayışla dimağlara aktarılmaktadır. Bu yer değiştirme, görüldüğü üzere anlamı oluşturan bağlamın kaybolmasına da neden olmuştur. Dolayısıyla bağlamın kaybolmasıyla oluşan simülakr, kendine yer açmıştır. Bu olanlardan habersiz tüketim kazazedesi de “(...) *simülakr nesnelerden ve mutluluğun karakteristik göstergelerinden oluşan tüm bir aygıt işlerliğe sokar ve ardından (bir ahlâkçının umutsuzca diyeceği tarzda) mutluluğun konmasını bekler*” (Baudrillard, 2013: 22-23). Postmodernizm doğasında farklılıkların buluşmasını özgürlük bağlamında olumlayıcı bulur. Dolayısıyla “*Postmodern retorik, etnosentrik evrenselcilik için modern tutumları sürekli olarak kınarken, farklılık ve ötekine karşı imtiyaz tanır*” (McGuigan, 2006: 93). Bu açıdan bağlamsızlık, etkisi bakımından postmodern estetik, “(...) *kendi içinde tutarlı bir üslup ne de uyum ve uygunluk arar, onun için önemli olan, farklı hatta birbirine ters üslupların yanyanalığıdır. İster giysi, ister ev dekorasyonu, isterse de takı söz konusu olsun, başka şeylerle kombine edilemeyen hiçbir şey yoktur. Her yaşam tarzı, her düzenleme, her performans mubahtır*” (Funk, 2007: 70). Alıntındaki ifadeler, yukarıda verilen film örneğiyle paralellik arz etmektedir. Önemli olan kapitalizme uygun, kâr amaçlı bir kültürün varlığıdır. Günümüzün postmodern medyasında, bilhassa komedi programlarında, beklenenin insanları güldürmek ve eğlendirmek olması gibi bir şartlanma söz konusudur. Oysa bu programlar, bireylerin utandırılmasından ve çaresizliğinden haz devşirerek kendilerini pazarlamaktadırlar. Karikatürler ise vahşeti tekeline alarak arz-ı endam eylemektedir (Funk, 2007: 40). Bu medyatik ürünler, aydınlanmanın mottosu olan “*Düşünüyorum öyleyse varım!*” söylemini deforme ederek “*Tüketiyorum öyleyse varım*” mantığında şekillenen yabancılaştırmış bir ‘uygarlık’ yaratır. Bu koşullarda TV,

düşünmeyi ve sorgulamayı engelleyen bir makinedir. Kapitalist medya, gerçek dışı bilgi verme ya da 'yalanı gerçek gibi gösterme' uzmanıdır" (Markus, 2008: 66).

Düşünme ve sorgulanmanın kettlendiği vakit, bağlam aramak da boş bir çaba gibi gözükmeğektir. Dolayısıyla postmodernite, aydınlanmanın mirasını reddetmesiyle en başında bağlamsız ve bağımsız olduğunu ilan etmiş gibi gözükmeğektir. Bu bağlamsızlık, piyasa ekonomisinde bilhassa zihinlerin manipölasyonlarında, her şeyi mubah gören bir anlayışla çarklarını döndürmeğektir. Buna ilaveten “*Geç modern toplumda hayaletlere ve ruhlara olan inancın devam ediyor oluşunu Pimple, dinin krize girmesiyle ilişkilendirerek açıklıyor. Ona göre bu kriz bilimin gittikçe dünyaya egemen olarak Hristiyanlık ve diğer dinlerin yaslandığı metafizik zemini sorgulamasından kaynaklanıyor. Moderniteyle birlikte bilim, kâinatın oluşumu ve yeryüzündeki hayatın evrimine ilişkin bilginin iktidarını dinin elinden aldı*” (Bennett, 2013: 272). Modern insanın yeni dini olarak Scientology ve Jedizm hatta Uçan Spagetti Canavarı gibi yeni yönergelerle empoze edilmeye çalışılan ‘Bilim, yeni dinimizdir!’ (Scientology) anlayışı eski anlatıları ve dogmanın tüm yararlarını bir kerede silivermiş, beyinleri enformasyon karşısında çıplak ve savunmasız bırakmıştır. Bu yokluğun fetişleştirilmesini Lyotard, farklı bir benzetmeyle şu şekilde ifade eder: “*Biz sıfırın dindarlarıyız. Biz şu büyük sıfır ne pis şey, bile dememeliyiz. Sonuçta o arzusunun figürüdür*” (2011: 24).

3.3. DECADENCE UNSURA YATAKLIK EDEN MEDYA PROGRAM İÇERİKLERİ

Günümüzün kültürel üretim araçları düşünöldüğünde en önemlisinin medya olduğu aşikârdır. Medyanın erişim hızı ve küresel yayılımıyla beraber medyatik bir kültür oluşmuştur. Bu açıdan günümüzün kültürünü anlamak aynı zamanda medya içeriklerinin ne anlattığı yahut anlatmadığıyla ilintilidir. Çalışmanın bu bölümünde yüzleşme programları, dizi filmler, reality showlar, yazılı ve görsel reklam metinleri, dini sohbet programları vb. içerikler incelenecektir.

3.3.1. Yüzleşme Programları

Çalışmanın bu bölümünde “*Müge Anlı ile Tatlı ve Sert*” ve “*Kaybolan Çiçekler*” isimli programlar incelenecektir.

3.3.1.1. “Müge Anlı ile Tatlı Sert”

19 Haziran 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

37:26

Gösterge

1 erkek, 1 çocuk, 1 kadın resmi ve metin.

Gösteren

Çocuğun ağabeyi, kaybolan çocuk, Müge Anlı,
KJ: 13 yaşındaki Sümeyra Mine, 23 yaşındaki
Hacı Dişçeken tarafından kaçırıldı...

Gösterilen

Denotatif Anlam

Bir çocuğun yetişkin biri tarafından kaçırılması.

Konotatif Anlam

Bir çocuğun yetişkin biri tarafından kaçırılması ve olayın ekranlarda afişe edilmesi adeta izleyicilerin devlet kurumlarından umudunu kestiğine yönelik bir algı oluşturmaları. Bu tür olayların medyada yer alması, zaman içerisinde olayın kanıksanmasına yol açan bir anlamsal kırılmayı da beraberinde getirmektedir.

Sekans 2

Zaman

48:50

Gösterge

3 kadın, 1 çocuk resmi ve metin.

Gösteren

Çocuğun yakınları, kaybolan çocuk, Müge Anlı.

KJ: 16 yaşındaki Cansu Uzun'u 28 yaşındaki Gökhan isimli kişi kaçırdı.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Bir çocuğun yetişkin biri tarafından kaçırılması.

Konotatif Anlam

Ahlaksal bir anormalitenin enformasyonla normalleştirilmesi.

Sekans 3

Zaman

01:28:84

Gösterge

3 kadın, 1 erkek ve metin

Gösteren

Genç kadın, onun yakınları, Müge Anlı.

KJ: 20 Yaşındaki Habibe Sancak, Çorlu'da kayboldu! Habibe nerede?

Gösterilen

Denotatif Anlam

Genç kadının yakınlarının onu arama çabası.

Konotatif Anlam

Olay, genç kızın kayboluşu değildir yalnızca, bütün bir ailenin mahremiyetinin ve sırlarının bütün Türk halkı önünde serimlenmesidir. Bu durum sapkınca ve değerlere ilişkin *decadence* bir nitelik taşımaktadır.

Sekans 4

Zaman

01:31:21

Gösterge

2 insan ve metin.

Gösteren

Kadriye ve Haydar Diri.

KJ: Kadriye ve Haydar Diri çifti her an korku içinde evlerinin yıkılacağı günü bekliyorlar.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kadriye ve Haydar Diri çiftinin fakirlik ve çaresizlik durumu.

Konotatif AnlamSefaletin ve merhametin istismarı bağlamında *decadence* durum.

Sekans 5

Zaman

01:45:55

Gösterge

3 kadın ve reklam bandı.

Gösteren

Kaybolan kadının annesi, kaybolan kadın, Müge Anlı ve Fuse Tea reklamı.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kaybolan kadının annesinin ağlaması.

Konotatif Anlam

Ortada bir trajedi varken medyanın bunu raitinge dönüştürme kaygısı olarak alt reklam bandı geçmesi. Bu durum da *decadence* olarak görülebilir.

Sekans 6

Zaman

01:58:41

Gösterge

2 kadın, 2 erkek ve metin.

Gösteren

Müge Anlı, mağdur olan kadının anne ve babası.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Mağdur kadının ailesi kızlarının yaşadığına sevinirken satıldığını öğrenmektedir.

Konotatif Anlam

Trajedinin dozunun artırılmasıyla oluşturulan umutsuzluk ve çaresizliğin yığınlara teşhir edilmesi. Yığınların mağduriyetinin böylelikle gözden kaçırılması ve medyanın kendini aklaması durumu. Ayrıca rasyonel muhakemeye izin vermeyen ajitatif haber dilinin yoğunluğu...

20 Haziran 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

11:15

Gösterge

İki kadın, bir erkek çocuk ve yazı.

Gösteren

Müge Anlı, kaybolan çocuk ve annesi.

KJ: 17 yaşındaki Muhammed Mustafa Karataş, İstanbul'da kayboldu!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kaybolan çocuğu için ağlayan anne konuşmaya çalışırken bir anda Müge Anlı'nın sunduğu programın seyri içerisinde kendini tutamayıp ağlamaya başlıyor.

Konotatif Anlam

Trajedinin teşhiri ve yeis duygusunun sömürüsü yoluyla özdeşlik ve empati duygusunun çoraklaşması olarak *decadence* bir durum...

Sekans 2

Zaman

55:50

Gösterge

İki kadın ve KJ.

Gösteren

Birbirine sarılan anne ve kız.

KJ: Kayınpederi tarafından para karşılığı başkasına verilen Habibe Sancak canlı yayında...

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kızına kavuşan anne ve kızın durumu.

Konotatif Anlam

Medya erkinin devletin yerine geçerek kayıpları bulabildiği gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu noktada hayatın birçok alanını işgal eden medya, otoriteyi de yerinden etmektedir. Bu açıdan devlet erkine duyulan kamusal güvenin altının oyulması durumu söz konusudur. Bu açıdan medya, bir yandan ajitasyon ve diğer yandan himaye etme arasında salınımlı bir ilişki kurarken mesleki ahlaksal bir *decadence*'a neden olmaktadır.

21 Haziran 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

01:08:55

Gösterge

3 kadın, monolog, KJ.

Gösteren

Kayıp kadın ve annesi, Müge Anlı ve Müge Anlı'nın konuşması.

KJ: Evden markete gitmek için çıktı, kayboldu... 7 Haziran'da İstanbul'da kaybolan Alev Arat nerede?

Monolog

Müge Anlı: Aramışlar şimdi (Genç kadının nişanlısına atfen)! Demiş ki ben uyuyorum niye rahatsız ediyorsunuz? Beyefendi, nişanınız yok ya on beş gündür. O yüzden rahatsız ediyoruz. Belki merak ediyorsunuzdur. Kusura bakmayın ama hani sizin de nişanınız kayıp ya evlenecekmişsiniz. Bak burada annesi ağlıyor, müstakbel kayınvaliden nereye gitti? Nişanınız! Sen bilmeyeceksin de ben mi bileceğim?

Denotatif Anlam

Kızı kayıp olan anne ağlamaktadır. Müge Anlı ise kayıp kadın hakkında konuşmaktadır.

Konotatif Anlam

Müge Anlı insanların mahrem hayatına dair çıkarımlar yaparak kızın nişanlısına adeta fırça atmaktadır. Medyanın kişiler üzerinde bu şekilde (suçlu veya suçsuz) baskı kurma, yargılama, hüküm verme ve hatta infaz etme gibi yetkileri yoktur. Bu durum mesleğin etik ilkelerinin kötüye kullanımı, bir tür *decadence*'dir.

Sekans 2

Zaman

01:16:50

Gösterge

3 Erkek, 1 kadın, 1 erkeğin monoloğu ve KJ.

Gösteren

Program ekibinden bir kişi (başta), kayıp yakınları (üstteki iki kişi) ve kayıp kişi (sağ altta).

KJ: 35 yaşındaki Adem Yıldırım, 1 Haziran'da İstanbul'da kayboldu.

Monolog

Program ekibinden bir kişi: İcraat ortada; neler yaptığı, niçin kaçtığı ortada! Demek öyle ağır başlı biri değilmiş! İntihar edeceksen çocuklarını düşün! Genç yaşta eşin var, onu düşün... Onların istikbalini temin ettin de mi intihar kelimesini ağzına alıyorsun? Bir delikanlı olarak bu sorumluluklarının sahibi ol! (...) Adem Bey, bunu sana söylüyorum! Aklını başına topla! (...) Niçin kaçtığı ortada, demek ki öyle ağır başlı falan değil...

Denotatif Anlam

Kaybolan kişinin yakınları, program ekibinden birinin sözlerini dinlemektedirler.

Konotatif Anlam

Program ekibinden olan kişi, kayıp kişiyi bir çocuk gibi suçlayarak azarlamakta, simgesel şiddet uygulamaktadır. Medya içinde bilirkişiliğiyle boy gösteren bu kişinin böylesi bir yaklaşımı sakıncalı durmaktadır. Uzman kişiler, izleyiciler için karmaşık meseleleri anlaşılır hale getirirler, kanun koyucu yerine geçip mutlak hükümler vermezler. Ayrıca kişilik haklarına da saldırma yetkileri yoktur. Bu durum *decadence*'dir.

Sekans 3

Zaman

01:22:51

Gösterge

2 kadın, 2 erkek ve monolog.

Gösteren

Müge Anlı (sol başta), kayıp gencin yakınları (üst sağ), kayıp genç ve Müge Anlı'nın monologu.

Monolog

Müge Anlı: İnsanların çocuk istememe gibi bir özgürlüğü yok mu? Bu memlekette evlenmeme özgürlüğü yok mu? Niye evlenmedi acaba, ne problemi var, niye çocuğu olmadı, acaba ne problemi var? Biraz aç bir kitap oku be!

Denotatif Anlam

Müge Anlı, evlilik ve çocuk sahibi olma hakkında konuşmaktadır.

Konotatif Anlam

Gösterilen

Müge Anlı'nın programdaki varlık nedeni, kayıp yakınlarını bulmaya yönelik program formatının dışına çıkıp, halkın inanç ve fikirlerini (yanlış da olsa) sorgulayıp aşağılamakta, onları cahillikle itham etmektedir. Dolaylı yönden kendini izleyen kesime de aslında bunlar kitap okumadığınız için başınıza gelmektedir, cahilsiniz mesajı vermektedir. Medyanın insanlara ahlaki vaazlar verme ve aşağılama görevi mevcut değildir; televizyon sunucusunun bu eylemi simgesel bir şiddet anlamı taşıırken, fail de kendini mutlak ahlaksal otorite gibi hareket etmektedir. Dolayısıyla yaşanan şey bir *decadence* durumdur.

Sekans 4

Zaman

01:38:07

Gösterge

2 erkek, bir kadın, KJ ve monolog

Gösteren

Müge Anlı'nın ekibindeki bir kişi ve kayıp yakınları.

KJ

Son Dakika: 8. Kaybımızı da bulduk! 20 gündür kayıp olan Adem Yıldırım bulundu.

Monolog

Program ekibinden bir kişi: Kendi öz nikâhlı karısını, üç tane öz evladını yüzüstü, gözü yaşlı bırakıp, telefonlarına dahi bakma ihtiyacını hissetmeyen bir insan, sana ne fayda verir? Biraz aklınızı başınıza toplayın yav!

Denotatif Anlam

Müge Anlı'nın ekibindeki kişi, kaçan kişinin birlikte olduğu kişiyi paylamaktadır.

Konotatif Anlam

Gösterilen

Medyanın kişileri itham ve rencide etme, baskı altına alma gibi işlevlerinin olmaması gerekir. Bu açıdan konuşma *decadence* duruma örnek teşkil etmektedir.

Söylem Analizi

Yapılan değerlendirmeler ışığında “Müge Anlı İle Tatlı Sert” programının incelenen 3 bölümünde ulaşılan sonuçları şu şekilde değerlendirmek mümkündür:

Programın normal seyri içerisinde enformasyonel anlamda psikolojik manipülasyonun olduğu; programın ana figürü Müge Anlı'nın sözel ve davranışsal

yönden *decadence* sahneler kurguladığı, programın görsel-işitsel ve yazılı içeriğiyle denotatif ve konotatif bağlamda sık sık *decadence*'a düştüğü gözlenmektedir. Ayrıca Anlı'nın trajediyi sürekli bir şimdide yaşatarak acıyı nötr bir duygusal düzleme taşıyarak yapısal/tarihsel ve nedensel bağlarını dikkate almadığı görülmektedir. Buna paralel olarak seyircilerden gelen müteaddit soru ve sergilenen mahremiyet ilgasının, toplumu *decadence*'a sürüklediği söylenebilir.

Programda cinsel sapmalar, aile trajedileri, cinayetler, insan pazarlama gibi envai çeşit olaylar seyircilerin zihinlerine boca edilmektedir. Çoğu zaman filtresiz bire bir gerçekleşen bu olaylarda izleyiciler, yapılan şoklarla düşüncelerinden soyutlanarak belirsiz bir duygu salınımına malzeme yapılmaktadır. Programın bir başka dayanaksız ve gizli mesajı da “*sen izin vermesen kimse seni üzemez*” mottosudur. Bu telkin boş bir telkindir; üzüntünün yapısal (toplumsal/kültürel(ekonomik/siyasal) nedenlerinin açığa vurulması açısından hiçbir önemi yoktur. Gerçekte insanlar istemedikleri için değil, engel olamadıkları bazı olaylar ve durumlar yüzünden üzümekte veya acı çekmektedirler. Ayrıca bu sözün, felsefesinin özünü *decadence* ile savaşa adan Nietzsche'nin “*Düşün... Kim üzebilir seni, senden başka?*” sözünü çağrıştırması da manidardır. “*Müge Anlı ile Tatlı Sert*” programında başat konu, insanların yaşadıkları yaşamsal trajedidir. Müge Anlı, pek çok olayda devlet ricalinin açıklığa kavuştur(a)madığı birçok olayı aydınlatmıştır. İlk başta bunun takdir edilecek bir davranış olduğu söylenilebilir. Oysaki devlet otoritesinin anlamı, kişilerin hak ve hürriyetlerinin güvence altına alınmasıdır. Medya bu bakımdan devlet otoritesinin eksi(k)lerini tamamlıyor gibi görünse de masum ve makul görünen bu durum, otoritenin de paylaşılmasını doğurabileceğinden bu program, bireylerin trajik yaşamlarının sonuçları üzerinden adeta iktidar alanları ve gayri resmi yetkiler devşirmektedir. Ayrıca programda kişiler ve aileler azarlanmakta, hatta az kitap okudukları, çok çocuk yaptıkları vb. için Anlı tarafından küçümsenmektedirler. Bu açıdan Anlı ve ekibinin doğal kişilik haklarını suiistimal ettiği gözlenmektedir. Programın misyonunun kayıp kişileri bulma amaçlı olduğu söylenilebilir; oysaki bu programda, kişiler ve yakınları, haklı yahut haksız oldukları netleşmeden kararlar verilebilmektedir. Tek yanlı tecelli ettirilen medyatik adalet, toplumu gözyaşı sarmalıyla etkileyerek adalet mefhumunun rasyonel dayanaklarını da deforme etmektedir. Bunları destekler nitelikte Adorno; “*Kültür endüstrisi çaresizlerin rehberi olduğunu iddia ederken ve onlara kendi asıl*

çelişkileriyle karıştırmaları gereken çelişkiler uydururken, yaşamlarında asla çözülemeyecek olan çelişkileri yalnızca görünüşte çözer” (2011: 117) demektedir. Yaşanan durum tam da budur.

Ayrıca, *“Göstergelerin aşırı üretimi ve imajlarla simülasyonların yeniden üretimi, istikrarlı anlamın yitişine ve izleyiciyi istikrar duygusunun ötesine taşıyan çarpıcı kolajların sonsuz akışından kitlelerin büyülenmesiyle gerçekliğin estetikleştirilmesine yol açar”* (Featherstone, 2005: 40). Bu görüş doğrultusunda göstergelerin trajik de olsa ekranlarda sürgit gösterilmesi topluma adeta merhamet yorgunluğu ve istem yorgunluğu sunarak yürekleri ve zihinleri çoraklaştırmaktadır. Programda acı, başat bir fenomen olarak seyircilere sürekli sunulmakta ve böylelikle acının da bir simülakra ve hatta bir kitch değer haline dönüştürülmesine hizmet edilmektedir. Bu ise merhametin istismarıyla oluşan *decadence* bir durumdur. Bu bağlamda: *“Elektronik medya, kullanıcıya, gerçekliği yeniden ve farklı bir biçimde, duygu yoğunluğu ve yaşantı zenginliği oluşturacak biçimde yaratan simülasyon dünyalara girme olanağını sunmaktadır. Simülasyonun çekiciliği, aslında yüzlerce kilometre uzakta olabilen birisiyle aynı mekânda konuşuyormuş izlenimini veren telefonun bulunuşundan bu yana fark edilmiştir”* (Funk, 2007: 42) ifadeleri oldukça yerinde gözükmemektedir. Programda kavuşmalar son derece acıklı ve çılgık çılgıca gerçekleşmektedir. İç sızılarının sürekli köpürtülmesiyle acı bağlamında seyirciler ekran başında tutulmaya çalışılmaktadır. Bu durum toplumsal vicdanı tahrik, yeis sömürüsü ve duyguların iğdiş edilmesi açısından *decadence*’a örnektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Levinas’ın etik bağlamında görüşleri incelenmişti. Levinas’çı etik; *“Ötekini tanımak bir açlığı tanımadır. Ötekini tanımak, vermektir”* (Bernasconi, 2011: 26) olarak ifade edilmişti. Bu açıdan bakıldığında, veren değil, alan, hem de çok şey alan; tanıyan değil, yok sayan bir ekran gerçeğiyle karşılaşırız. Dahası, aynı kayıtsız ekran, sonu gelmez bir yabancılaşmanın da üretildiği yerdir. Bireyler olaylara bu açıdan seyirci kalarak kendi hikâyelerine ve acıya zamanla duyarsız kalabilmektedirler. Bu açıdan Levinas’ın bahsettiği ötekini tanımak, mümkün olmamaktadır. Zira Levinas’ın etiği ötekinin yüzünde başlar. Oysa bu program örneğinde etik, acıyla deforme edilmiş yüzlerin raiting uğruna pazarlanışının hayasız etiğine kurban edilmektedir.

3.3.1.2. “Kaybolan Çiçekler”

19 Haziran 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

49:31

Gösterge

2 kadın ve diyalog.

Gösteren

İnci Ertuğrul ve ekip arkadaşı.

Diyalog: Allah aşkına bunun cevabını vermezse bu görevliler, bu müdürler, bu yöneticiler, neyin cevabını verecek vatandaşa ya!... Niçin oturuyorlar o koltuklarda.

KJ: Hatice'nin katledilmesine yardım edenlerin şifreleri çözülüyor!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Sunucu, mevcut durumundan şikâyetini bildiriyor.

Konotatif Anlam

Haklı bile olsa böylesine keskin ve kıskırtıcı bir tonda halka seslenmesi ve suçlayıcı bir dille konuşması bir *decadence* durumdur.

20 Haziran 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

48:43

Gösterge

Kadın, erkek, KJ ve diyalog.

Gösteren

İnci Ertuğrul, Şükrü Bey.

KJ: Şükrü Bey ile çocuklarını göstermediği iddia edilen eski eşi karşı karşıya.

Diyalog

Şükrü Bey: 3 çocuklu kişiyle yaşıyor. O da ailesini terk etmiş.

İnci Ertuğrul: Evli mi adam?

Şükrü Bey: Evli adam.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Şükrü Bey eski karısı hakkında bilgiler paylaşmaktadır.

Konotatif Anlam

Eski yaşanmışlıklar gibi özel konuların ekranda afişe edilmesi ancak toplumsal bir yarar umulması durumunda olasıdır, aksi halde *decadence* bir durumdur. Program sunucusu meseleye her ne kadar iyi niyetli yaklaşmış olsa da evlilik kurumu, bu ifşalar neticesinde güvenilirliğini yitirmektedir.

Sekans 2

Zaman

01:42:27

Gösterge

3 kadın, KJ ve Diyalog

Gösteren

İnci Ertuğrul, Zekiye Özbay, Dilek Hanım.

KJ: Ekibimize adliye önünde buluşma sözü veren Dilek'in eski eşi Taner, sözünü tutmadı.

Diyalog

Zekiye Özbay: Yaklaşık bir saattir burada Dilek Hanım'la bekliyoruz. Ne gelen var ne de giden... Taner Bey bir kez daha sözünde durmadı! Dün kendisi benimle tam bir saat boyunca telefonda konuştu. O telefon görüşmesinin detaylarını sizlere bir bir anlatacağım ama bana söylediklerini benimle konuştuklarını kamuoyuna anlatamayacak kadar yüreksiz bir insan olduğunu bu davranışıyla bir kez daha anlamış bulunuyorum.

Denotatif Anlam

Program çalışanı kendisini bekleten kişi hakkında sitem etmektedir.

Konotatif Anlam

TV çalışanının kendisini bekleten biri hakkında haklı dahi olsa "yüreksiz" ifadesini kışkırtıcı bir bağlamda kullanması, *decadence* bir durumdur. Bu tür söylemlerin hasarlı yanı, eleştiriye hakareten ayıramamasıdır.

Sekans 3

Zaman

01:48:09

Gösterge

1 Erkek, 1 Kadın, çocuklar, KJ ve diyalog.

Gösteren

Kahraman Bey (Danışman), Dilek Hanım ve kaçırılan çocukları.

KJ:

Dilek: Çocuklarımdan şu anda ne halde olduğunu bilmiyorum ve endişeleniyorum.

Diyalog

Kahraman Bey: Git Seyfi Bey'e, Dilek Seyfi Bey'e çık, Seyfi Bozçelik, il müdürü, Kahraman Abi'nin selamı var de. Benle birlikte çalıştı. Bu artık yeter ya...

Denotatif Anlam

Program çalışanlarından biri çocukları kaçırılan anneye ne yapılacağını anlatmaktadır.

Konotatif Anlam

Televizyon ekranlarında uzman kişilerin ağsından "benim selamımı söyle" tarzında söylemler işitmek en hafif deyimle ciddiye kayıdır. Zira kamusal bir alan niteliği taşıyan televizyon ekranında kamusal ve özel yaşamın sınırları asla birbirine karıştırılmamalıdır. Üstelik, bu söylemde apaçık nepotizme, torpilciliğe bir davet vardır ki, büyük bir ahlaksal çöküşe denk düşer. İş bitirme, kolaycılık, bedavacılık meşrulaştırılmaktadır burada.

21 Haziran 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman
13:10

Gösterge
2 kadın ve KJ.

Gösteren
İnci Ertuğrul, Özlem Hanım.

KJ:
Özlem: Eski eşim benimle evliyken yengesine dini nikâh kıydı.

Denotatif Anlam

Özlem Hanım eski eşinin yaptıklarını anlatmaktadır.

Konotatif Anlam

Çarpık bir aile dramının bütün mahremleriyle ortaya serilmesi hem evliliğe dair inancın zedelenmesine hem de ahlaksal normaliteye duyulan inancın devam etmesine zarar vermektedir. Toplumun bütün yozlaşmış değer ve durumlarının topluma servis edilerek gösteriye dönüştürülmesi dramın da dram olmasını sekteye uğrattığı gibi toplumsal saygınlığı da rencide etmektedir. Burada da özel/kamusal ayrımının tam olarak yapılamadığını, özel alana ilişkin söylemin kırılganlığının dikkate alınmadığını görmekteyiz.

Gösterilen

Sekans 2

Zaman
01:29:23

Gösterge
Kadın, KJ, resim, diyalog.

Gösteren
İnci Ertuğrul.

KJ: Büşra'yı aradığımız operasyonlarda neler yaşandı?

Resim: Büşra (Kaybolan çocuk).

Diyalog

İnci Ertuğrul: Şu anda resmi nikâh olmadan yaşadığınız bir kişinin başka biriyle evli olduğu ortaya kızınızın velayetini kaybedeceğinizi biliyor musunuz? Bunu biliyor musunuz Hatice Hanım?

Hatice Hanım: Hayır.

İnci Ertuğrul: Ben bu konuyu kapatıyorum. Artık gerçekten anne babalık nedir, bununla ilgili ya RTÜK zorunlu programlar yaptırın ya! Bizim anlattıklarımız yetmiyor! Olan da çocuklarımıza oluyor; çocuklar böyle mal paylaşılır gibi paylaşılmaz! Şükrü Bey, kapattım konuyu teşekkür ederim...

Denotatif Anlam

Program sunucusu ebeveynler hakkında konuşmaktadır.

Konotatif Anlam

Medyanın anne ve babaların tutumlarını tek başına iyi ve kötü diye yargılama yetkisi yoktur. Program sunucusunun pedagojik bir yeterliği yoktur, bir ebeveyn danışmanı vb. değildir. Sunucunun, Bourdieu'nün "mesleğe giriş hakkının ucuzlatılması" adını verdiği bir heteronom kimlikle hareket etmesi, ciddi bir şekilde eleştirilmesi gereken bir konudur. Sunucunun stüdyoya çağırdıkları kişileri itham edencesine "böyle anne babalık olmaz!" tarzında bir söylem icra edilmesi *decadence* bir durumdur.

Gösterilen

Sekans 3

Zaman

01:48:59

Gösterge

Kadın, Şema ve KJ.

Gösteren

İnci Ertuğrul, Cinayetle ilgili betimsel şema.

KJ: Hatice cinayetinin perde arkasında yardım ve yataklık edenler kimler?**Denotatif Anlam**

İnci Ertuğrul cinayeti çözmeye çalışmaktadır.

Gösterilen

Konotatif Anlam

İlişkisel akış diyagramlarını andıran bir diyagramla bir cinayet olayını Amerikan filmlerinde alışık olduğumuz dedektiflik yöntemleriyle çözmeye çalışmak, medyanın görevi değildir. Medyaya adli suçları çözme ve suçluyu bulma misyonu verilmemiştir. Sorunun temeli de budur. Böyle bir görev, devletin ilgili birimlerine tevdi edilmiştir ve burada da kalmalıdır. Mesele, sorumluluğun sulandırılması açısından *decadence* bir durumdur.

22 Haziran 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

45:18

Gösterge

2 kadın, 1 erkek, KJ, diyalog.

Gösteren

İnci Ertuğrul, Özlem Hanım ve Kayın babası

KJ: Özlem'in 7 yıllık hasreti sona erdi. Özlem yıllar sonra kaybolan çiçekler sayesinde evlatlarına kavuştu.**Diyalog****Kayın Baba:** Bağırma yav, Allah için yav.**Denotatif Anlam**

Çocuklarına kavuşan bir anneyle kayın pederi arasındaki tartışma.

Gösterilen

Konotatif Anlam

KJ'de program kendi reklamını yaparken kayın peder ve gelini arasındaki gerilimli durumların gösteriye dönüştürülmesi yoluyla rating devşirilmektedir. Bu durum, trajedinin tecimsel pazarda sergilenmesi açısından *decadence* bir durum olarak kabul edilebilir.

Sekans 2

Zaman

50:24

Gösterge

2 kadın ve Diyalog

Gösteren

İnci Ertuğrul, Özlem Hanım'ın kaynanası ve

KJ: Özlem'in 7 yıllık hasreti sona erdi. Özlem yıllar sonra kaybolan çiçekler sayesinde evlatlarına kavuştu.

Diyalog**Sunucu:** Niye ağlıyorsunuz?**Kaynana:** Benim derdim var!**Sunucu:** Ne derdiniz var teyze?**Kaynana:** Çocuklarım için ağlıyorum. Ne diyebilirim. (...) ben bişey bilmiyorum babam, ben sinir hastasıyım!**Denotatif Anlam**

Yaşlı bir kadının üzüntüsü gösterilmektedir.

Konotatif Anlam

Hali hazırda bir aile dramının sergilenmesi yetmezmiş gibi yaşlı ve çaresiz olan kadına mikrofon uzatılarak konuşmaya zorlanmaktadır. Üstelik kadının çekingenliği, bir tür gayri ihtiyari öz savunma biçimi olarak dikkate alınmamakta, geriye çekilme isteğine saygı duyulmamaktadır. Acının bu şekilde teşhiri ve gösterinin bir parçası kılınması, duyarlılığın zaman içerisinde aşınmasına neden olabileceği anlamına gelebilmektedir. Bu açıdan bu eylem, *decadence* bir eylemdir.

Gösterilen

23 Haziran 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

46:13

Gösterge**Sol kare:** 1 kadın,**Sağ kare:** 2 kadın, 2 erkek ve kız çocuğu resmi, diyalog.**Gösteren**

İnci Ertuğrul, Özlem Hanım ve Kayın babası, kaynanası ve erkek sunucu

KJ: Kadriye'nin telefonunun aylar sonra sinyal vermesi ne anlama geliyor?

Diyalog

İnci Ertuğrul: Ne seçim yapıyorlarsa o seçimi yaşasınlar! Biz bunu istiyoruz. Birey olsunlar.

Denotatif Anlam

İnci Ertuğrul genel durum hakkında konuşmaktadır.

Konotatif Anlam

Medyanın olayın taraflarına serinkanlı birer birey olmaları gibi bir olgunun dayatılması, tabu olmuş hüznün ve üzüntü gibi kodlanmaktadır. Bu anlayışa göre, mutlu olmak, hangi koşullarda olursak olalım bir yükümlülüktür... Bu, oldukça hoyrat ve *decadence* bir durumdur. Zira iradeli bireysellik bir ideolojidir. Psikolojik çöküntü yaşayan kayıp yakınlarına bunun dayatılması, incelememiz açısından anlamlı görünmektedir.

Gösterilen

Sekans 2

Zaman

52:06

Gösterge**Sol kare:** 1 kadın.**Orta kare:** 2 kadın 2 erkek ve kız çocuğu resmi, diyalog.**Sağ kare:** Psikolog.**Gösteren**

İnci Ertuğrul, Özlem Hanım ve Kayın babası, kaynanası ve erkek sunucu.

KJ: Hatice'nin katili Soner ek ifadelerde neler söyledi?**Diyalog****Uzman Kişi:** Kader olarak kabul ederiz. Kaderimizde var ama kaderimizi değiştirmek de bizim elimizde.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kadın psikolog, kötülüğün kanıksanmasının kaderle alakası olmadığını söylemektedir.

Konotatif AnlamKader konusunun yozlaşmış bir durumun kabulüyle ilişkilendirilmesi ve mevcut durumun telkin edilmesi *decadence* bir durumdur. Bu *decadence* durum üzerinden medyanın teolojik bir kader tanımına uygun olmayan bir tanımla izleyici karşısına çıkması, ayrıca incelenmesi gereken bir başka *decadence* durumdur.

Söylem Analizi

Yapılan değerlendirmeler ışığında “*Kaybolan Çiçekler*” programının incelenen 5 bölümünde ulaşılan sonuçları şu şekilde değerlendirmek mümkündür. Programın normal seyri içerisinde önceki programlarda olduğu gibi psikolojik manipülasyon içerdiği ve bu programın ana figürü olan sunucu İnci Ertuğrul’un *decadence* durumlara, denotatif ve konotatif bağlamda sık sık katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Ertuğrul’un trajediyi bir süreklilik hali olarak ekrana taşıyarak ‘şimdi’de hüküm süren acıyı kanıksatarak meşrulaştırdığı söylenebilir. Medyanın acıyı gösteri bağlamında değersizleştirerek nötrleştirmesini Baudrillard (2008: 16); “*Her şey bulanık bir görünüm kazanmıştır. Bu her yerde etkisiz kılma (nötralizasyon) ve duyarsızlık ilkesi üzerine oturtulmuş egemen kodun belirgin bir sonucudur. Kapitalin genelleştirdiği genel düzensizlik işte böyle bir şeydir*” şeklinde değerlendirmektedir. Buna paralel olarak programda görevli insanların söylemlerinin de torpili çağrıştıran ve karşı tarafa hakaret içeren söylemler içerdiği, sık sık aile mahremiyetini ihmal ettiği, oluşan duygusal ve şiddet ortamının gösteriyle tecimselliğe evrildiği, devletin adaleti sağlamada yetersiz kaldığı izleniminin yaratıldığı vb. *decadence* durumlar tespit edilmiştir. Meşru otoritenin yapması gerekenlerin bu program tarafından yapılması ya da yapılmış

gösterilmesi devlet otoritesine olan güveni sarsıcı nitelikte bir söylem üretimidir. Medya ayrıca acılı insanları acılarından kurtarıyormuş gibi gözükürken, bunu bireylerin mahremiyetlerini ihlal etme pahasına yapmaktadır.

Programın odağında çocuk vardır. Çocuğun ya da çocukluğun suiistimal edildiği bütün konular da programda işlenmeye çalışılmaktadır. Programa sık sık farklı tarafların karmakarışık, hakarete varan diyalogları eşlik etmektedir. Ailelerin sevinçleri, acıları, meşru otoritenin yapamadığı yapmayla elde edilen güven program boyunca İnci Ertuğrul tarafından izleyicilere hissettirilmektedir. Zira sık sık: “Tüm Türkiye arıyor!”, “Bir yere kaçamaz!”, “Teslim olsun!” gibi genelleştirici sözler, bir program sunucusunun dudaklarından manipülatif bir amaçla, sürekli dökülmektedir. Programda kayıpların resimleri, sık sık ekranda ‘şok haber’ tarzında gösterilmektedir. Bu sunum, dikkat çekici olsa da yaşanan trajedide bu gibi ünlemler reytinge yönelik bir durum olarak düşünülebilir. Bu açıdan program, kurtarılan çocuk sayısını vermekte, bu sayının artışı da, kamusal değil de pragmatik bir kaygıyla kendi grubu içerisindeki programların en iyisi olduğunu savlamakta kullanmaktadır. Acının gösteri malzemesi yapılmasının doğal bir sonucu olan bu durum, *decadence* bir durumdur. Zira zamanla acının gösteriye malzeme yapılmasıyla bireyin içinde bulunduğu durumdan şizofrenik bir zevk alma psikolojisine itildiği varsayılabilir.

Program, daha en başta önemli bir vaatle başlamaktadır: Kayıpların telafi edilmesi... Bu açıdan bireye kendisini bir kurtarıcı olarak sunmaktadır. Medyatik/messianik kurtarıcı, deyim yerindeyse, sahip olduğu uzmanlarla durumu analiz edip iyi ve kötü değerlendirmelerle medyatik *decadence*’ı tahkim etmektedir. Medyatik ahlakın temelinde postmodern kültürel nüvelerin olduğu varsayılabilir. Bu açıdan programda uzman kişiler sık sık bahta, kadere göndermede bulunarak vaziyetin beklenmedik biçimde değişebileceğini söylemektedirler. Programın ana izleği, cehaletin ve yoksulluğun kol gezdiği yerlerde yerleşik algıların, değerlerin kısmen *decadence*’a yataklık ettiğini vurgulamasıdır. Bu açıdan program izleyicilere yeni değerler sunar gibiyse de, asıl sorun, bu değerler konusunda medyanın reyting odaklı bir anlayışla acıyı ve mahrem/dramatik olayları gösterinin bir parçası haline getirmesidir. Salt tecimsel anlayışla değerlerin de tersyüz edildiği söylenebilir. Programın üstlendiği değer üretme işlevi, karşılaştığı kişilerin üzerinde kendisini otorite olarak görmesiyle

oluşabildiğinden uzmanların ürettiği bu steril anlam ve değerler, modernite makyajıyla sunulmaktadır.

3.3.2. Dizi Film ve İçerikleri

Çalışmanın bu bölümünde “Türk Malı” ile “Cesur ve Güzel” isimli dizi filmler incelenecektir.

3.3.2.1. “Türk Malı” Dizi filmi

Tablo 1

Kategori	Dizi
Tür	Komedi
Yönetmen	Jale Atabey
Yapımcı	Süreç Film
Yapım Yılı	2017 - Devam ediyor
Oyuncular	Şafak Sezer, Mehmet Ali Erbil, Hasibe Eren, Nergis Kumbasar
Konu	Eşi Abiye'den ayrılışıyla mutsuz bir şekilde biten evliliğinden sonra Erman'ı zor günler beklemektedir. Gururla çalıştığı posta memurluğu işinden ayrılmak zorunda kalan Erman Kuzu, sürekli sinirli ve gergindir. Yeni işi olan halk otobüsü şoförlüğü ile hayatına devam eden Kuzu, Abiye'ye ödediği nafaka sebebiyle geçim sıkıntısı çekmektedir. Çareyi uzun zamandır görüşmediği, market zinciri sahibi amcasının oğlu Eymen Kuzu'da bulur. Eymen Kuzu, başı beladan kurtulmayan bir adamdır. Bir gün istemeden de olsa evini ve çocuklarını Erman'a emanet edip gitmek zorunda kalır. Böylece Erman'ın başına talih kuşu konar (puhutv, 2017).

1. Bölüm Analizi

Sekans 1

Zaman

23:44

Gösterge

1 erkek, 1 kadın ve kız çocuğu.

Gösteren

Eymen Bey, Evin dadısı ve çocukları.

Denotatif Anlam

Evin dadısı çocuklara kahvaltı hazırlamaktadır.

Gösterilen

Konotatif Anlam

Mini etek Türk ortaöğretimindeki kurallara aykırıdır. Dizide bu kural çiğnenerek mini etekli okul kıyafeti legalize edilmeye çalışılmıştır. Bu çarpık temsil biçimi, okullarda disiplin konusunda sorun yaşanmasına neden olmaktadır. Zira birçok öğrencinin bu tür dizilerdeki okul yaşantısını model alması riski bir vakıadır. Bu açıdan bu dizi, lise çağındaki çocukları yanlış temsil edişi açısından da *decadence*'a kapı aralamaktadır.

Sekans 2

Zaman

27:04

Gösterge

Kadın ve monolog.

Gösteren

Dadı

Monolog**Dadı:** Ay kukalarım anıramıyorum şu anda!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Evin dadısı konuşmaktadır.

Konotatif Anlam

Dizinin başından beri evin dadısı sürekli kırık dökük bir Türkçe ile konuşmaktadır. Burada dilin sınıfsal temsilinin gerçekçi olduğu ölçüde, eleştiriye açık yönüyle de karşılaşılmaktadır.

Sekans 3

Zaman

31:41

Gösterge

2 kadın, 1 kız ve erkek çocuğu, 1 Yetişkin erkek.

Gösteren

Eymen Bey, evin dadısı ve temizlikçisi ve çocuklar.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kız çocuğuyla evin sarışın hizmetçisi dans etmektedir.

Konotatif AnlamOtoriter Baba, çocuklarının tutumundan şikâyet etmektedir. Kız çocuğu, müziğin ritmine uyarak dans etmektedir. Erkek çocuk ise temizlik yapan kadını dikizlemektedir. Bu bakış açısıyla toplumdaki çocuklara dahi çocukluklarını unutturarak gözetleme, dikizleme ve taciz kültürü aşılanmaktadır. Ayrıca, bu sahneler dizisinde dürtüsel ergenliğin gençliği yanlış ikamesi söz konusudur. Bu, son derece ciddi bir *decadence* durumdur.

Sekans 4

Zaman

36:10

Gösterge

Kadın, erkek ve hortum.

Gösteren

Ev temizlikçisinin hortumla bahçeyi sulaması ve yan komşu.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Temizlikçi kadın bahçeyi sulamaktadır erkek yan komşu da onu izlemektedir.

Konotatif AnlamErkek komşunun kadını habersizce nesnevari gözetlemesi bir *decadence* durumdur. Ayrıca dikizlenen kadın, cinselliği çağrıştıracak bir şekilde (hortumunun tutulması bu bakımdan cinsel organa atıftır) temsil edilmiştir.

Sekans 5

Zaman

46:40

Gösterge

Kadın, erkek ve erkeğin diyalogu.

Gösteren

Temizlikçi kadın ve Bahattin

Diyalog

Allah'ım bana bu dansı bahşettiğin için sana binlerce teşekkür ederim.

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Bahattin'in kadının dansını izlemesi ve Allah'a şükretmesi.

Konotatif AnlamDizi karakterinin yaşadığı *decadence* duruma Tanrı'yı da alet etmesi bir başka dinsel *decadence* durumudur.

2. Bölüm Analizi

Sekans 1

Zaman

02:47

Gösterge

1 kız, 1 erkek çocuk ve diyalog.

Gösteren

Eymen Bey'in çocukları.

Diyalog**Selin:** Sen ne gülüyorsun pis cüce!**Gösterilen****Denotatif Anlam**

Kız çocuğunun kardeşinin başına vurması.

Konotatif AnlamDizide genel olarak iki kardeş arasında fiziksel şiddet sık sık gösterilmektedir. Bu durum şiddetin estetize edilmesi ve yıkıcılığın önemsizleştirilmesi bakımından *decadence* bir durumdur. Ayrıca sahnede sürekli hakaretin genelleştirildiği bir jargon kullanımı söz konusudur.

Sekans 2

Zaman

03:06

Gösterge

2 çocuk ve diyalog.

Gösteren

Selin, Atom, Erman Bey.

Diyalog**Atom:** Çak bir beşlik!**Erman Bey:** Beşlik ne lan? Öküz! Sen Amerikalı mısın lan? Öküz, Türk'sün!**Gösterilen****Denotatif Anlam**

Amca yeğenine şiddet uygulayıp hakaret etmektedir.

Konotatif AnlamYetişkinlerin çocukları terbiye etmede hakaret ve şiddetin kullanımı açısından *decadence* bir durumdur. Burada yine hakaret genel bir tavır olarak öne çıkmaktadır. Milliyetçilik jargonu ve şiddet, hakaretle yetiştirilen çocuğa reva görülen bir *decadence* durumdur.

Sekans 3

Zaman

07:25

Gösterge

2 kadın, 1 erkek.

Gösteren

Eymen Bey ve 2 kadın turist.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Eymen Bey genç turistleri etkilemeye çalışmaktadır.

Konotatif Anlam

Bu sahne bir Türk erkeğinin sürekli turistlerle beraber olma niyetine dair ön yargıları destekler niteliktedir. Sorunlu bir temsil örneğidir. Sahnedeki erkek cahil, konuşma ve iletişim özürü ve saçmalayan bir tip olarak resmedilmektedir. Komedi adı altında sunulan bu *decadence* durum yanlış cinsiyet stereotiplerinin oluşmasına da neden olmaktadır.

Sekans 4

Zaman

02:01:15

Gösterge

2 erkek 1 kadın.

Gösteren

Bahattin, evin dadısı ve yan komşuları.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Bahattin ve evin dadısı oyun oynamaktadırlar.

Konotatif Anlam

Geleneksel bir yaşam tarzını benimseyen insanların yaşadıkları aşağılanma, dışlanma olgusuyla birlikte verilerek *decadence* bir hava yaratılmıştır. Oynarken Bahattin'in göbeğini sallaması bir zamanlar Beyaz Türkler kavramıyla seçkin kesimin alt sınıftan halkı aşağılamak için kullandıkları jargona benzerdir. Burada halkın beğeni nesnesi, aldığı rol model, göbekli, bıyıklı, teknolojiye anlamaz bir kişi olarak çerçevelenmiştir. Arka plandaki oynak müzik de bir ötekileşme unsuru gibi kullanılmaktadır. Gösterilen bu prototip, yalnızca alaturka müzikler dinleyip oradan oraya zıplayan insanlar olarak kurgulanmıştır.

3. Bölüm Analizi

Sekans 1

Zaman

38:41

Gösterge

Kadın ve erkek.

Gösteren

Bahattin'in ve komşunun hizmetçisi.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Komşusunun hizmetçisi ile yakın diyalog.

Konotatif Anlam

Bahattin karakteri, Ukraynalı hizmetçiyi her fırsatta sıkıştırıp taciz etmektedir. Bu yozlaşma da güldürü tadında seyircilere servis edilmektedir. İkinci bir temsil sorunu, nedense dadıların genelinin Ukraynalı oluşu ve bu nasyonal kimliğin de genellikle çocuk eğitimiyle hiçbir ilişkisi olmayan kösnül hazlarla ilişkilendirilmesidir...

4. Bölüm Analizi

Sekans 1

Zaman

07:49

Gösterge

Kadın ve diyalog.

Gösteren

Evin dadısı ve Erman Bey'in diyalogu.

Diyalog

Dadı: Maşallah, odunlukta sınır tanımıyorsunuz, Erman Bey ya... Rica ediyorum Atom'a şiddet ve kavga içerikli laf ve hareketler öğretmeyin.

Erman Bey: Ya kusura kalmayın ama o da amcasını tanısin. Karşısında öpöz Türk malı bir amcası var.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Evin dadısı, Erman Bey ile çocuklara şiddet hakkında konuşmaktadır.

Konotatif Anlam

Evin dadısı, kendisini sürekli Türklük imgeleriyle donatan kişiliği odun gibi olmakla, kabalıkla, hatta öküzlükte ilişkilendirmektedir. Dizinin isminin Türk Malı olması bile ilgi çekicidir. Bu noktada bu dizi Türk milletine ve Türklük imgesine güldürü soslu pejoratif imalar içermektedir. Türklük alenen aşağılanmaktadır. Bu açıdan bu sahne, ulusal kimlik ve değer *decadence*'ının somut bir tezahürüdür.

5. Bölüm Analizi

Sekans 1

Zaman

01:35:49

Gösterge

2 çocuk ve dans eden kişiler.

Gösteren

Erdem Bey'in çocukları ve dans pistindeki kişiler.

Gösterilen
Denotatif Anlam

2 çocuk kendinden geçmişçesine dans etmektedir.

Konotatif Anlam

Amerikan filmlerindeki yaşam stiline dayatılması, özellikle dans ve disko müziği bağlamında çocuklar tarafından icra edilmesi, gerçeğe aykırı bir soyutlama, *decadence* bir durumdur. Çocukların disko tarzı bir ortamda yetişkinlerle dans etmesi de yaşamsal gerçeklikle pek bağdaşmamaktadır.

6. Bölüm Analizi

Sekans 1

Zaman

50:49-57:08

Gösterge

2 insan

Sarılan iki insan.

Gösteren

Karı koca olan Onur ve Deren'in diyalogu

Karı kocanın birbirine sarılması.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Onur ve Deren'in evliliklerinde yaşadıkları olumsuzlukları karşılıklı dile getirmeleri, gizli kalması gerekenleri açığa vurmaları. Sonrasında ise birbirlerine muhabbetle sarılmaları.

Konotatif Anlam

Karı koca burada evliliklerinde yaşadıkları olumsuzlukları birbirine söyleyerek adeta terapi boşalımı yaşamaktadırlar. Bunun sonucunda evli çift, ayrılmaya karar vermektedir. Bu durumun izleyiciye aktardığı mesaj aslında evliliklerin yalana tahammüle dayalı olduğunu söylemektedir. Bu gerçeklik de açıkça ifade edildiğinde karşı tarafla birlikte yaşamak dayanılmaz bir hal almaktadır. Bu durumu evlilik kurumuna yapılan bir saldırı olarak yorumlamak mümkündür. Bu açıdan evlilik kurumuna karşı kurgulanmış bir *decadence* temsili olarak yorumlanabilen bu gösterimin ikinci karesinde ise eşlere söyledikleri gerçekleri inkâr edip evliliğe tutunmaları şoku yaşatılmaktadır. Devamında söyledikleri gerçekleri bırakıp yalana sarılma davranışı olarak görülebilir bu sarılma da... (kadının kocasına “çok özür dilerim ama onların hiçbiri gerçek değildi sinirden söyledim” demesi bu bağlamda manidardır).

Sekans 2

Zaman

01:05:54

Gösterge

1 kız, 1 erkek.

Gösteren

Erman Bey'in kızı Selin ve onun erkek arkadaşı Toyberk.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kız çocuğunun arabanın anahtarını alması ve buna sevinmesi.

Konotatif Anlam

Önceki bölümde, kızının erkek arkadaşının eve gelmesine tahammül etmeyen Erman Bey, geçirdiği kaza sonucu (ne hikmetse, muhafazakâr zihniyeti kaza sonucundan birden bire modernliğe gark olmuştur!) artık Selin'in erkek arkadaşına son derece anlayışlı ve kibar davranmakta, hatta arabanın anahtarını dahi tutup kendisi vermektedir. Henüz çocuk yaşta olan bir kız çocuğunun sevgili edinmesi, gece 12'ye kadar gezme izni alabilmesi vb. davranışları rahatlıkla eleştirilebilir. İkinci olarak, modern görünümü altında muhafazakâr değerler gericilikle mimlenmiştir ki, bu durum modernliğin gereğinden fazla yüceltilmesi açısından da tartışmalıdır. Çünkü modernlik, araç-amaç ilişkisini tersine çevirdiği andan itibaren artık *decadence*'ı da bağrında taşır.

Sekans 3

Zaman

01:16:44

Gösterge

Çocuk ve kutusu.

Gösteren

Atom ve pizza kutusu.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Atom pizza yiyeceği için çok mutlu görünmektedir.

Konotatif Anlam

Bu sahne sabahları dahi pizza yedirilen bir çocuğun yanlış ve çarpık temsildir. Tüketimin, hazır yiyeceklerin teşvik edilmesi açısından bu sahne, gastronomik *decadence* başlığı altında değerlendirilebilir.

Söylem Analizi

Yapılan değerlendirmeler ışığında bir 'anti aile' dizisi Türk Malı yerli dizisinin incelenen 6 bölümünde ulaşılan sonuçları şu şekilde açıklamak mümkündür. Programın normal seyri içerisinde çocuklara şiddetin özendirildiği, milli kimlik üzerinde deformasyon yapıldığı, kadının metalaştırıldığı, çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yaratabilecek davranışları içerdiği, ayrıca Türk insanına dolaylı yönden hakaret içerdiği ve onu oluşturan Türkçe diline yapılan fütursuzca saygısızlığın örtülü olarak verilmesi,

evlilik kurumunu değersizleştirme, vb. *decadence* durumlara, denotatif ve konotatif anlamlar bağlamında sık sık atıfta bulunduğu tespit edilmiştir.

Dizi film, ismiyle bile yerel ve ulusal değerlere karşı negatif bir tavır içermektedir. Zira “*Türk Malı*” ismi, barındırdığı yan anlam itibariyle yanlış anlaşılmağa müsait gözükmemektedir. Ayrıca “öpöz Türk” diye kendini adlandıran Erman Bey’in karakteri, sürekli çocuklara hakaret ve şiddet uygulamaktan ibaret görülmektedir. Dizide son derece zengin bir ailenin bütün yaşamı, anlamsız denebilecek olaylar dizisi içinde kurgulanmıştır. Dizi boyunca gizli bir müstehcenlik ön plana çıkarılmış, bu örtük müstehcenlik durumu oyuncu Mehmet Ali Erbil’in canlandığı “Bahattin” karakteriyle ön plana çıkmıştır. Dizide Ukraynalı temizlikçinin seksi, ayartıcı halleri de “azgın teke” metaforuyla birlikte harmanlanmıştır.

Dizide muhafazakâr bireyin (Erman Kuzu gibi “odun baba”lar marifetiyle) ve modern değerlerin yoz bir üslupla ve pastiş mantığıyla servis edilerek içleri boşaltılmaktadır. Ayrıca Erman Bey tiplmesi; göbekli, kaba, şişko, şiddete meyyal, çocuklara ve çevresine sürekli saldırganca davranan, bağırıp çağıran, hırslayan, maço/maganda bir tiplmedir. Bu dizinin temsil ettiği kültür ortamı, yaşanan postmodern dünyanın anlamsızlıklarla örülü yaşantısına örnek teşkil etmektedir. Nitekim “*Kültür nesnelerini açıklayan modern dünyaya karşın, postmodern dünya gündelik hayatın banalliklerini yan yana koyar ve biçimciliği yeniden değerlendirir. Modernizmde egoya verilen önem yerine, postmodern libidoya (cinsiyet içgüdüğü) yönelir. Libido bir demet halinde kitaplarda, resimlerde ve müzikte biçimlenir ve izleyici kitleleri üretilir*” (Sözen, 1997: 26). Argo ve hakaret diz boyu, ölçsüzce kullanılmaktadır. Bu kullanımlar kadın ve çocuk demeden ulu orta sergilenmektedir. Dizide lüks bir hayat yaşayan ailenin tüketim nesnelere duyduğu ilgi fetişleştirilmiştir. Selin’in sürekli selfi çekmesi lüks arabalarla okula gitmek istemesi, sevgililer arasında seçim yapamaması gibi durumlar bu bakımdan manidar *decadence* örnekleridir. Ayrıca dizide pizza gündelik hayatın bir vazgeçilmezi olarak gösterilmektedir. Bu açıdan yaratılan “*Amerikan popüler kültürünün gelişip Türk popüler kültürü üzerinde aşındırıcı bir etki oluşturacak kadar yayılmasına uygun bir ortam yaratılmasında, ana rollerden birini medya oynamaktadır*” (Büken, 2001: 47). Dizi Amerikanvari değerlerin esnetilerek sevimli gösterildiği, geleneğin ötelendiği bir yaşamı temsil etmektedir. Amerikan dizilerinde evin kızının erkek arkadaşıyla odasında vakit geçirmesi ya da

gece 12'lere kadar dışarıda kalabilme özgürlükleri modern hayatın bir gereğiymiş gibi fars komedi tarzında verilmeye çalışılmıştır. Dizi, bu açıdan şu yargıyı doğrular görünmektedir: *“Popüler kültür kapitalist ekonomik ve siyasal pazarın en çok satan kendisidir. Modern ve uygar olarak kendini pazarlamasıdır. Popüler kültür eğer bayağı, basit, gaddar, kaba, aşağı seviyede ise, bu onu üreten yapının bayağılığını, aşağılığını, kabalığını gaddarlığını basitliğini anlatır”* (Erdoğan & Alemdar, 2005: 38).

Ayrıca izlenen diziler masum görünmelerine rağmen kendi içerisinde birçok rol model barındırmaktadırlar. Bu rol modeller, toplumun şekillenmesini arzulayan otoritenin arzusuyla şekillenmişlerdir. Özellikle kadınların daha çok izledikleri pembe diziler komediler vb. programlardaki taciz, şiddet, kurnazca planlanmış bir bilinçdışılık şırına edilmektedir. *“Filmler izleyicilere bir dünya sunarken, sanal mekân her izleyiciye sanal bir beden ve bir rol kazandırmaktadır”* (Funk, 2007: 42-43). İncelenen dizide Ukraynalı temizlikçi kadına uygulanan taciz, gülümseten bir biçimde normleştirilmiştir. Medya bu anormalliğin normallliğini üstlenirken haberlerde taciz olaylarını ön plana çıkartarak adeta kendini günahlardan arındırmaktadır. Medyanın bu ikiyüzlü tutumu, rol model dağılımında da mevcuttur. Mesela *“ (...) diziler kadınlara hep hayatta ikinci planda olmayı erkeğin hayatına uyum sağlamaları gerektiğini vurgular. Bu en masum yönüdür. Esas ekranlardan beynimize işleyen kadınlara yönelik şiddet, tecavüz, ya da psikolojik tacizin meşru bir şekilde gösterilmesidir”* (Tarla, 2017). Belli bir amaçla üretilen bu diziler, salt eğlence değil; kodlanmış, tasarlanmış bir hayat biçimini de izleyicilere aşılarmaktadır. İzleyici hızla akıp giden karelerden imajlar devşirmekte, bu imajlar da kapitale hizmet edecek bir hayatın istenen durumlarını içermektedir. Dizide Bahattin'in söylediği “maşallah” gibi dinsel söylemler yalnızca şehvete hizmet amacıyla kullanılmaktadır ki, bu apaçık bir dinsel *decadence* durumudur. Bu sözcük, dinsel söylemde yalnızca bir fondur. Bu görüşlere paralel olarak Adorno'nun şu tespiti oldukça manidardır: *“Tüm eğlence biçimleri bu iflah olmaz hastalığa kapılmıştır. Keyif sonunda can sıkıntısına dönüşüp donuklaşır, çünkü keyif, keyif olarak kalacaksa hiç çaba harcanmamalıdır. Bu yüzden keyif, çağrışımın aşınmış yollarına sıkıca bağlı kalarak ilerler. İzleyici, kendine ait herhangi bir düşünce üretmeye gerek duymamalıdır: ürün, her tepkiyi önceden belirler”* (Adorno, 2011: 69).

3.3.2.2. “Cesur ve Güzel” Dizi filmi

Kategori	Dizi
Tür	Romantik dram
Yönetmen	Ali Bilgin
Yapımcı	Kerem Çatay -Pelin Diştaş Yaşaroğlu
Yapım Yılı	2016 - Devam ediyor
Oyuncular	Kıvanç Tatlıtuğ, Tuba Büyüküstün, Tamer Levent, Erkan Avcı, Sezin Akbaşoğulları
Konu	Yakışıklı ve gizemli bir adam olan Cesur Alemdaroğlu, önceki soyadı olan Karahasanoğlu’nu geride bırakarak hayatında yeni bir sayfa açar. Bu yeni sayfa intikamla dolu bir yoldur ve Cesur bu uğurda İstanbul dışında bulunan Korkludağ kasabasına taşınır. Kasabaya gelirken en büyük amacı, babasının çalınmış olan hayatını geri almaktır. Kasabanın her şeyine sahip olan, hatta soyadını bile oradan alan Tahsin Korkludağ, Cesur’un babası Hasan ile ilgili sır dolu bir geçmişe sahiptir. Bunun bilincinde olan ve babasının ölümünden Tahsin’i sorumlu tutan Cesur, kasabaya geldiği günden itibaren kendini ailesinin intikamını almaya adanır, fakat bu hiç kolay olmayacaktır. Kasabadaki ilk gününde Tahsin Korkludağ’ın biricik güzel kızı Sühan’a aşık olur (Puhu TV, 2017).

1. Bölüm Analizi

Sekans 1

Zaman

22:45

Gösterge

İki kadın ve konuşma.

Gösteren

Sühan ve Şirin

Konuşma: Oğlan kızı kurtarır, kız da karşılığında ona armağan olarak kendi vücudunu hediye eder.

Gösterilen

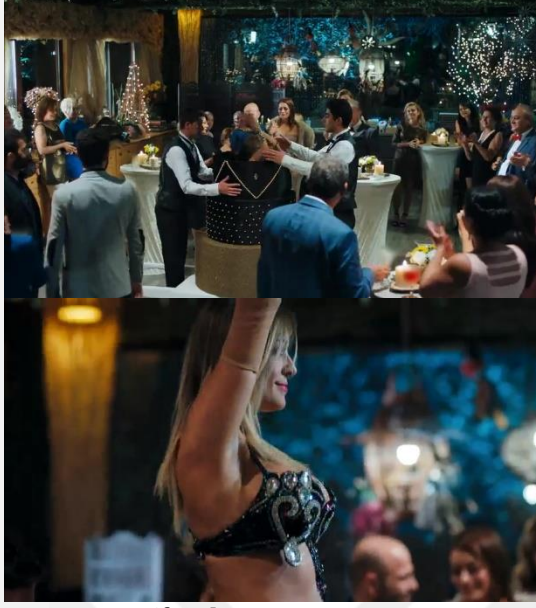
Denotatif Anlam

Kadın kadına diyalog.

Konotatif Anlam

Bu konuşma, apaçık kadın bedeninin metalaşmış değeri bağlamında okunabilir. Kızın kendisini kurtaran erkeğe sunabileceği tek armağan, kendi bedenidir... Erkek kahraman kurtarışın pragmatist tahsildarıdır, vb. Karşılıklılık ilkesinin maddi yönden bozuluşudur bu.

Sekans 2

Zaman

01:57:34

01:57:36

Gösterge

Kadın.

Gösteren

Dansöz.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Dansöz, doğum günü pastasının içinden çıkmaktadır.

Konotatif Anlam

Kadın burada bir gösteri unsuru olarak kullanılmaktadır. Üstelik pastanın vaat ettiği damak hazzıyla birlikte harmanlanmıştır. Bu açıdan kadın keyif verici bir sungudur. Ayrıca cinsellik bağlamında kadının gösteriye alet edilmesi de yine *decadence* bir durumdur. Sahnenin Amerikanvari aşırılığına ise diyecek yoktur...

2. Bölüm Analizi

Sekans 1

Zaman

48:55

Gösterge

Kadın ve diyalog.

Gösteren

Oyuncu Kadın.

Diyalog

İlk defa... Pazarlık etmedi benimle. A... koyayım!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Oyuncu ağlamaklı konuşmaktadır.

Konotatif Anlam

Dizide böylesine küfürlü bir sahnenin olması, '*sözel decadence*' olarak görülebilir. Küfür, sözlü şiddetin bir türüdür. Küfürlü cümlelerin ağlayan, savunmasız, üzüntülü bir kişinin ağzında aldığı biçimse duygusal bir karmaşanın, bir tür konfüzyonist (bulanık) durumun ekran başında savunmasız yakalanmış izleyiciler açısından üstlendiği yıkıcı etki ise tartışılması gereken bir diğer husustur.

Sekans 2

Zaman

56:54

59:34

Gösterge

Kadın, dinleyiciler ve diyalog.

Gösteren

Sühan.

Diyalog

Sühan: Eğer sizin de kararınız buysa kapı orda! Bize olan borçlarınızı tazminatlarınıza sayarız. Hesap kapanır. Bu kadar basit! Ama hemen kararınızı verin ki gelen binlerce başvurudan yerinize geçecekleri seçeyim... (...)

Sühan: Şimdi gerçekten yalnız kalmam gerekiyor; çözmek gereken bir kriz var!

Cesur: Bence kriz çoktan çözüldü...

Fabrika çalışanı: Evet arkadaşlar, çok vakit kaybettik, yarın teslimat var!

Denotatif Anlam

Sühan, işçileri tehdit ederek krizi çözmektedir.

Konotatif Anlam

Sühan bu dizide iyi bir karakter olarak yansıtılmaktadır. Sühan'ın acımasız kapitalistlere özgü bu tavrı, dizinin diğer oyuncusu tarafından olumlanmaktadır. Her ne kadar bu davranış direkt iyi olarak gösterilmese de Sühan'a yönelen övgüler ve bir kadının gücünü tehditle göstermesi bakımından bir dip izlek olarak olumlanmıştır. Ayrıca iyi bir karakterin yaptığı bu emek sömürsüne cevaz vermeleri de değerleri kökünden çarpıtmakta gibidir.

Gösterilen

3. Bölüm Analizi

Sekans 1

Zaman

16:30

Gösterge

Kadın ve diyalog.

Gösteren

Dizi oyuncusu.

Diyalog

S...m senin belanı ha? (...) Adam bizim adamımızdı g.t.! On kere anlattın, on kere anlattık lan! Daha neyi didikliyorsun s.k kafalı?

Denotatif Anlam

Kadın, argo bir dille konuşmaktadır.

Konotatif Anlam

Bu kadar ağır küfürlerin bilhassa bir kadın tarafından sarf edilmesi, *decadence* bir durumdur. Zira kadın uygarlaşma sürecinde nezaketin, medeniyetin, nahifliğin ölçüsüdür.

Gösterilen

7. Bölüm Analizi

Sekans 1

Zaman

31:04

Gösterge

Kadın ve erkek.

Gösteren

Hülya ve eski sevgilisi Turan.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Erkek, kadına tokat atmaktadır.

Konotatif Anlam

Kadına olan şiddeti içermesi bakımından *decadence* bir sahnedir. Bu tür sahneler temsili niyetle bile olsa izleyiciler tarafından kopyalanma riski barındırdığı için gösterilmemelidir.

8. Bölüm Analizi

Sekans 1

Zaman

02:09:47

Gösterge

İnsan topluluğu.

Gösteren

Yılbaşını kutlayan insanlar.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Oyuncular Noeli, çam ağacının yanında müzik ve dans eşliğinde kutlamaktadırlar.

Konotatif Anlam

Bir Türk dizisi olan bu yapım, yeni yılı bir Hristiyan gibi çam ağaçlı, müzikli, içki âlemlî bir şekilde kutlar gözükerek yılbaşı kutlamalarının ülke genelindeki gerçekliğini baltalamaktadır. Zira yılbaşlarının sessiz sakin geçirildiği yıl dönümlerinin varlığı bir vakıadır.

Söylem Analizi

Yapılan analizde “Cesur ve Güzel” dizisinin 5 bölümü incelenmiş, dizideki denotatif ve konotatif anlamlar saptanmaya çalışılmıştır. Analizde dizinin ağır küfürler içerdiği, müstehcen sahneler barındırdığı, Türkiye milli kültürünü çarpıtarak temsil ettiği ve emeğin sömürülmesine dolaylı yönden hizmet ettiği tespit edilmiştir.

Dizide zengin, ısıltılı bir hayata gözlerini açmış çocukların ihtişamlı giysileri, lüks yaşantıları, rahat tavırları belirgin bir biçimde empoze edilmeye çalışılmıştır. Gerek Türk filmlerinde gerekse yabancı dizilerde klişe olan bir konu, farklı insanlar ve

isimlerle servis edilmektedir. Dizi yapımcılarının bu durumun farkında olup bu açığı parlak isimlerle gidermeye çalıştıkları söylenebilir. Dizide özellikle Tuba Büyüküstün ve Kıvanç Tatlıtuğ'un gösterge değerleri ön plandadır. Dizide Büyüküstün'ün sık sık rutin sabah sporlarıyla birlikte Tatlıtuğ'un ise kaslı güçlü erkek bedeni imajıyla çalı çırpı toplaması oldukça anlamlıdır. Bu açıdan *“Gerçek hayattan kesitler sunan bu televizyon dizileri ve internet siteleri, fazlasıyla bağımlılık yapıcı gibi görünmektedir ve interaktif gösteri toplumunda derinlere uzanan röntgencilik ve narsisizm köklerine işaret etmektedir. Görünen o ki, insanların; gösterinin bir parçası olmak, onunla çok daha yakından ilgilenmek ve başkalarının özel hayatlarını mercek altına almak konusunda doyumsuz bir arzuları vardır”* (Kellner, 2003: 54). Dizi, Tatlıtuğ ve Büyüküstün'ün ideal beden hatlarını ön plana çıkarmasıyla *decadence* anlamlar barındırmaktadır. Kahramanlar son derece alımlı, fit vücut ölçüleriyle arzı endam etmektedir. Adeta bedensel olarak fit ve güzelsen kahraman olursun imajı yaratılmaktadır. Bedensel hatların bu yoğun sunumu, kişisel ifadeden yoksundur. Bu açıdan *“Ünlü kimseler de medya gösterisi dünyasında üretilmekte ve kullanılmaktadırlar. Ünlüler; medya kültürünün sembolleri, günlük hayatın tanrı ve tanrıçalarıdır”* (Kellner, 2003: 25).

Bağımlılığın olduğu yerde değer aşınmasından söz etmek de mümkündür. Çünkü bağımlı olunan kişi, nesne ya da duruma kavuşulduğunda gerçekliğin yitimi söz konusudur. Zengin ve güçlü insanların sergilendiği bu dizi, yarattığı bağımlılıkla izleyicileri büyülemektedir. Fakat dizinin sunduğu dünyada herkesin entrikalarla günü kurtarması, eski çağların 'demon'larının cirit attığı bir dünyayı anıştırmaktadır. Entrikaların bu şekilde boca edildiği dizide küfürler, konforla süslü yaşam tarzları, dansözlü eğlenceler, bu açıdan da izleyicilere reva görülmüş bir yaşam tarzını örneklemektedir.

Nesnelerin, olayların, hızla akan izleklerin bulunduğu bu geçici sanal dünya, teşhir ettiği ürünleri tüketmesini istediği bireyleri deyim yerindeyse bir medya obezi haline gelmektedir. Hayatın sıkıcılığı sunulan illüzyonların çekiciliği sayesinde birey, hatırlamanın aleyhinde hızı seçerek sonsuz bir amneziye kapılıp gitmeyi tercih etmektedir. Zira görüntülerin bellekte sesten daha kalıcı olduğu, bu çalışmada daha önce belirtilmişti. Bir kez daha hatırlarsak; *“Kelimelelere dayanan modern dünyanın aksine, postmodern dünya görseli ön plana çıkararak imajlara yönelir. Kelime merkezli*

dünyadan, imaj-merkezli dünyaya sığınılır. İmajlar televizyon programlarına, reklamlara, filmlere, bilgisayarlara vs. bağlıdır” (Sözen, 1997: 26). Dizi bu açıdan gerek derin dekolteli kıyafetlerin cömertçe sergilenmesi, gerekse ihtişamın görüntüsel değeri açısından son derece verimlidir. Düşüncelerin ve sözlerin açıklığı yerine transparan bir ortam yaratılmıştır. Bilhassa kullanılan giysilerin tasarımı bu açıdan oldukça etkileyicidir. Dizinin egemen mantığı, hayatın göstergelerin gösteriyle oluşturulması mantalitesini vurguladığı için, medyanın yarattığı bütün güzel yüzlü, kaslı vücutlar ve seçkin, özendirilmiş yaşam tarzları, vb. birçok konu, bu bağlamda okunabilir.

3.3.3. Reality Show Programları

Çalışmanın bu bölümünde “Survivor”, “İşte Benim Stilim”, “Çarkıfelek”, “Dünya Güzellerim” isimli programlar incelenecektir.

3.3.3.1. “Survivor”

3 Şubat 2017 tarihli program

(Kaynak : <https://www.youtube.com/watch?v=AIItx50h2mE>)

Sekans 1

Zaman

02:37

Gösterge

2 kadın ve metin.

Gösteren

Sabriye, diğer Survivor yarışmacısı ve “kırdırma bana kafanı” yazısı.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Sabriye adlı yarışmacının yaşadığı öfkeli durum sonrasında sarf ettiği tehditkâr sözler ve arkadaşının onu sakinleştirme çabası.

Konotatif Anlam

Milli bir sporcu olan Sabriye adlı yarışmacının TV ekranlarında kadın arkadaşını bu şekilde tehdit etmesi ne spor ahlakına ne de diğer evrensel değerler açısından uygun değildir. Bu açıdan bu eylem, *decadence* bir duruma tekabül etmektedir.

Sekans 2

Zaman

03:18

Gösterge

Kadın ve konuşması.

Gösteren

Survivor yarışmacısı Sabriye ve “biri elimde kalacak ama bakalım kime denk gelecek” ifadesi.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Sabriye adlı yarışmacının arkadaşlarını tehdit etmesi.

Konotatif Anlam

Sabriye adlı yarışmacının TV ekranlarında arkadaşlarını tehdit etmektedir. Dolaylı yönden “Ayağınızı denk alın!” demektedir. Televizyon ekranlarından şiddetin tehditle harmanlandığı bu sözler kamu ahlakı açısından olumsuz etkilere sahiptir. Diyalog, konuşma, tartışma yerini apatiye, kaba kuvvete, zora bırakmıştır. Bu, George Gerbner’in acımasız dünya sendromu kavramının oluşum sürecine medya retorığının verdiği kasıtlı bir destek olarak da okunabilir.

Sekans 3

Zaman

03:37

Gösterge

Bir erkek, bir kadın ve KJ.

Gösteren

Survivor yarışmacısı Sabriye ve yarışmacı arkadaşı.

KJ:

Kes, kes!...

Denotatif Anlam

Sabriye adlı yarışmacının, rakibini sert bir şekilde uyması.

Konotatif Anlam

Sabriye adlı yarışmacının TV ekranlarında kabadayı bir şekilde defalarca “Kes kes!...” diye külhani tavırlarla sergilediği hitap biçimi, insani ilişkiler bakımından *decadence* bir durum olarak görülebilir. Ayrıca beden dili açısından bu söylem ve bu duruş, meydan okuma olarak da nitelendirilebilir. Bu sergilenimlerde apaçık bir saldırganlık vardır. Şiddetle koyun koyuna bir dilin bu denli aleni kılınması, medyanın toplumsal sorumluluk ilkesiyle de bağdaşmamaktadır.

Gösterilen

22 Şub 2017 tarihli program

(Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=3rK545cJFVk>)

Sekans 1

Zaman

01:02

Gösterge

2 erkek, 1 bayan, KJ ve konuşma.

Gösteren

Kadın ve erkeklerden oluşan Survivor yarışmacıları

KJ

Ne var?

1. Yarışmacı (Başta Sol): Ne var lan?

Denotatif Anlam

Survivor yarışmacısı, karşısındakine hakaret etmektedir.

Konotatif Anlam

İki yetişkin bireyin fütursuzca birbirini aşağılaması ve hakaret etmesi *decadence* bir durumdur. Bu sertlikte, bizatihi medya retoriğinin şiddeti reytinge tahvil eden eğilimleriyle de karşılaşırız. Hemen hemen tüm reality show örnekleri şiddeti formatlarında barındırmaktadır. Şiddet, adeta yegâne sorun çözme yöntemi olarak sunulmaktadır. Her an kavgaya hazır olma özelliği, iletişime duyulan güveni sarsıcı karamsarlıkta bir izlenime de hayat vermektedir.

Gösterilen

21 Nisan 2017 tarihli program

(Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=SqcfYYYSMWY>)

Sekans 1

Zaman

00:14

Gösterge

3 erkek, 2 bayan ve KJ.

Gösteren

Kadın ve erkeklerden oluşan Survivor yarışmacıları

KJ

Ne kadar yalancı bir insansın o zaman!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Survivor yarışmacıları kendi aralarında tartışmaktadırlar.

Konotatif Anlam

Bu sahnede de iki yetişkin bireyin pervasızca birbirini aşağılaması ve birbirine hakaret etmesi durumu vardır.

Sekans 2

Zaman

01:43

Gösterge

2 erkek, 2 bayan ve KJ.

Gösteren

Kadın ve erkeklerden oluşan Survivor yarışmacıları.

KJ

Sen benimle böyle konuşamazsın yine "Bağırma!" diye!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Survivor yarışmacıları kendi aralarında yüksek sesle tartışmaktadırlar.

Konotatif Anlam

Bir erkeğin bir kadına bu şekilde, çok yüksek bir sesle, tehditkâr bir şekilde bağırması ve bunun da ekranlarda gösterilmesi, kadın-erkek ilişkilerindeki cinsiyetçi dilin onaylanması ve dolayısıyla, cinsler arası ilişkilerde maddi bir bozulmaya tekabül etmektedir. Kadının bu duruma karşı ortaya koyduğu mukabeleci tavır ise, eril tahakkümün içselleştirildiği anlamına gelir. Bağırma aynı zamanda psikolojik bir şiddet türü olarak değerlendirilmektedir. Bir kadına tehditkâr bir şekilde bağırılması, şiddetin kopya edilme riski bakımından oldukça sakıncalıdır.

Sekans 3

Zaman

01:58

Gösterge

1 erkek, 2 bayan, KJ ve diyalog.

Gösteren

Kadın ve erkeklerden oluşan Survivor yarışmacıları.

KJ

Eğer bunu söylediysem Allah yukarıda, yürü git

Diyalog**Erkek yarışmacının konuşması:** Eğer bunu söylediysem Allah yukarıdan yürü git laaa! Yalancı!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Survivor yarışmacıları daha ziyade fiziksel dayanıklılıklarına eşlik eden bedensel hatlarıyla temsil edilmektedirler.

Konotatif AnlamSadece bu sahnede değil, programın hemen tüm sahnelerinde doğaya karşı insanın direngenliği aklının, muhakemesinin gücünü değil, bedensel direnci öne çıkarmaktadır. Özellikle erkek yarışmacıların yarı çıplak görünüşleri belirsizce zihinlere nokşolunan bir “maşizmo oryantasyonu” temsiline yataklık etmektedir. Eril gücün kutsanışı, teşhir edilmiş beden yoluyla olur. Bedensel görünümün teşhiri *decadence*’ın, her ikisinin birlikte temsili ise, belli bir ideolojinin tutundurulması işlevi görür.

Sekans 4

Zaman

02:12

Gösterge

1 erkek, 1 bayan ve KJ.

Gösteren

Kadın ve erkekten oluşan Survivor yarışmacıları.

KJ

Hadi kaybol.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Survivor yarışmacıları kendi aralarında yüksek sesle tartışmaktadırlar.

Konotatif AnlamSurvivor yarışmacılarının şiddet dolu ilişkileri çocuksu dünyanın oyuncu normlarıyla birlikte sunulurken böylelikle şiddetin etkisi yumuşatılmaktadır. Ve bu, *decadence* bir durumdur.

Sekans 5

Zaman

08:22

Gösterge

2 bayan ve KJ.

Gösteren

2 kadın yarışmacı.

KJ

Aynen

Denotatif Anlam

İki kadın birbirlerinin üzerine yürümektedir.

Konotatif Anlam

Bu sahneler bunun bir yarışmadan ziyade dışardan bakan bir insan için yarışmacıların birbirine hakaret ve fiziksel taciz yarışması olduğunu düşündürmektedir. İki kadının birbiriyle TV karşısında kavgası sansasyonel bir durumdur. Burada da bu programın adı konmamış reyting hesabının şiddet ve sansasyonel davranışlar yoluyla kotarılması hedeflenmektedir. Medyatik alanın yapısal bozuluşudur bu durum.

Gösterilen

27 Şubat 2017 tarihli program

(Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=0vAjaFagxs4>)

Sekans 1

Zaman

00:23-00:24

Gösterge**1. Kare:** 1 erkek, 1 bayan ve KJ1, KJ2.**2. Kare:** 4 erkek 2 kadın.**Gösteren****1. Kare:** 1 Kadın ve 1 erkekten oluşan Survivor yarışmacıları.**KJ 1**

Maymuna cevap ver, maymuna.

2. Kare: 4 Kadın ve 2 erkekten oluşan Survivor yarışmacıları.**KJ2**

Maymun sensin.

Denotatif Anlam

Survivor yarışmacı (erkek) bir başka Survivor yarışmacısına hakaret etmektedir. Sonrasında hakaret edilen yarışmacı, aynı biçimde cevap vermektedir. Gerilim hat safhadadır.

Konotatif Anlam

İki yetişkin bireyin, izleyicileri hiçe sayarak bu şekilde birbirini aşağılaması, yayıncının rating uğruna şiddet eylemini seyirlik hale getirmeyi seçmesi, medyanın toplumsal sorumluluk kuramı bağlamında sorunludur. Deyim yerindeyse, insanlar oyun oynarken bile gevşeyeceklerine gerilmektedirler. Bu ve benzeri sahneler programda *decadence* bir duruma tekabül etmektedir.

Gösterilen

Söylem Analizi

Nietzsche, David Strauss’a *Zamansız Düşünceler* adlı eserinde “*Ne olursan ol, ama sığ olma!*” diye seslenir. Derinlik aynı zamanda bir önceki sözün değil bütün bir kompozisyonun anlaşılması olarak düşünülebilir. Günümüzün postmodern gündelik hayatı içerisinde, en çok örselenen kelimelerden birinin de derinlik olduğu aşikârdır. Zira hızın yarattığı bu büyülü ortamda tekno-tapınaklardaki birey, üç bin yıllık tarihi analiz edecek birikimden uzaktır. Bu yüzden Nietzsche yaşasaydı, “(...) *postmodernizm denilen kültürel fenomeni muhtemelen Batı liberalizminin nihai çürümüş aşaması olarak değerlendirecek ve postmodernizmin ılımlı göreceliğini küçümseyecekti*” (Robinson, 2000: 69).

Düşünce adeta derinde demlenir ve demir atar. Ağacın yücelere ulaşmak için kökleriyle derine inmesi gerekir, zira değerli olan derinlerde gizlidir. O yüzden yaratıcı fikir, nefessiz kalmak pahasına derinlere doğru yönelir. Derinlik sarhoşluğu da denilen bu cezbe hali, yalnızca büyük düşünürlerde ve büyük inanç önderlerinde görülmektedir. Bu ender kişilerdeki yaratım vasfı, derinlerdeki nefessizlik halini deneyimlemek olarak da tasvir edilebilir. Derinlik ise odaklaşmayla at başı gider. Derinlikten mahrum, yani yüzeysel, sığ düşünce ise gündelikçidir; belki eğlendirir ama mutluluk verdiğini söylemek kolay değildir.

Antik Yunan’da dört yılda bir yapılan Olimpiyatlar’da kazanan sporcuları ödüllendirmek adına sonra gelecek olan dört yılı onların unvanı ile isimlendirmeleri, oldukça nezaket içeren bir durum iken, 2000 yıl sonra gelen bulunduğumuz çağ, sporu şiddeti dışı vurmanın etik bir yolu olarak görmekle ve maddi yarar ölçülerine vurmakla derin anlamları sığığa taşımış ve *decadence*’a hizmet etmiştir. Oysa Nietzsche bile yürüyüşlere aşırı değer veriyor ve kendi kısıtlı imkânları ile bedensel etkinlikleri gerçekleştirmeye çalışıyor; böylece zihnini de diri tutmayı başarıyordu.

İnsanın mutsuzluk deneyimi, kendi tarihi kadar eskidir. Kadim zamanların mutsuzluk görünümüleriyle şimdiki zamanın mutsuzluk görünümünün örtüştüğünü söylemek olası değildir. Kültürel alanın endüstrileşmesiyle birlikte oluşan Protestan ahlakı, bu bakımdan bahse değerdir. Ahlakın ve değerlerin değişmesinin temelinde kültürün eğlence koduyla dönüştüğünü söylemek mümkündür. Değişimin işaretlerini ilk sezenlerden olan kültür yorumcuları “(...) *eğlence biçimlerinde garip bir şeyler fark*

etmeye başladılar; özellikle de temsil ile gerçek arasındaki ilişkileri sarsan hiperüstü ortaya çıkıyordu” (McGuigan, 2006: 9). Daha sonrasında kültür endüstrisi olarak adlandırılan bu fabrikasyon ve derinlikten yoksun kültürel yapı, Adorno’ya göre günümüz eğlencesinin temel nedeni, yaşanan hayal kırıklıklarını unutma isteğidir. Bu istek, gerçekte güçten düşmenin bir sonucudur. Eğlence isteği, bireyin umduğunu bulamamakla çektiği acıdan bir kaçış temayülü olarak ortaya çıkmaktadır. Zira gerçeklik yahut varoluşun acısı, bireyde bu duruma ait cevapların olmamasının doğurduğu gerilim, eğlence vasıtasıyla hafifletilip eleştirel düşünce bloke edilmeye çalışılmaktadır (Adorno, 2011: 78-79). Çünkü düşünme eylemi, eğlenmenin tersine birey için zorlayıcı bir edimdir. Bu açıdan eğlence, kapitalizmde çalışmanın devamıdır (Adorno, 2011: 68). Kendini bir makine uzantısı olarak gören birey, yaşadığı bu duruma karşı duyduğu yabancılıktan kaçmak için eğlenceyi benimser. Eğlencenin devam edebilmesi için anlık unutmalara, illüzyonlara ve kopuşa ihtiyaç duyar (Bennett, 2013: 29). Fakat yaşadığı durumun sürekli olması, ‘karakter aşınması’na neden olur. Bu açıdan kültür endüstrisi, bireye gündelik yaşamı “ (...) cennet gibi sunar. Kaçmanın, tıpkı kocaya kaçmak gibi, kişileri çıkış noktasına geri götüreceği baştan bellidir. Eğlence, kendini eğlencenin içinde unutmak isteyen teslimiyetçiliği daha da artırır” (Adorno, 2011: 75).

Bu bağlamda tüketim kültürü mitlerinden biri de bireyi derinlikten uzak bir biçimde, sürekli olarak başarıya inandırmasıdır. Birey, bu çağda çevresiyle aralıksız bir rekabet halindedir. Bu rekabet, sonsuz bir performansı gerekli kılmıştır. Ötekinin alt edilmesi, ezilip geçilmesi gerekli görülmektedir. Mutluluk ise çoğu zaman yardımlaşmaya ve paylaşıma dayalıdır. Darwin’e çok nazik bir biçimde karşı çıkan Prens Kropotkin’in doğada rekabet değil paylaşım yapabilen türlerin başarılı olduğunu kanıtlamak amacı ile yazdığı kitaplar da etik ile biyolojiyi birleştirir nitelikleri bakımından. Ne yazık ki mutluluk, çoğu kez başarılı olmakla eşdeğer görülmektedir. Birey başarı için gerekli imajları tüketim kültüründen beslenerek sağlar. İmajların dünyasında kalan birey Narkisos gibi kendinden geçmeyle gerçekliği dumura uğratar. Zamanla imajlar gerçekliğin yerine geçer ve hatta medyanın da etkisiyle imajlar artık gerçeğin yegâne unsuru hatta kendisi olur. Rekabetteki acımasızlık, toplumun yapısını da bozabilmektedir. Zira bu rekabet, amaca ulaşmak için bütün yolları mubah göstermektedir. Başarıyla birlikte gelen görünür olma durumlarını, yaşadıkları

decadence'ı gösteriyle devşirerek derinleştirilmekte olan postmodern bireyin içinde bulunduğu ortamda; “(...) *kurgusal dünyalar öylesine geliştirilmiştir ki, transa benzer bilinç durumlarının ortaya çıkmasını sağlamaktadır*” (Funk, 2007: 47).

Bu açıdan bakıldığında Survivor programı, yetişkin bireyleri oyunla öne çıkarmaya ve başarıya ulaştırmaya çabalamaktadır ancak; semboller, ödüller ve seyircilerin desteği kazanılmaya çalışılırken insanın doğayla ve insanın insanla mücadelesi simülatif bir çerçevede işlenmektedir. Reality Show kategorisindeki bu yarışma “*at yarışı*” formatında, izleyicilerin heyecanlarını ha bire kamçulamaktadır. Oysa oyun, bir nevi unutuştur, çocuksu ve masumdur. Bu açıdan “(...) *çağdaş toplumda her yanı sarmış görünen oyun gerçek oyun değildir. Modern toplumlardaki oyun ögesinde görülen bu akıl almaz artış, aldattıcıdır. Oyunun gerçekten oyun olabilmesi için, özgür, dolaysız, çıkar dışı ve kaynaştırıcı nitelikte olması gerekir*” (Oskay, 2010: 150). Bir kitle kültürü aracı olarak nitelenebilecek bu programda ergin bireylerin ergenler gibi oyun oynaması ve bu oyundaki başarılarının merkeze alınması manidardır. Bu açıdan oluşan bu kültür, ergenliğin geri dönüşü ya da ters yönlü erginlenme olarak anlaşılabılır. Bu görüşü destekler nitelikte şunlar da ilave edilebilir:

“Kitle kültürü basit ve çocuksudur. Oyuncaklar, kitle sporları, eğlence ve politika dünyasında modern insan tarafından deneyimlenen çocukluk çağına yapay olarak yeniden dönme çabası vardır. McLuhan'ın deyişiyle, kitle kültürü kitle iletişimi tarafından üretilen duygusuzluğa/hissizliğe, çocukça mutluluğun dibine gerilemede kaçış kaynağıdır. Paul Lazarsfeld ve Robert Merton'un da benzer şekilde, kitle iletişiminin büyük dozuna her gün tabi olma, bu dozla her gün iğnelenme, izleyiciye enerji verme yerine, uyuşturma (=uyuşturucu maddeyle uyuşturma anlamına) görevi görebileceğini belirtmişlerdir” (Erdoğan & Alemdar, 2005: 256).

Oluşturulan bu yeni postmodern duyarlık, yalnızca çekim yapılan coğrafyada değil bütün dünyada etkili olmaktadır. Nitekim Survivor programı daha önce birçok ülkede yayınlanmış ve ciddi ratingler almıştır. Bu programın Türkiye'deki örneği de bezer bir izlenme oranı elde etmiştir. Küresel bir narkoz sayılabilecek bu programa “*iletişim literatüründe 'televizyonun kokaini' deniyor. Üretimi ucuz, ama izleyende bağımlılık yaratıyor. Öylesine bağımlı oluyorsunuz ki hayatınız televizyonda bu tür*

programları izleyerek geçiyor” (Özbudun & Demirer, 2008: 260). Ayrıca program yarışı ve bunun için yapılan bütün çabaları kutsamaktadır. Yarışma bu açıdan kadim zaman gladyatörlerinin çarpışmasının bir ironisi olarak görülebilir. Her oyuncunun bir meşalesi olması eski zamanların sembolizmine göndermeler içermektedir. Yarışmacılar, fiziksel görünüşleriyle de bu amaca hizmet etmektedir. Yorgun yarışmacılar (savaşçılar) kimsenin olmadığı bir plajda (arenada) kendi takımlarının şanlarını yüceltmeyi arzulamaktadırlar. Her şey beğeni, sms oylarının arttırılması için göstermelik, simülatif bir atmosferde cereyan etmektedir. Ayrıca Reality TV’nin önemli bir türsel yapılaşmasıdır program.

Yapılan analizde yarışmacıların çok kolay bir biçimde birbirlerine hakaret edebildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca fiziksel şiddete varan durumlar izlenmiştir. Birbirlerine bağırma, çığırma, kabadayı/külhanbeyi tavırlarla gövde gösterisi, kostaklanmalar, meydan okumalar, paranoyakça tavırlar, cinsiyet ayrımcılığı, ataerkil ideolojinin tutundurulmaya çalışılması, kolektif dayanışmayı ima edip acımasız bireyciliği teşvik etmeler, dedikodu, vb. olumsuz davranışlar bu program sayesinde milyonların zihinlerine zerk edilmektedir. Kişilerin özel halleri, mahrem anları, yaşadıkları sıkıntılar, insan yollarının tükenişi gibi olgular da bu programda yapılan analizde kendine yer bulmuştur. Bu programda kabalık, adeta yarışmacıların yoz ahlakı haline gelmiştir denilebilir. Ayrıca geniş kitleler bu programla özel hallerin röntgenlenmesine yönelmiştir. Derrida’nın “*Reality şov’lar temelde ‘röntgencilğe olan açlığımızı’ tatmin ettiğimiz gerçek deneyimlerimizden ortaya çıkan yapay ürünlerdir*” (Yumrukuz, 2016: 90) ifadesi bu bakımdan anlamlıdır. Zira genel bir kabul olarak da “*Ahlak ve reality programları arasındaki ilişki problemlidir, çünkü reality TV genellikle etik eksikliği nedeniyle eleştirilmektedir*” (Hill, 2005: 108).

3.3.3.2. “İşte Benim Stilim”

9 Mart 2017 tarihli program

(Kaynak : https://www.youtube.com/watch?v=iA-5_6lktmE)

Sekans 1

Zaman

02:43

Gösterge

1 Erkek, 1 kadın ve diyalog.

Gösteren

Kemal Doğulu.

Diyalog

Kemal Doğulu: Ben senin burda ne cümleler kurduğunu bilmiyorum. Kes sesini!

Denotatif Anlam

Jürideki bir üyenin yarışmacıya yönelik ağır konuşması.

Konotatif Anlam

Profesyonel kodlara sahip olduğu varsayılan jüri üyesinin bu şekilde yarışmacıya hitap etmesi balığın da baştan koktuğuna dair bir emaredir. Jürinin karşısında sanki kendi çocukları varmış gibi, özellikle de bir erkeğin bir genç bir kadını bu şekilde azarlaması yoz bir durumdur. Bu programın alttan alta telkin ettiği bir değer de, toplumca onaylanma beklentisinin işkence ve şiddetle harmanlanmış gösterisi pahasına elde edilebilmesidir. Bu açıdan jüri üyesinin haklı bile olsa seyirciler önünde bu şekilde konuşması, *decadence* bir durumdur.

Gösterilen

14 Temmuz 2017 tarihli program
(Kaynak: https://www.youtube.com/watch?v=w69vO2n3_uI&t=66s)

Sekans 1

Zaman

11:08-1109

Gösterge

2 kadın ve diyalog.

Gösteren

Yarışmacı kadınlar.

Nihal (Beyaz elbiseli),

Melisa (Siyah elbiseli)

Diyalog

Nihal: Korkak bir insansın!

Melisa: Hiç, ben sen değilim canım!

Gösterilen

Denotatif Anlam

İki yarışmacı arasında sözlü tartışma.

Konotatif Anlam

TV programında son derece güzel giyimli kadınların nazik sözler söylemesini beklerken, yarışmacılar birbirine hakaret etmekte çok rahat davranmaktadırlar. Saygısızlığın dışa vurumu olarak bu ve benzeri sahnelerde, deyim yerindeyse, estetik haz incinmektedir...

Sekans 2

Zaman

17:38

Gösterge

Kadın ve diyalog.

Gösteren

Nihal

Diyalog

Nihal: Ortada davalık bir durum yok sen kimi kandırıyorsun ya?
(Melisa'ya hitaben)

Gösterilen

Denotatif Anlam

Yarışmacılar birbiriyle hakaret etmektedirler.

Konotatif Anlam

Saygısızlığın ve nezaketsizliğin normal tanımladığı, şiddetin rutin hale gelmesinin topluca onaylanmasıyla oluşan *decadence* bir durum...

23 Haziran 2017 tarihli program
(Kaynak : <https://www.youtube.com/watch?v=kliAB1SUQmM>)

Sekans 1

Zaman

07:42

Gösterge

Kadın ve diyalog.

Gösteren

Nihal

Diyalog

Nihal: Senin söylediğin hiçbir şey düşünerek söylenmiş bir şey değil. Saçmalıyorsun sadece, boş konuşuyorsun.

Melisa: Sen saçmalıyorsun.

Gösterilen

Denotatif Anlam

İki kadın yüksek sesle kavga etmektedirler.

Konotatif Anlam

Edebin ve estetiğin sembolü olması gereken kadınların bu şekilde ekranlarda edepsizce birbirine hakaret etmeleri *decadence* bir durumdur. Bu açıdan program yarışmacıların birbirine hakaret edebilme kabiliyetleri üzerine kurulu bir platformdur denilebilir.

Sekans 3

Zaman

14:52

Gösterge

Kadın ve monolog

Gösteren

Melisa

Monolog: Ben bu programda bazıları gibi ağlayıp zırlayacak bir tip değilim.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Melisa'nın yüksek sesle dillendirdiği sitemi.

Konotatif Anlam

Yarışmacının son derece yoz ve saldırgan bir dil ile arkadaşlarına hitap etmesi, hakaret etmesi *decadence* bir durumdur.

28 Haziran 2017 tarihli program
(Kaynak : <https://www.youtube.com/watch?v=r870ZGJzPkI>)

Sekans 1

Zaman

05:26

Gösterge

2 kadın ve diyalog.

Gösteren

Melisa ve Özden.

Diyalog

Özden: Kapışınız burada!... Reyting alırsız bari.

Melisa: Ben reyting peşinde değilim. (...) Hepiniz korkak birer balık sürüsü gibi üstüme yığıldınız! Ama çok iyi yaptınız; içimdeki vicdan kırıntısı ve saygıyı yok ettiniz!

Gösterilen

Denotatif Anlam

İki yarışmacı tartışmaktadır.

Konotatif Anlam

Yarışmacılar adeta birbirlerine hakaret etmek, küçük düşürmek için yarışmaktadırlar. Ve kavganın sinerjisinin reytingleri arttıracakı düşünülmektedir. Bu açıdan bu program reytinge adanmıştır. Reyting dışında başka hiçbir referansı yok gibidir. Bu durum niceliğin yüceltilmesi ve niteliğin gözden düşüşü olarak *decadence* bir durumdur.

Sekans 2

Zaman

08:06

Gösterge

2 kadın ve diyalog.

Gösteren

Melisa ve Özden.

Diyalog

Melisa: İçimdeki şeytanı çıkardınız! Sizi tebrik ediyorum çünkü bunu çıkarmak çok zor bir şey!

Özden Gülerek izliyorum seni bak!

(Gülüşme)

Melisa: Ben senin haline gülemiyorum bile bak!

Gösterilen

Denotatif Anlam

İki yarışmacının atışması.

Konotatif Anlam

Böylesine düzeyi düşük diyalogların TV ekranlarında yer alması toplumsal ahlaki üstyapıya yapılan bir hakaret gibi gözükmetedir. Bu diyalog tarzı, sözün *decadence*'i olarak görülebilir.

29 Haziran 2017 tarihli program
(Kaynak : <https://www.youtube.com/watch?v=LZUiObeeTBA>)

Sekans 1

Zaman

07:14

Gösterge

2 kadın ve diyalog.

Gösteren

Nihal ve Melisa.

Diyalog

Melisa: Ağız hareketlerine dikkat et, seviyesizleşme, çirkinleşme, haddini bil! Haddini bil!

Nihal: Haddini bil! (Melisa'nın taklidini yaparak)

Melisa: Sen: O şekilde ağzını yayarak benim taklidimi yapmaya çalışma. Haddini bil yerini bil, seviyeni bil... Kendine gel! Seviyesizleşme!

Gösterilen

Denotatif Anlam

İki yarışmacı tartışmaktadır.

Konotatif Anlam

Bu program üslup ve söz olarak *decadence*'ın müptezel hallerinin anonimleştirilmesi olarak düşünülebilir. Zira program genel olarak kavra ve hakaret üzerine kurulmuş gibidir.

Sekans 2

Zaman

13:01

Gösterge

1 erkek, 1 kadın.

Gösteren

Burak Kut, Nihal.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Yarışmanın jürisinden Burak Kut'un Melisa ile olan diyalogu.

Konotatif Anlam

Programın jürisinde eski bir sanatçının da yer alması verilen kararların da sorgulanması yol açmaktadır. Şarkıcı Burak Kut'un bu açıdan jüride olması, programın uzmanlar tarafından değil de ünlü olması yeterli görülen bir anlayışla kurgulandığını gösteren kuşkulara yol açmakta ve *decadence* içermektedir. Ayrıca, herkes her şeyden anlayabilir ve yeteneklidir, yeter ki gereken şöhrete sahip olunsun türünden bir çarpık anlayış da telkin edilmektedir alttan alta. Çalışmadan, hak etmeden gelinev mevkiiler, çalışnain, hak edenin dışlandığı yeni bir çalışma ve iş etiğinin yapılması, vs.

Söylem Analizi

Nietzsche, yaklaşık yüzyıl önce insanlığa kendini aşmayı, kendi omuzlarına tırmanmayı salık vermektedir. Günümüzde ise geç kapitalizmin insanı içi boş birer

gösterge yığımına çevirdiği görülmektedir. Göstergeleri taşıyan bir gösterge olan insanın zihin haritası ıssızlaşmakta ve kadim bilgiden de uzaklaşmaktadır. Göstergede hayat yoktur, zira hayat mevzusu yaşayanlar için geçerlidir. Oysa gösteri toplumu sarmalındaki birey, kendisine ve dünyaya medyanın sunduğu perspektifle bakmaktadır.

Nietzsche'nin (2014a: 117) şu cümlesi hayatın derinliği bağlamında düşünüldüğünde, insanın konumlanması gereken orijinin ne kadar ıskalandığı anlaşılabilir: *“Gözlerinin içine baktım geçenlerde, ey hayat! Dipsizliğe gömülüydüm sanki. Ama sen beni altın bir oltayla çektin çıkardın, alay edencesine güldün, sana dipsiz dediğimde”*. Devam eden hayat; sığ, bencil, gündelikçi/rutin, pusulasız sığ bir bireyciliğin kök salmasına neden olmaktadır. Oysa hayat derindir ve bilinmezdir. Moda, yarattığı optik yanılsamayla kitleleri adeta hipnoz etmektedir. Bu hipnozla erginleş(e)meyen birey ‘planlı bir eskitme’yle frijit kadınların arzı endam eylediği sahnelerde giyilen elbisenin kullanım değerine değil, markanın gösterge değerinin yarattığı hayale kapılıp gitmektedir. Zira moda; bedeni *“(…) cinsel açıdan sahip olduğu büyüleyiciliği yitirerek bir mankene dönüştürmektedir ki, mankenin cinsel ayrımdan ne kadar yoksun bir sözcük olduğu kuşkuya yer bırakmayacak kadar açıktır”* (Baudrillard, 2008: 172). Bu bağlamda, küresel çapta gerçekleşen moda furyası, küreselin elindeki en büyük silahlardan biri olarak göze çarpmaktadır. Bu açıdan, sahip olduğu dipsiz göstergelerle; *“İletişim kurmayı hedefleyen dilin tersine moda iletişimin kendisi olmaya çalışmakta ve bu işi mesajdan yoksun bir anlamın sonsuza kadar sürüp gideceği bir meydan okuma oyununa dönüştürmeye çalışmaktadır”* (Baudrillard, 2008: 165).

Yapılan analizde yarışmacıların fütursuzca birbirilerine hakaret ettikleri, başarılarını sürekli görmezden geldikleri, sürekli olumsuz noktalara odaklandıkları, sık sık birbirlerini aşağıladıkları, küçümsedikleri tespit edilmiştir. Programda kimi diyaloglar ergenlerin diyaloglarına benzemektedir. Bu bakımdan yarışmacıların sürekli suçlayıcı, yüzeysel cümleler kurdukları tespit edilmiştir. Suçlamanın sürekliliği açısından yarışma; adeta sürekli çekişmenin, ayak oyunlarının senfonisi gibidir. Bu durum, kadim devirlerde, özellikle Roma’da, durmaksızın benliğin kırbaçlanmasıyla arenaya sürülen gladyatörlerin korku verici, aşağılayıcı sözlerle birbirlerine saldırmalarını anımsatmaktadır. Postmodern dönemlerin içeriğini yansıtan programı, tıpkı Survivor gibi ergenlerin ergenleşmesi bağlamında değerlendirmek mümkündür.

Program, formatı gereğince modaya yöneliktir. Modanın ise planlı bir yıpratma olduğu çalışmanın ikinci bölümünde Baudrillard'ın ifadeleri ile belirtilmişti. Bu açıdan program bir kültür endüstrisi tuzağı olarak düşünülebilir. Program, yarışmacıların sürekli yeni giysiler giymelerini talep etmesi bakımından tüketime de yöneliktir. Yarışmacıların kendilerini göstermeleri de bir tüketim gösterisi olarak kabul edilebilir. Zira tüketim gösterisi;

“(...) her zaman hareketli olan moda dünyasında, moda ve demode olanları, revaçta olan ve gözden düşenleri gösteren moda ile temelde birbirine bağlıdır. Eğlence sanayiinin yıldızları; taklit ve gıpta edilen moda ikonları ve modelleri haline gelmiştir. Postmodern gösteri kültüründe, tarz ve görünüm, günlük hayatta giderek önem kazanmış, kimliğin ve kendini ifade etmenin yolu haline gelmiştir. Medya kültürünün gösterileri, insanlara, nasıl görünmeleri ve nasıl davranmaları gerektiğini göstermekte ve bildirmektedir” (Kellner, 2003: 32)

Günümüzün kültür endüstrisi perspektifinden bakılırsa moda, sürdürmeyi değil uydurmayı vaaz eder. Çünkü aslolan satın almaktır, bir tarzı sürdürmektir. Çünkü sistem, bireyden belli bir markayı sürekli takip etmesini arzular; belli bir yaşam standardının idame edilmesinden yanadır. Zira döngü ancak böylelikle sekteye uğramadan devam edebilir.

Bu paralelde Gabler,

“(...) hayatlarımızı, kendi akranlarımızdan oluşan seyirciler için oynadığımız bir eğlence haline getirerek, medya kültürünün senaryolarının peşinden giderek, rol modellerini, onların moda tarzını ve görünümünü taklit ederek kendi hayatlarımızın oyuncularına haline geldiğimizi ileri sürmektedir. Gabler'e göre, hayatlarımıza sinematografik terimler çerçevesinde baktığımızda, eğlence, günümüzün muhtemelen en yaygın, güçlü ve kaçınılmaz gücüne dönüşmektedir” (Kellner, 2003: 26).

Ayrıca programda jüri olanların yetkinliği ve profesyonelliği manidardır. Programda ses sanatçılarının da jüri olduğu düşünüldüğünde kararların kuşkulu olduğu söylenebilir. Jürideki üyelerin Türkçeleri bile bu bakımdan düşündürücüdür. Bilhassa

Nur Yerlitaş'ın “*Pantolonun proporsiyonuna uygun değil!*”, “*Ben bugün la parizyen ruhundayım...*” ifadeleriyle Türkçe'yi iğdiş etmesi örnek verilebilir. Bu noktada Bourdieu'nün; “*Oysa medyalar, hiç durmadan, birtakım kesin kararları açıklamak üzere müdahale etmekte. Haftalık yayınlar buna bayılırlar: on yılın bilançosunu çıkarmak, on yılın, on beş yılın, haftanın, on büyük ‘entelektüeli’ni, önem taşıyan ‘entelektüelleri’, yükselmekte olanları ve inişe geçenlerini belirlemek...*” (1997: 63) şeklindeki ifadeleri durumu özetleyici niteliktedir.

Program; birliği/dirliği, yeteneği eleyerek, kişiliği değil, görüntüyü öne çıkararak, muhabbeti yok etme amacı gütmektedir. Yarışmacılar dedikodu, yalan ve hakaretlerle birbirine karşı saldırı(tıl)maktadırlar. Bu program kıskançlık, çekememezlik duygularını, kadının kadına düşmanlığını adeta körüklemektedir. Ayrıca tüketimi yönlendirici etkisiyle kapitalist sistemin tiranlığına hizmet etmektedir. Program formatı, sürekli fitne fücurla kaynatılma üzerine odaklıdır. Sokak jargonu yaygın olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla Türkçenin bu sokak jargonuna kurban edilmesi gerçekten de hazindir. Zira konuşmalar gündelik sokak dedikoduları ve kavgalar üzerinden yürümektedirler.

Program kendisini var etmek için bir nefret söylemi ve cinsiyet ayrımcılığına yönelmektedir. Bedensel güzelliğin fetiş bir halde sunumu söz konusudur. Zira beden hatları ön plandadır, ifadeler değil. Bu açıdan ideal beden, ideal kilo ve makyajlı kadın prototipi benimsenmiştir. Program beğeni ve estetik değerler konusunda ölçüler koymakta ve bunun da norm olarak kabul edilmesini içten içe arzulamaktadır. Bu açıdan beğeniler yargılanıp belli sınıfsal ayrımlara denk düşen motifler söylem ve temsil dışına itilmektedir.

3.3.3.3. “Çarkıfelek”

5 Temmuz 2017 tarihli program

(Kaynak : <http://www.startv.com.tr/program/carkifelek2017/bolumler/7-bolum>)

Sekans 1

Zaman

06:35

Gösterge

Kadın, erkek ve diyalog.

Gösteren

Tuğçe Sarıkaya, Mehmet Ali Erbil.

Diyalog

Erbil: Bak sana sığındım görüyor musun?

Sarıkaya: Ya...

Gösterilen

Denotatif Anlam

Program sunucusunun program mankenine aşırı yakın durması.

Konotatif Anlam

Erbil'in "Sana sığındım!" derken kadının arkasına geçip ellerini beline dolaması erotik çağrışımlar içermektedir. Sorun, aynı zamanda mahrem ve özel olanın kamusal hale gelişidir. Oysa kişiler televizyon ekranlarında olsalar bile medyatik kamusal alanın bir parçasıdır. Erbil'in davranışsal teması kurduğu "intime" cümlelerin tacizkar içeriğiyle daha da katmerlenmektedir. Bu açıdan *decadence* bir durumdur.

Sekans 2

Zaman

22:57

Gösterge

Erkek ve Erbil'in diyalogu.

Gösteren

Yarışmacı.

Diyalog

Erbil: Kimin paraşütü?

Gösterilen

Denotatif Anlam

Erbil'in dili sürçmektedir.

Konotatif Anlam

Erbil, kimin paraşütü derken, imayı da aşan bir düzeyde kimin prezervatifi demek istemektedir. Yaptığı kamu ahlakı açısından son derecede müstehcen ve belden aşağı olması bakımından *decadence* bir durumdur.

Sekans 3

Zaman

53:37

Gösterge

Yarışmacılar ve sunucu.

Gösteren

Mehmet Ali Erbil ve yarışmacı.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Erbil yarışmacının saçını okşamaktadır.

Konotatif Anlam

Sunucu, normal hayatta taciz sayılabilecek bir fiili ekranda fütursuzca icra etmektedir. Bu davranış sıcakkanlılıkla veya iletişimsel bir beceriyle izah edilemeyecek ölçüde tacizkardır. Ayrıca kameranın açısı da merak uyandırıcıdır. Yarışmacının fiziğini, belli beden parçalarını ön plana çıkaracak bir konumdur. Cinsellik, programın adeta şifalı suyu gibidir. Program sunucusunun bu ve benzeri davranışları özel alanın işgali ve kadının metalaştırılması bakımından da *decadence* bir durumdur.

5 Temmuz 2017 tarihli program(Kaynak : <http://www.startv.com.tr/program/carkifelek2017/bolumler/9-bolum>)

Sekans 1

Zaman

44:58-44:59

GöstergeKadın,
Yarışmacılar ve seyirciler,
diyalog.**Gösteren**

Naz

Diyalog**Naz:** Kadın dediğin böyle ufacık olmalı, ele avuca gelecek.**M. Erbil:** Yukarıya çıkana kadar. (Gülüşmeler) Kadında cilve olsun yeter!...

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kadının boyu hakkında konuşulmaktadır.

Konotatif Anlam

Kadının boyunun cinsellikle harmanlanarak espri unsuruna dönüştürülerek verilmesi, sadece bedensel bütünlüğe yönelik bir saldırı değil, aynı zamanda medyanın ideal beden ölçütüne uygunsuzluğu bakımından simgesel bir şiddettir. Konuşma, bu açıdan *decadence*'in söze dökülmüş bir görüntüsüdür.

15 Temmuz 2017 tarihli program

(Kaynak : <http://www.startv.com.tr/program/carkifelek2017/bolumler/10-bolum>)

Sekans 1

Zaman

57:22

Gösterge

Erkek Sunucu, kadın sunucu ve yarışmacılar, diyalog.

Gösteren

Mehmet Ali Erbil,

Diyalog

Erbil: O kadar gitarist var, o kadar erkek var, bence orda kal, portakal.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Mehmet Ali Erbil sunucu arkadaşına sunum yaptığı evde kalmasını öneriyor.

Konotatif Anlam

Mehmet Ali Erbil'in bekâr kadın sunucuya, oradaki erkeklere farklı bir şekilde bakmasını ve onlarla iletişime geçmesini şaka yoluyla öneriyor. Bir yönüyle, ekran çöpçatanlığı yaparak sempati toplamaya çalışıyor. Konjugal (evlilikle ilgili) değerlerin uluorta aşınmasına verilebilecek somut bir örnek... Ayrıca bunu yaparken bariz biçimde cinsiyet ayrımcılığına ve bir bireyi meta gibi pazarlamaya yönelen tavrı da *decadence* bir durumdur.

Sekans 2

Zaman

01:02:45

Gösterge

Kadın ve diyalog.

Gösteren

Tuğçe Sarıkaya.

Diyalog

Erbil: Karpuzun iyisinden anlar mısın?

Tuğçe: Anlarım.

Erbil: Nasıl peki, tecrübelerinize dayanarak mı, el yordamıyla mı?
(Gülüşmeler)

Gösterilen

Denotatif Anlam

Erbil, karpuz hakkında yapımcısıyla konuşmaktadır.

Konotatif Anlam

Erbil, karpuz ve erkek eşleştirmesiyle müstehcen içerikli espri yapmaktadır. Karpuzun betimlenişi son derecede fallik imalar içermektedir. Sadece ataerkil ideolojiye katkıda bulunmamakta, aynı zamanda kamusal ahlakın da sabote edilişi söz konusudur burada.

16 Temmuz 2017 tarihli program

(Kaynak : <http://www.startv.com.tr/program/carkifelek2017/bolumler/11-bolum>)

Sekans 1

Zaman

27:20

Gösterge

Erkek Sunucu ve diyalogu.

Gösteren

Mehmet Ali Erbil.

Diyalog

“Hamınızı kucaklirem!” (Gülüşmeler)

Gösterilen

Denotatif Anlam

Program sunucusu, yarım yamalak biçimde Azerice konuşmaya çalışmaktadır.

Konotatif Anlam

Program sunucusu, bariz biçimde dilde ayrımcılık diyebileceğimiz bir şiddet uygulamaktadır. Belli bir ulusun dilini gülünçleştirerek, üstelik cinsel içerikli kimi imalarla bezeyerek rencide edici bir dizi ifade kullanmaktadır. Erbil’in buradaki ifadesi “a.... Kucaklarım” gibi müstehcen sözcükler de içerdiğinden pejoratif tutum daha da aleni hale gelmektedir.

Sekans 2

Zaman

01:06:52

Gösterge

Erkek ve diyalog.

Gösteren

M. Ali Erbil.

Diyalog

M. Erbil: Normal erkek şansı değil bu!

Yarışmacı: Normal erkek şansı değil derken?

Gösterilen

Denotatif Anlam

Erbil, yarışmacının şansı hakkında yorum yapmaktadır

Konotatif Anlam

Erbil, normal erkek şansı değil derken argoda “o...p’u şansı” deyimine gönderme yapmaktadır. Bu ifade, muhatabı açısından hem müstehcenlik, hem ayrımcılık, hem de hakaret içermektedir. Kişilik haklarının doğrudan gaspı anlamı taşımaktadır.

Sekans 3

Zaman

01:015:25

Gösterge

Kadın, erkek ve diyalog.

Gösteren

Tuğçe Sarıkaya, M. Erbil

Diyalog**Tuğçe:** Kendi doğal kokum.**Erbil:** Aa, doğal totum demez mi? Her şeyi doğal, dudakları da doğal...**Tuğçe:** Ee her şeyim doğal ne yapım!**Erbil:** Nasıl peki, tecrübelerinize dayanarak mı, el yordamıyla mı? (Gülüşmeler).**Gösterilen****Denotatif Anlam**

Erbil, program mankeninin parfümü hakkında konuşmaktadır.

Konotatif Anlam

Erbil, koku kelimesini eğip bükerek, son derecede aşağılayıcı “toto ya da popo” ifadesine gönderme yapmaktadır. Müstehcen esprilerin komikmiş gibi sunulması, hem bir değer aşınması, hem de saygın komedi mesleğine saygısızlıktır.

Söylem Analizi

Zerdüş, üstinsanı öğretmek için yola çıkar ve vardığı kentte birçok insanın pazar yerinde ip cambazının gösterisini izlemek için beklediğini görür. Dağlardan ovaya inerken halkın kendisini dinleyecek kulaklara sahip olduğunu çocuksu bir şekilde umut etmektedir. Oysa tek görebildiği, dinleyicilerin kendisine gülmesidir. Görüleceği üzere “gerçeğin ve döngünün sözcüsü” olan Zerdüş, vara vara karşısında eğlence için kendisine kulak tıkayan, hayvanla üstinsan arasına gerili, “*uçurum üstündeki bir ip*” olan bu topluluğa denk gelmiştir. Zerdüş, ilkin genel olarak halkın eğlence adlı ayartıcıyla narkozlanmasına şahit olur. Adeta gerçeğe tıkaç olan halkın ip cambazı gösterisine olan düşkünlüğü, Zerdüş’ün soylu girşimini akamete uğratar. Zerdüş’ün yaşadığı hayal kırıklığı, gerçeğin taşııcısı olan birçok insanın başına gelmiştir. Zira yalnızca bir ip cambazı mevcut değildir şehirlerde... Gerçeğin taşıyıcıları; eğlence, haz vaadiyle imgelerin duraksız, devasa hızlarla bireylerin ayartılmasına tanıklık etmektedir. Zira “karanlık devir”in “son insan”ları için eğlence, bir kendini unutuş ve kaçış olarak gözükmektedir. İçtepilerin susturulması için müzik sonuna kadar açılır, düşünce böylece gemlenir ve hazzın güvertesindeki gerçekliğin ipleri gevşetilir. Eğlence bu bakımdan gerçekten bir kaçış olarak görünmektedir. “*Bugün dünya üzerindeki savaşlar, uluslararası terör faaliyetleri, etnik ayrımcılık, süpermenlerin varlığını kaçınılmaz hale*

getirirken, kitle iletişim araçları da birer eğlence sektörü haline gelerek, hedonistikmanların artışına yol açmıştır. Günümüz sinemacılığı ise hem supermanı hem de hedonistikmaniye kullanarak, şiddet ve cinselliğin görsel temsilciliğini üstlenmiştir” (Sözen, 1997: 92).

Günümüz kültür endüstrisinde, kitlenin yaşadığı nihilizmin bir sonucu olarak her şeyi adeta karnavalesk bir mantıkla tükettiği söylenilebilir. Tüketim ve amnezinin at başı gittiği bu durumda hızın da ortamı katalize etmesiyle insanlar hazzı hayatın merkezine koymuş gözükmemektedirler. Bu açıdan Nietzsche, kendi zamanındaki *decadence*’ın varlığını teşhis ettikten sonra “*Decadence*’ı hızlandırarak çabuk geçmesini sağlamaktan başka bir çaremiz yok artık” (Nietzsche, 2015d: 92) itirafını yapmıştır. Zira artık “*Bağlayıcılığı hedeflemeyen bu durum başkasına karşı hem büyük ölçüde hoşgörü ve saygı hem de işbirliği arayışı ve hakkaniyet, ama aynı zamanda da eğlence değeri taşımayan her şeye karşı bir kayıtsızlık içermektedir*” (Funk, 2007: 65-66).

Kendinden hoşnut yozlaşmayı yaratan yukarıdaki programın ismi, kadere ve şansa göndermelerde bulunmaktadır. Oysa mistik bir anlamı olan ‘feleğin çarkı’ ifadesi, bu programda kumar sayılabilecek bir tür ayartmanın malzemesi olarak yozlaştırılmıştır. “*Feleğin biteviye dönen çarklarının, insanın yazgısını aniden tersine çevirebileceğine yönelik köklü umut da bu ilginin besin kaynaklarından biri olmalıdır. Belirsizliğin neden olduğu gerilim ve heyecandan duyulan haz, ayrıca şans faktörüne olan inanç, homo ludens’in en temel nitelikleridir*” (Güngören, 1995: 70).

Programda müzik ve cinsel soslu espriler ödülle harmanlanmakta ve ödülün sunumu ise yarışmanın şansa dayalı formatında bir hak olarak gösterilmektedir. Böylelikle adil bir paylaşımın talihli olmak adeta yüceltilir. Ödül ise tüketim ürünlerinin boca edilmesiyle halledilmektedir. Bu açıdan tüketime bir çağrı olarak program kotarılmaktadır.

Halkın eğlenceye olan düşkünlüğü, en çok otoritenin çıkarınadır. Bu açıdan otorite halkın kendisine karşı ayaklanmasını yahut yaptığı kirli işlerin kokusunu adeta eğlence vantilatörüyle dağıtmaktadır. Bu görüşe paralel olarak eğlence; “*(...) kitlelerin zihninden sildiği yüksek değerlerin yerini alır ve idealler arasında kendine bir yer açar*” (Adorno, 2011: 77). Dolayısıyla yeni ideal olan eğlence tipi, yeni bir insanı da yaratmak

zorunda kalmıştır. Bu yeni insan, zamanın son çevriminde yer alan Nietzsche'nin deyiimiyle "son insan" olarak görülebilir. Son insanın en büyük meziyetlerinden biri, eğlenme ve eğlendirmedir. Eğlendirme bir ülkü olarak, norm olarak, zamanın geçer akçesi olarak görülmektedir. Bu açıdan eğlencenin önündeki engeller, çatışma, küsme gibi durumlar fazla uzatılmaz; ayrıca "fit"bedenler, sağlıklı gülüşler sürekli ön plandadır. Nietzsche'ye göre "son insan", en uzun yaşayan insandır aynı zamanda...

Çarkların talihli olanın lehine döndüğü illüzyonuyla bu program, program sunucusu Mehmet Ali Erbil'in yıllardır kıvrak ve müstehcen göndermeleriyle kotarılmaktadır. Ayrıca programda yarışmacılar tüketim ürünlerini elde edebilmek için, çarkıfeleğin merkezindeki zattan adeta yalvarırcasına yardım istemektedirler. Programda kapitalin sözcüsü durumundaki Erbil, bu yalvarmalara da çoğu zaman olumlu cevap vererek sempati toplamaktadır. Görüldüğü üzere kazanmak, tüketim üzerinden bir yalvarmayla kişiliklerin de aşınmasına neden olmakta; öte yandan, kazanmanın da göstermelik bir hakka indirgenmesiyle bu izlence, *decadence* unsurlar içermektedir. Ayrıca programda sık sık bahsi geçen 'Instagram takip sayısı' kıyaslamaları, postmodern kişiliğin beğeni arzusunu kamçulamaktadır.

Yapılan analizde, çarkıfelek programının 7 bölümü incelenmiştir. Bu analizde, Çarkıfelek programının seyri içerisinde, program sunucusunun fütursuzca müstehcen espriler yaptığı, başkalarını sürekli kötülediği, sık sık aşağıladığı, küçümseyici tavırlarda bulunduğu tespit edilmiştir. Program süresince kimi diyaloglarda Erbil'in yarışmacıların özel alanlarına girip onlara fiziksel temasta bulunduğu da tespit edilmiştir! Erbil, sık sık kelimeleri ve deyimleri çarpıtarak cinsellikle ilişkilendirmektedir. Bu konuda epey mahir olan sunucu, belden aşağı espriler ve imalar yaparak, programı sulu bir eğlence kıvamında sürdürmektedir. Sunucu ayrıca dilde ayrımcılık, evlilik değerlerine saygısızlık, taciz vb. tutumlar içindedir. Programda adeta maddi ödül için yalvaran yarışmacılar vardır, hemen hemen tümü de –erkek veya kadın olmaları fark etmemektedir zira- Erbil'in bazen elle bazen de sözle yapılan tacizlerine maruz kalmakta ve çaresizce bu durumu kabullenmekte ya da bu durumun üzerinde fazlaca durmamaktadırlar. Ataerkil ideolojiyi söylemleri aracılığıyla tutundurmaya çalışan Erbil, bazen yarışmacıların sahip olduğu şansa bile edebi zorlayacak göndermelerde bulunarak *decadence çarkı*'ını zorlamakta beis görmemektedir.

3.3.3.4. “Dünya Güzellerim”

21 Haziran 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

13:19

13:21

Gösterge

Bavullar. Bir kadın ve diyalog.

Gösteren

Bülent Ersoy’un bavulları, Bülent Ersoy.

Diyalog

Ersoy: 40 küsur bavul, her şeyin çantası ayakkabısı, bütün aksesuarları, saçımın telinden ayağımın ucuna kadar her şey, fevkaladenin fevkinin de fevkinde olmalı.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Bülent Ersoy bavulları hakkında konuşmaktadır.

Konotatif Anlam

Böylesine devasa valizlerin olması tüketimin mahiyetini imlemesi açısından *decadence* bir durumdur. Ayrıca bu durum Ersoy tarafından bir gösteri ve üstünlük şeklinde sunulmaktadır. Bu açıdan varlığın gösteri haline getirilmesi sorunludur. Programın aktörleri, her ne kadar geleneksel olan ile modern olanı harmanlıyor gibi görünse de, aslında baştan sona gösteri ve tüketim toplumunun göstergelerine hayat vermektedir.

Sekans 2

Zaman

18:49

Gösterge

2 kadın ve diyalog.

Gösteren

Safiye Soyman, Bülent Ersoy.

Diyalog**Ersoy:** Siz inanıyor musunuz?**Soyman:** Kime, neye?**Ersoy:** Yani gerçekten hasta olduğuna?**Soyman:** Ne bileyim ben...**Ersoy:** Hayır, rol çalma. İki tepsi yemek yedi. Tekrardan tatlı getirdiler. 60 yaşında kadın bu kadar yemek yer mi? Olacak iş değil**Denotatif Anlam**

Bülent Ersoy Banu Alkan ile ilgili dedikodu yapmaktadır.

Konotatif Anlam

Belli bir yaşın üzerinde olan ve belli bir zamanda Türkiye'nin önemli televizyon ve sinema şöhretlerinden olan insanların tecrübelerine ve konumlarına yakışmayacak bir şekilde birinin arkasından dedikodu yapması *decadence* bir durumdur. Paylaşılan şey, hayat tecrübesi veya mesleki birikim değil, programı seyirlik bir malzeme haline getiren sansasyonların sunumudur.

Gösterilen

Sekans 3

Zaman

1:13:49

Gösterge

2 kadın, diyalog ve KJ.

Gösteren

Banu Alkan, Burcu Esmersoy,

KJ: Benimle yarışa girmeyin siz kaybedersiniz!**Diyalog****Burcu Esmersoy:** Benimle yarışa girmeyin siz kaybedersiniz!**Banu Alkan:** Asıl siz benimle yarışa girmeyin. Sizin gibi birisinin havası sökmez bana!**Denotatif Anlam**

İki kadın tartışmaktadır.

Konotatif Anlam

Program; adeta yıldızı sönmüş, artık topluma verebilecek bir şeyi kalmamışların arzı endam eyledikleri bir podyum gibidir. Bu ve benzeri fuzuli diyaloglar toplumun zamanını çalmakta ve onları adeta daha da germektedir. Zira tartışmalar, suçlamalar, kınamalar vb. bir dille ilerleyen program, ilişkisel şiddet üretmekten başka bir işe yaramamaktadır. Bu yönüyle bölüm, kültürel açıdan *decadence* unsurlar içermektedir.

Gösterilen

Sekans 4

Zaman

01:18:12

Gösterge

1 kadın ve diyalog.

Gösteren

Bülent Ersoy.

Diyalog

Bülent Ersoy: Çarşafların bile resmini çekmişsin. Bu nasıl bir ruh yapısı. Ben şaşırıyorum. Böyle bir şey görmedim.

Banu Alkan: Siz inanmadığınız için ben çektim ishalimi.

Denotatif Anlam

Bülent Ersoy ile Banu Alkan konuşmaktadır.

Konotatif Anlam

Özel durumların aleniyet kazanması, bazen insanların midesinin kaldıramayacağı türden olabilmektedir. Normal olan insanın bunu göstermemesidir. Oysa bu programda patavatsızlık programın genetiğinde varmış gibi Banu Alkan, insanların duyduğu zaman bile midesini kaldıran bir olayı Bülent Ersoy'a fotoğraflayıp gönderdiğini söylemektedir. Bu açıdan bu olay sağlıklı bir zihnin ürünü görünmemektedir. Çevrimiçi dedikodunun en müstehcen halleri göz önündedir.

Gösterilen

Sekans 5

Zaman

01:22:36

Gösterge

1 kadın ve diyalog.

Gösteren

Bülent Ersoy.

Diyalog

Bülent Ersoy: Siz psikopatsınız!

Banu Alkan: Ne?

Bülent Ersoy: Evet, siz psikopatsınız! Siz geçmişle avunan insansınız!

Bülent Ersoy: Ne veriyorsunuz şu anda siz?

Banu Alkan: Her şey...

Bülent Ersoy: Ne?

Banu Alkan: Her şey...

Bülent Ersoy: Bana bir tane verinizden bahsedin!

Denotatif Anlam

Bülent Ersoy ile Banu Alkan tartışmaktadır.

Konotatif Anlam

Seviyenin dibe düştüğü bir tartışma örneği... Sönmüş yıldızların artık ışıyla değil, karanlığı ile gösteride bulunmaları açısından bu tartışma, ciddi *decadence* bir durum içermektedir. Program öznelerinin beden dili, son derecede tehditkâr, hasmani ve şiddet doludur. Sokak ağzı, şöhret dilinin hırçınlığıyla kol koladır.

Gösterilen

Sekans 6

Zaman

01:34:27

Gösterge

1 kadın ve monolog.

Gösteren

Bülent Ersoy

Monolog

Bülent Ersoy: Böyle bu, bitikle bilmem neyle çıktığım için bende kabahat zaten! Bende kabahat... Dakka bir gol bir. Ah (Yılan ısırması sanılmakta)! (...) Ay o ne! Ah Mehmet, canım yanıyor ya!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Bülent Ersoy tek başına feveran ederken yılan onu ısırılmaktadır.

Konotatif Anlam

Sahnede adeta toplumun aklıyla dalga geçilmektedir. Zira Bülent Ersoy'un konuşması ve yılan ısırıldığında kameranın konumu, tam da feveran etmeye başladığında çekimin yapılması vb. etkenler, kurmacanın son derece ucuz olduğunun delili gibidir.

28 Haziran 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

24:25

Gösterge

3 kadın ve diyalog.

Gösteren

Burcu Esmersoy, Safiye Soyman, Banu Alkan.

Diyalog

Banu Alkan: Aa, Allah iftiradan korusun! Ya sende bir iftiralık var. Sen bir iftira kadınısın! Senin adın iftira kadını artık!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Banu Alkan Safiye Soyman'a ağır bir şekilde çıkışmaktadır.

Konotatif Anlam

Bu program hakaretin, anomalinin hafifliğinin ekranlardan adeta yansıdığı halidir. Bu kadar kolay hakaret edilmesi ve de tepkinin de gülüşmeyle geçirilmesi, *decadence* bir durumdur.

Sekans 2

Zaman

41:00

Gösterge

1 erkek ve diyalog.

Gösteren

Faik Öztürk (Safiye Soyman'ın eşi).

Diyalog

Faik Öztürk: Ulan helal etmedin mi bunu oğlum? Ulan burnumdan geldi! Şerefsizim burnumdan geldi ya...

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Faik Öztürk taksiciye sitem etmektedir.

Konotatif AnlamÖztürk'ün külhanbeyi tavırları ve sokak jargonuyla kendisini anlamayan muhatabına hakaretimiz çıkışması *decadence* bir durumdur.

Sekans 3

Zaman

01:02:23

Gösterge

Kadın, Sütyen ve monolog.

Gösteren

Banu Alkan ve elinde salladığı sütyeni.

Monolog

Hintli! 90-60-90'ı alıyorum biliyorsun dimi? Yani Afrodite'nin göğüslerini alıyoruz. Haberin bile yok bu işten! Sen kime ne sattığını biliyor musun Hintli? Afrodite'nin göğsü bu, hiç bişeye benzemez!

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Banu Alkan kendisine sütyen almaktadır.

Konotatif Anlam

İç çamaşırların elde bir oyuncak gibi sallanması, toplumsal ahlak açısından yoz bir durumdur. Bunu yapanın bir kadın ve üstelik 60'lı yaşlarını sürmesi de ayrıca anlamlıdır.

5 Temmuz 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

56:39

Gösterge

2 kadın 1 erkek ve KJ.

Gösteren

Sol Başta Hintli yoga ustası, Safiye Soyman ve Faik Öztürk

KJ

Faik Öztürk: Bak burada, gördün mü? Güzel
Güzel

Gösterilen**Denotatif Anlam**

İnsanlar yoga yapmaktadır.

Konotatif Anlam

Reyting uğruna medyada "Elazığ'ın yağız delikanlısı" olarak adlandırılan Faik Öztürk'ün tayt giymesi, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından manidar şeyler söylüyor olabilir, ancak burada, belli bir yörenin kültürel dokusuyla alay edilmesi de gözlerden kaçmamaktadır.

Sekans 2

Zaman

01:13:42

Gösterge

2 kadın ve diyalog.

Gösteren

Bülent Ersoy, Safiye Soyman.

Diyalog**Safiye Soyman:** Bizim kız kafayı yedi, uçukladı.**Bülent Ersoy:** Çok boş konuşmalar, lüzumsuz ve boş konuşmalar. Olsun içini döksün arkadaşıyla (Fil).

Gösterilen

Denotatif Anlam

İki kadın, kendi aralarında konuşmaktadırlar.

Konotatif Anlam

Ekranlarda birbiri arkasından konuşma ve dedikodu yapmak, tek eğlence biçimi olarak kodlandığında, zımnî biçimde egemen bir iletişim kurma tarzı olarak öneriliyor demektir.

12 Temmuz 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

01:14:00

01:14:28

Gösterge

1 erkek, 1 kadın, diyalog ve KJ

Gösteren

Hintli bir erkek ve Banu Alkan.

KJ

Banu Alkan: Seni Seviyorum

Diyalog**Banu Alkan:** Seni Seviyorum!**Hintli Erkek:** Ben de seni seviyorum. Çok güzelsin!**Banu Alkan:** Gerçekten mi?**Hintli Erkek:** Çok güzel bir gülümseme...

Gösterilen

Denotatif Anlam

Banu Alkan Hintli genç bir erkekle konuşmaktadır.

Konotatif AnlamBurada olduğu gibi programın birçok yerinde Banu Alkan, bazen tacize varan hareketleriyle genç erkeklere sürekli ilgi göstermektedir. Şehvetin rahatsız edici bir boyutta ve yaşta sergilenmesi açısından *decadence* bir durum örneğidir bu.

Sekans 2

Zaman

01:15:49

Gösterge

3 kadın ve diyalog.

Gösteren

Banu Alkan, Bülent Ersoy, Safiye Soyman.

Diyalog**Banu Alkan:** Efendim?**Bülent Ersoy:** Çekil şurdan be! Be be be...
O yoluk saçlarını...**Banu Alkan:** Terledik! Safiye ile kuruta
kuruta bir hal olduk.**Gösterilen****Denotatif Anlam**

Bülent Ersoy Banu Alkan'a kızmaktadır.

Konotatif Anlam

Programın ana temalardan biri de Bülent Ersoy'un kibridir. Ersoy, sık sık çevresindekileri fırçalamakta ve huysuz bir tavır sergilemektedir. Karpisin haksızlık içeren konularda sıradan bir tepki olarak sunulması, iletişimsel bir patoloji halidir.

Söylem Analizi

Yapılan analizde “*Dünya Güzellerim*” programının 4 bölümü incelenmiştir. Bu analizde diziden gerek denotatif gerekse konotatif anlamlar elde edilmiştir. Analizde programın bilhassa dedikodu kültürünü yaygınlaştırdığı, marka takıntısının, tüketimin uçlarda sergilendiği (onlarca valizle yurtdışına seyahat, vb.); hakaretin, lakaytlığın, gerçek ve simgesel şiddetin, müstehcenliğin, iç bulandırıcı hallerin ön plana çıkarıldığı *decadence* durumlar, adeta programın baştan sona her yerine serpiştirilmiştir. Meta-fetişizmi, bizatihi Ersoy’un şahsında cisimleşmiştir. Zira onlarca bavul dolusu eşyanın bireyin gerçek ihtiyacı olduğunu düşünmek kolay gözükmemektedir. Bu anlayışla “(...) gösteriş, her türlü nesnenin ve aracın asıl kullanılmaları gereken amaçtan daha başka amaçlarla kullanılmasıdır” (Köse, 2010: 130).

Programda belli bir yaşın üzerindeki insanların bu duruma düşmeleri hazin bir durumdur. Bilhassa bu kişiler, bir dönemin ilgi odağı olmuş ünlüler olunca durum daha da vahimleşmektedir. Çünkü toplum, çoğunlukla ünlü kişileri örnek almaktadır. Reyting ölçümlerinin erginlerin ergenleşmeleri üzerindeki gücü bu programda had safhadadır. Zira program, reytingin artması için Bülent Ersoy ile Banu Alkan arasında kimi zaman seviyesi düşük tartışmaların yaşandığı bir konseptte ayarlanmış gibidir. Bu tartışmalarda Banu Alkan, adeta şizofrenik bir tavırla; görüleni yok sayma, olanı abartma gibi tavırlarıyla göze batmaktadır. Bülent Ersoy da Alkan’ın bu durumlarına kızmakta ve

onunla dalga geçmektedir. Banu Alkan da Bülent Ersoy’u kendisine iftira atmakla ve edepsizlikle suçlamaktadır. Bu açıdan Banu Alkan’ın absürt bir öge olarak programa monte edildiği düşünülebilir. Zira adeta akıldan yoksun bir nesne konumundadır. Absürtlüğün kimi zaman çocukça kavgalarla süslenmesi, yukarıda belirtildiği gibi ilkel toplumlarda yapılan erginleşme ayinlerinin aksine ergenleşme “çadır tiyatrosu”nu andırmaktadır. Programda Banu Alkan’ın hastalıklı görülebilecek tavırları mevcuttur. Zira Alkan, sık sık tanıştığı genç Hintliler’e sırnaşmakta, adeta onları taciz etmektedir. Bu açıdan Türk filmlerinde ve dizilerinde klasikleşen “azgın teke sendromu” bu durumun isimlendirilmesi için de uygundur. Ancak burada teke, dişil bir özneye denk düşmektedir. Sürekli libidinal bir yatırım peşinde olan Alkan, sürekli toplumun gündeminde yer alan taciz olaylarına adeta farklı bir bakış açısı getirmiş gibidir. Ayrıca hatırlanması bile birçok kişinin içinin kalkmasına neden olabilecek bir durumun - Alkan’ın ‘ishal fotoğraflarını’ Ersoy’a göndermesi ve bunun TV ekranlarına konu edilmesi- tiksinti vericidir! Bu açıdan program, erdem ölçüleri açısından oldukça sorunlu gözükmemektedir. TV’de yayınlanan bu program, *decadence* duruma katkı sunmaktadır. Bu anlamda televizyon; “(...) *sivil erdemin yıpranmasına rüşvet kadar katkıda bulunmuştur (...) Kısacası öğretilen erdemlerle gerçek uygulamalar arasındaki farkı görünür kıldığı için ortaya çıkmasıyla rezalet yaratan büyük yozlaşma, sıradan küçük ‘zayıflıkların’, lüksün sergilenmesinin, maddi ya da simgesel ayrıcalıkların acele kabulünün sınırından başka şey değildir*” (Bourdieu, 2006: 13). Bu açıdan değerlendirme yapılırsa; program adeta erginlerin ergenleşme sürecinin görselleşmiş bir biçimi gibidir. Türk kamuoyunun yakından tanıdığı popüler isimlerin reyting uğruna düştükleri haller içler acısıdır! Programda kolay bir dünya, kolay bir hayat, içeriksiz oyalayıcı sözler mevcuttur; zira program, içerikten yoksun sözler ve konuşmalarla izleyiciyi oyalamaktadır. Sanatçı olarak takdim edilen şahsiyetlerin içerikten yoksun tartışmaları veya kavgaları, reyting malzemesi olarak kullanılmış; bir eğlendirme ortamı yaratılmaya çalışılırken önemli konuların hemen hepsi atlanmıştır. Sanatçı olarak nitelenen kişilerin salt eğlendirme aracına indirgenmesi, bir kültür endüstrisi fenomeni olarak düşünülebilir. Bu açıdan “*Kültür endüstrisinin getirdiği asıl yenilik, kültürün uzlaşmaz iki ögesini, sanat ile eğlenceyi amaç kavramına, yani tek bir yanlış formüle, kültür endüstrisinin bütünselliğine tâbi kılmış olmasıdır*” (Adorno, 2011: 67).

Programda dedikodu motifi, bir norm olarak gösterilmektedir. Bu açıdan kadınlar; dedikodu eden, ciddiyetten yoksun, entelektüel becerileri olmayan, giyim kuşam ve makyajla ilgilenen basit varlıklar olarak gösterilmektedir. Bu açıdan kadınlık ile aptallık birbirine yakın iki parametre olarak sunulmaktadır. Program, Banu Alkan açısından değerlendirilirse; eskiden seks objesi olarak sunulan bir kadının, bu programda değerden düşmüş biri olarak takdimi kadınlık açısından sorunludur. Medyatik temsilde yaşlıların, özellikle de yaşlı kadınların temsili oldukça hasarlıdır. Benzer şekilde Bülent Ersoy ise birçok estetik operasyon geçirmiş bir kadın olarak kamuoyunda bilinmektedir. Bu ise kadının doğal güzelliğinin, estetik hazzın incinmesine tekabül etmektedir. Genel olarak bakıldığında ekrandaki kadınların toplumdaki ortalama kadın karakterleri temsil ettiğini söylemek zordur. Ayrıca bu izlencede Burcu Esmersoy'un varlığı, ortadan kalkmış ve gözden düşmüş güzelliğin karşıt bir stratejiyle –çünkü yürürlükteki güzellik anlayışını ve güzel kadını temsil edercari bir biçimde desteklenmesi olarak düşünülebilir. Çünkü programda fiziki güzelliğin solmuş temsilleri mevcuttur. Burcu Esmersoy'un vücut hatlarının, güzelliğinin sunumunun reyting katkısı olarak planlandığını söylemek mümkündür. Safiye Soyman'ın uzlaştırmacı yapısıyla kışkırtıcı iki karakterin dengelenmesine yönelik bu program, genel olarak Banu Alkan ve Bülent Ersoy'un planlanmış kavgalarıyla kotarılmakta ve özel meseleler uluorta konuşulmaktadır.

3.3.4. Reklam Metinleri

Çalışmanın bu bölümünde “Nike”, “Biscolata Mood”, “Popeyes”, “Elidor”, “LP7 Parfüm”, “Koton Fahriye Evcen”, “Deichmann”, “Mavi” reklamları incelenecektir.

3.3.4.1. “Nike” Reklamı

(Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=w38ovXvN2kc>)

Sekans 1

Zaman

00:05-00:09

Gösterge

Aile.

Sporcu.

Gösteren

Geleneksel Aile, boks yapan genç kadın.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kadın boks yapmaktadır.

Konotatif Anlam

Genellikle bir erkek sporu olduğu kabul edilen boksun bir kadın tarafından deneyimlenmesiyle fiziksel dayanıklılığın sınındığı düşünülebilir. Ancak kadın, bu deneyimi de aşp, eril bir kültürel sistemin taklidine yönelmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği talebinin kadın aleyhine yeniden kurgulanması anlamı taşımaktadır bu da.

Sekans 2

Zaman

00:11 -00:15

Gösterge

İnsan, Halterci

Gösteren

Ev kadını.

Genç Sporcu.

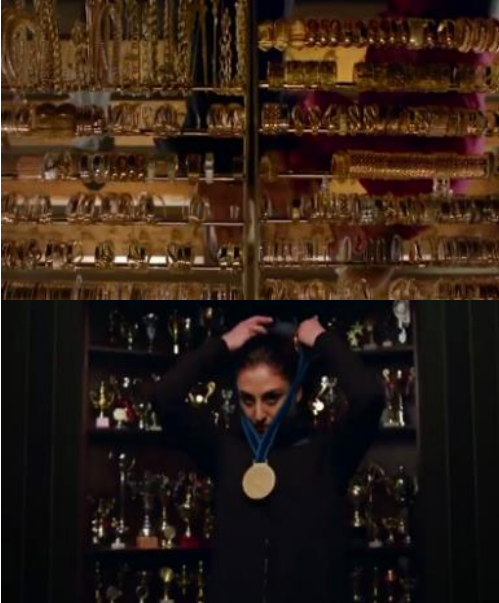
Gösterilen**Denotatif Anlam**

Geleneksel ev yaşamında hamur işiyle uğraşan bir genç kadın...

Konotatif Anlam

Geleneksel bir etkinliğin modern sportif bir etkinliğe tercüme edilmesi.

Sekans 3

Zaman

00:19 -00:27

Gösterge

Kuyumcu.

Kürsü.

Gösteren

Altın Alışverişi yapan genç kız,

Madalya kazanan genç sporcu.

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Kadının geleneksel biçimde altına yönelişi.

Konotatif Anlam

Kadının özgürleşmesi sonucu altın madalya kazanması, başarılı olmasını anlatan bu sahne, yarışma ve rekabeti asıl zenginlik ve ödülle birleştirmektedir. Yarışmacı, metalaştırıcı bir kültürde kendinde şey, kendisi için şey'dir.

Sekans 4

Zaman

00:28

00:35

İki kişi.

Sporcu.

Gösteren

Anne – Genç kadın.

Tennis oynayan genç kadın.

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Anne - kızın diyalogu.

Konotatif Anlam

Kızın aile ortamını tekk edip özgürleşmesi. Burada özgürleşme, aile bağlarının terk edilmesi koşuluna bağlıdır gibi bir gizli mesaj verilmektedir.

Sekans 5

Zaman

00:35

00:44

Gösterge

Kitap ve insan.

Basketbol potası ve sporcular.

Gösteren

Kitaba bakan bir kadın.

Basketbol maçı.

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Kütüphanedeki bir kadının kitap araması.

Konotatif Anlam

Bilginin membaı olan kitapların dünyası ile fiziksel etkinlik arasında kurulan yanlış korelasyon.

Sekans 6

Zaman

00:44

00:53

Gösterge

Fotoğraf Çerçevesi, Genç kadınlar.

GösterenFotoğraf çerçevesindeki öğrenci resmi,
Genç kadınların dansı.**Gösterilen****Denotatif Anlam**

Bir grup öğrencinin donuk ve ciddi yüzleri.

Konotatif Anlam

Sporun neşeyle, keyifle, dinamizmle temsilinin ciddiyete karşıt bir şeymiş gibi sunulması.

Sekans 7

Zaman

00:53-01:04

Gösterge

Oda.

Genç kız ve maket ev.

Koşan kızlar ve manzara.

Gösteren

Genç kız odası.

Genç kızın makete ayağıyla basması.

Gen kızların grup halinde koşması.

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Sakin bir genç kız odası görünümü.

Konotatif Anlam

Klasik genç kız odasının parçalanıp dağıtılması ve ardından bir spor olarak koşu...

Hareket, huzura ve düzene karşıtımış gibi...

Söylem Analizi

Nike, bilindiği üzere ‘zafer tanrısı’nın ismidir. Zaferin varlığı da kuşkusuz kaybedenin varlığını zorunlu kılar. Yenilen ve yenilen dualitesi, marka isminin anlamında dahi vardır. Zaten zafer işaretinin iki uçlu olması da bu dualitenin kanıtı olarak gösterilebilir. Zira zafer işaretinin uçlarından birinin diğerine nazaran daha kısa olması bu şekilde düşünülebilir. Oysa galip ve mağlubun olmadığı daha barışçıl bir toplumsal dünya imgesi de tertiplenebilirdi... Ancak burada genç kadınların kendi geçmişlerini yitiriyor oluşu, geleneksel kültür yerine postmodern kültürün yeğlenmesine bir örnek teşkil etmesi açısından toplumsal anlamda kaygı vericidir

Yukarıda analizi yapılmaya çalışılan Nike reklamında da görüldüğü üzere, reklamda baştan sona kadar eski ve yeni ikilemi mevcuttur. Reklamda adeta eski olanın geleneksellik ile özdeşleştirilip modern dünyanın yaşam stili olan spor ve hareket bağlamında fetiş hale getirildiği söylenebilir. Burada, gelenek sürekli bir başarısızlık ve geri kalmışlık olarak yansıtılıp hareketsizlikle betimlenirken, bireyin beden hareketleri bir silkinmeye ve kendini gerçekleştirmeye dairdir. Bu reklam tekniğinde yapılan bir diğer önemli vurgu da, metindeki sözlerin görüntülerle tezat yaratacak bir ironiyle düzenlenmiş olmasıdır. Zaten amaç da kontrastlık oluşturarak dikkatin elde edilmesidir.

Reklamda sürekli “Bilirsiniz!” ifadesinin kullanılması ile zımni olarak “Eski bildiklerinizi unutun!” mesajı, erkeğe biçilen rolün kadının eline geçtiği sinyali verilmektedir. Arka planda seslendirme yapan kadının küstah gülüşü de bir öç alma durumunu akıllara getirmektedir.

Geleneğin bu kadar hoyratça yitimine koşut olarak eskinin yani hafızanın da yitimini çağrıştıran bir konsept seçilmiştir. Geleneğin köklü yapısını, yalnızca eski diye tamamen bir kenara itmiştir. Nike, hafıza tanrısını zaferle ve hızla ayartarak adeta tahtından indirmektedir. Hızın kutsanışı ve yavaşlığın reddi, anlamın parçalanışına sebep olmaktadır. Anlam hızla bulanıklaşmaktadır. Bize vaat edilen altın madalya, zaferin göz alıcı sunumu, geleneğin kof hale getirilmesiyle ilintilidir. Bu açıdan;

“Reklamcılar geçmişin belirli bir anlamını aramaz, pazarlanabilecek bir anlamlılığın peşinde koşarlar. Dolayısıyla geçmiş belirli bir görüşü desteklemek ve telkin etmek için değil, bilet satın alan kitleleri bir kitaba, filme ya da oyuna çekmek için kullanılır. Böylelikle, geçmişin bütün beğenilere hitap edebilecek dolayısıyla hazmı kolay ve anlaşmazlığa neden olmayacak- bir yorumunu yaratmak için çaba harcayabilirler ve aynı çabaya, sıklıkla ülkedeki okullara satılacak ders kitaplarının yazılış biçiminde de rastlayabiliriz” (Schudson, 2007: 188).

Reklamda, evde hamur işiyle uğraşan sıradan bir kadının apansız olarak haltere yönlendirilmesi, kütüphanedeki bir kadının basketbola yönlendirilmesi gibi durumlar da sözde mucizevi bir baht değişimi iması olarak değerlendirilebilir. Zira ev işleri, araştırma gibi durumlar hayatın zorlayıcı gerçeği iken, reklam bize düşünmeden harekete geçmemizi önermektedir. Çünkü hız, düşüncenin duru halini bulanıklaştırıp

şimdiyi anlamsız ve de imkânsız kılmaktadır. Nike, bireyi spora, harekete davet ederken; eskiyle olan bağlarının da koparılmasını öğütlemektedir. Bu bağların koparılması şimdinin anlamlandırılmasını imkânsız kılmaktadır. Böylelikle oluşturulan hipostazlaşma, hareketin hep iyi olduğunu anlatırken, tüketimin sirkülasyonunu garanti altına almaya çalışıyor gibidir.

3.3.4.2. “Biscolata Mood” Reklamı

(Kaynak: https://www.youtube.com/watch?v=0df3_etU6Pc)

Sekans 1

Zaman

00:04

Gösterge

1 erkek ve Monolog.

Gösteren

Falcı

Monolog

O gün bir falcıya gittim, ama ne falcı...

Gösterilen

Denotatif Anlam

Falcı olan kişi gösterilmektedir.

Konotatif Anlam

Burada falcı diye adlandırılan kişinin çekiciliği ve baştan çıkarıcılığı dikkat çekicidir. Çikolatanın afrodizyak ve seretonial etkisinden ötürü adeta cinsellik meta olarak kodlanmaktadır.

Sekans 2

Zaman

00:09-00:13

Gösterge

1 erkek.

Biscolata Mood kutusu, monolog.

Gösteren

Falcının masayı dağıtması.

Monolog

Daha ilk bakışta beni sıradan bir fallla geçiştiremeyeceğini anladı!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Falcı bir şeylere yer açmak için masayı boşaltmaktadır.

Konotatif Anlam

Burada masanın hızlıca boşaltılması erotik bir itki anlamına anıdırma yapmakta gibidir. Masanın boşaltılmasıyla yaratılan beklenti, kadının masaya oturması vb. gibi bir olaydır. Oysa tam bu heyecan veren yükseliş anından sonra çikolata kutusu ortaya gelmektedir.

Sekans 3

Zaman

00:20

00:23

Gösterge

Mood tanesi.

Falcı.

Gösteren

Üzerinde yıldız işaretlenmiş Mood tanesi.

Falcının dövmesi.

Konuşma

Mood'unda yıldız çıktı!

Bak, aşkta yıldızın parlayacak!

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Mood tanesi ile falcıdaki dövme arasında bir benzerlik kurulmaktadır.

Konotatif Anlam

Fal için gelen kişinin falında falcının kendisi olduğu gösterilmektedir. Çikolata ve yakışıklı erkek arasında bir bağlantı kurulmaktadır. Bu karelerdeki çikolata ve erkek arasında libidinal bir ilişki söz konusudur.

Sekans 4

Zaman

00:24

Gösterge

Dudaklar ve Mood parçası, monolog.

Gösteren

Mood çikolata yiyen kadın.

Monolog

Ne demişler? Fala inanma, Mood'suz kalma!

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Kadın Mood marka çikolata yemektedir.

Konotatif Anlam

Yıldızlı çikolata, kalp üstündeki dövme ve çikolatanın arka plandaki erotik çağrışımlı bir fon müziğiyle birlikte ağza alınması çikolatanın cinsel bir obje gibi bir anlam taşıdığını göstermeye çalışmaktadır.

Söylem Analizi

Cinsellik, TV'deki birçok reklamda en çok işlenen konuların başında gelmektedir. Bilhassa dondurma ve çikolata reklamlarında daha sık olarak işlenmektedir. Mood reklamı da bu bakımdan cinselliğe yoğun göndermelerin bulunduğu bir reklam filmi olarak değerlendirilebilir. Yaşadığımız zamanda cinsellik

artık asıl toplumsal işlevini yitirmiş ve gösterinin iddialı bir oyuncusu yahut malzemesi haline getirilmiştir. Yalnızca reklamlarda değil, bütün medyada, pazarlama ürünlerinde yiyecek ve içecek vb. ne varsa tüm ürünlerde seks ve arzu nesnesi, postmodern insanın biricik ereği durumundadır: “(...) *çünkü pornografi, sanal olarak her yerededir, çünkü pornografik olanın özü, bütün görsel görüntü ve televizyon tekniklerini sarmıştır*” (Baudrillard, 2004: 134). Bu açıdan bakıldığında pornografinin özel olanı teşhirin tecimsel amaçlarla kullanılması, gündelik yaşamın herkesçe bilinen bir parçası haline gelmiştir. Zira salt ticari ürünlerde değil, hava durumu haberlerinde de cinselliğin teşhiri ve seksist yaklaşım ön plandadır. Kadın ve seksin uzun zamandan beri reklamcılarının ana izleklerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Geleneksel olarak “(...) *eksiklik duygusunu kullanarak reklamcılıkta arzu oluşturulur. Satış ve pazarlama departmanları her zaman yoğun bir şekilde çalışırlar; elinizde olmayan şeyleri size göstererek sizi, o şeyi ister hale getirirler*” (Harper & Savat, 2016: 122-123).

Bu reklamda da arzu ve arzu edilen nesne birlikte verilmeye çalışılmıştır. Falcıya uğrayan bir kadın, masadaki fazlalıkların tamamen tersyüz edildiği bütün gündelik işlerin askıya alındığı bir ortamda, sonradan temizlenen bir masaya çikolatanın konulması ile sekse gönderme yapmaktadır. Sonrasında falcının kadına elini uzatması ve kadının da fallik deneyime göndermede bulunarak çikolatayı ağzına alması bu açıdan oral seksi imlemesi bakımından vekâleten deneyimlenmiş bir seks olarak düşünülebilir. Bu bağlamda seks - reklam - çikolata üçgenindeki “*Reklamlarda seks kullanımıyla desteklenen biliş ve duygu işlemede, Anadolu insanına ‘tüketimin’ seks gibi yapılması gereken heyecanlı bir şey olduğu anlatılmaktadır. Tüketimle olmaz, yapılamaz sanılan şeyleri başarabilirsiniz*” (Erdoğan, 2009) vurgusu, dolaylı yönden işlenmektedir. Görüldüğü üzere, gerçekliğin ileri görsel tekniklerle deforme edildiği aşikârdır. Zira mevcut gerçeklik tüketime istenilen hızda sevk etmemektedir. O yüzden “(...) *reklamcılık, belki de elektronik görüntülemenin ortaya çıktığı montajın yoğunlaştırılması ve güçlendirilmesinin ana alanıdır. Hiper-gerçeklik fikrinin çağdaş görsel uygulamalarda nasıl işlev gördüğünü görmek istiyorsak, dijital teknikler üzerine yoğunlaşan bir reklamdan başka bir şey aramamız gerekmiyor*” (Darley, 2000: 82).

Yapılan analizde öne çıkan unsurlardan biri de yıldız sembolüdür. Farklı yorumlarda beş köşeli yıldız sabahyıldızı veya şeytan ile ilişkilendirilebilmektedir. Elbette yıldız sembolünün birçok farklı ritüelde farklı anlamları vardır. Ünlü olmayı da

çağrıştırıyor olabilir. Fakat popüler kültürde yıldız, bilhassa filmlerde şeytan ile ilişkilendirilmektedir. Örnek verilirse, yabancı bir dizi olan “Lucifer” dizinde oynayan “Lucifer” isimli şahsın soy ismi “Morningstar” olarak geçmektedir. Morningstar ya da sabahyıldızı (Venüs) ise bazı kaynaklarda beşgen resmedilmiştir (Gibson, 2013: 151). Dolayısıyla reklamda seçilen yıldız, kalp, fal ve seks izlekleri özellikle kullanılmış gözükmektedir.

3.3.4.3. “Popeyes, Terbiyesiz Tavuk” Reklamı

(Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=J7J02A04p2I>)

Sekans 1

Zaman

00:02

00:03

Gösterge

Denize giren iki genç insan ve tavukayakları. 3 tane tavuk, 1 şambrel, 1 elektronik cihaz.

Gösteren

1 erkek ve 1 kadın denize girmektedir. Terbiyesiz tavuklar, yüzmek için kullanılan şambrel, müzik çalar.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Tavuklar sahilde müzik eşliğinde dinlenmektedir.

Konotatif Anlam

En sağdaki tavuğun üzerinde alt sınıfın sembollerinden biri olan çizgili pijama yer almaktadır. Ayrıca yine orta sınıfın yüzmek için kullandığı şambrel bulunmaktadır ve en sağdaki tavuğun belindeki ip onun alt bir sınıfa yahut işçi sınıfına mensup olduğuna dair emareler taşımaktadır. Bu açıdan reklamda 3 tavuk, alt bir sınıfa ait sembolleri taşımaktadır. Baştaki resimde bu sınıfa ait kişiler yüzmeye giden iki kişiyi gözetlemektedir. Kısacası bu reklam, sınıfsal ayrımı imaları taşıması açısından sorunludur.

Sekans 2

Zaman

00:04

Gösterge

Kumdan kale ve sarı ayaklar.

Gösteren

Pijamalı Popeyes tavuklarının ayakları ve çocukların yaptığı kumdan kale.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Popeyes tavukları kumdan kaleyi koşar adım yıkmaktadırlar.

Konotatif Anlam

Çizgili pijamayla göndermede bulunulan kişi, alt sınıfa ait bir insanı temsil etmektedir. O sınıftaki insanların çocuğa olan tavrı son derece şedit bir şekilde gösterilmektedir. Burada da, şiddet ve zorbalıkla bütünleştirilen bir alt sınıf sorunlu temsili göze çarpmaktadır.

Sekans 3

Zaman

00:07

Gösterge

Yüzün siyah bir cisim, tavuklar, ıslanan insanlar.

Gösteren

Şambrel, terbiyesiz tavuklar ve onların ıslattığı iki insan.

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Terbiyesiz tavuklar iki insanı ıslatmaktadır.

Konotatif Anlam

Karedeki şambrel ve çizgili pijamanın imlediği alt sınıf üyesi insanlar, modern giyimli üst sınıf insanların taciz etmektedirler. Alt sınıf üyelerine yönelik önyardılar ve nefret söylemi reklam metninin adeta alametifarikası gibidir.

Sekans 4

Zaman

00:13

Gösterge

Tavuklar ve KJ.

Gösteren

Terbiyesiz tavuklar.

KJ

Terbiyesiz tavuklara asla yer yok.

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Popeyes, terbiye edilmiş tavuk ürünlerini kullandığını ima etmektedir.

Konotatif Anlam

Bu karede Popeyes'e giden insanlara aynı zamanda rahatça taciz edilmeden karnını doyurabilecekleri mesajının verilmeye çalışıldığı aşıkârdır. Vaat edilen terbiyesiz tavuklardan arındırılmış bir yemek konforu sınıfsal kategoriler arası nefret söyleminden beslenmektedir.

Söylem Analizi

İncelenen reklamda denotatif ve konotatif anlamlar incelendiğinde, reklam, popüler kültürde yeri olan ve bazı dizilerde gösterilen çizgili pijamanın kullanımına yönelik aşağılayıcı anlamlar ile alt sınıf üyesi kişilere yönelik ciddi nefret söylemi ihtiva etmektedir. Reklamda çizgili pijama, şambrel ve plaj üçgenindeki kişilerin alt sınıfta bulunan kişilerle ilişkili olduklarına dair göndermeler vardır. Ayrıca alt sınıf üyesi kimseler olarak kabul edilenlerin, çocuklara ve farklı yaşam biçimini seçen insanlara saygısızca davrandıkları vurgulanmıştır. Yoksulluk ve gericilik, geleneksel yapı ve sınıfsal niteliklerle özdeşleştirilmeye çalışılırken, Avrupalı bir yaşam biçimi özendirilmektedir. Bu açıdan reklamda geçen sınıfsal vurgular, tecimsel bir amaca

yöneliktir: fazla bir geliri ve dolayısıyla satın alma gücüne sahip olmayan alt sınıf insanları, reklamın asıl hedef kitlesi tanımının dışında bırakılmıştır. Son zamanlarda bilhassa şortlu kadınlara yönelik taciz ve şiddet olayları, medyanın gündeminde fazlaca yer almaktadır. Farklı bir yaşamı, batılı değerleri benimseyen insanlara yapılan saldırılar, sıklıkla belli hayat tarzı farklılıklarına sahip insanlar arasındaki uyumu da tehdit etmektedir doğrudan doğruya. Bu açıdan bu reklam, bikinili, şortlu ve modern bir imaj sunan çifte lümpen, aşağı sınıftan gelen kişilere ise “maganda” muamelesi yapmaktadır. Bunu yaparken de farklı yaşam standardı olan bireyleri saldırgan, saygısız ve şiddete meyyal kimseler olarak tanımlayıp aşağılamaktadır. Bu açıdan “(...) reklamcılık artık sadece basit anlamda bilgi verme ya da promosyon amacı etrafında biçimlenmemekte, artan ölçüde, satılacak ürünle ilgisi olan ya da olmayan imajlar aracılığıyla arzuların ve zevklerin manipüle edilmesine yönelmektedir” (Harvey, 2010: 320-321).

3.3.4.4. “Elidor” Reklamı

(Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=olQq1bq27RI>)

Sekans 1

Zaman

00:05

Gösterge

Aynadaki kadın görüntüsü ve monolog.

Gösteren

Modern tarzda giyinmiş bir kadın görüntüsü.

Monolog

Her kafadan bir ses çıkıyor; bunu giyersem milletin içinde rahat edemezmişim!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kadın aynada kendisine bakmaktadır.

Konotatif Anlam

Özgürlüğün salt olarak giyinme ve bedenin dışı açılması biçiminde algılanması, özgürlüğün yanlış kavranışıdır. Ayrıca buradaki özgürlük iması tüketime yöneliktir. Bu açıdan da özgürlük tecimsel emeller için metalaştırılmaktadır. Öte yandan giyim tarzı burada belli bir standart kalıpla, tek bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Bu temsil biçiminin çoğulcu temsil biçimlerini dışlaması, farklı türden hayat tarzı ve kimliklenme biçimlerinin olamayacağı gizli varsayımını içinde taşımaktadır.

Sekans 2

Zaman

00:13

Gösterge

Aynadaki kadın görüntüsü ve monolog.

Gösteren

Saçlarını farklı bir biçimde biçimlendiren kadın.

Monolog

Saçlarımı böyle yaparsam çok dikkat çekmişim!!

Gösterilen

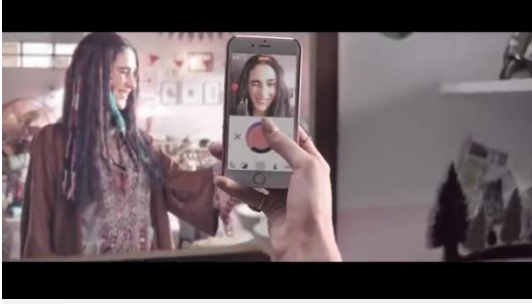
Denotatif Anlam

Kadın, aynada saçlarına bakmaktadır.

Konotatif Anlam

Medyatik popüler kültürün “kişilik”ten anladığı şey, sadece cazibesi arttırılmış fiziksel ben’dir.

Sekans 3

Zaman

00:24

Gösterge

Aynadaki kadın görüntüsü, telefon.

Gösteren

Özçekim, monolog.

Monolog

Şimdi eğlenmenin ne yeri ne de zamanıymış. Yoksa el âlem ne dermiş!!

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Kadın, ayna karşısında cep telefonu ile özçekim yapmaktadır.

Konotatif Anlam

Eğlence endüstrisiyle anlık olana yönelik saplantılı ilgi, varoluşu anlık hazla birleştiren bir ego kültürüne hizmet etmektedir. Dahası, popüler bir pratik olan özçekim, teşhirci ve dikizci eğilimleri de körüklemektedir.

Sekans 4

Zaman

00:36

Gösterge

Aynadaki kadın görüntüsü ve monolog.

Gösteren

Kadın saçlarını dağıtmaktadır.

Monolog

Öyleymiş böyleymiş fark etmez! Biz istediğimizi giyeriz, istediğimizi yaparız!

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Kadın, saçlarını dağıtarak istenilen şeylerin yapılmasını arzulamaktadır.

Konotatif Anlam

Özgürlüğün istenilen her şeyin yapılması olarak tarif edilmesi sorunlu bir özgürlük temsidir. Özgürlüğün bedelleri vardır, oysa burada özgürlükle kastedilen şey, tüketimci bir özgürlüktür.

Söylem Analizi

Reklam genel olarak bireyin özgürleşmesi ve geleneksel söylemlerden kurtulma üzerine kurulmuştur. Reklam başlangıçta özgürleştirme nosyonunu giyim, saç şekli, cep telefonundan öz çekim gibi popüler kültür pratikleri gibi konumlandırmıştır. Bu açıdan reklam, bireye tüketim nesnelerini kullanması için teşvik edici sözler ve imajlar iletmektedir. Reklam, tüketimin fetişleştirilmesiyle bireyin yabancılaşma duygusunu körüklemektedir. “Tüketim toplumunda üretimin artması için insanlar, iki kat daha fazla ayartılır; üretilen ürünler ise, tam bir doyum vermez ve yetersiz bir çözüm getirir. Tatminsizlik yaratır ve insanlara ne kadar çok çalıştıkları hatırlatılarak tatminsizliğin ne kadar dayanılmaz olduğunu vurgular” (Harper & Savat, 2016: 125).

Bireye toplumdaki kabullerin ve söylemlerin kendi özgürlük alanına bir müdahale olduğunu kabul etmesini salık verir. Reklamın bu açıdan gençleri kullanması, onların daha da tüketici bir figür olarak görülmesiyle açıklanabilir. Bu bakımdan “*Reklamın temelde yaptığı, insanların dikkatlerini toplumsal ve siyasi konulardan alıp kendini beğenmişlik gibi bireyci özellikleri körükleyici konulara yönlendirmektir. Bireysel zevkler bir tutku hâline getirilerek ortaklık duygusu zayıflatılırken yabancılaştırma kuvvetlendirilir*” (Markus, 2008: 69).

Reklam başlar başlamaz özgürlük, bedenın seyirlik nesne haline getirilmesiyle ilişkilendirilmektedir. Göbeği açık kadının kavuştuğu rahatlık, bedenini sergilemesiyle gerçek olmaktadır. Rahatlık ve bedenın gösteri nesnesi haline getirilmesinin özgürlük dolayımında ele alınmasıyla bireyin uçlara angaje edilmesi, *decadence* bir durum olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda “*(...) reklamcılık, ürünlerin kendilerini satmakla olduğu kadar yaşam biçimleri satmakla ve o ürünlerle ilişkilendirilen toplumsal bakımdan arzulanır özne konumları satmakla da ilgilidir -ya da daha çok, reklamcılar ürünlerini kullanmaya teşvik edebilmek için tüketicinin onlarla özdeşleşmeye davet edildiği çeşitli sembolik yapılar kullanırlar*” (Kellner, 2001: 211-212). Bu tür durumları yaratmak için bu tarz reklamların, gençleri otoriteye ve geleneğe karşı kolaylıkla kışkırttıkları söylenebilir.

3.3.4.5. “LP7 Parfüm” Reklamı

(Kaynak: https://www.youtube.com/watch?v=7K4JglLT_4)

Sekans 1

Zaman

00:18

00:19

Gösterge

Metin, kadın vücudu.

Gösteren

‘Etkile’ yazısı, eteğini tutan kadın.

Gösterilen

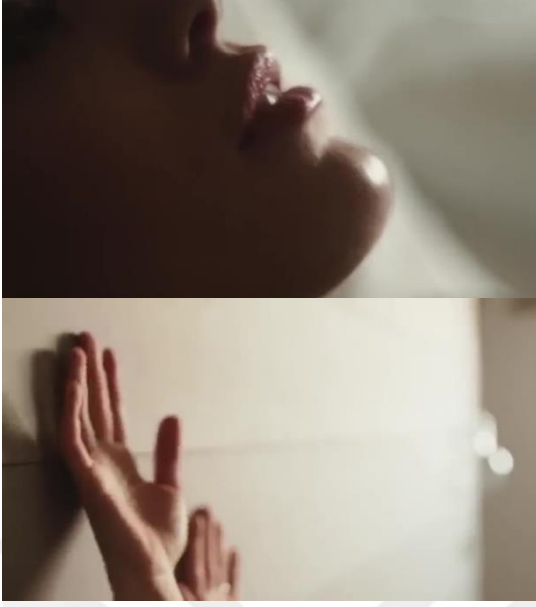
Denotatif Anlam

Kadın eteğini yukarı çekmektedir.

Konotatif Anlam

“Etkile!” yazısından hemen sonra bir kadının kendinden geçercesine eteğini yukarı çekmesi metalaştırılan kadın bedeninin baştan çıkarıcı işlevini sezdirmektedir. Cinselliğin doğal seyrine müdahale niteliği taşıması açısından *decadence* bir durum mevcuttur.

Sekans 2

Zaman

00:20

00:20

Gösterge

Yüz, eller.

Gösteren

Kadın yüzü, açılmış eller.

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Arzu dolu bir kadının yüzü ve elleri gösterilmektedir.

Konotatif Anlam

Kadının arzulu dudakları ön plandadır ve açıktır. Bu temsil, oral sekse gönderme olarak düşünülebilir. Ayrıca kadının ellerinin açık olması teslimiyet olarak da anlaşılabilir. Kadın burada elde edilmesi gereken bir arzu nesnesi olarak gösterilmektedir.

Sekans 3

Zaman

00:22

00:24

00:25

Gösterge

Yatak örtüsü, KJ.

Ayakkabı, elbise.

Kadın.

Gösteren

Kadının üzerindeki yatak örtüsü.

Kadın ayakkabısı ve elbisesi.

Duş almak için hazırlık yapan kadın.

KJ

Baştan çıkar!

Gösterilen**Denotatif Anlam**

“Baştan çıkar!” yazısında örtüsünün altında bedensel hareket mevcuttur. Sonrasında ise elbisenin yere düşmesi gösterilmektedir.

Konotatif Anlam

Baştan çıkarma, burada tensel arzuların üst seviyeye çıkması ve bunun sonucunda giysilerin çıkarılmasıyla ifadesini bulmuştur. Kadın, baştan çıkarılacak meta olarak gösterilmektedir. Ayrıca kadının bütün bu baştan çıkarma ayininden sonra duşa girmesi de oldukça manidardır. Deyim yerindeyse, ima, adeta hakikate dönüşmüştür: Cinsel birleşmenin sonul evresi olarak...

Sekans 4

Zaman

00:31

00:35

Gösterge

Kadın.

Eller.

Gösteren

Kadın uzanmaktadır.

Eller örtüyü sıkıca tutmaktadır.

Gösterilen**Denotatif Anlam**

Kadın, cinselliği arzulamaktadır.

Konotatif AnlamAlınan ürünle kadına kendi özgür iradesinden öte şeyler yaptırabileceğine dair aldatıcı bir görünüm, seksist bir yaklaşım olarak *decadence* unsurlar içermektedir.**Söylem Analizi**

Günümüzde birçok üründe temel ilgi noktasının cinsellik olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, haz alma ile birleştirilen reklamlarda postmodern bir yaşantının yüzer geçer nesneleri şeklinde cereyan etmesi olarak görülebilir. Anlatının, büyüklüğün, katılığın yerine parçalanmanın, sıvılaşmanın ve anlığın alması yegâne hakikattir. Bu bakımdan tensel haz ve arzu, bir sonraki arzusunun kemendi yahut gölgesi olarak bireyi hep daha büyüğü, daha fazlası için sürekli kamçulamaktadır. Bu durumun farkında olan pazar efendileri, kadını birer arzu nesnesi biçiminde pazarın bekası için kullanmaktadırlar. Bu açıdan; “*Postmodern toplumda gerçek imkânları cılızlaşan ve denetim altında sıkışan beden öte yandan bir tüketim mitolojisi içinde yüceltilir. Ruhun yerini bedenin aldığı ve tutkunun dışlandığı yeni toplumda reklamlar bireyleri bir yatırım nesnesine dönüşen bedenlerini keşfetmeye davet eder*” (Çubuklu, 2004: 41).

İncelenen bu reklam, sıradan bir parfüm reklamı değildir. Zira parfümün etkisinin kadınları baştan çıkardığı söylenmektedir. Ancak baştan çıkan cinsin niçin sadece kadın olduğunun bir açıklaması yoktur. İma edilen şey, belki de kadının erkekten daha zayıf bir iradeye sahip olduğudur. İncelenen reklam örneği, sürekli tensel arzuyu

ve arzulayıcı bir nesne olarak da kadını ön plana çıkarmaktadır, zira “*Reklam çalışmaları eksiklik tarafından yapılandırılmış arzu olarak işlev görür*” (Harper & Savat, 2016: 126). Kadına bakış açısının yalnızca cinsellik üzerinden ele alındığı reklam, bireye kadının adeta bir sömürge alanı olduğunu harıtlatmaktadır. Bu açıdan postmodern sömürgeciliğin etkilerinin en çok da kadın bedeni üzerinde cereyan ettiğini söylemek mümkün gözükmemektedir. Dişiliğe yapılan saldırı, kadim zamanlarda kutsal dişî kültü, tapınak fahişeliğinin yüceltilmesi bağlamında düşünüldüğünde, ‘sözde’ ilerlemenin de ölçeği anlaşılmış olacaktır. Bu durumu Markus şu şekilde özetlemektedir:

“Reklam, korkular üretir, tatminsizlikler yaratır ve tüketim kültürünü, kapitalist toplum düzenlerinde var olan yabancılaşmayı körükler. Reklamın amacına ulaşmak için yapmayacağı hiçbir şey, kullanmayacağı hiçbir araç ve işe koşmayacağı hiçbir olanak yoktur. Amacına ulaşmak için cinselliği ayağa düşürme, kadın hakları ve eylemlerini ayaklar altına alma, sigara vb. ile kansere yol göstericilik yapma, çocukluğun saflığına tecavüz etme, kitleleri şiddete yönlendirme taktikleri de içeren her yola başvurur” (2008: 69).

Bu perspektiften reklamın, cinselliğin ve tenin sapkın ideolojik söylemlere yataklık ettiğini ima eden söylemsel stratejisi son derecede sorunlu bir dil örneğidir.

3.3.4.6. “Koton Fahriye Evcen” Reklamı

(Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=jW2v05-BxCk>)

Sekans 1

Zaman

00:17

Gösterge

Kadın vücudu.

Gösteren

Arabanın altına uzanmış kadın.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kadın arabayı tamir etmeye çalışmaktadır.

Konotatif Anlam

Reklam karesi, kadının arabanın altına girmesiyle seksüel bir anlama gönderme yapıyor gibidir. Jean giyen kadın, yatakta sırt üstü uzanmış gibi bacaklarını birbirine sürtmektedir. Bu postürün, araba tamirini çağrıştırması bir yana, kadının bedensel temsili, adeta cinsel birleşmeye davet anlamı taşımaktadır.

Sekans

Zaman

00:19

Gösterge

Kadın bedeni, araba.

Kadın bedeni, araba, krikoyu.

Gösteren

Beyaz Jean giymiş kadın, kırmızı araba.

Krikoyu ile arabayı kaldırmaya çalışan kadın.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kadın boya püskürtücüyle kırmızı arabayı boyamaktadır. Sonrasında ise krikoyu basarak arabayı adeta cilalarcasına dizini sürtmektedir.

Konotatif Anlam

Kadının burada kırmızı arabanın üzerine boya püskürtmesi, erkeğin inzal anına gönderme yaptığı şeklinde yorumlanabilir. Kırmızı renk, aynı zamanda şehveti de sembolize etmektedir. İkinci karede kadının arabayı krikoyu ile kaldırmaya çalışması, erekte hale göndermede bulunmaktadır ki, erotik imalar çok açıktır. Göstergenin konotatif anlamları ne arabayı ne de kadını neyse o olarak temsil etmemektedir.

Sekans 2

Zaman

00:27

00:35

Gösterge

Erkek.

Kadın elleri ve ayakları.

Gösteren

Erkek, anahtarın kendisi olduğunu belirtmektedir.

Kadın, arabayı anahtarsız çalıştırmayı denemektedir.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kadın, erkeğe ihtiyacı olmadan arabayı çalıştırmaktadır.

Konotatif Anlam

Birinci karedeki “anahtar bende” gizli çağrışımına rağmen kadın, kendi ihtiyaçlarını kendince görmektedir. Erkek olmadan da bunu halletmektedir. Anahtarın eril bir simge olduğu düşünürse araba da burada dişil bir öge olarak gözükmektedir. Bu durum erkeksiz sekse imalar içermektedir. Cinsel kodların bu denli kaynaştırılarak deforme edilmesinden umulan yarar ne olabilir? Bu soru pek açık değildir.

Söylem Analizi

Reklamlarda cinsellik ve fiziksel teşhirciliğin çoğu zaman dolaylı olarak, ürün odaklı biçimde yapıldığını söylemek mümkündür. İncelenen reklamda bedeni sıkıca saran bir kot pantolonun, kadının kalça hattını ön plana çıkarmak için kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca kadının arabayla ilişkisini vekâleten seks bağlamında ele almak mümkündür. Bu açıdan bu reklam cinsellik tonajlarını kullanarak ilgiyi ürüne yöneltmekten ziyade, cinsel hazlara sabitlemektedir. Kapitalin erotizmi dahi yok etme pahasına cinselliği araçsallaştırması bu açıdan manidardır. Eraslan’ın da belirttiği gibi; *“Pornografiyi sadece cinsel birleşimi teşhir etme biçimi olarak düşünmemeliyiz. Seyredenin düşünme melekelerini sadece bir noktaya kilitleyerek, bakışı gösterilmek istenenin üzerinde sabitleme işidir pornografi. Bu da içinde bulunduğumuz yüzyılın en ahlaksız, en kötü, en vahşi durumudur”* (Eraslan, 2016: 674).

Yapılan değerlendirmede elde edilen bulgular, yukarıda söylenenleri destekler niteliktedir. Arabayla olan ilişki, cinsel boyutta düşünülebilir. Tamirhane, eril anlamlar içermekleyen kadının arabayla olan temasları, kriko, iç uzam tutamaçları (el freni,

vites kolu, vb.) arabanın altına girmesi, arabayı çalıştırırken kendi işini kendisinin görebilmesi gibi anlamlar bu bağlamda değerlendirilebilir. Reklam her ne kadar beyazcin reklamı yapmaktaysa da beyazlığın saflığı temsil ettiği düşünülürse, bu açıdan pek de masum gözükmemektedir.

3.3.4.7. “Deichmann” Reklamı

(Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=kcJwUV5hVFw>)

Sekans 1

Zaman

00:04

Gösterge

2 kadın.

Gösteren

Birbirinin ayakkabılarına bakan iki kadın.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kadınlar birbirinin ayakkabılarını incelemektedir.

Konotatif Anlam

Dost başa, düşman ayağa bakar anlayışının kadınlarda devam ettirilmesi bakımından *decadence* bir durum vardır burada. Kuşkusuz, gösterişçi tüketimin düpedüz bir yüceltimi de...

Sekans 2

Zaman

00:26

00:27

Gösterge

2 kadın.

2 kadın.

Gösteren

Beyaz giyimli kadın havuza düşmektedir.

Gözlüklü kadın gülmektedir.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Gözlüklü kadın, beyazlı kadının suya düşmesine sebep olduğu için gülmektedir.

Konotatif Anlam

Bir kadın diğer kadınla aynı ayakkabıyı giydiğini görünce diğerinin ayaklarını kaydırmakla kalmaz, başardığı şey nedeniyle kahkahalarla güler! Birinin ayağını kaydırmak, birinin arkasından dümen çevirmek, tezgâh kurmak, vb. faaliyetlerin kadınlara reva görülmesi ise fazladan bir cinsiyet ayrımcılığını akla getirmektedir. Bu, insani ilişkiler açısından *decadence* bir durumdur.

Söylem Analizi

Tarihin uzun sayılabilecek bir döneminde eril düşünce, kadına ve eşyaya olan bakış açısını şekillendirmiştir. Ataerkil bakış açısı olarak adlandırılan bu düşünüş tarzı, kadının kadına bakışını da etkilemiştir. Bu gidişat, kimi zaman gündelik yararlar için kimi zaman da ticari amaçlar için olabilmektedir. Günümüzde ise kapitalist anlayış tarafından, bütün yaklaşımların maksimum kâr anlayışıyla kullanıldığını hatta sömürüldüğünü söylemek mümkündür. Zira reklam bireye, “(...) *eksiklik duygusunu kullanarak arzu oluşturur. Satış ve pazarlama departmanları her zaman yoğun bir şekilde çalışırlar; amaçları, elinizde olmayan şeyleri size göstererek sizi, o şeyi ister hale getirmektedir*” (Harper & Savat, 2016: 122-123). Bu açıdan ele alınan bu reklama yalnızca masum bir ayakkabının reklamı olarak bakmak zor gözükmemektedir.

Bu reklam, kadının kadına olan savaşını yahut düşmanlığını ayakkabı bağlamında bir norm olarak kodlamaktadır. Reklamda bir kadın, rakibinin düşmesinden ve ona kurduğu tuzaktan sadistçe zevk almaktadır. Kadına böyle bir rol biçilmesi elbette onun zayıflatılmasına matuf düşünülebilir. Zira kadınların birbirinin düşmanı olması, en fazla kadınlığa zarar verecektir (Tarla, 2017). Ayrıca reklamda “*Ama bunlar dayman dayman, içimde kalıyor almazsam!*” gibi sözlerin kullanılması, tüketimin marka odaklı olduğu ihtiyaç ekonomisinden farklı tarzda cereyan ettiğini ifade etmektedir. Bu iç sesle tekrar eden hipnoz seansıya kadın, aşırı tüketime yönlendirilmektedir. Bu bağlamda reklam “(...) *ev kadınına ev kadınının diliyle seslenmeye, memura ya da sekretere patronu ya da iş arkadaşımı gibi seslenmeye, içimizden her birine arkadaş ya da üst-beni olarak ya da itiraf halindeki bir iç ses olarak seslenmeye çalışır. Böylece reklam gerçek bir simülasyon sürecine uygun olarak ne insanların kendi aralarında ne de insanlarla ürünler arasında, içtenliğin olmadığı yerde, içtenlik üretir*” (Baudrillard, 2013: 191). Bu anlayışla üretilen içtenlik, markanın sahiplenilmesi ve arkadaşın da gerekirse ayağının kaydırılmasına varıncaya kadar reklamlarda gösterilir. Hastalıklı bir durum, hareketli bir müzik, hoş giyimli kadınlar üzerinden normallik olarak temsil edilmektedir. Dolayısıyla duygusal bir varlık olan kadının duygularını kendi cinsiyetine karşı körüklemek suretiyle ticari kâr elde etmeye çalışan bu reklam, bu açıdan *decadence* olarak görülebilir. Medya bu nedenle hiç de masum değildir. Durumun yalnızca bu reklamla sınırlı olduğunu söylemek zordur. Zira medya her zaman “(...)

ağırlıklı olarak ticari kuruluşlardan oluşmuş ve kapitalistler tarafından kâr elde etmesi için içerik üretmiştir” (McNair, 2006: 88).

Reklamda kadınlığın son derece olumsuz temsilleri mevcuttur. Ayakkabı, birçok kadının gündelik yaşantısında en çok önem verdiği eşyalardan biridir. Ayakkabının önemi ve ayakkabıya olan bakış, Türk kültüründe de “Dost başa, düşman ayağa bakar!” sözüyle farklı bir yere oturtulmuştur. Bu açıdan reklam, kadının kadınla olan rekabetine ayakkabı perspektifiyle yaklaşmaktadır. Bu rekabet, kimi zaman ayak oyunu yahut ayağını kaydırma olarak tabir edilen ifadelerle göndermelerden oluşmaktadır. Dolayısıyla ayak kaydırmaca, adeta kişinin ayağından başlamaktadır. Bu açıdan reklamda bir kadın diğer bir kadını suya düşürmekle bir haz elde etmiştir. Ayakkabı bu reklamda kişiyi ayakta tutmakla hatta ayakta değilsen hayatta da değilsin gibi bir anlamı yansıtmaktadır. *“Kızgınlık, heyecan, rahatlama, kıskançlık gibi duygusal tatminler bu programların sundukları fantastik yararlar olarak görülmektedir” (Odabaşı, 2017: 105).*

3.3.4.8. “Mavi – Kıvanç Tatlıtuğ” Reklamı

(Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=fC22Wv4f2Hc>)

Sekans 1

Zaman

00:08

Gösterge

Kadın, erkek ve diyalog.

Gösteren

Erkek, kadına elini uzatmaktadır.

Diyalog

Erkek: Çok yeni, herkesi uçuracak!

Kadın: Ne bu?

Erkek: Söyleyemem, gel. Yürek hoplatan bir şey!

Kadın: İçecek olsa!

Erkek: Jet yakıtı...

Gösterilen

Denotatif Anlam

Erkek, kadınla konuşmaktadır.

Konotatif Anlam

“Herkesi uçuracak” vaadiyle başlayan reklam, algıyı cinsellikle avlamaya odaklanmaktadır. Bağlam kaybı açısından *decadence* bir durum içermektedir.

Sekans 2

Zaman

00:20

Gösterge

Kadın, erkek ve diyalog.

Gösteren

Erkek ve kadın konuşmaktadır.

Diyalog

Erkek: Dedim ya sana, uçuracak, elektrik gibi!

Kadın: Çarpar mı?

Erkek: Yapar!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Erkek ve kadın konuşmaktadır.

Konotatif Anlam

Sahne, erkek ve kadın arasındaki arzuların ifşası ve cinsellikle ilgili göndermeler mevcuttur. Oysaki ürün, yalnızca bir blucindir. Metaforların yanlış kullanımı nedeniyle anlam istikrarsız hale gelmektedir. Bu durum *decadence* bir durum olarak görülebilir.

Sekans 3

Zaman

00:26

00:28

00:29

Gösterge

Kadın ve diyalog.

Gösteren

Fotoğrafa bakan kadın.

Diyalog**Kadın:** Kokusu nasıl?**Erkek :** Gökyüzü gibi.**Kadın :** Tadı?**Erkek :** Adrenalin gibi.**Kadın:** Senin gibi!**Gösterilen****Denotatif Anlam**

Kadın, fotoğrafa bakmaktadır.

Konotatif Anlam

Kullanılan sözler ve gösterilen kadın bedeniyle cinselliğin ima ve teşhir yoluyla izleyicinin dikkatini avlamaya çalışması söz konusudur burada da. Üstelik kadın, en mahrem olan uzamında, kendi yatağında betimlenmektedir. Bu durum, kadın ve cinselliğin kâr elde etmeye yönelik suiistimali olarak görülebilir.

Söylem Analizi

İncelenen reklamda denotatif ve konotatif anlamlar elde edilmiştir. Elde edilen bulgularda cinsellik, arzu, çıplak beden ön plandadır. Ayrıca reklamda metaforların yanlış kullanımından ötürü anlamın istikrarsızlaştırıldığı gözlemlenmiştir. Reklamdaki diyaloglar, izleyenleri öncelikle meraklandırma amacı gütmüştür. Bu durum reklamda “*Yürek hoplatan bi’şey!*” şeklinde ifade edilmiştir. Reklamda merakla birlikte “yeni” kelimesi, bireyin yaşadığı rutinden çıkarak farklılık yaratmayı teşvik anlamında kullanılmıştır. Bu açıdan, “*Hangi ihtiyaçlarının yerine getirildiğini seçemeyen tüketici, sık sık belirsiz bir değişiklik isteği duyar. Reklam bu duyguyu körükler ve belirgin bir biçime sokar*” (Toffler, 1981: 66).

Reklam filminin konusu olan blucin, dışa dönük bir yaşama aittir; bu açıdan yüzeyseldir. Ayrıca blucin, işçi sınıfının geleneksel bir giysisi olduğundan dolayı, sınıf temelli bir koda sahiptir. Blucin, dikkat edilmesine gerek olmayan bu açıdan sürekli dışa dönük bir yaşamı anlatır. Bunun sonucu olarak da içe dönük anlamları ötelemesiyle oluşan yüzeysel bir giyim tarzı olarak açığa çıkar. Sürekli yeni bir kimlik, yeni bir yaşam tarzı sunan moda, bireyin kendini kaybetmeden çoğaltmasıyla ve kendini görsel yoldan kurgulamanın bir yolu olarak görülebilir. Reklam filminde bedensel hatlar, rahatlık ve şimdiye gönderme olarak sürekli bir macera duygusu ve olay örgüsüyle kışkırtılma söz konusudur. Zira blucinde özgürlük, macera ütopisi ve dışarıya bir davet mevcuttur. Bu durum heyecan yaratarak yaşantının bizi vicdan azabına götüren boyutlarından kurtarır. Kişiyi “takılmadan” yaşamaya çağırır, hayat nereye sürüklerse birey oraya aksın ister. Reklam da zaten başlangıçta bir vaat ile başlamaktadır. Rahatlığın da bir sembolü olan blucin, bireye düşünmemeyi, adeta “Dont worry be happy!” yaşam stilini, macera duygusunu, aşkı, cazibeyi ilham eder. Ayrıca blucin ‘Ne olsa gider...’ felsefesine uygundur. Zira blucin giyerken üzerinde çok düşünmeye gerek yoktur. Basit bir düzenekle, kombinle çıkılabilir evden dışarıya. Çünkü çok az çeşit arz eder. Bu açıdan yaşamı hızlandırır; zira yavaşlık, hatırlamayı ve düşünmeyi teşvik eder. Unutma kültürünü yaşayan postmodern birey için bu durum son derece uygundur. Bu açıdan blucin, hazır ve basit kalıplarıyla giyinmenin üzerinde çokça düşünmeyi gerektirmeyen bir üründür. “*Modanın bize dayattığı şey, sahip olduğumuz düşsel evrene son vererek, akla gelebilecek her türlü gönderen sistemini kapsayan bir Akıldır*” (Baudrillard, 2008: 153). Blucin, bu açıdan bir hız ve unutma biçimidir. Hatları ve biçimi öne çıkaran blucinde birey içe bakmayı unutarak –yani Dionysos’u Apollon’a tercih ederek– dış hatların kıvrımında hazlarla meşgul olmaktadır. Modanın adeta süzölmüş bir anlatısı olan blucin, giyenler için bir aynışma mevcuttur.

Vücut blucinde görselleşir, ifşa olunur. Bu açıdan Apollonca bir öğedir. Blucin, vücudun erotik içeriğini ihbar eder, dolayısıyla bedenin bir haykırma biçimi olarak görülebilir. Bu görüşleri destekler nitelikte Baudrillard (2011a: 8-9) “(...) *modanın ahlâksız bir biçim olduğu söylenebilir; çünkü estetik bir biçim her zaman güzel ve çirkin ayrımını içeren bir ahlâk anlayışı tarafından belirlenmiştir*” demektedir. Doğanın çağrısının haz olduğu düşünülürse, zihnin doğaya teslim olmasından kaynaklanan bedensel haz, yani “jouissance” durumu olarak da kabul edilebilir. Zihnin doğaya teslim

olması demek, ideolojiden arınma ve postmodern olmak demekle yakın anlamlıdır. Blucin, bu açıdan bedensel hazların bir dışavurumu olarak görülebilir. Belirgin hatlar bedenın sunumuyla ilgili sorunlar içermektedir. Bedenin erotik çağrışımlarla sunulması, hatların fallik çağrışımlarla örülü olması, bedenın kamusal alandaki sunumu birçok açıdan problemlidir. “*Moda, değer yargılarıyla ilgisi olmayan bir ayartma gücüne sahiptir. Sınır tanımayan bir biçimsel değişikliğe uğrama sürecine dönüşerek kendinden geçen moda, estetik boyutu aşırp geçmişe yönelir*” (Baudrillard, 2011a: 8). Bu bağlamda, reklamda pazarlanan blucin değil, sarmalanmış beden olmaktadır. Gösteri unsuru olarak reklamda sunulan beden, araç değil amaç olarak imlenmektedir.

3.3.5. Dini Sohbet Programları

Çalışmanın bu bölümünde “Nihat Hatipoğlu” ve “Adnan Oktar”, örnekleri incelenecektir.

3.3.5.1. Dinsel *Decadence*’ın Sürekliliğine Katkıda Bulunan Bir Figür Olarak Nihat Hatipoğlu Örneği

(Kaynak: https://www.youtube.com/watch?v=h_ZMnuzzrMI)
14 Haziran 2017 tarihli sahur programı

Sekans 1

Zaman

05:06

Gösterge

2 insan, seyirciler ve diyalog

Gösteren

Nihat Hatipoğlu, yaşlı kadın ve izleyiciler.

Diyalog

Soru: Eşim öldü, onun yanına gömülebilir miyim? Dibine gömülebilir miyim?

Cevap: Henüz erken! Onun yanına gömülebilirsin!

Gösterilen

Denotatif Anlam

TV programında soru cevap şeklindeki diyalog.

Konotatif Anlam

Cevap gerektirmeyen bir soru, cehaletin dışı vurumunun resmi yoldan tescillenmesi...

Sekans 2

Zaman

07:25

Gösterge

2 insan, seyirciler, diyalog.

Gösteren

Nihat Hatipoğlu, yaşlı kadın ve izleyiciler.

Diyalog

Soru: Hocam, bir mezara üç kişi gömdük; dördüncü kişi gömülebilir mi?

Cevap: Bir mezara 30 kişi de gömülebilir. Engel yok.

Soru: Kabir azapları birbirine karışır mı?

Cevap: Yo Yo... Melekler şaşırılmazlar.

Gösterilen

Denotatif Anlam

TV programında soru cevap şeklindeki diyalog.

Konotatif Anlam

Dinsel/sekükler, soyut/somut ayrımını yapamayan izleyici profilinden beslendiği izlenimi veren bir program formatı ve programın eğlence sunan içeriğinin ne kadar çok izleyiciyi hoşnut ettiğiyle belirlenen değerliliği... Soru-cevap seanslarının yoğunluğu, kitle medyasının katılım aldatmacası açısından da son derece işlevsel...

Sekans 3

Zaman

10:01

Gösterge

2 insan, seyirciler ve Diyalog

Gösteren

Nihat Hatipoğlu ve Genç Kadın ve İzleyiciler

Diyalog

Soru: Daha önce bir aile tarafından istendim fakat, istemedim diye bıçak üzerine bana büyü yapılmış. Böyle bir büyü yapılıyorsa etkisi var mıdır?

Cevap: Hiç kimse Allah'a rağmen bir şey yapamaz. Allah ne dilerse o olur. (...) Ama bir büyüün, dediklerine göre, en fazla kırk gün tesiri vardır.

Gösterilen

Denotatif Anlam

TV programında soru cevap şeklindeki diyalog.

Konotatif Anlam

Din hakkındaki cehaletin dışavurumu. Bu yüzden büyüden duyulan korku.

Sekans 4

Zaman

33:45

Gösterge

2 insan ve seyirciler, diyalog.

Gösteren

Nihat Hatipoğlu, genç kadın ve izleyiciler.

Diyalog

Soru: Damadın evinde kaynana ölürse ruhu bacadan mı çıkar?

Cevap: Ruhun nerden çıktığını bilmiyoruz.

Gösterilen

Denotatif Anlam

TV programında soru cevap şeklindeki diyalog.

Konotatif Anlam

Trajik bir cehaletin yahut ciddiyetsizliğin dışavurumu ve kamusal yoldan onaylanması.

Program, genel hatlarıyla anlamsız sayılabilecek boyutlara varmaktadır. Türkiye'nin en çok izlenen programlardan biri olan Nihat Hatipoğlu ile iftar, entelektüel manada yeterli görülmemektedir. Sağlığın birçok boyutlarını barındıran bu program, izleyicilerin sadece anlık ihtiyaçlarına cevap vermekte, köklü bir dinsel bilinç oluşturma rolü üstlenememektedir. Derinliğin, kesifliğin varlığından bihaber seyircilerin yönelttikleri sorularla izleyicileri kendi yüzeyselliği içine çeken format, katılım aldatmacası açısından da oldukça işlevseldir. Program bu anlamda bir *decadence* örneğidir. Zira bu yüzeyselliğin TV ekranından bütün Türkiye'ye izletilmesi halkın zaten çok derinlikli olmayan dinsel bilincinin daha da yozlaşmasına neden olmaktadır.

15 Haziran 2017 tarihli program

(Kaynak: https://www.youtube.com/watch?v=h_ZMnuzzrMI)

Sekans 1

Zaman

10:26

Gösterge

2 insan, seyirciler ve diyalog.

Gösteren

Nihat Hatipoğlu ve yaşlı erkek ve izleyiciler.

Diyalog

Soru: 72 yaşındayım. İki yıldır dulum. Bir saliha kadınla evlenmek istiyorum, doğru mu?

Cevap: Doğrudur, doğru. Yanlış değil.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Yaşlı bir bireyin evlenme isteği.

Konotatif Anlam

Toplumun genel anlayışına aykırı görülebilecek bir durum. Özel ve mahrem olanın aleniyet kazanması, talebin son derece kişisel bir talep olması, dini sohbet programının konseptini fazlasıyla aşmaktadır.

Sekans 2

Zaman

18:30

Gösterge

2 insan, seyirciler ve diyalog.

Gösteren

Nihat Hatipoğlu, yaşlı erkek ve izleyiciler.

Diyalog

Soru: Benim yaşım 60, otuz yıldır Sayın Reisi Cumhur'un yolundan gittim. Sesimi duyurmak için bana yardımcı olabilir misiniz? Ben Reis'i görmek ve de evlenmek istiyorum.

Cevap: Tamam yardımcı olmaya gayret ederiz inşallah!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Yaşlı bir bireyin izdivaç talebi.

Konotatif Anlam

Dini değerlerin ön planla olduğu bir programda program formatına aykırı (izdivaç) bir istek.

Görüldüğü üzere program, izleyicilerin izdivaç taleplerine de yardımcı olmaktadır. Bu taleplerin dini konuların aydınlığa kavuşturulacağı bir programda yapılması programın odağının değişmesine neden olmaktadır. Bilindiği üzere Türkiye televizyonculuğunda son yıllarda izdivaç programları furyası başlamıştır. Bu programlar toplumun birçok geleneksel ve kutsiyet ihtiva eden değerini dejenere ettiği öne sürülerek eleştirilmiştir. Bu açıdan sürekli bir izdivaç ve kendini gösterme, gösterinin parçası olma arzusu, dini içeriğin de *decadence* 'a tekabül etmesine neden olmuştur.

16 Haziran 2017 tarihli sahur programı

(Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=dCxCH7cCzKc4>)

Sekans 1

Zaman

01:07

Gösterge

2 insan, seyirciler ve diyalog.

Gösteren

Nihat Hatipoğlu, genç Kadın ve izleyiciler

Diyalog

Soru: Hayırlı işlere taş koymanın günahı nedir?

Cevap: O taşı kafasına vurmuş gibi olur. Yanlıştır, günahdır!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Genç bir kadının hayırlı bir işe engel olmanın vebalini sorması.

Konotatif Anlam

Son derece açık bir konuda iyi ve kötünün algısının dahi bir uzman görüşüne muhtaç kılınacak kertede muğlak hale getirilmesi.

Sekans 2

Zaman

02:00

Gösterge

2 insan, seyirciler ve diyalog

Gösteren

Nihat Hatipoğlu, erkek ve izleyiciler.

Diyalog

Soru: Annem evlat ayırımı yaptığı için el kaldırdım pişmanım, ne yapmalıyım?

Cevap: Allah her günahı bağışlar, tövbe ve istiğfar et!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Orta yaşlı bir erkeğin annesi hakkında soru sorması.

Konotatif Anlam

Aile içi mahremiyetin ulu orta sergilenmesi ve bunun da dini program kılıfıyla desteklenmesi. Pornografinin dinselikle harmanlanmış sunumu...

Sekans 3

Zaman

06:26

Gösterge

2 insan, seyirciler ve diyalog.

Gösteren

Nihat Hatipoğlu, kadın ve izleyiciler

Diyalog

Soru 1: Eşim, kaza ile altı aylık çocuğumun üzerine televizyon düşürdü, çocuğum öldü, günahı var mıdır?

Cevap: Yok, yani kişi hatalı olarak yaptığı işlerden sorumlu değildir.

Soru 2: Diğer çocuklarımız da çok hasta bizim bir şeyimiz var mı, bu çocuklarımız niye böyle oluyor?

Cevap: Bacı yok, sizin ne günahınız olacak! Bu takdir meselesi...

Gösterilen

Denotatif Anlam

Orta yaşlı bir kadının program sunucusuna soru sorması.

Konotatif Anlam

En temel konulardaki bilgisizliğin bir başka görünümü. İnsanların bilmeden yaptıkları işlerde dahi sorumluluğu olduğuna dair bilgisizlik. Başına gelenlerden dolayı kendini günahkâr görme eğilimi...

17 Haziran 2017 tarihli iftar programı(Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=Urw9iZ8lMo>)

Sekans 1

Zaman

06:43

Gösterge

2 insan, seyirciler ve diyalog.

Gösteren

Nihat Hatipoğlu, genç kadın ve izleyiciler.

Diyalog

Soru: Başının üstünde ekmek kırmak yemini bozar mı?

Cevap: Bizim dinimizde böyle bir şey yok.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Genç bir kadının program sunucusuna soru sorması.

Konotatif Anlam

Yoz bir kültürün ürünü olarak sorulan soruların programda gösterimi.

Sekans 2

Zaman

18:01

Gösterge

2 insan, seyirciler ve diyalog.

Gösteren

Nihat Hatipoğlu, genç kadın ve izleyiciler

Diyalog**Soru:** Ben evlenirken dedemin mezarlığına gelinliğimle gittim, günahı var mı?**Cevap:** Sakıncası yok.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Bir kadının program soncusuna soru sorması.

Konotatif Anlam

Cehaletin sergilenmesi ve medya aracılığıyla teşvik edici gösterimi.

Sekans 3

Zaman

28:18

Gösterge

2 insan, seyirciler ve diyalog.

Gösteren

Nihat Hatipoğlu, kadın ve izleyiciler

Diyalog**Soru:** Camide küfür etmek abdesti bozar mı?**Cevap:** Küfreden bir kişinin abdesti bozulmamakla beraber abdestini tazelemesinde ve tövbe etmesinde fayda var.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Bir çocuğun program sunucusuna soru sorması

Konotatif AnlamKutsal mekânlara dair böyle fütursuzca soruların sorulmasıyla oluşan *decadence* eğilim. Folk İslam'ın islami değerler nomunu belirleyişine uzman kişinin gayrı ihtiyarı katkısı...

18 Haziran 2017 tarihli iftar programı

(Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=-T0A9Rg514s&t=3s>)

Sekans 1

Zaman

17:07

Gösterge

2 insan, seyirciler ve diyalog.

Gösteren

Nihat Hatipoğlu, genç erkek ve izleyiciler.

Diyalog

Soru: Markaların taklit ürünlerini yapmak günah mı?

Cevap: Caiz değil tabiki.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Genç bir erkeğin program sunucusuna soru sorması.

Konotatif Anlam

Başka bir markanın isim hakkının izin alınmadan kullanılması. Ayrıca hak gaspına dini kılıf aranması...

Sekans 2

Zaman

35:05

Gösterge

2 insan, seyirciler ve diyalog.

Gösteren

Nihat Hatipoğlu, yaşlı kadın ve izleyiciler.

Diyalog

Soru: Eşim faizcilik yapıyordu, benim rızam yoktu. Beni ve çocuklarımı bıraktı, günahım var mı?

Cevap: O faiz parasından uzak durmanız gerekirdi. Allah affetsin!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Genç bir kadının program sunucusuna soru sorması.

Konotatif Anlam

Aile içi mahremiyetin ihlal edilmesi söz konusudur. Özel konuların dahi ülke genelinde anlatılmasıyla oluşan *decadence* durum yaratılmıştır.

Söylem Analizi

Yapılan değerlendirmeler ışığında Nihat Hatipoğlu'nun sunduğu programın incelenen beş bölümünde ulaşılan sonuçları şu şekilde değerlendirmek mümkündür: Programın normal seyri içerisinde enformasyona yönelik teolojik bir program olduğu programın ana figürünün Nihat Hatipoğlu'nun *decadence* durumlara, denotatif ve konotatif durumlara sık sık atıfta bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Hatipoğlu'nun absürt, cevap gerektirmeyen sorulara muhatap olduğu görülmüştür. Ancak seyircilerden

gelen müteaddit sorular ışığında Türk toplumunun Nietzsche'nin yıllar önce atıfta bulunduğu bir *decadence* durumda olduğuna dair emareler tespit edilmiştir. Ayrıca bazı soruların ahlaka mugayir niteliği ve sapkınlığı meşrulaştırma çabası olduğu görülmüştür ancak Hatipoğlu, bu duruma makul cevaplar vermeyi sürdürmüştür.

Hatipoğlu'nun izlencesinin halkın travmatik, erotik, komik, dramatik durumlarını gösteriye dönüştürmesiyle *decadence*'a odak oluşturduğu görülmüştür. Zira Nihat Hatipoğlu her ne kadar makul cevaplar verse de program, Türk toplumunun yaşadığı şizofrenik durumu deşifre etmektedir. Bu açıdan cehaletin gösterimi olarak bu program Lyotard'ın ifadesiyle (2011: 24), "sıfırın dindarlığı" bağlamında görülebilir. Programda sık sık aile için mahremiyetin ihlal edildiği gözlemlenmektedir. Ayrıca izleyicilerin yaptıkları ahlaksızlıklara da kılıf aradıkları tespit edilmiştir. Bu sahnelerin yoğunluğundan hareketle, gizliden gizliye 'dindar aptaldır' mesajı verildiğinden kuşku duyulabilir. Bu açıdan ailenin mahremiyetinin ihlal edilmesi ve bunun da birçok programda devam ettirilmesi *decadence*'a neden olmaktadır. Ayrıca bu program sayesinde *decadence* su yüzüne çıkarak seyirlik, eğlencelik olmuştur. Yozlaşma, bu programda rutinleştirilerek ortalama cehalet ayakta tutulmaya çalışılmıştır. Bu rutin *decadence* halindeki izleyicilerin zaman içerisinde *decadence* bir durumu 'normal' olarak algılaması söz konusudur. Zira program sunucusu mahremiyetin ifşa edilmesini eleştirmemektedir. Aksine, bu ifşadan kültür endüstrisi bağlamında faydalanmaktadır; seyircilerin pornografiye varan ifşalarına ses çıkarılmamaktadır. Bu sükûnet hali ile seyirci adeta tescillenmiş, onay verilmiş bir *decadence* durumu yaşamaktadır. Zira Hatipoğlu bir uzman, bilirkişi olarak bu duruma göz yummaktadır. Hatipoğlu bu sayede yıllarca ramazan ayları boyunca ekranlarda arzı endam ederek maddi çıkar elde etmektedir. Bu maddi çıkar, dinin ve ayetlerin para karşılığı son derece naif bir yok etmeye dönük yaklaşımla pazarlanmasına yöneliktir. Korkutucu olan da budur. Zira ahlaksızlık ahlaka göndermelerde bulunur ve onu diyalektik olarak var eder. Oysaki kadife konforundaki yozlaşma, karşıtını var edememektedir. Hatipoğlu, son derece 'soft' bir sesle "Allah affeder..." tarzında seyircileri idare etmektedir. Oysaki Lokman Suresi 33. ayette Yaratıcı "(...) *ayartma ustası şeytan da sizi Allah'ın affına güvendirerek kandırmasın*" (Öztürk, 2014: 465) buyurarak insanlığı uyarmaktadır. Bu perspektifle Hatipoğlu'nun yarattığı aymazlık, cehalet genele yayılmaktadır. Ayrıca program, bir karşıtının olmayışıyla dinsel olanın da simülakrı olarak düşünülebilir.

Baudrillard (2011b: 18), Hristiyanlıktaki ikonların medya aracılığıyla tezgâhlanan oyunu sayesinde, görüntülerle algılanabilen ve anlaşılabilen bir Tanrı düşüncesinin yerini aldıklarını ifade etmiştir. Günümüzde ise Hatipoğlu gibi program sunucuları da tecimsel bir anlayışla, dini Türk toplumuna yüzeysel ve duygu istismarı çerçevesinde anlatmaktadırlar. Bu minvalde program sunucusu, birçok peygamberin “yaşarken dahi göremediği” kalabalıklara seslenmektedir. Bu insanlar onun söylediklerini tartışmasız bir gerçek olarak kabul etmektedirler. Zira konuşan, otoritenin sesidir.

Görüldüğü üzere, İslami değerler bu program vasıtasıyla piyasaya sürülüp kâr devşirilmiştir. Bir başka açıdan yaklaşırsa bireyler, adeta işledikleri günahları ekranlarda itiraf etmektedirler, böylece Hatipoğlu üzerinden bir günah çıkarma hali yaşamak istemektedirler. İtiraf edilen günah, Hatipoğlu tarafından Allah’ın esirgeyen ve bağışlayan isimlerine göndermelerde bulunularak tolere edilmektedir. Bu açıdan postmodern günah çıkarma tabiri burada uygun görülebilir. Yaşadığımız dönemdeki bu durum, özellikle sürü ahlakı bakımından ele alınırsa; sessiz yığınların otomatlar gibi teknolojik bir aygıt olarak konumlanması ve özgün değerler üretememesi, sürü ahlakı göstergesi olarak düşünülebilir. Zira yaptığı bu dinsel propaganda ile kitleleri duyarsızlaştırmakta ve aynının çoğullaşmasına itmektedir. Bu açıdan Nietzsche’nin şu “ (...) *Tanrı öldü: insana acımasından öldü Tanrı*” (2014a: 99) ifadesi ışığında yaşanan toplumsal düşüşün tekrar düşünülmesi yerinde olacaktır. Zira Tanrı’nın ölümünden sonra adeta O’nun hükmünü icra eden Hatipoğlu bu açıdan ele alınabilir. Nietzsche’nin eleştirdiği bütün dinseliliğin seküler bir şeklini ortaya koyan bu program, cehaleti çoğaltarak, yeni sürüler oluşturarak, gerçekliğe karşı suç işlemektedir. Çünkü “düşünen doğa” olan insanın, düşünürse ahlakı da yaşantıyı da değiştirebileceğinden korkulmaktadır. Bu program sayesinde insanlar bilgiyi kutsal kitaptan değil, medyadan öğrenmektedir. Medya da kitleleri sürüleştirecek afaziye gark eder. Oysaki “*Özgürlüğün korunması, kötülük karşısında sessiz kalmamaktır*” (Nancy, 2006: 151).

3.3.5.2. Dinsel Olanın İslami Sosyo-Erotiği: Adnan Oktar Örneği

Bu bölümde elde edilen veriler; “<https://www.youtube.com/watch?v=SqH-7Q6gjzg>” adresinden alınmıştır.

16 Haziran 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

10:37

Gösterge

Ayakta bir kadın, oturan bir erkek ve oturan kadınlar.

Gösteren

Raks eden peçeli bir kadın (namı diğer; Kedicik), beyaz giysiler içerisinde oturan Adnan Oktar.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Peçeli bir kadın, bir grup kadının ve Adnan Oktar'ın önünde raks etmektedir.

Konotatif Anlam

Adnan Oktar'ın İslami bilgiler neşrettiği bu programda bir peçeli kadın adeta striptiz şov yapar gibi raks etmektedir. Raks eden kadının oryantal ve oksidental öğeleri darmadağın eden eğilimi, adeta kültürel bir *decadence* örneğidir. Dinsel olan ile cinsel olanın bu sıra dışı bileşimi toplumun din algısını iğdiş edici bir etkiye sahiptir.

Sekans 2

Zaman

01:09:32

01:10:48

01:11:11

Gösterge

Oturan kadınlar ve bir erkek ortada diz kırmış kadın.

Gösteren

Alkış tutan kadınlar, raks eden kadın, stüdyo ve Adnan Oktar.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Raks eden kadın, onu izleyen Adnan Oktar ve seyirciler.

Konotatif Anlam

Adnan Oktar gözleriyle kadını süzmekte, onun şehvetli bakışlarına adeta olumlu cevap vermektedir. Genç kadının göğüs dekoltesi son derece kışkırtıcı erotik bir odak oluşturmaktadır. Zira kameraman sık sık dekolteyi ön plana alan çekimler yapmaktadır. Arka plandaki “Deli deli yavrum deli...” şarkısı ise, uyarılmış duyguları büyük bir hevesle pekiştirmektedir. Sahne, şiddeti azaltılmış mutlak bir cinsel orji niteliğindedir.

Sekans 3

Zaman
01:12:36

Gösterge
İki insan.

Gösteren
Oturan iki kadın.

Denotatif Anlam

Gayet rahat giyimli, makyajlı ve tek yöne bakan iki kadın.

Gösterilen**Konotatif Anlam**

Giyimleriyle İslami kuralların ruhuna uymayan bu iki kadın Adnan Oktar'ı dinlemekte ve adeta mimikten yoksun bir şekilde dini "ulu"larını seyretmektedirler. Kadınlar efsunlamış bir şekilde hareketsizce izlemektedirler. Rahat giyimleri oturmuş şekilleriyle postmodern İslamcı olarak kabul edilebilirler. Bu halleriyle, ikinci bölümde değindiğimiz Baudrillard'ın bahsettiği moda sayesinde seksüalitesini yitirmiş bireyler olarak düşünülebilirler.

Sekans 4

Zaman
01:14:04

Gösterge
2 insan.

Gösteren
Oyun oynayan iki erkek.

Denotatif Anlam

Programda Adnan Hoca'nın dinleyicilerinin oynadığı kaşık oyunu.

Gösterilen**Konotatif Anlam**

Program, birçok çılgınlığı ve "edepli" taşkınlığı içinde barındırmaktadır. Bu açıdan yayının tekdüze gelişim çizgisini bozmak ve izleyici ilgisini canlı tutmak için oyun öğesine sıklıkla başvurulur. Bu sahnede biri genç, diğeri orta yaşlı iki erkek oyun oynamaktadır. Bu açıdan program Adnan Oktar'ın aynı tonda seyreden ses tonunun sıkıcılığını da bastırmaktadır. Bu karede *decadence* bağlamda açık konotatif bir anlama tekabül edebilecek bulgu mevcut değildir.

Sekans 5

Zaman

01:19:56

Gösterge

Ayakta raks eden bir kadın, oturan bir erkek ve oturan kadınlar.

Gösteren

Durduğu yerde oynayan kadın, beyaz giysiler içerisinde oturan Adnan Oktar.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Adnan Oktar ve seyircileri kadının raksını izlemekteler. Kadın dekoltelidir ve vücut hatlarını belli eden giysiler giymiştir.

Konotatif Anlam

Adnan Oktar programın sonuna doğru izleyicilerin heyecanını diri tutmak için programda raksa özel yer vermektedir. Kendisi de bu durumdan memnun görünmektedir. Kadının bu şekilde bir meta olarak diskriminasyonu, *decadence* bir durum olarak değerlendirilebilir.

Sekans 6

Zaman

01:22:15

Gösterge

Ayakta bir kadın, oturan bir erkek ve oturan kadınlar.

Gösteren

Raks eden bir kadın, kadın izleyiciler ve beyaz giysiler içerisinde oturan Adnan Oktar.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Adnan Oktar ve seyircileri kadının raksını izlemekteler.

Konotatif Anlam

Kadın dekolte, omuzları görülecek şekilde son derece erotik bir elbise giymektedir. Rakkase, oradaki kadınlara değil de yalnızca Adnan Oktar'a sunulmuş bir eğlence gibidir. Bu yönüyle, 80'lerin gazino kabadayılarının "mekân kapatmış" hallerine oldukça yakındır. Bu sahne, görsel-işitsel medya marifetiyle kadının istismarına ve *decadence* bir duruma tekabül etmektedir.

Sekans 7

Zaman

01:25:19

Gösterge

Bir kadın, oturan bir erkek ve kadınlar.

Gösteren

Durduğu yerde oynayan kadın, beyaz giysiler içerisinde oturan bir erkek.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Adnan Oktar ve seyirciler, kadının oyununu izlemektedirler.

Konotatif Anlam

Kadın dekolte, dövme, mini etekli, vücut hatları belli edecek şekilde raks etmektedir. Adnan Oktar ve kadın seyircileri, İslami sohbet odaklı bir program için oldukça "cüretkar" ve marjinal görüntüler sayıldığından *decadence* durum olarak görülebilir.

17 Haziran 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

00:26

Gösterge

Kadınlar.

Gösteren:

Dekolteli genç kadınlar.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Makyajlı, şık kadınlar topluluğu.

Konotatif Anlam

İslami mülahazalara dayalı bir etkinlik iddiasında olan bu programda kadınlar topluluğunun giyimleri ve aşırı makyajlı oluşu ile bir paradoksallık arz etmektedir. Dolayısıyla *decadence* durum olarak değerlendirilebilir.

Sekans 2

Zaman:

00:56-01:36

Gösterge

Erkekler, perfore.

Gösteren

Şehit askerler.

1. Asker: Oktar'ın yardımcıları şehit haberleri okumaktadır. Oktar ise "Heybetine heybetine... Cenab-ı Allah nasıl bir güzellik vermiş!" demekte.

2. Asker: Yakup.. Peygamber ismi İnşallah Hz. Yakup ile beraberdir.

3. Asker: Erbil Abisinin aslanı... Erbil de aynı güzelliğe kavuşmuş. İftihar ediyoruz onunla.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Şehit asker fotoğrafları.

Konotatif Anlam

Şehit olan askerin karizmatik duruşları heybet bağlamında övülmektedir. Ayrıca 2. asker de övülerek şehitler ve ölüm yüceltilmektedir. Oktar'ın raks eden kadınlara sıkça yer verdiği programın muhtelif yerlerine "aziz şehitlere" göndermelerde ve atıfta bulunabilecek görüntülerle programı süslemesi *decadence* bir durum olarak yorumlanabilir.

Sekans 3

Zaman

02:33

Gösterge

Köprü, perfore.

Gösteren

Boğaz Köprüsü, ışıklar.

Perfore

Adnan Oktar: Yani nedir burda amaç? Bu emri kim vermiş? Ve tam Tayyip Hoca'nın da geleceği ana rast getiriyorlar bak... O saate denk getiriyorlar. Bir acailik var, bu araştırılmalı, soruşturulmalı. Homoseksüel renklerinin 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nde ne işi var?

Gösterilen

Denotatif Anlam

Renklendirilmiş İstanbul boğaz köprüsü.

Konotatif Anlam

LGBT renkleri boğaz köprüsünde kullanılarak, LGBT üyelerine destek verilmiştir. Oktar, Cumhurbaşkanı'nın geçtiği saatte bu renklerin olmasını art niyetli olarak görmektedir. Adnan Oktar'a ait perforedeki seksüalite (homoseksüel) söylemine karşın, kendi programındaki erotik görüntüleri görmezden gelmesi *en hafifinden riyakârlık* olarak görülebilir.

Sekans 4

Zaman

34:56

Gösterge

İnsanlar ve metin ve diyalog.

Gösteren:

Genç bir insan, onun sorusu ve Adnan Oktar.

Diyalog

Soru: Kıyamet koptuktan sonra herkes ölecek, peki ya melekler ölecek mi?

Cevap: Evet. Bütün meleklerin tamamı ölüyor. Cin de... En son Azrail kalıyor. Cenabı Allah onun da canını alıyor. Ondan sonra bütün varlıklar yeniden yaratılıyor.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Soru soran bir insan ve cevaplayan Adnan Oktar.

Konotatif Anlam

Adnan Oktar'ın dini konularda bir otorite gibi davranıp her soruyu cevaplaması.

Sekans 5

Zaman

36:16-36:30

Gösterge

Benzer iki fotoğraf, monolog

Gösteren

Cumhurbaşkanına ait farklı 2 resim.

Monolog

Adnan Oktar: Zor bir görevi yerine getiriyor dediniz Hocam. 12 senede bu şekilde değişim olmuş. Bak 12 sene fark var. Bu çile, keyf için olmaz, hiçbir çıkarı yok. Çocukluğundan itibaren zorlu bir hayat yaşadı. Bütün ömrü çileyle geçti, halen daha çile çekiyor.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Cumhurbaşkanı'na ait farklı yaşlarda çekilmiş iki ayrı görsel.

Konotatif Anlam

Fotoğraflarda Cumhurbaşkanı'nın görev sürecince nasıl yıprandığı gösterilmeye çalışılmaktadır. Burada ilginç olan, yalnızca iktidara yaranma çabası değil, aynı zamanda program formatının dışında ciddi politik meselelere de el atılıyor olmasıdır.

Sekans 6

Zaman

39:35

Gösterge

İnsan, metin ve diyalog

Gösteren

Genç bir insan ve soru metni.

Diyalog

Soru: Hz. Mehdi geldi mi, gelecek mi ve geldiği zaman neler yapacak?

Cevap: Mehdi'nin son ana kadar belli olmaması gerekir. (...) O'nun için her şey olup bitene kadar Allah gizli tutuyor.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Genç biri ve alt metinde sorduğu soru.

Konotatif Anlam

Adnan Oktar'ın meşhur gündem maddelerinden biri olan "mehdiyet" konusu burada da tekerrür etmiştir. Oktar, insanları aydınlatan bir konumda olduğunu düşünmektedir. Heteronom doğaya sahip bir aydının dinselikle sarmalanmış görüntüsü de denebilir bu tabloya.

Sekans 7

Zaman

44:21

Gösterge

Bir grup insan ve monolog.

Gösteren:

Şeyh Nazım, Cumhurbaşkanının genç hali ve diğer insanlar.

Monolog

Adnan Oktar: Çok severdi Cumhurbaşkanımız, Şeyh Nazım Hocamızı. Ama o da seilmeyecek gibi değil ki. Dünya tatlısı, Maşallah...

Gösterilen

Denotatif Anlam

Önde bugünkü Cumhurbaşkanımız ve vefat eden Şeyh Nazım ve peşlerinde diğer insanlar.

Konotatif Anlam

Adnan Oktar, aynı heteronom nitelikli doğayla, ülke siyasal ortamına ve dini kanaat liderlerine verdiği "caydırıcı" referanslarla otorite konumunu tahkim etmeye çalışmaktadır. Bu toplu görüntü,, Oktar'ın düşmanlara verdiği zımni bir mesaj gibidir.

Sekans 8

Zaman

55:35

Gösterge

Oturan kadınlar topluluğu.

Gösteren

Adnan Oktar'ı izleyen kadınlar.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Makyajlı, bakımlı, şuh kadınlar.

Konotatif Anlam

Sözde hükümlerin verildiği, şeyhlerin adlarının geçtiği programda İslam'ın yasakladığı bir yaşam biçimi sergilenmektedir ki, dinsel *decadence*'nin tüm emareleri mevcuttur bu görüntüde.

Sekans 9

Zaman

56:49

Gösterge

Kadınlar topluluğu.

Gösteren

Adnan Oktar'ı izleyen kadınlar.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Yabancı müzik, yanıp sönen ışıklar, disko tarzı bir ortam, elleriyle tempo tutan kadınlar.

Konotatif Anlam

İslami sunumların ardından hazzın ve ayartıcı ışıkların ön plana çıkması, adeta hafifletilmiş hükümleri ve eğlence hale getirilmiş şekliyle "soft" bir İslam türü imal etmektedir. Nasıl

ki postmodern medya kültürü, yüzeyin altındaki derin anlamı reddederse, burada da dini ciddiyetin içeriği hükümsüz kılınmaktadır.

Sekans 10

Zaman

57:12

59:09

Gösterge

Erkekler topluluğu.

Gösteren

Dans eden erkekler.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Işıklar altında orta yaşlı ve kravatlı bir erkeğin aniden dans etmeye başlaması.

Konotatif Anlam

Sakin ve ciddi bir şekilde oturan orta yaşlı erkeğin ve gençlerin birden bire dans etmeye başlaması, elektriğe çarpılmayı yahut şizofreniyi andıran bir tutum. Ve robot hareketlerini taklit, postmodern, erginleşmemiş insan tavrı.

Sekans 11

Zaman

01:12:09

Gösterge

Kadın ve Erkek.

Gösteren

Dans eden kadın ve Tempo Adnan Oktar.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Dans eden mini etekli ve dövmele kadın ile tempo tutan, kendinden geçen Adnan Oktar.

Konotatif Anlam

Kur'an, hadis ve Mehdi laflarını ağızından düşürmeyen Adnan Oktar'ın İslami anlayışla açıklanamayacak bir tutumu... Gösterge raks eden kadının narkozlanmış, ruhsuz bakışları ve oturduğu yerden estetiği yalnızca giysilerinde olan kişinin taverna müziğiyle oluşturduğu *decadence* görüntü.

Sekans 12

Zaman

01:17:21

Gösterge

Ayaktaki 2 kadın ve oturan erkek ve kadınlar.

Gösteren

Raks eden iki bayan, oturan alkış tutan bayanlar. Ortada izleyici durumunda oturan erkek.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Adnan Oktar taverna müziği eşliğinde karşısında oynayan 2 dekolteli kadına tempo tutmaktadır.

Konotatif Anlam

Adnan Oktar gayet seksi giysilerle ve makyajla dans eden kadınları izlemektedir. Arap kültürünün önemli bir parçası olan oryantal dans türünün unutulmasına engel olmak istercesine, fondaki taverna müziğiyle eğlencenin adeta doruğuna çıkmaktadır. Bu simülatif ve yapay cennette İslam'ın paravan olarak kullanılması, özellikle erkek izleyicilerin kösnül ve pornografik içerikli çağrışımlarla ayartılmaları, vb. program stratejisileri düpedüz aşınmış bir dizi değer alanını imlemektedir.

Sekans 13

Zaman

01:21:40-01:22:07

Gösterge

Ayaktaki 2 kadın, oturan erkek ve kadınlar.

Gösteren

Raks eden iki bayan, oturan alkış tutan bayanlar, ortada izleyici durumundaki oturan erkek.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Adnan Oktar, taverna müziği eşliğinde, karşısında oynayan 2 dekolteli kadına tempo tutmakta...

Konotatif Anlam

Fırfırlı eteğiyle oynayan siyahlı kadın, erotik dansıyla izleyicileri etkilemektedir. Ayrıca bazen de erotizmin dozunu daha da arttıracak ölçüde eteğini çekiştirerek, yukarıya kaldırarak (striptizi andıracak biçimde) kışkırtıcı davranışlar içine girmektedir. Dışardan tamamen erotizmin pazarlanması, kadının cinsel bir obje olarak sunulması olarak görülmektedir. Üstelik bu program, Ramazan ayının kutsal ikliminde yapılmak suretiyle kutsallar zedelenmekte, kitleler, din soslu erotizmle adeta afyonlanmaktadır.

18 Haziran 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

01:58

Gösterge

Kadınlar.

Gösteren

Ön planda çıkmış 2 sarışın kadın, arkada da iki kadın.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Kadınlar huşu içerisinde son derece mekanik bir biçimde oturmaktadırlar. Makyajlı ve derin dekolte giyimlerle cüretkâr pozlar vermektedirler.

Konotatif Anlam

“Mümine bir kadın...” sözü, Adnan Oktar’ın ağzından çıkarken kameramanın kadınlara yönelmesi ilginçtir. Zira İslami referanslara gönderme yaptığında örnek olarak sunulan kadınların İslami giyim tarzından uzak bir şekilde görülmesi tezattır. Sözde dindarlığın erotizmle sarmalanmasına benzer bir durumun mevcut olduğu görülmektedir burada da.

20 Haziran 2017 tarihli program

Sekans 1

Zaman

01:07:59

Gösterge

İnsanlar ve stüdyo.

Gösteren

Raks eden bir kadın, Adnan Oktar ve oturan seyirciler.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Adnan Oktar’ın önünde kadının erotik raksı.

Konotatif Anlam

Oktar’ın Kedici’i, programın monotonluğunu bozarak ekran başındakilere ve bilhassa Oktar’a dönük erotik bir şölen sunmakta.

Sekans 2

Zaman

01:11:39

Gösterge

İnsan.

Gösteren

Elinde mendil olan Adnan Oktar.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Adnan Oktar, elindeki mendili sallamaktadır.

Konotatif Anlam

İnsanları irşat etmeye çalışan zatın kendinden geçmesi manidardır. Televizyon stüdyosunda tekke zikri simülasyonu...

Sekans 3

Zaman

01:12:54

Gösterge

İnsan.

Gösteren

Adnan Oktar ve diyalog.

Diyalog**Soru:** Adnan Bey, her şey güzel, neden hanfendilere dans yapmalarına müsaade ediyorsunuz ve kendinize bahtsız insanları düşman ediyorsunuz?**Cevap:** Ya adam kızdırmak çok zevkli! (Gülüşmeler...) Yani münafık kızdırmak, pis insanları kızdırmak, akılsızları kızdırmak, kadın düşmanlarını kızdırmak, kadın özgürlüğüne karşı kahpece ve alçakça mücadele edenleri kızdırmak, kadınlara saldıranları, mağdur edenleri kızdırmak ve kadın hürriyetini onlara göstertmek kadınların özgür yaşamasında dünyanın nasıl güzel olacağını onlara göstertmek, kadınların ne kadar muhterem ve tatlı varlıklar olduklarını göstertmek... (...) çünkü eğlence; barlar, pavyonlar, diskolar erkeklerin oluyor (...) kadınlara her şey yasak!

Gösterilen

Denotatif Anlam

Adnan Oktar, kendisine sorulan soruya cevap vermektedir.

Konotatif AnlamOktar'ın kendisini eleştirenleri bu şekilde aşağılaması *decadence* bir durumdur. Ön plandaki soft, incelikli ve hümanist tavrın ardında barındırdığı şiddetin de dışavurumudur bu.

Sekans 4

Zaman

01:20:26

Gösterge

İnsanlar.

Gösteren:

Ayaktaki iki kadın, Adnan Oktar ve seyirciler.

Gösterilen

Denotatif Anlam

Adnan Oktar ve karşısında raks eden iki kadın ve tempo tutan diğer kadınlar.

Konotatif AnlamAdnan Oktar, raksa karşılık vermek adına elleriyle adeta kendinden geçerek otururken oturduğu yerde raks etmektedir. Fondaki taverna müziği ve kadınları sürekli oynatma isteği, üstelik de bunu kadınları özgürleştirme bağlamında ele alarak yapması ahlaksal bir *decadence* durumdur.**Söylem Analizi**

Yapılan değerlendirmeler ışığında Adnan Oktar'ın incelenen 4 programında ulaşılan sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Programın normal seyri içerisinde enformasyona yönelik teolojik öğeler barındıran bir program olduğu, programın ana figürünün Adnan Oktar'ın *decadence* durumlara, denotatif ve konotatif anlamda sık sık atıfta bulunduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde belirtildiği gibi, Bauman, postmoderniteyi sabitelerin sabitsizliği (Bauman, 2000: 126) olarak tanımlamaktaydı. Ayrıca yaşanan zamanda evrensel etik bir kodun mümkün olamayacağını ifade etmekteydi (Bauman, 2011: 20-21). Jameson ise, pastişin postmodernitenin karakteri olduğunu ifade etmekteydi. Bu açılarından Adnan Oktar'ın sürdürmekte olduğu program, bilinen sabitelerin ötesinde, son derece akışkan bir yapı arz etmektedir. Zira bu programın klasik manada İslami söylemin ilkelerini reddeden, son derece kapitale entegre edilmiş ve “Ne olsa gider...” mantığıyla üretilmiş bir program olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Program, birçok açıdan ilginçliklerle doludur. Daha ilk bakışta bu program; İslam, erotizm, eğlence, haber, siyaset, vb. unsurların topluca sunulduğu, kısacası, her şeyden birazın mevcut olduğu “parodik” bir formata sahiptir. Bu açıdan bu program, tam bir postmodern program görünümündedir.

Programda Adnan Oktar'a tam olarak biat edilir. Yorumlar, sözler, açıklamalar yalnızca bir kişinin ifadeleriyle anlam bulur. Bu açıdan program son derece antidemokratiktir de. Kadınlar, erkeğin onayından geçer, onu övmekle mükelleftirler.

Programda farklı görüşlerin ifade edilmeyişi, Adnan Oktar'ın bahsettiği özgürlük mottosuna (!) da aykırı düşmektedir. Zira özgürlük, Adnan Oktar'ın ağzında sürekli dönüp dolaşmaktadır. Oktar, özgürlüğü yalnızca kadınların kendi önünde adeta salt onun için raks etmesi olarak algılamaktadır. Dikkat edilirse, programda kadınlar, raksı sürekli Oktar'a dönerek yapmaktadırlar. Bu dönüş de aslında kadının kendi kendisine eğlenmesi olarak değil, yalnızca karşısındaki bireyi eğlendirme yönelimli olduğu ile açıklanabilir. Yani, kadınlar, kendileri için değil, başkası için dans etmektedirler. Ayrıca eğlenceyi yaratan kadınların yüz mimikleri genellikle yoktur; adeta raksa programlanmış bir robotturlar. Oktar, bu açıdan yeri geldiğinde Mehdilik'le ilgili hadislere başvurmakta, yeri geldiğinde ise yalnızca Kuran'ı referans almaktadır. Bu oportünist davranışı kadınların giyinmelerinde de geçerlidir. Bütün kadınlar alımlı ve seksi bir şekilde giyinmektedirler, bu bir zorunluluktur.

Zira “Kedicikler” yahut Oktar'ın müritleri, adeta bir sürü olarak devinmektedirler. Programda bütün kişilikler ve isimler Adnan Oktar'ın isminde erimektedir. Dans edenlerin ise yalnızca raksı mevcuttur, kişilikleri kaybolmuş, modanın da yardımıyla birer görüntüsel göstergeye dönüşmüştür. Program, bu açıdan Baudrillard'ın deyimiyle; “(...) *değiş-tokuşların ve bütün ürünlerin uygunsuz birararadallığı*” (2004: 120) tanımlamasına uygun düşmektedir. Oktar, programında birçok siyasi ve dini simayı yâd eder. Özellikle Cumhurbaşkanı'na yönelik sempatik duruşu manidardır. Bu açıdan iktidara yaslanan Oktar, onun temsil ettiği kitlenin de sempatisini kazanmaya çalışmaktadır. Oktar yeri geldiğinde şehitleri haber konusu yaparak milliyetçi kesimi, Devlet Bahçeli'yi överek de MHP sempatizanlarına göz kırpmaktadır. Görüldüğü üzere, fırsatçı bir anlayışa sahip olan Oktar *decadence*'ın adeta Türk televizyonculuğunda somutlaşmış, hayat bulmuş ismidir.

Oktar ve müritleri, sürekli farklı haberlerle Türk kamuoyunun gündemine gelmektedir. Bilhassa magazin basınında bir “kedicik” fenomeni olduğunu söylemek bile mümkündür. Oktar, kediciklerin kendi önünde raksını özgürlükle açıklamaktadır. İslam ise bu açıdan bazı ayetlere başvurulardan kaçınılan bir paravan gibidir. Bu durum Nietzsche'nin yaklaşık yüzyıl önce bahsettiği ve birinci bölümde de detaylı olarak bahsedilen *decadence* duruma bir örnektir. Zira birinci bölümde ifade edildiği gibi, Nietzsche'nin “*Düzmece değerlerin ve uydurma sözlerin zincirine! Ah, biri çıkarsa da onları Kurtarıcılarından kurtarsa!*” (2014a: 292) şeklinde ifadesini bulan

sözleri, günümüzde dinsel *decadence*'ın sembolü Adnan Oktar için söylemek mümkündür. Zira ortada iki tür davranış mevcuttur; stüdyonun efendisi Oktar ve köle ahlakına sahip müritleri... Program, sanki yalnızca Oktar'ın eğlenmesi için yapılmaktadır. Efendinin kuralsızlığı paralelinde onun takipçilerinin *decadence* durumu görülmektedir.

Ayrıca Oktar'ın kişisel olarak dekore ettiği söylenen stüdyosu bir renk cümbüşü ve konforun, zenginliğin görkemini yaşatmaktadır. Bu açıdan adeta Hasan Sabbah'ın sahte cenneti Alamut Kalesi'ne benzemektedir. Bu dekorda dışardan ithal mankenlerle dolu olan stüdyodaki kitle, “afyon erdemler” sunularak demoralize edilmektedir. Bu erdemler de “gerçek din” aldatmacasıyla sunulmaktadır. Oktar'ın şenlikli, zoraki, kahkahalı programında “*gösteriye dönüşmüş bir anlamsızlık insanı neşelendirmektedir*” (Baudrillard, 2008: 117). Tek amacı eğlence olan program, makyavellist bir anlayışla siyasetten ve dinden beslenmektedir ve her iki alanın da sömürüsünü yapmaktadır. Yaşattığı anlamsızlıktan anlam devşiren duyarsızlık ilkesiyle duyarlılık yaratan programda, alttan alta hüküm süren boşluğun yarattığı bir gerginlik hâkimdir. Zira Google'dan devşirme birçok resim ve videoyla program kotarılmaya çalışılırken, bireylerin zoraki gülüşleri şizofreniyi andırmaktadır. Bu şizofrenik postmodern yaşam alanlarının sakinleri ise, “(...) köksüz ve kayıtsız bir varlığa sahiptir” (Smith, 1999: 150).

Oktar, geleneksel din anlayışını ‘Ortodoks din’ anlayışı olarak nitelemektedir. Oysa karşısındaki bazen striptize varacak ölçüde raks eden kadınlar, bu anlamda bir yozlaşma örneğidir. Geleneği *decadence* olarak niteleyen, hatta bu durumu eleştirenleri “münafık” olarak suçlayan Oktar'ın bu tutumu da, olsa olsa ancak dinsel olanın yıpratılması ile açıklanabilir. Bu döküntü din anlayışı, dinsel olanın da simülakrına tekabül etmektedir. Çünkü “*simülasyonun en belirgin özelliği en önemsiz olguları bile kapsayan gerçeğin yerini almış modellerden oluşmasıdır*” (Baudrillard, 2011b: 36). Oktar, yarattığı bu yeni tahrif edilmiş din anlayışı ile postmodern kapitalizmin ihtiyacı olan bir din adamı görüntüsündedir: Ciddi gibi görünüp her tür ciddiyet algısını gasp eden, sureti haktan görünüp değerleri dinamitleyen bir figür... Zira postmodern kapitalizmin “(...) bireyselleştirilmiş, sekülerleştirilmiş, özelleştirilmiş, farklı taleplere cevap verebilecek dünyevi bir dine ihtiyacı vardır. New Age 70'lerden başlayarak yeni

kapitalizmin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir dinsel/tinsellik biçimi olma yönünde değişime uğramıştır” (Çubuklu, 2004: 64).

3.3.6. Dinsel *Decadence*’ın Güncellenen Fetvası: Hayrettin Karaman Örneği

Türkiye’de tartışılan en önemli konuların başında din gelmektedir. “Tanrının Ölümü”nün ilan edilmesiyle yok olacağı varsayılan din, yaşadığımız yüzyılda gözle görülür bir biçimde yükselerek kaybettiği mevzileri geri kazanmıştır. Bu durum Türkiye için de geçerli gözükmemektedir. Türkiye’de dinselliğin yükselmesinin, dinin birçok açıdan dayatmalarla karşılaştığı, taciz edildiği “28 Şubat Postmodern Darbesi”yle daha belirgin olduğu söylenebilir. Yapılan darbe, toplumda taşları yerinden sökerken, akabinde özgürlük taleplerinin de artmasına vesile olmuştur. Sonrasında gelen siyasi liderlerin de en önemli vaatlerinden birinin özgürlük olması bu açıdan değerlendirilebilir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, bu çalışmanın amacı siyasal iktidarı eleştirmek değildir, fakat her dönemde dini değerleri erozyona uğratan, dinin kutsiyetini bozan anlayışları, eğilimleri, söylemleri dönemin siyasal, kültürel, toplumsal yapısıyla beraber ele alarak değerlendirmek gerekmektedir.

Önemli bir kesime hitap ettiği düşünülen Prof. Dr. Hayrettin Karaman’ın köşe yazılarının yapılan analizde *decadence* unsurları ihtiva ettiği tespit edilmiştir. Örneğin 03 Ağustos 2017’de Yeni Şafak’ta yayımlanan yazısında sigara içen başörtülü bayanlar için kullandığı; “*Siz benim başımı örttüğüme bakmayın, benden ümidinizi kesmeyin, sizinle paylaşacağım daha çok şeyim var!*” ifadesi seksist anlamlar içermektedir. Karaman’ın sigaraya olan bu incitici yakıştırmaları erkeklere yapmaması bir bakıma manidardır. Özgürlük, çalışmanın ikinci bölümünde ifade edildiği gibi en çok istismar edilen kavramların başında gelmektedir. Geçmişte laik kesimden baskı gördüğünü iddia eden “dindar” kesimin önemli isimlerinden birinin konjonktür değiştiğinde yaptıkları bu açıdan anlamlıdır.

Karaman’ın yaptığı değerlendirme, öncelikle moral değerler üzerinden iyi ve kötünün durumlarına ait çıkarsamalar barındırmaktadır. Coğrafyanın iyi ve kötü temelli yoz değerlerini temel alarak ataerkil bir bakış açısıyla (Hristiyanlığın yaptığı gibi) kötücül değerlendirme yapılmaktadır. Karaman’da inancın nefretle tahkim edilmesi bu

açından değerlendirilebilir. Ayrıca Karaman’da inancın nefret ve hatta hakaretimiz bir söylemle birlikte at başı gitmesi ortaçağda farklı düşünenlerin yaşadıklarını anımsatmaktadır. Bu açıdan iyi ve kötü değerlerinin ayrımının yapılması, aslında yeni bir ahlakın da üretilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum çalışmanın birinci bölümünde Nietzsche’ci perspektiften ele alınmıştır. Birinci bölümde Nietzsche’nin; “*İyi olanlar kendi başlarına iyiydi. Soylu, güçlü, yüksek konumlu ve yüksek ruhluydular. Kendilerini öyle görüyorlardı... İlk değerler yaratma hakkını kendilerinde gördüler. Değerler yaratmaya başladılar. Yararlılık pek uzak görünüyordu. Bu sorun karşısında yalnızca iyiliğin devamı için yalanını uydurdular. İyiliğin kötülükten ayrılması böyle olmuştur*” (Nietzsche, 2015a: 41) şeklinde tanımladığı fildişi kulede oturan kişilerin özellikleri bir zamanlar mazlum olarak addedilen İslamcılık’ın günümüzde vardığı noktayı göstermesi bakımından ilginçtir. Güç sahipleri, bulundukları korunaklı konumdan ve taşıdıkları apoletlerden olsa gerek, iyi ve kötüyü kendi dar anlayışlarına göre yorumlamakta, son derece hoyrat davranmaktadırlar. Nietzsche’nin de karşı çıktığı Hristiyanlık, bu açıdan yaşamdan uzak uydurma değerler üretmesi ile *decadence* olarak nitelendirilmiştir. Bu bakımdan toplumda yeri olmayan, yaşamdan uzak, yalnızca bir cinse, ağır cinsel imalarda bulunulması; dinsel *decadence*’a örnek olarak gösterilebilir. Zaten Nietzsche de ahlakın (*decadence* değerler üreten ahlak) yaşama aykırı olduğunu vurgulayan sözlerinin açıklaması, çalışmanın yine birinci bölümünde ifade edilmişti. Bu görüşlere paralel olarak ikinci bölümde ele alınan Bauman’ın düşünüyü de, insanların doğuştan iyi ya da doğuştan kötü olduğu fikirlerini reddederek insanın ahlaki olarak müphemliğine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla insani birlikteliğin anatomisine bakıldığında müphem olmayan bir ahlak olgusunun da imkânsız olduğunu belirtir Bauman (Bauman, 2011: 20-21). Zira günümüzde artık “(...) *politikanın kendisi sanal olmuştur, etiğin kendisi sanal olmuştur*” (Baudrillard, 2004: 96). Böylesi bir dünyada insanları ahlaki yozlaşmayla itham etmek, en hafif tabirle zamanın ruhunu da ıskalamak olarak kabul edilebilir.

Karaman, 06 Temmuz 2017 tarihinde Yeni Şafak gazetesinde yazdığı yazıda; “*Evet, bir Müslüman, ateiste ve eşcinselle kötü bakar, Allah’ı inkâr etmenin ve cinsel sapıklığın kötü olduğuna inanır, böyle düşünür, bu inanç ve düşüncesini savunur, çocuklarını da bu anlayış içinde eğitir*” ifadesini kullanmıştır. Bu ifade, farklı olanı yine kötücül bir gözle ötekileştirmektedir. Oysaki Anadolu coğrafyasının İslamlaşmasının

ardında sufi önderlerin (kolonizatör dervişler) halkı hoşgörü çerçevesinde birleştirmesi vardır. Bu bağlamda Yunus'un "*Yaratılanı severiz, Yaradan'dan ötürü...*" ifadesi ve Mevlana'nın, Hacı Bektaş'ın engin hoşgörüleri, bütün farklılıkları kucaklayan derin anlamlar, mecazlar içerir. Ayrıca eşcinsellerin günah keçisi olarak görülmesi tam anlamıyla bir nefret söylemidir. İnsanı sevmeden Tanrı'yı sevmek köksüzlüğe neden olmaktadır. Yaratıcının doğal bir duruma kötü gözle bakılmasını istemiş olabileceği de dinin ruhuna aykırı gözükmektedir.

Katı bir ahlakçı görünümünde olan Karaman'ın Yeni Şafak'taki köşesinde sarf ettiği demir leblebi nev'inden sözlerinin İslam'ın hoşgörü anlayışıyla bağdaştığını söylemek zordur. Bu bağlamda doktorların ve ahlakçıların cinselliğe bakış açısı, hep hazzı sınırlama yönündedir ya da demografi ve iş gücü sağlama gibi ekonomik hedefler taşımaktadır (Foucault, 2007: 34-35). İlahiyatçı bir insanın, cinsel yönelimi farklı olanlara dair yazdığı bu nefret söylemi, bir zamanlar başörtülülere karşı yürütülen nefret söylemleriyle benzerlikler taşır gözükmektedir. O yüzden Karaman'ın gezindiği amnezi coğrafyası dikkate değerdir. Ayrıca birçok ahlak ilkesinin zamanla değişime, dönüşüme uğradığı da unutulmamalıdır! Örnek olarak mastürbasyon yapmanın bile Hristiyan çevrede, daha üç yüzyıl kadar önce suç sayıldığı unutulmamalıdır! Eşcinsellik ise 1870'lere dek adı anılır bir durum değildir (Foucault, 2007: 39). 1900'lerde Avrupa'da her üç kişiden birinin ensest ilişki ürünü olduğu Aytunç Altındal tarafından belgelenmiştir. Bu açıdan sigara gibi birçok ilkeye göre yeni sayılabilecek ve toplumun önemli bir kısmının alışkanlığı üzerinden kişileri incitmenin pek de edebe uygun düştüğünü varsaymak kolay değildir.

Günümüz postmodern dünyasında buyruk verir gibi bir konumlandırmayla ahlaki yargılar üretmek ve belli bir kesimi zan altında bırakmak, bölmek, bölüştürmek, kutuplaştırmak, adeta taşlanmasını istercesine hınçla dolu, ürkünç satırlar çiziktirmek gibi durumların *decadence*'a tekabül ettiğini söylemek gerekir. Bu açıdan aydınlatıcı bir bakış açısıyla, Jameson'a göre (2011: 90); "*Ahlakçı da bugün hepimiz gibi bu postmodernist uzama öylesine gömülmüş ve onun yeni kültürel kategorileri tarafından öylesine derinlemesine etkilenmiştir ki, devrini doldurmuş ideolojik eleştiri, 'öteki'nin öfkeli bir ahlakçılıkla reddi, artık elde bulunmayan bir lüks durumuna gelmiştir*".

Bir başka örnek de, Karaman'ın "Neyi oyluyoruz" başlığıyla yayımlanan 13 Nisan 2017 tarihli yazısında geçen “*İşte bir de bunu oyluyoruz! Bizi hedefe yaklaştıracak olan bir adımı daha ‘Evet’ diyerek atmak, ‘farz olanı tamamlayan ve ona yaklaştıran her fiil farzdır’ kuralının çerçevesine dâhildir*” ifadesidir. Bu ifade, demokratik teamüller açısından sakıncalıdır. Zira din adına konuşan kişi, bir anlamda Tanrı'nın buyruklarıyla konuşmaktadır. Teolojik açıdan Tanrısal olan tartışılmaz olandır, bu açıdan toplumun kanaatlerini belirlemek için dini yargıların kullanılması, tehlikeli durumlar yaratabilmektedir. Yukarıdaki görüşleri destekler nitelikte Prof. Hayri Kırbasoğlu şunları söylemektedir:

“Çağdaş İslami hareketlerin tamamının çıkmazı, İslamı, hedeflerine ulaşmaları için politik bir araç olarak kullanmalarıdır. Emevilerden bu yana siyasi iktidarlar dini maalesef araç olarak kullanmışlardır. Gerek Karl Marx'ın gerek Ali Şeriatî'nin, Nurettin Topçu'nun analizlerinde sık sık vurgulanan bir husus. (...) Üç kuruşluk dünya menfaatleri için dini bu kadar araçlaştırmaları dindarlıkla asla bağdaşmamaktadır. Hayrettin Karaman'ın son yazısında ‘referandumda evet vermek farzdır’ ifadesi de son derece talihsiz bir beyanattır. Dini araçlaştırma çabaları, kontrol dışına çıktığını göstermektedir” (Çeri, 2017)

Anlaşılabacağı üzere, tarih boyunca din, iktidarların meşruiyeti için günümüzde olduğu gibi birçok kez kullanılmıştır. Bu durum, din adına savaşların, katliamların da benzer biçimde kurgulanmasına neden olmuştur. Zaten hali hazırdaki laiklik ilkesi de bu tür tehlikeleri savuşturmak için kullanılmaktadır. Bu bağlamda dini referanslarla kamuoyunu belli bir görüşe angaje etmek, dinin ruhundaki özgürlük kavramına aykırıdır. Nancy'nin de ifade ettiği gibi, “*hafif bir esrime, bir kendinden geçme yoksa özgürlük de yoktur*” (2006: 79). Yani Nietzsche'ci anlamda, birey Dionysosçu olmadan özgür de olamaz. Aklın küstahlığından, bariyerlerinden, şeklin dar anlamlarından kurtulup her şeyi olduğu gibi kabul etmeden özgür olunamaz. Çalışmanın birinci bölümünde de Dionysosçu ahlak bu bakımdan ele alınmıştı. Ayrıca özgürlüğün korunması, kötülük karşısında sessiz kalmamaktır (Nancy, 2006: 151). Özgürlük ve adalet ötelere varmadan bu dünyanın şartlarına göre düzenlenmelidir (Demirtaş, 2016: 192). Demokrasi ise, herkesin onaylayabildiği ölçüde demokrasidir. Çünkü varlıklar tekil olmasına rağmen bir bütün olarak (ecosystem) hareket ederler.

Geçmişte Türkiye’de siyasi ve dini alanda dinsel birçok aykırılıkların vuku bulduğu söylenebilir. Müslüm Gündüz olayı ele alınırsa, Türkiye’de siyaset - din ilişkisi birçok aykırılıklara sahne olmuştur. Bilindiği üzere, Türk toplumu daha çok ataerkil bir zeminde kadın ve erkek ilişkilerini yürütmektedir. Bu ilişki türünde kadına sürekli yerinin hatırlatıldığı bir izleğin mevcut olduğu söylenilebilir. Bu bağlamda söz konusu beyanların taşıyıcısı olan medya da kuşkusuz sorumludur. Zira “*Erkek egemen, milliyetçi ve dindar bir hegemonyaya toplumsal rıza üretebilmek için de medya ideolojik araç görevini üstlenmiştir*” (Arsan & İşlek, 2016: 159).

Mecliste yaşanan bir tartışmada Bülent Arınç’ın, HDP’li bir kadın milletvekiline “*Hanımefendi sus, bir kadın olarak sus*” şeklindeki hitabı cinsiyet istismarına başka bir örnektir. Zira olayda geçen kadın ifadesi bütün kadınları kapsamaktadır. Benzer şekilde, 28 Şubat sürecinde milletvekili seçilen Merve Kavakçı’ya Ecevit’in 2 Mayıs 1999’da sarf ettiği Türk Milleti’nin meclisinde “*Bu kadına haddini bildirin!*” ifadesi de bu *decadence* duruma örnek verilebilir.

Görüldüğü üzere, kadın, eril olan için fethedilmesi, düzenlenmesi gereken potansiyel bir düzensizlik kaynağıdır. Tarih boyunca kadının ne yapacağını kestirilememesi, ondan korkulmasına neden olmuştur. Cinselliğin arkeolojisiyle ilgili çalışma yapan Foucault’ya göre, biyoiktidar ile birlikte artık gözetlenen yöneticiler değil, yönetilen öznelerdir. Biyoiktidar, insan türünün temel biyolojik özelliklerini siyasetin stratejik nesnesi, yani iktidarın nesnesi haline getiren bir dizi mekanizmadır (Gambetti, 2012: 25-26). Biyoiktidar, yönetim sisteminin geliştikçe bir metabolizmayı andırdığına atıfta bulunan bir terimdir. Günümüzde ise, biyoiktidar, teknik ilerleme sonucu daha da derinleşerek ve kökleşerek iktidar alanını sürekli genişletmektedir. Örneğin farklı yaşam biçimlerindeki durumlar bu açıdan önemlidir. Daha yakın bir örnek ise Ankara’daki bir zehirlenme olayında Valiliğin yaptığı “kızlı erkekli eğlence” ifadesi bu açıdan sorunludur. Zira farklı ve renkli yaşam tarzlarının demokratik ülkelerde olması gayet tabiidir. Bu tür bir ifadenin bilhassa devlet erkinden gelmesi bu açıdan manidardır. “Kızlı-erkekli” söylemi, egemen olanın kendi ahlaki önermelerini ve ötekileştirmelerini farklı olan üzerinden konumlandırması bakımından önemlidir. Bunu yalnızca mevcut siyasal iktidar ile ilişkilendirmek pek doğru olmaz. İktidarın elinin değdiği her alan, aynı zamanda biyolojik bir yapı gereği olarak bedensel kontrolü de gerektirmektedir. Bu açıdan;

“Cumhuriyetin kuruluşundan beri kadınlar siyasi olarak düzenlenip sınırlanmakta, iffet ve kimliği ölçülebilmekte, kadın bedeni de iktidar uygulamalarının izlerinin görüldüğü bir palimpsest gibi biyoiktidarın izlerini taşımaktadır. Hem Kemalist kesim hem de İslamcı kesim iktidara geldiklerinde ‘kadın bedeni’ni politik bir simge olarak kullanmaktan çekinmemiştir. İslamcı kesim, ‘muhafazakârlığını’, Kemalist kesim de ‘modernliğini’ kadın bedeni üzerinden inşa eder” (Arsan & İşlek, 2016: 161).

Bedenin fethi; bireyin, mekânın ve anlamın fethiyle devam etmektedir. Medya bu fetih için gerekli lojistiği bitip tükenmez kalemleriyle sağlar gözükmektedir. Bodrum örneğinde olduğu gibi, depremin bile hemen dinsel referanslarla açıklanması farklı yaşam tarzlarına olan saygıyı da zedelemektedir. Bu İslamcı bakış açısına göre;

“(…) toplumsal ahlak dini kurallar tarafından belirlenmiştir ve kadının cinselliğinin kontrol altına alınması üzerine kuruludur. Kadının iffetini koruması, yani cinsel konularda ahlak kurallarına bağlılığı toplumsal düzeni sağlayacaktır. Kadının dişiliği, cinselliği toplumsal düzen için bir tehdit olarak görüldüğünden kadının erkek gözünden uzak olması, örtünmesi, erkekler ile bir araya gelmemesi sağlanmalıdır” (Arsan & İşlek, 2016: 170).

Türkiye’de oluşan algı daha çok kadının, bir yere mutlaka bağlı olması gereken, sorumlulukları sürekli kendisine hatırlatılması gereken, gerekirse de evde eskitilmesi gereken bir varlık olarak muhafazakâr anlayışa göre düzenlenmiştir. Bu anlayışın kök salması için “dini otorite”, güncel fetvalarla destek vermiştir. Dinin otoriter bir algıyla yorumlanarak ürettiği fetvalara toplumun tamamının biatının beklenmesi de yeni muhafazakârlığın sonuçlarından biri olarak görülebilir. Türkiye’deki iklimden de cesaret alınarak yapılan birçok değerlendirme yaratılmak istenen postmodern dindarlığın yol haritasını anlamak bakımından değerlidir. Ayrıca yapılan tartışmalar zaten parçalı bir toplumu daha da atomize ederek zayıflatmaktadır. Oysa Nancy, özgürlük tanıyarak varlığı kutsadığımızı düşünür ve özgürlüğe doğuştan gelen bir armağan olarak bakmamızı ister (Nancy, 2006: 118). Özgürlük, sorumluluk getirdiği içindir ki, Sartre; “Özgür olmaya tutsağız”, demiştir.

SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Üç bölümden oluşan bu çalışma, “*Decadence Kavramı Bağlamında Postmodern Medya Kültürüne Nietzsche’ci Açıdan Bir Yaklaşım*” başlığı altında şekillenmiştir. Çalışma, yüzyılı aşkın bir süre önce yaşamış ve görüşleri birçok alanda derin etkiler bırakmış Friedrich Nietzsche’nin eserlerinde sıkça atıfta bulunduğu *decadence* kavramına odaklanmıştır.

Genel olarak *decadence* kavramını ele alan bu çalışmanın birinci bölümü, Nietzsche’nin yaşadığı zamanda farklı açılardan *decadence*’ı nasıl anladığı ve yansıttığına ilişkin tartışmalara ayrılmıştır. Bilindiği üzere, Nietzsche, yaşadığı yüzyılda yalnızca din değil, felsefe ve sanatı da *decadence* olarak niteleyerek çağın inancının ve anlayışlarının zevksizlik üzerine kurulu olduğunu ilan edip, bilhassa Dionysosçu esrikliği öne çıkararak Hristiyanlığın *decadence* unsurlarını aşmayı ve yıkmayı tasarlamıştır. Bu açıdan öncelikle yaşadığı yüzyılda uydurma değerlerin varlığından rahatsız olan düşünür, sonrasında onları yıkmaya koyularak ve ötesinde değerleri yeniden değerlendirmek istemiştir. Bu yıkım esnasında Nietzsche’nin bahsettiği “çekiçle felsefe yapma” nosyonu ön plandadır. Düşünür, zamanın birçok değerine, bilhassa Hristiyanlığın binlerce yıl özenle yonttuğu, özünde Platoncu olan değerler sistemine saldırır. Bunu yaparken de değer sanılan ancak, *decadence*’a hizmet eden çağcıl kavramların nihilizmin gerçek nedeni olduğunu belirterek insanlığı uyarmayı dener. Nietzsche, Tanrı’nın ölümüyle karanlığın, boşluğun, nihilizmin bütün insanlığı kasıp kavuracağını, çölleştireceğini önceden sezer... Gelecek olan tehlikeyi aşmak için ise zamana yeni değerler sunar. Nietzsche *decadence*’ın ilerlemenin tabii bir sonucu olduğunu kabul ederek ondan kaçılmayacağı kanısına vardıktan sonra, *decadence*’ı hızlandırmayı önerir... Çünkü *decadence* ona göre, yaşamın tabii bir sonucu olması bakımından gereklidir de.

Büyük bir kriz döneminde yaşayan Nietzsche’nin ilgilendiği en önemli konulardan biri de ahlaktır. Nietzsche’ci ahlakta üstinsan önemlidir. Zira üstinsan, tabiatı gereği ahlaka (*decadence* değerler sisteminden türetilmiş ahlaka) ihtiyaç duymaz, filozofa göre yüksek erdemler, üstinsanda doğal olarak zaten mevcuttur. Üstinsan, itkilerinde yücelikle hareket eder, olacaklar onda sezgisel anlamda önceden belirir. Nietzsche’nin adeta ölen Tanrı’nın yerine geçirmek istediği üstinsanın tarihsel olarak

mevcut olduğunu söylemek zordur. Zaten kendisi de üstinsanın daha gelmediğini söylemektedir. Nietzsche Tanrı'nın ölümüyle doğan boşluğu üstinsan idealiyle doldurmayı amaçlar. Zira Nietzsche için özgürlüğün boşluğa, anlamsızlığa; yani nihilizme evrilme ihtimali bütün insanlık için bir tehdit olarak gözükmektedir. Nietzsche'ye göre üstinsan, ahlakın kirinden kendini arıtarak her şeyi olduğu gibi gören, trajik gerçekliği kucaklayarak boş hayallerden kendisini kurtarmış biridir. Bu açıdan Nietzsche, eksik yaratılan insanı, hayvanla üstinsan arasında gerilmiş bir ip olarak görür.

Nietzsche, ahlakı 2500 yıllık bir tarih öncesinden ele alıp inceleyerek özünde Platoncu gördüğü Hristiyanlığın neredeyse bütün değerlerinin yaşama aykırı olduğunu öne sürmüştür. Bütün tarih boyunca, yalnızca iki önemli ahlakın mevcut olduğunu; bunların da efendi ve köle ahlakı olduğunu ifade etmiştir. Nietzsche, Hristiyan ahlakını doğrudan doğruya köle ahlakı olarak niteler. Bu ahlakın yaşamı sınırladığını öngören Nietzsche, doğada ahlak kurallarının olmadığını savunarak kişiyi iyinin ve kötünün ötesine taşımak ister. Zira Nietzsche'ye göre ahlaki olgulardan ziyade olguların ahlaki yorumları vardır. Kendisini Dionysos'un tilmizi olarak görür; özellikle şarap, eğlence, coşku ve esin tanrısının yaşama dair olumlamalarını över.

Nietzsche, yaşadığı devirde Hristiyanı bir ahlak olan çileciliği *decadence*'ın bir tezahürü olarak görür. Zira insanlar gerçek olmayan şeyler ile oyalanmakta, umutlarını gökler ülkesinden gelen mesajlara bağlamaktadırlar. Nietzsche, gerçekçi olmayan bu durumu insanların insanlığını dahi yitirmesinden dolayı *decadence* olarak niteler. Bütün hayatı *decadence*'a karşı mücadele ile geçen Nietzsche'nin değerlerin yeniden değerlendirilmesi olarak adlandırdığı felsefe, yaşamın bütün dinamiklerini içinde barındıran 2500 yıllık Platoncu Hristiyanlık Geleneği'nin reddi olarak ortaya koyar. Felsefesinin temel dayanaklarından biri olan *güç istenci*, sürü değerlerini reddeder.

Nietzsche sıklıkla sürünün soylu insana karşı hasmane tutumundan bahsederek soylu insanı sürünün tehlikelerine karşı uyarır. Zira sürü; yalnız olanı, soylu insanı kendisine hep düşman bilmektedir. Bu yüzden soylu insanlara sürünün tehlikelerinden korunmasını dahi salık vermektedir. Zira bir sürü içgüdüleri olan ahlak, soylu insanın kendi yarattığı asil Dionysosçu değerlere karşı elbette düşmanlık besleyecektir. Bu açıdan Nietzsche'nin ahlaka hatta akla olan isyanını o alandaki *decadence* unsurlarla

birlikte değerlendirmek gerekir. Dionysosçu ahlak şüphesiz trajik olana yöneliktir. Bu ahlak, sürünün kabul edeceği türden ahlaki değerler önermez. *Amor fati* gibi üst bir olumlama ilkesiyle bütün yaşananları onaylayarak kişilere yazgılarını sevmelerini, yaşamı bir bütün olarak kabullenmeleri gerektiğini öğretmeye çalışır. Bu olumlama yöntemiyle kişi, geçmişin boyunduruklarından kurtulur. Ancak bu olumlama, zor bir onaylamadır! Dolayısıyla Nietzsche’ci ahlak ya da diğer bir deyimle varoluş ve yok oluşu evetleyen insan ahlakı elbette çok az bulunur olacaktır. Bu bağlamda Nietzsche, görevinin farkındadır.

Yaşadığımız zamanda, Nietzsche’ci bir bakışla ifade edilirse, “*ruhun söz oyunlarıyla paçavraya çevrilmesi*”ne şahit olunulmaktadır. Devasa bir enformasyon ağına sahip olan medya, deneyimlenen hakikati hayal üretme araçlarıyla değiştirerek oluşan yeni çevrende insanlığa bu hayali kabul ettirmektedir. Böylesine bir çağda yeni bir Martin Luther’in yahut Nietzsche’nin gelmesi pek muhtemel gözükmemektedir. Nietzsche’nin deyiimiyle, “*kundakta yeni bir bebek*” yoktur, görev insanın kendisindedir. Bu yüzden tarihte bireyin böylesine kuşatıldığı bir başka çağ daha bulmak zordur. Çünkü Nietzsche, gerçeklik gibi hakikatin de zorluğuna işaret ederken onun bir düş olduğunu vurgular. Günümüzde medya bu düşü yüzeysel bağlamlarda ele alıp tecimsel çıkarlara kurban eder gözükmemektedir. Adeta Apollonik yanılsama ışıklarıyla kitleleri körleştirerek sahte güneşlerle aydınlatmayı yeğlemektedir.

Nietzsche felsefesinin temel izleklerinden biri de yeni insan, yeni anlayış ve yeni değer yaratmadır. Bu açıdan medyanın yaratmak istediği postmodern karakterli homojen insan tipi Nietzsche’nin Zerdüş’ta bahsettiği “son insan”a çok yakındır. Bu insan tipi anlık yaşayan, parçalı yapıda, korkak ve hazır değerlerle beslenen bir varlıktır. Nietzsche’ye göre, kadim zamanlarda gökler ülkesinden medet uman çileci insan tipi de, Tanrı’nın ölümünün ağırlığı altında ezilmiştir. Nietzsche’nin yaşadığı yüzyıldaki *decadence*’in semptomlarını bulguları ve iyileştirme yöntemi, bu çalışmada önemli bir izlek olarak görülmüştür. Zira değerlerin yeniden değerlendirilmesi; varlığın, hakikatin, gerçeğin, trajik özün insanlık tarafından alımlanmaması; yeni insan tipinin gündelikçi olması, değersiz bir yaşamı benimsemesiyle trajik özden uzaklaşması, yine Nietzsche’ci kavramlar ışığında ele alındığında, çemberin merkezinden bir uzaklaşma olarak görülmektedir. Zira Zerdüş’ün bahsettiği üstinsan, mistik bir karakterdir.

Bilgeliği kabından taşan ve bunu da insanlara dağıtan Nietzsche, ikinci bölümde incelenen filozofların da beslendiği önemli kaynaklardan biridir. Bu açıdan medyanın saydam zincirleriyle tutsak alınan fanustaki bireyin yaşamının, durmaksızın tekrarlanan bir dizi trajediye dönüştüğü varsayılmaktadır. Bu açıdan Nietzsche’ci anlamda kavramların ve kavrayışın çölleşen insanlığa vadettiği sonsuzluk bugün için de geçerlidir. Zira postmodernitedeki tekinsizlik, güvensizlik ortamı, Baudrillard’ın deyimiyle, şeffaf nihilizmdir. Dolayısıyla Nietzsche’ci kavramlar ve onun nihilizmin üstesinden gelme çabası bu açıdan değerlidir. Birey; din, aile, okul, devlet, vb. cenderelerle boğuşurken, kendini gerçekleştirmek, ruhunu yüceltmek için anlam dünyasında yeni değerler taşıyamamakta, hatta buna ihtiyaç bile duymamaktadır. Zira ‘olmak’, günümüzde hızın kutsandığı bir zamanda kolay gözükmemektedir. ‘Olmak’, sabır ve düşünme gibi aşamaları içermektedir ve düşünmek sancılı bir süreçtir. Bunu göze alamayan, sürünün uydurma değerleri ve afyonu erdemleriyle hayatını idame ettiren birey, Nietzsche’nin o can alıcı sorusu “kişi nasıl kendisi olur?”u çoğu zaman ıskalamaktadır. Yoz değerler sağanağındaki medya; çağı, bireyi, sürekli bir kaçış-kopuşla haz ve hız sarmalında ve nadiren hissettiği metafizik gerilimle postmodern bir tarzda yaşamı tüketmektedir. Yaratılan *decadence* dünyada Dionysos mitinin de geçersiz kılınmasıyla toplum, aşırı enformasyonla yorgun düşmüştür. Masum olan, oluş ve geçen zaman, medyatik araçlarla artık ölü, cansız ve silik bir simgesel değişimler durağını andırmaktadır. Bu ise Nietzsche’nin çöllerin büyüdüğüne dair kehanetine uygun düşmektedir.

Günümüz postmodern medya kültürü aklın olanaklarını öteleyerek, bireyi yalnızca kültür endüstrisi ürünlerine hapsederek bireyselliği de yıkıp ürünlere tutkun ve sapkın denilebilecek müşteriler üretme eğilimindedir. Bu *decadence* yapı, günlük dili belirli bir kelime kotasıyla kullanan reklam filmleriyle kişide olmayan ihtiyaç güdülerini uyararak bireye olmadığı şeyin hayalini kurdurtan bir yapı olarak var olmaktadır. Nietzsche’nin *decadence* diye nitelediği zamanının felsefi ve dini yapıları, kendisinden sonra gelen birçok filozof tarafından da farklı bağlamlar çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde sırasıyla Jacques Derrida, Jean Baudrillard, François Lyotard, Gilles Deleuze, Jean-Luc Nancy, Michel Foucault, Fredrick Jameson, Zygmunt Bauman, Emanuel Levinas olmak üzere, toplamda dokuz filozof ve görüşleri ele alınmıştır. Postmodern düşüncenin bu önemli filozofları, yaşama farklı perspektifler

çerçevesinde, gerek ontolojik gerek etik, gerekse dilbilim açısından yaklaşarak varlığı, oluşu, durumları kısaca olan biteni anlamaya ve yorumlamaya çalışmışlardır.

Bu açıdan Derrida, Nietzsche'nin sarstığı felsefe ağacından düşen meyvelerden biri olarak "dil"e tekinsiz yaklaşımıyla önem arz eder. Derrida, bu nosyonu daha da ilerleterek yapı bozum adıyla yeni bir kuram oluşturmuştur. Esasında bir anti felsefeci olan Derrida, anlamı daha çok dilsel çerçevede ele almıştır. Dildeki değişimleri ve dönüşümleri inceleyerek Batı metafiziğinin bir eseri olan dilin anlam üretme kapasitesini sorgulamıştır. Postmodern bireyin ve felsefenin kendi içlerinde ciddi çelişkiler barındırdığının farkında olan Derrida; etiğin, siyasalın Batı metafiziğinden kalma özcü değerlerle yaratıldığını ifade eder. Dilin özcü değerler yaratmadığını ifade eden Derrida, etik ve siyasalın bu yüzden bir kurgu olduklarını ifade eder. Ayrıca Derrida, Batı'yı gittikçe uzayan savaşların, milliyetçi köktencilğin, ötekileşmenin, yalan, korku, kumpas ve tecritin sorumlusu olarak sanık kürsüsünde görmektedir. Bu durum Hristiyan değerlerin oluşturduğu etiğin kendi kendini reddetmesine benzer bir durumdur. İçi boş, *decadence* değerlere derinde inanmayan Batı, bu anlamda dünyadaki kaosu oluşmasında sorumluluk sahibidir.

Jean Baudrillard, göstergelerin dipsiz çukurunda yaratılan gerçekliğin artık klasik manada bir gerçeklik olmadığını ve mevcut gerçeğin hiper uzamla aktarılmasından dolayı hiperleştğini belirtir. Gerçekliğin bütün göstergelerine sahip simülakrlar tarafından yaratılan bu yabancı, köksüz dünyada, taklitlerin hükümlerinde, birçok değer geleneksel manada ele alınamayacağını da ifade eder. Zira aşırı gösterge üretiminin dünyayı radikal bir belirsizlikle kuşattığını görür, belirsizlik ilkesinin yalnızca fizikte değil hayatın her yerine nüfuz ettiğini ayırt eder. Baudrillard simülasyon kuramı temelinde görüşlerini aktarırken günümüzde etik, siyasal ve kültürel değerlerin de bu dönüşümden nasiplendiğini belirtir. Yaşadığımız çağda gerçeklik, TV ekranının soğuk yüzeyinde bize aktarılan imgelerin ardılığında, bilincin gerçeklikle temasının kesildiğini belirtir. Baudrillard'ın simülasyon kuramı, sahte ve düş arasındaki dikotomik ilkenin de artık mevcut olmadığını açığa çıkarmaktadır.

Jean-François Lyotard, *Postmodern Durum* adlı eserinde büyük anlatıların temelde *decadence* değerlerden ötürü yıkıma uğradığını, Nietzsche'ye benzer bir şekilde dile getirmiştir. Büyük anlatıların, en büyük vaatlerinden biri olan mutluluğa inanmayı

ve acıyı dindirmeyi başaramadıklarını ifade eden düşünür, temelde bu anlatıların da bireyin libidinal köklerine olan ilişkisini görmezden gelerek çöküşe sürüklendiğini ifade eder. Bu durum Nietzsche'nin, akla olan isyanının nedeni olarak rasyonun sunağında hayatın tanzim edilmesine karşı durmasına benzer bir durumdur. Zira öznenin libidinal özü yani Dionysosçu öz, bütün anlatıları yapı sökümüne uğratmaktadır.

Farkın düşünürü olarak anılan Gilles Deleuze, hem bireysel hem de Felix Guattari ile birlikte yazmış oldukları kolektif eserlerde postmodern düşüncenin önemli isimlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Yaşamdaki sabiteleri sürekli sorgulayan Deleuze, ahlakın da sonradan oluşturulduğunu belirterek, konunun yeteri kadar işlenmemiş olduğunu vurgular. Deleuze, sosyal bilimlerin varoluşu yeterince açıklayamadığını belirterek ortaya koydukları çözümlerin de medya tarafından bir tüketim malzemesi olarak hemen yaşama geçirilmeye çalışılmasını *decadence* bir eğilim olarak görür. Verimli bir filozof olan Deleuze, birçok yeni kavram yaratmış, eserlerinin birçoğunu bir sanatçı gibi yazmıştır. Ayrıca yazdığı monografilerle de önemli filozoflara farklı bir bakış açısı ortaya koymuştur. Deleuze, günümüzde ismini sıkça duyuran psikanalizin de kapitalizmin yararına işlediğini belirtir. Psikanaliz, burjuva düzenine aykırı birçok davranışı hastalık diye yaftalamaktadır. Genel olarak yaşamı olumlayan bir felsefe ortaya koymaya çalışan Deleuze, etiği de varlık anlayışı bağlamında ele alır.

Postyapısökümcü olan Jean-Luc Nancy; Kant, Hegel ve Heidegger konularında yeni açılımlar yapmıştır. Blanchot, Levinas ve Derrida gibi filozof ve yazarlar hakkında önemli diyaloglar gerçekleştiren filozof, sistemli felsefe yapacak kadar yoğun okumalar yaparak dünyasallaşma kavramını ileri sürer. Dünyasallaşma, dünya ötesi umutların bir reddi olarak okunabilecek bu kavram, daha çok küreselleşmeye karşı geliştirilmiştir. Zira birçok yozlaşmanın ve yabancılaşmanın kaynağı olan küreselleşme, bu açıdan kendi içinde var olan dünyayı yok etme potansiyeli taşır. Bu açıdan tekno-kapitalin aparatı olan tekno-bilim, var olan dünyayı bir tüketim nesnesi gibi tecimsel bir anlayışla yolundan çıkarmaktadır.

Michel Foucault da söylem ve iktidar sözcüklerinden yola çıkarak değerleri yeniden değerlendirmeye çalışmış bir düşünürdür. Cinsellik, disiplin, iktidar, delilik, gözetim, bilgi konularına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Çalışmalarını 'söylemler

üzerine bir söylem' olarak gören Foucault, Avrupa'daki özgürlük ve eşitlik mücadelelerinde öne çıkan isimlerle birlikte olmuştur. Foucault'ya göre bilgi ve iktidar arasında sıkı bir ilişki vardır. Her bilgi aynı zamanda bir iktidar üretmektedir. Felsefesini daha çok iktidarın çoğulluğu üzerine kuran Foucault; cinsellik, delilik, hapishane gözetim vb. konular üzerinde arkeolojik çalışmalar yaparak toplumdan yana bir felsefe ortaya koymuştur. Foucault'ya göre eskinin soyluları, günümüzün egemenleri olarak varlıklarını sürdürmektedir. Bu egemenler eskinin cezalandırma biçimlerini biyoiktidar gibi dönüşüme uğratarak hükmünü icra etmektedirler. Bu açıdan homojen bireyler üreten bu iktidar biçimi, bireyleri boyunduruk altına alarak ya da köleleştirerek Nietzsche'ci bir köle ahlakına göndermede bulunur.

Marksist edebiyat kuramcısı olan Fredric Jameson, aynı zamanda edebiyat eleştirmenliği de yapar. Daha çok Frankfurt okulunda, tekrar ele alınan Yeni Marksizm üzerine politik yazılar yazar. Jameson, post yapısalcılığı ve postmodernizmi kendi eleştirel üslubuyla ele alıp zenginleştirmiştir. Bu açıdan Jameson da bir kültür teorisi olarak Marksizm'e kültürel açıdan önemli katkılar yapmıştır. Jameson'ın çalışmaları, postmodernizmi kültürel bir mantık olarak teorileştirmesi ve onun ekonomik bağlantılarını serimlemesi açısından önemlidir. Jameson reklam filmlerindeki ilerleyişin algnının ötesine geçtiğini belirterek postmodern zamanlarda kitle iletişim araçlarının kültürü deforme ettiğini öne sürer. Bu açıdan Jameson'a göre, yaşanan kültür de artık metanın kültürüdür.

Yaşanılan yüzyılı akışkan modernitenin sahnesi olarak niteleyen Polonya asıllı Zygmunt Bauman, değişen, dönüşen dünyada etik bir kodun günümüz dünyasında artık mümkün olmadığını belirtir. Ortaya atmış olduğu tezlerde iyi ve kötü gibi keskin ayrımları reddeden Bauman'da müphemlik, temel izleklerden biridir. Etiğin müphemliğinin doğurduğu malum durum, Bauman tarafından postmodern özgürlük olarak etiketlenir. Bauman'a göre postmodern zamanların en göze çarpan durumlarından biri de tüketimdir ve onun sembolü olan alışveriş merkezleri toplumsal biatın en önemli mabetlerinden biridir. Postmodern dönemi garipliklerin çağı olarak saptayan Bauman, kişinin kendi kendisiyle yüzleşmekten kaçtığını, bu yüzden de acısını sağaltamadığını ifade eder.

Yahudi yaşantısını felsefesine yansıtan Levinas etik söz konusu olduğunda ilk akla gelen filozoftur. Zira Levinas, etiğin felsefe içerisinde en önemli dallardan biri haline gelmesinde önemli katkılar sunmuştur. Levinas’a göre etik, ilk felsefedir ve ona göre etik, ötekinin yüzünde başlar. Ötekiyle bir olmada, ötekini anlamada, öteki varken var olmada Levinas’çı argümanlar ön plandadır. Levinas, ötekinin yüzünün öznedeki etkisine dikkat çeker. Bu etikte önemli olan toplumsal yaşamda bireylerin yardımlaşmasını ön planda tutulmasıdır. Levinas, Batı felsefesini öteki’yi ihmal etmekle itham eder. Örneğin Hristiyanlık’ta var olan affetme ahlakı bir doktor ve yargıç açısından anlam ifade etmez. İnsanların birbirini görmeden iletişime geçtiği bu çağda kurulan ilişkiler bu açıdan sorunlu gözükmektedir. Zira kitle iletişim araçları kurulan ilişkide ‘öteki’, adeta ötelenir. Bu yüzden etik ilişki de sorunlu olmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümü “*Kültür Endüstrisi İçeriklerinde ve Postmodern Medya Kültüründe ‘Decadence’ Unsurlar ve Etkiler*” başlığı altında şekillenmiştir. Bu başlık altında “*Postmodern Medya Kültürünün Bazı Temel Karakteristikleri*” irdelenmeye çalışılmış, birinci ve ikinci bölümlerde Nietzsche’nin *decadence* kavramının günümüz medya içeriklerinde nasıl yankıma bulduğuna dair teorik ve pratik yaklaşımlar sunulmuştur. Postmodern medya kültürünün yaşanılan yüzyılda gerek birey gerekse toplum içerisindeki dalgalanma ve çözümlere yol açması, farklı bağlamlarda ele alınmıştır. Postmodern medya kültürü; eğlence, haz, hız, kopukluk, mit, tutarsızlık, yüzeysellik, duygusallık, vb. bağlamlarda ele alınarak birinci ve ikinci bölümün teorik katkılarıyla serimlenmeye çalışılmıştır.

Günümüzde imgelerin durmaksızın yaratıcısı ve çoğaltıcısı ve kültürel alanın başat aktörü olan medya, içeriğiyle eğrilen ve bükülen anlam eşikleri üzerinden yaratılan yan anlamlar vasıtasıyla kitlelerin ilgisini ve dikkatini ticari amaçlar uğruna, ilkesizlik ilkesiyle, her türlü manipülasyonla şekillendirmeye çalışmaktadır. İletişim sarhoşu olan bireylere servis edilen kaygan imgeler, sunulan medya metinlerinden istediklerini seçmelerini kolaylaştırmaktadır. Postmodernitenin yarattığı bu merkezsiz bireylere sunulan içeriklerin seçilmesi, bir özgürlük vaadiyle meşrulaştırılmaktadır. Bu açıdan yaratılan simülatif düzen, Nietzsche’nin yaşadığı yüzyılda değerlerin değersizleşmesi üzerine ilan ettiği *decadence* duruma benzetilebilir. Çünkü medya, yarattığı illüzyonla (eğlence, yarışma, yaşam tarzı, vb. programlarla) bireyi cenderesine almış ve ona değerlerin olmadığı gelip geçen uzamda savrulan bir yaprak gibi anı

yaşatarak köksüz ve yüzeysel bir tekno-kültürel bir din imgesi sunmuştur. Bu açıdan meydanın sahip olduğu Apollonik göz (kamera objektifi ve ekran), tekno-büyüye işarettir. Bu büyüyle uyuşturulan bireyler birer iletişim sarhoşu olarak yaşamaktadır. Yaşadığı dünyada sürekli performansın ön plana çıkmasıyla birey, dinlenmeden sonsuz bir yarışta, hazzı dahi hazmedemeden yaşamını tüketmektedir. Bu tüketimde medyanın dikkatleri toplayarak, sonrasında kendisi için tahkim edilmiş bir düzen oluşturmalarının katkısı büyüktür. Bu düzenin devam edebilmesi için bireylerin kullandıkları kelimeler bile medyatik mecralarda yoksullaştırılarak adeta bir “Yenikonuş” dili yaratılmaya çalışıldığı söylenilebilir. Bu cenderedeki birey artık “mankurtlaşarak”, devinimleri yineleyerek, her gün evinin önündeki gazeteyi alıp trafiğe çıkıp ofisinde istenileni yaparak “Nescafe”sinden özgürlük ve keyif yudumları alarak mutlu olduğunu sanmaktadır.

Bu açıdan eğlence uğruna okült uygulamaların pastiş mantığı doğrultusunda işleri yürüten medya, fragmanlarla anlık olanı kutsayarak, kazanç uğruna yalnızca bir ‘şimdi’ye gönderme yapmasıyla geç kapitalizmin ağır çarkını çevirmeyi sürdürmektedir. Böyle bir ortamda kitleler hızla değerler erozyonuyla nihilizme sürüklenmektedirler. Öyle ki, Nietzsche’nin değerler üzerindeki hassasiyeti, günümüzde nadirattan sayılmaktadır. Oysaki insan aynı zamanda değerleri olan bir varlık olarak kabul edilirse, değerlerin olmayışı yine Nietzsche’nin bahsettiği “son insan”ın da geçip gittiğini akla getirmektedir.

Birey “iletişimin ıssızlığı”na paralel olarak yaşadığı travmayı, yaşamın geçiciliğini “afyonsu erdemlerle” yahut hazla geçiştirmektedir. Simgelerdeki bolluğu sindiremeyen ve sürekli medyanın hazırladığı bol ‘flash’lı yemeklerle iletişim oburu haline gelen birey, “özgür iradenin tüketime kodlanmış”lığıyla adeta hazzın ve hızın tanrısına yakarmaktadır. Bu yakarmaya cevap olarak haz, sonuna kadar deneyimlenmesi gereken bir ibadet olarak kodlanmaktadır. Bunların sonucunda bireyin erginleşmesi mümkün olmamakta, hatta süreç tam tersine dönerek ergenleşmeye dönüşmektedir. Hızın en önemli sonuçlarından biri olan geçicilik, çağımızda “hızlı yaşa, genç öl!” mottosuyla kutsanmış, yavaşlık ise ölümün belirteci olarak lanetlenmiştir. Hız sayesinde anlık yaşayabilme yücelmiştir. Bunun sonucunda da tüketim nesnelerinde “kullan at” düsturu geçerli olmuştur. Ayrıca enformasyonun artması ve hızlanmasıyla haberler artık

bilgilendirmemekte, bunun yerine, akışın çokluğu sayesinde amneziye hizmet etmektedir. Zira hızla gelenin hızla gittiği ve unutulduğu bir çağda yaşanmaktadır.

Bireyin hızlanım dünyasında yaşamasıyla gerçekliğe duyarsızlaşması, birbirine paralel gerçekleşmektedir. Hızdaki artış, anlamın fragmanlarla yargısal bir bütün oluşturmaya yetmemesi ve yaşanan trajedinin anlaşılabilmesi sonucu birey sürekli bir tatminsizlik içinde ve arafta kalarak yaşamı ıskalamaktadır. Bu ıskalama, onun yaşama seyirci kalmasıyla da açıklanabilir. Enformasyondaki ileti sıklığı, algıdaki kirlenmeyi arttırarak gece ve gündüz arasındaki ayrımları da ortadan kaldırmaktadır. Yaşanılan tutarsızlık toplumda da artmakta, öyle ki, filmlerde kahramanın ölmesiyle o bölgede yasılan edilmektedir. Bu ayrımların kalkması bir tür “yorgunluk toplumu” oluşturarak bireyin odaklanmasını sekteye uğratmaktadır.

Anlam; kendi içerisindeki tutarlı bilgilerin oluşturduğu bir bütünlük olarak kabul edilirse, günümüzde bu tutarlılığın sekteye uğradığı söylenilebilir. Zira medya yarattığı tecimsel döngüyle bireyleri saydam çeperlere hapsederek, farklılıkları ayrılık şeklinde öne çıkararak bireylere sürekli bir performans ruhu üfleemektedir. Birey özgürlüğü “Ice Tea” kıvamında yudumlarken binlerce yılın muhasebesini yapmaktan uzak, çevresel şartlarla uyumlu ve sağlığa değer veren ama kavram yaratma becerisinden uzak, gününbirlik, tutarsız bir hale evrimleşmiştir. Bu durumun nedenlerinden biri, serserice salınan imajların insan bilincinde hoyratça gezinmesi olarak gösterilebilir. Zira çevrimiçi bireyde beden ve ruhun bir bütün olarak varlığı mümkün değildir. Çevrim; aynı zamanda kendinden ötelere bakıştır, her çevrim bireyin kendi erginleşme döngüsünden bir kopuşu andırmaktadır. Zira boca edilen bildirimler, durum güncellemeleri, anlık olana odaklanarak kalıcı ve de önemli olanı yittirip, bireyi kültür endüstrisinin sonsuz bir oyalamasına tabi tutmaktadır. Bu açıdan talihsiz ve tutarsız zamanın postmodern bireyleri, yaşamın anlam barındıran kristal küresinin parçalanmış ve savrulmuş enkazın altında kala kalmıştır.

Anlık yaşam, hız, odaklanamama, dikkatin sürekli medya tarafından gasp edilmesi, sanatın dahi yoldan çıkarak kendini pastiş ve retroyla bozuma uğratması, yaşamın acılarını nötralize eden bir katharsisin olmayışı, sürekli rutinin varlığı planlı eskitme vb. etmenler doğasında hayatını devam ettiren birey; derinlere inme beceresinden yoksun kalarak denizin sürekli değişen yüzü gibi medyatik rüzgara ayak

uydurmaktadır. Yüzeysellik genelleştiği için, derinliği soluyan ve orda yaşayan bireyin laneti de yalnızlık olmaktadır. Nietzsche'ye göre sürünün sığ bireyleri, 'yalnız'ı tehlike sayarak ona düşmanlık göstermektedir. Postmodern yalnızlıkla cebelleşen birey, sürünün tahakkümüyle kendi gücünden de utanır hale gelmiştir. Soylu değerlerle yaşamı katalize edemeyen postmodern birey medyanın "an" kırbaıyla sürekli bir performansa koşulmaktadır.

Yukarıdaki ifadelere paralel olarak postmodern bireyde gözlenen durumlardan biri de kronik yalnızlıktır. Bu yalnızlık çoğu zaman sosyal medyayla geçirilen zaman yahut evde TV izlenmese bile açık tutulması gibi örneklerle kendini göstermekte ve postmodern bireyin duygusal olarak son derece kırılgan olduğuna dair nüanslar vermektedir. İlişkilerini medya paketleri aracılığıyla gerçekleştiren birey; cinsel açlığını porno sektöründen gidermektedir. Saydam duvarlarla çevrili dünyasında bir sinek nasıl sınırları fark etmeden defalarca sahnelenen bir trajedi yaşıyorsa medya cam kafesinin tutsaklığındaki birey de hiçbir şeyden habersiz varoluşunu sürdürmektedir. Zira tatarsızlık ve paçoçlukla her daim yüz yüze olan birey, bağlantı duyma ihtiyacını her daim cep telefonlarıyla sağlamakta böylece yalnızlığını ve tükenmişliğini görece olarak gidermektedir. Oyalamanın küresel boyuta ulaşmasıyla birey, yaşamsal enerji ve coşkuyu yitirerek Nietzsche'nin insanlığı uyardığı nihilizm uçurumuna sürüklenmektedir. Bu nihilizm, Baudrillard'ın deyimiyle şeffaf bir nihilizmdir.

Hız, günümüzün en belirgin fenomenlerinden biri olmuştur. Zira yeni teknolojilerin tüketicilere vadettiği en önemli nimet, yine hız olmaktadır. Enformasyon da bu hızdan nasibini almıştır ve günümüzde, daha önce hiç olmadığımız kadar gerekli ya da gereksiz bilgi tsunamisi yaşanmaktadır. Bilginin sürekli boca edildiği günümüzde bireyin bu bilgiyi damıtması, anlamlandırması maalesef aynı hızda ol(a)mamaktadır. Bu açıdan enformasyon kirliliği, dinginlik ve düşünsel üretim açısından problemler oluşturmaktadır. Bu sorunların en başında gelenleri; algının hızlanması, anlamın dağılışıyla bireyde baş gösteren patolojilerdir. Algıdaki bozukluklar, anlamlı bir dünya oluşturmamak, bireyde bir takım ruhsal bozukluklara neden olabilmektedir. Bu bozukluklar, hızın başat olmasıyla birlikte, hızlandırılmış gerçeklik ile yakından ilişkilidir. Hızın bu aşırılığı, geçici bir yaşantının üzerinde düşünülmemiş ama seyredilmiş bir yaşantıya tekabül etmektedir. Bütün yaşam alanlarındaki hızın bu hükümlanlığı, hatta insanın kendisini durgun suda görececek sabrının bile kalmaması,

bütün yaşamın anlamının yitirilmesi, silikleşmesi ve *decadence*'ı olarak görülebilir. Bu *decadence* durumlardan biri bireyin ya da toplumun yaşadığı amnezidir. Hızın bir sonucu olarak görülebilecek amnezi bireyin akışın hızına biyolojik olarak yetişememesi olarak kabul edilebilir. Hafızanın bu ağır sendromunda geçmişin yani insanlığın bütün mirasının da yara alması, sanatın da gerilemesi anlamına gelmektedir. Bu unutuş, en çok reklam sektörünün işine gelmektedir. Çünkü birbirinden çok farklı olmayan ürünleri farklı sloganlarla ve renklerle ya da ambalajlarla pazarlandığı günümüzde, kazanım hileleri, sık başvuru olan Makyavelist bir yöntemdir. Bireyin hafızasının yitirilmesi, kapitalizmin yani bir bakıma insanlığın sömürülmesinin gerçek nedenlerini de unutturmaktadır. Ayrıca unutma öyle bir raddeye varmakta ki, söz dahi unutulmakta, afazik insanlar toplumda çoğalarak kültürün, sanatın siyasetin oluşmasına ket vurmaktadır. İnsanların sohbet ederken konudan sürekli uzaklaşmasıyla oluşan bağlamsızlık, saçma denilebilecek diyaloglar ortaya çıkarabilmektedir.

Yukarıda anlatılanları destekler nitelikte incelenen medya ürünlerinde *decadence* durumlar tespit edilmiştir. Programlar göstergebilim ve söylem çözümlemesi teknikleri kullanılarak incelenmiştir.

İncelenen “*Müge Anlı ile Tatlı Sert*” adlı yüzleşme programı üzerinde yapılan göstergebilim ve söylem çözümlemesi sonucunda; psikolojik manipülasyonların yapıldığı, devlet otoritesini sarsıcı mahiyette söylemler kullanıldığı, kişilerin alenen azarlandığı, bazen de cahillikle suçlandığı, üzerlerinde dışrak bir otorite kurulduğu tespit edilmiştir. Programda bireylerin mahremiyet haklarına da dikkat edilmediği, ahlaksızlıkların ulu orta sergilenerek anomalilerin normalle sarmalandığı ve böylelikle sıradanlaştırıldığı gözlemlenmiştir. Programda, analiz bölümünde de belirtildiği gibi, trajedinin teşhiri yoluyla, merhametin çoraklaştırılmasıyla oluşan bir *decadence* durum oluşturulmuştur.

İncelenen “*Kaybolan Çiçekler*” adlı yüzleşme programında, yapılan göstergebilim ve söylem çözümlemesi sonucunda; sunucuların devletin çalışanlarını suçlayıcı bir söylem takındığı, özel hayatların afişe edildiği, programa çağrılıp gelmeyen kişiye alenen “yüreksiz” diye hakaret edildiği, “*Kahraman Abi'nin selamı var!*” ifadesiyle torpili meşrulaştırdığı, çarpıklığın anomalisinin gösteriye çevrilerek sıradanlaştırıldığı, adaleti tesis eder gibi davranarak hüküm verici söylemlerin

kullanıldığı, devlet kurumlarının ve adalet sisteminin adeta yerine geçmeye çalışıldığı, bireyselleştirme gibi bir ideolojik perspektife bireyleri zorladığı, kader gibi dini bir konuda hükümler verilen *decadence* durumlar tespit edilmiştir.

İncelenen “*Türk Malı*” adlı dizi filmde yapılan göstergebilim ve söylem çözümlemesi neticesinde; Türkçe’nin deforme edilmesi ve argo kullanımı, çocukların cinsel içerikli tacize varan bakışları, yetişkinlerin başka evdeki hizmetçileri cinsel bağlamda dikizlemesi ve taciz etmesi, cinsel bölgelere açık/imalı göndermeler, ebeveynler ve çocuklar arasındaki şiddetin ve hakaretin normalleştirilmesi, milli davranış kabalık ve şiddetle göstermesi, Türk erkeğinin sürekli turistlerle beraber olma niyetine dair ekilen önyargılar ve onlara tavizkâr davranışların meşrulaştırılması, alaturka yaşamın ya da orta sınıf üyelerinin aşağılanması, Türk milletine ve Türklük imgesine güldürü soslu hakaretlerin serdedilmesi, Amerikan filmlerindeki yaşam stilinin, özellikle dans, disko, mini etek, vb. gibi farklı kültürlerin çocuklar tarafından icra edilmesi, evlilik kurumunu yozlaştırma, muhafazakâr değerlerin gericilikle ilişkilendirilmesi; tüketimin ve hazır yiyeceklerin teşvik edilmesi gibi *decadence* durumlar tespit edilmiştir.

İncelenen “*Cesur ve Güzel*” adlı dizi filmde yapılan göstergebilim ve söylem çözümlemesi neticesinde; bedenin metalaştırılması, kapitalin gücünün yüceltilmesi, kadının bir gösteri unsuru olarak kullanılması, küfürlü sahneler, emeğin kapital lehinde sömürülmesinin dolaylı yönden olumlanması, mahremiyetin uluorta sergilenmesi, kadına şiddetin reva görülmesi, Hristiyan ritüellerinin yerel kültüre sokularak kültürün yozlaştırılması gibi *decadence* durumlar tespit edilmiştir.

İncelenen “*Survivor*” adlı programda yapılan göstergebilim ve söylem çözümlemesi neticesinde; yarışmacıların birbirlerini açıkça tehdit etmesi, sokak jargonunun kullanılması, külhanbeyi tavırlar, yetişkin bireylerin birbirini aşağılaması, psikolojik şiddetin bir türü olarak bireylerin birbirine bağırması, kadının sözlü şiddetle aşağılanması, kadınların birbirileri üzerine yürümeleri, vb. *decadence* durumlar tespit edilmiştir.

İncelenen “*İşte Benim Stilim*” adlı programda yapılan göstergebilim ve söylem çözümlemesi neticesinde; erkek jüri üyesinin kadın yarışmacıya bağırması, yarışmacıların birbirine kolaylıkla hakaret edebilmeleri, dedikodu ve kavga kültürünün

yaygınlaştırılması ve meşru hale getirilmesi, seviyesi düşük diyalogların sık sık sergilenmesi, ehil olmayan kişilerin jüride yer alması, vb. *decadence* durumlar tespit edilmiştir.

İncelenen “*Çarkıfelek*” adlı programda yapılan göstergebilim ve söylem çözümlemesi neticesinde; program sunucusunun kadınlara erotik çağrışımlar uyarıcı yaklaşımı, yarışmacılara taciz sayılabilecek bir yakınlığın gösterilmesi ve açıkça fiziksel temas, sık sık cinsel çağrışımların gerek söylem gerekse eylem olarak dışavurumu, vb. *decadence* durumlar tespit edilmiştir.

İncelenen “*Dünya Güzellerim*” adlı programda yapılan göstergebilim ve söylem çözümlemesi neticesinde; lüksün gösteri olarak sergilenmesi, bireylerin yaşlarından ve konumlarının gereği davranışları sergilememesi, rahatsız edici özel hallerin apaçık konuşulması, seviyesi düşük tartışmalar, kurmaca haberlerle izleyici dikkatinin gasp edilmesi, hakaretin normallik gibi sunulması, argo ve külhanbeyi tavırların mevcudiyeti, son derecede mahrem bir giysi olan iç çamaşırlarının havada sallanarak gösteri malzemesi yapılması, ergin görünenlerin ergen davranışlar sergilemesi, kadının erkeklere tacize varan davranışlarının normalleştirilmesi, kibirli davranışların yüceltilmesi vb. *decadence* durumlar tespit edilmiştir.

İncelenen reklam filmlerinde uygulanan göstergebilim ve söylem çözümlemesi neticesinde; “*Nike*” reklamında modernitenin hoyrat bir özgürlük bağlamında yüceltilerek geleneğin çürümüşlüğü ve gerilikle ilişkilendirilmesine; “*Biscolata Mood*” reklamında çikolatanın cinsellikle bağdaştırılması neticesinde yiyecek ve cinsellik deformasyonu olgusuna; “*Popeyes, Terbiyesiz Tavuk*” reklamında sınıfsal önyargı ve nefret söylemine; “*Elidor*” şampuan reklamında popüler kültürün dayattığı yaşam şeklinin yüceltilmesine; “*LP7 Parfüm*” reklamında kadının bir arzu nesnesi olarak gösterilmesine; “*Koton Fahriye Evcen*” reklamında cinsel tonajlar kullanılarak ürün pazarlama yöntemine; “*Deichmann*” reklamında insani ilişkilerin yozlaşmasının yüceltilmesine; son olarak “*Mavi-Kıvanç Tatlıtuğ*” reklamında ise bedenin teşhiri üzerinden ticari kar elde edilmesi vb. *decadence* unsurlara rastlanmıştır.

“*Dinsel decadence’in sürekliliğine katkıda bulunan bir figür olarak: Nihat Hatipoğlu Örneği*” başlığında yer alan Nihat Hatipoğlu’nun dini sohbet programı üzerinde göstergebilim ve söylem çözümlemesi yapılması neticesinde; halkın travmatik, erotik,

komik, dramatik durumlarını gösteriye dönüştürme noktasında *decadence*'a yataklık ettiği tespit edilmiştir. “*Dinsel Olanın İslami Sosyo-Erotiği: Adnan Oktar Örneği*” başlığı altında incelenen Adnan Oktar’ın sohbet programı ekseninde yapılan göstergebilim ve söylem çözümlemesi neticesinde ise, Oktar’ın ekranlarda adeta simülatif bir cennet atmosferi yaratarak erotizmi dinsel öğelerle harmanladığı *decadence* durumlar tespit edilmiştir. “*Dinsel Decadence’in Güncellenen Fetvası: Hayrettin Karaman Örneği*” adlı başlıkta da yazar Hayrettin Karaman’ın yazıları söylem analiziyle çözümlenmiştir. Yapılan analizde; Karaman’ın gazete yazıları seksist anlamlar içermekle birlikte, belli bir kesimi dışlayıcı, yoz bir din anlayışının hâkim olduğu tespit edilmiştir.

Genel olarak çalışmanın temel izleği olan *decadence*, ele alınan Nietzsche’ci argümanlarla postmodern dünyanın önde gelen düşünülerinin görüşleri ışığında, medya içeriğiyle ilişkilendirilerek incelenmiştir. Bu ürünlerde yukarıda belirtilen *decadence* unsurlar saptanmıştır. Kültürün, yaşamın yahut insanın kurtuluşu; Harold Innis’in de vurguladığı gibi, tekno hale gelen kültürün etkisinin azaltılarak Nietzsche’ci anlayışla değerlerin yeniden değerlendirmesiyle yaşamın yüceltilmesi ereğinin canlandırılması gerekmektedir. Bunlara paralel olarak yine Nietzsche’nin önem verdiği sanatın ve siyasetin öne çıkarılması da kaçınılmazdır. Bu açıdan Nietzsche’nin eleştirileri ve iddialarını günümüzde hala geçerli olduğu sonucuna ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Adanır, O. (2008). *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleyişiler*. İstanbul: Hayal Et Kitap.
- Adorno, T. (2011). *Kültür Endüstrisi - Kültür Yönetimi*. (N. Ülner, M. Tüzel, & E. Gen, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akarsu, B. (1979). *Çağdaş Felsefe*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Akay, A. (2002). *Postmodern Görüntü* (2 b.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Akdeniz, E. (2012). "Derrida'da Kökensiz Düşüncenin Kökeni Olarak Differance". *Posseible Düşünme Dergisi*, 1(1), 33-49.
- Akdeniz, E. (2013). "Nietzsche'de Dekadans ve Kültür Eleştirisi Olarak Trajik Bilgelik". *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*(15), 111-126.
- Akşin, T. (1999, Ağustos). "Avrupa Kültürü'nün Krizi ve Jaques Derrida". *ToplumBilim*, (10), 43-51.
- Altmeppen, K.-D., & Arnold, K. (2010). "Ethik und Profit". C. Brosda, C. Schicha, C. Schicha, W. Hömberg, C. Klenk, B. Pörksen, . . . M. Rath, C. Schicha, & C. Brosda (Dü) içinde, *Handbuch Medienethik* (s. 331-348). Netherlands: VS Verlag.
- Ansel-Pearson, K. (2011). *Kusursuz Nihilist*. (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Araşan, A. (2011). *Foucault'nun Sorunsallaştırma, Nesneleştirme ve Özneleştirme Kavramları Perspektifinden Türkiye'deki Kentsel Dönüşüm Söylem Oluşumuna Bakış*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arsan, E., & İşlek: T. (2016). "Haber Metinlerinde Biyoiktidarın Kurulumu: Kadın Bedeni ve Kızlı-Erkekli Öğrenci Evi Tartışmaları". Y. İnceoğlu: Çoban, B. Çaplı, B. Akçura, B. Karakaş, T. Tekerek, . . . Duran içinde, *Haber Okumaları* (s. 153-189). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arslan, M. (2010). "Seküler Toplumlarda Kutsal Arayışları: Geç Modern Dönemde Büyü-Din İlişkisinin Sosyolojik Analizi". *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 195-210.

- Aygün, O. U. (2014). *Gilles Deleuze'ün "Kuvvetler Düşüncesi" Bağlamında Samuel Beckett'in Kısa Oyunları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baldini, M. (2000). *İletişim Tarihi*. (G. Batuş, Çev.) İstanbul: Avcıol Basın Yayım.
- Baudrillard, J. (2004). *Tam Ekran*. (B. Gülmez, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Baudrillard, J. (2005). *Bir Parçadan Diğetine; François L'yonet İle Söyleşi*. (A. Yaşar, Çev.) İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları.
- Baudrillard, J. (2008). *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*. (O. Adanır, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2011). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (O. Adanır, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2011a). *Çaresiz Stratejiler* (2 b.). (O. Adanır, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2011b). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (O. Adanır, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2013). *Tüketim Toplumu* (6 b.). (H. Deliceçaylı, & F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2017). *Can Çekişen Küresel Güç*. (O. Adanır, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bauman, Z. (1998). On Postmodern Uses of Sex. *Theory, Culture & Societ*, 15(3-4), 19-33.
- Bauman, Z. (2000). *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*. (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2001). *Parçalanmış Hayat*. (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2009). *Akışkan Aşk*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Versus Kitap.
- Bauman, Z. (2011). *Postmodern Etik*. (A. Türker, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2014). *Modernlik ve Müphemlik*. (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Bauman, Z., & Lyon, D. (2013). *Akışkan Gözetim*. (E. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baykan, F. (2008). *Nietzsche'nin Felsefesi*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Bayrakdar, M. (2015). *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni* (Cilt 3). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Becermen, M. (2009). "Nietzsche ve Adorno'da Sanat ve Hakikat İlişkisi Üzerine Bir İnceleme". *Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*(13), 30-40.
- Beilharz, P. (2002). "Baumans Moderne". M. Junge, T. Kron, I. Varcoe, R. Kilminster, G. Ritzer, J. Murphy, . . . P.-I. Villa, M. Junge , & T. Kron (Dü) içinde, *Zygmunt Bauman* (s. 215-231). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. doi:10.1007/978-3-663-11934-0
- Bennet, T. (1982). "Media, 'reality', signification". J. Curran, M. Gurevitch, J. Woollacott, T. Bennett: Hall, J. Woollacott, . . . J. Blumler, M. Gurevitch, T. Bennett, J. Curran, & J. Woollacott (Dü) içinde, *Culture, Society and The Media* (s. 285-307). London: Routledge.
- Bennett, A. (2013). *Kültür ve Gündelik Hayat*. (T. Nagehan, B. Şenel, & U. Y. Kara, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Berkowitz, P. (2003). *Nietzsche: Bir Ahlâk Karşıtının Etiği*. (E. Demirel, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bernasconi, R. (2011). *Levinas Okumaları*. (Z. Direk, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Best, S., & Kellner, D. (2011). *Postmodern Teori*. (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bignell, J. (2000). *Postmodern Media Culture*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
- Binici, A. E. (2017, Nisan 25). *Medyatik Amnezi ve Afazi*. haberizmm.com: <http://haberizmm.com/egitim/medyatik-amnezi-afazi/> adresinden alındı
- Bogue, R. (2007). *Deleuze's Way*. Hampshire: Ashgate Publishing Company.

- Bohan, E. (2017, Nisan 12). *İnsan kapasitesini aşabilen yapay zeka Luna: "Düşünüyorum, öyleyse varım"*. Mayıs 28, 2017 tarihinde Düşünbil: <http://dusunbil.com/insan-kapasitesini-asabilen-yapay-zeka-luna-dusunuyorum-oyleyse-varim/> adresinden alındı
- Borradori, G. (2003). *Terör Günlerinde Felsefe*. (E. Barca, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, P. (1997). *Televizyon Üzerine* (1 b.). (T. Ilgaz, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2006). *Karşı Ateşler* (1 b.). (H. Yücel, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bozkurt, N. (1995). *Sanat ve Estetik Kuramları*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bull, M. (2013). *Anti-Nietzsche*. (M. B. Tokdemir, Çev.) İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Büken, G. (2001). "Amerikan Popüler Kültürünün Türkiye’de Yayılışına Karşı Tepkisel Düşünceler". *Doğu Batı*, 43-54.
- Büyük, C. (2013). Nietzsche’nin ‘Tanrı Öldü’ Sözü ve Değerler Sorunu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(17), 1-20.
- Calinescu, M. (2013). *Modernliğin Beş Yüzü*. (S. Gürses, Çev.) İstanbul: Küre Yayınları.
- Callinicos, A. (2001). *Postmodernizme Hayır*. (Ş. Pala, Çev.) Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Can, H. (2006). "Aristoteles'te Katharsis Kavramı". *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 63-72.
- Canpolat, N. (2005). "Foucault". N. Rigel, G. Batuş, G. Yücedoğan, B. Çoban, & N. Rigel (Dü.) içinde, *Kadife Karanlık* (s. 75-139). İstanbul: Su Yayınevi.
- Carey, J. (2009). *Communication as Culture*. New York: Routledge.
- Cevizci, A. (1999). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Cevizci, A. (2015). *Etik-Ahlak Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cheron, M. D. (2015). *Emmanuel Levinas ile Söyleşi*. İstanbul: Alfa Yayınları.

- Cingöz, Y. (2013, Şubat). "Feminist Felsefe ve Deleuze". 39-57. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Clark, M. (2015). *Nietzsche on Ethics and Politics*. New York, USA: Oxford University Press.
- Connolly, W. (1995). *Kimlik ve Farklılık*. (F. Lekeşizalın, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connor: (2005). *Postmodernist Kültür*. (D. Şahiner, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cooper, R. (1989). "Modernism, Post Modernism And Organizational Analysis 3: The Contribution Of Jacques Derrida". *Organization studies*, 10(4), 479-502.
- Crepon, M. (2001). "Nietzsche'nin Yaşamı: Bir Zamandizin". *Cogito*(25), 9-20.
- Çağla, C. (2007). "Bellek Üstüne Düşünmek". *Cogito*, 217-233.
- Çakır, M. (2013). *Medya ve Modernlik*. İstanbul: Parşömen Yayınları.
- Çalcı: (2012, 6). "Deleuze ve Guattari'de Dilin Yersiz Yurtsuzlaştırılması". *Posseible*, 1(2): 6 - 27.
- Çelenk: (2005). *Televizyon, Temsil, Kültür*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Çelikkaya, A. (2016). "Teknoloji Budalılığı ve Yabancılaşma". *Hece Dergisi*, 681-684.
- Çeri, U. (2017, Nisan 14). Prof. Hayri Kırbasoğlu: "Karaman'ın 'referandumda evet demek farzdır' sözleri son derece talihsiz". medyascope.tv: <http://medyascope.tv/2017/04/14/prof-hayri-kirbasoglu-karamanin-referandumda-evet-demek-farzdir-sozleri-son-derece-talihsiz/> adresinden alındı
- Çörekçioğlu, H. (2014, Bahar). "Nietzsche'de Güç İstemi Kavramı". *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*(17), 35-46.
- Çubuklu, Y. (2004). *Postmodern Toplumda Kriz ve Siyaset* (1 b.). İstanbul: Kanat Kitap.
- Dağ, A. (2011). *Ölümcül Şiddet : Baudrillard'ın Düşüncesi*. İstanbul: Külliyyat Yayınları.
- Danto, A. (2002). *Nietzsche*. (A. Cevizci, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.

- Darley, A. (2000). *Visual Digital Culture*. London: Routledge.
- Dedeoğlu, M. M. (2012). *Ahlâka İsyan Nietzsche ve Etik*. Ankara: Altın Post Basın Yay.
- Deleuze, G. (2003). *İki Konferans*. (U. Baker, Çev.) İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Deleuze, G. (2008). *Ampirizm ve Öznellik*. (E. Erbay, Çev.) İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1990). *Kapitalizm ve Şizofreni I* (1 b.). (A. Akay, Çev.) İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Demirer, T. (2008). "Kapitalizmin Türk(iye) İnsan(lar)ı". S. Özbudun, G. Markus, & T. Demirer içinde, *Yabancılaşma ve...* (s. 217-251). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Demirtaş, M. (2016). Deneyimin İçkin Süreci. *Kaygı*(26), 187-196.
- Demirtaş, M. (2016). "Deneyimin İçkin Süreci: Jean-Luc Nancy ve Dünya Düşüncesi". *Kaygı*(26), 187-196.
- Denk Bilgi Yayın Kurulu. (2015, Mart 5). *Trenin İcadı Kısaca*. Nisan 29, 2017 tarihinde Denkbilgi.com: <http://www.denkbilgi.com/trenin-icadi-kisaca.html> adresinden alındı
- Derrida, J. (2008). *Nietzscherin Şöleni*. (A. Utku, M. Erkan, Dü, A. Utku, & M. Erkan, Çev.) İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Devisch, I. (2013). *Jean-Luc Nancy and the Question of Community*. London: Bloomsbury Publishing.
- Devrim, A. (2007). Haz İlkesi'ni Doğru Kavrayabilmek Açısından "Zaman" Kavramının Önemi. *Cogito*, 204-217.
- Dok, B. (2015). *Nietzsche'nin Nihilizmi*. Ankara: Birleşik Yayınları.
- Ellul, J. (2012). *Sözün Düşüşü* (3 b.). (H. Arslan, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Eraslan, Y. N. (2016). "Dijital Kültür ve Kötülüğün Yayılma Hızı, Sınırlar, Roller". *Hece Dergisi*, 671-675.
- Erdem, C. (2013, Temmuz 19). *Ölümsüzlük Teorisi ve Gilles Deleuze*. (Kült Neşriyat) Mart 28, 2017 tarihinde cengizerdem.wordpress.com: <https://cengizerdem>.

wordpress.com/2013/07/19/olumsuzluk-teorisi-ve-gilles-deleuze/ adresinden alındı

Erdoğan, İ. (2001). "Popüler Kültürde Gasp ve Popülerin Gayri Meşruluğu". *Doğu Batı*, 67-98.

Erdoğan, İ. (2009). *Postmodernizm ve Postmodern Kültürelcilik: Krala Yeni Giysiler*. 12 14, 2016 tarihinde irfanerdogan.com/: <http://www.irfanerdogan.com/makaleler4/postmodernculture.htm> adresinden alındı

Erdoğan, İ. (2009). "Televizyon Reklamlarında Gündelik Hayatın Temsili: Seks ve Çikolata". *Bilim ve Ütopya*, (179).

Erdoğan, İ. (2010). *Küresel Pazarın Popüler Aydınları: Baudrillard ve Medya Kuramı*. 12 14, 2016 tarihinde <http://www.irfanerdogan.com/>: <http://www.irfanerdogan.com/makaleler4/audrillard.pdf> adresinden alındı

Erdoğan, İ., & Alemdar, K. (2005). *Popüler Kültür ve İletişim*. Ankara: Erk Yayınları.

Erdönmez, I. Ç. (2014, Haziran). "20. Yüzyılın Postmodern Filozofu Olarak Gilles Deleuze". *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*(5), 1-10.

Evinik, E. (212). "Patocka ve Derrida: Sorumluluk Üzerine". *Cogito*, 256-272.

Fattah, N. (2004). *Tanrıların ve Firavunların Dili*. (A. Batur, Çev.) İstanbul: Selenge Yayınları.

Featherstone, M. (2005). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü* (2 b.). (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Fiske, J. (1999). *Popüler Kültürü Anlamak*. (S. İrvan, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. (M. A. Kılıçbay, Çev.) İstanbul: İmge Kitabevi.

Foucault, M. (2001). *Kelimeler ve Şeyler*. (M. A. Kılıçbay, Çev.) İstanbul: İmge Kitabevi.

Foucault, M. (2006). *Deliliğin Tarihi*. (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.

- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi*. (H. Tanrıöver, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2012). *Toplumu Savunmak Gerekir*. (Ş. Aktaş, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Frolov, İ. (1991). *Felsefe Sözlüğü*. (A. Çalışlar, Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi.
- Funk, R. (2007). *Ben ve Biz-Postmodern İnsanın Psikanalizi* (1 b.). (Ç. Tanyeri, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gambetti, Z. (2012). "Foucault'dan Agamben'e Olağanüstü Halin Sıradanlığına Dair Bir Yanıt Denemesi". *Cogito*(70 - 71), 21 - 38.
- Geiger, F. (2012). "Zur Geschichte der musikalischen Zukunft". *Archiv für Musikwissenschaft*, 329-335.
- Gibson, C. (2013). *Semboller Nasıl Okunur?* (1 b.). (C. Alpan, Çev.) İstanbul: YEM Yayın.
- Göksel, N. (2012). "Unutma, Parodi ve İroni". *Cogito*, 359-368.
- Gözel, Ö. (2011). *Varlıktan Başka*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Green, M. (2017, Nisan 7). *Yunan tragedyası travma ile başa çıkmak açısından ne vadediyor?* Mayıs 25, 2017 tarihinde Düşünbil: <http://dusunbil.com/yunan-tragedyasi-travma-ile-basa-cikmak-acisindan-ne-vaat-ediyor/> adresinden alındı
- Guevara, P. (2014). *Aklın Serüveni ve İsyanı*. (H. İlhan, Çev.) Ankara: Alter Yayıncılık.
- Güler, İ. (2014). "Tanrı'nın Ölümü, Göçü, Geri Çekilmesi, Tutulması ve Unutulması Olarak Modern Tekno-Seküler Çağ". *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 23-32.
- Gülmez, B. (2013). "Kültürel Etkileşim". F. Yenişehirlioğlu: Mülayim, B. Gülmez , H. Esmer, B. Tekkök, H. S. Alanyalı, E. Kök, & B. Gülmez (Dü.) içinde, *Kültür Tarihi* (s. 2-20). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Gültekin, A. (2012). "Levinas ile Buber: Ben, Sen ve Baskası". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 52(1), 15 - 28.
- Günay: (2016). "Zygmunt Bauman ve Kültür İnşası". *Hece Dergisi*(234-235-236), 118-120.

- Güngören, A. (1995). *Reklamcı ve Şaman*. İstanbul: Yol Yayınları.
- Gürbilek, N. (2001). *Vitrinde Yaşamak* (3 b.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Haberler. (2017, Mart 6). [http://www.haberler.com: http://www.haberler.com/kredi-ve-kredi-karti-borclu-sayisi-ocak-ta-artti-9337918-haberi/](http://www.haberler.com/kredi-ve-kredi-karti-borclu-sayisi-ocak-ta-artti-9337918-haberi/) adresinden alındı
- Hall, M. (2008). *Tüm Çağların Gizli Öğretileri*. (M. Sağlam, & E. Gürdemir, Çev.) İstanbul: Mitra Yayınları.
- Harari, Y. N. (2016). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens*. (E. Genç, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Harari, Y. N. (2016). *Homo Deus* (1 b.). (P. N. Taneli, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Harper, T., & Savat, D. (2016). *Media After Deleuze*. London: Bloomsbury Academic.
- Harvey, D. (2010). *Postmodernliğin Durumu*. (S. Savran, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Hatab, L. (2008). *Nietzsche's On The Genealogy Of Morality*. New York: Cambridge University Press.
- Heller, A. (2006). *Bir Ahlak Kuramı*. (A. Yılmaz, K. Tütüncü, & E. Demirel, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hepp, A. (2011). *Medienkultur*. Netherlands: VS Verlag.
- Hill, A. (2005). *Reality TV*. New York: Routledge.
- Huszar, G. (1945). "Nietzsche's Theory of *Decadence* and the Transvaluation of all Values". *Journal of the History of Ideas*, 6(3 (Jun., 1945)), 259-272.
- Hutchens, B. (2005). *Jean-Luc Nancy and the Future of Philosophy*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- İnsel, A. (1979). "Michel Foucault". *Birikim*, 30 - 33.
- İslam ve İhsan*. (2014, Kasım 5). Nisan 2, 2017 tarihinde İslam ve İhsan: <http://www.islamveihsan.com/olumu-cokca-hatirlayiniz.html> adresinden alındı
- Işım, M. (Dü.). (1976). *Upaşişadlar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- James, I. (2011). "Düşünce Biçemi". (V. Çelebi, Dü.) *Monokl*, 290-301.

- Jameson, F. (1998, 7 22). "İdeoloji Artık İçimizde". *Entellektüel Bakış*. (N. Kuyaş, Röportaj Yapan) Milliyet Gazetecilik A.Ş. 11 10, 2016 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/1998/07/22/entel/ent.html> adresinden alındı
- Jameson, F. (2005). *Kültürel Dönemeç*. (K. İnal, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Jameson, F. (2011). *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı*. (N. Plümer, & A. Gölcü, Çev.) Ankara: Nirengi Yayınları.
- Jameson, F. (2013). *Kapital'i Sahnelemek*. (C. Saraçoğlu, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Jameson, F., & Stephanson, A. (1991). "Postmodernizm Üzerine Bir Konuşma". *Defter*, 9-34.
- Jaspers, K. (2008). *Nietzsche*. (M. Batmankaya, Çev.) İstanbul: Alkım Yayınları.
- Jun, N. (2011). "Deleuze, Values, and Normativity". N. Jun, J. Bell, L. R. Bryant, L. Cull, E. C. Gilson, E. Kaufman, . . . A. Žukauskaite' içinde, *Deleuze and Ethics* (s. 89-108). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Kaplan, Y. (2007, Mart 9). *Baudrillard'ın ölümü...* Nisan 4, 2017 tarihinde Yeni Şafak: <http://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/ baudrillard%C4%B1n-olumu-4183> adresinden alındı
- Kaplan, Y. (2007, Ocak 16). *Türkiye'nin intiharı: Dekadansla dans!* Mart 16, 2017 tarihinde <http://www.yenisafak.com>: <http://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/turkiyenin-intihar%C4%B1-dekadansla-dans-3394> adresinden alındı
- Karabağ, N. (2014). *Levinas Düşüncesinde Adalet (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/27446/> adresinden alındı
- Karagöz, B. (2001). "Hiçlik İçinde Yokluğu Aramak Popüler Olabilir mi?", *Doğu Batı*, 157-168.
- Karakaş, T. (2009, Şubat Mart Nisan). "Üstinsanın "İyi İnsan"la Savaşı ve Nietzsche'de Kişinin Kendi Kendisini Aşma Deneyimi". *Doğu Batı*, 63-75.
- Kaufmann, W. (2009). *İnsanı Anlamak II*. (A. Yardımlı, Çev.) İstanbul: İdea Yayınevi.

- Kellner, D. (1997). "Culture and Media". D. Owen, M. Waters: Ashenden, P. Connolly, N. South, A. Hunt, . . . M. Dean, & D. Owen (Dü.) içinde, *Sociology After Postmodernism* (s. 138-158). London: SAGE Publications.
- Kellner, D. (2001). "Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası". *Doğu Batı*, 187-219.
- Kellner, D. (2003). *Medya Gösterisi*. (Z. Paşalı, Çev.) İstanbul: Açılım Kitap.
- Ketenci, T., & Topuz, M. (2009). "Kant ve Nietzsche'de İsteme Kavramı". *Felsefe Dergisi*(8), 1-16.
- Kırca: (2001). "Medya Ürünlerinin Küresel Yayılımı, Yerelleştirilmesi: Ulusaşırı Kimliklerin Yaratılması". *Doğu Batı*, 173-184.
- Kızılay, Ş. E. (2008). *Deleuze ve Guattari'de Şizoanaliz ve Arzu, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Afyon, Türkiye: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Klaus, E. (2008). Reality TV als neue, gesellschaftsgebundene Angebotsform des Fernsehens. T. Thomas (Dü.) içinde, *Medienkultur und soziales Handeln* (s. 157-174). VS Verlag.
- Köktürk, M. (2016). "Sözün Estetiği ve Metalaşma Sorunu". *Bizim Külliye*(70), 10-13.
- Köse, H. (2007). *Alternatif Medya*. İstanbul: Yirmidört Yayınları.
- Köse, H. (2010). *Medya ve Tüketim Sosyolojisi*. Ankara: Ayraç Kitapevi.
- Köse, H. (2014). *Şovenist İnşa*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (1967). *Nietzsche ve İnsan*. İstanbul: Yankı Yayınları.
- Küçük, M. (2000). "Postmodernin Modern Karakteri Ya Da Dönemleştirmenin İronisi". S. Mestrovic, A. Jeanniere: Lash, A. Heller, O. Paz, A. Huyssen, . . . L. Nicholson, & M. Küçük (Dü.) içinde, *Modernite Versus Postmodernite* (s. 21-55). Ankara: Vadi Yayınları.
- Küçükalp, K. (2003). *Nietzsche ve Postmodernizm*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Lawlor, L. (2012). "Bu Yeterli Değil: Derrida'da Hayvanlar Sorunu". *Cogito*(47-48), 186-212.

- Lefebvre, H. (2010). *Gündelik Hayatın Eleştirisi III*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayınları.
- Levinas, E. (2002). *Sonsuza Tanıklık*. (Z. Direk, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Lueck, B. (2011). Sense Olgusu. (V. Çelebi, Dü.) *Monokl*(10), 229-244.
- Lyotard, J. F. (2011). *Libidinal Ekonomi*. (E. Sünter, Çev.) İstanbul: Hil Yayın.
- Lyotard, J. F. (2013). *Postmodern Durum*. (İ. Birkan, Çev.) Ankara: Bilge Su Yayınları.
- Manjali, F. (2011). "Anlamların Bedeni, Bedenin Anlamı". (V. Çelebi, Dü.) *Monokl*(10), 106-121.
- Marchart, O. (2011). "Egemenliğin Göz Kırpması". (V. Çelebi, Dü.) *Monokl, Jean-Luc Nancy ile Karşılaşmalar*(10), 50-64.
- Markus, G. (2008). "Marx'ın Felsefesinde 'İnsanın Özü' Kavramı ve Marksizm ve Antropoloji". S. Özbudun, G. Markus, & T. Demirel içinde, *Yabancılaşma ve...* (s. 107-217). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Martinon, J.-P. (2011). "Özgürlükler Arasında". (V. Çelebi, Dü.) *Monokl*(10), 80-93.
- May, T. (2012). "Foucault ve Tüketim Toplumu". *Cogito*(70 - 71), 96 - 105.
- McGuigan, J. (2006). *Modernity and Postmodern Culture*. England: Open University Press.
- McLuhan, M., & Powers, B. (2015). *Global Köy*. (B. Düzgören, Çev.) İstanbul: Scala Yayıncılık.
- McNair, B. (2006). *Cultural Chaos*. New York: Routledge.
- Megill, A. (1998). *Aşırılığın Peygamberleri*. (T. Birkan, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mestrovic, (2004). *Uygar Barbarlık*. (M. Özay, Çev.) İstanbul: Açılım Kitap.
- Miegel, F. (1994). "Values, Lifestyle and Family Communication". K. E. Rosengren: Pingree, R. Hawkins, U. Johnsson, A. Jönsson, K. Roe, . . . T. Johansson, & K. E. Rosengren (Dü.) içinde, *Media Effects and Beyond* (s. 180-212). London: Routledge.

- Minson, J. (1985). *Genealogies of Morals*. London: Macmillan Press Ltd.
doi:10.1007/978-1-349-04457-3
- Molnar, T. (1976). "Was ist Dekadenz?", *Zeitschrift für Politik*, 23(4), 313-327.
- Möde, E. (1994). "Die religiöse Heilssuche in der anbrechenden Postmoderne". *Archiv für Religionspsychologie / Archive for the Psychology of Religion*, 21(1), 47-70.
- Möngü, B. (2013). "Postmodernizm ve Postmodern Kimlik Anlayışı". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 27-36.
- Nancy, J.-L. (2006). *Özgürlük Deneyimi*. (A. U. Kılıç, Çev.) İzmir: Aralık Yayınları.
- Nancy, J.-L. (2010). *Demokrasinin Hakikati*. (M. Erşen, Çev.) İstanbul: Monokl Yayınları.
- Nancy, J.-L. (2011). "İkisi Arasında". (V. Çelebi, Dü.) *Monokl*(10), 409-422.
- Nancy, J.-L. (2011). *Tanrı, Adalet, Aşk, Güzellik*. (M. Erşen, Çev.) İstanbul: Monokl Yayınları.
- Nancy, J.-L. (2012). *Dünyayı Yaratmak Ya Da Küreselleşme*. (M. Erşen, Çev.) İstanbul: Monokl Yayınları.
- Nancy, J.-L. (2015). *Yargılama Fakültesi*. (N. Başer, Çev.) İstanbul: İthaki.
- Nancy, J.-L. (2016, Eylül 1). "Jean-Luc Nancy ile Söyleşi: "Batı Artık Yok"." (E. Cué, Röportaj Yapan, & B. Kalınbayrak, Çevirmen) Mart 19, 2107 tarihinde <http://www.dusunbil.com/jean-luc-nancy-ile-soylesi-bati-artik-yok/> adresinden alındı
- Nietzsche, F. (2001). "Büyük Politika". *Cogito*, 197-202.
- Nietzsche, F. (2006). *Tan Kızılığı*. (Ö. S. Karadana, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2010). *Güç İstenci*. (N. Epçeli, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2011). *Şen Bilim*. (A. İnam, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2012). *Wagner Olayı* (Cilt 4). (M. Oku, Çev.) İstanbul: Say yayınları.
- Nietzsche, F. (2014a). *Böyle Buyurdu Zerdüşt*. (A. Oflazoğlu, Çev.) İstanbul: İz Yayıncılık.

- Nietzsche, F. (2014b). *Deccal*. (A. Kaya, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2014c). *Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu*. (İ. Z. Eyuboğlu, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2015a). *Ahlakın Soykütüğü Üzerine*. (A. İnâ, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2015b). *Ecce Homo*. (C. Alkor, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nietzsche, F. (2015c). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*. (A. İnâ, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2015d). *Putların Alacakaranlığı*. (M. Tüzel, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nursi, B. S. (1995). *Sözler*. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nutku, U. (1968). "Nietzsche'de Nihilizm Problemi". *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*(16), 131-143.
- Odabaşı, Y. (2017). *Tüketim Kültürü*. İstanbul: Aura Yayıncılık.
- O'Leary, T. (2002). *Foucault and the Art of Ethics*. New York: Continuum.
- Ong, W. (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. (S. Banon, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Oranlı, İ. (2012). "Biyopolitikanın Doğuşu ve Foucaultçu Eleştiri". *Cogito*(70 - 71), 39 - 51.
- Oskay, Ü. (2010). *Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri* (5 b.). İstanbul: Der Yayınları.
- Öker, Z. (2005). "Kurgusal Dünyanın Gölgesinde Bir Unutkan: Jean Baudrillard". N. Rigel, G. Batuş, G. Yücedoğan, & B. Çoban içinde, *Kadife Karanlık, 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar* (s. 193-256). İstanbul: Su Yayınevi.
- Öymen, Ö. K. (2009, Temmuz 08). *Nietzsche'nin dünyevi ruhu*. 12 16, 2016 tarihinde Şalom: http://salom.com.tr/haber-71334-nietzschenin_dunyeви_ruhu.html adresinden alındı

- Özbudun, S., & Demirer, T. (2008). "Sosyo-Kültürel Çerçeve". S. Özbudun, G. Markus, & T. Demirer içinde, *Yabancılaşma ve...* (s. 253-282). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Özkan: (2015). *Kaplan Sirtında Felsefe*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Özlem, D. (2004). *Etik -Ahlâk Felsefesi-*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Özsoy, D. (2007). "Postmodern Medya Kültürü Bağlamında Hız-Mekân, Hız-Zaman İlişkisi". C. Aslan, E. Erol, D. Tellan, H. Temiztürk, B. Zengin, H. Köse, . . . Ş. Uluocak, & H. Köse (Dü.) içinde, *İletişimin Issızlaşması* (s. 192-211). İstanbul: Yirmidört Yayınları.
- Öztürk, M. (2014). *Kur'an-ı Kerim Meali*. Ankara : Ankara Okulu Yayınları.
- Paglia, C. (2014). *Cinsel Kimlikler*. (A. Hazaryan, & F. Demirci, Çev.) Ankara: Epos Yayınları.
- Pawlett, W. (2007). *Jean Baudrillard*. New York: Routledge.
- Popova, M. (2017, 01 24). *Tüm insan davranışını çalıştıran dört dürtü: Bertrand Russell'in muhteşem Nobel Ödülü kabul konuşması*. Düşünbil: <http://dusunbil.com/tum-insan-davranisini-calistiran-dort-durtu-bertrand-russellin-muhtesem-nobel-odulu-kabul-konusmasi/> adresinden alındı
- Rigel, N. (2000). *Rüya Körleşmesi*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Ritzer, G. (2000). *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*. (Ş. Kaya, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Roberts, A. (2000). *Fredric Jameson*. London: Routledge.
- Robinson, D. (2000). *Nietzsche ve Postmodernizm*. (K. Ökten, Çev.) İstanbul: Everest Yayınları.
- Salomé, L. (2007). *Nietzsche*. (N. Erdoğan, Çev.) İstanbul: Versus Kitap.
- Sarup, M. (2004). *Post-yapısalcılık ve Postmodernizm*. (A. Güçlü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Schotten, C. (2009). *Nietzsche's Revolution*. New York, USA: Macmillan Publishers.
- Schudson, M. (2007). "Kolektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri". *Cogito*(50), 179-200.

- Schuster, M.-O. (2005). Rudolf Pannwitz' kulturphilosophische Verwendungen des Begriffs »postmodern«. *Archiv für Begriffsgeschichte*, 47, 191-213.
- Scott, J. (1998). "Nietzsche and décadence: The revaluation of morality". *Continental Philosophy Review*(31), 59-78.
- Sevinç, C. (2016). "Jean Baudrillard ve Simülasyon Kuramı". *Hece Dergisi*, 88-99.
- Shirvani, H. (1994). "Postmodernism: Decentering, Simulacrum, and Parody". *American Quarterly*, 46(2), 290-296. doi:10.2307/2713344
- Shugart, H., Waggoner, C. E., & Hallstein, D. L. (2001). "Mediating Third-Wave Feminism: Appropriation as Postmodern Media Practice". *Critical Studies in Media Communication*, 18(2), 194–210. doi:10.1080/07393180128079
- Silk, M. (2005). "Nietzsche, *Decadence*, and the Greeks". *New Literary History*, 35(4), 587–606.
- Smith, D. (1999). *Zygmunt Bauman Prophet of Postmodernity*. Oxford: Polity Press.
- Soysal: (2008). "Güç İstenci ve Yorum". *tabula rasa*(23-24), 125-135.
- Sözen, E. (1997). *Medyatik Hafıza*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Staehler, T. (2010). *Plato and Levinas*. New York: Routledge.
- Stambaugh, J. (1987). *The Problem of Time in Nietzsche*. (J. Humphrey, Çev.) London, England: Associated University Presses.
- Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri*. (G. Orhon, & B. Aksoy, Çev.) Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Stocker, B. (2012). "Derrida Etiğinde Çelişki, Aşkınlık ve Öznellik". *Cogito*, 334-349.
- Suárez-Araúz , N. (2007). Amnezi Manifestosu. *Cogito*, 248-256.
- Sümer, B. A. (2014). "Derrida'da Kararverilemezlik ve Sorumluluk İlişkisi". *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*(18), 31-44.
- Şahin, H. (2004). *İletişimde Karavanadan Kafeteryaya*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Şan, M. K., & Hira, İ. (2016, 11 14). *Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi*. Kültürel Çoğulcu Gündem: <http://kulturelcogulcugundem.com/images/frankfurtokulu.pdf> adresinden alındı

- Şaylan, G. (2002). *Postmodernizm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Şengör, A. (2001). Nietzsche ve 'Akla' İsyan. *Cogito*, 240-249.
- Takış, T. (2001). 'Gorgon'un Yüzünü Görenler Geri Dönmedi ya da Dönerler Tek Bir Söz Söylemedi'. *Doğu Batı*, 7-8.
- Tanner, M. (2007). *Nietzsche - Düşüncenin Ustaları*. (Ç. Türkyılmaz, Çev.) İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Tarla: (2017, Temmuz 12). *indigo dergisi*. Televizyon toplum mühendisliği amacıyla nasıl kullanılıyor?: <https://indigodergisi.com/2017/07/televizyon-toplum-muhendisligi/> adresinden alındı
- Taşdemir: (2004). *Modernitenin Sonu Postmodernitenin Başlangıcı Üzerine Bir İnceleme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TDK (2017). Türk Dil Kurumu: http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_yanlis&view=yanlis&kelimez=100 adresinden alındı
- Toffler, A. (1981). *Şok* (3 b.). (S. Sargut, Çev.) İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Topakkaya, A. (2013). *Felsefe, Din ve Kültür'de Zaman*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Toprak, M. (2007). "Nietzsche'nin décadence Düşüncesi". *Felsefelogos*(33-34), 83-93.
- Torun, Ş. (2013, Temmuz 10). *Bir irfan adamı Cemil Meriç*. 3 13, 2017 tarihinde <http://www.yenisafak.com>: <http://www.yenisafak.com/kitap/bir-irfan-adami-cemil-meric-541276> adresinden alındı
- Tunç: (2012). "Ekran-Stüdyo Gerilimi". N. Türkoğlu: Tunç, Ö. Gürsoy, M. Elbir, & N. Türkoğlu (Dü.) içinde, *Seyirlik Cümbüşler* (s. 121-185). İstanbul: Parşömen Yayıncılık.
- Turan, M. (2005 - 2006). "Göçebe Düşünce". *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10-11(12-13-14-15), 197-204.
- Türkoğlu, N. (2004). *Toplumsal İletişim*. İstanbul: Babil Yayınları.

- Türkoğlu, N. (2012). "Toplumsal Dönüşümler ve İzleyici Katılımı". N. Türkoğlu: Tunç, Ö. Gürsoy, M. Elbir, & N. Türkoğlu (Dü.) içinde, *Seyirlik Cümbüşler* (s. 13-120). İstanbul: Parşömen Yayıncılık.
- Türkyılmaz, Ç. (2016). *Bunalım Çağı*. Ankara: Bibliotech Yayınları.
- Uluğ, Ç. (2016, Mart Çarşamba). *Organsız Beden Üzerinde Bir Göçebe: Antonin Artaud*. 10 8, 2016 tarihinde [cagriuluger.blogspot.com.tr: http://cagriuluger.blogspot.com.tr/2016/03/organsz-beden-uzerinde-bir-gocebe.html](http://cagriuluger.blogspot.com.tr/2016/03/organsz-beden-uzerinde-bir-gocebe.html) adresinden alındı
- Ülken, H. Z. (2001). "Nietzsche Ahlakı". *Cogito*(25), 286-287.
- Vieira , P. (2017, Şubat 1). *Artık post-ütopik bir dünyada mı yaşıyoruz?* Mart 31, 2017 tarihinde Düşünbil Portal: <https://dusunbil.com/artik-post-utopik-bir-dunyada-mi-yasiyoruz/> adresinden alındı
- Virilio, P. (1998). *Hız ve Politika*. (M. Cansever, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Virilio, P. (2003). *Enformasyon Bombası*. (K. Şahin, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Weischenberg: (2004). *Journalistik*. Wiesbaden: VS Verlag.
- Wicks, R. (2002). *Nietzsche*. Oxford, England : Oneworld Publications.
- Wittgenstein, L. (2013). *Tractatus Logico-Philosophicus*. (O. Aruoba, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Yağbasan, M. (2016). *Almanya ve Türkiye Özelinde Kültürlerarası İletişim*. İstanbul: Literatürk Academia.
- Yetişkin, E. B. (2011). "Sinematografik Düşünebilmek". *İletişim Fakültesi Dergisi*(40), 123-141.
- Yetkin: K. (1976). *Büyük Tedirginler*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Yılmaz, B. (2014). "Postmodernizm Bağlamında Fredric Jameson'da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı ve Video Kuramı". *STD*, 131-144.
- Yumrukuz, Ö. (2016, Ocak). "Jean Baudrillard'ın Simülasyon Kuramı Çerçevesinde Survivor Programı". *Trt Akademi*, 1(1), 86-112.

Žižek: (2017, Mayıs 11). *Yağsız çikolata ve kesinlikle sigarasız hayat: Neden tüketim ile ilgili suçluluk duygularımız her şeyi tüketiyor?* 25 Mayıs, 2017 tarihinde Libido: <http://www.libidodergisi.com/yagsiz-cikolata-ve-kesinlikle-sigarasiz-hayat-neden-tuketim-ile-ilgili-sucluluk-duygularimiz-her-seyi-tuketiyor/> adresinden alındı

Zuckert, C. (1996). *Postmodern Platos: Nietzsche, Heidegger, Gadamer, Strauss, Derrida*. London, England: The University of Chicago Press.

Žukauskaite, A. (2011). "Ethics between Particularity and Universality". N. Jun, J. Bell, L. Bryant, L. Cull, E. Gilson, E. Kaufman, . . . A. Žukauskaite', N. Jun , & D. Smith (Dü) içinde, *Deleuze and Ethics* (s. 188-207). Edinburgh: Edinburgh University Press.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Aydın KARABULUT
Doğum Yeri ve Tarihi	ELAZIĞ - 02.10.1981
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Fırat Üniversitesi Bilgisayar Öğretmenliği
Y. Lisans Öğrenimi	Fırat Üniversitesi Temel İletişim Bilimleri
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	1- NATIONAL CONFERENCES AND SYMPOSIUMS / ULUSAL KONFERANS VE SEMPOZYUMLAR • KARABULUT AYDIN, Yağbasan Mustafa (2011). "Son Arap İsyanlarının Türk Medyasındaki Yansımaları" (Reflection Of The Latest Arabic Rebellions On The Turkish Media) Bildirili Katılım, II. Medya ve Etik Sempozyumu, 13-15 Ekim, ELAZIĞ. 2- INTERNATIONAL CONFERENCES AND SYMPOSIUMS / ULUSLARARASI KONFERANS VE SEMPOZYUMLAR • KARABULUT AYDIN, Yağbasan Mustafa (2012). "The Communicative Effectiveness of The Visual Design on The Social Media Consumption", Organized and Published by Global Science and Technology Forum (GSTF) Journalism & Mass Communications JMComm 2012, ISSN: 2301-3710, index by EBSCO, SINGAPOUR. • Yağbasan Mustafa, KARABULUT AYDIN (2014). "With Strategic Approach A Comperative Analysis In The Communication Field Training: The Sample of Turkish and German Universities" (Stratejik Yaklaşımla İletişim Alan Eğitiminde Karşılaştırmalı Bir Analiz: Türkiye ve Almanya Üniversiteleri Örneği), 3. Uluslararası Stratejik İletişim Yönetimi İletişim Sempozyumu, 05-07 June, Bişkek/KYRGIZISTHAN. • Yağbasan Mustafa, Demirbağ İsmail ve KARABULUT AYDIN (2015), "Cross-Cultural Interaction And Communication In Turkey In The Context Of Ethnicity: With Eastern And Western City Samples" (Türkiye’de Etnik Yapı Bağlamında Kültürlerarası Etkileşim ve İletişim: Doğu ve Batı İlleri

	Örneklemleri İle-” , ICBCB Annual International Coference, 7th International Coference, Building Cultural Bridges: Integrating Langusages, Lingusitics, Literature, Tanslation and Journalism in to Education, 23-24 April, Almatı/KAZAKISTHAN. • Demir, Mustafa, KARABULUT, AYDIN., & Çetinkaya, Ali. (2015, July). The Routines Of High School Students Homework Preparation Process With The Usage Of Internet Sources. The Online Journal of Communication and Media, 1(3), 37-39. DUBAI
İş Deneyimi	
Stajlar	(2014) Erasmus Staj – Romanya/Iaşi (3 ay) Alexandru Ioan Cuza Üniversitesi
Projeler	1. (2012), DAAD destekli Magdeburg Üniversitesi ile Fırat Üniversitesi ortaklığıyla 26.03.2012 - 03.04.2012 tarihleri arasında Almanya'da gerçekleştirilen "Think Cross - Change Media (Çapraz Düşün - Medyayı Değiştir)" başlıklı uluslararası projede katılımcı. 2. (2012), DAAD destekli Magdeburg Üniversitesi ile Fırat Üniversitesi ortaklığıyla 11.05.2012 - 18.05.2012 tarihleri arasında Elazığ'da gerçekleştirilen "Cities in Transition 2012 Magdeburg - Elazığ" başlıklı uluslararası projede katılımcı
Çalıştığı Kurumlar	13 Yıl - Milli Eğitim Bakanlığı 18 Yıl - Bizim Külliye Dergisi (Görsel Tasarım)
İletişim	
E-Posta Adresi	a.karabulut@windowslive.com
Tarih	26.9.2017